

**ХМЕЛЬНИЦЬКА ОБЛАСНА РАДА  
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВА  
ІМЕНІ ЛЕОНІДА ЮЗЬКОВА**



**Щорічна звітна наукова конференція  
здобувачів вищої освіти  
Хмельницького університету управління та права  
імені Леоніда Юзькова**

**(м. Хмельницький, 13 квітня – 15 квітня 2021 року)**



**Хмельницький  
2021**

Збірник тез щорічної звітної наукової конференції здобувачів вищої освіти Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова (м. Хмельницький, 13 квітня – 15 квітня 2021 року). Хмельницький : Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, 2021. 363 с.

У збірнику представлені тези кращих доповідей, які були подані на щорічну звітну наукову конференцію здобувачів вищої освіти Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова, яка відбулася 13 квітня – 15 квітня 2021 року.

Розміщені у збірнику тези доповідей стосуються таких напрямків: «Теорія та історія держави і права», «Конституційне, адміністративне та фінансове право», «Цивільне право та процес», «Кримінальне право та процес», «Трудове право», «Соціальне забезпечення», «Земельне право та аграрне право», «Фінансово-управлінські аспекти розвитку національної економіки», «Туризм: виклики сучасності», «Публічне управління та адміністрування», «Математика, статистика та інформаційні технології», «Міжнародне та європейське право», «Загальногуманітарні науки», «Мовознавство».

Збірник розрахований на наукових та науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів і наукових установ, студентів та аспірантів, практичних працівників і широкий читацький загал.

*Організаційний комітет щорічної звітної наукової конференції здобувачів вищої освіти Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова не завжди поділяє думку учасників конференції.*

*У збірнику максимально точно збережені орфографія, пунктуація та стилістика, які були запропоновані учасниками конференції.*

*Повну відповідальність за достовірність та якість поданого матеріалу несуть учасники конференції, їхні наукові керівники, рецензенти та структурні підрозділи університету, які рекомендували ці матеріали до друку.*

**Шановні учасники**  
**щорічної звітної наукової конференції**  
**здобувачів вищої освіти Хмельницького університету управління та права**  
**імені Леоніда Юзькова!**

Сьогодні маю приємну можливість привітати Вас із проведенням щорічного наукового заходу в стінах нашого Університету. Ключове завдання Університету – розвивати накопичений потенціал, спираючись на нові ідеї та знання, тому наукова конференція – це чудова можливість для здобувачів вищої освіти продемонструвати свої досягнення та напрацювання, а найголовніше – заявити про себе у науковій сфері.

Представлені у збірнику тези учасників, тематика свідчать про невичерпний потенціал управлінських та юридичних знань, які можна і варто ефективно застосовувати у майбутній професійній діяльності. Уже стало гарною традицією, що чимало студентів Університету, які були учасниками наших конференцій щорічно поповнюють лави аспірантів Університету, блискуче захищають дисертації, при написанні яких вони спираються на фундаментальні знання з економіки, публічного управління та юриспруденції.

Переконаний, що отримані в Університеті знання дозволять у майбутньому реалізувати творчий потенціал, досягнути значних висот в обраній професії та зрештою змінити світ на краще. Державі вже сьогодні потрібні Ваші знання, Ваш внесок у велику справу державотворення, побудову демократичної європейської України. Через незначний час саме Ваш досвід та професіоналізм визначатимуть долю нашої країни.

Тому бажаю учасникам конференції плідних та конструктивних дискусій, наполегливості, упевненості у своїх силах, а головне – щирого прагнення до знань та підкорення нових наукових вершин!

**Ректор університету**



**Олег ОМЕЛЬЧУК**

**Редакційна колегія**  
**щорічної звітної наукової конференції здобувачів вищої освіти**

<b>ОМЕЛЬЧУК</b> Олег Миколайович	ректор університету, доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України
<b>КОВТУН</b> Ірина Броніславівна	перший проректор, кандидат наук з державного управління, доцент
<b>ШЕВЧУК</b> Інна Володимирівна	завідувач науково-дослідної частини, доктор наук з державного управління, доцент
<b>ТЕРЕЩЕНКО</b> Тетяна Василівна	декан факультету управління та економіки, кандидат економічних наук, доцент
<b>КРУШИНСЬКИЙ</b> Сергій Антонович	декан юридичного факультету, кандидат юридичних наук, доцент
<b>САМСІН</b> Ігор Леонович	в.о. завідувача кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права, доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України
<b>МІСІНКЕВИЧ</b> Леонід Леонідович	завідувач кафедри теорії та історії держави і права, доктор історичних наук, професор
<b>ГРИНЬКО</b> Світлана Дмитрівна	завідувач кафедри цивільного права та процесу, доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України
<b>ВИГОВСЬКИЙ</b> Леонід Антонович	завідувач кафедри філософії, соціально-гуманітарних наук та фізичного виховання, доктор філософських наук, професор
<b>БРИЧ</b> Лариса Павлівна	завідувач кафедри кримінального права та процесу, доктор юридичних наук, доцент
<b>СИНЧАК</b> Віктор Петрович	завідувач кафедри менеджменту, фінансів, банківської справи та страхування, доктор економічних наук, професор
<b>КУЛИНИЧ</b> Роман Омелянович	завідувач кафедри математики, статистики та інформаційних технологій, доктор економічних наук, професор
<b>ЩЕПАНСЬКИЙ</b> Едуард Валерійович	завідувач кафедри публічного управління та адміністрування, доктор наук з державного управління, доцент
<b>КОСТЯШКІН</b> Іван Олександрович	завідувач кафедри трудового, земельного та господарського права, доктор юридичних наук, професор
<b>ЧЕРНЯК</b> Олена Юрївна	завідувач кафедри міжнародного та європейського права, кандидат юридичних наук, доцент
<b>НАГОРНА</b> Ольга Олександрівна	завідувач кафедри мовознавства, доктор педагогічних наук, доцент
<b>СІЦІНСЬКА</b> Майя Володимирівна	головний науковий співробітник відділу з координації наукових заходів, міжнародного співробітництва та грантової діяльності, доктор наук з державного управління
<b>ДАНІЛОВА</b> Анна Вікторівна	фахівець відділу з координації наукових заходів, міжнародного співробітництва та грантової діяльності

## ЗМІСТ

<b>СЕКЦІЯ 1. ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА</b> .....	12
<i>Данилюк Ю.О.</i> АТТОРНЕЙСЬКА СЛУЖБА В США: ЗАГАЛЬНІ РИСИ ТА ОСОБЛИВОСТІ.....	12
<i>Дудар Т.М.</i> ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВИ І ПРАВА КИТАЮ В СТАРОДАВНЮ ЕПОХУ .....	14
<i>Дзизінська Б.Д.</i> ПРОБЛЕМАТИКА ЗАСТОСУВАННЯ СМЕРТНОЇ КАРИ В СУЧАСНОМУ СВІТІ .....	15
<i>Гнатишина Д.В.</i> ОСОБЛИВОСТІ СІМЕЙНО-ШЛЮБНОГО ПРАВА СУЧАСНОГО КИТАЮ.....	17
<i>Гончар І.М.</i> ІСТОРИЧНИЙ ПОРТРЕТ УЇНСТОНА ЧЕРЧИЛЛЯ.....	18
<i>Кушніренко К.Д.</i> ВПЛИВ РЕЛІГІЇ НА ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА СТАРОДАВНЬОГО ВАВИЛОНУ.....	20
<i>Кузь М.Ю.</i> РОЗВИТОК ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ СУЧАСНОЇ ЯПОНІЇ.....	22
<i>Лемешова К.Д.</i> ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНОГО ТЕРОРИЗМУ.....	24
<i>Малиничко О.Б.</i> ЕВОЛЮЦІЯ ФЕДЕРАТИВНОГО УСТРОЮ ІНДІЇ В НОВІТНІЙ ЧАС .....	25
<i>Панчішко В.С.</i> МІЖНАРОДНА ДІЯЛЬНІСТЬ П. ОРЛИКА ТА ЙОГО СОРАТНИКІВ В ЕМІГРАЦІЇ .....	27
<i>Савчук Р.В.</i> КАТЕРИНА ІІ ТА ЇЇ КОМІСІЯ ДЛЯ СКЛАДАННЯ ЗАПИСОК ПРО СТАРОДАВНЮ ІСТОРІЮ .....	29
<i>Симура І.В.</i> РЕВОЛЮЦІЯ МЕЙДЗІ В ЯПОНІЇ (XIX СТ.) ТА ЇЇ НАСЛІДКИ.....	30
<i>Ющак В.В.</i> ЕВОЛЮЦІЯ ПРАВА СТАРОДАВНЬОГО ЄГИПТУ.....	32
<b>СЕКЦІЯ 2. КОНСТИТУЦІЙНЕ, АДМІНІСТРАТИВНЕ ТА ФІНАНСОВЕ ПРАВО</b> .....	34
<i>Бондар М.А.</i> МИТНІ ФОРМАЛЬНОСТІ НА ПОВІТРЯНОМУ ТРАНСПОРТІ В УКРАЇН ....	34
<i>Климчук А.Д.</i> ПРАВОВІ ОСНОВИ БОРГОВОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ .....	36
<i>Міненко Д.О.</i> ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ ІНСТРУМЕНТІВ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ.....	37
<i>Чорноконь Л.В.</i> НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФОРМУВАННЯ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ .....	39
<i>Шаріонь В.М.</i> АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ПРАВИЛ ДОРОЖНЬОГО РУХУ .....	41
<b>СЕКЦІЯ 3. ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС</b> .....	43
<i>Безлисюк І.Ю.</i> ПІДСТАВИ ВСТАНОВЛЕННЯ СЕРВІТУТУ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ.....	43
<i>Боднар Т.А.</i> ДО ПИТАННЯ ПРО ЗАХИСТ ОСОБИСТИХ НЕМАЙНОВИХ ПРАВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ.....	45
<i>Гавінська Д.В.</i> ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЦИВІЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ АВТОРСЬКИХ ПРАВ .....	46
<i>Зінчук Д.М.</i> МАРНОТРАТСТВО ЯК ПІДСТАВА ОБМЕЖЕННЯ ДІЄЗДАТНОСТІ.....	48
<i>Кузняк А.А.</i> ДО ПИТАННЯ ПРО ПРИНЦИП СВОБОДИ ДОГОВОРУ ТА ЙОГО ОБМЕЖЕННЯ.....	50
<i>Лукашук В.О.</i> ЗНАЧЕННЯ СПРОЩЕНОГО ПОЗОВНОГО ПРОВАДЖЕННЯ.....	51
<i>Мигас К.І.</i> ПІРАТСТВО ЯК ОДИН ІЗ СПОСОБІВ ПОРУШЕННЯ АВТОРСЬКОГО ПРАВА .....	53
<i>Николайчук Л.Г.</i> ДО ПИТАННЯ ПРО ПРАВО НА ПОВАГУ ДО ГІДНОСТІ ТА ЧЕСТІ.....	55
<i>Пруднікова Д.Р.</i> ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПРАВА НА ВИЇЗД ЗА МЕЖІ УКРАЇНИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ, ЯКІ НЕ ДОСЯГЛИ ШІСТНАДЦЯТИ РОКІВ.....	57

<i>Роля Є.А.</i> ДО ПИТАННЯ ПРО ПОНЯТТЯ ТА ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРАВА НА ОСОБИСТЕ ЖИТТЯ .....	59
<i>Савчук О.Р.</i> ОКРЕМІ ПИТАННЯ ІСТОРИЧНОГО РОЗВИТКУ ІНСТИТУТУ ПОЗОВНОЇ ДАВНОСТІ .....	60
<i>Удот Д.С.</i> ПЛАГІАТ ЯК ВИД ПОРУШЕННЯ АВТОРСЬКОГО ПРАВА .....	62
<i>Чорна У.В.</i> ПРАКТИКА ВРЕГУЛЮВАННЯ СПОРУ ЗА УЧАСТЮ СУДДІ .....	64
<b>СЕКЦІЯ 4. КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС</b> .....	67
<i>Бабіч М.О.</i> ПРОБЛЕМИ ГРАЛЬНОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ .....	67
<i>Бєбєх Б.Г.</i> ТОРГІВЛЯ ЛЮДЬМИ ЯК ЗЛОЧИН ПРОТИ ВОЛІ, ЧЕСТІ ТА ГІДНОСТІ ОСОБИ .....	69
<i>Бєзкрєвнє М.С.</i> ПРЕДМЕТ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПЕРЕДБАЧЕНИХ СТ. 263, СТ. 263-1 ККУ .....	72
<i>Вєлїгурськє Д.В.</i> ПОНЯТТЯ КАТУВАННЯ .....	74
<i>Горич Р.Р.</i> ПРОБЛЕМАТИКА ГЕНОЦИДУ ЗА КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОМ .....	77
<i>Дєвїдєнкє А.А.</i> ДОЦЇЛЬНІСТЬ ДЕКРИМІНАЛІЗАЦІЇ ФІКТИВНОГО ПІДПРИЄМСТВА В УКРАЇНІ .....	78
<i>Іщук А.О.</i> ХАРАКТЕРИСТИКА ОКРЕМИХ ВИДІВ УМИСНИХ ВБИВСТВ ПРИ ОБТЯЖУЮЧИХ ОБСТАВИНАХ .....	80
<i>Пєнькєвє Д.О.</i> ОСОБЛИВОСТІ РОЗМЕЖУВАННЯ УМИСНОГО ВБИВСТВА МАТРІЇЮ СВОЄЇ НОВОНАРОДЖЕНОЇ ДИТИНИ ТА ЗАЛИШЕННЯ ДИТИНИ В НЕБЕЗПЕЦІ .....	83
<i>Ярєщук А.С.</i> ПЕРЕХІД НА БІК ВОРОГА, ЯК ФОРМА ДЕРЖАВНОЇ ЗРАДИ .....	85
<i>Дєнїлїчук В.В.</i> РОЛЬ МОТИВАЦІЇ ПРИ ВЧИНЕННІ УМИСНОГО ВБИВСТВА .....	87
<i>Цух А.І.</i> ОСОБЛИВОСТІ ВІКТИМНОЇ ПОВЕДІНКИ ЖЕРТВ РОЗБЕЩЕННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ .....	89
<i>Крєсєвєцкє Д.Є.</i> КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОСОБИ ЗЛОЧИНЦЯ, ЩО ВЧИНЯЄ НАСИЛЬНИЦЬКІ ЗЛОЧИНИ .....	91
<i>Дєвїдїук К.В.</i> КІБЕРЗЛОЧИННІСТЬ – КРИМІНОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ У СУЧАСНИХ УМОВАХ .....	92
<i>Мїкєлєїчук М.В.</i> СІМЕЙНЕ НЕБЛАГОПОЛУЧЧЯ ЯК ПРИЧИНА ЗЛОЧИННОСТІ СЕРЕД НЕПОВНОЛІТНІХ .....	94
<i>Мєгєль Т.А.</i> КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОСОБИ, ЯКА ВЧИНЯЄ БАНДИТИЗМ .....	96
<i>Мєлїник Г.І.</i> ЗАСОБИ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ ЯК ДЕТЕРМІНАНТ ЗЛОЧИННОСТІ .....	97
<i>Сїєськє В.І.</i> ФАКТОРИ, ЯКІ ВПЛИВАЮТЬ НА РІВЕНЬ ЗЛОЧИННОСТІ СЕРЕД ЖІНОК .....	99
<i>Сїєкє А.І.</i> ВПЛИВ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ НА ЗАГАЛЬНИЙ РІВЕНЬ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ .....	101
<i>Кулїковськє В.О.</i> МОТИВАЦІЇ ЗЛОЧИННОЇ ПОВЕДІНКИ НЕПОВНОЛІТНІХ .....	102
<i>Вїннїк Я.С.</i> ДЕТЕРМІНАНТИ ЗЛОЧИННОСТІ ЖІНОК .....	104
<i>Ястрємськє А.Р.</i> КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА РЕЦИДИВНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ .....	106
<i>Бєкшєєв А.К.</i> ОСОБЛИВОСТІ ВІДБУВАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПОКАРАННЯ НЕПОВНОЛІТНІМИ .....	107
<i>Вїтрєнкє Т.Є.</i> ВИПРАВЛЕННЯ І РЕСОЦІАЛІЗАЦІЯ ЗАСУДЖЕНИХ ТА ЇХ ОСНОВНІ ЗАСОБИ .....	109
<i>Гєштє В.Ю.</i> ПОНЯТТЯ ПОКАРАННЯ ТА ЙОГО НАЙПОШИРЕНІШІ ВИДИ .....	111
<i>Грєсул Д.Д.</i> КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ПОНЯТТЯ «ЗЛОЧИНИ НА ГРУНТІ НЕНАВИСТІ» .....	113
<i>Кєвєлїчук А.Г.</i> РІШЕННЯ ЄСПЛ ЯК ДЖЕРЕЛА КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА .....	114
<i>Слєбєдїєн Т.А.</i> ЮРИДИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА НЕПРАВОМІРНОЇ ВИГОДИ ЯК КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ У СФЕРІ СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ .....	116

<i>Слободяник А.С.</i> ПРОТИДІЯ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ ПРОТИ ЖИТТЯ І ЗДОРОВ'Я ОСОБИ ВЧИНЕНИХ НА ҐРУНТІ НЕНАВИСТІ .....	118
<i>Матвєєва Д.О.</i> ОБОВ'ЯЗОК ДОКАЗУВАННЯ ЦИВІЛЬНОГО ПОЗОВУ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ.....	120
<i>Савицька А.М.</i> ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАСАДИ РОЗУМНОСТІ СТРОКІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ.....	121
<i>Бабій Д.М.</i> ЄВРОПЕЙСЬКІ СТАНДАРТИ В СФЕРІ ПРАВОСУДДЯ .....	123
<i>Землякова А.І.</i> ФОРМУВАННЯ КОРПУСУ ПРОФЕСІЙНИХ СУДДІВ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД.....	124
<i>Осієвська Н.В.</i> ПРОФЕСІЙНА ЕТИКА СУДДІВ .....	126
<i>Сабадаш А.В.</i> ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ТА ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ ГЕНЕРАЛЬНОГО ПРОКУРОРА В УКРАЇНІ .....	128

## **СЕКЦІЯ 5. ТРУДОВЕ ПРАВО .....**

<i>Бондар Д.І.</i> САМОЗАХИСТ У ТРУДОВОМУ ПРАВ .....	130
<i>Бабій Ю.О.</i> ПРОБЛЕМИ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ У ТРУДОВОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ.....	131
<i>Григор'єва М.С.</i> ОСОБЛИВОСТІ ПРАЦІ НЕПОВНОЛІТНІХ.....	133
<i>Кобильник А.Р.</i> ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ПРАВА ПРАЦІВНИКІВ НА ВІДПУСТКУ.....	134
<i>Костишина Р.Л.</i> НОРМИ РОБОЧОГО ЧАСУ ЯК ГАРАНТІЇ ЗАХИСТУ ТРУДОВИХ ПРАВ.....	136
<i>Кохан Д.М.</i> ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРАЦІ ЖІНОК(ЗА ПРОЕКТОМ ЗАКОНУ ПРО ПРАЦЮ № 2708-1) .....	138
<i>Мартинюк А.М.</i> ВІДСТОРОНЕННЯ ПРАЦІВНИКА ВІД РОБОТИ .....	139
<i>Попова Я.О.</i> ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРИЙНЯТТЯ НА РОБОТУ НЕПОВНОЛІТНІХ.....	141
<i>Садовець В.В.</i> СУМІСНИЦТВО ТА СУМІЩЕННЯ ПОСАД І ПРОФЕСІЙ:ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ.....	143
<i>Сосюк Є.А.</i> ХАРАКТЕРИСТИКА ПРАВА НА ОПЛАТУ ПРАЦІ ТА ЙОГО ЗАХИСТ.....	145
<i>Трачук Д.Ю.</i> ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОФСПЛОК.....	147
<i>Шандра С.В.</i> ПИТАННЯ НЕДІЙСНОСТІ ТРУДОВОГО ДОГОВОРУ, ТА ЙОГО ЗАКОНОДАВЧА РЕГЛАМЕНТАЦІЯ .....	149

## **СЕКЦІЯ 6. СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ.....**

<i>Горчиця Ю.П.</i> ДІЯЛЬНІСТЬ ФОНДУ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ В ХМЕЛЬНИЦЬКІЙ ОБЛАСТІ.....	151
<i>Сидорук О.В.</i> ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ НЕДЕРЖАВНОГО ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ .....	153
<i>Поліщук В.Б.</i> ПРОБЛЕМИ ДІЯЛЬНОСТІ НЕДЕРЖАВНИХ ПЕНСІЙНИХ ФОНДІВ .....	155
<i>Присяжнюк В.В.</i> ПОРЯДОК ТА СПОСОБИ ПІДТВЕРДЖЕННЯ СТРАХОВОГО СТАЖУ.....	157
<i>Романюк Ю.О.</i> СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ФУНКЦІОНУВАННЯ СОЛІДАРНОЇ СИСТЕМИ ЗАГАЛЬНООБОВ'ЯЗКОВОГО ПЕНСІЙНОГО СТРАХУВАННЯ.....	158
<i>Тищук О.В.</i> ПРОБЛЕМИ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕНСІЙНОГО ФОНДУ УКРАЇНИ .....	160

## **СЕКЦІЯ 7. ЗЕМЕЛЬНЕ ПРАВО ТА АГРАРНЕ ПРАВО .....**

<i>Бас В.О.</i> ПРАВОВІ ОСОБЛИВОСТІ СТРАТЕГІЧНИХ НАПРЯМКІВ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ .....	162
<i>Бенькалович А.Я.</i> АГРАРНІ РОЗПИСКИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ФІНАНСУВАННЯ І ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АГРОСЕКТОРУ .....	163
<i>Войтович В.І.</i> ПРАВОВІ ОСОБЛИВОСТІ ФІНАНСУВАННЯ АГРОСЕКТОРУ В УМОВАХ ВЕДЕННЯ РИНКУ ЗЕМЛІ .....	165

<i>Воловник Є.Ю.</i> ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ВИРОБНИЦТВА ОРГАНІЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ В УКРАЇНІ .....	167
<i>Гучинський Н.П.</i> ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В АПК УКРАЇНИ.....	169
<i>Гуц М.С.</i> ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОЧНОЇ ГАЛУЗІ В УКРАЇНІ.....	171
<i>Гуменюк К.М.</i> ПРАВОВІ ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ АГРОПРОМИСЛОВИХ ПАРКІВ УКРАЇНИ.....	173
<i>Йолтуховська А.М.</i> ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПОРТУ ТА ІМПОРТУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ.....	175
<i>Костюченко А.В.</i> ПРАВОВІ ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ СМАРАГДОВОЇ МЕРЕЖІ В УКРАЇНІ .....	177
<i>Козут І.А.</i> ПРАВОВІ ЗАСАДИ МОНІТОРИНГУ ЗЕМЕЛЬ В УКРАЇНІ .....	179
<i>Коломієць В.В.</i> ЮРИДИЧНІ АСПЕКТИ ВЕДЕННЯ ЗЕМЕЛЬНОГО КАДАСТРУ .....	181
<i>Лазарева К.В.</i> ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ АДАПТАЦІЇ АГРАРНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ДО ВИМОГ ЄС ТА СОТ.....	183
<i>Луценко Б.М.</i> ПРАВОВІ ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ ОРЕНДАРІВ ЗЕМЛІ В УМОВАХ ВІДКРИТТЯ РИНКУ ЗЕМЛІ.....	186
<i>Мукомела К.О.</i> ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ОХОРОНИ ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ В УМОВАХ ВІДКРИТТЯ РИНКУ ЗЕМЕЛЬ .....	188
<i>Нечипорук К.А.</i> ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ЗБУТУ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ ЗА ВИМОГАМИ СОТ ТА ЄС.....	189
<i>Поліщук М.М.</i> ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ СТРАХУВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ В УКРАЇНІ .....	191
<i>Рутковська А.С.</i> ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ВЕДЕННЯ ОРГАНІЧНОГО ЗЕМЛЕРОБСТВА В УКРАЇНІ.....	194
<i>Туркот В.В.</i> ОСКАРЖЕННЯ НЕПРАВОМІРНИХ РІШЕНЬ, ДІЙ ЧИ БЕЗДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНУ ДЕРЖАВНОЇ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ ЯК СПОСІБ ЗАХИСТУ ЕКОЛОГІЧНИХ ПРАВ ГРОМАДЯН.....	195
<b>СЕКЦІЯ 8. МІЖНАРОДНЕ ТА ЄВРОПЕЙСЬКЕ ПРАВО.....</b>	<b>198</b>
<i>Белінський К.В.</i> ПРАВО НА СМЕРТЬ: ПРАКТИКА ЄСПЛ.....	198
<i>Везденецька О.О.</i> ЗАРОДЖЕННЯ ІНСТИТУТУ КОНСУЛІВ В СТАРОДАВНІХ ДЕРЖАВАХ .....	199
<i>Крижанівський Д.О.</i> ДО ПИТАННЯ ПРО СУБ'ЄКТНИЙ СКЛАД ВІДНОСИН ІЗ ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ ДЕФЕКТНОЮ ПРОДУКЦІЄЮ .....	201
<i>Соловей А.І.</i> ДИПЛОМАТИЧНА СЛУЖБА УКРАЇНИ: РЕАЛІЇ СЬОГОДЕННЯ ТА ВИКЛИКИ У МАЙБУТНЄ .....	203
<i>Федорчук О.П.</i> ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАХОДІВ ДЕРЖАВНОГО ПРОТОКОЛУ ТА ЦЕРЕМОНІАЛУ В УКРАЇНІ.....	205
<b>СЕКЦІЯ 9. ФІНАНСОВО-УПРАВЛІНСЬКІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ .....</b>	<b>207</b>
<i>Альміз В.С.</i> ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ НА ПІДПРИЄМСТВІ .....	207
<i>Підченко В.В.</i> МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА.....	208
<i>Посвістак О.А.</i> УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНИХ ІНСТРУМЕНТІВ УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТНИМИ ПЕРЕВАГАМИ ПІДПРИЄМСТВА .....	211
<i>Коцупей Д.О.</i> ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАХОДІВ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ В СУЧАСНИХ УМОВАХ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ.....	213



<b>Перчук І.О.</b> ЕФЕКТИВНА ОРГАНІЗАЦІЯ ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ БЮДЖЕТНИХ УСТАНОВ - ОБ'ЄКТИВНА ПЕРЕДУМОВА ЗБЕРЕЖЕННЯ БЮДЖЕТНИХ КОШТІВ.....	215
<b>Домбровський І.В.</b> МЕДИЧНЕ СТРАХУВАННЯ: ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ.....	216
<b>Нідзельська М.О.</b> ФІНАНСУВАННЯ ОСВІТИ В УКРАЇНІ.....	218
<b>Патерко Р.С.</b> ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМ БОРГОМ.....	220
<b>Висоцька А.Ю.</b> ВАЖЛИВІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ МЕТОДІВ НА СУЧАСНОМУ ПІДПРИЄМСТВІ.....	222
<b>Семенчук І.В.</b> МЕНЕДЖЕР В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ.....	223
<b>Мельничук О.В.</b> ПРИРОДА ТА ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІНСЬКОГО КОНТРОЛЮ.....	225
<b>Шурко Д.В.</b> ВПЛИВ COVID-19 НА ЕКОНОМІКУ КРАЇН СВІТУ.....	227
<b>Воробець У.Я.</b> ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ КОМУНІКАЦІЙНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ НА ПІДПРИЄМСТВІ.....	229
<b>Шмига А.О.</b> СУТНІСТЬ ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ.....	231
<b>Дригула А.В.</b> ВПЛИВ COVID-19 НА РИНОК ПРАЦІ ТА БЕЗРОБІТТЯ.....	233
<b>Півхлопко Д.Р.</b> ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ПРИБУТКОМ ПІДПРИЄМСТВА ЕНЕРГЕТИЧНОЇ ГАЛУЗІ В УКРАЇНІ.....	235
<b>Кравчук Ю.С.</b> СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ МОТИВАЦІЇ ПЕРСОНАЛУ.....	236
<b>Шелега М.М.</b> ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ПІДТРИМКИ ПІДПРИЄМСТВ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ.....	240
<b>Булешна В.А.</b> ОСОБЛИВОСТІ ПОДАТКУВАННЯ СФЕРИ СТРАХОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	238
<b>Галянт А.М.</b> СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ НА УКРАЇНСЬКОМУ РИНКУ ПРАЦІ.....	241
<b>Гудзь В.С.</b> ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ.....	243
<b>Кобзар П.О.</b> ОСОБЛИВОСТІ СКЛАДАННЯ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ СУБ'ЄКТАМИ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА.....	245
<b>Алієва М.А.</b> МІЖБЮДЖЕТНІ ТРАНСФЕРТИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ РОЗВИТКУ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	247
<b>СЕКЦІЯ 10. ТУРИЗМ: ВИКЛИКИ СУЧАСНОСТІ.....</b>	<b>250</b>
<b>Бондарчук І.М.</b> ТУРИЗМ В ЧАСИ ПАНДЕМІЇ: КРИЗА ЧИ ДОСВІД.....	250
<b>Івасюк Р.В.</b> МІЖНАРОДНА СПІВПРАЦЯ ТА СВІТОВІ ОРГАНІЗАЦІЇ В ТУРИЗМІ.....	252
<b>Захарчук Е.С.</b> КЛАСИФІКАЦІЙНІ ВИДИ ТУРИЗМУ ТА ЇХ ХАРАКТЕРИСТИКА.....	253
<b>Климчук В.С.</b> ТУРИЗМ В ЧАСИ КОРОНАВІРУСУ: ТЕНДЕНЦІЇ ТА ОЧІКУВАННЯ У 2021 РОЦІ.....	255
<b>Коваль Р.Р.</b> ТУРИСТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ОБ'ЄКТ УПРАВЛІННЯ.....	257
<b>Коруняк Л.М.</b> СУЧАСНІ ТУРИСТИЧНІ ТРЕНДИ.....	259
<b>Криськов Є.І.</b> ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТУРИСТИЧНОГО РИНКУ.....	261
<b>Козира Я.В.</b> «ПАСПОРТИ ЩЕПЛЕНЬ» ТА СИСТЕМА «ETIAS» – НОВІ ВИКЛИКИ ДЛЯ ТУРИЗМУ.....	263
<b>Матвєєва І.Ю.</b> АКТУАЛЬНІСТЬ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ У ГАЛУЗІ ТУРИЗМУ ТА ГОСТИННОСТІ.....	264
<b>Мусенко А.О.</b> ГАСТРОНОМІЧНИЙ ТУРИЗМ: НОВА ТЕНДЕНЦІЯ РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО ТУРИЗМУ.....	268
<b>Пайонк А.С.</b> ВПЛИВ «ЕРИ ПАНДЕМІЇ» НА ТУРИЗМ У НІМЕЧЧИНІ.....	270
<b>Поп'як Андрій-Юліан О.</b> ТРЕВЕЛ-БЛОГ ЯК ЕЛЕМЕНТ ІНФОРМАЦІЙНОГО ТУРИЗМУ.....	272
<b>Савченко Ю.С.</b> МАЙБУТНЄ ТУРИЗМУ: ТЕНДЕНЦІЇ ПОДОРОЖЕЙ НА 2021 РІК.....	273
<b>Смоляр В.В.</b> ЗЕЛЕНИЙ ТУРИЗМ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ У ПЕРІОД ПАНДЕМІЇ КОРОНАВІРУСУ.....	275
<b>Суберляк Д.О.</b> ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ.....	277
<b>Цісар О.О.</b> СУТНІСТЬ ТУРИЗМУ І ЙОГО ОСНОВНІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ КАТЕГОРІЇ.....	278

<b>СЕКЦІЯ 11. ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ .....</b>	<b>281</b>
<i>Ланчук В.В.</i> КОНТРОЛЬ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ: ДОСВІД ГРУЗІЇ.....	281
<i>Мощанець А.А.</i> АГЕНЦІЇ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ЯК КЛЮЧОВИЙ ЕЛЕМЕНТ СИСТЕМИ ІНСТИТУЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ НОВОЇ ДЕРЖАВНОЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ.....	282
<i>Недзельська У.В.</i> АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ НАДАННЯ ДОПОМОГИ ПІДПРИЄМЦЯМ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19.....	284
<i>Потурняк А.А.</i> УДОСКОНАЛЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРАЦІ ПУБЛІЧНИХ УПРАВЛІНЦІВ .....	288
<i>Савалик М.С.</i> ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ КРАУДСОРСИНГУ В ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ.....	290
<b>СЕКЦІЯ 12. МАТЕМАТИКА, СТАТИСТИКА ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ..</b>	<b>292</b>
<i>Веселовська В.О.</i> ТОВАРНИЙ РИНОК І ЙОГО АНАЛІТИЧНІ МОЖЛИВОСТІ.....	292
<i>Ігнат А.В.</i> ВИКОРИСТАННЯ СИСТЕМИ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В СТАТИСТИЧНОМУ АНАЛІЗІ .....	294
<i>Зайка А.В.</i> ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ СТАТИСТИЧНИХ РІВНЯНЬ ЗАЛЕЖНОСТЕЙ ДЛЯ КІЛЬКІСНОЇ ОЦІНКИ ВЗАЄМООБУМОВЛЕНОСТІ ЕКОНОМІЧНИХ ЯВИЩ .....	295
<i>Нечипоренко К.О.</i> РОЛЬ ВІТЧИЗНЯНИХ ВЧЕНИХ У РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОЇ НАУКИ.....	297
<i>Руденко О.В.</i> СИСТЕМА ІНДЕКСІВ ЦІН І ВИЗНАЧЕННЯ ІНФЛЯЦІЇ .....	298
<i>Стрихарчук Р.М.</i> НОВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ У СТАТИСТИЦІ.....	300
<i>Банашико О.О.</i> ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ ТА ТЕХНОЛОГІЙ В МЕНЕДЖМЕНТІ .....	302
<i>Василенко К.В.</i> ВІДСОТКИ ТА ЇХ ЗАСТОСУВАННЯ .....	304
<i>Горбань С.О.</i> ТЕОРЕТИЧНИЙ ОГЛЯД ПЕРЕВАГ ЗАСТОСУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В УПРАВЛІННІ ПІДПРИЄМСТВОМ .....	305
<i>Корнійчук А.В.</i> МАТЕМАТИЧНА ЛІНГВІСТИКА: ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ .....	307
<i>Кучерук А.В.</i> СИСТЕМНИЙ АНАЛІЗ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАСЕЛЕННЯ... ..	309
<i>Сторожук Д.В., Шапінко В.О.</i> ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТАРІЙ ДЛЯ ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ.....	311
<i>Бесіда В.В.</i> ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ: Е-ВИБОРИ .....	313
<i>Крилова Я.В.</i> ВПЛИВ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА РОБОТУ СОЦІАЛЬНИХ СЛУЖБ.....	314
<i>Муляр А.М.</i> ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ: КОРИСТЬ ЧИ ШКОДА?.....	316
<i>Савчук О.Р.</i> РОЛЬ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В КОМУНІКАЦІЯХ СУДОЧИНСТВА В УМОВАХ ПОШИРЕННЯ КОРОНАВІРУСНОЇ ІНФЕКЦІЇ COVID-19 .....	317
<i>Пиріжок Ю.Л.</i> ПРОГНОЗУВАННЯ КІЛЬКОСТІ ОСІБ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ .....	319
<i>Якобчук Н.С., Голуб М.В.</i> ПРОГНОЗУВАННЯ КІЛЬКОСТІ ОСІБ У ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ .....	321
<b>СЕКЦІЯ 13. ЗАГАЛЬНОГУМАНІТАРНІ НАУКИ .....</b>	<b>324</b>
<i>Боричев А.В.</i> НЕВЕРБАЛЬНІ ЗАСОБИ СПІЛКУВАННЯ .....	324
<i>Галянт Д.М.</i> БІОЛОГІЧНІ РЕСУРСИ УКРАЇНИ .....	325
<i>Головашова Д.М.</i> СНОВИДІННЯ: ПСИХОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ .....	327
<i>Горбань А.І.</i> ВПЛИВ САМООЦІНКИ НА ЯКІСТЬ ЖИТТЯ ЛЮДИНИ.....	329
<i>Івановська Є.Д.</i> РЕЛІГІЯ БАХА'І ЯК ВИКЛИК НА ДУХОВНІ ЗАПИТИ СЬОГОДЕННЯ ..	331
<i>Заморський Я.А.</i> АЛКОГОЛІЗМ СЕРЕД ПІДЛІТКІВ: ПРИЧИНИ ТА ПРОФІЛАКТИКА ..	333

<i>Карпанасюк О.С.</i> СОЦІАЛЬНА ТРИВОЖНІСТЬ: ПОНЯТТЯ, ПРИРОДА ТА ЇЇ РОЛЬ В ЖИТТІ СУСПІЛЬСТВА .....	334
<i>Ленчук А.С.</i> ГІПНОЗ ЯК ЗАСІБ ВПЛИВУ НАД ЛЮДЬМИ .....	336
<i>Мазур К.В.</i> ВОДОПОСТАЧАННЯ М. СТАРОКОСТЯНТИНІВ .....	338
<i>Мачульська М.М.</i> ТЕМПЕРАМЕНТ ОСОБИСТОСТІ ТА ЙОГО ХАРАКТЕРИСТИКА .....	339
<i>Тертична А.С.</i> ПСИХОАНАЛІЗ ЯК МЕТОД ПСИХОТЕРАПІЇ .....	341
<i>Чепель Д.Р.</i> ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СУМІСНОСТІ В КОМАНДІ .....	343
<i>Шамара О.О.</i> КОМУНІКАТИВНІ БАР'ЄРИ У СПІЛКУВАННЯ ТА НАПРЯМИ ЇХ ПОДОЛАННЯ .....	345
<i>Швець В.С.</i> СПІЛЬНІ ТА ВІДМІННІ РИСИ ІДЕЙ А. ШОПЕНГАУЕРА ТА БУДДИСТСЬКОЇ ДОКТРИНИ.....	347
<i>Шелестюк А.В.</i> ПСИХОЛОГІЯ ЛІДЕРСТВА .....	348
<b>СЕКЦІЯ 14. МОВОЗНАВСТВО .....</b>	<b>350</b>
<i>Буккіна О.С.</i> МІСЦЕ УКРАЇНИ Й УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ НА КАРТІ СВІТУ .....	350
<i>Висоцька А.Ю.</i> СУРЖИК-ХВОРОБА НАЦІЇ.....	351
<i>Гуменюк М.О.</i> НЕВЕРБАЛЬНІ ЗАСОБИ СПІЛКУВАННЯ.....	352
<i>Диса К.П.</i> ЯВИЩЕ СУРЖИКУ: ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ В МОВЛЕННІ СТУДЕНТІВ .....	353
<i>Патлата В.В.</i> СЛЕНГ ЯК ЗАСІБ СПІЛКУВАННЯ МОЛОДІ .....	355
<i>Поліщук І.А.</i> ЗАКОНОПРОЄКТ ОЛЬГИ БОГОМОЛЕЦЬ ПРОТИ ЛАЙКИ: ЗА І ПРОТИ... 356	
<i>Рябов М.О.</i> СУРЖИК ЯК АКТУАЛЬНА ПРОБЛЕМА КУЛЬТУРИ СПІЛКУВАННЯ СТУДЕНТІВ .....	358
<i>Семенчук І.В.</i> СУРЖИК – ХВОРОБА НАЦІЇ .....	360
<i>Семенюк Р.М.</i> ЗАКОНИ СПІЛКУВАННЯ: ДОРЕЧНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ .....	361

## СЕКЦІЯ 1. ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

*Данилюк Юлія Олександрівна,  
студентка 1 курсу за спеціальністю Право юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права  
імені Леоніда Юзькова*

### АТТОРНЕЙСЬКА СЛУЖБА В США: ЗАГАЛЬНІ РИСИ ТА ОСОБЛИВОСТІ

Низка передових країн, таких як Великобританія, Ірландія, Канада і в тому числі США входять до англосаксонської системи права. У цій системі не існує кодифікованого кримінально-процесуального законодавства – кодексу чи іншого спеціального закону в систематизованому вигляді, який би регламентував досудове провадження. Існуючі нормативні акти, стосовно кримінального судочинства, найчастіше пов'язані із застосуванням заходів примусу, а кримінальний процес зазвичай структурований на стадії досудового провадження, попереднього розгляду справи у суді, судового розгляду, апеляційного провадження та виконання вироку [3].

Законодавство США регламентує, що проводити процесуальні дії орган, який проводить розслідування, отримує право з моменту реєстрації заяви чи повідомлення про злочин, тоді як моментом початку досудового слідства вважається з'явлення особи зі статусом обвинуваченого [1].

Говорячи про англосаксонську систему діяльності прокуратури то можна заявити, що в США функції прокурора виконує атторнейська служба, яка є найбільш важливою ланкою правоохоронної системи.

Атторней виконує не тільки функції, які властиві прокурору, так і функції міністерства внутрішніх справ, кримінального розшуку, органів контррозвідки і тюремного відомства.

Характерною ознакою атторнейської служби в США є те, що вона не здійснює функцій загального нагляду за додержанням законності та не складає єдиної структурно підпорядкованої системи органів. На кожному з рівнів юрисдикції діє власна служба, яка здійснює певні повноваження [4].

Федеральна атторнейська служба поєднує у собі Генерального атторнея (в більшості, – це міністр юстиції), його помічників та окружних генерал-атторнеїв (приблизно, один генерал-атторней на 2–3 штата). Всіх призначає Президент США за попереднім погодженням із Сенатом Сполучених Штатів Америки із строком повноважень на 4 роки [5].

Генеральний атторней очолює Федеральну атторнейську службу. Посада генерального атторнея в країні вважається політичною, оскільки, крім функцій глави системи федеральних правоохоронних органів, які здійснюють розшукові, слідчі, розвідувальні, прокурорські та інші функції, він також виступає юрисконсультантом федерального уряду та радником президента з правових питань [4].

Федеральне Бюро Розслідувань перебуває у безпосередньому підпорядкуванні генерального атторнея США. Також на Генерального атторнея покладаються обов'язки представництва інтересів уряду США у Верховному суді США та інших судах, у тому числі й за кордоном [2].

Атторнейській службі в США не властива сувора централізація і співпідпорядкованість. Місцеві атторнеї не підпорядковані Генеральному атторнею штату. Однак, атторнеї, що входять в систему федеральної служби, підпорядковуються Генеральному атторнею США, але при цьому володіють самостійністю при прийнятті та реалізації багатьох рішень [7].

Атторнеї багатонаселених міст і великих адміністративно-територіальних одиниць мають у своєму розпорядженні спеціальні слідчі підрозділи, що формуються з числа

штатних співробітників атторнейської служби міста (населеного пункту) чи поліцейських, тимчасово переданих атторнею в його розпорядження [5].

Майже в усіх штатах (за виключенням п'яти) атторней обираються населенням на той же термін, решта призначається губернатором штата або генерал-атторнеєм [5].

Атторнейська служба має власну систему місцевих органів, які розташовані при федеральних окружних і апеляційних судах. До місцевих органів федеральної атторнейської служби належать атторней судових округів та федеральні маршали. Місцеві атторней виконують прокурорські функції на території округу, а маршали діють у якості виконавців рішень та розпоряджень федерального суду. Окрім цього, вони керують спеціальними поліцейськими формуваннями, які використовуються для підтримання порядку у надзвичайних випадках [4].

На рівні відносин між штатами діяльність атторнейської служби з метою досягнення максимального рівня співробітництва координується Національною асоціацією окружних атторней (НАОА). Національна асоціація генеральних атторней (Нагано) об'єднує генеральних прокурорів штатів і Генерального прокурора США. Вони проводять щорічні конференції, організовують засідання комітетів з різних аспектів правозастосування, видають бюлетені, журнал, свого роду методичні рекомендації «Національні стандарти кримінального переслідування» та ін. [6].

Атторнейській службі властиві функції, які виходять далеко за межі повноважень органів прокуратури. Водночас, зазначу, що порушення кримінального спостереження, здійснення кримінального провадження займають чи не найважливіше місце у діяльності атторнейської служби США. Центровим же завданням функції порушення кримінального спостереження (переслідування) та здійснення кримінального провадження на досудовому етапі покладено на органи поліції, структура якої також складається з федеральної поліції, поліції штатів і місцевої поліції [5].

#### Список використаних джерел:

1. Вакулік О.А. Особливості кримінальної процесуальної регламентації вирішення питання про початок кримінального судочинства в Україні та зарубіжних країнах: порівняльний аналіз. *Вісник пенітенціарної асоціації України*. 2017. №1. С. 132–137.
2. Грицаєнко Л.Р. Прокурорська діяльність в Україні та зарубіжних країнах. К.: Юрид літ-ра, 2013. 499 с.
3. Гуценко К.Ф., Головки Л.В., Филімонов Б.А. Уголовный процесс западных государств / изд. 2-е, доп. и испр. М.: Зерцало-М. 2002. 528 с.
4. Державне право зарубіжних країн: навчально-методичний посібник з курсу. УжНУ. 2011. 157 с. URL: <http://www.alenpanov.org.ua/filelib/sou/201706151552420642.pdf>.
5. Підюков П.П., Конюшенко Я.Ю., Амонс М.О. Система і компетенція правоохоронних органів США, уповноважених на порушення кримінального спостереження (переслідування) та здійснення досудового кримінального провадження. *Європейські перспективи*. 2012. № 2. Ч.1. С. 120–124.
6. Сухонос В.В. Конституційно-правові засади організації і діяльності прокуратури в Україні та зарубіжних країнах: порівняльний аналіз. *Часопис Київського університету права*. Київ, 2011. № 1. С. 75–80.
7. Хмелевський Д. Порівняльна характеристика повноважень прокурорів в окремих державах Європи, США та в Україні на досудовому розслідуванні. *Вісник прокуратури*. Київ. 2013. № 12. С. 179–184.



## **ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВИ І ПРАВА КИТАЮ В СТАРОДАВНЮ ЕПОХУ**

Державною ідеологією Ханьської імперії стало ортодоксальне конфуціанство. Воно було більш пристосоване для вирішення завдання зміцнення деспотичної влади правителя, обґрунтовуючи незмінність існуючого соціального і політичного порядку. Основним постулатом ортодоксального конфуціанства є ідея Конфуція про обумовленості і справедливості нерівності людей, їх соціальних, станових, рангових відмінностей, а також відмінностей в залежності від місця в родині, статі, віку. Непорушності цих відмінностей повинна була служити ретельна регламентація поведінки людей в суспільстві, сім'ї з допомогою жорстких моральних норм (чи), офіційно визнаного ритуалу. І все-таки ортодоксальне конфуціанство не відкидається закону, суворих покарань, припускаючи взаємодія строгості і поблажливості, моралі і права. Мораль задавала загальноприйнятий стандарт поведінки в суспільстві, а право за допомогою покарання забороняло відхилитися від нього. Відтепер норми доброчесної поведінки повинні були насаджуватися силою закону (фа), який передбачав у разі їх невиконання застосування жорстоких санкцій. Механізм соціального регулювання ґрунтувався на формулах: 1) там, де бракує чи, слід застосовувати фа; 2) те, що карається але фа, не може бути дозволено за чи; 3) те, що дозволено за чи, не може бути покараним за фа [2].

Специфіка політогенезу в Китаї. У порівнянні з іншими політико-правовими системами Стародавнього Сходу розвиток держави і права Китаю володіло рядом особливостей.

1. В освіті давньої китайської держави вирішальну роль, поряд з соціально-економічними факторами, грало насильство. Шан-Іньська держава виникла в результаті підкорення одних племен іншими, наслідком чого стали виникнення класового суспільства і формування бюрократичного апарату. Старійшини шан-ін з племінних вождів перетворилися в одноосібних правителів. Серед підданих зміцнювалося уявлення про них як про «синів Неба», які отримали владу з волі божественних сил [4].

2. За формою влади Стародавній Китай був східної деспотією, однак не схожою ні на деспотії Близького Сходу, ні на європейський абсолютизм. Головне, що її відрізняло - це прагматичний підхід до суспільства як до об'єкта управління. Благо держави прирівнювалося до блага суспільства в цілому. Тому багато сил віддавалася тому, щоб забезпечити стабільність і порядок, спрямовуючи суспільство, часом жорстокими методами (тортурами, стратами), в бажане для правителів русло. Китай прагнув до такого ідеалу, коли носієм державного розуму, інтелігентності, основним осередком моральності і культури є бюрократія [3].

Модель прагматичного деспотизму склалася в Стародавньому Китаї як спосіб подолання наслідків похолодання залізного віку. У I тис. До н.е. відбулося різке зниження температури. З лісів поступово зникли волого і теплолюбні тварини і рослини. Бідність флори змусила древніх китайців більш активно займатися землеробством, зокрема зерноводство; основною культурою став рис. Для подолання кризи I тис. До н.е. необхідні були створення централізованої держави і вироблення формули стабільності. В епоху Ранньої Хань (206 р до н.е. – 23 р н.е.) Китай знайшов цю формулу сталого розвитку і майже дві тисячі років існував в умовах стабільності. Вона ґрунтувалася на «трьох китах»: 1) незмінність території; 2) незмінність чисельності населення (в межах певного інтервалу); 3) незмінність життєвих підвалин (ідеологія, ієрархія цінностей, стійкість основних принципів економіки, політики, соціальних відносин) [1].

Отже, стародавні китайці вже в I тис. до н.е. виробили свою формулу стабільності. В їхній свідомості держава, орієнтоване на незмінність умов життя, мир і порядок, традиції і

знання минулих поколінь, є головною цінністю. Таким Китай залишався тисячоліття, аж до ХХ ст. Завдяки державному регулюванню всіх сторін життя китайського суспільства, рівень життя китайців аж до ХVІІІ ст. був вище, ніж в Європі. Безсумнівним досягненням китайської цивілізації стало відкриття поливного (заливного) рисівництва, завдяки якому селяни вже в епоху Середньовіччя з кожного нуля отримували в рік по три врожаї рису і овочів [5].

3. Визначальний вплив на розвиток держави і права Стародавнього Китаю справила не релігія, а філософсько етичні концепції, такі як конфуціанство і легізм, які виступали на різних етапах політичної історії як державної ідеології. Відповідно до догматів конфуціанства і легізму формувалося уявлення про ідеальну державу, складалося традиційне праворозуміння, створювалися державні та правові установи. Ідея гармонії у взаєминах людей в стародавньому китайському суспільстві спиралася на традиціоналізм, в основі якого лежить ритуал, який займає чільне місце в системі соціальних регуляторів. Ритуал мав величезне світоглядне значення, оскільки, згідно з «Книгою пісень», він «заснований на сталості руху неба, порядку явищ на землі і поведінці народу ... це підвалини в стосунках верхів і низів» [6].

#### **Список використаних джерел:**

1. Історія держави і права зарубіжних країн: підручник / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. М. Бандурки ; [Бандурка О. М., Швець Д. В., Бурдін М. Ю., Головка О. М., та ін. ; вступ. слово О. М. Бандурки]. Харків : Майдан, 2020. 618 с.
2. Жидков О. А., Крашеніннікова Н. А., Савельєв В. А. *Історія держави і права зарубіжних країн*. Ч. 1. 1996.
3. Тищик Б. Й. Історія держави і права країн Стародавнього світу. Л.: Світ, 2001. С. 123–125.
4. Шевченко О. О. Історія держави і права зарубіжних країн. К.: 2010. С. 37.
5. Хома Н. М. Історія держави і права зарубіжних країн. Л. : Новий Світ, 2012. С. 86.
6. Макаруч В. С. Загальна історія держави і права зарубіжних країн. К. : Атіка, 2001. С. 31; 34.



*Дзінська Богдана Дмитрівна,  
студентка 1 курсу за спеціальністю Право юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права  
імені Леоніда Юзькова*

### **ПРОБЛЕМАТИКА ЗАСТОСУВАННЯ СМЕРТНОЇ КАРИ В СУЧАСНОМУ СВІТІ**

Питання застосування смертної кари в ХХІ ст. є досить актуальним і доволі дискусійним, тому що має чимало аспектів і не лише юридичних, а й релігійних, економічних, політичних та соціальних. Постає багато складних запитань щодо доцільності та гуманності використання такого виду покарань.

Смертна кара вважається одним із найдавніших видів покарання, що виникла в результаті реалізації принципу таліону, тобто вбивство однієї людини іншою каралось позбавленням життя вбивці. Крім того, велику роль у становленні кари зіграв принцип кровної помсти.

На сьогоднішній день можна спостерігати тенденцію відмови від найвищої міри покарань. За даними міжнародної організації Amnesty International у 2019 році було зареєстровано 2307 винесених смертних вироків, що порівняно з 2018 роком свідчить про незначне зменшення. Хоча ця статистика є приблизною, адже у Китаї смертна кара вважається державною таємницею. За різними оцінками, щорічно у КРН здійснюють від 2 до 7 тис. смертних покарань [1].

На законодавчому рівні понад 70% країн у сьогоденні не застосовують смертну кару. Проте існують країни, де смертна кара доволі широко застосовується (КНР, Іран, США, Пакистан, Саудівська Аравія, які стали лідерами протягом 25 років використання такого виду покарань). Останніми, хто відмовився від смертної кари є Казахстан, Малайзія, Каліфорнія, Монголія, Гватемала і Гвінея. Варто зауважити те, що міжнародне право не забороняє застосування такого покарання, але більшість країн визнають це порушенням прав людини, підризом її гідності [3].

Лідером використання найвищої міри покарань виступає Китай. У КНР смертна кара бере свій початок з давніх часів, коли застосовували так звану «смерть від тисячі порізів»- «лінчі». У період правління династії Цін «лінчі» застосовували для залякування людей, у громадських місцях. Нині смертна кара в КНР – найвища міра покарань за злочини, що визнана Кримінальним кодексом Китаю і з 2015 року, передбачена за 46 складів злочину (найбільше смертних покарань за корупцію). Смертна кара відбувається шляхом ін'єкції з двома видами смертних кар: із негайним приведенням (протягом 7 днів) та з відстрочкою до двох років. На відміну від Сполучених Штатів Америки, у Китаї діє правило, згідно з яким всі смертні вироки є конфіденційною інформацією. При цьому сім'ї осіб, засуджених до страти, дізнаються про це лише після приведення в дію смертних вироків.

Після відміни смертної кари за ряд економічних злочинів, у 2014 році Центром соціальних опитувань Китаю було проведене дослідження, яке показало, що 73,2 відсотки респондентів із 2,105 опитаних визнали необхідним подальше застосування вищої міри покарання щодо корупціонерів [2].

У США ж історія застосування покарання бере свій початок у колоніальний період. Вперше страта була здійснена у 1630 році в штаті Массачусетс. А у 1972 році був введений мораторій на смертну кару, але вже у 1976 році Верховний суд США дозволив відновити винесення смертних вироків усім штатам. За період 1970-2020 років у США було страчено 1517 осіб. Лідером по застосуванні смертної кари в США є Техас, де здійснюється третина смертних вироків. Особливістю смертної кари в США є те, що засуджені чекають тривалий проміжок часу з моменту вироку до його виконання. На сьогодні у США близько 2500 ув'язнених чекають на свій вирок. Кримінальне законодавство штатів передбачає два способи страти: розстріл та смертельна ін'єкція. Зазвичай у США на практиці смертні вироки застосовуються щодо осіб за вчинення вбивства при обтяжуючих обставинах.

За результатами опитування Pew Research Center, проведеного у квітні-травні 2018 року, 54% американців виступають за смертну кару щодо осіб, засуджених за вбивство, водночас 39% опитаних висловлюються проти її застосування.

В Європі є лише Єдина країна, де застосовується смертна кара – Білорусь. Конституція Білорусі передбачає винесення смертного вироку за особливо тяжкі злочини. У 2019 році було проведено 2 страти [1].

У регіоні Близького Сходу й Північної Африки було повідомлено про збільшення числа страт. Це було пов'язано переважно з різким збільшенням застосування смертної кари в Іраку та Саудівської Аравії. Станом на 2019 рік в Іраку було проведено 100 смертних вироків, що майже у два рази більше, ніж у 2018 році. В той час, як Саудівська Аравія стратила рекордну кількість людей, прощо повідомляє Amnesty International [1].

Варто зазначити, що починаючи з 1960-х років людство розпочало «рух за відміну» смертної кари на міжнародному рівні, розробивши Міжнародний пакт про громадянські і політичні права. Станом на 2017 рік Другий факультативний протокол Міжнародного пакту про громадянські і політичні права було ратифіковано 81 державою. В самому Пакті заборонено застосування смертної кари у таких випадках, як:

- якщо не було здійснено справедливого судового розгляду;
- якщо інші права, регламентовані Пактом порушено;
- якщо за злочин на момент його вчинення не було передбачено смертної кари;
- особі, якій не виповнилось 18 років;
- вагітним жінкам [4].



Але, Іран до сьогоднішнього грубо порушує норми міжнародного права не лише тим, що реалізує смертну кару, а й тим, що законодавством Ірану передбачено смертну кару щодо малолітніх злочинців, які не досягли 18-ти річного віку. До того ж, в Ірані притягують до відповідальності і дівчаток, що досягли 9-ти річного віку. Так, за даними Amnesty International, у 2017 р. принаймні 5 осіб, які вчинили злочин у віці до 18 р. було страчено[ 1].

Підсумовуючи, варто зазначити, що у світі є тенденція відмови від смертної кари, а саме застосування смертної кари залежить від традицій і культури нації та соціально-політичних факторів. Але, не зважаючи на це все, життя – є найвищою людською цінністю, яке не є благом, дарованим державою, тому вона не має права його віднімати. Саме невід’ємне право на життя є однією з найважливіших засад демократичного суспільства.

#### **Список використаних джерел:**

1. Amnesty International. URL: <https://www.amnesty.org/en/what-we-do/death-penalty/>.
2. 73% back death penalty in graft cases. URL: [http://www.chinadaily.com.cn/china/2014-11/04/content\\_18865133](http://www.chinadaily.com.cn/china/2014-11/04/content_18865133).
- 3.URL: [https://24tv.ua/de\\_ta\\_yak\\_u\\_sviti\\_praktikuyut\\_smertnu\\_karu\\_motoroshni\\_fakti\\_n1044771](https://24tv.ua/de_ta_yak_u_sviti_praktikuyut_smertnu_karu_motoroshni_fakti_n1044771).
4. Международный пакт о гражданских и политических правах (Принят резолюцией 2200 А (XII) Генеральной Ассамблеи от 16 декабря 1966 г.). URL: [https://www.un.org/ru/documents/decl\\_conv/conventions/pactpol.shtml](https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/pactpol.shtml).



***Гнатишина Дарина Володимирівна,**  
студентка I курсу за спеціальністю Право юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права  
імені Леоніда Юзькова*

### **ОСОБЛИВОСТІ СІМЕЙНО-ШЛЮБНОГО ПРАВА СУЧАСНОГО КИТАЮ**

Китай славетний своєю культурою та багатотисячними традиціями. Одна з культурних особливостей Китаю – його храми. Проте мало хто роздумував над системою цінностей сучасного китайця, зокрема, й позицією щодо шлюбу. Хоч Китай і є прогресивною країною, яка йде в ногу з часом, шлюбні стосунки в Китаї регулюються у відповідності до Закону «Про шлюб», який набрав чинності ще у січні 1980 року.

В Китаї чоловіче населення набагато переважає жіноче: за статистикою, китайських чоловіків на 30 мільйонів більше, ніж жінок [1, с. 367]. Вважається, що чоловікам важко знайти собі пару, а тим більше одружитися. Жінка традиційно посідала особливе місце в китайській культурі. Втім, частина людей і досі вбачає у жінках «слабку» стать, про яку має піклуватися чоловік.

Сімейно-правові відносини в Китаї не входять до сфери цивільно-правового регулювання і регулюються Законом про шлюб, прийнятий у 1980 р. замість закону 1950 р. [3, с.146]. Раніше для Китаю характерною формулою відтворення населення була висока народжуваність, висока смертність і низький рівень природного приросту. На сьогодні характерна висока народжуваність, середній рівень смертності і високий рівень природного приросту, що дає можливість поставити під певний контроль ряд процесів у відтворенні населення.

За китайським законодавством мінімальний шлюбний вік для чоловіків – 22 роки, для жінок – 20 років. При цьому заохочується більш пізній шлюб і дітонародження. Закон про шлюб 1980 р. передбачає рівноправне становище подружжя в сім’ї. Після реєстрації шлюбу за взаємним рішенням подружжя, дружина може стати членом сім’ї чоловіка, а чоловік може стати членом сім’ї дружини. Одночасно вирішується питання про місце проживання подружжя. Подружжя мають право зберігати свої дошлюбні прізвища.

Китайські побачення сильно відрізняються від тієї «рівноправності», до якої звикли на Заході. Щоб довести, що ви для нього дійсно важливі, китайський чоловік буде намагатися максимально вам догодити. Це передбачає оплату з його боку обідів, шопінгу і розваг. Тому нормальна практика для китайських чоловіків – запрошувати у дуже дорогий ресторан одразу після знайомства. Насправді домовитися про шлюб стає дедалі важче, адже далеко не кожен китаєць має необхідні для цього ресурси. Китайські медіа часом пишуть про кошти, витрачені на подарунки для китаянок, та отримані потім відмови. І досі нерідко трапляється так, що родина дівчини вирішує не приймати чоловіка попри взаємні почуття. Чоловік «платить» за свій шлюб [2, с. 280]. Як правило, родини обговорюють майнові питання перед укладенням шлюбу. При цьому наречений має бути готовим до того, щоб забезпечити своїй родині гідне життя, включаючи житло, авто й відповідні фінансові можливості. Для китайців Важливо укласти шлюбний контракт своєчасно, навіть всупереч власним почуттям. Тобто, якщо віковий бар'єр підбігає, а ви ще не одружилися, слід докласти зусиль, щоб домовитися про шлюб.

За традицією, шлюб у Китаї передбачає життя разом аж до самої смерті. Розлучення не вітається у суспільстві. Тому часто буває так, що чоловік і жінка продовжують триматися разом винятково заради дітей та іміджу своєї родини. Зараз в Китаї законодавчо заборонено мати другу дружину. Проте, у великих китайських містах існують так звані «квартали куртизанок». Причому на своїх утриманок чоловіки в Китаї витрачають чималі кошти. Як правило, це дуже молоді дівчата, які щойно приїхали до великого міста і вміють доглядати за своєю зовнішністю. Вони отримують від свого впливового друга пентхаус, кошти на дорогий одяг, косметику тощо. Натомість впливові китайці звикли вихвалитися марнотратством і молодими коханками. Втім, життя молодих принцес не є надто довгим: кар'єра куртизанок триває щонайбільше 2-3 роки, а потім на їхнє місце заступають нові.

На мою думку, сімейно-шлюбні відносини досить важливі по всьому світі, так як принцип «одна сім'я—одна дитина» вже давно втратив сенс. І як на мене, найчисельніший країні планети важко дотримуватись цього, попри усі заборони та покарання.

#### **Список використаних джерел:**

1. Бостан Л.М., Бостан Л.М. Історія держави і права у зарубіжних країнах: навч. посіб. 2-е вид., перероб. і доп.К.: Центр учб. л-ри, 2008. 730 с.
2. Дудченко О. С. Історія держави і права України та зарубіжних країн : навч.-метод. посіб. Ніжин. держ. ун-т ім. Миколи Гоголя. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2011. 246 с.
3. Маймескулов Л. М., Тихоненков Д. А., Россіхін В. В., Власенко С. І. Історія держави і права зарубіжних країн: підручник. Х. : Право, 2013. 520 с.



***Гончар Іван Миколайович,***

*студент 1 курсу за спеціальністю Право юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права  
імені Леоніда Юзькова*

### **ІСТОРИЧНИЙ ПОРТРЕТ УЇНСТОНА ЧЕРЧИЛЛЯ**

Сер Уїнстон Леонард Спенсер-Черчилль – державний діяч Великої Британії, письменник, найбільше відомий як прем'єр-міністр цієї країни в роки Другої світової війни, лауреат Нобелівської премії з літератури 1953 року «за неперевершеність історичного й біографічного опису, за блискуче ораторське мистецтво, з допомогою якого відстоювалися найвищі людські цінності».

Уїнстон Черчилль народився 30 листопада 1874 року і належав до давнього аристократичного роду Великобританії.

У віці 8 років Черчилля відправили в інтернат. У 1887 році 12-річного Черчилля прийняли до престижної школи Гарроу. Після закінчення Гарроу юного Уїнстона прийняли в Королівський військовий коледж, Сандхерст у 1893 р. У грудні 1894 р. Черчилль закінчив школу і отримав доручення на посаду кавалерійського офіцера. Після семи місяців базового навчання йому дали першу відпустку але замість того, щоб поїхати додому відпочити, Черчилль відправився на Кубу, щоб спостерігати, як іспанські війська подавляють повстання будучи військовим кореспондентом газети The Daily Graphic. По закінченню відпустки, Черчилль поїхав до Індії де бачив боротьбу з афганськими племенами. Цього разу, знову ж, Черчилль писав листи до лондонського The Daily Telegraph. В 1899 році Черчилль став військовим кореспондентом The Morning Post під час бурської війни в Південній Африці під час якої він потрапив у полон [2].

У 1900 році Черчилль перший раз виставив свою кандидатуру до парламенту. Уїнстон переміг на виборах, будучи членом партії консерваторів. У 1904 р. Черчилль офіційно розірвав стосунки з консервативною партією. Далі розпочалась доволі стрімка кар'єра Уїнстона Черчилля як державного діяча: 1906р. – заступник міністра у справах колоній; 1907 р. – таємний радник; 1908р. – президент Торгової ради; 1910р. – міністр внутрішніх справ; 1911р. –перший лорд Адміралтейства [4].

Коли в 1914 році розпочалась Перша світова війна, Черчилль отримав високу оцінку за роботу, яку він провів за лаштунками з підготовки Великобританії до війни. Однак у нього все швидко пішло погано. Черчилль завжди був енергійним, рішучим і впевненим у собі і намагався брати участь у всіх військових питаннях. Багато хто відчував, що Черчилль переступив свою позицію. Останньою краплею став похід на Дарданелли – коли для британців справи пішли погано, у всьому звинуватили Черчилля. Оскільки громадськість і чиновники після катастрофи на Дарданеллах виступили проти Уїнстона, його було швидко виведено з уряду [2].

Період між двома війнами став для Черчилля часом, коли він балансував між владою і безвладдям. Незабаром після війни він зайняв пост міністра військового відомства, а згодом – міністра у справах колоній. На частку Черчилля випав час демобілізації та ліквідації обов'язкового призову в армію, а також остаточне відділення Ірландії [4].

Варто зазначити, що кожного разу, коли Уїнстон Черчилль опинявся поза політикою, він впадав у важку депресію. Єдиним порятунком від неї для Уїнстона були сім'я і живопис.

Черчилль раніше багатьох інших англійських політиків зрозумів загрозу, яку Німеччина являла для Англії. Друга світова війна наближалася і було ясно, що коли вона вибухне, до складу уряду увійдуть енергійні люди, здатні керувати веденням війни проти Німеччини. Об'єктивний розвиток подій підвищував шанси Черчилля увійти в уряд і прийти до влади. Чемберлен у той час записував у своєму щоденнику: «Шанси Черчилля на включення до складу уряду поліпшуються, у міру того як війна стає більш ймовірною, і навпаки». До початку війни Чемберлен намагався усіляко уникнути Черчилля в уряді, оскільки на його думку включення його до складу уряду Гітлер розглядав би як недружній по відношенню до Німеччини акт, після чого не могло б бути і мови про мирні переговори. У день нападу Німеччини на Польщу Черчилль отримав запрошення на Даунінг-стріт. Чемберлен запропонував йому увійти до складу уряду і стати членом військового кабінету. Черчилль погодився [4].

10 травня 1940 король доручив сформувати уряд Черчиллю. Черчилль отримав ту владу, до якої прагнув усе життя. Прийшовши до влади Уїнстон виявив велику рішучість і не вагаючись виступив за продовження війни. Він раніше інших англійських діячів зрозумів, що запорука порятунку Англії - у військовому союзі з СРСР і США. Тепер уже було ясно, що Англія вижила і що діяльність Черчилля сприяла зняттю смертельної загрози, яка нависла в 1940-1941 рр. над країною [4].

23 травня 1945 р. Уїнстон Черчилль подав у відставку. Останній термін перебування його на посаді прем'єр-міністра був блідим періодом в його політичній біографії. До середини 50-х рр. виявилася неспроможність зовнішньої політики Черчилля. 5 квітня 1955 року 80-річний Черчилль подав у відставку з посади прем'єр-міністра за станом здоров'я [4].

За останні роки Черчилль отримав три вражаючі нагороди. 24 квітня 1953 року Черчилль був призначений лицарем підв'язки королевою Єлизаветою II, зробивши його сером Уїнстоном Черчиллем. Пізніше того ж року Черчиллю була присуджена Нобелівська премія з літератури. Через десять років, 9 квітня 1963 року, президент Джон Кеннеді нагородив Черчилля почесним громадянством США [4].

Черчилль вступив в політичне життя Англії у віці 21 року та протягом сорока років залишався на політичній арені Великобританії. Політичний геній, кілька разів за життя змінював свої переконання від прогресивних до реакційних, а в найтяжчий для країни час взяв в руки кермо влади і своїм керівництвом у Великобританії зробив внесок в перемогу союзних сил над фашистською Німеччиною. Оцінка такої людини не може бути однозначною, оскільки характер Черчилля, як і його політика, був багатограним, а його погляди еволюціонували [4]. 24 січня 1965р. Сер Уїнстон Леонард Спенсер-Черчилль помер внаслідок крововиливу в мозок.

#### **Список використаних джерел:**

1. Себастьян Гаффнер. Черчилль. Біографія; пер. з нім. Роман Осадчук. Київ: Вид-во Жупанського, 2019. 160 с.
2. Біографія сера Вінстона Черчилля, прем'єр-міністра Великобританії. Інтернет видання «Greelane.com». URL : <https://www.greelane.com>.
3. Вінстон Черчилль. Інтернет видання «Вікіпедія». URL : <https://uk.wikipedia.org>.
4. Політичний портрет Вінстона Черчилля. Інтернет видання «Ua-referat.com». URL : <https://ua-referat.com>.



**Кушніренко Крістіна Денисівна,**  
*студентка I курсу за спеціальністю Право юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права  
імені Леоніда Юзькова*

## **ВПЛИВ РЕЛІГІЇ НА ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА СТАРОДАВНЬОГО ВАВИЛОНУ**

Перш ніж переходити до основної частини дослідження, необхідно виділити історію виникнення Стародавнього Вавилону.

Вавилонська держава була розташована в Азіатському Міжріччі – між ріками Тигр і Євфрат. Протягом історії ці землі населяли шумери, аккадці, амореї, які формували певні державні утворення. Саме за часів захопленням амореями території Міжріччя, свого особливого статусу набуває Вавилон, завдяки своєму сприятливому географічному положенню. Надалі Вавилон стає столицею невеличкого царства. По мірі правління царів, кордони царства розширювалися, і в 1700-х роках Вавилонська держава досягає піку своєї могутності.

Для більш повного розуміння тогочасного суспільства та політичної структури держави дамо коротку характеристику суспільному та державному ладу. Характеризуючи політичне життя Стародавнього Вавилону, можна дійти висновку, що держава мала чітко визначену ієрархічну структуру державного апарату. На вершині даного апарату стояв патесі, який видавав закони, розпоряджався виконавчою владою, був верховним воєначальником, найвищим суддею, найвищим жрецем, і вважався богом, або його намісником. Після патесі за ієрархією іде лугаль, який був намісником патесі в завойованих містах-державах, що згодом призвело до послаблення центральної влади. У зв'язку із цим вже з II тис. до н.е. царі перестали вважатися богами, а лише їх намісниками, тому з того часу цар вважався людиною з необмеженою владою. Другою особою після патесі був нубанда, який управляв царським апаратом, який у свою чергу складався із скарбника, начальника царської гвардії і охорони, радника царя, полководців, воєначальників, візира, дворецького, управителя ріки та інших осіб. Далі, відповідно до територіального поділу,

адміністративно-територіальні одиниці (провінції) очолювали місцеві патеси, яких ще називали намісниками царя, губернаторами, ісаку. Провінції у свою чергу поділялися на округи або області на чолі з шакканак. Округи (області) диференціювалися на міста та общини; міста очолювали рабіану, а общини - старійшини. Окреме місце займали фіскалі та жерці.

Суспільний лад Стародавнього Вавилону також можна чітко визначити. Населення держави складалося з двох основних верств – вільні та невільні, які в свою чергу включали в себе певні категорії осіб. Авілуми, мушкенуми, жерці, тамкари, селяни-общинники складали собою вільну верству. Раби представляли невільників. Звісно що вільна верства користувалася привілеями, хоча обсяг таких привілеїв був різним, залежно від категорії осіб. Так, наприклад жерці мали значно більший обсяг прав, ніж тамкари чи селяни-общинники. Раби у свою чергу не мали жодних привілеїв, хоча певні аспекти їхнього життя та відносин з рабовласниками регулювалися тодішніми правовими актами [1, с. 30–35].

Для визначення впливу релігії на право Стародавнього Вавилону необхідно проаналізувати декілька правових пам'яток, таких як закони Урунімгіні, закони Ур-Намму та закони Хаммурапі. В першу чергу необхідно зазначити, що всі ці закони за легендою були отримані безпосередньо від богів. Звісно кожен закон намагався урегулювати суспільні відносини, але ці закони також були спрямовані на затвердження статусу царя [2, с. 41–43].

Якщо аналізувати окремо релігію, як явище в Стародавньому Вавилоні, то варто зауважити, що стрижнем релігії стало вчення про те, що головне призначення людей – служіння богам працею і жертвопринесеннями. У відповідь на це боги можуть спускатися з небес у свої земні будинки-храми, в той же час перебуваючи в них в образах своїх статуй.

Постійна боротьба за існування й приборкання природи тримала людину в неослабній напрузі, тому релігія впливала на життя, вчинки і психологію вавилонян. Ще одним джерелом страху і невпевненості була виснажлива праця, нездоровий клімат, соціальний утиск давньо-східного володаря-деспота.

В цілому старі боги шумеро-аккадського пантеону зберігали своє значення і в релігії Вавилонії, але релігійні погляди значно ускладнилися.

Важливим божеством був бог грози і дощу – Адад (у шумерів Ішкура), шанований особливо в більш північних районах, де відому роль для землеробства грало зрошення дощовими водами («води Ад'ада»).

Бог Мардук ототожнювався з найбільшою планетою-Юпітером. Сім головних астральних (зоряних) богів разом з тріадою – Ану, Бел (Енліль), Еа – грали найважливішу роль у релігії Вавилону. На честь цих богів храмові вежі будувалися або в три поверхи (небо, земля, підземна вода) або в сім (сім планет). Пережитком шанування вавилонських астральних богів є сучасна семиденний тиждень. У деяких західноєвропейських мовах назви днів тижня і в даний час відображають імена семи божеств.

Окремо варто звернути увагу на походження важливості і провідної ролі бога Мардука у міфі про створення світу. Бог Мардук вступив у двобій із чудовиськом Тіамту, який був богом хаосу, і вбивши його створив світ.

Необхідно виділити активне храмобудівництво, який надавав робочі місця для жителів (хоча вони працювали за пайок) [3, с. 210–212].

Підсумовуючи вище викладене і враховуючи тему дослідження, логічно впливає питання – як релігія впливала на формування держави і права Стародавнього Вавилону. Перш за все, релігія впливала на владу царя, адже він вважався богом, відповідно влада царя характеризувалася ознаками деспотії. Щодо впливу релігії на право, то тут складно виявити безпосередній вплив, в силу того що всі закони створювалися царями, які прирівнювалися до богів, і тому будь які норми законів не могли піддаватися сумніву, адже не погодження із законом прирівнювалося до неповаги до бога і царя. Таким чином був створений тиск на суспільство, яке в результаті було пригнічено різними культурами, звичаями, обрядами і було змушене підкорятися світській владі і релігії. Крім того, релігія впливала і на розбудову міст, писемність, працевлаштування суспільства, за допомогою храмобудівництва.

Звісно цей вплив, на мою думку, не мав жодного благородного чи духовного мотиву, адже царі штучно насаджували ідеї впливу богів на державу і право, щоб через це укріплювати свою владу. Про це свідчить той факт, що кожен цар під себе міг змінювати порядки духовного життя, наприклад змінюючи культу богів чи обрядів. Таким чином, можна дійти висновку що весь цей вплив релігії був штучно сформований для підкріплення і створення авторитету світської влади перед суспільством.

#### **Список використаних джерел:**

1. Грубінко А. В. Історія держави і права зарубіжних країн: навч. посіб. Тернопіль, 2010. 392 с.
2. Сухацький Р. П. Вплив законодавства на розвиток суспільства й держави загалом на прикладі законів Хаммурапі. *Науковий вісник Ужгородського національного університету* : Серія: Право / голов. ред. Ю.М. Бисага. Ужгород. Вид. дім «Гельветика», 2015. Т.1. Вип. 31. С. 40–46.
3. Ларіонова В.К. Історія національних (етнічних) релігій :навч. посіб. Івано-Франківськ. 2010. 388 с.



**Кузь Марина Юрїївна,**  
*студентка I курсу за спеціальністю Право юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права  
імені Леоніда Юзькова*

### **РОЗВИТОК ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ СУЧАСНОЇ ЯПОНІЇ**

Правова та суспільна правова свідомість сучасної Японії сформувались в результаті запозичення і гнучкого впровадження елементів різних правових цивілізацій країн Західної Європи перед і після Другої Світової війни в процесі європеїзації «країни Сонця, що сходить».

Проте суттєвого збагачення зазнали здебільшого нормативна і процесуальна галузі японського права, у той час як правові звичаї, загальні принципи, переконання і правові почуття громадян Японії відрізняються своєю природністю, історизмом, моральністю, неповторною унікальністю та ефективністю. Тож особливості японської правової культури полягають у своєрідності переплетення традицій досудового і позасудового вирішення спорів, особливих повноважень прокуратури та діяльності сімейних судів з паралельно функціонуючими французькими, німецькими та американськими кодексами і процесуальними нормами [1; с. 267].

З V ст. До епохи Мейдзі (XV-XIX ст.) Японія зазнала сильного впливу китайських думок і теорій. Основою японського та китайського права є конфуціанські філософські концепції. Під її впливом розвивалося японське право, законодавство та юридична філософія. Перший пам'ятник японського права з'явився на початку VII століття. Це збірник законів, складений на основі чинної китайської законодавчої моделі. Їх відмінна риса – з XIII ст. Імперська колекція була замінена діями правлячих феодалних кланів.

Тривалий час (з XVII до середини XIX ст.) Японія була практично повністю ізольована від навколишнього світу. Врешті-решт, соціальна ієрархія була закріплена, а нижчі стани позбавлені будь-яких прав. Вона підтримувала традиційну національну психологію конфуціанства та перешкоджала проникненню іншої ідеології у свідомість людей, що може змінити «національну цілісність» (кокутай).

Наступний період розвитку Японії – перехід до сучасності (XV-XIX ст.) – долає поділ феодалної системи та формування централізованої держави. У країні почали розвиватися державно-правові інститути. Соціальна структура все ще феодална. Для японського суспільства найбільш підходящою соціальною філософією є конфуціанство. Варіація конфуціанства відповідає розвитку Японії, і це було особливо поширеним під час правління



Токугави. Поступово в країні сформувалася загальна судова система. Японські правові думки також розвиваються. Два документи мали значний вплив на формування національної правової ідеології Японії: «Сто статей Токугави» (1616 р.) і «Кодекс ста статей» (1742 р.). З кінця XIX століття розпочався процес «відновлення Мейдзі» і відновилася влада імператора.

Перелом у правосвідомості і правовій культурі японського населення настає з кінця 60-х років XIX ст., коли спостерігається промисловий підйом, активно розвиваються капіталістичні відносини, встановлюються торгові зв'язки з іншими державами. На японську мову перекладаються французькі і німецькі кодекси, вивчається англійське право. Поставлене і поступово виконується завдання створення законодавчої системи на зразок розвинутих країн [2; с. 602–603].

У 1889 році була прийнята перша конституція Японії. Взірцем Основного закону є конституція Пруссії, яка адаптується до національних умов Японії. Перша конституція Японії була консервативною, підтверджувала верховенство імператора, обмежувала владу парламенту і фактично заклала основу фашистського військового режиму. Кримінальний та кримінально-процесуальний закони (Кримінальний закон 1907 р., Кримінально-процесуальний закон 1922 р. та Закон про підтримку громадського миру 1922 р.) стали репресивними.

Після закінчення Другої світової війни і капітуляції Японії, аж до укладення у 1951 р. Мирного договору, всі сфери життя країни перебували під контролем Верховного командування Союзних сил. За цей час багато інститутів права формувалися за американськими зразками. У результаті цього виникла невідповідність між старою правовою системою, яка склалася під впливом континентального європейського права, і глобальним тиском американського права [3].

До 1945 року японська правова система базувалася на традиційній феодальній системі, частково запозиченій із правової системи імперіалістичного Китаю, тоді як континентальне право було статичним (державним) варіантом.

Після поразки Другої світової війни Японія перебувала під контролем військової адміністрації США, що призвело до впливу американських законів на формування нового законодавства в державі.

Сучасна правова система Японії сформувалася внаслідок вибіркової рецепції елементів правових систем країн, що належать до романо-германської та англо-американської правових сімей. Характерними особливостями сучасної правової системи Японії є практична відсутність слідів правової системи, що існувала до початку процесу європеїзації [4].

#### **Список використаних джерел:**

1. Япония: экономика, политика, общество на заре XXI века. М.. Сборник. «Восточная Литература» РАН, 2003. 318 с.
2. Страхов М. Історія держави і права зарубіжних країн: підручник. Нац. юридична акад. України ім. Ярослава Мудрого, Акад. правових наук України, 2-е вид., переробл. і доп.К.: 2003. 602–603 с.
3. URL: <http://www.refine.org.ua/pageid-2291-1.html>.
4. URL: <http://apir.org.ua/wp-content/uploads/2016/07/Voronina6.pdf>.



## **ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНОГО ТЕРОРИЗМУ**

У зв'язку зі змінами у правових системах світу, з'являються нагальні проблеми міжнародного масштабу, що в подальшому постають серйозною загрозою життю суспільства. Тема є актуальною на сьогодні, оскільки проблематика міжнародного тероризму виступає однією із масштабних загроз.

Для кращого розуміння поняття міжнародного тероризму варто висвітлити наступні поняття :

1. Терор – це залякування людей, що виражається в насильстві та вбивствах. Терором також можна назвати загрозу фізичної розправи з політичних чи конкретних інших мотивів або залякування з загрозою розправи або вбивства [1, с. 6].

2. Тероризм – суспільно небезпечна діяльність, яка полягає у свідомому та цілеспрямованому застосуванні насильства шляхом захоплення заручників, підпалів, убивств, тортур, залякування населення та органів влади або вчинення інших посягань на життя чи здоров'я не винних людей або погрози вчинення злочинних дій з метою досягнення злочинних цілей.

3. Терористичний акт – це злочинне діяння у формі застосування зброї, вчинення вибуху, підпалу чи інших дій.

4. Міжнародний тероризм – це специфічна форма тероризму, яка з'явилася в кінці 1960-х років та отримала стрімкий розвиток до кінця ХХ – початку ХХІ століття. Основними цілями міжнародного тероризму на сьогодні є дезорганізація державного управління, завдання економічної та політичної шкоди, порушення підвалин суспільного апарату, які, на думку терористів, повинні мотивувати владу до зміни політики. Загальноприйняте визначення міжнародного тероризму поки що не визначено [2].

У більшості випадків термін «міжнародний тероризм» використовується як засіб у політичній боротьбі, адже абсолютно кожна країна самостійно визначає, відноситься та або інша група до категорії «терористів» або «бійців за свободу», а самі акти терору виконуються локально[3].

За допомогою проведення анонімного опитування серед учнів, студентів та працівників у різних сферах діяльності, було отримано результати, що допомогли з'ясувати рівень обізнаності та ставлення суспільства до проблематики міжнародного тероризму. Результати опитування :

1. 50% опитуваних цікавилися темою міжнародного тероризму.

2. 33,3 % вважають міжнародний тероризм однією із масштабних проблем, , 46,7% – вважають, що тема потребує уваги, але не є масштабною проблемою, 20% опитуваних не вважають міжнародний тероризм масштабною проблемою.

3. Серед факторів, що впливають на появу міжнародного тероризму, опитувані виділили :

1. Релігію (25%).

2. Релігію і статус у суспільстві (6,3 %).

3. Релігію та економічне становище (18,8%).

4. Економічне становище (18,8%)

5. Статус у суспільстві (18,8%)

Варто зазначити, що на сучасному етапі простежується еволюція тероризму, що проявляється у :

1. Трансформації тактики тероризму. Сучасний тероризм – це серії терористичних акцій, спрямованих проти широкого кола осіб та об'єктів, ретельно підготовлених, які здійснюються кваліфікованими кадрами і добре організованими угрупованнями.



2. Удосконалення структури терористичних угруповань і посилення конспіративності їх діяльності. Терористи почали здебільшого діяти нечисленними підрозділами. Перевірка нових членів угруповань стала жорстокішою.

3. Удосконалення форм і методів терору. Використання терористичними організаціями вкрай жорстких форм і методів боротьби підвищує небезпеку здійснення актів так званого технологічного тероризму.

4. Сучасними терористами взято курс на використання досягнень науково-технічного прогресу.

5. Зростає тероризм, заснований на релігійній та етнічній ненависті.

6. Особливу небезпеку становить високий рівень нелегальної міграції, насамперед з тих країн, де діють терористичні організації [3].

Проблема боротьби з тероризмом є багаторівневою, тому шляхи її розв'язання потрібно шукати у багатосторонньому партнерстві з державними структурами. Незважаючи на всі міждержавні зусилля, тероризм розширює свій вплив та заміняє на жорстокіші прийоми аби досягнути своєї мети. Складаючи план операцій, терористи навіть передбачають висвітлення своїх дій у засобах масової інформації задля більшого впливу на психологічний стан суспільства. Зокрема, задля запобігання паніки та формування правильної поведінки у таких ситуаціях, влада може запровадити спеціальну навчальну програму для всіх верств населення. На разі остаточного вирішення проблеми не знайдено.

#### **Список використаних джерел :**

1. Коломієць О. В. Трансформація політичної ідеології держави в контексті боротьби з міжнародним тероризмом: проблеми і шляхи вирішення: автореф. дис. ... канд. політ. наук:23.00.03; Київський національний університет імені Тараса Шевченка. К., 2006. 20 с.

2. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A2%D0%B5%D1%80%D0%BE%D1%80%D0%B8%D0%B7%D0%BC>.

3. URL : [http://diit.edu.ua/university/activity/antiteror\\_corruption](http://diit.edu.ua/university/activity/antiteror_corruption).



***Малиничко Олександр Борисович,***

*студент 1 курсу за спеціальністю Право юридичного факультету*

*Хмельницького університету управління та права*

*імені Леоніда Юзькова*

## **ЕВОЛЮЦІЯ ФЕДЕРАТИВНОГО УСТРОЮ ІНДІЇ В НОВІТНІЙ ЧАС**

Головною метою цієї роботи є дослідження державного устрою сучасної Індії, а також його особливостей. Дана тема є досить цікавою та актуальною, дослідивши її можна проаналізувати особливості, цікаві аспекти устрою і факти.

Після завершення Другої світової війни британці змушені були повернутися до питання про надання незалежності Британській Індії.

У 1947 р. Індія здобула незалежність, і колишня колонія була розділена на індійську і пакистанську частини за конфесійною ознакою. Колишні адміністративні одиниці були поділені між двома новими державами.

У 1950 р., коли була створена Республіка Індія і прийнята нова конституція. Конституція Індії була прийнята Установчими зборами 26 листопада 1949 року, два роки після здобуття країною незалежності. Набула чинності в 26 січня 1950 року й з поправками діє до сьогодні. За конституцією, Індія є суверенною, демократичною республікою, що гарантує своїм громадянам правосуддя, рівноправ'я і свободу. Було утворено 29 штатів, розділених на три типи: А, В, С. Штати різних типів розрізнялися за способом устрою державної влади [3].

- Штати типу А (Ассам, Західний Бенгал, Біхар, Бомбей, Мадх'я-Прадеш, Мадрас, Орїсса, Пенджаб і Уттар-Прадеш) – володіли власними виборними парламентами, що самостійно формували органи управління штатів.

- Штати типу В (Хайдарабад, Саураштра, Майсур, Траванкор-Кочін, Мадх'я-Бхарат, Віндх'я-Прадеш, Союз штатів Патіали і Східного Пенджабу, а також Раджастхан) – керувалися раджпрамукхами, свого роду номінальними монархами.

- Штати типу С (Делі, Кутх, Хімачал-Прадеш, Біласпур, Кург, Бхопал, Маніпур, Аджмер і Трипура) – владні повноваження здійснювали призначені центральною владою комісари.

- Джамму і Кашмір були оголошені особливими територіями [2].

У 1953 р. утворений новий штат типу А– Андхра (що виділився з Мадрасу), у 1954 р. штат Біласпур включений до складу штату Хімачал-Прадеш, а в 1956 р. до Індії приєднані землі Французької Індії як особлива територія, що отримала назву Пондішеррі (одна з французьких колоній, Чандернагор, увійшла до складу Індії ще в 1950 р., пізніше, в 1954 р., вона включена до складу Західного Бенгалу).

01 листопада 1956 р. в Республіці Індія був ухвалений «Закон про реорганізацію штатів», що реформував адміністративний устрій країни. Система штатів різних типів була ліквідована, а замість них були утворені штати і союзні території. Кордони штатів були змінені так, щоб максимально збігатися з існуючими етнічно-мовними кордонами. Було створено 12 штатів (Ассам, Західний Бенгал, Біхар, Бомбей, Керала, Мадх'я-Прадеш, Мадрас, Майсур, Орїсса, Пенджаб, Раджастхан і Уттар-Прадеш) і 6 союзних територій (Делі, Хімачал-Прадеш, Маніпур, Трипура, Андаманські і Нікобарські острови, а також Лаккадівські, Аміндівські острова і Мінікой).

18 грудня 1961 р. індійська армія успішно продемонструвала свою боєздатність, зайнявши португальські колонії Гоа, Діу та Даман. В Індії акція розглядалася як звільнення історичної індійської території, в той час як португальці дивилися на неї як агресію проти національної території [1].

Джамму і Кашмір, особливий штат в Індії! Справа в тому що стаття 370 конституції Індії, а також пов'язана з нею стаття 35-а конституції Індії. Вони гарантували значну автономію для Джамму та Кашміру. Цей штат, де більшість складають мусульмани, єдиний з-поміж 29-ти в Індії мав власну конституцію, прапор і права на ухвалення самостійних рішень з майже всіх питань. Закони, ухвалені федеральним урядом Індії, починали тут діяти тільки після того, як їх підтримував місцевий уряд.

Положення 35-а дозволяло владі штату визначати своїх «постійних мешканців», які мали кашмірську прописку, могли працювати в органах місцевої влади і купувати нерухомість. Іншим цього не було дозволено. «Тобто якщо дівчина вийде заміж поза межами Кашміру і далі там не житиме, вона не буде мати спадщини». У штаті працювала система квот: при працевлаштуванні перевага надавалась саме кашмірцям.

Індія є федеративною республікою, яка складається з 29 штатів та 7 територій (національна столична територія Делі та 6 союзних територій). І штати, і території є адміністративними одиницями першого рівня, що, у свою чергу, поділяються на округи (дистрикти), яких всього в Індії є понад 600. Федеральними територіями керують представники центрального уряду Індії – комісари або адміністратори. В територіях діють федеральні закони, хоча деякі території мають парламент та уряд з обмеженими правами.

Окрім загальнодержавних офіційних англійської мови та гінді, в деяких штатах офіційними є також місцеві мови, наприклад гуджараті, каннада, пенджабська, тамільська.

Отже, після здобуття незалежності перед Індією виникло безліч шляхів національного розвитку. Ефективному розвитку держави заважав ряд внутрішніх проблем: сильна соціальна диференціація, наявність каст і догм, проблема національних меншин, боротьба індуїстів і мусульман. Але незважаючи на труднощі і перешкоди в розвитку, Індія зуміла реформувати та посилити соціальну, економічну та інші сфери суспільства. Зараз Індія є сучасною, динамічно розвиваючою державою, яка активно бере участь у вирішенні міжнародних проблем [4].

### Список використаних джерел:

1. URL: <https://bookster.com.ua/borotba-indijskogo-narodu-za-nezalezhnist-pislya-drugoyi-svitovoyi-vijny/>.
2. URL: [https://ru.osvita.ua/vnz/reports/world\\_history/5480/](https://ru.osvita.ua/vnz/reports/world_history/5480/).
3. URL: [https://edufuture.biz/index.php?title=%D0%86%D0%BD%D0%B4%D1%96%D1%8F\(1945-2000\\_%D1%80%D1%80.\)\\_%D0%9F%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D1%96\\_%D1%83%D1%80%D0%BE%D0%BA%D0%B8](https://edufuture.biz/index.php?title=%D0%86%D0%BD%D0%B4%D1%96%D1%8F(1945-2000_%D1%80%D1%80.)_%D0%9F%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D1%96_%D1%83%D1%80%D0%BE%D0%BA%D0%B8).
4. URL: [https://istoryk.at.ua/load/istorija\\_krajn\\_aziji\\_ta\\_afriki/stanovishhe\\_indiji\\_pislja\\_drugoji\\_svitovoji\\_vijni/10-1-0-84](https://istoryk.at.ua/load/istorija_krajn_aziji_ta_afriki/stanovishhe_indiji_pislja_drugoji_svitovoji_vijni/10-1-0-84).



**Панчішко Віталій Сергійович,**  
*студент I курсу за спеціальністю Право юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права  
імені Леоніда Юзькова*

## МІЖНАРОДНА ДІЯЛЬНІСТЬ П. ОРЛИКА ТА ЙОГО СОРАТНИКІВ В ЕМІГРАЦІЇ

Після трагічної для І. Мазепи поразки під Полтавою більшість із найближчого оточення гетьмана опинилася на території Туреччини – у Бендерах. Так розпочалась перша доба української політичної еміграції. Разом з гетьманом долю емігранта розділив і його найближчий соратник генеральний писар Пилип Орлик.

Гетьманом України в еміграції було обрано Пилипа Степановича Орлика (1672–1742 рр.). Його багатолітнє служіння «загальному добру матері моєї вітчизни, бідної України» (як він сам писав) особливо вражає, коли взяти до уваги, що Україна була названою, а не рідною матір'ю П. Орлика.

Гетьманську булаву П. Орлик брав без особливої радості, розуміючи, що разом із клейнодами козаки передавали йому як новообраному гетьманові турботу про повернення їх в Україну. В промові П. Орлика перед Карлом XII невдовзі після виборів проступає його тривога і розгубленість у зв'язку з необхідністю виконання цієї турботи: «Чи мені, що не має ніяких заслуг, винести на раменах, подібно Атланту, що підтримував падаюче небо, тягар правління Україною, мені, недостойному такої честі і, навіть скажу більше, такого тягару?».

Перебуваючи в еміграції, мешкаючи в Туреччині, Швеції, Сілезії, Польщі, Молдові, Франції, П. Орлик передусім наполегливо шукав шляхів дипломатичного тиску на Росію та організації європейської антиросійської коаліції держав, спираючись на яку можна було би визволити Україну з-під царської влади. З цією метою він проводив переговори з представниками французького короля, кримського хана, турецького султана, а також – Буджацької орди, донського козацтва, астраханських і волзьких татар, але не досяг успіху [6].

П. Орлику було дуже важко втілити свої мрії у реальність, попри усю складність, відразу після того як він дістався Європи, розпочалась його активна дипломатична діяльність, проте не все було так просто, як у задумах. Майже одразу він зрозумів, що потрібно поїхати до материкової Європи, щоб бути ближче до епіцентру подій. Таким чином, він трохи звернув геополітичну ситуацію на свою користь, але без фінансової допомоги було важко зв'язатись з союзниками.

На початку 1721 р. через Прагу дістався до Вроцлава, де на нього вже чекала родина. Весь час свого перебування в Західній Європі Орлик у листах до різних королів і вельмож налаштовував їх проти Москви. Згодом Георг I відмовився від війни з Москвою.

Після усіх цих складних подій для нашого гетьмана, його відправили у грецьке місто Салоники, в якому він прожив 12 років, з листопада 1722 р. по лютий 1734 р. Для діяльного й

енергійного П. Орлика це були дуже важкі часи. Його було силоміць відлучено від великої політики, але він продовжував мріяти про визволення України з-під влади могутньої Російської імперії.

Попри все П. Орлик вчився на своїх помилках і намагався не повторювати їх знову. Б. Крупницький наголошував у зв'язку з цим: «Але вже в наступному 1729 р. почалася, можна сказати, нова доба в політичній праці Орлика. Зникають хитання, комбінації на всі боки, виявляється певна стала лінія. Це час співпраці з молодим, повним сил сином Григорієм Орликом, що надає новій енергії старіючому гетьманові.

Франція домагалася від Туреччини оголошення війни Росії й водночас підтримувала українського гетьмана, вимагаючи від турецького уряду дозволу на те, щоб Орлик нарешті покинув Туреччину й відбув до Запорозького Війська. Але Туреччина не поспішала з оголошенням війни, а отже й вирішенням питання про Пилипа Орлика. Виконуючи спеціальну місію французького короля, Григорій Орлик літом і восени 1733 р. та взимку 1734 р. деякий час перебував у Криму, мав аудієнцію у кримського хана, провадив переговори з ханським урядом. Хан запевнив, що вони готові до війни, чекають тільки на указ султана. Наприкінці лютого 1734 р. український гетьман дістав дозвіл покинути Салоніки. Пилип Орлик заїхав до Каушан.

Навесні 1736 р. Російська імперія оголосила війну Османській Порті. І в цих бойових діях були активно задіяні запорожці, на яких ще зовсім недавно так розраховував П. Орлик. Подорож Орлика відбулася десь у лютому 1738 р. У Відні, з неохотою виконуючи свої обов'язки, він нетерпеливо чекав на приїзд великого візиря. Коли той появився в околицях Відна влітку 1738 р., гетьман поспішив побачитися з ним. Розмова була важлива [1].

Ця активна політико-дипломатична діяльність Орлика стурбувала його одвічних опонентів – російських можновладців. Намагаючись нейтралізувати українського гетьмана, якщо не батогом, то пряником, у 1738 р. російський уряд спробував піти на переговори з П. Орликом.

І знову невдача, і вкотре задуми гетьмана зруйновані й розтрошені об жорстокі реалії світової геополітики. Проте він не схилив голову, а продовжував, опираючись на сина Григорія, вести боротьбу за визволення України з імперської неволі. Найцікавіше те, що російські можновладці, тверезо оцінюючи тогочасну політичну ситуацію, намагалися ізолювати і знешкодити П. Орлика.

Здавалося, небеса почули його молитви і волення. У 1741 р. Швеція нарешті оголосила війну Росії, зажеврїла надія на створення 69 шведсько-турецького антиросійського альянсу. Але, на жаль, нічого не вдалось [2].

1742 року Пилип Орлик помер у Ясах. Він був живим доказом, що людина, вихована в принципах, може донести раз з'ясовані ідеали до кінця свого життя». Один із його заклятих ворогів, австрійський дипломат Тальман, якимось зауважив: «Велика енергія й любов до свого народу в цього генерала».

#### Список використаних джерел:

1. URL: <http://ndiu.org.ua/images/book/fig.orlik.pdf>.
2. URL: <http://history.org.ua/JournALL/journal/2011/4/9.pdf>.
3. URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D0%B8%D0%BB%D0%B8%D0%BF\\_%D0%9E%D1%80%D0%BB%D0%B8%D0%BA](https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D0%B8%D0%BB%D0%B8%D0%BF_%D0%9E%D1%80%D0%BB%D0%B8%D0%BA).
4. URL: <http://www.hetman.tv/nomera/2008/2008-1-18/orlyk.html>.
5. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0001634>.
6. URL: <http://zno.academia.in.ua/mod/book/view.php?id=3491>.
7. URL: [http://lib.puet.edu.ua/index.php?option=com\\_content&view=article&id=1446:2017-05-22-10-21-17&catid=80:2017-03-24-07-33-51&Itemid=100142](http://lib.puet.edu.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1446:2017-05-22-10-21-17&catid=80:2017-03-24-07-33-51&Itemid=100142).



**Савчук Ростислав Володимирович,**  
*студент I курсу за спеціальністю Право юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права  
імені Леоніда Юзькова*

## **КАТЕРИНА ІІ ТА ЇЇ КОМІСІЯ ДЛЯ СКЛАДАННЯ ЗАПИСОК ПРО СТАРОДАВНЮ ІСТОРІЮ**

Зараз існує досить багато вигаданої історії як України, так і Росії зокрема. Особливо Велика кількість людей, в тому числі і відомих політиків, стверджують, що початок Росії знаходиться в Києві. Тому необхідно з'ясувати та зрозуміти як справжня історія була перероблена, вигадана та прихована.

Коли Катерина ІІ приїхала в Російську Імперію, вона жажнулася з того, що історія держави була в певному хаосі, адже вся вона базувалась на словесній міфології, не маючи жодних аргументів. Наприклад, Московські Рюриковичі стверджували, що Київська Русь належить Московії з тієї причини, що Московський князь вийшов з Київської династії Рюриковичів. Адже кровний зв'язок і єдина віра вже практикувались у Європейських державах, які не втручалися одна в одну з цих підстав.

Катерина ІІ 4 грудня 1783 року своїм Указом повеліла створити «Комісію для складання записок про древню історію, переважно Росії» під керівництвом графа А.П. Шувалова.

Ймовірно що до складу Комісії входили наступні діячі:

Шувалов Андрій, Болтін Іван, Паллас Петро, Мусін-Пушкін Олексій, Храповицький Олександр, Бантиш-Каменський Микола.

Основними політичними завданнями її були:

- 1) будь-якими способами обґрунтувати наявність нових, проте ніколи не бувалих в складі держави територій;
- 2) щоб придушити національно-визвольну боротьбу білорусів і українців – придумати міф про те, що вони нібито завжди мріяли опинитися під владою Росії;
- 3) для того щоб взагалі не було сумнівів в цих народах вигадати те, що московити не фінське населення фінської Московії, а слов'яни і продовження Русі;
- 4) глобально конфіскувати всі літописи та історичні згадки в підконтрольних їй територіях, а також при можливості на чужих територіях, щоб деякі знищити, а інші переробити для потрібної їм історії.

Катерина ІІ до кінця XVIII століття збрала у себе всі старовинні літературні та історичні першоджерела, що були в монастирях, церквах, навчальних закладах і у приватних осіб. До того ж вона постійно поповнювала бібліотеку і музеї, архіви і сховища найкращою європейською літературою, як художньої, так і історичної. Її представники постійно нищили по Європі в пошуках літературного антикваріату і старовинних першоджерел. Грошей на подібні цінності Катерина ІІ не шкодувала [1, с. 90].

Карамзін у своїх творах повинен був возвеличувати Москву, показувати яка вона славетна бо «об'єднала землі Русі». Він знав, що всі Суздальсько-Володимирські князівства з 1237 року стали улусами Золотої Орди. І в той підконтрольний татаро-монголам час раптом з'являється Московське володіння в складі Золотої Орди. Всі факти вказують на очевидне, що згодом Москва, як державне утворення, повинна вести свій родовід із татаро-монгольського улусу. Тим більше, Московія за допомогою ханських військ і завдяки їм захопила Рязань, Новгород та інші землі. Тобто вона, будучи великим улусом, з'єднала в собі дрібні. Тому Карамзін почав написання нового літопису, з метою фіксації поселення «Москва» раніше появи татаро-монголів на цій землі. Тим самим відвести погляд від того, хто насправді причетний до появи Московії.

Таким чином в 1809 році з'являється несправжній так званий Іпатіївський літописний звід. В ньому Карамзін стверджує, що навіть самі київські літописці зафіксували їхню появу на світ. Саме в ньому зведено Київські і Галицько-Волинські літописи, вперше і згадується

слово «Москова». Цікавий факт, що сам Карамзін і не соромився зізнатися в тому, що багато в написаному своєю рукою просто вигадане. Ось що він пише про історію взагалі і своєї зокрема: «Але Історія, кажуть, сповнена брехнею: скажімо краще, що в ній, як у справі рук людських, буває частина брехні, однак характер істини завжди більш-менш зберігається, і цього досить для нас, щоб скласти собі загальне уявлення про людей і діяння» [2, с. 18].

Ось як передав нам Н.М. Карамзін слова Юрія Долгорукого, сказані нібито в 1147 році. «Прийди до мене, брате, в Московію». Це звернення князя, що не мав наділу в Київській Русі, до Новгород-Сіверського князя Святослава. І Новгород-Сіверський князь рушив, щоб «засвідчити» появу якогось села «Московія» від назви річки Москва, що сталося від назви тогочасного мордовського народу мокша-мокса. Сучасні історики це вважають смішною вигадкою Карамзіна заради потреб Катерини і Москви. Існує такий факт, що ні в одному історичному першоджерелі, крім придуманих Катериною, до кінця XIII століття не зафіксовано час появи поселення Москва. Адже поява поселень з фінськими назвами російськими літописами не фіксувалися.

Діяч Комісії Храповицький в своїх працях відверто пише, що Катерина II особисто створювала нову «версію історії». В тому числі приклала руку до нового родоводу Російської верхівки. В той час обґрунтовувала це тим, що слідувати треба не історичним фактам, а в інтересах імперії. Цікаві фрази Катерини II, що наводяться в мемуарах Храповицького. Там він реалізовував її прямі вказівки щодо величезної могутності татар і причину їх перемог у відсутності міцної монархічної влади (Катерина наказала привести не менше 70-ти удільних князівств для показу «роздроблення Русі»). При будь-якій можливості в записках «про Татар і їхню силу при навалі на Росію» імператриця вже підміняє поняттям «Росія» Суздальську землю. Особливо імператриця доручає Храповицькому створити міф про те, що росіяни – це нібито слов'яни. Щодо українських літописів, то імператриця доклала чимало зусиль на їх сконцентрування у себе. Наприклад, Храповицький разом з Катериною працював з оригіналом «Повісті минулих літ» Нестора. Проте після цього, як і решта оригінальних старовинних пам'яток, «Повість...» зникає. До того ж він особисто зізнався в цьому [3, с. 243].

Отже, вона створила наступні відомі нам міфи:

- 1) про діяння Суздальської Русі, про яку вперше дізнались лише після роботи Комісії;
- 2) про те, що київські князі причетні до заснування Москви, а не хан Золотої Орди після 1257 року;
- 3) про те, що московіти слов'яни, які прийшли з Київської Русі. А насправді це фіни;
- 4) ніколи не існуючі «літописні зводи» Московії масово сотнями вперше з'являються тільки при роботі Комісії, які поєднали у собі малу частку реальної історії та більшість вигадок .

#### **Список використаних джерел:**

1. Белинский В. Страна Моксель или открытие Великороссии : Посох, 2009. 680 с.
2. Карамзин Н.М. История государства Российского: Наука, 1989. Том I. 640 с.
3. Ключевский В. Исторические портреты : Руниверс, 1862. 317 с.



**Симура Інна Володимирівна,**  
*студентка I курсу за спеціальністю Право юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права  
імені Леоніда Юзькова*

## **РЕВОЛЮЦІЯ МЕЙДЗІ В ЯПОНІЇ (XIX СТ.) ТА ЇЇ НАСЛІДКИ**

Події, які відбулися в Японії у 1867-1868 рр., їх місце і аналіз в розвитку країни майже відразу стали однією з головних, додатково суперечливих тем японської історичної науки, актуальність якої зберігаються донині.



У наростанні соціально-політичної кризи в Японії середини XIX століття особливу роль зіграв зовнішній фактор: відносини з європейськими державами й США та урядова політика з приводу цих зв'язків. З 1639 р. всім європейцям, за винятком голландців, було заборонено відвідувати Японію [1, с. 253].

Ця революція, яка також була реставрацією, ознаменувалася переходом від самурайської системи правління в сьогунаті Едо до прямого правління імператора Муцухіто та його уряду. Революція Мейдзі також ознаменувала комплекс політичних, соціальних та економічних реформ, проведених імперським урядом. Через соціальні потрясіння та системні зміни в економічному та політичному житті Японії наприкінці 1860-х років. Деякі історики називають цю епоху «революцією Мейдзі».

Навколо точної дати, коли саме розпочалась Революція Мейдзі, вирують суперечки. За однією з версій, вона почалася 23 жовтня 1868 року разом із зміною нового девізу імператорського правління на Мейдзі. Проте дуже часто її початок зв'язують з датою 09 листопада 1867 року, так званою подією «Повернення великого правління», коли останній сьогун Токугава Йосінобу повернув столичному імператорському двору право прямого правління в Японії.

Події Революції Мейдзі були також викликані загостренням суперечностей феодалізму в результаті розвитку товарно-грошових відносин, зростання народного руху в місті та селі, посилення сепаратизму власників князівств.

Об квітня 1868 року в країні відбувся політичний переворот, і імператор Муцухіто, якого пізніше називали імператором Мейдзі, прийшов до влади. Тоді ж він оприлюднив «Клятвенну хартію п'яти суспільних принципів», яка визначила основні напрями зовнішньої та внутрішньої політики країни другої половини XIX століття:

1. Ми будемо скликати наради й управляти народом, зважаючи на суспільну думку.
2. Люди вищих і нижчих класів, без винятку, будуть мати однакові права у всіх підприємствах.
3. Віджилі методи й звичаї будуть знищені, і нація піде по великому шляху неба й землі.
4. Знання будуть запозичуватися у всіх націй світу, і Імперія досягне вищого ступеня розквіту [2, с. 19].

Цей переворот слід вважати революційним не стільки за формою, скільки за його наслідками, завдяки цій найважливішій зміні традиційної структури Японії (імператор в історії Японії майже ніколи не керував країною; для нього це робили спочатку регенти, потім сьогунати), а потім усі інші, що докорінно змінили обличчя країни.

Революційна політика сильно вплинула на бюрократію, законодавство, імперські суди, систему власності, адміністрацію провінцій, фінанси, промисловість, дипломатію, освіту, релігію та інші сфери життя Японії.

Варто зазначити, що формування японської національної держави та японської національної ідентичності пов'язане саме з Революцією Мейдзі.

Імператор Муцухіто і буржуазно-шляхетський уряд, який прийшов до влади, провели реформи, що відкрили шлях для капіталістичного розвитку: була знята заборона на продаж землі, проголошені буржуазні свободи, скасовані князівства, створені префектури на чолі з губернаторами та була проведена аграрна реформа.

Було проведено ряд інших реформ. Завдяки освітній реформі відбулось запровадження загальної обов'язкової освіти, відкриття університету. Також відбулось створення єдиного законодавства та судів, введено єдиний державний податок на землю, запроваджено нову грошову одиницю - єну, прийнято Конституцію 1889р та ін.

Реформи Мейдзі були проведені з метою збереження основ суспільства, в ім'я збереження традицій та «модернізації життя» в цілому, полягали в першу чергу в активному формуванні нового суспільства з метою зберегти основну суть своїх основ.

Проте революція вважається не завершеною. Новий політичний режим захищав інтереси поміщиків, хоча допускалася до влади і буржуазія. Вищі державні посади були надані придворній знаті. Реформи носили двоїстий характер і проводилися поступово.

Феодальні елементи не піддавалися негайному руйнуванню, а пристосовувалися до нових умов господарювання [3, с. 1].

Варто зазначити, що революція Мейдзі принесла й позитивні наслідки, призвела до відкриття Японією світу, нового шляху розвитку, нових перспектив зовнішньої політики, повної «модернізації» суспільства та всіх сфер життя та існування японського населення.

Можна зробити висновок, що Революція Мейдзі принесла глибокі зміни в економічне, політичне, соціальне та культурне життя Японії. З феодальної країни, закритої для іноземців, вона швидко стала однією з провідних держав світу.

#### **Список використаних джерел:**

1. Гаджиева Е.А. Страна Восходящего солнца: история и культура Японии. Ростов н/Д.: Феникс, 2006. 256с.
2. Загорский А.В. Япония и Китай: пути общественного развития в оценке японской историографии. Московский ин-т международных отношений. М.: Наука, 1991.191с.
3. URL: <https://zen.in.ua/istoriya-svitovoyi-ekonomiki/noviy-chas-xviii-xix-st/ekonomika-yaponiyi-v-xix-st>.



**Ющак Вікторія Валентинівна,**  
*студентка 1 курсу за спеціальністю Право юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права  
імені Леоніда Юзькова*

### **ЕВОЛЮЦІЯ ПРАВА СТАРОДАВНЬОГО ЄГИПТУ**

Дослідження розвитку права Стародавнього Єгипту є досить важливим, оскільки воно було одним з найважливіших елементів давньоєгипетської державності.

Для початку варто зазначити, що право Стародавнього Єгипту мало свої певні особливості. Серед них виділяють те, що спочатку навіть не існувало загальних уявлень про правоздатність та правовий статус особи.

Крім того, однією з найважливіших особливостей давньоєгипетського права є тлумачення його правових норм. Основи права при фараонів, який виступав в образі богоподібного самодержця, базувалися на його особистій волі. Але на той момент існував загальний принцип: обвинувачення і контробвинувачення мали бути рівноцінними. Тобто, було прагнення мотивувати правові норми відповідно до етичної норми, в зміст якої було покладено принцип рівності, який поставав у формі вимоги справедливості і законності [1, с. 54].

Досить цікавим елементом в Стародавньому Єгипті виступає сімейне право. Шлюб укладався на основі договору між чоловіком і дружиною. Майно, яке було надане дружиною у вигляді приданого, залишалося її власністю, що також визначалося договором. Розлучення здійснювалося вільно для двох сторін. У Єгипті довго існував матріархат, але з часом головою родини стає чоловік, і дружина, недовлячись на свій досить високий статус в родині, втрачає частину своїх прав. Єгипетське право дозволяло успадкування як за законом, так і за заповітом. Спадкоємцями за законом були діти. Заповіт могли скласти і чоловік, і дружина [2, с. 26].

Якщо ж говорити про кримінальне право, то варто зазначити, що на нього великий вплив мала релігія. Оскільки фараон прирівнювався до бога, то будь-який соціальний протест або бунт проти нього сприймався як тяжкий злочин та підлягав суворому покаранню.

«Книга Мертвих» – важливе джерело права Стародавнього Єгипту, яке описує сорок два найтяжчі гріхи-злочини за які наступало найсуворіше покарання. Серед перших у переліку визначались злочини проти фараона, держави та релігії.



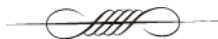
Важливим є те, що у кримінальному праві Стародавнього Єгипту не був розповсюджений принцип таліона. До періоду Нового царства злочин сприймався більше як омана чи психічна хвороба, що викликає неадекватну поведінку людини. Таке розуміння злочину обумовлювало стримане, обережне ставлення давньоєгипетських правителів до жорстоких видів покарання, зокрема, смертної кари. Зі становленням деспотії більшість злочинів розцінювалась владою як такі, що торкалися інтересів держави або правителя, і суворо каралися. Смертна кара була доволі поширеним видом покарання (як проста, так і кваліфікована). Найбільш жорстока страта загрожувала тому, хто зазіхнув на владу.

Суд мав назву кенбет, який протягом усієї історії Стародавнього Єгипту не був відокремлений від адміністрації. Чинив, який відповідав за конкретну справу чинив суд своїм підлеглим. Суд в основному був колегіальним. Вищий суд від імені фараона чинив візир. У добу Нового царства діяла верховна судова колегія, що складалася із 30 суддів, до якої обиралися представники знаних громадян різних міст. У номах діяли свої суди. Судовий розгляд здійснювали номархи. Фараон, як вища судова інстанція, міг особисто вирішити справу та скасувати рішення будь-якого суду. За наказом фараона створювалися надзвичайні судові комісії з розгляду таємних справ [3, с. 66–68].

Покарання в Єгипті були досить суворими, але їхнім основним завданням було залякування. Була розповсюджена смертна кара, що реалізувалась через спалення чи посадження на палю. Високопоставленим особам, засудженим до страти, надавалась можливість покінчити життя самогубством. В деяких випадках страта замінювалась рабством. Тілесні покарання поділялися на болісні (побиття батогами, палицями) та калічніцькі (відрізання рук, вух, носа, язика, кастрація тощо). Карали також важкими примусовими роботами (каторгою), тюремним ув'язненням. Також, існували грошові штрафи (наприклад, за крадіжку храмового майна – у розмірі сторазової вартості вкраденого), ганебні покарання (виставляння біля ганебного стовпа), перетворення вільної людини на залежного працівника та ін. [4, с. 48].

#### **Список використаних джерел:**

1. Бостан Л. М., Бостан С. К. Історія держави і права зарубіжних країн: навч. посібник. К.: Центр учбової літератури, 2008. 730 с.
2. Талдикін О. В. Держава і право Давнього Сходу: структурно-логічні схеми і таблиці : навч. посібник. Дніпро, 2016. 136 с.
3. Бандурка О. М. Історія держави і права зарубіжних країн: підручник / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. М. Бандурки; Швець Д. В., Бурдін М. Ю., Головка О. М., та ін. Харків. Майдан, 2020. 618 с.
4. Лаврик Г.В., Сало В.А. Історія держави і права зарубіжних країн. Полтава. 2017. 329 с.



## СЕКЦІЯ 2. КОНСТИТУЦІЙНЕ, АДМІНІСТРАТИВНЕ ТА ФІНАНСОВЕ ПРАВО

*Бондар Марина Анатоліївна,  
студентка 2 курсу за спеціальністю Правоохоронна діяльність  
юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

### МИТНІ ФОРМАЛЬНОСТІ НА ПОВІТРЯНОМУ ТРАНСПОРТІ В УКРАЇНІ

Сучасний світовий ринок транспортних послуг є складним структурованим комплексом, який охоплює транспортні перевезення абсолютно всіх країн світу та забезпечує безперервне функціонування міжнародного товарообороту та перевезень. Країни-лідери з найбільш розвиненим транспортним комплексом володіють більшою частиною такого ринку та здатні здійснювати власні перетворення на свою користь та встановлювати нові умови та принципи світових перевезень та комплексу послуг, пов'язаних з ними [2, с. 50].

Транспорт займає особливе місце в міжнародному товарообігу. По-перше, він є необхідною умовою здійснення міжнародного розподілу праці та зовнішньоекономічних зв'язків. По-друге, транспортна промисловість виступає на світових ринках експортером своєї продукції, зокрема, транспортних послуг. Транспортні послуги, що здійснюються в сфері зовнішньоекономічної діяльності, піддаються впливу всіх факторів, що характеризують розвиток ринкової економіки.

Кожен з існуючих в сучасному світі видів транспорту – водний, наземний та повітряний – має свої особливості, які обумовлені кількістю митних формальностей та дій, які виконуються під час митного контролю та митного оформлення, саме засобом та способом переміщення, тощо.

Поняття «митні формальності» є одним із системоутворювальних у правовому регулюванні митних відносин, але наразі відсутня єдність поглядів щодо його змісту та обсягу [3]. Відповідно до Загального додатку Кіотської конвенції 1973 р., митні формальності – це сукупність дій, що підлягають виконанню відповідними особами і митною службою з метою дотримання вимог митного законодавства [4]. В Україні поняття «митні формальності» вперше було закріплено у Митному кодексі України лише у редакції 2012 р. Відповідно до пункту 29 статті 4 митні формальності визначаються як сукупність дій, що підлягають виконанню відповідними особами і органами доходів і зборів з метою дотримання вимог законодавства України з питань державної митної справи [5]. У глосарії міжнародних митних термінів, опублікованому Всесвітньою митною організацією, під митними формальностями розуміють усі операції, що мають здійснюватися особами, яких це стосується, і митною службою з метою дотримання митного законодавства.

Транспорт займає одне з головних місць у економічних відносинах кожної держави сучасності. Використання повітряного транспорту найбільшого поширення набуло в українському законодавстві в умовах розвитку міжнародної торгівлі та зниження витрат на перевезення. Але, треба наголосити, що, не дивлячись на європейські спрямування розвитку української економіки, повітряний транспорт розвивається повільно, матеріально-технічна база цієї галузі є застарілою та не відповідає світовим нормам, що негативно впливає на якість послуг у цій сфері та взагалі гальмує розвиток головних соціально-економічних процесів у нашій державі.

В науковій літературі поряд з поняттям «повітряний транспорт» широко використовується поняття «авіаційний транспорт». Законодавчого закріплення в Україні цих понять не має.

Митний контроль повітряного судна (на прибуття/ вибуття) складається з декількох митних формальностей та низки дій: а) повідомлення посадових осіб митниці та отримання відповідних документів б) огляд повітряного судна (надання дозволу на висадку пасажирів та вивантаження товарів з борту повітряного судна (у випадку прибуття); безпосереднє проведення огляду повітряного судна; проставлення відмітки на генеральній декларації; надання дозволу на посадку пасажирів (у випадку вибуття). Митна формальність декларування повітряного судна (на прибуття/вибуття) складається з таких дій: подання командиром повітряного судна необхідної документації; реєстрація наданих документів та проставлення посадовою особою органу доходів і зборів відбитку особистої номерної печатки (митного забезпечення); внесення даних до відповідного програмного модулю; складання літакової справи.

Митні формальності стосовно товарів, що перевозяться пасажирями на борту повітряного судна, залежить від обрання «зеленого» або «червоного» коридору для проходження митного контролю.

Слід зазначити, що на повітряному транспорті двоканальна система митного контролю передбачена виключно для пасажирів цих транспортних засобів, в той час коли на автомобільному транспорті передбачена двоканальна система митного контролю щодо транспортних засобів комерційного призначення [1].

Посадка пасажирів на борт повітряного судна проводиться з дозволу органу доходів і зборів й органу охорони державного кордону за погодженням з командиром повітряного судна або уповноваженим представником авіаперевізника [7].

Згідно Митного кодексу України, двоканальна система – це спрощена система митного контролю, яка дає громадянам змогу здійснювати декларування, обираючи один з двох каналів проходу (проїзду транспортними засобами особистого користування) через митний кордон України («зелений коридор»/«червоний коридор») [5]. Безпосередньо перед двоканальною системою створюється інформаційна зона, яка надає можливість громадянину зробити свідомий вибір відповідного каналу, для проходження митного контролю. За результатами застосування системи управління ризиками, в тому числі із використанням інформаційних технологій і врахуванням попередньої інформації, та/або якщо є підстави вважати, що у багажі громадянина переміщуються товари з порушенням встановленого порядку, орган доходів і зборів має право провести огляд, а в разі необхідності – переогляд багажу з його розпакуванням. На вимогу посадової особи органу доходів і зборів громадянин зобов'язаний пред'явити вміст багажу.

#### Список використаних джерел:

1. Прокопенко В.В. Митні формальності на транспорті в Україні та їх адаптація до міжнародних митних норма, правил та стандартів : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Запорозжя, 2018, 32 с.
2. Кухарчик В.Г. Міжнародна торгівля транспортними послугами: сучасний стан. *Економічні інновації*. 2009. № 39. С. 50–56.
3. Плетньова А.Є. Митні формальності: міжнародний та національний досвід. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2019. № 4. С. 166–169.
4. Міжнародна конвенція про спрощення та гармонізацію митних процедур (Київська конвенція) від 18 травня 1973 р. *Офіційний Вісник України*. 2011. № 71. Ст. 2711.
5. Митний кодекс України : Закон України від 19 червня 2020 р. № 4495-VI.URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text>.
6. Повітряний кодекс України : Закон України від 07 серпня 2020 р. № 3393-VI.URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3393-17/ed20200801#Text> (дата звернення: 20.07.2020).
7. Про затвердження Порядку виконання митних формальностей на повітряному транспорті : Наказ Міністерства фінансів України від 03 серпня 2018 р. № 671.URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1036-18#n21> (дата звернення: 21.07.2020).



## **ПРАВОВІ ОСНОВИ БОРГОВОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ**

В сучасних умовах зростання обсягів запозичень підвищується значимість поняття «боргова безпека». Як правило, боргова безпека розглядається як складова економічної та фінансової безпеки держави. Об'єм державного боргу та його структура визначає рівень боргового навантаження та стан платоспроможності країни.

Загалом, існує багато показників для виміру боргового навантаження, однак основоположним є відношення боргу до ВВП. Формування державного боргу в Україні почалося з моменту отримання нею незалежності. Зростання розміру державного боргу призводить до зниження рівня боргової безпеки держави та спричиняє низку негативних наслідків, серед яких можна виділити підвищення відсоткових ставок фінансовому ринку країни, зростання податкового навантаження, зменшення споживчих витрат населення, відтік з країни коштів на обслуговування боргу, зниження міжнародного престижу країни [3].

У науковій літературі простежується ціла низка різних визначень сутності поняття «боргова безпека», але слід зазначити, що більшість науковців, перш за все, розглядає дану категорію як «рівень заборгованості», а потім уже формує її загрози та показники забезпечення [6].

Підходи до трактування поняття «боргова безпека» за ключовими категоріями визначення та цілями і завданнями описали наступні дослідники:

О. Барановський:

– ключова категорія визначення: рівень внутрішньої і зовнішньої державної та гарантованої державою заборгованості з урахуванням її структури в часовому і валютному вимірах, вартості її обслуговування, можливості реструктуризації та ефективності використання внутрішніх і зовнішніх запозичень й оптимального співвідношення між ними;

– цілі та завдання: вирішення нагальних соціально-економічних потреб і поступального економічного й соціального розвитку країни, що забезпечує захист інтересів усіх учасників боргових відносин від внутрішніх і зовнішніх ризиків, викликів та загроз і не загрожує втратою суверенітету, руйнуванням вітчизняної фінансової системи, виникненням боргової кризи, оголошенням суверенного дефолту [1];

Д. Бойко, О. Коковіхіна, Н. Лисьонкова:

– ключова категорія визначення: рівень державної заборгованості;

– цілі та завдання: здатність країни здійснювати стійке функціонування національної економіки, забезпечуючи водночас недопущення критичного накопичення боргового тягаря [2];

Н. Кравчук:

– ключова категорія визначення: певний критичний рівень державної заборгованості;

– цілі та завдання: збереження стійкості фінансової системи країни до внутрішніх і зовнішніх загроз, забезпечення певного рівня відносної незалежності держави, зберігаючи при цьому економічну можливість країни здійснювати виплати на погашення основної суми і відсотків, підтримуючи належний рівень платоспроможності та кредитного рейтингу [4];

М. Кубай:

– ключова категорія визначення: певний рівень державної заборгованості;

– цілі та завдання: збереження стійкості фінансової системи країни до внутрішніх і зовнішніх загроз та забезпечення економічної незалежності держави, підтримуючи при цьому належний рівень платоспроможності та кредитного рейтингу держави [5].

Таким чином, боргова безпека України – це внутрішня та зовнішня заборгованості зі врахуванням вартості її обслуговування та ефективності використання запозичень та оптимальні співвідношення між ними, достатні для вирішення соціально-економічних потреб, що не загрожує втратою суверенітету і руйнуванням фінансової системи.

#### **Список використаних джерел:**

1. Барановський О.І. Дослідження теоретичних засад боргової безпеки держави. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Економіка*. 2016. № 1(1). С. 327–337.
2. Бойко Д.І., Коковіхіна О.О., Лисьонкова Н.М. Визначення сутності боргової безпеки. *Вісник Класичного приватного університету*. 2018. № 4. С. 134–139.
3. Василенко Д.А. Боргова безпека України – сучасний стан і напрямки покращення. URL:<http://naub.oa.edu.ua/2014/borhova-bezpeka-ukrajiny-suchasnyj-stan-i-napryamkuroktraschennya/>.
4. Кравчук Н.Я., Колісник О.Ю. Фінансова безпека : навчально-методичний посібник. Тернопіль : Вектор, 2010. 277 с.
5. Кубай М.В. Концептуальні засади дослідження боргової безпеки. *Вісник Львівської комерційної академії. Серія: Економічна*. 2014. № 6. С. 38–43.
6. Мартиненко В.В. Концептуальні підходи до зміцнення безпеки економіки України. *Економічний часопис – XXI*. 2015. № 1–2(2). С. 12–15.



**Міненко Діана Олександрівна,**  
здобувачка вищої освіти на магістерському рівні юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права  
імені Леоніда Юзькова

### **ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ ІНСТРУМЕНТІВ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ**

Україна перейшла на новий етап розвитку функціонування в політичній, економічній та соціальній сферах. Це поставило нові задачі та проблеми, які потрібно врегулювати. Одними з таких завдань є вирішення проблематики застосування інструментів публічного адміністрування. Актуальність обраної теми полягає в тому, що показниками ефективності інструментів публічного адміністрування є рівень довіри громадян до органів публічної влади. Саме цей фактор є каталізатором досягнення дієвих відносин між органами публічної влади та населенням. І, та обставина, що рівень такої довіри є низьким, свідчить про високий рівень прірви у відносинах між органами публічної адміністрації та особами.

Так, дискусії з приводу невдоволеності результативності інструментів публічного адміністрування породжує невдоволеність. Не тільки громадяни, а й політики та самі працівники сфери публічного адміністрування як один стверджують, що система публічного адміністрування є «повільною, віддаленою від потреб людей та корумпованою». Отож, перейдемо від загального до конкретного. Розпочнімо з адміністративного договору.

Ми не дарма обрали першим саме цей інструмент, адже адміністративний договір є новою формою публічного адміністрування, тому потребує особливої уваги. Вже той факт, що з часів прийняття Кодексу адміністративного судочинства України (а сталося це 6 липня 2015 року) поняття адміністративного договору змінювалось, свідчить про постійний розвиток уявлень про саме поняття та його сутність в системі публічного адміністрування. Дивлячись на достатньо велику кількість праць, присвячених цій темі, слід констатувати про відсутність єдиного підходу з приводу поняття адміністративного договору. В першу чергу, хотілося б розвінчати міф, який склався навколо укладання таких договорів. Мова йде про те, що адміністративний договір – це зініційований суб'єктом владних повноважень правовий акт, оскільки вертикальні адміністративні договори укладаються якраз таки з

ініціативи невідного суб'єкта. Так, відповідно до ч. 4 ст. 521 Митного кодексу України [1] вказано, що особа, яка вчинила порушення митних правил, звертається до керівника митного органу із заявою довільної форми з проханням про припинення справи про це порушення митних правил шляхом компромісу. Заявну процедуру укладення адміністративного договору встановлено і в Податковому кодексі України [2] (ч. 100.2. ст. 100, де платник податків має право звернутися до контролюючого органу із заявою про розстрочення та відстрочення грошових зобов'язань або податкового боргу). Та найбільше проблем виникає в ідентифікації договорів, що укладаються в процесі приватизації; договорів оренди державного чи комунального майна, однією зі сторін в яких є суб'єкт владних повноважень; договорів щодо закупівлі товарів, робіт та послуг за державні кошти. Усі названі договори пов'язані з розпорядженням суб'єктом владних повноважень державним чи комунальним майном, у тому числі коштами. До речі, одна з перших справ, яку Верховний Суд України розглянув за правилами адміністративного судочинства, стосувалася дійсності договору купівлі-продажу, укладеного у процесі приватизації. Проте Верховний Суд не назвав такий договір адміністративним, але, розглядаючи цю справу в адміністративному судочинстві, очевидно, виходив саме з цього [3, с. 72]. Так, ряд договорів, що за своєю суттю є адміністративними, віднесено до господарських.

Наступною проблемою є визначення співвідношення між термінами «адміністративний акт» та «індивідуальний акт». Зокрема, ми категорично не згодні з тим, що під адміністративним актом розуміють владне рішення індивідуальної дії, адже з цього виходить, що наявність актів нормативного (неперсоніфікованого) характеру нівелює свою дію. Натомість пропонуємо виключити таке розуміння з наукового обігу та розуміти адміністративний акт як спрямованість не на конкретну особу, а на врегулювання різних життєвих ситуацій, окремих випадків у сфері публічного адміністрування. Їхня основна особливість, порівняно з іншими індивідуальними актами, — це зовнішня спрямованість.

Розповідаючи про проблематику актів суб'єктів публічної адміністрації, зазначимо ще один недолік, який стосується того, чи може до прикладу, орган місцевого самоврядування скасовувати свої раніше прийняті рішення та вносити до них зміни з будь-якого питання, що є компетенцією органу місцевого самоврядування. На допомогу прийшов Конституційний Суд України, який своїм рішенням від 16 квітня 2009 року [4] у справі за конституційним поданням Харківської міської ради щодо офіційного тлумачення положень частини другої статті 19, статті 144 Конституції України, статті 25, частини чотирнадцятої статті 46, частин першої, десятої статті 59 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» (справа про скасування актів органів місцевого самоврядування) роз'яснив, що системний аналіз положень Конституції і законів України дає підстави вважати, що за органами місцевого самоврядування закріплюється право на зміну та скасування власних рішень. Органи місцевого самоврядування мають право приймати рішення, вносити до них зміни та скасовувати їх на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією і законами України, керуючись у своїй діяльності ними, а також актами Президента і Кабінету Міністрів України. А ось ненормативні правові акти органу місцевого самоврядування є актами одноразового застосування, вичерпують свою дію фактом їхнього виконання, а тому не можуть бути скасовані чи змінені органом місцевого самоврядування після їх виконання. Слід звернути увагу й на проблематику, що полягає в розмежуванні внутрішньої і зовнішньої діяльності органів публічної адміністрації. Труднощі полягають в тому, що до адміністративного суду може бути оскаржено лише ті дії, рішення чи бездіяльність суб'єкта владних повноважень, що порушують права, свободи чи законні інтереси позивача. Зрозуміло, що таке порушення може мати місце лише у зовнішніх відносинах органів публічної адміністрації із приватними особами, в той час як внутрішні організаційні дії не можуть ставати об'єктом судового контролю.

Насамкінець, звернімо увагу на неврегульованість стосовно вчинення інших юридично значущих адміністративних дій. Зокрема, в наукових колах ведуться дискусії з приводу виключення останніх як самостійної правової форми публічного адміністрування, аргументуючи це тим, що будь-які заходи, які передують прийняттю рішення, не можуть



визнаватися самостійною формою публічного адміністрування, проте відповідні ряди дій публічної адміністрації не передують прийняттю рішення, а є його результатом (мова йдеться насамперед про подання адміністративного позову, внесення записів до реєстрів тощо). Ми ж лише додамо, що юридично значущі дії відіграють значиму роль в системі публічного адміністрування, а тому факт виключення їх як самостійної форми розглядаємо фактом спірним.

Можна підвести підсумки, що інструменти публічного адміністрування займають важливе місце у системі адміністративного права, хоча й мають свої недоліки, які потрібно взяти до уваги законодавцю і вирішити їх. Так, вирішення проблем інструментів публічного адміністрування – це виклик для українського законодавця, що вимагає від останнього значних зусиль з оптимального вирішення ряду завдань задля подальшого ефективного їх функціонування.

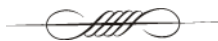
#### **Список використаних джерел:**

1. Митний кодекс України: Закон України від 13 березня 2012 р. № 4495-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 44–45, № 46–47, № 48. Ст. 552. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text>.

2. Податковий кодекс України. Закон України від 2 грудня 2010 р. № 2755-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 13-14, № 15-16, № 17, Ст. 112. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>.

3. Смокович М. І. Адміністративний договір: примус чи волевиявлення. *Право і Безпека*. 2012. № 2. С. 72–77. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pib\\_2012\\_1\\_25](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pib_2012_1_25).

4. Рішення Конституційного Суду України № 7-рп/2009 від 16.04.2009 р. у справі № 1-9/2009. База даних «Законодавство України» ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v007p710-09#Text>.



**Чорноконь Любов Вікторівна,**

*здобувачка вищої освіти на магістерському рівні юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

### **НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФОРМУВАННЯ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ**

Однією з важливих складових формування бюджетної політики є її законодавче регулювання. Особливості механізму регулювання бюджетної політики полягають в тому, що нормативно-правова база є носієм всіх форм її забезпечення. Як і в інших групах суспільних відносин законодавче забезпечення бюджетної політики має свій порядок підпорядкування, який включає: Конституцію України; Бюджетний Кодекс України; закони України про Державний бюджет; інші закони які регулюють бюджетні відносини; постанови про напрями бюджетної політики; нормативно-правові акти, що стосуються бюджетного процесу; постанови та положення, що регламентують роботу фінансових органів та бюджетних установ; рішення та нормативно-правові акти місцевих органів влади і місцевого самоврядування [1; 2].

Незважаючи на те, що Конституція України регламентує засади побудови бюджетної системи України, основним нормативно-правовим актом, який регулює формування напрямів бюджетної політики є Бюджетний кодекс України. У Бюджетному кодексі подається перелік основних положень, які повинні враховуватись в бюджетній політиці України на найближчі бюджетні періоди, також в ньому зазначено порядок здійснення правовідносин при складанні проекту державного та місцевого бюджетів, затвердження, виконання, звітування та контроль за бюджетним законодавством тощо [1, с. 10].

На основі статей 21, 33, 109 Бюджетного кодексу України, статті 152 Регламенту Верховної Ради України, постанови Кабінету Міністрів України № 621 «Про розроблення

прогнозних і програмних документів економічного і соціального розвитку та складання проекту державного бюджету» від 26.04.2003 року та наказу Міністерства фінансів України №38 «Про затвердження орієнтовного Плану заходів Міністерства фінансів України із забезпечення складання проекту Державного бюджету України на 2019 рік» від 29.01.2018 року здійснюється процес розробки та ухвалення основних напрямів бюджетної політики України на відповідний період, встановлюються основні стадії формування та терміни виконання цих стадій, які є важливою складовою процесу проектування Державного бюджету України. Розробляються основні напрями бюджетної політики Міністерством фінансів разом із іншими центральними органами виконавчої влади після чого проект постанови спочатку схвалюється Кабінетом Міністрів України, а згодом Верховною Радою України [1, с. 78].

З 2017 року для спрощення реалізації бюджетної стратегії, Кабінетом Міністрів України запроваджено середньострокове бюджетне планування. Таким чином, розпочалось трирічне прогнозування макроекономічних і бюджетних показників, розрахунків видатків та надання кредитів в основних напрямках бюджетної політики [1; 3].

Наступний нормативно-правовий документом, що формує бюджетну політику України це Закон України про Державний бюджет на відповідний рік. Даний закон є специфічним актом тимчасової дії, який підпорядковується іншим нормативно-правовим актам, що більш пролонговані в часі. Зміст Закону про Державний бюджет на відповідний рік визначає джерела формування та обсяг доходів державного бюджету, напрями використання та обсяг видатків, обсяг трансфертів та сфери їх спрямування, кредитне фінансування тощо [1, с. 38].

Закон України «Про національну безпеку України» також є невід'ємною складовою процесу формування бюджетної політики. Адже саме в цьому законі визначено засади щодо забезпечення національної безпеки, яка включає в себе принципи, напрями та способи забезпечення бюджетної безпеки, яка є важливою складовою бюджетної політики [1, с. 39].

Ще одним компонентом нормативно-правового забезпечення реалізації бюджетної політики є Рішення місцевих рад про місцеві бюджети. Такі рішення регламентують джерела та обсяги надходжень, обсяги та спрямування видатків, бюджетні повноваження місцевих фінансових органів, розписуються плани фінансового розвитку адміністративно-територіальних одиниць [2, с. 39].

Компонентом нормативно-правового забезпечення бюджетної політики України є також правові акти, які визначають особливості функціонування бюджетного механізму, забезпечення фінансовими ресурсами органи влади та бюджетні установи тощо [1, с. 39].

Велика різноманітність нормативно-правового забезпечення бюджетної політики України, її неструктурованість призводить до виникнення внутрішніх протиріч та низького рівня адаптивності економічного середовища. Перш за все такі недоліки виникають в результаті того, що закони і підзаконні акти регламентують порядок здійснення бюджетних правовідносин і лише після цього узгоджують їх з іншими видами фінансових правовідносин. Таке формування та реалізація бюджетної політики України створюють неефективний бюджетний механізм та знижують можливості соціально-економічного розвитку. Дієвість бюджетної політики залежить перш за все від чітких концептуальних засад, які обґрунтовані та можуть швидко підлаштовуватись під стан економічного середовища.

#### **Список використаних джерел:**

1. Бабич Л. М. Бюджетна політика як базова складова фінансового планування. *Вісник Національного транспортного університету. Серія: «Економічні науки»*. 2016. Вип. 3(36). С. 9–15.
2. Валуйський І. А. Трансформація бюджетної політики України у кризовий період : дис. ... канд. екон. наук: 08.00.08 Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара. Дніпро, 2018. 251 с.
3. Мазярчук В. М. Бюджетна система: тенденції розвитку. Київ: «ФОП Лопатіна О.О.», 2019. 384 с.





**Шаршонь Віталій Миколайович,**  
*студент 2 курсу за спеціальністю Право юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права  
імені Леоніда Юзькова*

## **АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ПРАВИЛ ДОРОЖНЬОГО РУХУ**

У сучасному суспільстві транспорт займає значне місце у житті людини. Тому варто приділити увагу дослідженню адміністративної відповідальності за порушення правил дорожнього руху, адже транспортних засобів, а саме автомобілів, для власного користування стає все більше і більше, ніж це було раніше.

Адміністративна відповідальність – це реалізація адміністративно-правових санкцій, застосування уповноваженим органом або посадовою особою адміністративних стягнень до громадян та юридичних осіб, що вчинили правопорушення [1, с. 57].

Для застосування до правопорушника заходів адміністративної відповідальності потрібні усі складові юридичного складу адміністративного правопорушення, а саме: об'єкт, об'єктивна сторона, суб'єкт та суб'єктивна сторона адміністративного правопорушення. Якщо не буде навіть однієї з цих складових, не можна притягувати особу до адміністративної відповідальності.

Безпосереднім об'єктом складу адміністративного правопорушення є конкретні суспільні відносини – суспільні відносини у сфері дорожнього руху, взяті під охорону конкретною статтею Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) [2, с. 136].

Об'єктивна сторона в кожному конкретному випадку визначається диспозицією тієї чи іншої статті КУпАП, що передбачає відповідальність за протиправне діяння, яке є адміністративним правопорушенням у сфері дорожнього руху.

Суб'єктом адміністративної відповідальності у сфері дорожнього руху може бути тільки та особа, на яку покладено обов'язок щодо виконання тих чи інших правил, які охоплюються сферою правового регулювання дорожнього руху. Як правило, такими суб'єктами виступають водії транспортних засобів (особи, що керують транспортним засобом), в окремих випадках – пішоходи, пасажери транспортного засобу [3, с. 194-195].

Суб'єктивна сторона складу правопорушення характеризується виною, що являє собою психічне ставлення особи до своєї протиправної поведінки та її наслідків і може виражатися як у формі умислу, так і у формі необережності.

Відповідно до ч. 5 ст. 14 Закону України «Про дорожній рух» учасники дорожнього руху зобов'язані:

- знати і неухильно дотримувати вимог цього Закону, Правил дорожнього руху та інших нормативно-правових актів з питань безпеки дорожнього руху;
- створювати безпечні умови для дорожнього руху, не завдавати своїми діями або бездіяльністю шкоди підприємствам, установам, організаціям і громадянам;
- виконувати розпорядження органів державного нагляду та контролю щодо дотримання законодавства про дорожній рух;
- не створювати перешкод для проїзду спеціалізованого санітарного транспорту бригад екстреної (швидкої) медичної допомоги, який рухається з включеними проблісковим маячком та спеціальним звуковим сигналом;
- у випадках, визначених Законом України «Про екстрену медичну допомогу», надавати необхідну домедичну допомогу та вживати всіх можливих заходів для забезпечення надання екстреної медичної допомоги, у тому числі потерпілим внаслідок дорожньо-транспортних пригод [4]. Порушуючи вищезазначений Закон України та правила

дорожнього руху, учасники дорожнього руху притягуються до адміністративної відповідальності, до них можуть бути застосовані адміністративні стягнення.

Насамперед це штраф, який є найпоширенішим видом адміністративної відповідальності за порушення правил дорожнього руху. За кожне окреме адміністративне правопорушення встановлюється кількість неоподатковуваних мінімумів, які особа зобов'язана сплатити на користь держави. Наприклад, відповідно до ч. 1 ст. 122 КУпАП перевищення встановлених обмежень швидкості руху транспортних засобів більш як на двадцять кілометрів на годину, порушення вимог дорожніх знаків та розмітки проїзної частини доріг, правил перевезення вантажів, буксирування транспортних засобів, зупинки, стоянки, проїзду пішохідних переходів, ненадання переваги у русі пішоходам на нерегульованих пішохідних переходах, а так само порушення встановленої для транспортних засобів заборони рухатися тротуарами чи пішохідними доріжками, - тягнуть за собою накладення штрафу в розмірі двадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [5]. Адміністративний арешт застосовується до осіб, які порушили правила експлуатації транспортних засобів (повторне), залишення місця ДТП, керування транспортом у стані сп'яніння, порушення норм і стандартів щодо вулиць і доріг. А накладення адміністративного стягнення «позбавлення права керувати транспортним засобом» встановлюється за порушення правил, які стосуються насамперед керування транспортним засобом у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або під впливом лікарських препаратів, що знижують їх увагу та швидкість реакції, що визначено ч. 1 ст. 130 КУпАП [5].

Отже, за правопорушення правил дорожнього руху встановлена адміністративна відповідальність. Найпоширеніші адміністративні стягнення, що накладають на порушників у сфері безпеки дорожнього руху – це штраф, а також адміністративний арешт чи позбавлення права керувати транспортним засобом.

#### **Список використаних джерел:**

1. Собакарь А.О., Коллер Ю.С. Адміністративна відповідальність за правопорушення у сфері безпеки дорожнього руху : монографія. Київ : «МП Леся», 2015. 204 с.
2. Коллер Ю.С. Об'єкт адміністративного правопорушення у сфері безпеки дорожнього руху. *Право і суспільство*. 2011. № 2. С. 134–138.
3. Горкава В. Адміністративна відповідальність у сфері дорожнього руху: теоретико-правові аспекти. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: юридичні науки : збірник наукових праць. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2017. № 865. С. 190–197.
4. Про дорожній рух : Закон України від 30.06.1993 р. № 3353-ХІІ. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3353-12>.
5. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. № 8073-Х. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>.



### СЕКЦІЯ 3. ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

*Безлисюк Ірина Юріївна,  
студентка 2 курсу за спеціальністю Право юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права  
імені Леоніда Юзькова*

#### ПІДСТАВИ ВСТАНОВЛЕННЯ СЕРВІТУТУ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

В ч.1 ст.401 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) [1] зазначається, що право користування чужим майном (сервітут) може бути встановлене щодо земельної ділянки, інших природних ресурсів (земельний сервітут) або іншого нерухомого майна для задоволення потреб інших осіб, які не можуть бути задоволені іншим способом.

Відповідно до ч.1 ст.402 ЦК України сервітут може бути встановлений договором, законом, заповітом або рішенням суду. У ч. 1 ст.100 Земельного кодексу України (далі – ЗК України) [2] передбачені такі ж підстави встановлення земельного сервітуту.

Так, відповідно до абзацу 1 ч.2 ст.100 ЗК України земельний сервітут може бути встановлений договором між особою, яка вимагає його встановлення, та власником (землекористувачем) земельної ділянки.

Д. Старостенко зазначає, що істотними умовами договору про встановлення земельного сервітуту є: причина укладення договору; вид земельного сервітуту; ідентифікаційні ознаки земельної ділянки, щодо якої встановлюється земельний сервітут, а також земельної ділянки сервітуарія; права та обов'язки сторін договору та порядок користування земельним сервітутом [3, с.45].

Відповідно ж до абзацу 2 ч.2 ст.100 ЗК України за домовленістю сторін договір про встановлення земельного сервітуту може бути посвідчений нотаріально.

Сервітут може бути визначений законом. Прикладом такого сервітуту може бути ст.18 Закону України «Про охорону дитинства» [4], відповідно до якої діти - члени сім'ї наймача або власника жилого приміщення мають право користуватися займаним приміщенням нарівні з власником або наймачем.

Щодо ЦК України, то В.М. Мартин звертає увагу на те, що Стаття 405 ЦК «Право членів сім'ї власника житла на користування цим житлом» є одним із випадків «встановлення» права користування чужим майном (сервітуту) законом [5, с. 346]. Р.А. Лідовець з цього приводу пише, що у даному випадку, право членів сім'ї власника житла на користування цим житлом виникає за наявності водночас таких умов: 1) особа повинна бути членом сім'ї власника житла; 2) член сім'ї власника житла повинен проживати разом із ним. Щодо останньої умови, то очевидно, особа повинна проживати разом із власником житла постійно. За відсутності хоча б однієї обставини особистий сервітут не виникає за відсутністю підстави [6, с. 3].

І. Висіцька зазначає, що за своєю правовою природою заповіт про встановлення сервітуту є правочином щодо обтяження земельної ділянки заповідача (ст.1246 ЦК України). Наприклад, батько склав заповіт на користь своїх двох синів, розпорядившись на випадок своєї смерті належним йому на праві приватної власності житловим будинком. Його двоє синів приймають спадщину в рівних частинах. Однак, з огляду на технічне планування будинку прохід до другої частини будинку є неможливим (відсутність окремого входу), у зв'язку з чим другий спадкоємець змушений користуватися проходом через «чужу територію», тобто належну першому спадкоємцю. Перший спадкоємець у даному випадку надає другому спадкоємцю право проходу (входу) до другої частини будинку. У заповіті може бути встановлено зобов'язання спадкоємця проводити, наприклад, щомісячну оплату за користування сервітуту [7].

Крім цього, підставою встановлення сервітутного права є також заповіт, шляхом вчинення у ньому заповідачем заповідального відказу. Так, відповідно до ч.2 ст.1238 ЦК України на спадкоємця, до якого переходить житловий будинок, квартира або інше рухоме або нерухоме майно, заповідач має право покласти обов'язок надати іншій особі право користування ними. Право користування житловим будинком, квартирою або іншим рухомим або нерухомим майном зберігає чинність у разі наступної зміни їх власника. Право користування житловим будинком, квартирою або іншим рухомим або нерухомим майном, одержане за заповідальним відказом, є таким, що не відчужується, не передається та не переходить до спадкоємців відказоодержувача. Право користування житловим будинком, квартирою або іншою будівлею, надане відказоодержувачеві, не є підставою для проживання у них членів його сім'ї, якщо у заповіті не зазначено інше. У заповідальному відказі має бути зазначене не тільки те, на користь кого встановлюється сервітут, а й відомості про слугуюче майно, вид сервітуту, строк та інші відомості, необхідні для реалізації цих відносин [8].

Відповідно до ч. 3 ст. 402 ЦК України у разі недосягнення домовленості про встановлення сервітуту та про його умови спір вирішується судом за позовом особи, яка вимагає встановлення сервітуту.

Так, відповідно до п. 38 постанови Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ «Про судову практику в справах про захист права власності та інших речових прав» від 07.02.2014 р. №5 зазначено, що встановлюючи земельний сервітут на певний строк чи без зазначення строку (постійний), суд має враховувати, що метою сервітуту є задоволення потреб власника або землекористувача земельної ділянки в ефективному її використанні; умовою встановлення сервітуту є неможливість задовольнити такі потреби в інший спосіб, а сервітут, який встановлюється, є найменш обтяжливим для власника земельної ділянки. У рішенні суд повинен зазначити, в якій саме частині належного відповідачу майна встановлено сервітут в якому розмірі, чітко визначити обсяг прав особи, що звернулася до суду, стосовно обмеженого користування чужим майном [9].

Завершуючи розгляд даного питання, слід звернути увагу на те, що за чинним законодавством України передбачено такі підстави виникнення сервітутних правовідносин, як: договір, закон, заповіт та рішення суду.

#### Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 4. Ст.356.
2. Земельний кодекс України від 25.10.2001 р. № 2768-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 3. Ст. 27.
3. Старостенко Д. Договір про встановлення земельного сервітуту : правові ознаки та істотні умови. *Юридична Україна*. 2015. № 2. С. 39–49.
4. Про охорону дитинства: Закон України від 26.04.2001 р. № 2402-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. №30. Ст.142.
5. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України / за ред. В.М. Коссака. К. : Істина, 2004. 976 с.
6. Лідовець Р.А. Припинення права членів сім'ї власника житла на користування цим житлом. *Часопис Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Право». 2011. №1(3). С.1–9.
7. Висіцька І. Правова природа земельного сервітуту: чи дійсно він є альтернативою орендним відносинам? *Землевпорядний вісник*. 2019. № 12. С. 41–47. URL: <https://vysitska.com/2020/01/17>.
8. Науково-практичний до Цивільного кодексу України. Том.1. URL: <http://mego.info>.
9. Про судову практику в справах про захист права власності та інших речових прав: постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 07.02.2014 р. №5. *Бізнес-Бухгалтерія-Право. Податки. Консультації*. 2014. № 35. С. 27.



**Боднар Тетяна Анатоліївна,**  
*студентка 2 курсу за спеціальністю Право юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права  
імені Леоніда Юзькова*

## **ДО ПИТАННЯ ПРО ЗАХИСТ ОСОБИСТИХ НЕМАЙНОВИХ ПРАВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ**

В умовах сьогодення великого значення набуває питання створення та вдосконалення системи гарантій реалізації та захисту особистих немайнових прав фізичної особи [1, с. 296].

Захист цивільних прав є загальною категорією, що на думку В.Г. Швидкої, співпрацює, з такими правовими інститутами як: право на захист, охорона цивільних прав, способи захисту, форми захисту, регулятивні і охоронювальні правовідносини, цивільно-правова відповідальність [2, с. 115].

Відповідно до ст. 275 Цивільного кодексу України [3] фізична особа має право на захист свого особистого немайнового права від протиправних посягань інших осіб. Захист особистого немайнового права здійснюється способами, встановленими главою 3 цього Кодексу. Захист особистого немайнового права може здійснюватися також іншим способом відповідно до змісту цього права, способу його порушення та наслідків, що їх спричинило це порушення.

Отже, ЦК наділяє особу можливістю застосувати для захисту свого особистого немайнового права від протиправного посягання з боку інших осіб:

а) загальні способи захисту, перелік та способи застосування яких встановлені главою 3 ЦК;

б) спеціальні способи захисту, які встановлюють конкретно для певної категорії прав, в цілому, та для конкретного права, зокрема.

Що стосується спеціальних способів захисту, то вони поділяються також на дві підгрупи:

а) ті, що можуть застосовуватися до всіх особистих немайнових прав (відновлення порушеного особистого немайнового права (ст. 276 ЦК), спростування недостовірної інформації (ст. 277 ЦК) та заборона поширення інформації, якою порушуються особисті немайнові права (ст. 278 ЦК));

б) ті, що можуть застосовуватися тільки до певного особистого немайнового права. До даної категорії способів захисту слід відносити, наприклад, можливість вимагати виправлення імені у випадку його переіменування (ч. 3 ст. 294 ЦК) [4].

На думку М.В. Коробцової можна виділити наступні способи захисту особистих немайнових прав:

1) ті, що мають на меті припинити порушення або усунути загрозу порушення особистого права, його невизнання (визнання права, припинення дій, що порушують право тощо);

2) ті, що мають на меті відновити порушене особисте право (відновлення становища, яке існувало до порушення, спростування тощо);

3) ті, що мають на меті компенсувати шкоду, пов'язану з порушенням або загрозою порушення особистого права (відшкодування збитків, компенсація моральної шкоди тощо) [5, с. 7].

В продовження цієї думки, О. В. Толстая пропонує класифікувати способи захисту особистих немайнових прав відповідно до того, якою мірою порушення перешкоджають здійсненню прав, а також за їх наслідками. За цим критерієм можна розрізняти способи:

а) що забезпечують реалізацію особистих немайнових прав;

б) спрямовані на відновлення положення, що існувало до порушення;

в) основною метою яких є надання компенсації за наслідки порушення особистих немайнових прав [6, с. 47].

Завершуючи розгляд даного питання, слід зазначити, що особа може застосувати як один із способів захисту особистих немайнових прав, так і їх сукупність, і незалежно від того, відносяться вони до загальних, чи до спеціальних. Разом з тим, вибір способу захисту повинен відповідати змісту особистого немайнового права, способу його порушення та наслідкам, які спричинило це порушення.

#### **Список використаних джерел:**

1. Науменко К.С. Поняття та види форм цивільно-правового захисту особистих немайнових прав фізичної особи, що забезпечують її соціальне буття. 2014. URL: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/685>.
2. Швидка В.Г. Захист цивільних прав фізичних та юридичних осіб при розірванні договору найму (оренди) житла: дис.. канд. юрид. наук: спец. 12.00.03 «цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право». Одеса, 2015. 202 с.
3. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40–44. Ст.356.
4. Науково-практичний коментар ЦК Цивільного кодексу України ТОМ 1. URL: <http://meگو.info>.
5. Коробцова Н.В. Цивільно-правові способи захисту особистих прав. URL: <https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/5859/1/Korobcova.pdf>.
6. Толстая Е. В. Способы защиты личных неимущественных прав по гражданскому законодательству: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.03 «гражданское право; предпринимательское право; семейное право; международное частное право». М. : 2002. 151 с.



*Гавінська Діана Валентинівна,*

*студентка 2 курсу за спеціальністю Право юридичного факультету  
Хмельницького університету управління і права імені Леоніда Юзькова*

### **ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЦИВІЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ АВТОРСЬКИХ ПРАВ**

Тягар захисту авторських прав лежить, як правило, на самому авторі або на правоволодільцеві авторських прав [1, с. 90].

Цивільно-правова відповідальність є покладанням на особу, винну у скоєнні правопорушення, негативних майнових наслідків, яке супроводжується осудом поведінки порушника і має на меті захист інтересів потерпілого [2, с. 2 10].

Відповідно до ст. 432 Цивільного кодексу України кожна особа має право звернутися до суду за захистом свого права інтелектуальної власності згідно зі статтею 16 цього Кодексу [3].

Законом України «Про авторське право і суміжні права» [4] передбачено можливість подання таких основних видів позовів, на випадок порушення авторських прав:

– про поновлення порушених прав та (або) припинення дій, що порушують авторське право особи чи створюють загрозу такого порушення (п. «б» ч.1 ст. 52 Закону України про авторське право і суміжні права»);

– про відшкодування моральної (немайнової) шкоди (п. «в» ч.1 ст. 52 Закону України про авторське право і суміжні права»);

– про відшкодування збитків (матеріальної шкоди), включаючи упущену вигоду, або стягнення доходу, отриманого порушником внаслідок порушення ним авторського права і (або) суміжних прав, або виплату компенсацій (п. «г» ч.1 ст. 52 Закону України про авторське право і суміжні права»).

Прикладом до першого пункту є рішення Дубенського міськрайонного суду Рівненської області від 16 червня 2014 року по справі про № 559/142/14-ц про припинення



дій, що порушують авторське право особи. Судом встановлено, що 8 червня 2010 року між ТзОВ «Маша і Медведь» та ОСОБА 2 було укладено ліцензійний договір №ЛД-1/2010 про надання права використання товарів образотворчого мистецтва (виключна ліцензія), згідно якої ліцензіар має виключне право використання персонажів-малюнків. Позивач та його представник у позовних вимогах вказують на незаконне розповсюдження (продаж) фізичною особою-підприємцем ОСОБА 3 контрафактного товару – шоколадних яєць, на індивідуальному упакуванні якогось зображено твір-персонаж, авторські права (немайнові) на який належать ОСОБА 2. Факт продажу даного товару підтверджується чеком на суму 7.30 грн., на упакуванні товару не зазначено імені автора ОСОБА 2, тобто порушено право на ім'я, як при виготовленні, так і при продажу продукції. Судом встановлено, що ОСОБА 2 чи ТзОВ «Маша і Медведь» не надавали ФОП ОСОБА 3 дозволу (згоду) на розповсюдження (продаж) товару - шоколадних яєць, на індивідуальному упакуванні якогось зображено твір-персонаж. Зазначена обставина відповідачем чи його представником в судовому засіданні не була спростована, а також ними не надано будь-яких інших доказів на підтвердження правомірності використання при розповсюдженні (продажі) персонажу аудіовізуального твору. За таких обставин, суд приходиться до висновку про порушення ФОП ОСОБА 3 авторських прав позивача, що знайшло своє підтвердження у судовому засіданні, а тому ФОП ОСОБА 3, суд вважає за необхідне зобов'язати припинити розповсюдження (продаж) контрафактного товару – шоколадних яєць, на індивідуальному упакуванні якогось зображено твір-персонаж, авторські права (немайнові) на який належать ОСОБА 2 [5].

Подільський районний суд міста Києва розглянувши справу № 2607/6517/12 про відшкодування моральної шкоди, своїм рішенням від 15 лютого 2013 року задовольнив зазначені позовні вимоги. Так, у травні 2012 року ОСОБА 1, ОСОБА 2 та ОСОБА 3 звернулися до суду з позовом до Товариства з обмеженою відповідальністю «Центр учбової літератури», ОСОБА 4 та Всеукраїнської молодіжної громадської організації «Український молодіжний правничий союз» про захист авторського права, стягнення компенсації та моральної шкоди за порушення авторського права. Позовні вимоги обґрунтовані тим, що позивачі є співавторами твору (надалі «Твір 1») під назвою Науково-практичний коментар до законів України. Вказаний твір підписано до друку 30 січня 2005 року та оприлюднено у 2006 році згідно умов авторського договору від 06 листопада 2004 р., укладеного між видавництвом «Юрінком Інтер» та позивачами. Разом з тим, відповідачами по справі було оприлюднено власний твір на підставі авторського договору від 10 грудня 2010 року, укладеного з ТОВ «Центр учбової літератури» (надалі «Твір 2»). Позивачі зауважили, що при ознайомленні з текстом Твору 2 вони звернули увагу, що він повністю відповідає тексту Твору 1, співавторами якого вони є. Суд вирішив стягнути на користь ОСОБА 1, ОСОБА 2 та ОСОБА 3 по 3000,00 гривень моральної шкоди [6].

В якості прикладу можна навести заочне рішення Хмельницького міськрайонного суду по справі № 686/22410/17 від 28 квітня 2018 року про стягнення компенсації за порушення авторських прав. Судом було встановлено, що 14 листопада 2017 року ОСОБА 3 звернулася до суду із позовом до фізичної особи-підприємця ОСОБА 4 про стягнення компенсації, посилаючись на те, що у 2012 році нею було створено твір образотворчого мистецтва картину під назвою «Город спит». Також позивачем було здійснено реєстрацію свого авторського права у Державному департаменті інтелектуальної власності при Міністерстві економічного розвитку і торгівлі України та отримано свідоцтво про реєстрацію авторського права №73811 від 12 вересня 2017 року. 06 вересня 2017 року в магазині «Книжкова полиця», що знаходиться по вул. Кам'янецькій 21 в м. Хмельницькому було здійснено розповсюдження товару «Блокнот» штрих код 4823089201122 на обкладинці якого було використано частину картини позивача «Город спит». Факт реалізації товару було зафіксовано розрахунковими документами та відеозаписом. ОСОБА 3 не надавала дозволу на використання твору, а тому товар, який реалізується відповідачем є контрафактним, з огляду на що, відповідно дост.52 Закону України «Про авторське право і суміжні права» позивач має право на отримання компенсації в розмірі 10 мінімальних заробітних плат, яку просить стягнути з відповідача. Суд вирішив позов задовольнити. Стягнути з

фізичної особи-підприємця ОСОБА 4 на користь ОСОБА\_ компенсацію в розмірі 10 мінімальних заробітних плат в сумі 16000 грн. за порушення авторського права, судові витрати в сумі 640 грн та витрати на правничу допомогу в сумі 10000 грн, а всього 26640 грн. [7].

Важливим напрямом розвитку вітчизняного законодавства в галузі інтелектуальної власності, зокрема авторського права та практики його застосування, повинно бути посилення режиму правової охорони об'єктів інтелектуальної власності. Ефективність захисту авторського права залежить від наявності відповідного державного механізму попередження та припинення правопорушень, а також спрощення процедури доведення порушення в сфері авторського права, притягнення порушника до відповідальності.

#### **Список використаних джерел:**

1. Воропаев С.А. Защита авторских прав в сети Интернет. *Вопросы гуманитарных наук*. 1994. №3. С. 89–94.
2. Гуляк Я. В. До питання щодо визначення поняття «відповідальність» в цивільному праві України. *Актуальні проблеми держави і права*. Зб. наук. пр. Вип. 23. Одеса, 2004. С. 210-215.
3. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40–44. Ст. 356
4. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 11.07.2001 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 43. Ст. 214.
5. Справа № 559/142/14-ц від 16 червня 2014 Дубенського міськрайонного суду Рівненської області. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/39325906>(дата звернення: 15.02.2021).
6. Справа № 2607/6517/12 від 15 лютого 2013 року Подільського районного суду міста Києва. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/29508337> (дата звернення: 15.02.2021).
7. Справа № 686/22410/17 від 27 квітня 2018 року Хмельницького міськрайонного суду. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/73979786> (дата звернення: 15.02.2021).



**Зінчук Діана Миколаївна,**

*студентка 2 курсу за спеціальністю Право юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

#### **МАРНОТРАТСТВО ЯК ПІДСТАВА ОБМЕЖЕННЯ ДІЄЗДАТНОСТІ**

Для того, щоб володіти повною цивільною дієздатністю, фізична особа повинна розуміти значення своїх дій та керувати ними не лише в силу свого віку, але й за станом своєї психіки. В свою чергу, часткова або повна нездатність фізичної особи розуміти значення своїх дій та/або керувати ними, може бути підставою для обмеження фізичної особи у цивільній дієздатності або визнання її недієздатною [1, с. 90].

Відповідно до ч.2 ст. 36 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) [2] суд може обмежити цивільну дієздатність фізичної особи, якщо вона зловживає спиртними напоями, наркотичними засобами, токсичними речовинами, азартними іграми тощо і тим ставить себе чи свою сім'ю, а також інших осіб, яких вона за законом зобов'язана утримувати, у скрутне матеріальне становище.

Як бачимо перелік підстав для обмеження цивільної дієздатності фізичної особи судом не є вичерпним, на що, власне, вказує слово «тощо».

Для того, щоб поставити себе та власну сім'ю в скрутне матеріальне становище, зовсім не обов'язково зловживати спиртними напоями або наркотичними та токсичними речовинами.



Варто погодитися із думкою Ж. Васильєвої-Шаламової, яка зазначає про те, що коли особа регулярно витрачає великі суми на благодійництво, то вона теж може довести власну сім'ю до скрутного матеріального становища, або особа витрачає всі кошти на шопінг чи колекціонування. Тут приходять на згадку поняття «марнотрат» і «марнотратство» [3, с. 83].

С. Слободян під марнотратом розуміє особу, яка через слабкість характеру та легковажність не може протистояти спокусам і так нерозумно витрачає своє майно, що ризикує залишити себе та своїх близьких без коштів для існування. Таким чином, під поняття «марнотратство» може підпадати будь-яке витрачання майна особою, що призводить до скрутного матеріального становища її та її сім'ї [4, с. 32].

Слід зауважити, що відповідно до ст.8 ЦК РРФС 1922 року особи, які своїм надмірним марнотратством позбавляються належного їм майна, визнавалися недієздатними і над ними встановлювалася опіка [5]. Також, відповідно до ст. 8 ЦК УРСР 1922 року марнотратство відносилось до підстави визнання особи недієздатною [6].

Законодавство деяких країн також однією з підстав обмеження або позбавлення дієздатності визнає марнотратство. Так, Німецьке цивільне законодавство містить норму, згідно з якою той, хто своєю марнотратністю ставить себе або свою сім'ю в тяжке матеріальне положення, може бути позбавлений дієздатності і над ним встановлюється опіка (§ 6 гол. 1 розд. 1). За Цивільним кодексом Франції марнотрат не позбавляється дієздатності, але може вчиняти правочини та інші юридичні дії лише з дозволу призначеного трибуналом радника (ст. 513) [7, с. 112].

Швейцарське цивільне укладення передбачало, що опіки потребує кожний повнолітній, який внаслідок марнотратства, пияцтва, негідної поведінки або поганого ведення господарства піддає себе або свою сім'ю небезпеці стати нужденним, потребує для свого захисту постійного піклування та турботи [8, с. 370].

До марнотратства відноситься також і оніоманія(шопоголізм). У перекладі з грецької, означає «божевільні покупки», а саме – нав'язливий і непереборний потяг робити покупки, при цьому, не зважаючи на необхідність з наслідками Хоча про шопоголізм активно заговорили у 21 столітті, його ознаки були помічені набагато раніше. Німецький психіатр Еміль Крепелін і його швейцарський колега Айген Блейлер досліджували цю психологічну особливість ще в 20 столітті. Саме вони запропонували медичний термін «оніоманія» [9].

Отже, з метою захисту майнових прав членів суспільства, на нашу думку, крім зловживань спиртними напоями, наркотичними засобами, токсичними речовинами, азартними іграми, як одну із підстав обмеження особи в дієздатності, слід зазначити і марнотратство.

#### Список використаних джерел:

1. Ярема А.Г., Карабань В. Я., Кривенко В. В., Ротань В. Г. Науково-практичний коментар до цивільного законодавства України: у 4 т. К.: А.С.К.; Севастополь: Ін-т юрид. дослідж., 2004. Т.2. 864 с.
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435–IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40–44. Ст. 356.
3. Васильєва-Шаламова Ж. В. Підстави обмеження цивільної дієздатності цивільної особи та доказування їх наявності в цивільному судочинстві. *Jurnalul juridic national: teorie și practică*. Кишинів, 2015. № 1. С. 81–84.
4. Слободян С. Обмеження дієздатності фізичних осіб: цивільно-правові проблеми. *Юридичний журнал*. 2004. № 1. С. 32–33.
5. Гражданский кодекс РСФСР от 31.10 1922 г. URL: <http://docs. cntd.ru/document/901808921>.
6. Цивільний кодекс УССР від 16.12. 1922 р. URL: [https://yurist-online.org/laws/codes/ex/civilnyi\\_kodeks\\_usrr\\_1922.pdf](https://yurist-online.org/laws/codes/ex/civilnyi_kodeks_usrr_1922.pdf).
7. Гражданское право: в 2 т. Том I. Учебник / отв. ред. проф. О. А. Суханов. 2-е изд., перераб. и доп. Москва: Издательство БЕК, 1998. 816с.
8. Швейцарское гражданское уложение от 10 декабря 1907 года / перевод К. М. Варшавского. Петроград : Типография «Двигатель», 1915. 336 с.



*Кузняк Анастасія Андріївна,  
студентка 2 курсу за спеціальністю Право юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права  
імені Леоніда Юзькова*

## **ДО ПИТАННЯ ПРО ПРИНЦИП СВОБОДИ ДОГОВОРУ ТА ЙОГО ОБМЕЖЕННЯ**

Відповідно до п.3 ст.3 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) [1] одним із принципів цивільного права є принцип свободи договору.

А, відповідно до ст. 627 ЦК України, яка має назву «Свобода договору» передбачено, що сторони є вільними в укладенні договору, виборі контрагента та визначенні умов договору з урахуванням вимог цього Кодексу, інших актів цивільного законодавства, звичаїв ділового обороту, вимог розумності та справедливості.

Проаналізуємо детальніше складові принципу свободи договору.

Так, С.Д. Євдокимов зазначає, що свобода укладення договору в свою чергу полягає у можливості вступу в договірні відносини на основі внутрішнього волевиявлення їх потенційного суб'єкта, тобто сторони договору. В основі такого волевиявлення має в обов'язковому порядку знаходитися юридично неушкоджена автономна воля сторони, яка полягає в її бажанні до настання правових наслідків, що можуть бути досягнуті шляхом вступу у відповідні договірні відносини [2, с. 52].

В.О. Горєв зазначає, що свобода вибору контрагента тісно пов'язана із свободою волевиявлення особи, оскільки обмеження особи у виборі контрагента фактично є обмеженнями у волевиявленні на укладення договору з іншим контрагентом [3, с. 25].

Вільний вибір умов договору, означає, що сторони на власний розсуд визначають зміст цього договору, формулюють конкретні умови тощо [4].

Також, сторони самостійно обирають вид договору, який ними укладається та який найоптимальніше відповідає їхній меті й прагненням. При цьому вони можуть укласти не тільки договори, що передбачені ЦК та іншими актами цивільного законодавства (пойменовані договори), а й договори, які не передбачені ними [5]. І.В. Спасибо-Фатеева звертає увагу на те, що на цьому рівні законодавець надає, тим самим, істотне значення саме можливості укласти договори, не врегульовані законом. Звідси, творче значення волі сторін на цьому рівні полягає у тому, що вони формулюють цілком і повністю регулятор своїх відносин [6, с. 43].

Як вірно зазначає А.В. Луць, свобода договору, включає також:

- 1) свободу вибору сторонами форми договору;
- 2) право сторін за своєю згодою змінювати, розривати або продовжувати дію укладеного ними договору;
- 3) визначати способи забезпечення договірних зобов'язань;
- 4) право встановлювати форми (міри) відповідальності за порушення договірних зобов'язань тощо. Зазначені аспекти договірної свободи закріплені іншими положеннями цивільного законодавства, але в узагальненому вигляді мають розкривати зміст поняття свободи договору [7, с. 5].

Разом з тим, С.С. Немченко звертає увагу на те, що виключенням із загального принципу свободи договору є випадки, коли:

- 1) укладення договору є обов'язковим (публічний договір, основний договір, укладений у виконання попереднього);

2) укладення договору певного типу може бути заборонено тим або іншим суб'єктам, що впливає, як правило, з природи діяльності, що оформляється відповідними договорами (так, гарантом правочину про видачу банківської гарантії може бути або кредитна, або страхова організація);

3) сторона договору позбавлена можливості брати участь у формуванні його умов (на основі договору приєднання) [8].

Завершуючи аналіз даної проблеми слід звернути увагу на те, що завдяки проголошенню принципу свободи договору загальною засадою цивільного законодавства, посилилася дія диспозитивних основ в регулюванні договірних відносин. Разом з тим, у випадках, передбачених законом або договором, принцип свободи договору може зазнавати певних обмежень, з метою захисту інтересів держави і суспільства, учасників цивільного обороту.

#### **Список використаних джерел:**

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. №4. Ст.356.
2. Євдокимов Д. Свобода договору та її обмеження в цивільному праві. *Юридичний журнал*. 2008. № 5. URL: [www.justinian.com.ua/article.php?id=2931](http://www.justinian.com.ua/article.php?id=2931).
3. Горев В.О. Свобода договору як загальна засада цивільного законодавства України: дис. канд. юрид. наук: спец. 12.00.03. «цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право». Харків, 2007. 203 с.
4. Цивільне право України: навчальний посібник. Київ: «Прецедент», 2005. URL: [https://www.ebk.net.ua/Book/law/stefanchuk\\_tsivpu/part7/702.htm](https://www.ebk.net.ua/Book/law/stefanchuk_tsivpu/part7/702.htm).
5. Цивільне право. Том 2. URL: [https://pidru4niki.com / 1506091347838/ pravo/ svoboda\\_dogovoru](https://pidru4niki.com/1506091347838/pravo/svoboda_dogovoru).
6. Спасибо-Фатеева І.В. Принцип свободи договору. *Проблеми цивільного права та процесу*. Харків, 2017. С. 42–44. URL: [http://univd.edu.ua/general/publishing/konf/19-20\\_05\\_2017/pdf/6.pdf](http://univd.edu.ua/general/publishing/konf/19-20_05_2017/pdf/6.pdf).
7. Луць А.В. Свобода договору в цивільному праві України: автореф. дис... канд.юрид. наук: 12.00.03. Київ, 2001. 15 с.
8. Немченко С.С. Принцип свободи договору – головний принцип договірних відносин у цивільному праві. *Проблеми цивільного та господарського права*. 2014. URL: [http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:ayKoOykybyAJ:nbu.gov.ua/j-pdf/Pupch\\_2014\\_3\\_32.pdf+%&cd=5&hl=ru&ct=clnk&gl=ua](http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:ayKoOykybyAJ:nbu.gov.ua/j-pdf/Pupch_2014_3_32.pdf+%&cd=5&hl=ru&ct=clnk&gl=ua).



**Лукашук Вікторія Олександрівна,**

*здобувачка вищої освіти на магістерському рівні юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

## **ЗНАЧЕННЯ СПРОЩЕНОГО ПОЗОВНОГО ПРОВАДЖЕННЯ**

Інститут спрощеного позовного провадження у цивільному процесуальному праві є новелою українського процесуального законодавства [5]. Очевидно, такі зміни пов'язані зі значною завантаженістю суддів та судових інстанцій цивільними справами. У зв'язку із відносно стрімким підвищенням рівня правової обізнаності громадян за останні роки, у судах все частіше з'являються позови, що мають на меті розв'язання питань шляхом відкриття цивільного провадження. Так, враховуючи інтереси населення та забезпечуючи належне функціонування судової гілки влади в Україні, з метою пришвидшення розгляду справ згаданої категорії та з метою дотримання судами строків та основоположних засад функціонування судової влади було створено інститут спрощеного позовного провадження [2].

У ст. 274 ЦПК України передбачено перелік справ, що повинні вирішуватись шляхом їх розгляду у порядку спрощеного позовного провадження. Суд, вирішуючи питання чи можна віднести справу до категорії малозначних, керується ч. 3 ст. 274 ЦПК України та враховує вимоги, зазначені у цій частині статті. Так, якщо законодавством встановлено, що справа є малозначною, то визнання її такою судом не потрібне. Проте, суд також може визнати справу малозначною, яка відповідно до закону не вважається такою. Вирішуючи це питання, суд повинен враховувати, що справа не повинна входити у перелік тих справ, розгляд яких заборонений саме у порядку спрощеного позовного провадження. Ч. 2 ст. 274 ЦПК України передбачає, що у порядку спрощеного позовного провадження може бути розглянута будь-яка інша справа, віднесена до юрисдикції суду, за винятком справ, зазначених у частині четвертій цієї статті [1].

Суд, враховуючи можливість віднесення справи до малозначної оцінює складність такої справи, її особливості та вагомність. Тобто, визнання справи малозначною повинно бути належним чином вмотивованим [3].

Так, вирішивши питання, що справа повинна розглядатись у порядку спрощеного позовного провадження, суди досить часто постановляють ухвалу про відкриття справи із зазначенням «у порядку спрощеного позовного провадження», наприклад, Яготинський районний суд Київської області 01 листопада 2018 року постановив ухвалу про відкриття спрощеного позовного провадження у справі [4]. Враховуючи, що законодавчої вимоги про постановлення ухвали такого змісту немає, доцільніше постановляти ухвалу про відкриття провадження без зазначення порядку, у якому здійснюватиметься розгляд справи.

Важливим є те, що відповідно до ч. 3 ст. 389 ЦПК України, за загальним правилом, ті рішення, що стосуються малозначних справ не можуть бути оскарженими у касаційній інстанції [1; 5].

Також, відповідно до ч. 6 ст. 279 ЦПК України спрощене провадження може відбуватися з повідомленням та без повідомлення сторін [1]. Цей момент можна вважати таким, що певною мірою порушує один з основних принципів цивільного процесу та судочинства в цілому, а саме – гласність судового процесу [1]. Так, за загальним правилом, будь-яка особа має право бути присутньою на судовому засіданні, а норма процесуального законодавства, що надає право суду розглядати справу без повідомлення сторін у свою чергу не забезпечує особі реалізацію її права бути присутньою на судовому засіданні.

Запровадження інституту спрощеного позовного провадження у цивільному процесі поклало на суддів більший обсяг дискреційних повноважень, що можуть бути реалізовані ними у процесі вирішення питання віднесення певної справи до категорії малозначних, або ж при вирішенні питання можливості розгляду справ, що не є малозначними, але можуть бути розглянуті у такому порядку.

Спрощена процедура розгляду малозначних справ та тих, що розглядаються у порядку спрощеного позовного провадження, але не є малозначними надає можливість судам оперативно вирішувати справи такого характеру, це забезпечує дотримання принципу розумності строків та безпосередньо тих строків, що встановлені процесуальним законодавством та підлягають обов'язковому дотриманню. Це, в свою чергу, зумовлює пришвидшення розгляду інших справ, зокрема тих що розглядаються у порядку загального позовного провадження чи будь-яких інших категорій справ.

Так, значення інституту спрощеного позовного провадження перш за все полягає у тому, що процедура розгляду незначних спорів полегшує розгляд справ у межах загального позовного провадження, тому, рішення про внесення змін до ЦПК України, що стосується запровадження такого інституту однозначно є позитивним як для судової гілки влади, так і для осіб, що звертаються із позовом до суду.

#### **Список використаних джерел:**

1. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2004. № 40–41, 42. Ст. 492. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#top>.

2. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів: Закон України від 03.10.2017 № 2147-VIII. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2017. № 48. Ст. 436. URL : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2147-19>.

3. Ухвала Верховного Суду від 14.03.2018 по справі № 127/22669/17. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/72727714>.

4. Ухвала Яготинського районного суду Київської області від 01.11.2018 по справі № 382/1671/18. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/77541337>.

5. Тітов М.Ю., Коротенко Т.Ф. Спрощене позовне провадження: новий досвід. Узагальнення судової практики на прикладі Оболонського районного суду міста Києва. Малозначні спори: європейський та український досвід вирішення : збірник наукових праць учасників Міжнародної науково-практичної конференції, 23–24 листоп. 2018 р., Київ, Україна / за заг. ред. І. Ізарової, Р. Флейшара, Р. Ханік-Посполітак. Київ : Дакор, 2018. С. 172–186.



**Мигас Катерина Іванівна,**  
*студентка 2 курсу за спеціальністю Право юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права  
імені Леоніда Юзькова*

## **ПІРАТСТВО ЯК ОДИН ІЗ СПОСОБІВ ПОРУШЕННЯ АВТОРСЬКОГО ПРАВА**

Відповідно до п. «б» ст.50 Закону України «Про авторське право і суміжні права» [1] порушенням авторського права і (або) суміжних прав, що дає підстави для захисту таких прав, у тому числі судового, є, зокрема, і піратство у сфері авторського права і (або) суміжних прав, тобто опублікування, відтворення, ввезення на митну територію України, вивезення з митної території України і розповсюдження контрафактних примірників творів (у тому числі комп'ютерних програм і баз даних), фонограм, відеограм, незаконне оприлюднення програм організацій мовлення, камкординг, кардшейрінг, а також Інтернет-піратство, тобто вчинення будь-яких дій, які відповідно до цієї статті визнаються порушенням авторського права і (або) суміжних прав з використанням мережі Інтернет.

Термін «піратство» походить від англійського «рігасу», що означає порушення прав інтелектуальної власності [2, с.19]. Крім того, дане явище також позначають термінами «контрафакт» чи «фальсифікат».

Вчені правознавці вважають, що термін «піратство» можна розглядати у вузькому та широкому значенні. Вузьке значення ідентичне законодавчому визначенню. Піратство у широкому значенні – це порушення прав шляхом використання об'єктів авторського права без дозволу його суб'єктів, з метою отримання прибутку [3, с. 44].

Проаналізувавши національне законодавство, можна виділити такі ознаки піратства:

- здійснюється в комерційних цілях;
- основною метою є отримання прибутку або іншої вигоди;
- завдає значної шкоди інтересам авторів та правоволодільців;
- здійснюється шляхом використання (опублікування, відтворення, ввезення на митну територію України та вивезення з неї, поширення) об'єктів авторського права [4, с. 40].

У юридичній літературі існують різні класифікації піратства. Так, В. В. Белов, Г.В. Віталієв та Г. М. Денісов поділяють піратство у сфері авторського права на такі види:

- «чисте» піратство, яке пов'язане із напівлегальним оприлюдненням об'єктів авторського права;
- піратство, пов'язане з підробкою об'єктів авторського права;

– піратство, що проявляється у незаконному збільшенні виготовлення копій об'єктів авторського права [5, с.119].

В свою чергу, Є. І. Ходаківський, В. П. Якобчук, І. Л. Литвинчук виділяють такі види піратства, як аудіопіратство, відеопіратство, піратство літературних творів, комп'ютерних ігор, програмного забезпечення [6, с. 134–136].

У кінці 2019 року Європейська комісія оприлюднила звіт щодо захисту прав інтелектуальної власності у світі, в якому Україна опинилася у переліку країн із найчисленнішими випадками піратства. Перше місце посів Китай, а друге розділили між собою Індія, Індонезія, Росія, Туреччина та Україна. Згідно з дослідженнями, проведеними Європейською комісією щодо тенденції торгівлі контрафактними та піратськими товарами, наша держава продовжує залишатися одним із чотирьох основних пунктів транзиту підроблених товарів на ринок ЄС [7, с. 30–32].

16 травня 2008 року Україна набула членства у Світовій організації торгівлі, що зумовило необхідність ретельного вивчення права цієї організації та зокрема Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності.

Відповідно до ч.2 ст.1 Угоди передбачено, що члени можуть, але не є зобов'язані, передбачати у своєму законодавстві більш високий рівень захисту, ніж цього вимагає ця Угода, за умови, що такий захист не порушує положень цієї Угоди. Члени є вільними у визначенні відповідного методу впровадження положень цієї Угоди у межах їх власної законодавчої системи та практики. Слід зазначити, що ст. 61 Угоди зобов'язує сторін забезпечити, щоб кримінальні процедури та покарання застосовувалися принаймні у випадках навмисного підроблення торгового знаку або піратського копіювання в комерційних масштабах [8].

Так, відповідно до ч. 1 ст. 176 Кримінального кодексу України [9] незаконне відтворення, розповсюдження творів науки, літератури і мистецтва, комп'ютерних програм і баз даних, а так само незаконне відтворення, розповсюдження виконань, фонограм, відеограм і програм мовлення, їх незаконне тиражування та розповсюдження на аудіо- та відеокасетах, дискетах, інших носіях інформації, камкординг, кардшейрінг або інше умисне порушення авторського права і суміжних прав, а також фінансування таких дій, якщо це завдало матеріальної шкоди у значному розмірі, – караються штрафом від двохсот до тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або позбавленням волі на той самий строк.

На нашу думку, боротися із піратством та іншими порушеннями у сфері авторського права можна шляхом підвищення ефективності реалізації правових норм, посилення захисту авторського права, а також шляхом роз'яснення переваг саме ліцензійної продукції, що можуть бути здійснені спільними зусиллями авторів, правовласників та при підтримці держави.

#### **Список використаних джерел:**

1. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23.12.1993 р. №3792-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12#Text>.
2. Кочина О. Поняття та види інтелектуального піратства в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. №6. С.19–22.
3. Бааджи Н.П. Контрафакція, піратство та плагіат: поняття та ознаки. *Методологічні засади вдосконалення цивільного законодавства України на сучасному етапі*: матеріали круглого столу / за заг. ред. д.ю.н., проф. Є.О. Харитонова. (м. Одеса, 9 жовтня 2012 р.). Одеса: Фенікс. 2012. с. 41–45.
4. Грігор'янц Г.І. Піратство як порушення авторських і суміжних прав у мережі Інтернет: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.03 «цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право». Одеса, 2016 р. 195 с.
5. Гулкевич В.Д. Кримінально-правова охорона авторського права і суміжних прав: дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 «кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право». Львів, 2008 р. 218 с.



6. Ходаківський Є.І., Якобчук В.П., Литвинчук І.Л. Інтелектуальна власність: економіко-правові аспекти: навч. посібник. Київ. «Центр учбової літератури», 2014. 276 с.

7. Commission staff working document Report on the protection and enforcement of intellectual property rights in third countries, Brussels, 23 December 2019. 60 с. URL: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-15330-2019-INIT/en/pdf>.

8. Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності від 15.04.1994 р. №981\_018. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981\\_018#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_018#Text).

9. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. №2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.



**Николайчук Любов Гнатівна,**  
*студентка 2 курсу за спеціальністю Право юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права  
імені Леоніда Юзькова*

## **ДО ПИТАННЯ ПРО ПРАВО НА ПОВАГУ ДО ГІДНОСТІ ТА ЧЕСТІ**

Відповідно до ст.28 Конституції України [1] кожний має право на повагу до його гідності. Відповідно ж до ст.3 Конституції України, честь та гідність людини, визначаються вищими соціальними цінностями.

Відповідно до ст.297 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) [2] право на повагу до гідності та честі можна поділити на такі складові частини:

- 1) право на гідність та честь;
- 2) право на недоторканість гідності та честі;
- 3) право на захист гідності та честі у випадку порушення.

Під правом на гідність, відповідно до абзацу 2 ч. 4 Постанови Пленуму Верховного Суду України № 1 від 27.02.2009 р. «Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи» слід розуміти особисте немайнове право фізичної особи на власну цінність як біопсихосоціальної істоти [3], а також на усвідомлення цієї цінності та усвідомлення значимості себе як особи, що відіграє певну соціальну роль у суспільному житті.

Так, відповідно до ч. 2 ст. 289 ЦК України фізична особа не може бути піддана катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує її гідність, поводженню чи покаранню. Відповідно до п.2.2 Розділу 2 Етичного кодексу лікаря України [4] лікар виконує свої обов'язки з повагою до життя, гідності і особистості кожного пацієнта на основі морально-етичних принципів суспільства, виходячи з Клятви лікаря України та цього Кодексу. А, відповідно до п. 3.13 цього ж Кодексу, лікар не може залишати без уваги будь-які прояви жорстокості або приниження людської гідності.

Під правом на честь слід розуміти особисте немайнове право фізичної особи на повну, об'єктивну та своєчасну оцінку її та її поведінки по дотриманню морально-етичних та правових норм, з боку суспільства, певної соціальної групи та окремих фізичних осіб і також право на формування оцінки та користування нею [5].

Право на недоторканість гідності та честі полягає у забороні здійснювати будь-які дії, якими можуть бути порушені дані особисті немайнові права. Найпоширенішим випадком порушення гідності та честі є поширення про особу недостовірної інформації. Таке поширення може бути усним, письмовим, за допомогою міміки, електронних комунікацій, творів мистецтва, жестів та інших ustalених дій [6, с. 300].

Під правом на захист гідності та честі слід розуміти нормативно-врегульовану можливість уповноваженого суб'єкта застосувати засоби правоохоронного характеру та відновлення порушеного права та застосування передбачених законом методів для припинення дій, завдяки яким право було порушене [7, с. 75] .



В п. 3 Постанови Пленуму Верховного Суду України №1 від 27.02.2009 р. «Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи» передбачено, що вибір способу захисту особистого немайнового прав, зокрема права на повагу до гідності та честі, права недоторканість ділової репутації, належить позивачеві. Разом і тим, особа, право якої порушено, може обрати як загальний, так спеціальний способи захисту свого права, визначені законом, який регламентує конкретні цивільні правовідносини. У зв'язку з цим, суди повинні брати до уваги, що відповідно до ст.275 ЦК захист особистого немайнового права здійснюється у спосіб, встановлений главою 3 цього Кодексу, а також іншими способами відповідно до змісту цього права, способу його порушення та наслідків, що їх спричинило це порушення. До таких спеціальних способів захисту відносяться, наприклад, спростування недостовірної інформації та/або право на відповідь (ст. 277 ЦК), заборона поширення інформації, якою порушуються особисті немайнові права (ст. 278 ЦК)[3].

Прикладом може слугувати заочне рішення Печерського районного суда м. Києва від 28 квітня 2017 року по справі № 757/5958/17-ц. У лютому 2017 року позивач звернувся до суду з позовом до відповідачів: ОСОБА 2, ТОВ «ГОЛОС.ЮА» та ПрАТ «КП в Україні», в якому просив визнати недостовірною, такою, що не відповідає дійсності, порушує права, свободи, ганьбить честь, гідність, ділову репутацію ОСОБА 1, інформацію, поширену ОСОБА 2 в мережі Інтернет на персональній сторінці у соціальній мережі Facebook, спростувати поширену ОСОБА 2 інформацію в мережі Інтернет на персональній сторінці у соціальній мережі Facebook. В обґрунтування позовних вимог позивач зазначив, що відповідачами була поширена недостовірна інформація про нього, яка порушує його особисті немайнові права на повагу до гідності та честі та на недоторканність ділової репутації, оскільки автори вказують на причетність позивача до кримінальної діяльності та пов'язують особу позивача із рейдерським угрупованням, яке здійснює незаконне заволодіння чужим майном та залякування людей. Суд вирішив: визнати недостовірною, такою, що не відповідає дійсності, порушує честь, гідність, ділову репутацію ОСОБА 1, інформацію, поширену ОСОБА 2 в мережі Інтернет на персональній сторінці у соціальній мережі Facebook. Зобов'язати ОСОБА 2 у строк 10 календарних днів з дня набрання законної сили судовим рішенням опублікувати спростування недостовірної інформації у спосіб найбільш близький до способу її поширення, шляхом здійснення публікації про те, що поширена інформація є недостовірною, такою, що не відповідає дійсності, а також повідомлення про ухвалене по даній справі судове рішення. Визнати недостовірною, такою, що не відповідає дійсності, порушує честь, гідність, ділову репутацію ОСОБА 1, інформацію, поширену в мережі Інтернет на веб-сайті інтернет-видання «Голос UA». Зобов'язати Товариство з обмеженою відповідальністю «ГОЛОС.ЮА» у строк 10 календарних днів з дня набрання законної сили судовим рішенням опублікувати спростування недостовірної інформації у спосіб найбільш близький до способу її поширення, шляхом здійснення публікації про те, що поширена інформація є недостовірною, такою, що не відповідає дійсності, а також повідомлення про ухвалене по даній справі судове рішення. Визнати недостовірною, такою, що не відповідає дійсності, порушує честь, гідність, ділову репутацію ОСОБА 1, інформацію, поширену в мережі Інтернет на веб-сайті інтернет-видання «КП в Україні». Зобов'язати Приватне акціонерне товариство «КП в Україні» у строк 10 календарних днів з дня набрання законної сили судовим рішенням опублікувати спростування недостовірної інформації у спосіб найбільш близький до способу її поширення, шляхом здійснення публікації про те, що поширена інформація є недостовірною, такою, що не відповідає дійсності, а також повідомлення про ухвалене по даній справі судове рішення [8].

Завершуючи розгляд даного питання, слід зазначити, що, оскільки, гідність та честь людини в Україні визнаються найвищими соціальними цінностями, вони потребують відповідного ефективного захисту.

### Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28.06.1996 р. №254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. №30. Ст.141.
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. №435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. №4. Ст.356.
3. Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 27.02.2009 №2. *Вісник Верховного Суду України*. 2009. №3. С.7.
4. Етичний кодекс лікаря України від 27.09.2009 р. № 0001748-09. *Ежнедельник Аптека*. 2010. №2.
5. Науково-практичний коментар до Цивільного кодексу України. URL: <https://legalexpert.in.ua/komkodeks/gk/79-gk/658-297.html>.
6. Цивільний кодекс України : науково-практичний коментар. Видання третє перероблене та доповнене. Х.: ТОВ «Одіссей», 2006. 1200 с.
7. Цивільне право України: Академічний курс / підруч.: у 2-х томах / за заг. ред. Я.М.Шевченко. К.: Концерн «Видавничий дім «Ін Юре»», 2003. Т.1. Загальна частина. 520 с.
8. Єдиний державний реєстр судових рішень: Справа № 757/5958/17-ц про визнання недостовірною інформації, такою, що не відповідає дійсності, порушує права, свободи, ганьбить честь, гідність, ділову репутацію. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/66741593>.



**Пруднікова Діана Радиславівна,**  
*студентка 2 курсу за спеціальністю Право юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права  
імені Леоніда Юзькова*

### **ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПРАВА НА ВИЌЗД ЗА МЕЖІ УКРАЌНИ ФІЗИЧНИХ ОСІБ, ЯКІ НЕ ДОСЯГЛИ ШІСТНАДЦЯТИ РОКІВ**

Відповідно до ч. 2 ст.150 Сімейного кодексу України [1] батьки зобов'язані піклуватися про здоров'я дитини, її фізичний, духовний та моральний розвиток.

Відповідно до ч. 3 ст.11 Закону України «Про охорону дитинства» [2] батько і мати мають рівні права та обов'язки щодо своїх дітей. Предметом основної турботи та основним обов'язком батьків є забезпечення інтересів своєї дитини. Відповідно ж до ч.1 ст.12 Закону України «Про охорону дитинства» на кожного з батьків покладається однакова відповідальність за виховання, навчання і розвиток дитини. Батьки або особи, які їх замінюють, мають право і зобов'язані виховувати дитину, піклуватися про її здоров'я, фізичний, духовний і моральний розвиток, навчання, створювати належні умови для розвитку її природних здібностей, поважати гідність дитини, готувати її до самостійного життя та праці.

Відповідно до абз. 3 ч. 3 ст. 313 Цивільного кодексу України [3] фізична особа, яка не досягла шістнадцяти років, має право на виїзд за межі України лише за згодою батьків (усиновлювачів), піклувальників та в їхньому супроводі або в супроводі осіб, які уповноважені ними, крім випадків, передбачених законом.

Так, за загальним правилом, відповідно до пп.1 п. 4 Правил перетинання державного кордону громадянами України [4], виїзд з України громадян, які не досягли 16-річного віку, в супроводі одного з батьків або інших осіб, уповноважених одним з батьків за нотаріально посвідченою згодою, здійснюється за нотаріально посвідченою згодою другого з батьків із зазначенням у ній держави прямування та відповідного часового проміжку перебування у цій державі, якщо другий з батьків відсутній у пункті пропуску.

Разом з тим, відповідно до абзацу 9 п.п. 2 п. 4 Правил перетинання державного кордону громадянами України – виїзд з України громадян, які не досягли 16-річного віку, в

супроводі одного з батьків або інших осіб, уповноважених одним з батьків здійснюється без нотаріально посвідченої згоди другого з батьків, у разі пред'явлення рішення суду про надання дозволу на виїзд з України громадянину, який не досяг 16-річного віку, без згоди та супроводу другого з батьків.

Прикладом може стати рішення Центрально-Міського районного суду міста Макіївки Донецької області від 27.05.2014 р. по справі № 270/6429/13-ц. Так, у листопаді 2013 року ОСОБА 1 звернулась до суду із позовом до ОСОБА 2 "Про надання дозволу на виїзд неповнолітньої дитини за межі України», на обґрунтування якого зазначила, що з відповідачем вона перебувала у шлюбі з 19.07.2003 року по 03.11.2008 року, від якого вони мають неповнолітнього сина – ОСОБА 4. Зараз відповідач не приймає участі у вихованні та утриманні дитини, оскільки вироком апеляційного суду Донецької області від 07.12. 2007 р. у справі № 1-122-2007 йому засуджено до покарання у виді 15 років позбавлення волі. Вона, як мати, бажає дати своїй дитині належний розвиток та виховання, повноцінне оздоровлення, спілкування з родичами, в зв'язку з чим виникає потреба у виїзді за кордон. Однак, при оформленні проїзного документа дитині для перетинання державного кордону постійно виникають проблеми, так як батько дитини не дає згоду без поважної причини. Просила надати дозвіл на виїзд неповнолітньої дитини за межі України в її супроводі без згоди та супроводу відповідача, до досягнення дитиною повноліття. Суд вирішив надати дозвіл на виїзд з України неповнолітньої дитини, ОСОБА 4 в супроводі матері ОСОБА 1, без згоди та супроводу батька – ОСОБА 2, до досягнення дитиною шістнадцяти років [5].

Завершуючи розгляд даного питання, слід зазначити, у багатьох випадках батьки дитини, не можуть дійти згоди між собою, з тих чи інших причин, в результаті чого один з батьків, принципово не надає дитині дозвіл на виїзд за межі України, з метою відпочинку, лікування, оздоровлення тощо. Порушені права та інтереси дитини підлягають захисту у судовому порядку.

#### **Список використаних джерел:**

1. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 р. №2947-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. №21. Ст.135.
2. Про охорону дитинства: Закон України від 26.04.2001 р. №2402-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. №30. Ст.142.
3. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40–44. Ст.356.
4. Правила перетинання державного кордону громадянами України, затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 27 січня 1995 року № 57. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/57-95-%D0%BF#Text>.
5. Єдиний державний реєстр судових рішень. Справа № 270/6429/13-ц про надання дозволу на виїзд неповнолітньої дитини за межі України. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/39795460>.



## **ДО ПИТАННЯ ПРО ПОНЯТТЯ ТА ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРАВА НА ОСОБИСТЕ ЖИТТЯ**

Відповідно до ст. 301 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) [1] фізична особа має право на особисте життя. Вона сама визначає своє особисте життя і можливість ознайомлення з ним інших осіб. Також має право на збереження у таємниці обставин свого особистого життя, які можуть бути розголошені іншими особами лише за умови, що вони містять ознаки правопорушення, що підтверджено рішенням суду, а також за її згодою.

Вперше поняття права на приватність у юридичній практиці з'явилося у 1928 році під час розгляду справи «Олмстед проти США». Суддя Верховного Суду США Луї Брандайз виступив з окремою думкою, в якій зазначив, що «право бути залишеним у спокої є найбільш універсальним з прав, котре найбільш цінують усі цивілізовані люди». Таким чином, враховуючи прецедентний характер права США, а також той факт, що окрема думка судді Верховного Суду США є складовою частиною всього рішення Суду, можна стверджувати, що саме у 1928 році вперше у світі відбулося юридичне закріплення такого поняття як право на приватність [2].

Відповідно до ч.1 ст.32 Конституції України [3] ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України.

Відповідно до ст. 17 Міжнародного пакту про громадянські та політичні права [4] ніхто не повинен зазнавати свавільного чи незаконного втручання в його особисте і сімейне життя, свавільних чи незаконних посягань на недоторканність його житла або таємницю його кореспонденції чи незаконних посягань на його честь і репутацію. Кожна людина має право на захист закону від такого втручання чи таких посягань.

Також відповідно до ч.1 ст. 15 Кримінального процесуального кодексу України [5] передбачено, що під час кримінального провадження кожному гарантується невтручання у приватне (особисте і сімейне) життя.

У ст. 12 Загальної декларації прав людини [6] зазначено, що ніхто не може зазнавати свавільного втручання в його особисте та сімейне життя.

Слід зазначити, що поняття особистого життя фізичної особи є дискусійним серед науковців. Одні вчені вважають, що під «особистим життям» слід розуміти поведінку фізичної особи поза межами виконання різноманітних суспільних обов'язків, тобто життєдіяльність людини в сфері сімейних, побутових, особистих, інтимних та інших стосунків, що звільнена від «тягаря суспільних інтересів» та спрямована на досягнення особистої мети та задоволення власних інтересів [7, с.158]. Л. Красавчикова включає до особистого життя практично всі сфери життєдіяльності людини: сферу формування (інтимну, сімейну, санітарно-гігієнічну, оздоровчу сторони життя); матеріальну (майнову, побутову); організаційну; духовну (культура, дозвілля, комунікаційна сторона) [8, с. 15–16].

В.П. Паліюк зазначає, що аналіз відповідної практики Євросуду дозволяє зробити висновок, що повага до приватного життя вимагає невтручання у прийнятті людиною рішення про те, як і куди направляти їй своє власне життя. Наприклад, «право на повагу до «приватного життя» є правом на приватність, правом жити так, як кожен того бажає, і бути захищеним від оприлюднення фактів приватного життя. До певної міри це передбачає також право встановлювати та підтримувати зв'язки з іншими особами, особливо коли йдеться про вираження почуттів, а також для розвитку та ствердження себе як особистості» (рішення Євросуду у справі «Ван Оостервік проти Бельгії» (1979) [9, с. 77].

У правовій доктрині України, пропонується замість дефініції «особисте життя» вживати «приватне життя». Так, В.О. Серьогін звертає увагу на необхідність використання у

нормативних документах терміну «приватне життя» [10, с. 22]. Ю.В.Кириченко пропонує внести зміни до ст.32 Конституції України, замінивши поняття «особисте» на «приватне» [11, с. 3].

Отже, завершуючи розгляд даного питання, слід зазначити, що право на особисте життя має комплексний характер, у зв'язку з чим регулюється значною кількістю актів як національного і міжнародного законодавства.

#### **Список використаних джерел:**

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 40–44. ст. 356.
2. Право на приватність. URL: <http://www.ombudsman.gov.ua/ua/all-news/pr/pravo-na-privatn%D1%96st-odne-z-osnovopolozhnix-prav-lyudini/> (дата звернення: 18.02.2021).
3. Конституція України від 28.06.1996 р. №254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. №30. Ст.141.
4. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16.12.1966 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/l>.
5. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9–10; № 11–12; № 13. Ст.88.
6. Загальна декларація прав людини ООН від 10.12.1948 р. *Офіційний вісник України*. 2003. № 11. Ст.461.
7. Цивільне право України: Академічний курс / підручник: У 2-х т. / А. Ю. Бабаскін, Т. В. Боднар, Ю. Л. Бошицький та ін. / за заг. ред. Я. М.Шевченко. Т. 1. Загальна частина. К.: Вид.дім «Ін Юре», 2003. 520 с.
8. Красавчикова Л. О. Личная жизнь граждан под охраной закона. М.: Юрид. лит., 1983. 160 с.
9. Паліюк В.П. Застосування судами загальної юрисдикції України Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод у разі «неякісного» законодавства. *Часопис цивільного і кримінального судочинства*. №1 (16). С.73–88. URL:[www.irbis-nbuv.gov.ua](http://www.irbis-nbuv.gov.ua) > irbis\_nbuv > sgiirbis\_64.
10. Серьогін В.О. Право на недоторканість приватного життя у конституційно-правовій теорії та практиці : монографія. Харків. ФІНН, 2010. 608 с.
11. Кириченко Ю.В. Конституційне закріплення права на невтручання в особисте і сімейне життя в Україні та європейських державах: порівняльно-правовий аналіз. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2013. № 5. С. 34–40.



**Савчук Олександра Русланівна,**  
*студентка 2 курсу за спеціальністю Право юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права  
імені Леоніда Юзькова*

#### **ОКРЕМІ ПИТАННЯ ІСТОРИЧНОГО РОЗВИТКУ ІНСТИТУТУ ПОЗОВНОЇ ДАВНОСТІ**

Наділяючи суб'єктів цивільних правовідносин певними правами та обов'язками, законодавець водночас піклується і про їх захист. Проте державний захист деяких цивільних прав не є безстроковим [1, с. 248].

В.В. Луць звертає увагу на те, що можливість захисту права у примусовому порядку, обмежена встановленими законом строками позовної давності [2, с. 266].

Слід звернути увагу на те, що лише у 424 р. імператор Феодосій II законодавчо увів строк позовної давності у 30 років, який погашав право на позов. Пізніше строк було

подовжено до 40 років для деяких позовів щодо захисту відносин, пов'язаних із церквою та державною скарбницею [3].

В Україні інститут давності в цивільних правовідносинах бере свій початок із Віслицького статуту польського короля Казимира 1347 року, який діяв на західноукраїнських землях. Цим статутом установлювалася 30-річна давність для викупу маєтків, що перебували в заставі; 6-річна давність – для витребування майна вдови; 2-річна давність – для звернення зі скаргою на самовільне зведення плотів у чужому маєтку; давність тривалістю в 3 роки і 3 місяці – для витребування у колишніх опікунів дітьми, що вийшли з-під опіки; 4-річна давність – для витребування позикодавцем своїх грошей у боржника [4, с.10].

Своє продовження в Україні цей інститут отримав у Литовських статутах (1529, 1566 та 1588 років) [5, с.7]. Так, Литовським статутом 1529 року вже передбачалася така підстава для перерви земської давності, як звернення з позовом до суду, а Третім Литовським статутом 1588 року була встановлена 10-річна давність для витребування нерухомого майна та грошей, які присуджували особі за рішенням суду [6, с. 289–291].

Вирішальним напрямком проведення систематизації норм права в Україні-Гетьманщині є розробка та прийняття комплексного правового акта – «Права, за якими судиться малоросійський народ» 1743 р. [7, с. 440], відповідно до якого було передбачено, що «Коли б хто-небудь хотів витребувати через суд належні йому за яким-небудь природним або набутим правом маєтності, людей або будь-які нерухомі речі, той повинен, не промовчючи 10 років. Якщо ж без будь-яких поважних причин і перешкод, за таким майном нікуди не звертаючись, претензій спірній стороні не направляючи, цю десятирічну земську давність промовчав, то вже вічно мовчати буде, і майна того витребувати за жодним правом та через жоден суд не може» [8, с. 71].

Наступні дві найбільші кодифікації, що застосувалися на території України – Загальне австрійське цивільне уложення 1811 року та Звід законів Російської імперії 1832 року, забезпечували детальну регламентацію інституту давності в цивільно-правових відносинах. Вони передбачали всі види давності і містили вичерпний перелік підстав зупинення та переривання давності, а також правовідносин, які не піддавалися дії давності [6, с. 292].

У радянський період, відносини позовної давності регулювалися Цивільними кодексами УРСР 1922 і 1963 років. Так, відповідно до ст.44 ЦК УРСР від 16.12.1922 р. встановлювалася такі строки позовної давності: в спорах між державними підприємствами та установами, колгоспами, кооперативними і громадськими організаціями – півтора року; по спорах державних підприємств та установ, колгоспів, кооперативних і громадських організацій з громадянами і по спорах громадян між собою – три роки; по спорах про стягнення штрафів, пені і неустойки, коли такі спори між установами, підприємствами організаціями усупільненого сектора народного господарства діючим законом підлягають розв'язанню в порядку цивільного судочинства - шість місяців; по претензіях, що виникають із залізничних, водних і повітряних перевозок, а також по претензіях клієнтури до органів зв'язку – шість місяців; по претензіях змішаних залізнично-водних і залізнично-водно-повітряних перевозок -один рік [9].

Відповідно ж до ст.71 та 72 ЦК УРСР від 18.07.1963 р. було встановлено загальний строк позовної давності тривалістю у 3 роки. Для окремих видів вимог встановлювався скорочені строки позовної давності тривалістю у 6 місяців та 1 рік [10].

Що ж до чинного Цивільного кодексу України [11], то у ст.257 встановлено загальну позовну давність тривалістю у три роки. А, ч.ч.2 та 5 ст.258 – врегульовано перелік вимог, для яких застосовується позовна давність тривалістю в 1 рік і 4 роки. Так, позовна давність в один рік застосовується, до вимог: про стягнення неустойки (штрафу, пені); про спростування недостовірної інформації, поміщеної у засобах масової інформації; про переведення на співвласника прав та обов'язків покупця у разі порушення переважного права купівлі частки у праві спільної часткової власності; у зв'язку з недоліками проданого товару; про розірвання договору дарування; у зв'язку з перевезенням вантажу, пошти; про оскарження дій виконавця заповіту; про визнання недійсним рішення загальних зборів

товариства. Позовна давність у чотири роки застосовується за вимогами про визнання необгрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави.

Завершуючи аналіз даного питання, слід зазначити, що різні періоди правового регулювання інституту позовної даності встановлювалися різні вимоги, до яких вона може бути застосована, а також різні строки її тривалості, але суть залишається однаковою – надання особі певного часу для вчинення позову з вимогою про захист свого цивільного права.

#### **Список використаних джерел:**

1. Цивільне право України: Загальна частина / за редакцією професорів І. А. Бірюкова і Ю.О. Заїки. К. : Алерта, 2014. 510 с.
2. Цивільне право України: академічний курс: підруч.: у двох томах / за заг. ред. Я.М. Шевченко. Т.1. Загальна частина. К.: Вид.дім «Ін Юре», 2003. 520 с.
3. Римське приватне право. Курс лекцій. Львів, 2009. 136 с. URL: <http://www.info-library.com.ua/books-text-7651>.
4. Основи римського приватного права: підручник / за заг. ред. В. І. Борисової та Л. М. Баранової. Х.: Право, 2008. 224 с.
5. Цікало В.І. Давність у цивільних правовідносинах: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.03. Львів, 2004. 20 с.
6. Цікало В. Розвиток інституту давності у цивільних правовідносинах. *Вісник Львів. держ. ун-ту*. Серія: Юридична. 2000. Вип. 35. С. 289–296.
7. Остапенко Т.О. «Права, за якими судиться малоросійський народ» 1743 р. – важливий етап систематизації права України-Гетьманщини XVIII ст. НУ «ОЮА». 2014. С.440–446.
8. Петренко К.Р. Давність у цивільному праві України: історико-правове дослідження. *Правова держава*. 2014. №18. С.70-75.
9. Цивільний кодекс Української РСР від 16.12.1922 р. URL: [https://jurist-online.org/laws/codes/ex/civilnyi\\_kodeks\\_usr\\_1922.pdf](https://jurist-online.org/laws/codes/ex/civilnyi_kodeks_usr_1922.pdf).
10. Цивільний кодекс Української РСР від 18.07.1963 р. (втратив чинність). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/1540-06>.
11. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. №435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. №4. Ст.356.



**Удом Діана Сергіївна,**  
*студентка 2 курсу за спеціальністю Право юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права  
імені Леоніда Юзькова*

#### **ПЛАГІАТ ЯК ВИД ПОРУШЕННЯ АВТОРСЬКОГО ПРАВА**

Збільшення доступності інформації у сучасному світі, призводить до її широкого поширення і, у значній кількості випадків, незаконного використання. На жаль, на сьогоднішній день порушення авторського права та академічної доброчесності стає масовим, що вимагає відповідного законодавчого врегулювання захисту суб'єктів авторського права.

Так, відповідно до ч.1 ст.42 Закону України «Про освіту» [1] академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень.

А, відповідно до ч.4 ст.42 Закону України «Про освіту» одним із видів порушень академічної доброчесності є плагіат.



Слово «плагіат» походить від латинського «plagio»– краду – і в римському праві означало продаж у рабство вільної людини, відповідно за що передбачалося бичування (adplagas) [2].

Відповідно до п. «в» ст.50 Закону України «Про авторське право і суміжні права» [3] плагіат – це оприлюднення (опублікування), повністю або частково, чужого твору під іменем особи, яка не є автором цього твору.

На думку науковців, плагіат – це порушення немайнових (право на ім'я) та майнових (право на винагороду) прав автора, а суть плагіату полягає у «викраденні результату інтелектуальної праці» [4, с. 38]

Необхідно сказати, що сьогодні існує кілька підходів щодо класифікації плагіату. Наприклад, в одній з найвідоміших антиплагіатних програм світу Turnitin виділено десять видів плагіату: clone – копіювання чужого тексту слово в слово та видавання його за свій; ctrl+c – використання значної частини чужого тексту без змін; find-replace – заміна ключових термінів та понять, але збереження змісту джерела; remix – перефразування та упорядкування тексту з різних джерел; recycle – використання своїх раніше опублікованих праць без згадки автора; hybrid – бездоганне поєднання цитування із копіюванням одного джерела без зазначення автора; mashup – використання скопійованого тексту з різних ресурсів; 404 error – посилання на неіснуючі джерела та використання недостовірної інформації; aggregator – цитати оформлені згідно з вимогами, але оригінальні думки відсутні; re-tweet – текст цитується належним чином, проте думки/ідеї занадто схожі до оригінального тексту [5].

На думку О. М. Рижко плагіат можна класифікувати за: характером дій (навмисний, ненавмисний); суб'єкт-суб'єктними відносинами (класичний, авторське дублювання наукових результатів, співавторський); об'єктом присвоєння (текстовий матеріал, послідовності кадрів, ілюстративний, цифровий); джерелом присвоєння (друковані видання, електронні видання, аудіовізуальні твори); метою використання (для наукової діяльності, для професійної діяльності); використовуваною технологією (копіпаст, рерайт, компіляція, умовний парафраз, міксування); мовним критерієм (плагіат мовою оригіналу, плагіат-переклад); ступенем прозорості (відкритий, завуальований); ступенем оригінальності джерела плагіату (плагіат тексту або його частини першоджерела, плагіат сплагіаченого тексту); типом реальності (буденна реальність, віртуальна реальність) [6, с. 84].

Крім цього, відповідно до п. 1 ч.1 ст. 444 Цивільного кодексу України [7] твір може бути вільно, без згоди автора та інших осіб, та безоплатно використаний будь-якою особою як цитата з правомірно опублікованого твору або як ілюстрація у виданнях, радіо- і телепередачах, фонограмах та відеограмах, призначених для навчання, за умови дотримання звичаїв, зазначення джерела запозичення та імені автора, якщо воно вказане в такому джерелі, та в обсязі, виправданому поставленою метою.

Б.М. Криволапов та Н.В. Тесленко звертають увагу на те, що використання чужого твору навіть із зазначенням імені автора і джерела запозичення можна вважати плагіатом у широкому розумінні цього поняття, якщо суттєво перевищений можливий обсяг такого запозичення у відповідності із поставленою метою [8, с. 88].

Завершуючи аналіз даного питання, слід зазначити, що з року в рік ми все частіше зіштовхуємося з різними формами плагіату, які залишають відбиток на якості освіти і наукової діяльності в цілому. На нашу думку, з метою подолання зазначеної проблеми вищі навчальні заклади повинні виховувати у здобувачів вищої освіти прагнення до дотримання академічної доброчесності, зокрема, шляхом посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей у своїх працях та надання достовірної інформації про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використані методики досліджень і джерела інформації.

#### **Список використаних джерел:**

1. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 38-39. Ст. 380.

2. Горнфельд А. Г. Энциклопедический словарь Ф.А. Брокгауза и И.А. Ефрона. URL: [https://dic.academic.ru/dic.nsf/brokgauz\\_efron/802382](https://dic.academic.ru/dic.nsf/brokgauz_efron/802382)(дата звернення: 20.02.2021).
3. Про авторське право і суміжна права: Закон України від 23.12.1993 р. № 3792-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 13. Ст. 64.
4. Ходаківський Є.І. Інтелектуальна власність: економіко-правові аспекти: навч. посібник. К.: «Центр учбової літератури», 2014. 276 с.
5. 10 Types of Plagiarism. URL: <https://www.turnitin.com/static/plagiarism-spectrum/> (дата звернення: 06.02.2021).
6. Рижко О. М. Види і класифікації плагіату. *Science and Education a New Dimension. Humanities and Social Sciences*. V(23), I.: 139. 2017. С.82-85. URL: [http://seanewdim.com/uploads/3/4/5/1/34511564/hum\\_v\\_23\\_\\_139.pdf](http://seanewdim.com/uploads/3/4/5/1/34511564/hum_v_23__139.pdf) (дата звернення: 07.02.2021).
7. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40–44. Ст. 356.
8. Криволапов Б.М., Тесленко Н.В. Порушення авторського права як актуальна проблема для України. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2015. Вип. 124 (1). С. 85–93.



**Чорна Уляна Вікторівна,**

*здобувачка вищої освіти на магістерському рівня юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права  
імені Леоніда Юзькова*

## **ПРАКТИКА ВРЕГУЛЮВАННЯ СПОРУ ЗА УЧАСТЮ СУДДІ**

Найпоширенішою формою захисту прав і свобод, вирішення спорів та конфліктів, досягнення справедливості та встановлення істини у всіх країнах є судовий захист. В той самий час існує кілька еквівалентних судовій процедурі загальноновизнаних методів вирішення спорів між учасниками правовідносин.

Процедура врегулювання спору за участю судді є достатньо значним замінником судовій. Але, на відміну від останньої, врегулювання спору за участю судді дозволяє сторонам віднайти порозуміння, зняти зайву емоційність у відносинах та налагодити обопільність з метою прийняття найбільш взаємовигідного рішення.

Такі наради відбуваються без звичного судового педантизму, а суддя виконує роль посередника між сторонами, який допомагає їм у вирішенні спору.

Проведення врегулювання спору за участю судді визначене главою 4 розділу 3 ЦПК України. Всі статті цієї глави визначають підстави, порядок призначення, проведення, строки та припинення такої процедури.

Встановлена процедура врегулювання цивільного спору за участю судді в ЦПК України не передбачає залучення спеціально навченого судді-медіатора. Урегулювання спору здійснює суддя, який розглядає справу, про що він, у разі отримання згоди обох сторін особисто (не їхніх представників), постановляє відповідну ухвалу та зупиняє провадження у справі [3, с. 35].

Цей інститут поєднує риси залучення спеціалізованого учасника медіації, який веде переговори. Але його функція не домовитися зі сторонами, а сприяти їм у врегулюванні спору шляхом з'ясування підстав і предмета спору, роз'яснення сторонам предмета доказування у справі, здійснення інших дій, спрямованих на мирне врегулювання сторонами спору.

Варто зазначити, що суддя не приймає жодного рішення особисто, він лише шляхом переговорів та роз'яснення користі від певних дій кожній стороні сприяє самостійному прийняттю сторонами певної домовленості, яку оформляють договором або мировою угодою, якщо ці переговори відбувалися паралельно із судовим процесом. У разі отримання

добровільної згоди від сторін під час здійснення такої процедури, постановляє ухвалу про закриття провадження у справі на підставі мирного врегулювання спору [3, с. 36].

Згідно з ст. 201 ЦПК України підставою проведення процедури врегулювання спору за участю судді є згода сторін, висловлена до початку розгляду справи по суті і лише за умови, що у справу не вступила третя особа, яка заявляє самостійні вимоги щодо предмета спору. Свою згоду учасники мають висловити під час підготовчого засідання та згідно з п. 2 ч. 2 ст. 197 ЦПК України саме на суд покладено компетенцію з'ясувати, чи бажають сторони укласти мирову угоду, передати справу на розгляд третейського суду або звернутися до суду для проведення врегулювання спору за участю судді, у разі згоди учасників справи, відповідно до п. 14 ч.2 згаданої статті суд встановлює строки та порядок врегулювання спору за участю судді за наявності згоди сторін на його проведення.

Доречно звернути увагу, що норми ст. 201 ЦПК України чітко не встановлюють, правом чи обов'язком суду є пропозиція щодо застосування процедури врегулювання спору за участю судді.

О. Р. Кібенко, розглядаючи законодавчий порядок цієї процедури, вважає, що «запропонувати сторонам процедуру врегулювання спору за участю судді, є не правом, а обов'язком суду» і зазначає, що «Процедура впливає із принципу змагальності сторін» [1].

І правда, згідно з п. 1-4 ч. 5 ст. 12 ЦПК України суд, не порушуючи принципу змагальності сторін, зберігаючи об'єктивність і неупередженість: керує ходом судового процесу; сприяє врегулюванню спору шляхом досягнення угоди між сторонами; роз'яснює у випадку необхідності учасникам судового процесу їхні процесуальні права та обов'язки, результати вчинення або не вчинення процесуальних дій; сприяє учасникам судового процесу в реалізації ними прав, передбачених цим Кодексом.

Якщо сторони не досягли миру щодо свого спору під час проведення такої процедури, вони втрачають право на її повторне проведення і про припинення врегулювання спору за участю судді постановляється ухвала, яка оскарженню не підлягає.

У частині 7 ст. 203 ЦПК України ми можемо побачити встановлені обмеження як для сторін, так і для суду – «інформація, отримана будь-якою зі сторін, а також суддею під час проведення врегулювання спору, є конфіденційною. Під час проведення врегулювання спору за участю судді протокол наради не ведеться та не здійснюється фіксування технічними засобами». Крім цього, під час такої процедури забороняється використання портативних аудіо технічних пристроїв, а також здійснення фото-, відео-, звукозапису. У разі, якщо до участі в нарадах залучається перекладач, він обов'язково попереджається про конфіденційний характер інформації, отриманої під час проведення врегулювання спору за участю судді [2, с. 49].

Отже, порівняно з іншими розглядами справ у судах, які здійснюються публічно, врегулювання спору за участю судді можна вважати конфіденційним способом вирішення спорів.

Варто зазначити і те, що не всі судді мають навички врегулювання спорів і не всі в цьому зацікавлені. Ось тут і з'являються ризики різних маніпуляцій із незафіксованими приватними зустрічами між суддею і одною зі сторін, а також ризики зловживання сторонами нормою, що у разі, якщо вони не домовляться, суддя передає справу на розгляд іншого судді. Це може розглядатися як варіант замінити суддю, спершу ініціювавши таку процедуру, а потім від неї відмовитися в разі браку підстав для його відведення з інших причин.

Вбачаємо, що правильно те, що законодавець обмежив врегулювання спору за участю судді розумним строком, себто категорією, яка є оціночною, і встановив межі цього строку – не більше тридцяти днів з дня постановлення ухвали про його проведення, а також встановив, що цей строк продовженню не підлягає, адже так сторони матимуть менше шансів зловживання правом скористатися зазначеною процедурою та затягувати розгляд справи.

В цілому, введення альтернативного шляху вирішення судових спорів є ствердним проявом, а більш видимі результати застосування ми побачимо дещо пізніше, після пропагування такого правового інституту та напрацювання стійкої судової практики.

Врегулювання спору за участю судді саме в цивільних справах є ефективним і допомагає вирішити справу на взаємовигідних для сторін умовах. Окремо хотілося б відзначити, що такий спосіб врегулювання спору вимагає від суддів спеціальної підготовки, специфічних умінь і навичок, якими на сьогодні володіє далеко не кожен. Судді мають підвищувати кваліфікацію, зокрема і у сфері медіації, тобто мати хоча б базові навички медіатора, опанувати навички ефективного вирішення конфліктів, налагодження співпраці та отримати засоби комунікації для перенесення фокусу на взаємовигідні рішення. В зворотному випадку розгляд справи може невиправдано затягнутися, а процедура медіації з великою ймовірністю не спричинить бажаного результату.

При цьому неможливо заперечувати безумовні переваги такого інституту:

- зменшення навантаження на судову систему, через скорочення термінів розгляду справ;
- зростання кількості добровільно виконаних угод, укладених за результатами таких нарад;
- переговори відбуваються не в формі судового засідання, без фіксації процесу, але проходять в приміщенні суду, а тому ототожнюються із справедливістю і правосуддям;
- переможцями є обидві сторони;
- зміна менталітету учасників судових суперечок і підвищення рівня їх здатності вирішувати суперечку шляхом знаходження взаємовигідних рішень.

Також, звернемо увагу, що для процедури важливим є саме психологічний аспект взаємовідносин сторін, що на практиці швидше може привести до взаємовигідного результату, ніж примусове виконання відповідного рішення суду.

#### **Список використаних джерел:**

1. Кібенко О. Судова медіація в господарському процесі – бути чи не бути? Цензор. Нет. 1802. URL: [https://censor.net/ru/blogs/3051121/sudova\\_medatsya\\_v\\_gospodarskomu\\_protses\\_buti\\_chi\\_ne\\_buti](https://censor.net/ru/blogs/3051121/sudova_medatsya_v_gospodarskomu_protses_buti_chi_ne_buti)
2. Лесько А. О. Врегулювання спору за участю судді: проблеми і перспективи. *Щорічник наукових праць «Правова держава»*. 2019. №34.138 с.
3. Тиханський О. Б. Місце інституту врегулювання цивільного спору за участю судді в систематичі примирних процедур. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2018. № 2 (107). 394 с.



## СЕКЦІЯ 4. КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

*Бабіч Марина Олегівна,  
студентка 3 курсу за спеціальністю Право юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права  
імені Леоніда Юзькова*

### ПРОБЛЕМИ ГРАЛЬНОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

Азартні ігри – це, з одного боку, прибутковий бізнес, а з іншого – це діяльність, яка може завдати певної соціальної шкоди. У цій статті буде розглянуто легалізацію азартних ігор через призму соціального розвитку.

Азартні ігри – це вид розваги, який існує тисячі років. В різний час в різних країнах до них підходили по-різному: десь заборонили, десь – дозволили. Можна з упевненістю сказати, що такі ігри існували завжди, питання тільки в тому, в якому статусі – легальному чи ні. Це все ще актуально і сьогодні, оскільки існує велика кількість юрисдикцій, в яких азартні ігри заборонені повністю або частково.

З початку переходу до ринкової економіки гостро стоїть проблема протидії тіньовому бізнесу, який завдає шкоди інтересам громадян і перешкоджає виконанню фіскальних функцій державними органами. Одним з найнебезпечніших злочинів в цій сфері, що завдають серйозної шкоди здоров'ю людей і економічній безпеці держави, є азартні ігри. Зараз це питання стає як ніколи актуальним. Економічна криза в країні є другорядним фактором, який в деякому сенсі підштовхує безробітних і людей з низькими доходами до підпільних азартних ігор. В Україні, як і в багатьох країнах світу, розвивається негативне явище – азартні ігри (лудоманія), патологічне захоплення азартними іграми. З 1977 року захворювання включено до Міжнародної класифікації хвороб Всесвітньої організації охорони здоров'я. МОЗ України не вважає дане явище захворюванням, а відносить його до групи поведінкових розладів.

З огляду на проблеми регулювання грального бізнесу, дискусії про необхідність його легалізації актуальні вже більше 10 років. Бажано проаналізувати позитивні і негативні сторони легалізації для всебічного аналізу можливості запровадження легального грального бізнесу. Що стосується легалізації грального бізнесу, слід зазначити, що при високих податкових ставках і зборах за ліцензію на гральний бізнес це може значно підвищити рівень надходжень до держбюджету.

До 2020 року всі азартні ігри – як офлайн, так і онлайн – були поза законом. Так в 2009 році Верховна Рада лобювала закон «Про заборону грального бізнесу в Україні». У пояснювальній записці Верховна Рада визначила захист прав і свобод громадян, моральності і здоров'я населення, використання власності в інтересах людини і суспільства, спрямованих на створення механізму заборони грального бізнесу в Україні, як антигромадське і аморальне явище прав і свобод людини і громадянина. Відповідно до ст. 1 Закону «Про заборону грального бізнесу в Україні» гральний бізнес – діяльність, пов'язана з організацією, проведенням і наданням ігрових можливостей в казино, ігрових автоматах, комп'ютерних симуляторах, букмекерських конторах, інтерактивних закладах, електронних (віртуальних) казино незалежно від розташування сервера [1]. Але це не привело до припинення грального бізнесу, а лише криміналізований його. Заборона на азартні ігри створила сприятливе середовище для корупції, розвитку тіньового ринку та призвів до вилучення мільярдів гривень з вітчизняної економіки.

В даний час новий закон про азартні ігри узаконив основні види азартних ігор. Зокрема, казино, онлайн-казино, букмекери, в тому числі в Інтернеті, ігрові автомати і онлайн-покер тепер можуть працювати на законних підставах за умови, що вони

відповідають встановленим переліком вимог [2]. Зокрема, законом пропонується створити державний орган - Комісію з регулювання грального ринку, яка здійснюватиме ліцензування, моніторинг і контроль за діяльністю учасників ринку.

Щоб отримати 5-річну ліцензію, всі гральні заклади повинні внести ліцензійний збір в розмірі від 23,6 мільйона гривень за онлайн-покер до 283,4 мільйона гривень за фізичне казино в Києві. Крім того, казино зобов'язані платити щорічну плату. Так, у компанії SpaceX LLC, власника онлайн-казино Cosmolot, ліцензія на 5 років обійшлася в 39 млн грн або 6,5 тис. мінімальних розмірів оплати праці.

Саме з онлайн-казино почався ринок гемблінга в Україні. Закон не пред'являє особливих вимог до приміщення оператора або його фактичного знаходження на території України. Єдине обмеження – оператором може бути тільки українська компанія. Всі онлайн-казино повинні мати доменне ім'я .ua і зареєстрований веб-сайт, через який вони працюють.

Але, незважаючи на настільки низькі вимоги, власник «Космолота» отримав дозвіл тільки з четвертої спроби. Раніше Комісія з регулювання азартних ігор і лотерей тричі залишала без розгляду заяви цієї компанії. Регулятора не влаштувало відсутність повної інформації про бенефіціара, печаток на документах та інформації про бренд організатора азартних ігор.

Закон чітко розділяє казино в столиці та інших містах. Так, в Києві казино можна відкривати в п'ятизіркових готелях, а в інших містах України – в чотирьох- і п'ятизіркових готелях на сотню і більше номерів. Казино можуть розташовуватися в замських оздоровчих комплексах площею не менше 10 тисяч квадратних метрів з п'ятизірковим готелем. Крім того, уряд вирішив створити так звані «особливі територіальні гральні зони». Це можуть бути області, соціально-економічний розвиток яких необхідно стимулювати.

Закон також ввів інвестиційну ліцензію – це коли витрати на будівництво зараховуються як майбутніх зборів. Його можна отримати, побудувавши п'ятизірковий готель (в якому розміститься казино) на 200 номерів в Києві або на 150 номерів в інших містах. Потім оператор звільняється від ліцензійного збору, який діє протягом десяти років.

Букмекерство – це різновид ставок. Вони дозволені як онлайн, так і офлайн. Але вимоги до фізичних букмекерам досить жорсткі. Закон дозволяє робити офлайн-ставки в готелях від трьох до п'яти зірок з більш ніж 50 номерами в Києві і понад 25 в інших містах. Мінімальна площа букмекерської контори повинна складати 50 квадратних метрів. Також можна встановити букмекерські контори на іподромах, щоб робити ставки на результати скачок.

Ігрові автомати можуть бути розміщені в казино на підставі ліцензії казино і в ігрових залах на підставі окремої ліцензії. Як і букмекерські контори, зали ігрових автоматів можуть розташовуватися тільки в трьох-п'ятизіркових готелях на 50 і більше номерів в Києві, 25 і більше номерів – в інших містах. Одна ліцензія дає вам право встановити 250 ігрових автоматів.

Але є обмеження. Так, забороняється розміщувати зали ігрових автоматів в населених пунктах, де проживає менше 10 тисяч осіб, і в місцях ближче 500 метрів до освітніх установ. Крім того, не можна ставити ігрові автомати, випущені до 2019 року.

Також знадобиться ліцензія для організації онлайн-покеру. Оффлайн покер в Україні – це не азартна гра, а визнана спортивна гра. Таким чином, покерний клуб може працювати на законних підставах за умови акредитації.

Покерний клуб повинен грати чесно і дотримуватися правил, а його організатори повинні повідомляти про свій прибуток. Всеукраїнська федерація спортивного покеру (ВФСПУ) сертифікує покерні клуби. Вона перевіряє документи покер-румів і оглядає їх на місці.

Таким чином, згідно із законом покер заради азартних ігор і грошей може бути тільки онлайн, а заради спорту – і для виведення призового фонду з внесків учасників – вже офлайн [3].

Однак самі по собі азартні ігри і можливе звикання до них – не єдині проблеми, з якими стикаються регулюючі органи. Через казино проходять величезні суми грошей, які

часто приходять готівкою – так само можна відмивати «брудні» доходи. Наприклад, в Канаді в 2018 році було знято відео, як люди приносять в казино валізи і хокейні сумки, набиті 20-доларовими купюрами. На відео з камер спостереження видно, як їх обмінювали на фішки казино. Однак це не поодинокий випадок – тільки за 2018 рік відмили приблизно понад 5 мільярдів доларів США. В результаті у канадського регулятора є спеціальний комітет по боротьбі з відмиванням грошей. Відповідно до своїх нормам, казино повинні виявляти підозрілі транзакції і повідомляти про них в Центр фінансового аналізу та звітності Канади, а також співпрацювати з правоохоронними органами, які можуть розслідувати такі злочини. Це в основному призначений для запобігання легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом або фінансування тероризму.

Аналогічні правила діють в Сполученому Королівстві Британії, де казино повинні вчити своїх співробітників виявляти такі підозрілі транзакції.

Однак, незважаючи на всі ризики ринку, його робота завжди безпечніше в рамках закону, коли учасники можуть регулюватися. У тіні азартні ігри можуть бути не способом відмивання брудних грошей, а їх джерелом. Таким чином, в Японії нелегальні казино довгий час були і залишаються джерелом доходу для якудза – злочинних угруповань, місцевих форм організованої злочинності.

На закінчення можна відзначити, що легальний гральний бізнес при грамотному підході законодавців приносить більше користі, ніж шкоди, оскільки держава отримує механізми контролю організаторів азартних ігор, а значить, і поширення залежності.

При цьому розвивається вся сфера економіки, що дозволяє отримувати додаткові надходження до бюджету, інвестиції та розвивати туристичний потенціал держави.

#### **Список використаних джерел:**

1. Про заборону грального бізнесу в Україні: закон України від 15.05.2009 р. № 38. Відом. Верхов. Ради України. 2009. № 1334-VI. 536 с. С. 11–13.

2. Про державне регулювання діяльності щодо організації та проведення азартних ігор : Закон України від 14.07.2020 № 768-IX.URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/768-20#Text>.

3. Всеукраїнська Федерація Спортивного Покеру. URL: <http://uspf.org.ua/%D0%B0%D0%BD%D0%BA%D0%B5%D1%82%D0%B0-%D0%BF%D0%B0%D1%80%D1%82%D0%BD%D0%B5%D1%80%D0%B0/>.

4. Casinos: Prevention of money laundering. URL : <https://www.gamblingcommission.gov.uk/for-gambling-businesses/Compliance/General-compliance/AML/How-to-comply/Casinos-Prevention-of-money-laundering.aspx>.



***Бєбих Богдан Григорович,***

*студент 3 курсу за спеціальністю Право юридичного факультету*

*Хмельницького університету управління та права*

*імені Леоніда Юзькова*

### **ТОРГІВЛЯ ЛЮДЬМИ ЯК ЗЛОЧИН ПРОТИ ВОЛІ, ЧЕСТІ ТА ГІДНОСТІ ОСОБИ**

Одним із пріоритетних напрямів соціальної політики України є боротьба зі злочинністю, в тому числі злочинами проти волі, честі та гідності особи. Одним із злочинних посягань у даному сегменті суспільних відносин є торгівля людьми. Торгівля «живим товаром» отримала на сьогодні достатньо широке розповсюдження у всьому світі. За оцінками міжнародних організацій, в тому числі Червоного Хреста, кожного року від 700 тис. до 4 млн. людей у всьому світі купуються, продаються або утримуються в неволі. Цієї цифри третина осіб – жінки і підлітки, яких використовують як секс-рабів. І якщо у 60-70-ті



роки «живий товар» надходив, як правило, з Таїланду, Філіппін, Колумбії, у 80-х роках – з Польщі, Чехії, Румунії, Албанії, то починаючи з 90-х, проносить злочинцям біля 7 млрд. доларів США щорічного прибутку. За розміром отримання доходів унаслідок здійснення злочинної діяльності торгівля людьми займає третє місце після торгівлі наркотиками та зброєю і приносить злочинцям надприбутки.

Отже, спершу потрібно визначити саме поняття «торгівлі людьми». Торгівля людьми – це незаконна безповоротна передача особою (продавцем) хоча б однієї людини та відповідне її одержання іншою особою (покупцем) за грошову винагороду або шляхом обміну на коштовності, дорогоцінні метали, певне майно [1, с. 84]. Також торгівлю людьми розглядають як добре організований транснаціональний злочинний бізнес, тісно пов'язаний з такими явищами як проституція, наркоманія та порноіндустрія. Особливо актуальною є вона сьогодні і для України, де в останній час торгівля людьми (особливо жінками х метою їх сексуальної експлуатації) отримала значне поширення. Так, за оперативними даними Міністерства внутрішніх справ України, кожного року її жертвами стає біля двох тисяч громадян України.

Найдавніше поняття торгівля людьми як злочинного діяння включало дві наступні ознаки: 1) насильницьке захоплення чи викрадення вільного громадянина держави; 2) продаж його в рабство (отримання грошей від покупця за передачу йому особи та усвідомлення того факту, з продана особа потрапить у рабство).

Під незаконною безповоротною передачею особи слід розуміти вчинення певних дій однією особою, пов'язану із наданням потерпілого іншій особі, тобто одержувачу. Такі дії вчиняються насамперед особою, яка виступає посередником між сторонами незаконної угоди щодо людини. При цьому закінчене діяння вважається з моменту здійснення самої передачі людини. У зв'язку з тим, що ст. 149 Кримінального кодексу включено до розділу III Особливої частини, яка називається «Кримінальні правопорушення проти волі, честі та гідності особи», родовим об'єктом зазначеного кримінального правопорушення є воля, честь і гідність особи [2, с. 12]. Основним безпосереднім об'єктом торгівлі людьми може бути або воля (свобода) або честь чи гідність. У випадках, коли людина добровільно погоджується на свій продаж, приниження її честі та гідності цим злочином не відбувається.

Додатковим факультативним об'єктом торгівлі людьми можуть виступати відносини, пов'язані зі здоров'ям, життям людини, встановленим порядком здійснення посадовими особами своїх повноважень, порядком перетинання державного кордону, а також із правом дитини виховуватись в сім'ї з батьками, та з правом батьків виховувати дитину.

Предметом складу злочину, що розглядається, людина може виступати лише в період свого життя. Отже, важливим є встановлення початкового та кінцевого моментів життя людини, що продається.

Позитивною стороною досліджуваної статті є вказівка на інші незаконні угоди, об'єктом яких є людина, оскільки це розширює сферу дії цієї статті. Під здійсненням іншої незаконної угоди, об'єктом якої є людина, слід розуміти вчинення інших дій, не пов'язаних з купівлею-продажем людини, зокрема передача людини в рахунок по гашення боргу, в обмін на інші, крім грошей, цінності або послуги матеріального характеру, дарування, передача в оренду тощо. Ця форма торгівлі людьми буде вважатися закінченою з моменту передачі (отримання) людини [3, с.18]. Міжнародна спільнота приділяє багато уваги боротьбі з цим явищем. Заборона торгівлі людьми передбачена а таких міжнародно-правових актах, як Конвенція про заборону торгівлі людьми та експлуатація проституції третіми особами (1949 р.), Європейська конвенція про захист прав і основних свобод людини (1950 р.), Додаткова конвенція про заборону рабства, работоргівлі, а також аналогічних рабству інститутів і практики (1956 р.), Протокол про попередження та припинення торгівлі людьми, особливо жінками та дівчатами, і покарання за неї, який доповнює Конвенцію ООН проти транснаціонально організованої злочинності (2000 р.), Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми (2005 р.) та інші.

За способом конструювання об'єктивної сторони складу злочину торгівля людьми відноситься до злочинів з, так званим, формальним складом, момент закінчення цього злочину залежить від особливостей окремих дій, які належать до об'єктивної сторони.

Суб'єктивна сторона злочину характеризується прямим умислом і, як правило, корисливим мотивом. Для третьої і наступних форм вчинення торгівлі людьми (вербування, переміщення, переховування, передача і одержання людини) обов'язковою ознакою суб'єктивно сторони є мета експлуатації людини.

На рівні кримінально-правової норми, тобто диспозиції статті, що передбачає відповідальність за торгівлю людьми, варто зазначити, що вона за своєю структурою є досить складною [4, с. 4].

Проаналізувавши судову статистику за 2018–2020 роки можна сказати, що кримінальні провадження щодо осіб засуджених за ст. 149 Кримінального кодексу є досить поширеними.

- У період за 2018 рік було 123 проваджень, що перебували на розгляді суду з них 32 розглянуто та 24 особи засуджено;
- 2019 рік – було 146 проваджень, що перебували на розгляді суду з них 44 розглянуто та 44 особи засуджено;
- 2020 рік – було 154 проваджень, що перебували на розгляді суду з них 32 розглянуто та 30 осіб засуджено [5].

Тобто тенденція вчинення даного правопорушення протягом останніх трьох років є відносно стабільною.

Торгівля людьми в Україні характеризується високим рівнем латентності, яка в свою чергу, обумовлена рядом факторів, одним із яких є неможливість всебічного вивчення проблеми та об'єктивного висвітлення його результатів. На даний час існує досить налагоджена злочинна мережа торгівлі «живим товаром», що характеризується організованістю та транснаціональністю, диференціацією ролей щодо пошуку жертви, вербуванню, пере направленню через кордон, безпосередньому продажу, охороні і т.д.

Слід відзначити, що Україна (як на міжнародному, так і на національному рівні) застосовує багатовекторний підхід до проблеми боротьби з торгівлею жінками. Як правило, це проявляється у поєднанні стратегій боротьби з торгівлею жінками як такою, боротьби з нелегальною міграцією та боротьби із міжнародною організованою злочинністю. З метою ефективного попередження торгівлі людьми в Україні успішно діють ряд міжнародних організацій та мережа громадських об'єднань. Зокрема, було завершено роботу над договорами з Лівією про правові відносини і взаємну правову допомогу в цивільних і кримінальних справах; з Таїландом про правову допомогу у кримінальних справах; з Єгиптом та Індією про правові відносини і правову допомогу в цивільних справах тощо.

Отже, підсумувавши, варто зазначити, що згідно ст. 3 Конституції України людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Тому торгівля людьми посягає на найвищу соціальну цінність, яка конституційно закріплена в нашій державі, тобто на честь та гідність людини. Таке правопорушення є дійсно серйозним та неприйнятливим у XXI столітті, так як часи рабства вже давно залишилися в історії. Проте, незважаючи на заборону даного правопорушення як у національних так і міжнародно-правових актах, проблема торгівлі людьми все ж залишається актуальною. Тому я вважаю, що прийняття проект Закону №5134 «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення кримінальної відповідальності за торгівлю людьми» повинно зменшити випадки порушення ст. 149 Кримінального Кодексу, так як збільшення позбавлення волі буде стримувати потенційних правопорушників до вчинення даного злочину.

#### **Список використаних джерел:**

1. Кримінальне право України : підручник / за редакцією проф. В. В. Сташиса, В.Я. Тація.
2. Орлеан А. М., Пустова О. В. Протидія торгівлі людьми, вчиненої з метою експлуатації праці. Науково-практичний посібник. К. : Фенікс, 2013.152 с.

3. Навчальний посібник для суддів з питань судового провадження у кримінальних справах щодо торгівлі людьми з метою експлуатації праці / Представництво Міжнародної організації з міграції в Україні. Київ: Фенікс, 2014.

4. Козак В.А. Кримінальна відповідальність за торгівлю людьми (аналіз складу злочину): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.08 «Кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право». Х. : 2003 р.

5. Статистичні дані розгляду кримінальних справ в судах України. URL: <https://court.gov.ua>.



**Безкровна Марія Сергіївна,**  
*студентка 3 курсу за спеціальністю Право юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права  
імені Леоніда Юзькова*

### **ПРЕДМЕТ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПЕРЕДБАЧЕНИХ СТ. 263, СТ. 263-1 ККУ**

Кримінальний кодекс України містить відповідальність за кримінальні правопорушення проти громадської безпеки. Зазначений розділ передбачає відповідальність за ст. 263 та ст. 263-1. Диспозиції вказаних статей вказують на те, що за вчинення певних дій з предметом даного кримінального правопорушення до суб'єкта будуть застосовуватись відповідні санкції. Особливість цих статей у тому, що предметом кримінального правопорушення за обома статтями є зброя, бойові припаси та вибухові речовини, а також ст. 263 Кримінального кодексу України передбачає холодну зброю як один з предметів [1, ч. 1,2 ст. 263, ч.1 ст. 263-1].

Тому, актуальність даного питання полягає в тому, що у ст. 263-1 КК України відсутнє поняття «холодна зброя» утворює прогалини в законодавстві, оскільки ст. 263 КК України включає даний терміндо переліку предметів кримінального правопорушення.

Відповідно до положень п. 3 ПВСУ від 26.04.2002 року № 3, характерною ознакою предметів даного правопорушення є їх призначення – ураження живої цілі, знищення чи пошкодження навколишнього середовища. Вони можуть бути як саморобними, так і виготовленими промисловим способом [7].

Варто розглянути окремо кожний предмет передбачений ст. 263 та ст. 263-1 КК України.

Під поняттям вогнепальна зброя варто розуміти всі види бойової, спортивної, нарізної мисливської зброї, яка може бути виготовлена певною серією – промисловим способом, також це може бути саморобний варіант чи перероблений, призначений, для здійснення пострілу: використовується сила тиску газів, яка утворюється при згоранні вибухової речовини (пороху або інших спеціальних горючих сумішей) [2].

До вогнепальної зброї належать пістолети, револьвери, гвинтівки, карабіни, автомати, кулемети, мисливські карабіни, комбіновані рушниці, що мають нарізні з гладкими і нарізні стволи [3, с. 2–9; 8].

Також вогнепальну зброю можна поділити за цільовим призначенням на бойову (призначена для ураження людини та (або) техніки й споруд), мисливську призначена для ураження тварин і птахів у процесі промислового чи аматорського полювання) та спортивну (призначена для ураження цілей у ході спортивних тренувань і змагань) [8]. Але за ст. 263 Кримінального кодексу України не передбачає кримінальну відповідальність за дії з гладкоствольною мисливською рушницею, яка є найпоширенішим засобом під час полювання та відноситься до мисливської вогнепальної зброї.

Саме тому такі дії, як виготовлення, переробка чи ремонт будь-якої вогнепальної зброї, виготовлення боєприпасів є неправомірним. А отже, незаконними є виготовлення,

переробка, ремонт гладкоствольної мисливської зброї, виготовлення до неї бойових припасів, про це у своїй праці зазначає Л.М. Павленко [4].

Така позиція свідчить про значно суворіший підхід до оцінки певних дій окремої категорії осіб, які, наприклад, є мисливцями та використовують мисливську зброю та бойові припаси до неї, можуть бути суб'єктами їх виготовлення, перероблення та ремонту. Тож безумовним є те, що в такому випадку має місце порушення системного зв'язку у співвідношенні за змістом, сутністю, розмежуванням сфери дії між ст. 263 та 263-1 КК. Тому, така колізійність має бути усунена, оскільки це є досить суттєво [5, с. 32].

Оскільки ст. 263-1 КК, на відміну від ст. 263 КК, не містить в диспозиції застереження, відповідно до якого гладкоствольна мисливська зброя не входить до переліку проєктів цього злочину, абсолютно правомірно внести її в цей список, передбаченого ст. 263-1 КК, також і гладкоствольну мисливську зброю, до якої, відповідно, належать гладкоствольна рушниця, гладкоствольні рушниця зі свердловиною «парадокс» з нарізами 100-140 мм на початку або у кінці ствола, мисливські рушниця з свердловиною «сюпра», комбіновані рушниця та мисливські малокаліберні гвинтівки (п. 8.8 Інструкції).

Холодна зброя – це предмети та пристрої, конструктивно призначені та за своїми властивостями придатні для багаторазового заподіяння шляхом безпосередньо їдї тяжких (небезпечних для життя в момент завдання) і смертельних тілесних ушкоджень, дія яких ґрунтується на використанні фізичної, м'язової сили конкретної особи. (п. 8.11 зазначеного наказу МВС від 21.08.1998 р. № 622) [2].

Отже, предмет злочину становить об'єктивно матеріально виражену зовні речовину, складову конкретних суспільних відносин, які знаходяться під охороною Кримінального кодексу України (далі – КК). Це структурний, в певній мірі самостійний елемент об'єкта злочину, за допомогою якого винна особа безпосереднього здійснює вплив на конкретні суспільні відносини та завдає шкоди. Цілком об'єктивно буде зазначити, що стосовно даного питання існує низка невідповідностей та колізійних питань, які потребують вирішення.

#### **Список використаних джерел:**

1. Кримінальний кодекс України: Кодекс України, Кодекс, Закон від 05.04.2001 № 2341-III. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 25–26, ст. 131.
2. Про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної і холодної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та зазначених патронів, а також боеприпасів до зброї та вибухових матеріалів : Інструкція, затверджена наказом Міністерства внутрішніх справ України від 21 серпня 1998 р. № 622 з наступними змінами. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0637-98/conv>.
3. Про судову практику в справах про викрадення та інше незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями чи радіоактивними матеріалами № 3 від 26 квітня 2002 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0003700-02>.
4. Павленко Л.М. Характеристика об'єктивних ознак злочину, передбаченого ст. 263-1 Кримінального кодексу України. Одеса. URL: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2020.2-3.8>.
5. Катеринчук І.П., Меркулова В.О. Незаконний обіг зброї, бойових припасів або вибухових речовин: напрями реформування кримінального законодавства. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2017. № 3. С. 29–34.
6. Коментар до Кримінального кодексу України. URL : <http://yurist-online.com/ukr/uslugi/yuristam/kodeks/024/260.php>.
7. Постанова № 3 від 26.04.2002 р. Про судову практику в справах про викрадення та інше, незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями чи радіоактивними матеріалами. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0003700-02#Text>.

8. Кофанов А.В., Кобилянський О.Л. Особливості криміналістичного дослідження вогнепальної зброї, її частин та механізмів : методичні рекомендації. К.: УкрДГПІ, 2013. 56 с. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/1707/1/%D0%94%D0%BE%D1%81%D0%BB%D1%96%D0%B4%D0%B6%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%92%D0%97%2831%29.pdf> сторінка 11.



**Валігурська Діана Вадимівна,**  
*студентка 3 курсу за спеціальністю Право юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права  
імені Леоніда Юзькова*

## **ПОНЯТТЯ КАТУВАННЯ**

Україна є демократичною державою, відповідно чи не найголовнішим та найпріоритетнішим завданням для неї угалузі кримінально-правової охорони прав і свобод людини і громадянина є захист їх життя та здоров'я.

Стаття 28 Конституції України наголошує, що «ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню» (ст. 28)[1].

В наш час значна увага приділяється саме поняттю катування та його заборони, оскільки кримінальним законодавством вважається, що він входить в категорію найбільш небезпечних злочинів. Основним законом в Україні, який зосереджує найбільшу увагу на даному виді злочинного діяння є Кримінальний кодекс України. Саме у ньому встановлена відповідальність за скоєння цього кримінального правопорушення, його наслідки, поняття та кримінально-правова оцінка діяння.

Звертаючись до чинного Кримінального кодексу України, бачимо, що злочин катування зафіксований у статті 127. На нашу думку, для початку необхідно дати визначення поняттю. Отже, катуванням вважається умисне заподіяння сильного фізичного болю або фізичного чи морального страждання шляхом нанесення побоїв, мучення або інших насильницьких дій з метою примусити потерпілого чи іншу особу вчинити дії, що суперечать їх волі, у тому числі отримати від нього або іншої особи відомості чи визнання, або з метою покарати його чи іншу особу за дії, скоєні ним або іншою особою чи у скоєнні яких він або інша особа підозрюється, а також з метою залякування чи дискримінації його або інших осіб [2].

Необхідно зазначити, що термін «катування» є похідним від терміну «кат» (рос. — «палач») і з'явився у вжитку в епоху Петра І. Доцільною інформацією є те, що поняття даного виду злочинів розшифровується аналогічно як слово, від якого воно пішло. Так як кат – це особа, в чю компетенцію входить здійснення різних видів фізичних покарань, тілесних побоїв, зокрема проголошення смертних вироків. Іншими словами, це людина, яка мучить, вбиває, приносить біль та страждання. Варто засвідчити, що сам термін «катування» не є суто українським чи російським, він є широко використовуваним у болгарській, польській та чеській мовах та загалом має іноземне походження, що відповідно допомагає багатьом державам розуміти про таке страшне злочинне діяння.

Задля того, щоб проаналізувати поняття катування, необхідно провести паралелі із законодавством України та різними міжнародно-правовими актами, де це визначення знаходить своє відображення.

Ознайомившись із Конвенцією Організації Об'єднаних Націй, а саме статтею 1 проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання, можна провести паралелі із законодавством України. Там вказується, що термін «катування» означає умисні, спеціальні дії, які можуть бути заподіяні будь-якій особі та які супроводжуються фізичним чи моральним стражданням чи

спричиняють сильний біль. Обов'язковим є той факт, що дана стаття не шкодить жодному нормативно-правовому акту і не суперечить жодній статті міжнародного чи національного законодавства, які містять більш широке уявлення про даний вид злочину. Стаття 1 у Конвенції Організації Об'єднаних Націй засвідчує загальні ознаки поняття «катування, такі як: умисність, жорстокість, спричинення болю [3].

Варто зазначити, про практичне відображення поняття «катування», а саме в чому воно заключається та які види насилля можуть називатися катуванням. В даній ситуації вважаю доцільним звернутися до судової практики, а саме деяких актів Європейського суду з прав людини. Деякі рішення Суду до поняття катування включають позбавлення, харчування і води, позбавлення сну, багатогодинне стояння біля стіни, утримання в приміщенні з постійним та голосним звуком або у підвалі, де особа ризикує наразитися на небезпеку нападу щурів, розлучення матері з немовлям, поміщення здорової людини до психічно хворих тощо. Окремі акти Європейського Суду також вказують на діяння із надзвичайною жорстокістю, та відносять до них наступне: дії, які принижують гідність людини а саме: огоління голови, виставлення оголеної людини на очі інших людей, примушування одягатися так, щоб це викликало насмішки, примушування їсти неїстівні речовини тощо [4].

Аналізуючи дану тему, неможливо не звернутися до Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання. У ній також дається визначення катування, а саме стаття 1 надає нам інформацію, яка є ідентичною із поняттям катування у Конвенції Організації Об'єднаних Націй. Проте, Конвенція проти катувань додає ще важливий факт, стосовно третіх осіб, так як наголошує на «отримати від неї або від третьої особи відомості чи визнання, покарати її за дії, які вчинила вона або третя особа чи у вчиненні яких вона підозрюється, а також залякати чи примусити її або третю особу, чи з будь-якої причини, що ґрунтується на дискримінації будь-якого виду, коли такий біль або страждання заподіюються державними посадовими особами чи іншими особами, які виступають як офіційні, чи з їх підбурювання, чи з їх відома, чи за їх мовчазної згоди». Необхідно вказати, що окрім цього документа, ніхто більше не звертався до прав, інтересів третіх осіб, а також вказаний вид осіб не згадувався при кримінально-правовій оцінці злочину катування [5].

В загальному, у міжнародному праві під катуванням розуміється завдання сильного болю чи страждань як фізичних, так і психічних, але катуванням не вважаються біль або страждання, які виникають лише в результаті законних санкцій, невіддільні від цих санкцій або викликаються ними випадково.

Отже, проведений огляд нормативно-правових актів та Конвенцій національного та міжнародного законодавства демонструє, що злочин катування є надзвичайно жорстоким та небезпечним і у законодавстві України та Європейського Союзу, що унеможливило часте вчинення даного кримінального діяння. Щодо визначення катування, зрозуміло, що в загальному поняття трактується майже однаково, проте при глибокому дослідженні, ми можемо спостерігати, що у кожному Кодексі, Конвенції чи акті знаходиться відображення якийсь новий факт, нова риса чи інформація.

Ми вважаємо що також значну увагу варто присвятити відмежуванню, на перший погляд схожих понять: катування і тортури. Фахівці-філологи зазначають, що термін «катування» є етномовним стосовно терміна «тортури», і це призводить до певної плутанини з точки зору вживання їх у науковому юридичному значенні.

У Великому тлумачному словнику сучасної української мови термін «катування» визначається як: 1) допитувати, піддавати тортурам; мучити, мордувати; 2) сильно бити, завдати тяжких фізичних мук, страждань, а «тортури» – 1) фізичне насильство, катування під час допиту обвинуваченого, щоб домогтися від нього зізнання; 2) катування, муки.

Таким чином, можна зробити висновок, що поняття «катування», що міститься у національному законодавстві, дещо відрізняється від змісту поняття «тортури», яке визначене в офіційних міжнародних документах у сфері захисту прав людини, що видані англійською та французькою мовами.

Аналізуючи смислові наповнення термінів «тортури» та «катування» науковці також вважають, що в українській мові слово «тортури» означає переважно фізичне насильство під час допиту з метою домогтися певних свідчень. Термін «тортури» охоплює вужче та більш специфічне поняття, ніж «катування», яке пов'язане з мученням у широкому розумінні, завданням фізичних страждань взагалі.

Таким чином, вживання терміну «катування» регулює заборону жорстокого поводження ширше, на родовому рівні, а не лише щодо певної ситуації. Тому учені кримінально-виконавчого права вказують, що катування – це найбільш жорстоке поводження відносно особи, яке супроводжується, як правило, насильницькими діями, а ступінь та інтенсивність впливу на особу в випадках катувань повинна бути очевидною та безпосередньо пов'язаною з будь-якими проявами насильства, метою якого є отримання інформації з боку представників органів держави [6].

Отже, як бачимо поняття катування стало відомим суспільству вже дуже давно. В кожному епоху, кожний період часу воно несло свої причини, наслідки та смислове навантаження. Катування містить у собі досить широкий спектр протиправних дій, що зумовлюють передусім його антигуманну соціальну природу. Саме соціально-психологічні фактори відіграють у ньому чи не найбільш важливу роль, тому що особливістю катування є обов'язкова наявність страху. В минулі часи їх свідомо проводили публічно, відкрито та наочно, задля того, щоб люди не лише знали про такий вид покарань, а й бачили на власні очі.

Я вважаю, що заборона катування в Україні та Європейському Союзі є абсолютною і не може бути виправдана жодним поясненням. Заборона катувань чи нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання, виступає одним із основних прав і одночасно гарантією таких невід'ємних прав людини, якими є право на життя, свободу та особисту недоторканність, право на повагу честі й гідності.

#### **Список використаних джерел:**

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України, 1996, № 30, ст. 141.
2. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 року. Відомості Верховної Ради України, 2001, № 25–26, ст. 131.
3. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції: Конвенція, Міжнародний документ від 31.10.2003 року. Відомості Верховної Ради України, 2007, № 49.
4. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Олександр Булінко проти України» від 21 червня 2005 р.
5. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання: Конвенція, Міжнародний документ від 10.12.1984 року.
6. Гальцова О.В. До поняття «катування» у національному законодавстві. Запобігання катувань в практиці органів кримінальної юстиції: матеріали дискусійного клубу (м. Харків, 23 трав. 2019 р. НДІ ВПЗ імені академіка В.В. Сташиса НАПрН України у співпраці з ГО «Україна без тортур»). С. 19 – 23.





## **ПРОБЛЕМАТИКА ГЕНОЦИДУ ЗА КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОМ УКРАЇНИ**

Впродовж всієї історії розвитку людства у світі існували випадки масового знищення людей через національну, етнічну чи расову приналежність або спільні релігійні переконання, які забирали життя мільйонів безвинних жертв [1].

Злочин геноциду становить найтяжче і масове порушення прав людини, адже відповідно до ст. 442 Кримінального кодексу України це діяння, умисно вчинене з метою повного або часткового знищення будь-якої національної, етнічної, расової чи релігійної групи шляхом позбавлення життя членів такої групи чи заподіяння їм тяжких тілесних ушкоджень, створення для групи життєвих умов, розрахованих на повне чи часткове її фізичне знищення, скорочення дітонародження чи запобігання йому в такій групі або шляхом насильницької передачі дітей з однієї групи в іншу [2].

Питання геноциду, Голодомору 1932-1933 років, депортації кримських татар з півострова обґрунтували в своїх роботах такі вчені, як: М. Антонович, В. Гудзь, М. Дмитрієнко, Л. Зашкільняк, А. Козицьки, Р. Лемкін, І. Марочко та інші.

Окрім чинного українського законодавства, відповідальність за геноцид передбачено Конвенцією ООН 1948 року «Про запобігання злочину геноциду та покарання за нього», в якій сформульовано склад злочину та його форми [1].

Відповідальними за злочин геноциду здебільшого є посадові особи держави. Існуючий конвенційний механізм розрахований на переслідування винних осіб саме державами, на території яких мав місце злочин геноциду. Але саме уряди таких держав сприяють або прямо беруть участь у подібних злочинних діяннях. Навіть після скинення такого злочинного уряду, винні у геноциді найчастіше зазнають помилування або амністуються, тобто фактично не несуть ніякого покарання.

Джонассон і Бйорнсон припускають, що жодне загальноприйняте визначення геноциду не з'явилося тому, що вчені скорегували свою увагу, щоб підкреслити різні періоди і знайшли доцільним використовувати кілька різних визначень, щоб допомогти їм інтерпретувати події. Наприклад, Франк Чолк і КуртДжонассон вивчали всю людську історію, в той час як Лео Купер і РД Руммель у більш ранніх роботах – тільки 20-те століття [3].

Досить значним прикладом масового знищення людей був Голодомор 1932-1933 років, про який писав відомий американський дослідник Джеймс Мейс: «Примусова колективізація була трагедією для всього радянського селянства, та для українців то була особлива трагедія» [4].

Геноцид може вчинятися як при веденні збройного конфлікту або воєнних дій між державами, так і в мирний час. Так, наприклад під час Другої світової війни німецькими військами був втілений у життя План «Ост», що включав в себе германізацію населення, яке проживало на окупованій території, та його депортацію і знищення [5].

Враховуючи всі аспекти даного питання, можна дійти висновку, що геноцид вважається тяжким злочином, вчинення якого є підставою для міжнародно-правової відповідальності держав та кримінальної відповідальності індивідів. Запровадження державами ефективних механізмів притягнення до відповідальності за геноцид, серед яких можна назвати національні суди, триває, однак відбувається дуже повільно. При притягненні держави-правопорушниці до відповідальності мають бути дотримані наступні елементи: визнання злочину, припинення та запевнення в його не повторенні, поновлення порушених прав як в матеріальному, так і в моральному плані, покарані винні особи та реорганізовані інститути.

Отже, на мою думку, для боротьби та попередження злочину геноциду необхідна співпраця всіх держав світу.

#### **Список використаних джерел:**

1. Міжнародне публічне право : підручник / В. М. Репецький, В. М. Лисик, М. М. Микієвич, А. О. Андрусевич, О. В. Буткевич ; ред. : В. М. Репецький. 2-ге вид., стер. К. : Знання, 2012. 437 с.
2. Кримінальний кодекс України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 25-26, ст. 131.
3. URL: [uk.wikipedia.org/wiki/Геноцид#cite\\_note-Jonassohn-133-135-29](http://uk.wikipedia.org/wiki/Геноцид#cite_note-Jonassohn-133-135-29).
4. URL: <https://libya.mfa.gov.ua/pro-ukrayinu/4023-golodomor-1932-33-rokiv-cifri-ta-fakti>.
5. Тупчієнко-Кадирова Л. Г. Свідчення про події Великої Вітчизняної війни : структурний аналіз. Архіви Україн. 2011. № 4 (274). С. 186–193.



*Давиденко Антон Андрійович,  
студент 3 курсу за спеціальністю Право юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права  
імені Леоніда Юзькова*

### **ДОЦІЛЬНІСТЬ ДЕКРИМІНАЛІЗАЦІЇ ФІКТИВНОГО ПІДПРИЄМСТВА В УКРАЇНІ**

Перш ніж розпочати дослідження основного питання теми необхідно визначити поняття. У попередній редакції Кримінального кодексу України поняття фіктивного підприємства було таким: тобто створення або придбання суб'єктів підприємницької діяльності (юридичних осіб) з метою прикриття незаконної діяльності або здійснення видів діяльності [1].

У вересні 2019 року в парламенті був ухвалений закон Закону № 1080 «Про внесення змін до Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України щодо зменшення тиску на бізнес» [2]. У даній ситуації була видана Пояснювальній записці до проекту Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України щодо зменшення тиску на бізнес». У записці вказано що, наявність кримінальної відповідальності за фіктивне підприємництво (стаття 205 Кримінального кодексу України) вже давно є одним із способів тиску на бізнес в Україні. Так, окрім самого факту наявності кримінальної відповідальності за вказане діяння, контролюючі органи використовують вироки і матеріали досудового розслідування (протоколи допиту директора суб'єкта підприємницької діяльності) у якості доказової бази під час притягнення до фінансової відповідальності за порушення норм податкового законодавства. Особливості побудови складу злочину, передбаченого статтею 205 КК України, дали підстави для використання аналізованої статті в якості інструменту для зловживань під час притягнення осіб до відповідальності [3].

При опрацюванні даної статті особливістю даного кримінального правопорушення є суб'єктивна сторона. А саме те що, дане правопорушення характеризується прямим умислом та спеціальною метою. Метою може бути: ухилення від оподаткування, здійснення безодержання ліцензії видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню, легалізація доходів, отриманих злочинним шляхом, ведення недобросовісної конкурентної боротьби.

У своїй статті у журналі Юридичні науки Байда А.О., Новіков Д.О. вказують що, подібний підхід має неприховані недоліки, і тому метою нашої статті є аналіз доцільності декриміналізації ст. 205 КК України в сучасній правовій дійсності та пошукальтернативних дієвих інструментів боротьби з явищами, що впливають із фіктивного підприємництва, зокрема, з відмиванням доходів, офшорними схемами, уникненням від сплати податків,

прихованням активів, ввезенням контрабанди та веденням нелегального бізнесу на практиці у контексті нещодавнього виключення ст. 205 із КК України, використовуючи при цьому передовий досвід зарубіжних країн [46, с. 130].

У своїй праці В.В Білоус вказує що, За допомогою «фіктивних» підприємств реалізується переважна більшість різноманітних схем ухилення від сплати податків, створюються передумови для легалізації коштів, здобутих незаконним шляхом, забезпечується приховування заборонених видів підприємницької діяльності, здійснюється незаконне перерахування безготівкових грошових коштів у готівку, незаконна конвертація безготівкових грошових коштів у вільно конвертовану іноземну валюту з наступним привласненням, незаконне відшкодування з державного бюджету фактично не сплачених сум ПДВ, нецільове витрачання одержаних кредитів або їх неповернення. Найбільш характерні сліди фіктивного підприємництва залишаються у різного роду документах. Фіктивне підприємництво є злочином, вчинення якого ізольовано, без тісного взаємозв'язку з іншими суспільно небезпечними діяннями, є недоцільним в плані досягнення потенційного злочинного результату. Цим зумовлюється той факт, що фіктивне підприємництво широко використовується організованими злочинними угрупованнями в універсальній злочинній діяльності у сукупності з такими злочинами, як розкрадання, шахрайство з фінансовими ресурсами, ухилення від сплати податків, заняття забороненими видами підприємницької діяльності, незаконна торговельна діяльність тощо [5].

Кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального права і процесу юридичного факультету Тернопільського національного економічного університету, провідний фахівець Юрій Пілюков у своїй праці вказує що, під фіктивним підприємством слід розуміти: суб'єкт господарювання, який зареєстрований з порушенням встановленого порядку (правових норм) реєстрації в державних органах, установчі документи якого не відповідають чинному законодавству, або для здійснення діяльності, що суперечить закону чи установчим документам, або з порушенням порядку ведення податкового обліку та строків подання податкових декларацій і фінансової звітності, або з порушенням строків подання відомостей у державні органи про зміну назви, організаційної форми, форми власності й місцезнаходження [6].

Л.М. Дудник, доцент кафедри цивільних та кримінальних дисциплін у своїй праці дає власне бачення поняття фіктивного підприємства що, це – неіснуюча, нелегітимна, прихована, протиправна, відповідно до встановленого законодавства, господарська комерційна діяльність. Він наводить свою позицію щодо фіктивного підприємства тим що, це є господарською діяльністю яка здійснюється від імені суб'єктів господарювання з ознаками фіктивності або з використанням тільки їх реквізитів як засобу для заволодіння цінностями та отримання прибутків які держава не контролює та не зможе обкласти митом [7].

Отже, ми погоджуємося з думками вчених що, декриміналізація фіктивного підприємства є необдуманим рішенням, оскільки виключивши дану норм законодавець не надав альтернативу цьому закону, наслідком чого є те що, сьогодні успішно створюється фіктивні підприємства, які допомагають уникнути сплати податків, ведення нелегального бізнесу та легалізувати отримані незаконним шляхом кошти.

#### **Список використаних джерел:**

1. Кримінальний кодекс України від 05 квітня 2001 року. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25-26. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
2. Про внесення змін до Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України щодо зменшення тиску на бізнес : Закон України від 18.09.2019 р. № 1080. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/101-20#п6>.
3. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України щодо

зменшення тиску на бізнес». URL: <https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=66310&pf35401=493558>.

4. Байда А.О., Новіков Д.О. Декриміналізація фіктивного підприємництва: правильний крок чи погіршність? URL : <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-10-74-30>.

5. Білоус В. В. Фіктивне підприємництво: проблеми криміналістичної теорії. URL: [http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/6530/1/Bilous\\_V\\_211\\_213.pdf](http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/6530/1/Bilous_V_211_213.pdf).

6. Пілюков Юрій. Фіктивне підприємництво в Україні: поняття та зв'язок з іншими економічними злочинами. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/jspui/bitstream/316497/34306/1/%d0%9f%d1%96%d0%bb%d1%8e%d0%ba%d0%be%d0%b2.pdf>.

7. Дудник Л. М. Проблеми законодавчого визначення термінів «фіктивне господарювання» та «фіктивне підприємництво». URL: [http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis\\_nbuv/cgiirbis\\_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP\\_meta&C21COM=S&2\\_S21P03=FILE=&2\\_S21STR=uazt\\_2014\\_1\\_32](http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=uazt_2014_1_32).



**Іщук Андрій Олександрович,**  
*студент 3 курсу за спеціальністю Право юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права  
імені Леоніда Юзькова*

## **ХАРАКТЕРИСТИКА ОКРЕМИХ ВИДІВ УМИСНИХ ВБИВСТВ ПРИ ОБТЯЖУЮЧИХ ОБСТАВИНАХ**

Концепція правової держави пов'язується насамперед з ідеями природних невідчужуваних прав людини, їх повагою та охороною з боку держави. Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека відповідно до Конституції України визнаються найвищою соціальною цінністю. Тому за посягання на життя встановлена найбільш сувора – кримінальна відповідальність. Стаття 27 Конституції України (далі – КУ) закріплює, що кожна людина має невід'ємне право на життя. Ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню. Жодна людина без її вільної згоди не може бути піддана медичним, науковим чи іншим дослідженням [1].

Передусім, вбивством визнається умисне, протиправне заподіяння смерті іншій людині. Дане визначення передбачено ч.1 ст.115 ККУ. Крім того, в ст. 119 КК України передбачено відповідальність за вбивство через необережність. Тому загальне поняття вбивства можна визначити як умисне або необережне заподіяння смерті іншій людині.

В. О. Навроцький називає такі ознаки вбивства:

1) протиправність;

За цією ознакою вбивство відмежовується від випадків правомірного позбавлення життя іншої людини, наприклад, у стані необхідної оборони, при затриманні злочинця, в ході бойових дій при захисті батьківщини та ін.;

2) винність;

Вбивство – це винне, тобто умисне або необережне, позбавлення життя. За цією ознакою вбивство відрізняється від невинного заподіяння смерті внаслідок казусу (випадку);

3) спрямованість проти життя іншої людини;

Ця ознака дає можливість відокремити вбивство від посягання на власне життя (самогубство);

4) застосування насильства фізичного або психічного впливу на чужий організм для позбавлення життя.

Така ознака дає змогу відрізнити вбивство від деяких суміжних злочинів, наслідком яких також виступає заподіяння смерті іншій особі: доведення до самогубства, залишення в небезпеці [2, с. 45].

Чинне законодавство поділяє умисні вбивства на три види. Відповідальність за них передбачена ч.1 ст.115 ККУ, це умисне вбивство, вчинене без обставин, що пом'якшують або обтяжують відповідальність, ч.2 ст.115 ККУ, умисне вбивство, вчинене за обставин, що обтяжують відповідальність та статтями 116–118 КК, які передбачають умисне вбивство, вчинене за обставин, що пом'якшують відповідальність.

Вичерпний перелік обставин, що обтяжують покарання при вчиненні вбивства закріплено в п.1-14 ч.2 ст.115 ККУ. Для відповідальності за ч.2 ст.115 КК достатньо наявності хоча б однієї обставини, що обтяжує відповідальність. У тих випадках, коли в діях злочинця встановлено кілька обставин, що обтяжують відповідальність, їх необхідно включати як до одного обвинувального акта, що складається по закінченню досудового розслідування. Так і вироку, в якому суд вирішує обвинувачення по суті. Наявність кількох обставин, які обтяжують відповідальність, не є підставою для визнання злочину повторним, але сукупність цих обставин впливає на рівень суспільної небезпечності кримінального правопорушення та особи, яка його вчинила і враховується при призначенні міри покарання [3, с.42].

Втім, в окремих випадках залежно від конкретних обставин провадження можлива кваліфікація дій винної особи і за кількома пунктами ч. 2 ст. 115 КК, якщо буде встановлено, що передбачені ними мотиви (мета) рівною мірою викликали у винного рішучість вчинити вбивство.

Не можна кваліфікувати умисне вбивство однієї особи одночасно за пунктами 6 і 7 ч. 2 ст. 115 КК. Зазвичай умисне вбивство однієї особи не повинно також кваліфікуватися за пунктами 6, 8, 9 ч. 2 ст. 115 КК. Водночас, слід мати на увазі, що в окремих випадках (наприклад, при вчиненні вбивства на замовлення) така кваліфікація (а також додатково і за п. 11 ч. 2 ст. 115 КК) можлива [4].

Тому, п.1 ч.2 ст.115 КК передбачає відповідальність за умисне вбивство двох або більше осіб. Для кваліфікації за цим пунктом у особи, яка вчиняє кримінальне правопорушення повинен бути умисел на вбивство двох або більше осіб, навіть якщо вбивства були вчинені через деякий час або в іншому місці. Має значення також мотив вчинення такого кримінального правопорушення. Тому якщо буде доведено єдиний умисел вчиненого, тоді навіть не потрібно кваліфікувати діяння за ч.1 ст.115 КК, оскільки це буде охоплюватися п.1 ч.2 ст.115 КК України.

Відповідно до пункту 6 ППВСУ «Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи» (далі – Постанова № 2), під убивством малолітньої дитини (п. 2 ч. 2 ст. 115 КК розуміється умисне позбавлення життя особи, якій не виповнилося 14 років. Ця кваліфікуюча ознака наявна тоді, коли винний достовірно знав, що потерпілий є малолітнім, або припускав це, або за обставинами справи повинен був і міг це усвідомлювати. Умисне вбивство жінки, яка перебувала у стані вагітності, за п. 2 ч. 2 ст. 115 КК кваліфікується за умови, що винний заздалегідь знав про такий стан потерпілої. Наприклад, у випадках спільного проживання, коли були очевидні зовнішні ознаки, зізнання самої потерпілої та ін. Кваліфікація кримінального правопорушення не залежить від строку вагітності та життєздатності плоду.

Умисне вбивство заручника або викраденої людини (п. 3 ч. 2 ст. 115 КК) наявне за умови, що потерпілий був: а) або заручником (тобто особою, яка була захоплена чи утримувалася з метою змусити її родичів, державну чи іншу установу, підприємство чи організацію, фізичну або службову особу до вчинення чи утримання від учинення будь-якої дії як умови звільнення) і винна особа це усвідомлювала. Дії кваліфікуються як умисне вбивство заручника незалежно від того, чи була винна особа причетною до вчинення злочину, передбаченого ст. 147 КК. Разом з тим мотив такого вбивства повинен мати зв'язок із даним злочином (це можуть бути бажання спонукати зазначених у ст. 147 КК осіб, установу, підприємство, організацію до вчинення чи утримання від вчинення певних дій,

помста за невиконання висунутих вимог, прагнення приховати захоплення чи тримання заручника або інший злочин, вчинений під час їх здійснення, тощо); б) або викраденою людиною (тобто особою, якою протиправно заволоділи, вилучивши із природного соціального середовища та перемістивши з одного місця її постійного чи тимчасового перебування до іншого, що супроводжувалося фактичним обмеженням свободи її пересування) і винна особа це усвідомлювала. Відповідальність за умисне вбивство викраденої людини має наставати незалежно від того, чи був винний причетним до вчинення злочину, передбаченого ст. 146 КК [4].

Дії особи, яка вчинила злочин, передбачений ст. 147 КК, і умисно вбила заручника, мають кваліфікуватися за ч. 2 цієї статті за ознакою спричинення тяжких наслідків і за п. 3 ч. 2 ст. 115 КК, а дії особи, яка вчинила злочин, передбачений ст. 146 КК, і умисно вбила викрадену людину, – за ч. 3 цієї статті за ознакою спричинення тяжких наслідків і за п. 3 ч. 2 ст. 115 КК.

Наступним пунктом кваліфікованих вбивств є умисне вбивство вчинене з особливою жорстокістю (п.4 ч.2 ст.115 КК).

Варто зазначити, що будь-яке вбивство є проявом жорстокості як кримінального правопорушення так і самого злочинця. Але в даному випадку мова йде про нелюдську, особливу жорстокість. Для того, щоб зрозуміти зміст цього поняття необхідно звернутися до Постанови № 2, де передбачено визначення умисного вбивства, вчиненого з особливою жорстокістю. Умисне вбивство визнається вчиненим з особливою жорстокістю, якщо винний, позбавляючи потерпілого життя, усвідомлював, що завдає йому особливих фізичних (шляхом заподіяння великої кількості тілесних ушкоджень, тортур, мордування, мучення, в тому числі з використанням вогню, струму, кислоти, лугу, радіоактивних речовин, отрути, яка завдає нестерпного болю, тощо), психічних чи моральних (шляхом зганьбленості, приниження гідності, заподіяння тяжких душевних переживань, глуmlinня тощо) страждань, а також якщо воно було поєднане із глуmlinням над трупом або вчинювалося в присутності близьких потерпілому осіб і винний усвідомлював, що такими діями завдає останнім особливих психічних чи моральних страждань.

Тобто з аналізу визначення вбивства з особливою жорстокістю вищезазначеної Постанови спостерігається, що особливо жорстоким визнається не лише спосіб вбивства (завдання численних колото-різаних ран ножом та ін.), а й інші дії, які передували вбивству або були здійснені після смерті потерпілого (заподіяння перед вбивством тортур, мордування тощо).

До обставин, що свідчать про особливу жорстокість, судова практика також відносить випадки вбивства людини у присутності її дітей або дітей у присутності їх батьків та ін. Після вбивства особливу жорстокість можуть характеризувати лише такі дії, які безпосередньо пов'язані із вбивством та характеризуються як його продовження і в той же час є свідченням особливої жорстокості злочинця як стосовно потерпілого, так і його близьких (наприклад, знущання над трупом, його спалення, нанесення поранень після смерті та ін.) [3, с. 44].

Кримінальний Кодекс України визначає й інші вбивства при обтяжуючих обставинах, такі як:

Умисне вбивство, вчинене способом, небезпечним для життя багатьох осіб; з корисливих мотивів; з хуліганських мотивів; особи чи її близького родича у зв'язку з виконанням цією особою службового або громадського обов'язку; з метою приховати інше кримінальне правопорушення або полегшити його вчинення; поєднане із згвалтуванням або сексуальним насильством; вчинене на замовлення; вчинене за попередньою змовою групою осіб; вчинене особою, яка раніше вчинила умисне вбивство, за винятком вбивства, передбаченого статтями 116-118 КК та з мотивів расової, національної чи релігійної нетерпимості.

Всі ці обставини вбивств є проявом низького рівня культури людей, неповаги до честі, гідності, життя та здоров'я інших людей. Вважаю за необхідне в подальшому виховувати ідею цінності життя серед молодого покоління, щоб зменшувати кількість

вбивств взагалі, більше того, якщо вони вчиняються з особливою жорстокістю, з корисливих, хуліганських мотивів тощо. Насамперед, проведення вчасних, планових профілактичних бесід з бідними сім'ями, особами, які знаходяться на обліку, а також психологічна допомога таким людям, можливо, допоможе переосмислити своє життя, певні життєві цінності та не вдаватися до ймовірного, наприклад, вбивства батьком, який перебуває у стані алкогольного сп'яніння своєї дружини та доньки.

#### **Список використаних джерел:**

1. Конституція України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
2. Навроцький В.О. Кримінальне право України. Особлива частина: Курс лекцій. К.: Знання, 2000. 772 с.
3. Кримінальне право України: підручник / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тюпогін та ін., 5-те вид. переробл. і допов. Х. : Право, 2015. 680 с.
4. Савченко А.В., Вартилицька І.А., Кісілюк Е.М. та ін. Мультимедійний підручник з навчальної дисципліни «Кваліфікація окремих видів злочинів». Національна академія внутрішніх справ. 2016 р. URL: [https://arm.naiu.kiev.ua/books/kval-ok-zlochuniv-25-04-207/lectures/lecture\\_1.html](https://arm.naiu.kiev.ua/books/kval-ok-zlochuniv-25-04-207/lectures/lecture_1.html).



**Панькова Дарина Олександрівна,**  
*студентка 3 курсу за спеціальністю Право юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

### **ОСОБЛИВОСТІ РОЗМЕЖУВАННЯ УМИСНОГО ВБИВСТВА МАТІР'Ю СВОЄЇ НОВОНАРОДЖЕНОЇ ДИТИНИ ТА ЗАЛИШЕННЯ ДИТИНИ В НЕБЕЗПЕЦІ**

Питання щодо розмежування таких кримінальних правопорушень, як умисне вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини, передбачене ст. 117 КК України та залишення в небезпеці матір'ю своєї новонародженої дитини, що призвело до її смерті або інших тяжких наслідків, якщо матір дитини не перебувала в обумовленому пологами стані (ч. 3 ст. 135 КК України) є досить таки важливим на практичному рівні.

Спершу, варто розпочати з характеристики об'єктивної сторони даних кримінальних правопорушень. Що стосується об'єктивної сторони кримінального правопорушення, передбаченого статтею 117 КК України, то варто зазначити, що вона характеризується тим, що може бути в двох проявах: вчинення активних дій (наприклад, удушення); шляхом бездіяльності (прикладом може слугувати відмова матері від годування власної дитини). Відповідно наслідками є настання смерті новонародженої дитини [2, с. 47]. Обов'язково слід вказати на таку ознаку об'єктивної сторони, як час вчинення цього кримінального правопорушення, а саме те, що вбивство може бути скоєно лише під час пологів або відразу після них [2, с. 47].

Щодо об'єктивної сторони кримінального правопорушення, передбаченого ст. 135 КК України, то вона характеризується схожими ознаками, як і в умисне вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини, проте вказується, що діяння може призвести не лише до смерті дитини, але і до настання інших тяжких наслідків.

До прикладу, з цього приводу існує цікава думка О. В. Шевченко, яка полягає у тому що, якщо жінка, залишає дитину у якійсь холодній кімнаті чи на вулиці, і при цьому свідомо не бажає і не вчиняє дій, які повинні запобігти переохолодженню і смерті внаслідок цього і якщо при тому вона мала реальну можливість вчинити такі дії, то її діяння слід кваліфікувати як вбивство шляхом бездіяльності [3, с.71].

Але навіть така думка і такі випадки досі викликають багато сперечань та протиріч. Ось до прикладу можна навести думку такого вченого, як Г. В. Тимейко, який зазначає, що



«випадки спричинення смерті дитини матір'ю шляхом бездіяльності слід розглядати як вбивство, тому що вільний хід фізіологічних процесів в організмі новонародженого при невтручанні зобов'язаної особи містить у собі неминучу загибель дитини» [4, с. 10].

Як нам відомо потерпілим в даних кримінальних правопорушеннях виступає новонароджена дитина. У цьому випадку слід чітко конкретизувати той момент, з якого починається життя людини і її кримінально-правова охорона. Л. А. Остапенко вказує, що кримінально-правова література регламентує те, що початковим моментом початку життя людини слід вважати саме початок фізіологічних пологів [1, с. 114]. При цьому, нам не потрібен факт того, що дитина, яка народилась ще не почала свого позаутробного життя і саме це нам дає підстави вважати, що намір умертвити дитину під час пологів треба визнавати вбивством [1, с. 114].

Отже, відповідно до аналізу об'єктивної сторони важко чітко сказати у чому ж конкретне розмежування даних кримінальних правопорушень, тому слід далі ще аналізувати, зокрема розглянути питання щодо суб'єктивних ознак.

Як відомо, то суб'єкт кримінального правопорушення у ст. 117 КК України є спеціальним. Тобто, ним може бути осудна особа, яка досягла 14 років і при цьому є або рідною, або сурогатною матір'ю потерпілої дитини. Поняття «матір» у цій статті пов'язано з фактом народження жінкою виношеної нею дитини [2, с. 48].

Щодо суб'єкта кримінального правопорушення – залишення в небезпеці матір'ю своєї новонародженої дитини (ч. 3, ст. 135 КК України), то ним є 16-річна осудна особа, яка зобов'язана дбати про новонароджену дитину, яка перебуває в небезпечному стані, або особа, яка безпосередньо своїми діями поставила новонароджену дитину в небезпечне для життя становище [2, с. 88].

Відповідно до цього, можна дійти висновку, що основна різниця між суб'єктами полягає в тому, що для кримінального правопорушення за ст. 117 КК України встановлено такий вік кримінальної відповідальності – 14 років, а також наявність особливого стану жінки, який зумовлений пологами, тобто такий, що відсутній у матері, яка вчиняє кримінальне правопорушення за ч. 3, ст. 135 КК України, і крім цього відповідальність за вказане правопорушення настає з 16 років.

Наступним розглянемо суб'єктивну сторону цих кримінальних правопорушень.

Суб'єктивна сторона такого кримінального правопорушення, як умисне вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини відносно самого діяння та наслідків, щонастали, характеризується виною у формі умислу (прямого або непрямого) [2, с. 47; 3, с. 135].

Також О. В. Шевченко, аналізуючи кримінальні правопорушення відповідно до нашої статті зазначає, що більшість вбивств новонароджених дітей матерями вчинялось саме з прямим умислом [3, с. 136].

Отже, можна констатувати, що психічне ставлення особи привчиненні, передбаченого ст. 117 КК, характеризують такі особливості: 1) його вчинення обумовлене емоційною напругою, викликаною вагітністю і пологами та психічними процесами, що їх супроводжували (зокрема сімейним конфліктом, подружньою зрадою, матеріальними та іншими соціально-побутовими негараздами);

2) тимчасовий психічний розлад послаблює здатність матері усвідомлювати свої дії та керувати ними, у зв'язку з чим вона є обмежено осудною. Якщо ж умисне вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини вчинено із задалегідь обдуманим умислом, у т.ч. за взаємною згодою подружжя, вчинене слід кваліфікувати за п. 2 ч. 2 ст. 115 КК України, а за наявності підстав – і за іншими пунктами ч. 2 цієї статті [5, с. 64].

Що стосується кримінального правопорушення, передбаченого ч. 3, ст. 135 КК України, то його суб'єктивна сторона визначається змішаною формою вини. Тобто, щодо суспільно небезпечного діяння законодавець визначає вину лише у формі прямого умислу, оскільки особа, винна у вчиненні даного кримінального правопорушення усвідомлює, що інша особа знаходиться в небезпечному стані для свого життя, і винний зобов'язаний і має можливість надати допомогу, але відмовляється від цього [2, с. 88].

А ставлення до наслідків у вигляді смерті або інших тяжких наслідків характеризується необережністю (злочинна недбалість, або злочинна самовпевненість) [2, с. 88].

Отже, підсумовуючи, нам стало зрозуміло, що основною і безпосередньою відмінністю у розмежуванні кримінальних правопорушень – є суб'єктивна сторона, а саме у ставленні винного до настання суспільно небезпечних наслідків у вигляді смерті новонародженої дитини.

Тобто, у вчиненні кримінального правопорушення, яке передбачено статтею 117 КК України, матір відверто бажає настання таких наслідків, саме настання смерті новонародженої дитини (присутній прямий умисел), або не бажає, але свідомо допускає настання таких негативних наслідків (непрямий умисел).

При залишенні в небезпеці новонародженої дитини, жінка не має умислу на настання смерті немовляти, більше того, вона, як правило, розраховує на певні обставини, які, на її думку, відвернуть настання цих наслідків (має місце злочинна самовпевненість), або, взагалі непередбачає можливості настання суспільно небезпечних наслідків свогодняння у вигляді смерті новонародженого, хоча повинна була і могла їхпередбачити (має місце злочинна недбалість).

#### **Список використаних джерел:**

1. Остапенко Л.А. Відмежування умисного вбивства від завідомого залишення без допомоги матір'ю своєї новонародженої дитини. Підприємництво, господарство і право. 2003. № 1. С. 113–117.

2. Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар: у 2 т. за заг. ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. Харків: Право, 2013. Т. 2. 1040 с.

3. Шевченко О.В. Кримінальна відповідальність за вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини: монографія. Харків: НікаНова, 2012. 215 с.

4. Тимейко Г.В. Общие вопросы ответственности за бездействие поссоветскому уголовному праву: автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.08. М., 1965. 20 с. Університетські кримінально-правові та кримінологічні читання. Харків, 2017.

5. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М.І. Мельника, М. І. Хавронюка. Київ: Юрид. думка, 2010. 1295 с.



***Ярошук Андрій Сергійович,***

*студент 3 курсу за спеціальністю Право юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

### **ПЕРЕХІД НА БІК ВОРОГА, ЯК ФОРМА ДЕРЖАВНОЇ ЗРАДИ**

Державна зрада, як злочин є доволі малопоширеним, але навіть поодинокі випадки державної зради є доволі небезпечними для країни. В даній праці буде розглянуто одну із форм державної зради, а саме перехід на сторону ворога.

Саме в наш час це питання є доволі актуальним, ми всі пам'ятаємо, як сім років розпочиналась анексія Криму і початок військової агресії зі сторони Російської Федерації, коли лише в самому Криму на сторону порога перейшло близько 8 тис. військовослужбовців котрі зрадили своїй присязі на вірність Україні та українському народу.

В кримінальному праві України є стаття котра визначає державну зраду – це стаття 111, а в пункті 1 цієї статті визначається Державна зрада, тобто діяння, умисно вчинене громадянином України на шкоду суверенітетові, територіальній цілісності та недоторканності, обороноздатності, державній, економічній чи інформаційній безпеці України: перехід на бік ворога в умовах воєнного стану або в період збройного конфлікту, шпигунство, надання іноземній державі, іноземній організації або їх представникам допомоги в проведенні підривної діяльності проти України [1].

Так, як було згадано вище державною зрадою є перехід на бік ворога. Так хто є ворогом? Ворогом визначається військовий супротивник котрий веде військові дії, підривну діяльність проти України.

До ознак воєнного стану при державній зраді в українській кримінально-правовій літературі відносять:

- 1) наявність нормативно-правового акту про оголошення воєнного стану;
- 2) ситуаційна (оголошення про воєнний стан у засобах масової інформації);
- 3) територіальна (місцем вчинення злочину є територія України або окрема її місцевість, на якій оголошено воєнний стан, або територія іншої країни, на якій знаходиться військовослужбовець національних збройних формувань, що беруть участь у заходах, пов'язаних із проголошеним воєнним станом);
- 4) часова (дія відповідного нормативно-правового акту на час вчинення злочину) [2, с. 129].

Так що, довести вину у державній зраді громадянина України потрібно, що дана особа завдала шкоду національній безпеці України. У кримінально-правовій літературі не має одностайної та чіткої позиції щодо визначення моменту коли злочин державної зради є закінченим у цій формі. З даної ситуації можна виділити два підходи.

А саме, представники першого вважають, що перехід на бік ворога є закінченим злочином з моменту, коли громадянин України виконав в інтересах ворога певні дії на шкоду Україні [3, с. 230].

З іншої сторони дослідники, що підтримують другий підхід до визначення закінчення злочину державної зради переконані, що «згода, надана іноземній розвідці громадянином, ... вже утворює склад закінченого злочину» [4, с. 116].

Одних з переконливих аргументів щодо правоти їхньої позиції вони вказують, що згода з боку громадянина України на проведення такої діяльності є визначальним фактором для державної зради у цій формі, визначається і тим, що, наприклад, одне лише просте фізичне переміщення за лінію фронту (фізичний перехід) не можна вважати державною зрадою, якщо такий перехід не підтверджений згодою громадянина України на співпрацю з ворогом [5, с. 204].

Отже, на нашу думку можна зробити висновок що, ознакам переходу на сторону ворога характерно:

Згідно з п. 1 ст. 111 ККУ перехід на сторону ворога може бути зроблений лише під час військових дій. Також під кримінальну відповідальність, згідно згаданої статі підпадає й особа котра надавала посередню допомогу країні ворогу або їхнім представникам. Вчинення державної зради не має визначеної території. Це можна зробити, як на території України, так і на території іншої країни. Також злочином вданому випадку буде вважатись бездіяльність.

#### **Список використаних джерел:**

1. Кримінальний кодекс України від 05 квітня 2001 року. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25-26. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
2. Демидова Л. М. Кваліфікація державної зради: правова оцінка умов воєнного стану та періоду збройного конфлікту. Досудове розслідування: актуальні проблеми та шляхи їх вирішення : матеріали постійно діючого наук.-практ. семінару, 17 жовт. 2014 р. Х. : Право, 2014. Вип. 6. С. 127–130.
3. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / За ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка, 5-те вид., переробл. та доповн. К.: Юридична думка, 2012. 1216 с.
4. Анашкин Г.З. Ответственность за измену родине и шпионаж. М.: Юрид.литра, 1964. С.116.
5. Баулін Ю. В. Звільнення від кримінальної відповідальності : монографія. К. : Атіка, 2004. 296 с.
5. Навроцький В.О. Основикримінально-правової кваліфікації: навч. посібник. К.: Юрінком Інтер. 2006. 704 с.



*Данильчук Валерія Валеріївна,  
студентка 4 курсу за спеціальністю Право юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

## **РОЛЬ МОТИВАЦІЇ ПРИ ВЧИНЕННІ УМИСНОГО ВБИВСТВА**

Сьогодні перед суспільством стоїть одне нелегке завдання – це боротьба із рівнем злочинності та правопорушеннями, які відбуваються щодня та постійно зростають. В такому випадку особливого значення набуває з'ясування причин злочинної поведінки певних категорій людей. Серед таких чинників значна роль належить такому поняттю, як мотивація, яка детермінує будь-які форми поведінки. Мотиваційна сфера визначає сутність дій і вчинків людини, впливає на спонукання правопорушників, їхній духовний світ, поведінку.

Щодо визначення поняття «мотивація», то Б. Головкін у своєму дослідженні зазначає таке: «Мотивація – психічна (когнітивна) діяльність із формування провідного (цільового) мотиву, динамізованого стилю емоцій, що реалізуються в намірі та рішенні вчинити злочин» [1, с. 247].

Серед кримінологів склалась думка про те, що мотивація злочинної поведінки із незначними розбіжностями охоплює: формування мотиву, цілепокладання, планування, вибір шляхів досягнення цілей, прогнозування можливих наслідків, прийняття рішення, контроль і корекцію дій, аналіз наслідків [2, с. 39]. Важлива ознака мотивації полягає у тому, що вона має не тільки самостійне психолого-кримінальне, а й важливе соціальне значення. Вчинення злочину є результатом процесу мотивації; тому її розуміння дозволить віднайти нові напрями, методи і прийоми впливу на людину з метою попередження протиправних дій.

Основою детермінації будь-якої поведінки особи є мотив. Він здійснює значний вплив на весь механізм злочинної поведінки та займає особливе місце. Без встановлення мотиву неможливо пояснити вчинення злочину, в тому числі і насильницького, до якого відноситься вчинення умисного вбивства. А.Ф. Зелінський вважає, що мотив злочинної поведінки становить «актуальна потреба, яка задовольняється способом, забороненим кримінальним законом» [3, с. 65].

З точки зору юридичної науки важливим є розкриття кримінально-правового та кримінологічного змісту мотиву злочину. Сучасна доктрина кримінального права бачить у мотиві «спонукання до вчинення злочину» [4, с. 163] або «усвідомлене спонукання особи, яке викликало у неї рішучість вчинення злочину» [5, с. 150], вивчаючи його як одну з ознак суб'єктивної сторони складу злочину. Мотив виступає певним обґрунтуванням вольової дії, чим показує ставлення особи до суспільства.

Умисні вбивства – це найбільш небезпечні та непоправні злочини, які входять до групи насильницьких злочинів. У ч. 1 ст. 115 Кримінального кодексу України міститься таке визначення вбивства: «Вбивство, тобто умисне протиправне заподіяння смерті іншій людині» [6]. Для осіб, які вчиняють умисні вбивства, притаманні такі два прояви мотивів:

– прагнення до задоволення потреби, що пов'язана з метою злочину (бажання помсти, задоволення сексуальних чи корисливих потреб тощо);

– прагнення до задоволення потреби в самому насильстві. У цьому випадку мотивація злочинної поведінки ґрунтується на першопочатковій меті і спрямована конкретно на порушення кримінально-правової заборони і мова йде про злочинну спрямованість особи.

У ч. 2 ст. 115 Кримінального кодексу України визначаються кваліфікаційні ознаки вчинення умисного вбивства. З даної норми можна визначити і мотиви умисного вбивства. Вони є різноманітними, але останнім часом особливо чітко виражені такі мотиви:

- особиста неприязнь та ворожість;
- корисливі мотиви;
- умисні вбивства, поєднані із зґвалтуванням або сексуальним насильством.

Нерідко даний вид насильницького злочину вчиняється також і в сімейно-побутовій сфері. Мотивацією для вчинення таких злочинів, як зазначає Б. М. Головкін, стають так звані «неприятні стосунки, які на практиці зводяться до різних за змістом окремих мотивів злочинної поведінки особи, а саме: заздрість, образа, кривда, ворожнеча, неповага, ненависть, хуліганство» [7, с. 48]. Блок мотивів, названих практиками «неприятні стосунки» можна віднести до конфліктно-емоційних. У більшості випадків йдеться про імпульсивну мотивацію, коли регулювання дій здійснюється не на фізіологічному, а на психологічному рівні, де відбувається їх однобічне та звужене усвідомлення [2, с. 61]. Згідно дослідження Б. М. Головкіна встановлено, що неприємні стосунки є мотивом вчинення більше половини умисних вбивств у сімейно-побутовій сфері (51,1%). Друге місце серед встановлених мотивів посідає помста – 22,1%. За словами Б.С. Волкова специфіка помсти полягає в тому, що «в її основі лежить кривда, невдоволення діями та вчинками інших осіб і пов'язане з ними прагнення отримати задоволення за спричинену образу чи кривду» [8, с. 53].

Питома вага мотиву ревнощів становить 9,8%. Ревнощі як психологічне і моральне явище можна визначити як «неприємне хвилювання, що відображає страх втрати кохання, дружби, прихильності чи іншого блага» [9, с. 38].

Одним із видів агресивних мотивів є мотиви групової солідарності, тобто агресії, яка спрямована на отримання схвалення з боку референтної групи для отримання відповідного статусу. Л.А. Волошина виділяє: мотив самоствердження; мотив тривоги за власне майбутнє; мотив групової солідарності [10, с. 16].

Отже, мотивація злочинної поведінки при вчиненні умисного вбивства є важливим елементом для розуміння сутності дії та вчинків особи. Основою детермінації будь-якої поведінки особи є мотив. При вчиненні умисного вбивства мотив може бути різним, але він має відповідати одному із його проявів: задоволення певної потреби за допомогою вбивства або задоволення потреби в самому насильстві. Окрім наведеної у публікації мотивації умисних вбивств визначається й інша, яка може стати предметом подальших досліджень.

#### Список використаних джерел:

1. Головкін Б. М. Мотивація корисливих насильницьких злочинів. *Проблеми боротьби зі злочинністю*. 2010. № 1 (60). С. 247–256.
2. Савченко А. В. Мотив і мотивація злочину. К. : 2002. 144 с.
3. Зелинский А. Ф. Кримінальна психологія. К.: Юрінком Інтер. 1999. 237 с.
4. Кримінальне право України: підручник для студентів юрид. спец. вищ. закладів освіти. М. І. Бажанов, Ю. В. Баулін, В. І, Борисов та ін.; за ред. професорів М. І. Бажанова, В. В. Сташиса, В. Я. Тація. Київ-Харків: Юрінком Інтер-Право. 2001. 416 с.
5. Кримінальне право України: підручник. Александров Ю.В., Антипов В.І., Володько М. В. та ін. К.: Правові джерела. 2002. 432 с.
6. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квітня 2001 року № 2341-III. Верховна Рада України. Законодавство України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
7. Головкін Б. М. Кримінологічні проблеми умисних вбивств і тяжких тілесних ушкоджень, що вчиняються у сімейно-побутовій сфері. Х.: Нове слово. 2004. 252 с.
8. Волков Б.С. Мотивы преступлений: (Уголовно-правовые и социально-психологическое исследование). Казань: Изд-во Казаньского ун-та. 1982. 152 с.
9. Пашковская А.В., Степанова И.Б. Ревность как мотивация преступного поведения. *Вестник Моск. ун-та*. Сер 11. Право. 1997. № 1. С. 38–47.
10. Волошина Л. А. Генезис агрессивно-наследственных преступлений. Насилие, агрессивность, жестокость. *Кримінально-психологическое исследование*. М. 1990. С. 15–40.



**Цух Аліна Ігорівна,**  
*студентка 4 курсу за спеціальністю Право юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права  
імені Леоніда Юзькова*

## **ОСОБЛИВОСТІ ВІКТИМНОЇ ПОВЕДІНКИ ЖЕРТВ РОЗБЕЩЕННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ**

Проблема високого рівня злочинності, пов'язаної зі злочинами проти статевої свободи та статевої недоторканості особи, де потерпілими є малолітні та неповнолітні діти була і залишиться однією з найбільш болісних проблем суспільства. Так, за даними Офісу генерального прокурора, протягом січня-серпня 2020 року 152 дітей стали жертвами розбещення неповнолітніх. Тому особливості віктимної поведінки потерпілих у таких злочинах на сучасному етапі розвитку українського суспільства набувають особливого значення, відрізняючись підвищеною актуальністю.

Детальний аналіз та вивчення віктимних рис неповнолітніх є одним із найважливіших чинників профілактики такого злочину, як розбещення неповнолітніх. Крім цього, дослідження ролі віктимності потерпілих осіб у вчиненні розбещення неповнолітніх є актуальним також і через те, що дає можливість визначити як саме і на скільки віктимологічні чинники впливають на мету і рішення злочинця діяти у злочинний спосіб.

Так, багато зарубіжних та вітчизняних науковців приділяли увагу віктимній поведінці неповнолітніх жертв статевих злочинів загалом, наприклад В.П. Коновалов, С.С. Косенко, О.М. Джужа, В.Є. Квашис, В.В. Вітвіцька, Л.В. Левицька, Ю.М. Антонян, С.Б. Алімов, Н.Ф. Кузнецова, Л.В. Франк, Г.М. Самілик. Проте, повному аналізу віктимної поведінки жертв розбещення неповнолітніх не було приділено достатньої уваги і зараз це питання залишається недостатньо вивченим.

Отже, що стосується безпосередньо поняття «віктимність», вчені неоднозначно приходять до його визначення. Так, наприклад, Репецька визначає це як певний комплекс соціальних і психологічних (іноді фізіологічних) властивостей особистості, які, взаємодіючи із зовнішніми обставинами, зумовлюють її підвищену здатність стати жертвою злочину [1, с. 34]. На думку Тулякова, віктимність – це здатність суб'єкта ставати жертвою соціально небезпечного прояву і виступає в її загальнотеоретичному розумінні як явище соціальне (статусні характеристики рольових жертв та поведінкові відхилення від норм безпеки), психічне (патологічна віктимність, страх перед злочинністю й іншими відхиленнями) і моральне (інтеріоризація віктимогенних норм, правил поведінки віктимної та злочинної субкультури, самовизначення себе як жертви) [2, с. 155]. Спільною для більшості науковців є думка, згідно з якою віктимність - це певна спроможність людини ставати жертвою посягань через ті чи інші обставини.

Відповідно до ч.1 ст. 156 КК України, розбещення неповнолітніх – це вчинення розпусних дій щодо особи, яка не досягла шістнадцятирічного віку [3]. Тож, як можемо зрозуміти, потенційними жертвами вказаного злочину є особи, яким притаманна так звана «вікова віктимність», а саме певні психологічні та фізіологічні особливості підліткового віку. До таких особливостей зокрема можна віднести допитливість, цікавість, бажання пригод, довірливість, відсутність необхідного життєвого досвіду, безпорадність у конфліктних ситуаціях, а також фізична слабкість. Вважаю, саме ці риси першочергово впливають на мотивацію злочинця при посяганні на статеву недоторканність неповнолітньої особи.

На мою думку, найбільш поширеною передумовою розбещення неповнолітніх є гендерний чинник. Це пояснюється тим, що, по-перше, досі існує стереотип щодо якого жінки повинні підпорядковуватися бажанням і вказівкам чоловіка, а дитина до досягнення нею шлюбного віку є власністю голови сім'ї, що в майбутньому впливає на психологічне сприйняття їх гендерної ролі.

По-друге, дівчата, особливо в підлітковому віці, схильні до легковажної поведінки з незнайомими людьми, і перш за все це стосується дітей із неблагополучних сімей та дітей,



які опинились на вулиці та змушені жебракувати, які хочуть бути на одному рівні зі своїми матеріально забезпеченими однолітками. Відповідно, коли потенційний суб'єкт злочину запрошує таких дітей додому, пропонуючи при цьому гроші, іграшки, солодощі, тощо., в більшості випадків жертви погоджуються, усвідомлюючи злочинний характер майбутніх щодо них дій. Більше того, жертви можуть свідомо продовжувати такі стосунки через матеріальну скруту та бажання допомогти сім'ї. Хочу зауважити, що діти, батьки яких перебувають у скрутному матеріальному становищі або мають велику кількість дітей, яких фізично не можуть забезпечити всім необхідним, мають підвищену матеріально зумовлену віктимність.

Проте, помилково думати, що лише діти з неблагополучних сімей можуть стати жертвами розбещення. Важливою детермінантою зниження (підвищення) віктимності жертви розбещення неповнолітніх є особливості її виховання в сім'ї. Встановлено, що несприятливі умови сімейного життя, ворожість, авторитарність і непослідовність батьків у ставленні до дітей деформують соціалізацію неповнолітніх і призводять до підвищення віктимності як у підлітковому віці, так і в подальшому житті особи [4, с. 204].

Ще одним чинником, який має безпосередній вплив на віктимну поведінку жертв розбещення неповнолітніх є засоби масової інформації, з яких більшість неповнолітніх дізнається про статеve життя. Зацікавленість до ранніх статевих зносин зазвичай виникає під впливом відеофільмів порнографічного характеру, які є у відкритому доступі.

Деякі малолітні вже в молодшому шкільному віці добре обізнані в питаннях сутності та форм статевих актів, неприродних статевих стосунків, проявляють ту чи іншу сексуальну активність, а передчасний психосексуальний розвиток веде до активного пошуку малолітніми підлітками сексуальних партнерів, старших за них. Такі діти ведуть себе віктимно, легко погоджуючись на добровільні сексуальні стосунки, від яких можуть отримувати задоволення, бажати їх продовження. Причинами такої поведінки можуть бути: 1) цікавість до сексуальних стосунків; 2) цікавість і бажання урізноманітнити своє сексуальне життя; 3) уже усвідомлена гомосексуальна орієнтація; 4) бажання отримати матеріальну вигоду; 5) пошук старшого покровителя, «спонсора»; 6) прагнення до емоційного контакту та душевного комфорту, яких часто не вистачає дітям навіть із формально благополучних сімей; 7) кримінальні мотиви [5, с. 255, 202].

Отже, існують певні особливості віктимної поведінки жертв розбещення неповнолітніх. Цьому сприяє безліч навколишніх факторів та чинників. Перш за все це становище у сім'ї та суспільстві, фізичний та інтелектуальний розвиток дитини, вплив суспільства та медіа, тощо.

#### **Список використаних джерел:**

1. Смирнов А. Виктимология сексуальных инверсий : монография. Москва: Юрлитинформ, 2012. 144 с.
2. Туляков В. Виктимология: социальные и криминологические проблемы : монография; Одес. нац. юрид. акад. Одесса : Юрид. лит., 2000. 336 с.
3. Кримінальний Кодекс України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, 25–26, ст.131.
4. Воронова Ю. Соціально-психологічні особливості неповнолітніх, які були згвалтовані. *Право і безпека*. 2004. №4 (3/4). С. 202–205.
5. Криминальная сексология : учебное пособие для студентов вузов, обучающихся по специальности «Юриспруденция» / Г. Дерягин и др. Москва : Юнити-Дана, 2011. 399 с.





## **КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОСОБИ ЗЛОЧИНЦЯ, ЩО ВЧИНЯЄ НАСИЛЬНИЦЬКІ ЗЛОЧИНИ**

Одним із показників, за якими оцінюється робота правоохоронних органів у сфері протидії злочинності, є стан боротьби зі вбивствами та замахами на вбивство, а також з іншими тяжкими та особливо тяжкими злочинами, більшість із яких складають ті, що вчинені із застосуванням насильства.

Перед тим, як скласти кримінологічну характеристику осіб, які вчиняють насильницькі злочини потрібно визначитися з вихідними поняттями. На думку О. М. Джужі, категорію «особи злочинця» можна вживати у двох значеннях: по-перше, як родове поняття, що характеризує певний тип людей; по-друге, як поняття, що містить вказівку на те, що йдеться про людину, яка вчинила злочин [1, с. 133]. Підтримуємо думку, що особа злочинця – це насамперед її соціальні характеристики, а не юридична конструкція, що визначає на законодавчому рівні конкретні ознаки індивіда, особа злочинця – це сукупність соціально значущих властивостей, ознак, зв'язків і відносин, які характеризують людину, винну у порушенні кримінального закону, в поєднанні з іншими (неособистими) умовами та обставинами, що впливають на її злочинну поведінку [2, с. 94].

Під насильством слід розуміти енергетичний вплив на органи і тканини організму людини, їх фізіологічні функції, шляхом використання матеріальних факторів зовнішнього середовища (механічних, фізичних, хімічних і біологічних) та/або вплив на її психіку шляхом інформаційного впливу, що вчиняється всупереч або поза її волі, здатний заподіяти смерть, фізичну та/або психічну травму, а також обмежити свободу волевиявлення або дій людини [3].

Досліджуючи кримінологічні показники насильницьких злочинців, слід, у першу чергу, зупинитися на таких критеріях, як вік, статевая приналежність, соціально-освітній показник, характеристика особи, вчинення злочину вперше чи це вже рецидивіст тощо.

Загалом дослідження Ю.М. Антоняна показують такі кримінологічні ознаки особи насильницького злочинця: імпульсивність, тенденція поводити себе по першому спонуканню під впливом емоцій, підозрілість, пригнічення, прагнення до дотримання дистанції між собою і навколишнім світом. Ці риси найбільш характерні особам, що можуть завдати тяжкої шкоди здоров'ю і вчиняти грабежі, розбійні напади, вбивства і згвалтування [4, с. 46].

Щодо соціального статусу сучасної особи насильницького злочину можна зазначити наступне: спостерігається тенденція збільшення кількості осіб із зовні соціально позитивним статусом, які мають вищу освіту, навчаються та працюють, поява насильницьких злочинців у таких соціальних групах як студенти ЗВО, сімейні насильники із службовців та інтелігенції, діти високопосадовців. Соціальні зв'язки сучасних осіб насильницького злочину мають впливових покровителів серед високопосадовців. Сьогодні показує появу серед загальної кількості насильницьких злочинців осіб, які є представниками професій, що раніше вважались престижними, вихідці із соціально благополучних верств населення: колишні спортсмени, працівники міліції, політики (замовники та організатори політичних вбивств), підприємці (усунення конкурентів). Значне зниження соціальної активності осіб: більшість засуджених насильницьких злочинців офіційно не працюють та не мають коштів для нормальної життєдіяльності. Суттєве збільшення осіб насильницьких злочинців, які не перебувають у шлюбі, або розлучених; різке збільшення осіб, які страждають на алкогольну залежність; приріст злочинців-наркоманів; значне збільшення кількості злочинців, які мають психічні та психопатичні відхилення. Більше половини осіб, засуджені за тяжкі насильницькі злочини, раніше мали судимість. Спостерігається також збільшення частки професійної злочинної діяльності для вирішення різноманітних проблем, – злочинець використовує

сучасну бойову зброю (до супутникових систем зв'язку). Можемо також констатувати збільшення частки «безмотивних» та полімотивованих насильницьких злочинних посягань, перевага двох провідних мотивів – користь і задоволення потреби у насильстві та садизмі [5, с. 290–292].

Дослідження кримінологічних характеристик особи сучасного насильницького злочинця показує, що здебільшого такі злочини вчиняють особи чоловічої статі. Загальний вік осіб насильницького злочину: неповнолітні (14%), особи віком до 30 років (54%), особи старше 30-ти років (32%) [5, с. 278].

Якщо ж проаналізувати категорію насильницьких злочинів, що вчиняються в сім'ї, то слід констатувати, що найчастіше вони вчиняються особами середнього віку. Це пояснюється рядом причин, по-перше, саме в цьому віці, частіше за все, вже складаються сімейні відносини і народжуються діти; по-друге, фізичний стан в цьому віці, як правило, не обтяжений певними серйозними хворобами, а, відповідно, дозволяє особі знаходитися в хорошій фізичній формі; по-третє, саме в цьому віці люди частіше стикаються зі стресовими ситуаціями (на роботі, в колі друзів, безпосередньо в сім'ї), наслідками яких стають агресивність, конфліктність і т.д. [6, с. 88].

Отже, проаналізувавши особливості кримінологічної характеристики особи насильницького злочину, слід зазначити, що своєчасне виявлення всіх ознак дозволить сформулювати окремий кримінологічний профіль насильницького злочинця і тим самим допоможе виявляти та розкривати насильницькі злочини.

#### **Список використаних джерел:**

1. Джужа О. М. Запобігання злочинам, пов'язаним із сексуальним насильством, 2009. С. 240.
2. Джужа О. М. Курс кримінології: Загальна частина: у 2 кн., 2001. 352 с.
3. Ігнатов О. Кримінальне насильство: окремі питання. 2005. № 3. С. 67–71.
4. Антонян Ю.М. Насилие. Человек. Общество. 2001. С. 992.
5. Шалгунова С. А. Особа насильницького злочинця. 2012. С. 548.
6. Кримінологічна характеристика особи насильницького злочинця, 2015. С. 85–91. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/evpe\\_2015\\_5\\_16](http://nbuv.gov.ua/UJRN/evpe_2015_5_16).



*Давидюк Катерина Володимирівна,  
студентка 4 курсу за спеціальністю Право юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права  
імені Леоніда Юзькова*

## **КІБЕРЗЛОЧИННІСТЬ – КРИМІНОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ У СУЧАСНИХ УМОВАХ**

Сучасне життя неможливо уявити без використання цифрових технологій, стрімкий розвиток і масштаб застосування яких – створює умови для зростання злочинності у сфері комп'ютерної інформації в Україні та й за її межами. Збільшення масштабів та небезпечних наслідків кіберзлочинності утворюють необхідність впровадження нових підходів щодо врегулювання кримінально-правового законодавства для протидії кіберзлочинності.

На сьогодні в Україні кіберзлочинність регулюється такими нормативно-правовими актами: Кримінальний кодекс України, Конвенція про кіберзлочинність та Законом України «Про ратифікацію конвенції про кіберзлочинність» [1].

У Кримінальному кодексі України кіберзлочини як суспільно небезпечні діяння закріплені у розділі «Злочини у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку» [2]. Для розслідування такого виду злочинів необхідне використання комп'ютерних технологій для відшукування, фіксування та вилучення слідів в електронній формі.

У 2017 році на національному рівні був прийнятий Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» де були визначений основний понятійний апарат, принципи, суб'єкти та об'єкти кібербезпеки [3].

Відповідно до даного нормативно-правового акту кіберзлочинність – це сукупність кіберзлочинів, а в свою чергу кіберзлочин – це суспільно небезпечне винне діяння у кіберпросторі та/або з його використанням, відповідальність за яке передбачена законом України про кримінальну відповідальність та/або яке визнано злочином міжнародними договорами України

Слід зауважити, що питання щодо співвідношення поняття «кіберзлочину» з такими поняттями, як «комп'ютерний злочин», «злочин у сфері використання комп'ютерів», «злочин у сфері використання комп'ютерних технологій» досі залишається спірним та невизначеним.

Що стосується класифікації, то найрозповсюдженішою на сьогодні є класифікація кіберзлочинів на агресивні та неагресивні.

До першої групи науковці відносять: кібертероризм, погроза фізичної розправи (наприклад, передана через електронну пошту), кіберпереслідування, кіберсталкінг (протиправне сексуальне домагання та переслідування іншої особи через Інтернет), дитяча порнографія (створення порнографічних матеріалів, виготовлених із зображенням дітей, розповсюдження цих матеріалів, отримання доступу до них).

До другої групи включають: кіберкрадіжки, кібервандалізм, кібершахрайство, кібершпигунство, розповсюдження спаму та вірусних програм [4, с. 332].

У сучасному світі кіберзлочинці мають доволі непоганий ресурс для створення найновіших технологій та схем, які вони використовують у своїй діяльності. Що стосується суб'єкта злочину, то ним може стати будь-хто, навіть не підозрюючи цього, адже на даному етапі розвитку суспільства також набувають шаленого розповсюдження різноманітні соціальні мережі, де люди не усвідомлюючи можливих наслідків своїх дій, вказують особисту інформацію, якою доволі просто заволодіти.

А. Голуб зокрема, виділяє такі основні види кіберзлочинів як:

– картинг (використання в операціях реквізитів платіжних карт, отриманих зі зламаних серверів інтернет-магазинів, персональних комп'ютерів або безпосередньо, або через програми віддаленого доступу, так звані «трояни», «боти»);

– фішинг (коли клієнтам платіжних систем надсилають повідомлення електронною поштою нібито від адміністрації або служби безпеки цієї системи з проханням вказати власні рахунки та паролі);

– вішинг (вид кіберзлочинів, у якому в повідомленнях міститься прохання зателефонувати на певний міський номер, а при розмові запитуються конфіденційні дані власника картки);

– піратство (незаконне розповсюдження інтелектуальної власності в Інтернеті);

– кард-шарінг (надання незаконного доступу до перегляду супутникового та кабельного телебачення);

– соціальна інженерія (технологія управління людьми в Інтернет просторі);

– мальваре (створення та розповсюдження вірусів і шкідливого програмного забезпечення);

– протиправний контент (розповсюдження інформації, яка пропагує екстремізм, тероризм, наркоманію, порнографію, культ жорстокості і насильства);

– рефайлінг (незаконна підміна телефонного трафіку) та інші [5].

Проте з розвитком суспільства і технологій такі види злочинів можуть, об'єднуючись між собою та удосконалюючись, утворювати нові.

Таким чином, у підсумку, можна сказати, що нові ризики і загрози для забезпечення недоторканності приватного життя громадян і національної безпеки держав породжує стрімке та безперервне розповсюдження цифрових технологій в нашому житті. Такі обставини вимагають чіткої відповіді як у сфері прийняття відповідної законодавчої бази, так і в технологічній сфері.

Що стосується України, то комплексною є проблема профілактики кіберзлочинності. Важливим кроком до регулювання даної ситуації було б створення відповідних служб та організація співпраці між ними та правоохоронними органами для безпосередньої боротьби з даним видом злочинів.

#### **Список використаних джерел:**

1. Конвенція Ради Європи «Про кіберзлочинність», прийнята 23 листоп. 2001 р., ратифікована Верховною Радою України від 7 верес. 2005 р., № 994\_575. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL : [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994\\_575#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_575#Text).
2. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. №2341-III, *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.
3. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України : Закон України від 05.10.2017 № 2163-VIII. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19#Text>.
4. Голіна В. В., Головкін Б. М. Кримінологія: Загальна та Особлива частини Навчальний посібник, Х.: Право, 2014, 513 с. URL : [http://lib-net.com/content/9684\\_Ponyattya\\_ta\\_kriminologichna\\_harakteristika\\_kiberzlochinnosti.html](http://lib-net.com/content/9684_Ponyattya_ta_kriminologichna_harakteristika_kiberzlochinnosti.html)
5. Голуб А. Кіберзлочинність у всіх її проявах: види, наслідки та способи боротьби. Ресурсний центр ГУРТ. URL : <https://www.gurt.org.ua/articles/34602/>.



**Миколайчук Максим Васильович,**  
*студент 4 курсу за спеціальністю Право юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права  
імені Леоніда Юзькова*

### **СІМЕЙНЕ НЕБЛАГОПОЛУЧЧЯ ЯК ПРИЧИНА ЗЛОЧИННОСТІ СЕРЕД НЕПОВНОЛІТНІХ**

Вагому роль у формуванні та становленні особистості, забезпеченні ефективності її соціалізації належить сім'ї. Адже сім'я сприяє залученню дитини у соціальне середовище та різноманітні соціальні відносини, виконує функцію передачі дітям системи цінностей і норм, у дитини формуються перші уявлення про життя, цінності, правила. Родина відіграє вирішальну роль у моральному та правовому вихованні молодшої людини. В сім'ї відбувається процес первинної соціалізації дитини, в тому числі, правової.

Найчастіше діти прагнуть наслідувати поведінку людей, які є для неї авторитетами. Зазвичай саме батьки і є найавторитетнішими людьми для дитини, в результаті чого вона переймає їх звички, модель своєї майбутньої поведінки, спосіб мислення, культуру спілкування, світосприйняття. Тому наявність у особи злочинної поведінки вважають своєрідним результатом первинної соціалізації.

Вчинення злочину неповнолітнім є своєрідним показником несприятливих умов його життя та виховання сім'ї. Сімейне неблагополуччя кримінологи розглядають як один з чинників того, що найактивніше впливає на злочинність неповнолітніх. Дослідження показують, що частіше неповнолітні злочинці виховувались в неблагополучних сім'ях.

Неблагополучна родина в психолого-педагогічній літературі розглядається, насамперед з погляду впливу свого морального потенціалу на розвиток і формування особистості дитини. Неблагополучна сім'я найчастіше є причиною появи соціально-запущених дітей і підлітків з девіантною поведінкою, хоча в таких родинах також виростають достатньо соціалізовані діти, але це скоріше виняток, ніж поширене явище [2, с. 94].

Традиційно до неблагополучних сімей відносять:

- сім'ї, де батьки зловживають спиртними напоями та вживають наркотики;
- сім'ї, де батьки схильні до вчинення кримінальних правопорушень, ведуть аморальний спосіб життя;
- сім'ї з низьким морально-культурним рівнем батьків;
- сім'ї, де виникають постійні конфлікти у взаємостосунках між батьками, батьками та дітьми;
- неповні сім'ї;
- сім'ї, неспроможні повною мірою виконувати функцію виховання власних дітей;
- зовні благополучні сім'ї, які припускаються серйозних помилок, прорахунків у системі сімейного виховання внаслідок невміння правильно будувати взаємини між членами сім'ї, низької педагогічної культури та неосвіченості. Причому такі помилки в системі сімейного виховання мають не ситуативний, а стійкий характер. Тобто в таких сім'ях постійно порушуються певні педагогічні вимоги до дітей.

Цікавий факт, що на відміну від загально прийнятих тверджень, неблагополучною може бути сім'я з абсолютно нормальним, навіть із високим достатком, тобто не лише малозабезпечена.

Наявність у сім'ї криміногенної атмосфери негативно впливає на особу неповнолітніх [3, с. 15]. В таких сім'ях батьки схильні до проявів насильства в сторону дітей, цинізму, жорстокості, ведення аморального способу життя.

В родині в яких є раніше засуджені, у ряді випадків саме члени такої сім'ї стають підбурювачами до вчинення злочину або безпосередньо залучають неповнолітнього члена сім'ї до злочинної діяльності та пропагандують «цінності» кримінальної субкультури. Часто діти в таких сім'ях прагнуть підняти свій авторитет в очах раніше судимого батька, матері чи брата шляхом скоєння злочину. Згідно із статистикою, серед неповнолітніх злочинців 55% мають раніше судимих батьків.

Неповнота сім'ї – важлива демографічна складова, яка має кримінологічне значення. Прирівнювати неповну родину до неблагополучної – образливо для її членів і, власне кажучи, не завжди правильно. Звичайно, така сім'я має певні обмеження щодо можливостей контролю за поведінкою, проведенням вільного часу, зв'язками дітей. Виникають також труднощі, пов'язані з вихованням, оскільки у переважній частині неповних родин діти залишаються з матір'ю [1, с. 159]. Проблема неповної родини заключається в тому, що спричиняє бездоглядність дитини. Більшість таких сімей, як правило, перебувають у складному матеріальному, психологічному, емоційному становищі. Через дефіцит батьківської уваги, такі діти часто залишають домівок та живуть на вулиці. В результаті це призводить до того, що вони заводять зв'язки з особами, які ведуть аморальний спосіб життя, потрапляють в погані компанії що в кінці стає причиною того, що дитина вчиняє кримінальне правопорушення. Також нерідко такі діти умисно порушують закон, щоб привернути увагу матері чи батька.

В сім'ях де батьки зловживають спиртними напоями та вживають наркотичні засоби, як правило скрутне матеріальне становище, ведеться аморальний спосіб життя, діти часто починають зловживати алкоголем. Зазвичай в такій родині діти вимушені змалку працювати, заробляти собі на життя. Неможливість знайти роботу, призводить до того що діти вчиняють злочини, найчастіше проти власності, а саме: крадіжки, розбійні напади, грабежі.

Сім'я відіграє вирішальну роль у моральному та правовому вихованні молоді людини. Вчинення кримінального правопорушення неповнолітнім є своєрідним показником несприятливих умов його життя та виховання сім'ї. Виходячи з вищевказаного, можна зробити висновок, що сімейне неблагополуччя є однією з причин того, що найактивніше впливає на злочинність неповнолітніх.

#### **Список використаних джерел :**

1. Воднік В. Д. Злочинність неповнолітніх: причини та шляхи запобігання (за даними дослідження у м. Харкові). *Вісник Національного університету «Юридична академія*

України імені Ярослава Мудрого». 2015. № 3. С. 155–178.  
URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnyua\\_2015\\_3\\_16](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnyua_2015_3_16).

2. Калмикова Л. В. Вплив різних типів неблагополучних сімей на поведінку і розвиток підлітків. *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»*. 2010. № 2. С. 94–98. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Znpkhist\\_2010\\_2\\_24](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Znpkhist_2010_2_24).

3. Болотна А. В. Сімейне неблагополуччя як фактор злочинності неповнолітніх. *Науковий вісник Ужгородського університету*. 2020. № 2. С. 13–17. URL : <http://visnyk-ped.uzhnu.edu.ua/article/download/217787/217617>.



**Мегель Тетяна Анатоліївна,**  
*студентка 4 курсу за спеціальністю Право юридичного факультету  
Хмельницького університету управління і права  
імені Леоніда Юзькова*

### **КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОСОБИ, ЯКА ВЧИНЯЄ БАНДИТИЗМ**

Як кримінально-правове явище поняття бандитизму наводиться у кримінальному Кодексі (далі – КК) України, зокрема у ст. 257 та являє собою організацію озброєної банди з метою нападу на підприємства, установи, організації чи на окремих осіб, а також участь у такій банді або у вчинюваному нею нападі.

Під бандою слід розуміти стійку організовану й озброєну групу з двох або більше осіб, яка попередньо об'єдналась для вчинення одного або кількох нападів на громадян чи підприємства, установи та організації, незалежно від форм власності [1].

Запобігання бандитизму можливо лише за умови ретельного вивчення особи злочинця, оскільки саме вона є носієм причин вчинення злочину і ключовим елементом в механізмі злочинної поведінки. Очевидно, що для підвищення ефективності запобігання злочину потрібно вміння виявити основні характеризують ознаки і властивості осіб, які вчиняють злочини у складі банди, а також наявність повної і достовірної інформації про їхні особливості.

Вагомий внесок у розвиток вчення про особу злочинця внесли вчені кримінологи: Ю. Д. Блувштейн, В. М. Бурлаков, А. І. Долгова, А. П. Закалюк, А. Ф. Зелінський, В.М. Кудрявцев, Н. Ф. Кузнецова, та деякі інші.

Особі злочинця притаманна система ознак і властивостей, що визначають її як людину, яка вчинила злочин. Будучи різновидністю особи взагалі, особа злочинця має загальні ознаки (стать, вік, фах, освіту, соціальний статус тощо), а також властиві лише їй ознаки, які виражають характер і ступінь її суспільної небезпеки. Здебільшого дані ознаки розподіляють на: соціально-демографічні; кримінально-правові; соціально-рольові; морально-психологічні. [2, с. 79]. При цьому серед зарубіжних учених-кримінологів найбільш поширеним є виділення шести груп ознак, що характеризують особу злочинця: 1) соціально-демографічні ознаки; 2) кримінально-правові ознаки; 3) соціальні вияви в різних сферах життєдіяльності, або соціальні зв'язки; 4) моральні властивості; 5) психологічні ознаки; 6) фізичні (біологічні) характеристики [3, с. 151].

Як показало дослідження у порівнянні з чоловіками поведінка жінок характеризується значно меншою криміногенністю. Встановлено, що за останні 5 років лише 7 жінкам було повідомлено про підозру у вчиненні бандитизму, що від загальної кількості осіб, які вчинили бандитизм, складає 3,1 %. При цьому з 2017 р. в Україні не зареєстровано жодного випадку вчинення жінкою бандитизму. Таким чином, до вчинення бандитизму найбільше схильні чоловіки [4].

Вікова характеристика злочинців свідчить про ступінь й інтенсивність вияву кримінальної активності громадян, а також особливості злочинної поведінки представників



різних вікових груп. Вікові показники свідчать про те, що бандитизм переважно вчиняється особами у віці від 18–28 років, на частку яких припадає 33 %. Другими за криміногенністю слід визнати групи у віці 29–39 років та 40–54 років, на частку яких склала відповідно 21,6 % та 9,3 % з усіх виявлених осіб, які вчинили бандитизм. Рідко вчиняється бандитизм особами старше 55 років (у середньому 1 особа на рік та 5 % від загальної кількості осіб, які вчинили бандитизм) та неповнолітніми, що в цілому не впливає на кримінологічну характеристику особи даної категорії злочинців [4].

Водночас у 2016 році було виявлено 11 осіб, які вчинили бандитизм, у віці 16–17 років, що, скоріш за все, є винятком, аніж закономірністю. Вказане підтверджується і тим, що надалі вказана вікова категорія бандитизм не вчиняла. Взагалі питома вага неповнолітніх у 2015–2019 рр. складає 13,4 %, зокрема, такий високий відсоток пояснюється сплеском у 2016 році [4]. При цьому за даними протягом останніх п'яти років не було виявлено жодної банди, що складалася лише з неповнолітніх осіб. Це пов'язано зі специфікою способу вчинення нападів учасниками банд (найчастіше, із застосуванням насильства чи погрозою його застосування, що не завжди можна здійснити і реально в силу фізіологічних особливостей підлітків), а також відсутністю у неповнолітніх навичок поведінки зі зброєю.

Водночас різним віковим групам притаманні різні приводи мотиви і причини вчинення злочинів. Зокрема, лідерами банд здебільшого стають особи старшого віку, які мали судимість, певні кримінальні навички та зв'язку зі злочинної середовищем. Таким чином, при плануванні діяльності із запобігання бандитизму правоохоронним органам варто особливо звертати увагу на проміжну вікову групу 25–49 років, саме вони є найбільш активними та мобільними у соціальному плані частини населення.

#### **Список використаних джерел:**

1. Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями. Дата оновлення: 23. 12. 2005. URL : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0009700-95>.
2. Богатирьов І.Г., Точія В.В. Кримінологія : підручник. Київ: ВД Дакор, 2018. 352 с.
3. Кримінологія: учебник / под общ. ред. А.И. Долговой. 3-е изд., перераб. и доп. М., 2012. 384 с.
4. Про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення. Генеральна прокуратура України. URL: <https://old.gp.gov.ua/ua/statinfo.html>.



***Мельник Галина Ігорівна,***

*студентка 4 курсу за спеціальністю Право юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права  
імені Леоніда Юзькова*

## **ЗАСОБИ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ ЯК ДЕТЕРМІНАНТ ЗЛОЧИННОСТІ**

У дослідженні питання впливу засобів масової інформації на злочинність важливим є виокремлення аспекту її функціонування як соціального явища, як криміногенного феномена та ролі масової комунікації серед інших причин вчинення злочинів. Безумовно, діяльність ЗМІ раніше вже була об'єктом кримінологічних досліджень багатьох науковців, зокрема даним питанням займалися В.В.Голіна, Б.М.Головкін, І.М.Даньшин, О.М. Джуджа, О.П. Закалюк, А.Ф. Зелінський, О.Г. Кулик, О.М. Литвак, О.М. Литвинов та ін.

Як відомо, одним з перших дослідників впливу ЗМІ на криміногенність суспільства був Ч. Ломброзо. Вчений висвітлює у главі XIV книги «Злочинна людина» (1876) роль тодішньої преси «з її пространими розділами скандальної хроніки». Французький кримінолог Арманд Корре у монографії «Злочин і самогубство» (1891) зазначає, що «згубний вплив» статей про вбивства проявлявся в скоєнні злочинів-імітацій, коли сценарієм



тієї чи іншої протиправної дії слугувала відповідна стаття в газеті. В той же час, Луї Проаль у своїй праці «Злочин і покарання» (1892) стверджує, що «нездорове читання» значно впливає на молодь в силу її найбільшої схильності до наслідування: «Подобиці здійснення суїцидів та злочинів розбурхують уяву, в результаті чого може з'явитися бажання повторити ці дії» [1, с. 287].

Останнім часом зустрічається точка зору про вплив ЗМІ (насамперед, телебачення й кіно) у вигляді пропаганди злочинної ідеології. «Неконтрольована свобода ЗМІ, яка почалася наприкінці 80-х – на початку 90-х років, призвела до того, що інформація, що передається ними, стала нести в собі суттєвий негативний потенціал. Діяльність правоохоронних органів у боротьбі зі злочинністю значною мірою стала подаватися однобічно й оцінюватися негативно. Особи ж, які вчинили протиправні вчинки, навпаки, стали головними й нерідко позитивними героями передач і публікацій» [2, с. 25]. Така ситуація викликає певне занепокоєння, оскільки, зважаючи на тотальну медіатизацію нашого життя, негативне наповнення ЗМІ створює стресовий фон для більшості осіб, що призводить до виявлення негативних емоцій, наслідком яких може стати і злочин.

З аналізу кримінологічної літератури можна зрозуміти, що існує декілька концепцій впливу ЗМІ на злочинність. Умовно основними з них можна вважати три: 1) ЗМІ як каталізатор агресивності у суспільстві; 2) ЗМІ як інструмент попередження злочинності; 3) ЗМІ як засіб психологічного впливу (як позитивного, так і негативного) – комбінована концепція.

В. В. Боровікова детально розглядає першу концепцію впливу, зупиняючись на тому, що повідомлення про злочинність, насильство, які з'являються у ЗМІ, підвищують рівень агресивності у людей. Дослідниця наводить декілька теорій, які корелюють із цією концепцією [3]. Проте, більшість цих теорій пов'язані з медійними технологіями (кіно, телебачення), а не із ЗМІ у класичному розумінні.

Яскравим прикладом в даному випадку може бути вітчизняне телебачення, на якому починаючи з листопада 2002 року до вересня 2007 року транслювались такі кінофільми (серіали): «Бригада», «Марш Турецького», «Агент національної безпеки», «Кріт» та багато інших. Відмінна риса цих кінофільмів – відхід від реального життя й соціальних мотивів, а також накладання західного типуажу поліцейського, узятого з художньої реальності, на наш вітчизняний реальний типаж. Картини кримінального життя, які безперервно висвітлюються по телебаченню, на сторінках в мережі Інтернет, показують те, що існує в реальній злочинній дійсності, тому викликають масову цікавість та інтерес. Популярність бандитських бойовиків перебуває на одному з перших місць.

Не меншого негативного впливу завдають ЗМІ, коли через них транслюється романтизація злочинного життя, вакханалія, аморальність, брутальність. Наслідком цього стає те, що серед молоді й підлітків негативна соціальна поведінка набуває привабливості. З'являються думки про можливість «союзницьких» стосунків із злочинцями. Висловлюються навіть ідеї про те, що злочинський світ – це частина української культури, а злочинські «правильні поняття» легші й розумніші законів. Виходячи з цього, зовсім неважко оцінити ступінь впливу масової комунікації, зокрема кінематографії, на глобальну масову свідомість, у першу чергу на молоде покоління.

Звісно, ЗМІ мають інформувати суспільство про злочинність, а саме її стан, структуру, динаміку, територіальність, її вияви в державі та за кордоном, розважати представників суспільства тим чи іншим видом інформаційної продукції (кінофільми, серіали, ток-шоу тощо), але це має робитися кримінологічно обґрунтовано і при цьому основним має бути попереджувальний вплив. Така функція висвітлення не має створювати в суспільстві паніки, з одного боку, а з іншого – не викликати в будь-кого бажання вчинити злочин.

Отже, можна зробити висновок, криміногенний вплив ЗМІ входить до єдиної системи взаємодії, що призводить до можливого та дійсно існуючого механізму створення причин, які детермінують злочинність. Крім того, такий вплив може здійснюватися саме злочинністю

(її елементами) в різних виявах, що дає можливість говорити, що ЗМІ можуть породжувати злочинність.

#### **Список використаних джерел:**

1. Мокряк М.О. Теоретичний дискурс ролі ЗМІ у попередженні злочинності. *Актуальні проблеми політики*. 2016. Вип. 58. С.286–292.

2. Кушнар'єв С. В. Вплив засобів масової інформації на формування правосвідомості неповнолітніх: зарубіжний та вітчизняний досвід. *Соціальна педагогіка: теорія та практика*. 2009. № 2. С. 24–31.

3. Боровикова В. В. Проблемы освещения преступности в средствах массовой информации и профилактическая деятельность органов внутренних дел : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Москва, 2002. 222 с.



**Сюсько Вікторія Іванівна,**

*студентка 4 курсу за спеціальністю Право юридичного факультету*

*Хмельницького університету управління та права*

*імені Леоніда Юзькова*

### **ФАКТОРИ, ЯКІ ВПЛИВАЮТЬ НА РІВЕНЬ ЗЛОЧИННОСТІ СЕРЕД ЖІНОК**

Зазвичай жінка асоціюється з ніжністю, турботою, любов'ю, тим не менш їх питома вага від числа усіх засуджених все ж таки з кожним роком дещо збільшується. Таким чином, актуальність обраної тематики зумовлюється тим, що рівень злочинної діяльності серед жінок є показником моральності та духовності суспільства, його ставлення до основних людських цінностей, тому потрібно розібратися в тих факторах, які впливають на рівень злочинності серед жінок.

Загалом, особистість людини формується під впливом біологічних, психологічних та соціальних факторів. Таким чином, якщо говорити про біологічні фактори, то, перш за все, вважаємо, що злочинні нахили у жінки можуть формуватися внаслідок певної хвороби або психічних розладів (пухлина мозку, біполярний розлад, післяродовий синдром тощо), а також внаслідок спадковості. Окрім того хочемо відмітити як пояснювали вплив біологічних чинників прихильники антропологічної школи у кримінології, зокрема Ч. Ломброзо, який вважав жінку більш злочинною, при цьому акцентуючи увагу на надмірній хворобливій збудливості жінок. Він підтримував точку зору, відповідно до якої, жінки, як і діти, менш сприйнятні до болю, але більш збудливі. У деяких хворобливих станах, як наприклад в істерії, збудливість ця досягає крайніх меж. В своїй роботі «Жінка – злочинниця і проститутка» він зазначав, що жорстокість – це засіб захисту і зброя лише слабкої істоти, і жінка, не будучи в стані покінчити одним ударом зі своїм ворогом, задовольняється хоч тим, що мордує і катує його по можливості більше. Жорстокість жінки є наслідком її пристосування до життя і є, подібно підступництву і хитрощам, результатом її фізичної безпорадності [1, с. 28].

Якщо ж говорити про соціальні фактори, то в першу чергу слід відмітити вплив сім'ї на схильність жінки до вчинення злочину. Так, О.М. Гаргат-Українчук зазначає, що у злочинниць чітко простежується зв'язок між сімейним неблагополуччям і антисуспільними проявами. Сімейне неблагополуччя виявляється перш за все у поєднанні таких обставин, як деформація сімейних зв'язків і стосунків; низький культурний, загальноосвітній і професійний рівень; примітивне коло інтересів, які нерідко стають домінуючими і переходять в антисуспільні; викривлення моральних і правових поглядів тощо [2, с. 177]. Проте, ми не зовсім погоджуємось з цим, так як вважаємо, що злочинність жінок не завжди пов'язується з неблагополуччям сім'ї, оскільки відомо, що в благополучних сім'ях теж трапляються такі випадки, що часто пояснюється тим, що або діти вважають, що їм все дозволено, або вони не відчували батьківської любові і таким чином привертають до себе увагу чи так себе реалізують.

Вплив сім'ї на злочинність жінки проявляється не тільки з дитинства, велике значення має і те як жінка себе реалізувала в ролі дружини і матері. До прикладу, досі сімейне насильство залишається латентним і безкарним злочином, хоча саме це найчастіше стає поштовхом до вчинення насильницьких дій зі сторони жінки. Також, законодавець передбачає кримінальну відповідальність за умисне вбивство матер'ю своєї новонародженої дитини. Зазвичай такі діяння вчиняються молодими жінками в зв'язку з тим, що вони не мають сім'ї, достатнього матеріального забезпечення, свого житла, належних життєвих умов для виховання майбутньої дитини тощо.

Окрім того, до соціальних факторів можна віднести низький рівень матеріального забезпечення, що зумовлюється безробіттям, оскільки зовсім не таємниця, що жінкам досить часто відмовляють у працевлаштуванні на високооплачувані роботи. Матеріальна незахищеність і непевність у наступному дні спричиняє криміногенну обстановку серед жінок, які бажають працювати більше в державному секторі, де існують виплати по лікарняних аркушах, допомоги з догляду за дітьми, оплата відпустки, збереження робочого місця протягом трьох років після народження дитини, фіксований режим робочого часу і тому подібне [3, с. 121].

Що стосується психологічних чинників, то до них ми можемо віднести стрес, стан афекту та фрустрацію. Стрес може бути викликаний зовнішнім подразником, особливо у разі наявної небезпеки. Звичайно, стрес притаманний не тільки жінкам, а й чоловікам теж, проте вважається, що жінки переживають стрес більш складніше. Таким чином, якщо жінка перебуває в стані стресу, що до того ж супроводжується певною схильною ситуацією, потребою та злочинним мисленням, то у неї формується злочинна воля. Стан афекту теж викликається зовнішнім подразником, який до того ж є несподіваним чи дуже сильним (конфлікт, ігнорування, фізичне насилля тощо). Яскравим прикладом є скоєння жінкою вбивства в стані афекту, як реакція на домашнє насилля.

Виділяють також такий психологічний фактор як фрустрація – особливий емоційний стан, який виникає, коли людина стикається з будь-якими перешкодами і через це не може досягти своїх цілей, або задоволення свого бажання, або потреби стають неможливими. Такий стан може виникати внаслідок зіткнення з зовнішніми перешкодами або особистісного конфлікту. Стан фрустрації супроводжується різними негативними переживаннями: розчаруванням, роздратованістю, тривогою, відчаєм, апатією, а тому жінка у стані фрустрації може виявляти агресивність, що може призвести до конфліктної ситуації та до формування злочинної волі[4, с. 262]. Окрім того, на формування злочинної волі жінки може впливати і настрій особи, який змінюється під впливом фізичних чинників (дратівливі звуки, перепади температури, повний місяць та ін.), а також мікросоціальних чинників (грубість, образи, підвищення голосу з боку потерпілого тощо).

Отже, можемо зробити висновок, що на схильність жінки до злочинної діяльності впливають такі фактори, як: біологічні (спадковість, хвороба, фізична безпорадність), соціальні (сім'я, виховання, освіта, матеріальна незабезпеченість) та психологічні (стрес, стан афекту, фрустрація, поганий настрій). Таким чином, основними мотивами, які підштовхують жінку до здійснення злочину є: задоволення необхідних життєвих потреб, задоволення потреб сім'ї, задоволення власних матеріальних потреб, бажання мати коштовні речі, образа, гнів, помста, ревнощі, заздрість тощо.

#### **Список використаних джерел:**

1. Меркулова В.О. Жінка як суб'єкт кримінальної відповідальності : монографія. *Одеса: НДРВВ ОЮІ НУВС*. 2003. Видання 2-е. Ст. 281. URL: <http://dspace.oduvs.edu.ua/bitstream/123456789/297/1/Меркулова.%20Жінка%20як%20суб%27єкт%20крим.%20відповід..pdf>.

2. Гаргат-Українчук О.М. Причини та умови жіночої злочинності. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2014. Випуск 1 (4). С. 173–182. URL: [http://www.pjv.nuoua.od.ua/v1\\_2014/18](http://www.pjv.nuoua.od.ua/v1_2014/18).

3. Неживець О.М. Основні причини, умови та механізм, що детермінують злочинну поведінку жінок. *Юридичний вісник*. 2012. №3 (24). С. 119–122. URL: [http://www.law.nau.edu.ua/images/Nauka/Naukovij\\_jurnal/2012/statji\\_n3\\_24\\_2012/Negivec\\_119.pdf](http://www.law.nau.edu.ua/images/Nauka/Naukovij_jurnal/2012/statji_n3_24_2012/Negivec_119.pdf).

4. Продан Т. Фактори, що впливають на формування злочинної поведінки жінок. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. Випуск 10. С. 260–263. URL: <http://pgr-journal.kiev.ua/archive/2020/10/45.pdf>.



**Сівка Артур Ігорович,**

*студент 4 курсу за спеціальністю Право юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права  
імені Леоніда Юзькова*

## **ВПЛИВ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ НА ЗАГАЛЬНИЙ РІВЕНЬ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ**

Протягом останніх років в Україні неухильно загострюється проблема зростання злочинності у сфері незаконного обігу наркотичних засобів. Особливого занепокоєння викликає те, що ці соціально негативні явища за своєю поширеністю і негативними наслідками увійшли до ряду факторів, що загрожують національній безпеці країни.

Для дослідження піднятої нами проблематики, насамперед, необхідно з'ясувати зміст поняття «легалізація». Так, деякі науковці стверджують, що «легалізація» – це певна правова процедура, що здійснюється уповноваженим суб'єктом, з питань визнання, надання дозволу, підтвердження юридичної чинності й узаконення, певних суб'єктів, об'єктів, дій в інтересах зацікавлених осіб [1, с. 81].

Загалом правові та організаційні засади державної політики щодо обігу в Україні наркотичних засобів регулюється, зокрема Законом України «Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори» [2]. Варто також зазначити, що перелік наркотичних засобів визначений постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів» [3].

Останнім часом росте список країн, в яких дозволяється використовувати канабіс в особистих та медичних цілях. Під наглядом держави медичне використання марихуани дозволено в Чехії, Канаді, Нідерландах, Ізраїлі, Іспанії, деяких штатах США та в Грузії. В медичних цілях вживання марихуани може полегшити життя багатьом хворим українцям. Досліди довели, що канабіс допомагає лікувати депресію, постравматичний синдром, розсіяний склероз і епілепсію, діє як знеболююче, а також полегшує симптоми онкологічних захворювань [4, с. 665].

Для того щоб зробити об'єктивний висновок із приводу узаконення наркотичних засобів, необхідно проаналізувати як його позитивні, так і негативні сторони. Зокрема до переваг ми можемо віднести: певне зниження витрат держави на суди, правоохоронні органи, місця утримання в'язнів; можливість збільшення бюджету країни, саме за рахунок стягнення податків у сфері наркообігу; перспектива ефективного контролю за якістю наркотичних засобів; використання традиційних вітчизняних культур, якими є мак та конопля, для виготовлення доступних вітчизняних медичних препаратів. Разом з тим, до негативних аспектів легалізації наркотичних засобів ми можемо віднести: значне зростання наркозалежних; навіть у випадку легалізації, матиме місце тіньовий ринок; вживання наркотичних засобів стане більш доступнішим для людей [5, с. 40].

Щодо впливу легалізації наркотичних засобів на загальний рівень злочинності, то варто зауважити наступне: враховуючи соціально-політичні та економічні фактори в Україні, збільшення кількості наркозалежних може призвести до зростання злочинності. До прикладу: у особи, яка часто вживала наркотики, через фінансові труднощі виникає проблема доступу до наркотиків. В подальшому у такої особи може виникнути умисел вчинити крадіжку, або навіть розбій для того, щоб потім продати (або обміняти) незаконно набуте майно в заміні на наркотичні речовини. Якщо ж навіть легалізувати вживання канабісу виключно в медичних цілях, це може призвести до поширення корупційних злочинів, наприклад, надання неправомірної вигоди службовій особі для отримання відповідної ліцензії на право вирощування коноплі в медичних цілях, або надання неправомірної вигоди для отримання рецепту лікаря. Також ми не можемо бути впевнені в тому, що особа, яка має відповідний висновок лікаря та отримала медичний канабіс не буде поширювати його для сторонніх осіб.

Загалом з цієї проблематики є міжнародна позиція. Так, Міністерство юстиції США встановило, що злочинці під впливом наркотиків здійснюють в шість разів більше вбивств, в чотири рази більше нападів і майже в півтора рази більше пограбувань в порівнянні з тими, хто скоює злочини заради того, щоб дістати гроші для покупки наркотиків. Витрати на охорону здоров'я, соціальне забезпечення і правосуддя в Європі миттєво зростають, якщо споживання наркотиків буде легалізовано.

Враховуючи усе вище наведене, можемо дійти до висновку, що в силу суспільно-політичного життя в Україні легалізація наркотичних засобів в подальшому більшою мірою буде мати негативний вплив на таке соціальне явище як злочинність, зокрема підвищення кількості наркозалежних, що може призвести до поширення, наприклад, корупційних злочинів або збільшення злочинів, які безпосередньо пов'язані з незаконним обігом наркотичних речовин.

#### **Список використаних джерел:**

1. Журенок Т.В. Легалізація як загальнотеоретична категорія. 2012. С.79–85.
2. Закон України «Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори». Відомості Верховної Ради України. 1995, № 10, ст.60.
3. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів»: від 06.05.2000 № 770.
4. Грабовська І. С. Проблема легалізації наркотичних засобів у кримінальному праві України. 2018. № 4(2). С. 663–667. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv\\_2018\\_4\(2\)\\_\\_74](http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2018_4(2)__74).
5. Миронець О.М., Демченко Ю.О., Атаманчук Т.Р. Теоретико-правові аспекти легалізації «легких» наркотиків в Україні, 2017. С. 38–40.



*Куліковська Валентина Олександрівна,  
студентка 4 курсу за спеціальністю Право юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права  
імені Леоніда Юзькова*

### **МОТИВАЦІЇ ЗЛОЧИННОЇ ПОВЕДІНКИ НЕПОВНОЛІТНІХ**

Актуальність даної теми обумовлена тим, що проблеми злочинної поведінки неповнолітніх осіб є центральною проблемою не тільки кримінології, а й психології, педагогіки, соціології. Гострота цієї проблеми полягає в тому, що вона відображає загальну тенденцію злочинності, є показником соціальних умов та дає можливість прогнозувати перспективи подальшого розвитку та напрямки злочинів.

Підлітковий вік є одним з найскладніших етапів розвитку людини, оскільки в цей період відбувається перехід від дитинства до дорослості. Цей вік характеризується особливими змінами, пов'язаними з фізичним дозріванням, інтелектуальним і особистісним

розвитком. На цьому етапі відбувається зміна інтересів, і прагнення до самостійності, активної діяльності переважає.

Основне протиріччя даного періоду – наполегливе прагнення підлітка до визнання своєї особистості дорослими при відсутності реальної можливості утвердити себе серед них.

Соціально дезадаптований підліток, якого не було включено до соціально орієнтованої групи, потрапляє до асоціальних угруповань, що є вирішальним фактором включення підлітка у злочинну діяльність.

Асоціальність угруповань не завжди виявляється в діях, але завжди відображається в моральних цінностях та нормах. Цінується сила, нахабність, жорстокість, агресивність, зухвалість і цинізм по відношенню до законслухняних громадян. Норми поведінки, які тут культивуються, є такими: хибні форми вияву дорослості (паління, вживання алкоголю та наркотиків, уміння лаятися, битися); протиправні дії як найвищий вияв «доблесті» [3].

Однією з особливостей психологічного стану неповнолітніх є прагнення до самостійності та певного ступеня свободи дій, з одного боку, і тривога, страх змін та проблеми, з іншого. Особливу гостроту набуває потреба у самовизначенні.

У перехідний період відбуваються перетворення в найрізноманітніших сферах психіки. Кардинальні зміни торкаються мотивації. Зміст мотивації відображає світогляд молоді та формує плани їх майбутнього життя [4].

Структура мотивів характеризується ієрархічною системою, наявністю певної системи супідрядних різних мотиваційних тенденцій на основі ведучих суспільно значущих і таких, що стали цінними для особистості, мотивів.

Що стосується механізму дії мотивів, то вони діють тепер не безпосередньо, а виникають на основі свідомо поставленої мети і свідомо прийнятого наміру [2].

Для соціально дезадаптованих підлітків це не так, для них характерна не сформованість певних особистісних структур, низький рівень розвитку моральних уявлень і соціально схвалюваних навичок поведінки. Вони імпульсивні, не схильні до самоаналізу та рефлексії і часто взагалі не усвідомлюють себе суб'єктами власної діяльності. У таких підлітків відсутня мотивація досягнення, а натомість переважає уникаюча мотивація, яка заважає підлітку включитися в соціально схвалювану діяльність, а це призводить до неможливості задовольнити потребу в самореалізації. У подальшому, неможливість задовольнити потребу в самореалізації штовхає неповнолітнього на пошуки асоціальних або штучних засобів зміни психічного стану з негативного на позитивний, що призводить до делінквентної, адиктивної, а то й кримінальної поведінки. Це складає динамічний аспект мотиваційної сфери неповнолітнього [1].

Для злочинності неповнолітніх характерна підвищена латентність, оскільки багато злочинів, які скоюють неповнолітні, дорослими сприймаються як пустощі через недостатню соціальну зрілість (наприклад, крадіжки у сім'ї, сусідів, навчальних закладах, хуліганські бійки, відбирання грошей і речей у молодших). Через те, що цьому не надається належного значення, про такі дії, як правило, не повідомляється. Тому реальнішим є облік тяжких насильницьких і насильницько-корисливих злочинів, які скоюють неповнолітні (вбивства, тілесні ушкодження, звалтування, хуліганства, крадіжки, грабежі, розбійні напади) [5].

Зокрема, такі злочини вчиняються у разі прояві інфантильності – безвідповідального ставлення до своїх вчинків.

Частіше в неповнолітніх, ніж в дорослих осіб зустрічаються мотивації:

- солідарності;
- самоствердження в своїй групі;
- наслідування поведінки.

Непоодинокими також є випадки, коли злочини неповнолітніх були випадковими з точки зору загальної спрямованості особистості. Суспільна небезпечність неповнолітніх в групі проявляється в тому, що єдина оцінка учасниками групи злочинних дій знижує їх почуття особистої відповідальності, забезпечує уявну анонімність та безкарність, стимулює мотиви, пов'язані з престижністю в групі. Частина групових злочинів, які вчиняють



неповнолітні, майже в два рази є вищою аналогічних показників дорослої злочинності та складає 50–80 % в структурі всієї злочинності неповнолітніх.

Для злочинів, учинених неповнолітніми, зазвичай не властива попередня підготовка, а також вжиття заходів до приховування слідів. Це пояснюється тим, що значна кількість вчинених підлітками деліктів має ситуаційний характер і обумовлена конкретними обставинами, наприклад перебуванням потерпілого в стані алкогольного сп'яніння і т.д. [2].

В більшості випадків злочини вчиняються неповнолітніми на відкритій місцевості (на вулицях, дворах, парках). Це обумовлюється особливостями особистості неповнолітніх, у яких відсутнє перспективне бачення наслідків учинення діяння, а самі дії носять безсистемний, хаотичний характер. Така поведінка визначає залишення великої кількості слідів та наявності очевидців.

Мотивація відіграє важливу роль у становленні та розвитку особистості неповнолітнього, так як в цьому віці складається ієрархія мотивів, набувають стійкість домінуючі мотиви.

#### **Список використаних джерел:**

1. Залялова І.М. Політова А.С. Чинники злочинності неповнолітніх *Вісник пенітенціарної асоціації України*. 2019. № 3(5).С. 118–127.
2. Красілова Ю.М. Особливості мотиваційної сфери неповнолітніх засуджених *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. Серія Актуальні проблеми психології. 2017. Том XI. Випуск 13. С. 60–70.
3. Максимова Н. Ю. Основи психології девіантної поведінки: підручник за заг. ред. Н. Ю. Максимова. К.: 2008. 439 с.
4. Вагнер М. К. Проблема виникнення девіацій в підлітковому віці. *Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди*. Серія Психологія. 2013. Вип. 46(2). С. 44–50.
5. Гумін О.М., Зубач І.М. Поняття латентної злочинності та напрями її профілактики *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія Юридичні науки. 2015. № 824. С. 424–429.



**Винник Яна Сергіївна,**

*студентка 4 курсу за спеціальністю Право юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

### **ДЕТЕРМІНАНТИ ЗЛОЧИННОСТІ ЖІНОК**

Злочинність жінок у сучасному світі є великою проблемою, адже кожна жінка має особливу місію дати нове життя та сформувати належну соціальну ланку в суспільстві. Таким чином, злочинність жінок вважається неприпустимим явищем, що носить аморальний характер.

Незважаючи на існуючі в суспільстві правила, щодо ролі жінки, злочинність жінок є і стрімко розвивається, тому потрібно зрозуміти основні причини вчинення кримінальних правопорушень жінками, щоб сформувати шляхи їх вирішення.

Під жіночою злочинністю слід розуміти сукупність злочинів, вчинених особами жіночої статі, яким притаманні специфічні ознаки, пов'язані з історично обумовленим місцем жінки в суспільстві, її соціальними ролями, психологічними та біологічними особливостями [1].

Г.А. Аванесов зазначає, що при аналізі детермінантів злочинності жінок необхідно враховувати жіночу психологію, так як у жінок, порівняно з чоловіками, не тільки інший одяг, але і манери поведінки, образ мислення, уявлення про життя [2, с. 454].

З цією думкою варто погодитись, тому що жіноча злочинність відрізняється від чоловічої, тим що має свої певні індивідуальні особливості, а саме: меншу агресивність,



здебільшого відсутній насильницький характер вчинення протиправних дій, корислива мотивація, особлива сфера вчинення кримінального правопорушення, залежно від соціальної ролі жінки у суспільстві.

Відповідно до Єдиного звіту про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення за січень-лютий 2021 року серед виявлених осіб кримінальні проступки вчинили 92, злочини нетяжкі, тяжкі та особливо тяжкі вчинили 11, 49 та 5 – особи жіночої статі. Серед неповнолітніх осіб, що вчинили злочин 92 - особи жіночої статі. За цей період жінками було вчинено кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я особи – 7, проти власності – 64, у сфері господарської діяльності – 4, проти довілля – 2, проти громадської безпеки – 2, проти безпеки руху та експлуатації транспорту – 1, проти громадського порядку та моральності – 3, у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші кримінальні правопорушення проти здоров'я населення – 4, проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян та кримінальні правопорушення проти журналістів – 6, у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг – 9, проти правосуддя – 1, проти встановленого порядку несення військової служби – 1. Всього за період січень – лютий 2021 року серед виявлених осіб, які вчинили кримінальні правопорушення 912 – вчинено особами жіночої статі [3].

Таким чином, жіноча злочинність потребує належної уваги, перш за все вивчення причин її появи та розвитку.

Основними детермінантами злочинності жінок є: нестабільне економічне становище в державі, соціальна нерівність та напруженість в суспільстві, неможливість правомірними шляхами забезпечити гідний рівень життя собі і своїй родині, ослаблення соціального інституту сім'я, знецінення ролі жінки, змінення їх життєвих позицій і активізація у політичному, військовому житті країни, низький рівень культури громадян, відсутність поваги до особистості та поширення аморальних явищ, таких, як наркоманія, психопатія, проституція, збільшення числа жінок, що зловживають спиртними напоями.

Причини виникнення злочинності жінок мають соціальний характер. Найбільший поштовх до вчинення кримінального правопорушення особами жіночої статі робить суспільство, яке не готове підтримати та допомогти жінці, яка перебуває у важкій життєвій ситуації. Засудження та застаріле розуміння феномену жінка є тими самими механізмами, що пришвидшують розвиток злочинності жінок у сучасному світі.

Отже, розвиток злочинності жінок є однією із соціально важливих проблем сьогодення. У сучасному світі дещо переоцінюється роль жінки, покладаються завдання, які не усім морально під силу. Основна проблема, чому це сприяє поширенню жіночої злочинності, бо якщо з будь-яких причин жінка не виконує свої основні «функції», вона отримує засудження та бажання будь-якими засобами виправдати себе в очах інших, або ж навпаки зробити бунт у суспільстві, щодо існування «ідеальної» жінки.

Тому, для створення дієвих шляхів запобігання жіночої злочинності, важливо визначити основні детермінанти її розвитку. На мою думку для зменшення рівня жіночої злочинності, потрібно звернути увагу, перш за все на соціальні заходи запобігання злочинності.

#### **Список використаних джерел:**

1. Денисов С.Ф. Кримінологія. Особлива частина: навчальний посібник. Запоріжжя: КПУ. 2012. С. 75.
2. Аванесов Г.А. Кримінологія и соціальна профілактика. М.: Академія МВД ССРСР. 1980. 528 с.
3. Єдиний звіт про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення. Сайт Офісу Генерального прокурора : офіц. веб сайт. URL: <https://data.gov.ua/dataset/933b0d16-458c-471e-a86a-30812b8395f8> (дата звернення: 27.03.2021р.)



**Ястремська Алла Ростиславівна,**  
*студентка 4 курсу за спеціальністю Право юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права  
імені Леоніда Юзькова*

## **КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА РЕЦИДИВНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ**

Рецидивом кримінальних правопорушень визнається вчинення нового умисного кримінального правопорушення особою, яка має судимість за умисне кримінальне правопорушення [1]. Дане визначення поняття рецидиву міститься саме в статті 34 Кримінального кодексу України. Для характеристики рецидиву притаманні певні ознаки. По-перше, рецидив має бути вчинений особою два чи більше самостійних злочинів. По-друге, у межах рецидиву всі злочини, які вчинила особа, мають бути умисними незалежно від стадії цих злочинів; окрім цього, має враховуватися роль особи (була вона виконавцем чи іншим співучасником). По-третє, злочини, які становлять рецидив, мають бути віддалені один від одного певним проміжком часу, а на момент вчинення злочину особа повинна мати незняту чи непогашену судимість [2, с. 187]. Так під час ствердження того, що особа вчинила рецидив злочину потрібно звертати також увагу й на ряд характерних ознак, що йому здебільшого притаманні. Рецидив виступає як обтяжуюча ознака при новому вчиненню злочина.

Питання вивчення характеристики рецидивної злочинності були предметом дослідження серед різних вітчизняних і зарубіжних вчених, таких як В. Голіна, Г.М. Чернишов, А.Ф. Зелінського, В.С. Батиргарєєва, Н.М. Пісоцька та інші.

У кримінологічній літературі, науковці наводять більш розширену версію поняття рецидиву. Кримінологічний рецидив – це повторне вчинення нового злочину особою, яка раніше вчинила злочин, незалежно від наявності у неї судимості. Кримінологічне поняття рецидиву дозволяє виділити повторні злочини, вчинені особами: до яких за різних обставин кримінально-правового впливу взагалі не вживалися; які мають непогашену або незняту судимість, судимість яких погашена чи знята; щодо яких застосовані за попередні злочини інші, некримінальні покарання або заходи правового впливу [3, с. 157]. Так, поняття рецидиву в Кримінальному кодексі та в кримінологічній літературі значно відрізняються. Саме кримінологічний рецидив налічує в собі більш ширший перелік того, що розуміється під рецидивом ніж в кримінально - правовому значенні.

Аналіз структури рецидивної злочинності та її змін також свідчить про негативні тенденції: зростання у цілому тяжких, особливо тяжких насильницьких, корисливо-насильницьких злочинів, крадіжок, у тому числі із квартир, хуліганств. Узагалі в Україні кожний четвертий злочин вчиняється особами з кримінальним минулим і майже кожен другий злочин є тяжким або особливо тяжким. У структурі рецидивної злочинності «лідують» корислива насильницька і корислива злочинність, і це пояснюється тим, що більшість рецидивістів орієнтуються на ті злочини, вчинення яких приносить швидку наживу [4]. Так, дійсно рецидивну злочинність вчиняють ті особи які вже раніше були судимі за злочин, а тому вони вже порушували норму закону одного разу і в них є певна схильність до вчинення нового. Звісно не всі особи, що відбувають покарання вчиняють нові злочини однак є такі які за певних причин все ж таки йдуть на новий злочин.

Характеризуючи рецидивну злочинність, не можна не зупинитися на основних особливостях особистості рецидивістів. До них, на погляд науковців, слід віднести:

- підвищену суспільну небезпеку порівняно з особами, що вчинили злочин уперше;
- відвертий цинізм. Відкидання загальнолюдських цінностей, прагнення додержуватись вимог злочинної субкультури (жаргон, нанесення татувань, злочинна антиморальна основа агресивності, жорстокості, демонстративної психопатичної поведінки);
- становлення на злочинний шлях у неповнолітньому віці;

– злочини, в яких бере участь або якими керує рецидивіст, часто жорстокіші, характеризуються більшою сміливістю задуму і виконання, обачністю і передбачливістю [4, с.193].

Таким чином до кримінологічної характеристики рецидивної злочинності слід також віднести і особливості які притаманні особам, що вчиняють дану злочинність. Так як це є важливим аспектом в даній характеристиці. Так дійсно особи які вчиняють злочин не вперше вони в своїх діях більш досвідченіше ніж особи які вперше вчинили злочин.

Згідно з статистичними даними Офісу Генерального прокурора України за період січень – лютий 2021 р. 2509 осіб які раніше вчиняли кримінальні правопорушення з них саме 1637 особи судимість яких не знята та не погашена. Саме за період січень – грудень 2020 р. дані наступні: 5417 осіб які раніше вчиняли кримінальні правопорушення з них саме 3438 особи судимість яких не знята та не погашена. Дані за січень – грудень 2019 р. наступні: 6117 осіб які раніше вчиняли кримінальні правопорушення з них саме 3967 особи судимість яких не знята та не погашена. Таким чином можна спостерігати, що дані доволі таки високі що свідчить що рецидивні злочини вчиняють доволі таки часто.

Отже, рецидивна злочинність вона в свою чергу є небезпечна тим що особа незважаючи ні на які ознаки вчиняє новий злочин. На вчинення особою рецидиву впливають різні фактори. Дослідження саме характеристик рецидивної злочинності та інших аспектів даного питання можливо допоможе в її зменшенні.

#### **Список використаних джерел:**

1. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 25–26, ст.131.
2. Таволжанський О. В., Дейнека В. С. Кримінологічний аспект рецидивної злочинності. 2016. С. 187–191. URL: <http://www.apdp.in.ua/v77/28.pdf> (дата звернення 30.04.2021).
3. Чернишов Г.М. Кримінологічна характеристика рецидивної злочинності в Україні : аналіз сучасного стану. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. № 6. Том 1. 2017. С.156-160
4. Голіна В.В. Головкін Б.М. Кримінологія: Загальна і особлива частини. Навчальний посібник. Харків, Право. 2014. 513 с.
5. Сміяна Л. С., Нікітіна Ю. В. Кримінологія: підручник. Київ: Національна академія управління. 2010. 496 с.



**Бакшеєв Андрій Костянтинович,**  
*студент 4 курсу за спеціальністю Право юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права  
імені Леоніда Юзькова*

### **ОСОБЛИВОСТІ ВІДБУВАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПОКАРАННЯ НЕПОВНОЛІТНІМИ**

Актуальність обраної теми обумовлюється тим, що значну увагу в Кримінальному кодексі України приділено такому суб'єкту злочину, як неповнолітня особа. Загалом, неповнолітні особи – це категорія осіб, яка визначається в міжнародно-правових положеннях як група «вразливих засуджених». Саме такі чинники, як вікові та психологічні особливості даної категорії засуджених, на думку багатьох науковців, викликає необхідність пом'якшення умов відбування ними покарання порівняно із повнолітніми суб'єктами злочину.

За законодавством України, неповнолітніми визнаються особи, які досягли віку кримінальної відповідальності тобто 16 років, а в передбачених Кримінальним кодексом України випадках 14 років, відповідно до ст.22 Кримінального кодексу України[1].

Підставою кримінальної відповідальності неповнолітніх є вчинення злочину, який передбачений Особливою частиною КК України. У КК України, в окремому розділі, регламентовано особливості кримінальної відповідальності та, зокрема, покарання неповнолітніх осіб. На нашу думку, виокремлення даного питання в окремих розділ пов'язано із тим, що застосовувати заходи кримінальної відповідальності стосовно неповнолітніх осіб необхідно, враховуючи та ретельно досліджуючи психологічну характеристику особи, встановити та оцінити наявність ризиків учинення злочину повторно, психологічні та вікові ознаки особи.

Загалом, особливості відбування покарання у виді позбавлення волі неповнолітніми передбачено у гл. 21 КВК України, де йде мова про матеріально-побутові умови, певні режимні вимоги до засуджених, специфіку побудови установ для неповнолітніх, додаткові гарантії при їх звільненні та деякі положення про їх соціальну адаптацію до умов вільного життя [2]. У роз'ясненні Верховного Суду зазначено, що позбавлення волі на певний строк є найсуворішим покаранням, що може бути призначене особам, яким на момент вчинення злочину не виповнилося 18 років. Це покарання має застосовуватися до таких осіб тільки у тому випадку, коли суд переконаний, що призначення більш м'якого покарання до неповнолітньої особи не сприятиме виправленню [3]. Неповнолітні засуджені відбувають покарання у виді позбавлення волі у спеціальних виховних колоніях, що відрізняються від колоній для повнолітніх осіб за ступенем ізоляції, перш за все. Ці колонії мають поліпшені умови тримання.

На нашу думку, головною особливістю таких виховних колоній повинна бути їхня виховна ціль. Саме виховна складова є основним завданням службових осіб кримінально-виконавчої служби. Ця ідея закладена законодавцем в механізм правового регулювання виконання покарання у виді позбавлення волі щодо неповнолітніх, на що вказує навіть назва установ, де такі засуджені відбувають покарання. Ці установи повинні бути орієнтовані на виховання особи. Адже неповнолітня особа більш сприйнятлива, на неї можна здійснювати відповідний корегуючий вплив з ціллю виправлення, більшість у такому віці легше піддаються вихованню та навчанню. І саме тому виховні колонії повинні бути тими установами, де засуджений неповнолітній зможе отримати підтримку, допомогу і навіть захист.

Загальні кримінологічні дослідження вказують, що значна кількість осіб, які відбували покарання у місцях позбавлення волі у неповнолітньому віці, після закінчення строку покарання продовжують злочинну діяльність. Слід погодитись з думкою науковців, що «рецидив має переважно пенітенціарну природу», «чим раніше людина вчинить злочин, за який її відправляють у місця позбавлення волі, тим імовірніше, що вона знову вчинить злочин» [4, с. 142]. На нашу думку, це зумовлюється нестійким становищем у суспільстві неповнолітньої особи, прихильність таких осіб до «злочинної романтики», вплив суспільства та оточуючих. Виходячи з цього, важливим моментом у процесі організації відбування покарання неповнолітніми є обов'язковість навчання, на що вказує КВК України. Це реальна можливість для неповнолітніх, які знаходяться у конфлікті з законом, отримати освіту, додаткові навички, вміння та ін. Більш того, освіта є можливо найдієвішим чинником, який здатен змінювати особу, і від того яким чином вона організована в виховній установі, залежить в кінцевому підсумку, успіх всієї кримінально-виконавчої діяльності щодо неповнолітнього.

Позбавлення волі на тривалий строк негативно впливає на психіку підлітка. Основний процес становлення особистості відбувається в місцях позбавлення волі, тобто у негативному оточенні. Як зазначає відомий німецький кримінолог Г.Й. Шнайдер, висновки якого базуються на даних численних соціологічних досліджень, що саме неповнолітні засвоюють найшвидше протиправні форми поведінки і складають про себе оманливу, негативну думку, яка далі у ході деліквентної поведінки посилюється, перетворюючи їх на дорослих злочинців [5, с. 38].

Як зауважують науковці, основними особливостями виховних колоній, які відрізняють їх від будь-яких інших установ та вказують на виховний характер діяльності є:

більш м'який і лояльний режим тримання, прояв якого полягає в тому, що для таких засуджених передбачені більш комфортні умови тримання в загалі, підвищені норми харчування, більші можливості для заняття спортом, участі в інших заходах; можливості щодо навчання засуджених неповнолітніх; специфічні умови їх праці, передбачені законодавством про працю; заборона застосувати до них спеціальні засоби безпеки й накладати деякі дисциплінарні стягнення; обмеження вживання деяких заходів щодо неповнолітніх (переміщення без супроводу, слідування до місця вибуття при звільненні засудженого, переведення неповнолітніх в інші колонії т ін.); більші можливості щодо звільнення й дострокового звільнення засуджених неповнолітніх; поступове привчання до умов життя на волі.

Все ж таки, незважаючи на всю цю роботу, стан справ з вихованням та ресоціалізацією засуджених неповнолітніх залишається на низькому рівні. Необхідно констатувати той факт, що є необхідність у реформуванні кримінального законодавства у частині видів покарань, що застосовуються до неповнолітніх, враховуючи соціальні та психологічні чинники цієї категорії осіб. У справах неповнолітніх необхідно максимально вдаватися до моделі соціальної реабілітації, одним з елементів якої є відхід в системі кримінальної юстиції від суворих і офіційних реакцій на правопорушення і злочини, як і на їх виконавців, і перехід до таких покарань, які можуть виконуватися із залученням громадських інститутів.

#### **Список використаних джерел:**

1. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III. Відомості Верховної Ради України. 2001, № 25–26, ст.131.
2. Кримінально-виконавчий кодекс України від 1.01.2004 р. № 1129-IV. Відомості Верховної Ради України. 2004, № 3–4, ст. 21.
3. Про практику розгляду судами справ про застосування примусових заходів виховного характеру : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 15.05.2006 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-06#Text>.
4. С.О. Виноградова Рецидивна злочинність серед неповнолітніх: причини та попередження. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія Право. 2015. Вип. 33. Т. 2. С. 141–144.
5. Астемиров З. А. Уголовная ответственность и наказание несовершеннолетних М.: Юрид. лит., 1970. 120 с.



**Вітренко Тетяна Євгенівна,**  
*студентка 4 курсу за спеціальністю Право юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права  
імені Леоніда Юзькова*

### **ВИПРАВЛЕННЯ І РЕСОЦІАЛІЗАЦІЯ ЗАСУДЖЕНИХ ТА ЇХ ОСНОВНІ ЗАСОБИ**

Сукупність питань, пов'язаних із питанням виправлення та ресоціалізації засуджених є досить розповсюдженою темою для дискусій у науковій доктрині. Залишаючи місце відбування покарання, особа має досвід негативної практики, не тільки тієї, через яку вона була засуджена, але й ту, яку особа набула під впливом так званої «тюремної субкультури»: неповаги до закону та зневага моральних норм, зневажливе ставлення до прав та інтересів інших осіб. Саме тому з метою побудови нового життя, адаптації у суспільстві у особи виникає необхідність змінити попередній спосіб життя, адже вона стикається з необхідністю змінити свої звички, та стати на шлях повноцінного виправлення.

Аналізуючи положення ч. 1 ст. 6 Кримінально-виконавчого кодексу України [1], можна зазначити, що виправлення та ресоціалізація є важливими процесами, які відбуваються в особистості засудженого через свідоме відновлення в соціальному статусі

члена суспільства. Необхідною умовою ресоціалізації є виправлення засудженого (ч.2 ст. 6 КВК України). Не можна не погодитись із думкою науковців про те, що процес ресоціалізації засуджених є досить складним і потребує багато зусиль. Саме тому процесі досягнення мети покарання з'являються складнощі щодо здійснення цієї процедури. Отож, варто зауважити про наявність кількох проблемних аспектів, які пов'язані з формуванням позитивних установок у засудженого, замкнутістю засудженого і як наслідок – неможливістю подолати певні психологічні проблеми тощо. Безсумнівно, ці фактори значно ускладнюють процес ресоціалізації.

У положеннях ст. 6 КВК України визначені основні засоби виправлення та ресоціалізації засуджених: встановлений порядок виконання та відбування покарання (режим), загальноосвітнє та професійно-технічне навчання, соціально-виховну роботу, суспільно корисну працю, громадський вплив [1]. На нашу думку, слушно зауважує А. Х. Степанюк, що режим може тільки створювати необхідні передумови чи частково сприяти втіленню тих чи інших методів чи засобів виправлення й ресоціалізації у життя [2, с. 33]. Погоджуючись з думкою А. Х. Степанюка, варто зазначити, що від режиму відбування позбавлення волі прямо залежить те, які засоби, встановлені ст. 6 КВК України, використовуються, в якій пропорції вони підлягають застосуванню. Зокрема, режим прямо впливає на обсяг прав й обов'язків засуджених, зумовлює специфіку відбування покарання, визначає ступінь ізоляції засудженої особи тощо. Тож цілком логічно із цього випливає висновок, що недоцільно розглядати режим окремим засобом виправлення й ресоціалізації засуджених, оскільки він може позитивно впливати на особу, засуджену до позбавлення волі, лише в сукупності із іншими засобами виправлення й ресоціалізації.

Ще одним засобом у переліку, визначеному в ч. 3 ст. 6 КВК України, є пробація [1]. У положеннях ст. 8 ЗУ «Про пробацію» законодавець виокремлює такі види пробації, як досудова, наглядова й пенітенціарна [3]. Саме у розрізі дослідження проблеми виправлення й ресоціалізації осіб, засуджених до позбавлення волі на певний строк, варто взяти до уваги пенітенціарну пробацію, визначення якої міститься у ст. 11 ЗУ «Про пробацію» [3]. Основна суть цього виду пробації полягає в тому, що закон покладає на суб'єктів соціального патронажу обов'язок допомоги особам, що були звільнені із місць позбавлення волі, шляхом здійснення сукупності організаційних, психологічних, економічних, правових та інших заходів, зокрема, надання послуг, спрямованих на соціальну адаптацію [4, с. 59]. Таким чином, пенітенціарна пробація являє собою створення певних умов, за яких можлива ресоціалізація засуджених.

Наступним засобом є суспільно корисна праця засуджених осіб. Дійсно, праця зумовлює позитивні зміни в особі засудженого, тобто як сприяє виправленню, так і дозволяє набути позитивних навичок, які можна використовувати після звільнення від відбування покарання у виді позбавлення волі на певний строк.

Варто звернути увагу на такий основний засіб ресоціалізації як соціально-виховна робота, нормативно-правове визначення якої міститься у ч. 1 ст. 123 КВК України [1]. За своїм призначенням, соціально-виховна робота відіграє важливу роль у формуванні прагнення до заняття суспільно корисною діяльністю, дотримання законів та інших загальноприйнятих правил поведінки, відповідального ставлення до праці, підвищення загальноосвітнього і культурного рівнів. Таке визначення поняття соціально-виховної роботи є влучним, тому що в ньому підкреслюється те, що вона є цілеспрямованою діяльністю відповідних державних органів. Ще одним основним засобом виправлення й ресоціалізації осіб виступає загальноосвітнє й професійно-технічне навчання. Слушно вважає А.Х. Степанюк, загальноосвітнє й професійно-технічне навчання здійснюється з метою сприяння розвитку особи, її виправлення і полягає не тільки в тому, щоб дати систему знань про закономірності розвитку природи й суспільства, розширити межі світогляду, сприяти інтелектуальному розвитку засуджених, залучати їх до досягнень науки і техніки, а й безпосередньо впливати на виховання засуджених [2, с. 200].

У КВК виділяється ще один із основних засобів ресоціалізації – громадський вплив. На мою думку, він є найбільш проблемним у реалізації. КВК України не містить чіткого



визначення, що необхідно розуміти під участю громадськості, відповідно до ст. 25 КВК України, громадськість може надавати допомогу органам та установам виконання покарань у виправленні засуджених і проведенні соціально-виховної роботи» [1]. Із вищевикладеного можна зробити висновок, що громадський вплив тісно пов'язаний із проведенням соціально-виховної роботи. Таким чином, у КВК України відсутній визначений механізм участі громадськості, не закріплені форми громадського впливу, що ускладнює дослідження такого засобу як основного. Але дещо ширше це визначено в ЗУ «Про пробацію» і в положенні про організацію соціально-виховної та психологічної роботи із засудженими. Насправді громадськість досить активно бере участь у здійсненні соціально-виховної роботи в місцях позбавлення волі. Отже, дослідивши основні засоби ресоціалізації та виправлення засуджених, можна зробити певні висновки. Насамперед, держава охороняє права, свободи й законні інтереси засуджених, забезпечує необхідні умови для їх виправлення і ресоціалізації, соціальну та правову захищеність, їхню особисту безпеку. Держава та суспільство повинні бути зацікавлені у виправленні особи, яка вчинила злочин, і яка після відбування покарання має повернутися до суспільства законослухняним та добропорядним громадянином. Досягнення ресоціалізації можливе тоді, коли в засудженого після звільнення вирішені всі проблеми як соціальної, так і побутової адаптації.

#### **Список використаних джерел:**

1. Кримінально-виконавчий кодекс України від 1.01.2004 р. № 1129-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004, № 3–4, ст. 21.
2. Степанюк А.Х. Засоби виправлення і ресоціалізації засуджених до позбавлення волі: монографія / за заг. ред. д.ю.н., проф. А. Х. Степанюка. Х.: 2011. 323 с.
3. Про пробацію : Закон України від 15.02.2015 р. № 160-VIII. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/160-19#Text>.
4. Науково-практичний коментар до Закону України «Про пробацію» / за заг. ред. О. Л. Копиленка, Є. Ю. Бараша. Київ, 2019. 114 с.



**Гошта Вікторія Юрївна,**

*студентка 2 курсу за спеціальністю Право юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

#### **ПОНЯТТЯ ПОКАРАННЯ ТА ЙОГО НАЙПОШИРЕНІШІ ВИДИ**

Темою нашого дослідження є «Поняття покарання та його найпопулярніші види». Тому, для розкриття даної теми, та для її всебічного розуміння необхідно перед усім з'ясувати, що із себе являє покарання в сучасних умовах розвитку української держави та суспільства. Актуальність визначеної теми є висвітлення сучасного зросту злочинних проявів в державі, необхідністю боротьби зі злочинністю на теперішньому етапі розвитку кримінального права, виражає негативну оцінку злочинця і його діяння державою, яка полягає в позбавленні злочинця певних благ, що належать йому. Покарання має на меті запобігання вчиненню нових кримінальних правопорушень з боку засуджених і інших «нестійких» членів суспільства, а дослідження поняття, ознак та значення покарання сприяє поглибленню знань про дане явище для забезпечення ефективності покарання [2, с. 354].

Об'єктом дослідження є суспільні відносини щодо регламентації поняття покарання. Предметом дослідження є законодавчі норми та теоретичні положення, якими визначено поняття та ознаки покарання. Метою дослідження є об'єктивне та повне розкриття теми, дослідження поняття, значення та ознак покарання.

Проаналізувавши тему наукового дослідження – «Поняття покарання та його найпопулярніші види», можна зробити ряд висновків.



Нормативне визначення покарання наведено в ч. 1 ст. 50 КК України. Проте проаналізувавши доктринальні визначення покарання можна навести його наступне визначення. Покарання – це позбавлення злочинця яких-небудь благ, що належать йому, та вираження негативної оцінки злочинця та його діяння державою, що являє собою кару за вчинене винним суспільно небезпечне діяння [4, с. 294].

Значення покарання в боротьбі зі злочинністю визначається не його жорстокістю, а справедливістю, невідворотністю, своєчасністю і неминучістю його застосування за кожне вчинене кримінальне правопорушення.

Що ж стосується найпопулярніших видів покарань, то аналізуючи практику призначення судами покарань, рейтинг буде виглядати саме так:

- на п'ятому місці посідає обмеження волі (2,5% від загальної кількості призначених покарань), що полягає у триманні особи в спеціальній установі відкритого типу без ізоляції від суспільства в умовах здійснення за нею нагляду з обов'язковим залученням засудженого до праці (ст. 61 ККУ);

- четверте місце займає арешт (становить трохи більше 5% від загальної кількості призначених покарань), тобто тримання засудженого в умовах ізоляції строком від 1 до 6 місяців (передбачено ст. 60 ККУ);

- 17% від загальної кількості призначених покарань становлять громадські роботи. Під час цього виду покарання засуджений у вільний від роботи чи навчання час безоплатно виконує суспільно корисні роботи (прибирання в парках чи скверах, фарбування чи ремонтування будівель чи спортивних майданчиків і т.п. – ст. 56 ККУ);

- Другим, найбільш поширеним видом покарання є штраф. Саме він становить 35% від загальної кількості призначених покарань та полягає у накладанні судом у випадках і розмірі, встановлених в Особливій частині цього Кодексу, з урахуванням положень частини другої цієї статті грошове стягнення (ст. 53 ККУ);

- Найчастіше в Україні застосовується позбавлення волі (близько 40% від загальної кількості призначених покарань), яке полягає у позбавленні засудженого, проте з поміщенням особи до кримінально-виконавчої установи закритого типу та на тривалий строк від 1 року (ст. 63, 64 ККУ) [3].

П'ятірка вказаних вище видів покарань становить 99% від всіх призначених покарань і по цьому рейтингу можна зробити висновок, що кримінальна відповідальність в Україні не є достатньо гуманною, адже ув'язнення залишається доволі популярним способом покарання за вчинення кримінальних правопорушень.

Отже, покарання виражає негативну оцінку злочинця і його діяння державою, яка полягає в позбавленні злочинця певних благ, що належать йому. Покарання має на меті запобігання вчиненню нових кримінальних правопорушень з боку засуджених і інших «нестійких» членів суспільства. Покарання є невідворотним наслідком кримінального правопорушення. Воно виражає негативну оцінку злочинця і його діяння державою, яка полягає в позбавленні злочинця певних благ, що належать йому.

#### Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України: чинне законодавство із змінами та допов. на 01 вересня 2020 року. Київ: Алерта, 2020. 224 с.
2. Кримінальне право України: Загальна частина: підручник. В.І. Борисов, В.Я. Тацій, В.І. Тютюгін та ін. 5-те вид., переробл. і допов. Х.: Право, 2015. 528 с.
3. Рейтинг покарань за вчинення злочинів в Україні: топ-5. URL: [https://protocol.ua/ru/reiting\\_pokaran\\_za\\_vchinennya\\_zlochiviv\\_v\\_ukraini\\_top\\_5/](https://protocol.ua/ru/reiting_pokaran_za_vchinennya_zlochiviv_v_ukraini_top_5/).
4. Шаргородский М.Д. Избранные труды. СПб.: Юридический центр Пресс, 2004. 657 с.



## **КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ПОНЯТТЯ «ЗЛОЧИНИ НА ГРУНТІ НЕНАВИСТІ»**

Україна, як і інші держави – члени Ради Європи, стикається з серйозними проблемами зі злочинами на ґрунті ненависті, мовою ненависті та дискримінацією. Злочини на ґрунті ненависті – відносно нове поняття для кримінального права, політики та активізму. Проте випадки таких злочинів простягаються через усю історію людства. Можна згадати рухи антисемітизму, хрестові походи та діяльність ку-клукс-клану в США.

З часом людство зрозуміло увесь жах цих історичних подій. Прийшло розуміння різноманітності, повага до людської гідності.

Термін «злочин на ґрунті ненависті» став загальноживаним у США на початку 1980-х років, коли активісти вперше почали тиснути на законодавчі органи штатів, аби ті визнали факт упередженості у насильстві проти меншин. Таким чином, сформувалося поняття злочинів на ґрунті ненависті, як злочини, мотивовані упередженням через належність (або передбачуване членство) до певної соціальної групи, раси, релігії, сексуальної орієнтації, етнічної приналежності чи інших ознак [1]. Інциденти можуть включати фізичне насильство, погрози, домагання, пошкодження майна, переслідування, акти вандалізму, тощо.

Принцип рівності є основою демократії, що закріплено в Основному Законі України. Конституція в статті 21 гарантує те, що «Усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах. Права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними». А в статті 24 доповнено, що «Громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками» [2].

Необхідно згадати також міжнародні договори, а саме Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року. У статті 14 Конвенції чітко прописана заборона дискримінації за будь-якою ознакою. А в статтях 9 та 10, відповідно, зазначається право на вільне сповідування релігії, а також на свободу вираження поглядів, переконань [3].

Усі ці положення підтримуються також Декларацією принципів толерантності, Міжнародною конвенцією про ліквідацію всіх форм расової дискримінації та іншими міжнародними актами.

Законодавство в області злочинів на ґрунті ненависті націлене на захист тих людей, які займають непривілейоване положення в сучасних суспільствах та є об'єктами безпричинного насильства, спровокованих упередженнями. Класифікація кримінальних правопорушень, як таких що скоєні на ґрунті ненависті передбачає посилення покарання для зловмисників.

В Європі та США такі злочини врегульовуються або окремими статтями, або мають твердження про обтяжуючі ознаки такого правопорушення [4, с. 4].

В Кримінальному кодексі України передбачено статтю 161, де встановлено відповідальність за порушення рівноправності громадян: умисні дії, спрямовані на розпалювання національної, расової чи релігійної ворожнечі та ненависті, на приниження національної честі та гідності, або образа почуттів громадян у зв'язку з їхніми релігійними переконаннями [5].

Окрім цього Кримінальний кодекс містить положення (п.1 ст. 67 КК), що передбачає більш суворе покарання за будь-який злочин, скоєний через упереджене ставлення. А також визначення мотиву ненависті як обтяжуючої обставини в статтях 115, 121, 122, 126, 127, 129, 300 КК України [5].

Однак 161 ККстаття майже не застосовується. З одного боку причиною може бути неточне формулювання диспозиції, а з іншого – пасивна позиція правоохоронних органів, адже мотивацію упередженості може бути важко довести. Іншими словами, прокурори неохоче відкривають кримінальні провадження, які вони не можуть виграти в суді. Таким чином, сторона обвинувачення часто применшує серйозність цих злочинів. Хоча ЄСПЛ зобов'язав належним чином розслідувати мотиви ненависті.

Наразі ведеться дискусія щодо включення поняття насилля через СОГІ в перелік ознак статті 161. Це б допомогло краще класифікувати злочини проти сексуальних меншин. При цьому поняття «інші ознаки» цілком охоплює і мотив упередження щодо СОГІ, що визначається багатьма рішеннями Європейського суду з прав людини. Отже, в першу чергу важлива саме правильна кваліфікація кримінального правопорушення та доведення мотиву.

Прослідковується така тенденція, коли злочини на ґрунті ненависті ігноруються, найчастіше кваліфікуються та розслідуються як хуліганство. Правопорушники отримують мінімальне покарання та почуваються безкарними. Жертви зазнають утисків та схильні до психологічних розладів: депресії та тривожності. До того ж українські політики у своїх промовах часто наділяють певні групи негативними характеристиками, що призводить до ще більшої маргіналізації меншин. Що своєю чергою шкодить як громадській безпеці, так і принципу верховенства права, довірі до правоохоронців [6, с. 209].

Така позиція правоохоронної системи дивна для країни, що йде європейським шляхом та пропагує права та свободи людини як найвищу цінність. Держава зобов'язана доводити мотиви ненависті та суворо за це карати. Разом з тим важливим є максимальне відновлення прав потерпілих, компенсація завданої шкоди.

#### **Список використаних джерел:**

1. Definition of hate crime from the Oxford Advanced American Dictionary. URL: [https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/american\\_english/hate-crime](https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/american_english/hate-crime).
2. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30.
3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. Рада Європи; Міжнародний документ від 04.11.1950.
4. Hall, Nathan. Hatecrime. Routledge, 2013. 220 с.
5. Кримінальний кодекс від 05.04.2001 № 2341-III. Відомості Верховної Ради України. 2001.
6. Voeckmann, Robert J., and Carolyn Turpin Petrosino. «Understandin the harm of hate crime». Journal of social issues 58.2 (2002). С. 207–225.
7. Розслідування злочинів, вчинених на ґрунті нетерпимості: навчально-практичний посібник. Київ, 2012. 167 с.



**Ковальчук Анастасія Григорівна,**  
*студентка 2 курсу за спеціальністю Право юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права  
імені Леоніда Юзькова*

#### **РІШЕННЯ ЄСПЛ ЯК ДЖЕРЕЛА КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА**

У зв'язку з глобальними змінами в Україні, останнім часом, та прагненням увійти до Європейського Союзу, розвиток права є надзвичайно важливий для нашої держави. Відповідно до ст. 1 Конституції України ми повинні будувати правову державу та закладати демократичні та соціальні цінності, а особливо це важливо в кримінальному праві, адже воно є одним з основних та базових інститутів. Однією зі складових інтеграції України до Європейського Союзу, відповідно до «Загальнодержавної програми адаптації законодавства

України до законодавства Європейського Союзу», затвердженої Законом України від 18 березня 2004 року, є пристосування українського законодавства до європейського, зокрема і кримінального. З моменту ратифікації Верховною Радою Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 04 листоп. 1950 р., Україна взяла на себе відповідальність по її виконанню та впровадженню у національну систему права.

Мета цього дослідження полягає у вивченні та аналізі прецедентного характеру рішень Європейського суду з прав людини та їх місця в правовій системі України.

Об'єктом дослідження є практика застосування рішень ЄСПЛ в Україні.

Теоретичною основою для проведення дослідження стали праці багатьох відомих вчених таких, як Белянєвич В.Е., Брич Л. П., Гук П.А., Гураленко Н.А., Дрішлюк А.І., Єгоров М.Д., Загайнова, В.П. Кононенко, Луць Л.А., Малишев Б.В., Марченко М.М., Мкртумян А.Ю., Сірий М.І., Шевчук С.В. та інші.

Уст. 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 23 лютого 2006 року закріплено норму, відповідно до якої практика ЄСПЛ визнається джерелом права в Україні.

Щодо юридичної сили практики ЄСПЛ, то варто погодитись з позицією Г. Юдківської, що юридична сила правових позицій ЄСПЛ така ж, очевидна, як і юридична сила норм міжнародних договорів, ратифікованих Верховною Радою України, оскільки правові позиції ЄСПЛ є своєрідним «офіційним» тлумаченням норм Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, – в деяких випадках вони можуть змінювати, уточнювати чи конкретизувати зміст деяких норм Особливої частини Кримінального кодексу України – без зміни їх у цілому. Національні суди застосовують як джерело права правові позиції ЄСПЛ з питань тлумачення норм Конвенції, застосування яких, здійснюване шляхом їх тлумачення ЄСПЛ, а не його рішення. Також бувають ситуації, коли правові позиції ЄСПЛ прямо суперечать нормам Конституції України, у такій ситуації суди не вправі застосовувати такі правові позиції [1].

Згідно з останніми показниками Україна займає провідне місце за кількістю поданих скарг до ЄСПЛ [4]. Відповідно до показників 1 січня 2020 року в реєстрі Суду зареєстровано 59,8 тисяч заяв. Приблизно 8850 з них, або 14,8% – подані проти України. Лише дві держави Ради Європи мають більше скарг проти них – це Туреччина (9250) та Росія (15050 скарг) [3].

У судовій практиці України відомі такі випадки, коли українські суди посилалися на практику ЄСПЛ. З кожним роком прикладів вироків суду, де враховується правова позиція Європейського суду з прав людини стає все більше. Так, наприклад, при винесенні вироку (від 01 березня 2016 року) у кримінальному провадженні суддями Орджонікідзевського районного суду м. Харкова по обвинуваченню Кубова Ю. у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч.1 ст.263 КК України, при призначенні покарання обвинуваченому суд посилався, в тому числі, на справи «Бакланов проти Росії» (рішення від 09 червня 2005 року) та «Фрізен проти Росії» (рішення від 24 березня 2005 року), де Європейський Суд з прав людини зазначив, що «досягнення справедливого балансу між загальними інтересами суспільства та вимогами захисту основоположних прав особи лише тоді стає значимим, якщо встановлено, що під час відповідного втручання було дотримано принципу «законності» і воно не було свавільним». Зазначений вирок до апеляційної інстанції не оскаржувався [2].

Вищесказане дозволяє зробити висновок, що рішення Європейського суду з прав людини, що стосуються тлумачення і застосування Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, являючись юридично обов'язковими, є джерелом кримінального права України. Наведені вище приклади судових рішень наочно це демонструють. До того ж цей довід стосується рішень ЄСПЛ, які прийняті як відносно України, так і відносно інших країн-учасниць Європейської конвенції.

### Список використаних джерел:

1. Джерела кримінального права. Система джерел сучасного кримінального права України. URL: <http://studies.in.ua/kriminalne-pravo-zagalna-chastina/4549-dzherela-kriminalnogo-prava-sistema-dzherel-suchasnogo-kriminalnogo-prava-ukrayini.html>.
2. Узагальнення застосування практики Європейського суду з прав людини та отримання Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод місцевими судами. Харкова і Харківської області та Апеляційним судом Харківської області при розгляді кримінальних проваджень (справ) і справ про адміністративні правопорушення у 2016 році. 2016. URL: [https://hra.court.gov.ua/sud2090/inf\\_court/generalization/uzag17-k3](https://hra.court.gov.ua/sud2090/inf_court/generalization/uzag17-k3).
3. Україна на третьому місці за скаргами на неї у ЄСПЛ. *Українська правда*. 2020. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2020/01/29/7238785/>.
4. Центр інформації про права людини. URL: [https://humanrights.org.ua/material/ukrajina\\_vzhe\\_ne\\_lider\\_za\\_kilkistju\\_skarg\\_proti\\_neji\\_u\\_jespl\\_aktualna\\_statistika\\_vid\\_jevosudu\\_ta\\_minjiustu](https://humanrights.org.ua/material/ukrajina_vzhe_ne_lider_za_kilkistju_skarg_proti_neji_u_jespl_aktualna_statistika_vid_jevosudu_ta_minjiustu) (дата звернення: 11.07.2019).



*Слободян Тетяна Андріївна,  
студентка 2 курсу за спеціальністю Міжнародне право юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права  
імені Леоніда Юзькова*

## **ЮРИДИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА НЕПРАВОМІРНОЇ ВИГОДИ ЯК КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ У СФЕРІ СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

Сучасне українське суспільство зіштовхнулося з гострою проблемою корупції, подолати яку йому дається досить складно. Корумпованість органів державної влади якоюсь мірою є більш болючим питанням для нашого суспільства ніж такі соціальні явища як: високий рівень цін, ріст злочинних діянь, безробіття. Авторитетні міжнародні дослідження показали, що Україна є однією із найбільш корумпованих держав світу. Така ситуація підштовхнула Верховну Раду України видати низку нормативно-правових актів, які б запобігали та протидіяли корупції. Також були внесені зміни до Кримінального кодексу України. Українська юридична термінологія поповнилася новим поняттям: «неправомірна вигода», за яку передбачена кримінальна відповідальність.

У ст. 1 Законі України «Про запобігання корупції» визначено поняття неправомірної вигоди [1]. В примітці до статті 368 Кримінального кодексу визначається розмір неправомірної вигоди [3].

Суспільна небезпека неправомірної вигоди полягає у тому, що прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою може створити загрозу правопорядку, демократії, зашкодити функціонуванню державного апарату, економіці країни, знижує рівень довіри громадян до відповідних установ.

Провівши аналіз Кримінального кодексу України можна зробити висновок, що поняття неправомірної вигоди є родовим, оскільки охоплює нерозривно пов'язані між собою склади кримінальних правопорушень, а саме: ст. ст. 354, 368, 368-3, 368-4, 369, 369-2, 370 КК України [2, с. 130].

Річ, що є неправомірною вигодою, обов'язково має мати значення для особи, що її отримує. Переваги, послуги та пільги надаються особі безкоштовно, або за мінімальну ціну. Предмет неправомірної вигоди повинен оцінюватися в національній валюті. При визначенні вартості предмета неправомірної вигоди, варто виходити з мінімальних цін, за якими в певному регіоні можна було б придбати або отримати річ чи послуги такого роду чи якості. Чинне законодавство не визначає мінімальний розмір неправомірної вигоди.

Варто виділити дві форми неправомірної вигоди – проста і завуальована. Сутність простої форми полягає у прямому отриманні службовою особою неправомірної вигоди. Завуальована форма – одержання службовою особою неправомірної вигоди маскується під цілком законну операцію або угоду (премії, договір купівлі-продажу тощо).

Залежно від часу отримання неправомірної вигоди можна виділити два її види: підкуп (отримання службовою особою неправомірної вигоди після змови про вчинення певних дій) та винагорода (службова особа отримує неправомірну вигоду після надання нею певних послуг).

Службова особа буде притягнута до кримінальної відповідальності за одержання неправомірної вигоди лише за умови, якщо вона одержала за будь-які дії чи бездіяльність з використанням можливостей свого службового становища або наданої влади на користь третьої особи або особи, що пропонує їй неправомірну вигоду. Моментом закінчення кримінального правопорушення вважається прийняття службовою особою навіть незначної частини неправомірної вигоди. У разі, якщо службова особа, з причин які не залежали від її волі не змогла отримати неправомірну вигоду.

Важливо, щоб службова особа отримала неправомірну вигоду за певні дії чи бездіяльність, які вона повинна була виконати з використанням наданої їй влади або організаційних, розпорядчих чи адміністративних або господарських обов'язків, або за відсутності таких повноважень вчинити відповідні дії, але завдяки своєму службовому становищу могла вплинути на інших службових осіб, які б могли вчинити такі дії. Одержання особою винагороди від підлеглих чи колег за заступництво чи потурання також варто розцінювати як одержання неправомірної вигоди [5, с. 378–379].

Досить часто неправомірну вигоду плутають із хабаром, проте варто відмежувати ці два поняття: хабар – це виключно матеріальна винагорода (гроші, документи, матеріальні цінності), неправомірна вигода може мати як матеріальний, так і нематеріальний характер (пільги, послуги).

Станом на сьогодні явище неправомірної вигоди поширене практично в усіх сферах діяльності суспільства. Найбільш болючим є поширення неправомірної вигоди в органах на які покладається завдання оберігати порядок, які навпаки повинні протидіяти цьому явищу. Багато громадян сприймають поліцію, суд та органи прокуратури як корумповані правоохоронні структури, коли вони навпаки повинні вселяти людям довіру та надію у питаннях справедливості та правосуддя.

Можна констатувати, що неправомірна вигода – це складне системне поняття, яке поєднує велику кількість термінів, зрозуміти сутність яких можливо лише за умови детального аналізу законодавства та кримінально-правової літератури.

#### **Список використаних джерел:**

1. Про запобігання корупції : Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1700-VII. Відомості Верховної Ради України. 2014. № 49. Ст. 2056.
2. Желік М. Б.Обсяг поняття «неправомірна вигода» за кримінальним правом України. Наше право. 2016. № 1. С. 129–133.
3. Кримінальний кодекс України: Кодекс України; Кодекс, Закон від 05.04.2001 № 2341-III. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 25–26, ст.131.
4. Калитаєв В.В. Кримінально-правова характеристика прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою. *Держава і право*. 2013. Вип. 60. С. 375–380.
5. Загороднюк С.О. Неправомірна вигода як предмет корупційних злочинів. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2014. № 2. С. 47–49.





*Слободяник Анастасія Сергіївна,  
студентка 2 курсу за спеціальністю Міжнародне право юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права  
імені Леоніда Юзькова*

## **ПРОТИДІЯ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ ПРОТИ ЖИТТЯ І ЗДОРОВ'Я ОСОБИ ВЧИНЕНИХ НА ҐРУНТІ НЕНАВИСТІ**

Кримінальні правопорушення на ґрунті ненависті вчиняються з мотивів наявного у людей упередження. Нині не існує країни, де повністю було б викорінено несприйняття осіб через їх національність, расу, колір шкіри, стать, релігійні чи інші переконання, мову, соціальне походження, сексуальну орієнтацію тощо. Зважаючи на це, цілком закономірним є прийняття міжнародного законодавства про запобігання кримінальним правопорушенням вчинених на ґрунті ненависті, яке стало або повинно стати орієнтиром для впровадження відповідних норм в національне законодавство окремих країн.

Кримінальні правопорушення, що вчиняються на ґрунті ненависті, слід чітко виокремлювати з-поміж інших правопорушень. Пояснюється це тим, що відбувається посягання на право особи бути повноправним членом суспільства. Саме це і обумовлює необхідність застосування іншого правового захисту.

Рішення Ради Міністрів ОБСЄ № 9/09 дозволяє визначити кримінальні правопорушення на ґрунті ненависті як кримінально карані діяння, які вчинені на основі упереджень [1]. Внаслідок того, що в українському законодавстві не існує чіткого поняття «кримінальні правопорушення на ґрунті ненависті», немає можливості достатньою мірою здійснювати захист осіб, які страждають від кримінальних правопорушень на мотивах упередження. Кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я особи, що вчиняються на ґрунті ненависті передбачені такими статтями кримінального кодексу, як: п. 14 ч. 2 ст. 115 «Умисне вбивство», ч. 2 ст. 121 «Умисні тяжкі тілесні ушкодження», ч. 2 ст. 122 «Умисні тілесні ушкодження середньої тяжкості», ч. 2 ст. 126 «Побої та мордування», ч. 2 ст. 127 «Катування», ч. 2 ст. 129 «Погроза вбивством» [2].

Як вже було зазначено, боротьба з кримінальними правопорушеннями на ґрунті ненависті буде неефективною, поки їх не буде виокремлено в окрему категорію справ. Наприклад, слідчі не будуть належним чином розслідувати справу, де присутній мотив упередження, прокурори не збільшуватимуть обсяг обвинувачень через цей самий мотив, а судді відповідно не збільшуватимуть покарання. Як наслідок, це формує суспільну недовіру до правоохоронних органів. Е.Г. Казарян зауважує, що «так як кримінальні правопорушення, вчинені на ґрунті ненависті направлені не лише проти конкретної особи, а проти представників певної расової, національної, релігійної або іншої приналежності, тому їм не залишається нічого іншого, як самим документувати напади і виступати з масовими акціями протестів» [3, с. 133].

Практика Європейського суду з прав людини містить чимало справ про неналежне реагування з боку держави на кримінальні правопорушення на ґрунті ненависті, що також доводить необхідність протидії кримінальним правопорушенням на ґрунті ненависті та належному реагуванню зі сторони кримінальної юстиції. Яскравим прикладом проблемної кваліфікації кримінальних правопорушень на ґрунті ненависті є справа «Ангелова та Ілієв проти Болгарії». Обставини справи були наступними: 1996 року групою підлітків було побито та нанесено три ножових поранення пану Ангелу Ілієву внаслідок чого останній помер. Під час допиту було встановлено, що нападники не хотіли вбивати потерпілого, а лише хотіли його побити. Хоча напад мав чіткі расистські мотиви, нападникам пред'явили обвинувачення в «хуліганських діях, вчинених з особливим цинізмом і нахабністю». ЄСПЛ було постановлено, що Болгарія порушила свої зобов'язання відповідно до ЄКПЛ і що ігнорування расистських мотив у справі було повністю неприпустимим.



Спираючись на високу суспільну небезпечність кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я особи на ґрунті ненависті, доцільним є виокремити певні заходи, які б забезпечували ефективну протидію таким правопорушенням. Необхідним є:

- визначити в законодавстві України поняття «кримінальні правопорушення на ґрунті ненависті» та надати характеристику таким правопорушенням;
- беручи до уваги попередній захід, доповнити кримінальне законодавство такими поняттями, як: сексуальна орієнтація, гендерна ідентичність, мова, політичні та релігійні переконання тощо;
- посилити кримінальну відповідальність за кримінальні правопорушення на ґрунті ненависті;
- проводити просвітницьку діяльність серед молоді щодо формування толерантного світогляду;

З метою вдосконалення роботи правоохоронних та судових органів у сфері кримінальних правопорушень на ґрунті ненависті:

- навчитися виокремлювати мотиви відповідних правопорушень під час допитів;
- вести ефективний моніторинг та облік таких правопорушень;
- якщо підсудний не визнає мотиву упередження, слід виходити з прямих чи опосередкованих доказів, якщо такі наявні;
- судовим органам слід застосовувати законодавство про кримінальні правопорушення на ґрунті ненависті, навіть якщо правопорушник помилився щодо приналежності жертви.

Звісно, важливу роль в контексті цього питання відіграє обізнаність самих громадян стосовно їх прав та свобод. Представники таких груп мають знати, що є посадові особи та відповідні органи, до яких можна звернутись у разі порушення прав та свобод. З метою підвищення рівня обізнаності щодо власних прав та свобод слід проводити різноманітні просвітницькі заходи.

Таким чином, можна зробити висновок, що існує необхідність протидії кримінальним правопорушенням на ґрунті ненависті, тому що такі правопорушення в Україні нині мають тенденцію до зростання. Кримінальні правопорушення на ґрунті ненависті можуть приймати різну форму, наприклад, залякування, фізичний напад, пошкодження майна тощо. Однак, ступінь суспільної небезпечності не залежить від форми прояву кримінального правопорушення, оскільки вони в будь-якому разі порушують суспільний порядок та у разі ігнорування можуть стати причиною серйозних масових заворушень.

#### **Список використаних джерел:**

1. Final Document of the Seventeenth Meeting of the Ministerial Council, Athens, 1 and 2 December 2009. URL: <https://www.osce.org/ru/mc/67625>.
2. Кримінальний кодекс України: Кодекс України; Кодекс, Закон від 05.04.2001 № 2341-III. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 25–26, ст.131.
3. Логос. Мистецтво наукової думки. Міжнародний мультидисциплінарний науковий журнал. № (9). URL: <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/2617-7064/issue/view/83/9.2020-01-10>.



*Матвеева Дар'я Олегівна,  
студентка 3 курсу за спеціальністю Право юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права  
імені Леоніда Юзькова*

## **ОБОВ'ЯЗОК ДОКАЗУВАННЯ ЦИВІЛЬНОГО ПОЗОВУ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ**

Позов належить до елементів процесуального права та слугує одним із інструментів захисту для порушеного, невизнаного та оспорюваного права. Для цивільного процесу є одним із центральних інститутів, фундаментальною категорією, універсальним засобом захисту свого права. Право на позов можна розглядати в двох значеннях: матеріальному та процесуальному. Правом на позов у матеріальному значенні є право на його задоволення, в результаті розгляду справи — право на судовий захист. Право на позов у процесуальному значенні є правом на його висунення.

Кримінальне процесуальне законодавство визначає своїм завданням захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура, що в свою чергу реалізується через конституційні принципи, зокрема принцип верховенства права [1].

Предметом цивільного позову у кримінальному провадженні є матеріально-правова вимога, що виникла внаслідок вчинення кримінального правопорушення, тобто матеріальна вимога позивача до підозрюваного, обвинуваченого, що постає цивільним відповідачем. Отже, можемо зробити висновок, підставою виникнення позову є юридичний факт, на якому позивач ґрунтує свої вимоги і з наявністю яких закон пов'язує виникнення правовідносин між позивачем й обвинуваченим (відповідачем).

Такою підставою може бути:

- 1) вчинення кримінального правопорушення;
- 2) наявність майнової чи моральної шкоди, завданої протиправною поведінкою;
- 3) наявність причинного зв'язку між злочинними діями і завданою шкодою.

Ці два елементи і є змістом позову, визначають його межі та обсяг.

Норми кримінального процесуального законодавства не містять чіткої форми, змісту та структури цивільного позову, а, відповідно до ч. 4 ст. 128 Кримінального процесуального кодексу України, форма і зміст позовної заяви повинні відповідати вимогам, установленим до позовів, які висувуються в порядку цивільного судочинства.

З наведеного вище постає питання: хто має обов'язок доказування у кримінальному провадженні та які обставини потрібно доказувати. Варто розпочати з того, що норми КПК не закріплюють обов'язку доказування за будь-якою із сторін, але частина 5 статті 128 КПК містить положення про застосування аналогії із цивільним судочинством, де положення частини 1 статті 81 ЦПК визначають обов'язок доказувати ті обставини, на які вона посилається як на підставу своїх вимог або заперечень [2].

Принцип публічності кримінального провадження дещо конкретизує зазначене положення цивільного судочинства. Тому, слід повністю погодитися з позицією В. Т. Нора, який наголошує, що в кримінальному процесі обов'язок доказувати наявність підстав, розміру спричиненого збитку та інших елементів структури предмета доказування за цивільним позовом на цивільному позивачеві не лежить, рівно як не лежить на відповідачеві за позовом обов'язок доказувати відсутність цих підстав [3, с. 89]. Ця позиція підтверджується і вимогами чинного кримінального процесуального закону: відповідно до п.

З ч. 1 ст. 91 та ч. 1 ст. 92 КПК України обов'язок доказування виду й розміру шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, покладається на слідчого, прокурора, а в установлених випадках – на потерпілого.

Доцільність розгляду цивільного позову в кримінальному процесі зумовлені низкою переваг і для цивільного позивача, і для органів правосуддя, спричинена такими обставинами, як:

- сприяння більш швидкому відновленню майнових прав потерпілого;
- звільнення позивача у кримінальному провадженні від сплати судового збору;
- економія часу, сил і засобів органів правосуддя;
- забезпечення найбільш повного дослідження доказів.

Як відзначав С.А. Альперт, встановлення розміру майнової шкоди, заподіяної кримінальним правопорушенням, має значення для правильного вирішення не лише цивільного позову, а й кримінального провадження, оскільки в низці випадків розмір цієї шкоди є обставиною, від якої залежить кваліфікація кримінального правопорушення, визначення ступеня вини підсудного й міра покарання [4, с. 48]. Саме цим пояснюється доцільність розгляду цивільного позову в рамках кримінального провадження, що сприяє реалізації вимоги закону щодо всебічного і повного дослідження обставин кримінального провадження (ч. 2 ст. 9 КПК України) – як в частині обвинувачення, так і в частині цивільно-правових наслідків кримінального правопорушення.

На завершення маю констатувати – що інститут цивільного позову в кримінальному провадженні вимагає удосконалення регламентації, у науковому дослідженні хочу запропонувати передбачити у нормах чинного законодавства України положення щодо притягнення до відповідальності тих осіб, які винні у порушенні прав осіб на подання цивільного позову у кримінальному провадженні та процесуальних прав цивільного позивача. Не дивлячись на існуючі законодавчі прогалини, я вважаю, що досягнення позитивного результату для цивільного позивача, можливо за обов'язкове дотримання умов процесуального законодавства та злагодженої роботи сторін.

#### **Список використаних джерел:**

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.02.2012. № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України* від 08.03.2013 № 9–10, стор. 474, ст. 88.
2. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18.03.2004 № 1618-IV. *Відомості Верховної Ради України* від 08.10.2004 № 40, / 40-42 /, стор. 1530, ст. 492.
3. Нор В. Т. Інститут відшкодування (компенсації) шкоди у кримінальному провадженні за чинним КПК України: здобутки і резерви для вдосконалення. *Право України*. 2013. № 11. С. 32–41.
4. Альперт С. А. Субъекты уголовного процесса. Х., 1997. С. 60.



**Савіцька Анастасія Миколаївна,**  
*студентка 3 курсу за спеціальністю Право юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права  
імені Леоніда Юзькова*

#### **ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАСАДИ РОЗУМНОСТІ СТРОКІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ**

Постановка проблеми. Дотримання строків у кримінальному процесі є актуальною проблемою на сьогодні. Зволікання з розглядом кримінальних справ зменшує шанси на повне, всебічне та об'єктивне встановлення всіх обставин справи; учасники процесу (в тому числі держава) несуть більші процесуальні витрати; в суспільстві поширюється недовіра до судової системи та правосуддя у цілому тощо. В 2012 році відбулося закріплення засади

«розумності строків» у Кримінальному процесуальному кодексі України в п. 21 ст. 7. Також ч. 1 ст. 21 КПК України вказує на те, що кожному гарантується право на справедливий розгляд та вирішення справи в розумні строки незалежним і неупередженим судом, створеним на підставі закону.

Метою є дослідження проблеми реалізації розумності строків у кримінальному процесі; притягнення до відповідальності за безпідставне затягування строків кримінального провадження, а також шляхи їх вирішення.

Виклад основного матеріалу. Поняття «розумних строків» закріплене у ч. 1 ст. 28 КПК, під якими розуміють строки, що є об'єктивно необхідними для виконання процесуальних дій та прийняття процесуальних рішень. Встановлення у законі розумних строків полягає в тому, щоб перебіг кримінального провадження не був затягнутим, а швидкість не перетворювалася б на невиправдану поспішність, щоб часові межі кримінального провадження дозволяли всім її учасникам реалізувати свої повноваження, а органам, які безпосередньо провадять кримінальне провадження – вирішити покладені на них завдання [1]. Сьогодні питання «розумності строків» регламентоване не тільки КПК, а й Постановою пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ «Про деякі питання дотримання розумних строків розгляду судами цивільних, кримінальних справ і справ про адміністративні правопорушення» від 17.10.2014 р.

Однак, закріплення цього принципу не стало гарантією його дотримання. На жаль, ця засада часто порушується українськими судами і справи вирішуються в Європейському Суді з прав людини, наприклад:

1) Справи «Олексій Бугайов проти України» [2], «Іванов проти України» [3] – підстава: складність кримінального провадження.

2) Справа «Павлюлінець проти України» [4] – підстава: відсутність достатньої кількості суддів та їх перевантаженість.

В даному випадку постає питання про притягнення до відповідальності суддів, які здійснили затягування процесуальних строків. У Законі України «Про судоустрій і статус суддів» передбачена дисциплінарна відповідальність за безпідставне затягування або невжиття суддею заходів щодо розгляду заяви, скарги чи справи протягом строку, встановленого законом, зволікання з виготовленням вмотивованого судового рішення, несвоєчасне надання суддею копії судового рішення для її внесення до Єдиного державного реєстру судових рішень. Якщо проаналізувати рішення ВККС та ВРП, то ця підстава є найпопулярнішою у скаргах стосовно суддів:

- скарга на суддю Галасюка Р.А.: скарга на постанову про порушення щодо особи кримінальної справи розглянута не протягом 5 днів, а через 3 місяці; затримки у розгляді суддя пояснив значною завантаженістю; накладено дисциплінарне стягнення у вигляді догани (рішення ВККС від 17.03.2017 р.);

- скарга на суддю Чиньонова О.В.: кримінальна справа не розглядалась по суті протягом строку більше ніж один рік; причиною затягування розгляду справи суддя назвав неявки у судові засідання підсудного та потерпілої; накладено дисциплінарне стягнення у вигляді догани (рішення ВККС від 12.05.2019 р.).

Таким чином, можна зробити висновок, що практика притягнення суддів до дисциплінарної відповідальності за розгляд судової справи поза розумними строками є негативною. Проаналізувавши підстави, через які судді вчиняють це правопорушення, пропонуємо виключити таку підставу, як завантаженість судді. Наразі українські суди працюють не у повному штаті суддів, а це призводить до переизавантаженості суддів.

Відповідно до цього є 3 шляхи вирішення цієї проблеми. Першим є зменшення навантаження судді. Цей варіант видається неможливим, якщо порівняти ту кількість справ, які надходять до суду, з кількістю суддів, які ці справи мають розглянути. Другим шляхом є збільшення процесуальних строків розгляду справи. Таке нововведення може призвести до безкінечного розгляду справ, а разом з тим і до колосальних витрат сторін. Останнім шляхом є проведення перевірки для з'ясування вини судді у порушенні строків. Якщо буде

доведено, що суддя вчинив такий дисциплінарний проступок у зв'язку з п.2 ч.1 ст. 106 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», то відповідальність буде наставати згідно з законом. Якщо буде доведено, що суддя не міг фізично розглянути цю справу через надмірну завантаженість, то варто звільнити його від відповідальності.

На даному етапі реалізації принципу «розумності строків» є чимало проблем, а тому законодавець має переймати досвід іноземних країн.

#### **Список використаних джерел:**

1. Лекції з кримінального процесу. Освітній портал Міністерства Внутрішніх Справ України. URL: <http://den4ik.pp.ua/index.php/lektsiji-z-kriminalnogo-protsesu.html>.
2. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Олексій Бугайов проти України». URL: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1079.5843.0>.
3. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Іванов проти України». URL: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1079.5320.0>.
4. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Павлюлінець проти України». URL: <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1079.5315.0>.



***Бабій Дарина Михайлівна,***

*студентка 2 курсу за спеціальністю Міжнародне право юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права  
імені Леоніда Юзькова*

### **ЄВРОПЕЙСЬКІ СТАНДАРТИ В СФЕРІ ПРАВОСУДДЯ**

Модель створення органів суддівського врядування, стала поширеною у середині 2000-х років. Більшість країн Центральної та Східної Європи запровадила своєрідний стандарт правосуддя «суддя» для своїх органів суддівського врядування. Логіка такого стандарту проста: якщо позбавити суди політичного впливу та зробити інституції незалежними, незалежною стане і вся судова влада. Як приклад, так працює судочинство у Західній Європі. Ініціаторами врахували, що саме в системі правосуддя в країнах Західної Європи потрібно на розбудову не один рік. Можна переглянути статистику, скільки громадян довіряє такій системі: від 70% громадян в Німеччині до 88% у Данії. В політичному аспекті вплив на владу не відбувається. Якщо ж і буде якийсь вплив то зведений до мінімуму. Добросовісність, відповідальність, впевненість суддів – гарант правосуддя.

В країнах правило «судді» має своє, особливе значення: судді самі дбають за чистоту своїх рядів і за добросовісність всього суддівського корпусу. Одночасно президент або парламент не можуть втрутитись в суддівське врядування та чинити тиск на суддів або «протягувати» на посади потрібних людей. Справи судді можуть розглядати стосовно посадовців, за їхньою згодою чи всупереч їхніх інтересів та не боятися, що позбудуться посади за це [1, с. 6].

Реалізація ініціатив реформування судової системи в Україні часто відповідала європейським стандартам більше за формою, ніж за змістом та в Україні здійснювалось копіювання деяких частин закордонних моделей без урахування особливостей національної правової та судової систем України [2, с.1]. Таке реформування призвело до того, що якість та ефективність функціонування судової влади, судочинства загалом, не відповідає поставленим цілям та очікуванням народу, який сподівався отримати судову систему, як закордоном. Отож, сфера українського судоустрою потребує чималих змін. Ефективність і якість судочинства, діяльності судової системи – основна складова якості і ефективності функціонування держави, адже судова влада – державна частина нашої влади [3, с. 22]. Громадяни мають відчувати захищеність та впевненість в завтрашньому дні від нашого

судочинства. Дієвість суддів та судової системи – необхідна умова для захисту прав кожної особи, виконання вимог ст. 6 Конвенції, правової визначеності та віри громадськості у верховенство права. Саме дієвість заключається в тому, щоб швидко та ефективно вирішити ту чи іншу справу за короткий термін. Судді мають ефективно управляти справами, бо за них вони несуть відповідальність, навіть за прийняття тих рішень, котрі не входять в їхню юрисдикцію [5, с. 760].

Роль судді є досить важливою. Суд при прийнятті рішення може викликати свідків, щоб детально розібратись у справі. Також обов'язково суд вислуховує сторони спору та їх захист. В компетенцію суддів входить як виклик свідків так і обмеження виклику їх, тому що деякі свідчення можуть навіть не стосуватись даної справи.

Можна навіть сказати, що в Україні, по суті, триланкова система судочинства. Якщо звернути увагу на те, що за міжнародними стандартами, система судочинства має бути триланковою, тому що суди вищого рівня можуть та мають можливість контролювати будь-які рішення, вироки суддів, іншого рівня професійної підготовки суддів і зберігають свої, особливі судові стандарти незалежності [6, с. 8].

У сфері судочинства завжди всі речі та моменти є важливими, і тому Україні слід використовувати всі доступні засоби й механізми, щоб наблизити правову та судову системи до рівня відповідності міжнародним стандартам, зважати на досвід країн, в яких є розвинена демократія, користуватися допомогою європейських інституцій. Однак варто звернути увагу на те, що Україна має свої традиції та своєрідні особливості у судочинстві, які обов'язково мають враховуватись. Навіть, із прогресивністю цих правил, для України ці правила залишатимуться «чужими» для української системи, що значно знижуватиме їх ефективність.

#### **Список використаних джерел:**

1. Бабкова В.С. Міжнародні стандарти як джерела судового права України. *Право України*. 2015. № 7. С. 136–143.
2. Комарова Т.В. Суд Європейського Союзу: розвиток судової системи та практики тлумачення права ЄС: монографія. Харків: Право, 2018. 528 с.
3. Кресіна І.О. Виборність суддів як реалізація принципу народовладдя. *Право України*. 2019. № 10. С. 142–157.
4. Назаров І.В. Судові системи країн Європейського Союзу та України: генезис та порівняння: монографія. Харків: Фінн, 2011. 432 с.
5. Яковюк І.В. Правові основи інтеграції до ЄС: загальнотеоретичний аналіз: монографія. Харків: Право, 2013. 760 с.
6. Україна і Європейський Союз: шлях до сталого розвитку: зб. наук. статей за матеріалами І-ї наук. практ. конф. з європ. права (м. Харків, 24 квітня 2018 р.) / редкол.: А.П. Гетьман, І.В. Яковюк та ін. Харків, Право, 2018. 450 с.



**Землякова Анастасія Ігорівна,**

*студентка 2 курсу за спеціальністю Міжнародне право юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права  
імені Леоніда Юзькова*

#### **ФОРМУВАННЯ КОРПУСУ ПРОФЕСІЙНИХ СУДДІВ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД**

Створення компетентної, авторитетної та незалежної судової системи як гаранта прав і свобод людини і громадянина – одна із самих головних цілей судової реформи в Україні. Особливо важливою складовою правової держави є становлення незалежної судової влади, головним питанням якої є система формування корпусу професійних суддів. Авторитет професійних суддів повинен сприяти зростанню громадської довіри до суду, а особи, які

звертаються за захистом конституційних прав та свобод, вони повинні бути впевненими, що їхню справу шляхом застосування правових методів вирішують та розглядають компетентні фахівці у галузі права з високими етичними якостями та бездоганною репутацією. Однією з вимог для осіб, які виявили бажання стати суддею, є володіння державною мовою. Ступінь володіння кандидатом державною мовою перевіряється шляхом співбесіди. При цьому кандидат має вільно володіти українською мовою як усно, так і письмово. Разом з цим відсутня методика визначення рівня володіння претендента на посаду судді державною мовою та за якими критеріями, також не розроблено методики перевірки (тести, диктанти, складання ділових процесуальних документів державною мовою) рівня знань української мови для майбутніх суддів. Перевірку рівня володіння державною мовою претендентом на посаду судді можна здійснювати через написання анонімного твору, як одного з етапів відбору, що дасть змогу відсіювати осіб, які не володіють належним чином державною мовою і не спроможні повною мірою зрозуміти суть проблеми і викласти її належним чином. Так, наприклад у Франції складання анонімного твору є одним з етапів відбору кандидатів на посаду суддів [3, с. 122]. Обов'язковою гарантією конституційно-правового статусу професійних суддів є належне матеріальне забезпечення. За здійснення такої суспільно важливої функції як відправлення правосуддя судді, окрім посадового окладу, також отримують доплати, зокрема за виконання повноважень із доступом до державної таємниці та виконання адміністративних функцій. Основою формування корпусу професійних суддів є неодмінним елементом їх конституційно-правового статусу з огляду на те, що надає можливість з'ясувати та визначити правову природу діяльності представників феміди крізь призму дослідження особливостей їх відбору та призначення. У цьому аспекті слід зауважити, що достатня заробітна плата визначена не лише високим статусом суддівської спеціальності у суспільстві, а, у першу чергу, вона є гарантом фінансової незалежності. Ще однією гарантією конституційно-правового статусу професійних суддів також є їх незмінюваність. Нині українським законодавством встановлений граничний вік перебування представників суду на посаді – 65 років. Відхиленням від звичайного у цьому аспекті є передбачені чинною нормативною базою підстави звільнення та припинення повноважень. Звертаючись до досвіду зарубіжних країн з питання про незмінюваність суддів і їх правовий статус, а отже, і гарантії незалежності, слід зауважити, що загалом для правових держав характерним є спосіб формування суддівського корпусу, як призначення та незмінюваність. У деяких країнах практикують поєднання системи призначення і обрання суддів, обираються, як правило, судді нижчих ланок судової системи (наприклад, у США). У Франції професійні судді загальних судів призначаються Президентом, посадові особи Касаційного Суду і голови Апеляційних судів за рекомендацією Вищої ради магістратури, а інші судді – за поданням міністра юстиції з позитивним висновком Вищої ради магістратури (ст. 12 Органічного Закону «Про статус магістратури»). Для призначення до складу Касаційного Суду встановлені підвищені вимоги – робота професором університету або стаж суддівської роботи. Таким чином, на формування суддівського корпусу в цій країні крім органів суддівського самоврядування суттєво впливають органи виконавчої влади (міністр юстиції, який призначається Президентом, та органи прокуратури). Як правило, суддею не призначається особа, молодша 40 і старше 50 років та особа, яка раніше в межах округу апеляційного суду займалась адвокатською практикою, обіймала посаду судового виконавця чи нотаріуса, якщо з цього моменту пройшло менше 5 років. Як в Україні, так і у Франції, виконання обов'язків судді несумісне з мандатом члена парламенту, асамблеї Європейського Союзу та його органів. Формування суддівського корпусу має свої особливості. Судову владу в цій країні здійснюють професійні судді і судді, які здійснюють суддівські обов'язки на громадських засадах. Законодавство цієї країни містить також правила щодо несумісності діяльності судді з іншими видами діяльності. Так, суддя не може одночасно виконувати завдання, які належать до компетенції судової влади, і завдання, які належать до компетенції законодавчої та виконавчої влад. Однак суддя вправі здійснювати функції судового управління, функції по проведенню досліджень і викладання у вищій школі та в інших навчальних закладах тощо (ст. 9 Закону ФРН «Про суддів»). Судді можуть бути призначені



на посаду довічно, на певний строк, з випробувальним терміном або в силу доручення їм обов'язку судді. Як правило, федеральні судді Німеччини призначаються довічно, а в землі Гессен – тимчасово. Наявність наукового ступеня та академічної освіти суттєво впливає на призначення на посаду.

Судова система Шотландії істотно відрізняється від англійської і зберігає стосовно неї значну самостійність. У кримінальних справах як вища і остаточна інстанція виступає розташований в Единбурзі Високий суд юстиціаріїв. Вищою судовою інстанцією у цивільних справах є Сесійний суд, що також засідає в Единбурзі. До системи нижчих судів відносяться шерифські та окружні суди (у кримінальних справах). Проведене дослідження судових систем зарубіжних країн дає змогу дійти до висновку, що у країнах англо-американської правової сім'ї (США, Велика Британія) діє складна та децентралізована система судоустрою, що пов'язано із їх формою державного устрою та історичними процесами. Натомість, для унітарних європейських країн романо-германської правової сім'ї та скандинавських країн характерна триланкова судова система. Чотириланкова система збереглася лише в кількох країнах із федеративним устроєм – у Німеччині, Російській Федерації, а також в Іспанії, регіони якої історично мають сильні автономні повноваження. Венеціанська комісія, у свою чергу, вже неодноразово наголошувала на сумнівності існування в Україні чотириланкової судової системи, оскільки вона створює зайву бюрократію, адміністративний тягар, призводить до надмірної складності й затягування провадження, загрожує створенням процесуальних затримок, численними та складними колізіями юрисдикції. Тож, враховуючи успішний досвід іноземних держав із триланковою судовою системою та висновків Венеціанської комісії достатньо для побудови триланкової судової системи в Україні.

#### **Список використаних джерел:**

1. Маклаков В. В. Конституції зарубіжних держав. Сполучені Штати Америки, Великобританія, Франція, Німеччина, Італія, Японія, Канада. М.: БЕК, 1996. 548 с.
2. Кухта М.М. Правове значення незалежності суддів в аспекті забезпечення якісного результату судової реформи. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2019. Спецвипуск Т. 2. С. 143–146.
3. Шишкін В. Система судів загальної юрисдикції у Франції. *Право України*. 1996. № 6. С. 20–22.
4. Василяка К. Л. Українська модель професійної підготовки суддів: проблеми і перспективи. *Вісник господарського судочинства*. 2012. № 4. С. 128–135.
5. Краснухіна І. С. Зарубіжний досвід формування суддівського корпусу та можливості його використання в Україні. *Вісник Академії адвокатури України*. 2012. № 1/23. С. 151–161.



**Осієвська Наталія Валеріївна,**  
*студентка 1 курсу за спеціальністю Право юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права  
імені Леоніда Юзькова*

### **ПРОФЕСІЙНА ЕТИКА СУДДІВ**

У сучасному суспільстві повага і довіра до судової влади – це запорука ефективності всієї системи правосуддя. Чинна Конституція України визнаючи судову систему самостійною гілкою державної влади (ст. 6 Конституції України) максимально розширила функції суду. На цей орган покладена велика відповідальність, адже саме він захищає права і свободи людей (ст. 55 Конституції України). Основною метою суду є не тільки покарання правопорушника, але й відновлення законних прав та інтересів осіб. Можна сказати, що суд – це орган, який допомагає відновити справедливість.

Суддя або судді – суб'єкти, які реалізують судову владу в Україні. Відновлення справедливості – це досить складне завдання, тому до судді висуваються високі моральні вимоги, які становлять зміст етики судді. Потрібно з'ясувати, що ж являє собою етика судді.

Етика судді є однією із видів професійної етики. Взагалі, суддівську етику можна назвати ще й однією із галузей етичної науки, а саме науки про мораль. При визначення суддівської етики варто дати визначення поняття етичні норми, якими є сукупність певний ідей, поглядів. І ці ідеї створюють уявлення про вірну і невірну поведінку і, водночас, вимагають від людей виконання певних дій та заборону інших. Етичні вимоги до поведінки суддів закріплені у Кодексі професійної етики судді і являють собою набір правил, яких повинен дотримуватися суддя під час здійснення правосуддя; норми поведінки між учасниками судового процесу і суддею у службовий і позаслужбовий час. Ці правила допомагають оцінити його дії відповідно до таких якостей, як справедливість, сумлінність, гідність, людяність [1, с. 13]. Судді важливо дотримуватися цих правил, адже однією із підстав притягнення до дисциплінарної відповідальності є вчинення суддею таких дій, які ганьблять його як суддю та знеславлюють, підривають авторитет правосуддя [2]. Такі дії або рішення, прийняті суддею можуть стосуватися питань моралі, совісті, чесності, добропорядності, доброзичливості тощо.

Вичерпний перелік етичних норм для судді містить не тільки Кодекс суддівської етики, Закон України «Про судоустрій і статус суддів», а й «Бангалорські принципи поведінки судді» – положення, схвалені резолюцією Економічної та Соціальної Ради ООН від 27 липня 2006 року.

Поведінка судді має бути бездоганною як під час судового розгляду, так і поза судовим процесом, у своєму публічному та приватному житті. Зокрема Кодекс суддівської етики, який затверджено XI черговим з'їздом суддів України 22 лютого 2013 року містить статті, які регулюють ці сторони суддівського життя. Кодекс відповідає міжнародним стандартам суддівської поведінки. Кодекс суддівської етики регулює такі важливі питання, як поведінка судді під час здійснення правосуддя, позапроцесуальні взаємовідносини із учасниками процесу, взаємодія із ЗМІ, а також позасудова поведінка судді.

Перш за все, проаналізуємо, яких правил поведінки має дотримуватися суддя під час здійснення правосуддя. Адже на основі цього формується громадська думка про судову систему у цілому. Ці правила зазначені у Кодексі суддівської етики, а саме у статтях 5 – 15. Розглянемо найважливіші з них [3]. Слід зауважити, що суддя, який здійснює правосуддя, зобов'язаний проявляти тактовність, доброзичливість, справедливість, повагу до учасників судового процесу. Суддя також не може допускати у своїй професійній діяльності вчинення дій, прийняття рішень, які компрометують не лише його, як суддю, але й усю судову систему країни. Варто наголосити на тому, що суддя під час здійснення правосуддя не може упереджено ставитися до осіб, які, наприклад, належать до певних політичних партій, рухів, або мають інші релігійні переконання тощо, тобто суддя повинен вживати усіх заходів аби не допустити проявів дискримінації в судовому засіданні. Адже перед судом і законом усі люди рівні, кожен має однакові права. Суддя має зберігати професійну таємницю. Важливим є те, що судді потрібно уникати будь-яких позапроцесуальних взаємовідносин з учасниками процесу.

Правила, які регулюють позасудову поведінку судді наведені у статтях 16 – 20 Кодексу. Розберемо їх. Суддя повинен бути політично нейтральним, тобто не належати до політичних партій і професійних спілок, йому не дозволяється виконувати будь-яку іншу роботу, яка буде приносити кошти і відволікати від суддівських обов'язків, але ця заборона не стосується наукової, викладацької та творчої діяльності. Суддя повинен бути незалежним від сімейних і соціальних впливів з боку органів державної влади, які можуть впливати на результат розгляду справи. Актуальною є стаття 20, у якій зазначено, що участь судді у соціальних мережах є допустимою, проте суддя може розміщувати, коментувати лише ту інформацію, яка у подальшому не зможе нашкодити йому і його сім'ї. Особа, яка стає суддею повинна усвідомлювати, що з обійманням цієї посади цікавість до її/його життя зросте, без перебільшень, до масштабів цілої країни, тому потрібно добровільно прийняти

усі обмеження, які накладає суддівська мантія, присяга і статус і контролювати кожен свій крок.

Отже, можна зробити висновок, що обирати професію судді потрібно свідомо і розуміти, що потрібно буде нести відповідальність не лише за належне виконання професійних обов'язків, а й за свій спосіб життя, від якого прямо залежить ставлення суспільства до всієї судової системи.

#### **Список використаних джерел:**

1. Коментар до Кодексу суддівської етики: затверджено рішенням Ради суддів України від 04.02.2016 р. № 1. Київ, 2016. 142 с.
2. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02.06.2016 р. № 31. Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>.
3. Кодекс суддівської етики: затверджено XI черговим З'їздом суддів України від 22.02.2013 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001415-13#n4>.



**Сабадаш Анастасія Вікторівна,**  
*студентка 1 курсу за спеціальністю Право юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права  
імені Леоніда Юзькова*

### **ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ТА ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ ГЕНЕРАЛЬНОГО ПРОКУРОРА В УКРАЇНІ**

Вивчаючи поняття, структуру та характеристику правового статусу Генерального прокурора України, можна виділити наступні факти, які помітні під час дослідження діяльності системи органів прокуратури України. Підпоняттям правовий статус українського Генерального прокурора, відповідно до існуючої системи прав, визначеної Конституцією та законами, обов'язками, повноваженнями, функціями та завданнями, потрібно виділяти такі елементи правового статусу Генерального прокурора:

- 1) права та обов'язки;
- 2) влада;
- 3) основні повноваження;
- 4) принцип і гарантія діяльності [1, с. 103].

Генеральний прокурор займається поданням звіту про діяльність прокуратури до Верховної Ради України до 1 квітня кожного року, в якому повинна бути така інформація:

- 1) статистичні дані та дані аналізу щодо виконання функцій, покладених на прокуратуру;
- 2) те що стосується кількості прокурорів, державних службовців, інших службовців, їх підготовки, спеціального навчання;
- 3) забезпечення незалежності прокурорів, особливо кількості повідомлень, отриманих Радою прокурорів України про загрозу незалежності прокурора, та інформацію про рішення щодо таких повідомлень;
- 4) забезпечення законності та добросовісності у діяльності прокуратури;
- 5) кошториси органів прокуратури та їх виконання;
- 6) забезпечення діяльності органів прокурорського самоврядування;
- 7) інші відомості.

У своїй роботі він виконує такі повноваження:

- представляє прокуратуру у відносинах з іншими органами влади;
- організовує діяльність органів прокуратури України;
- призначає та звільняє прокурорів;
- та інші [2].

Деякі органи влади впливають на незалежність Генерального прокурора і бажають контролювати його діяльність. В країні таким органом повинен бути суд. Але в Україні можна помітити як парламент і сама держава, користуючись деякими правами, впливає на діяльність Генерального прокурора. Подібний обов'язок не повинен належати Раді національної безпеки і оборони України. Так як Генеральний прокурор за своїм статусом не входить до її складу і не може бути її членом [3, с. 9].

Генеральну прокуратуру України очолює Генеральний прокурор, який здійснює управлінський вплив на інші установи прокуратури.

#### **Список використаних джерел:**

1. Басараб Р. І. Організаційно-правові засади діяльності Генерального прокурора України: дис. ... канд. юр. наук: спец.12.00.10 – судоустрій; прокуратура та адвокатура. Київ. 2015.245 с.

2. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 р. № 1697-VII. Верховна Рада України. Законодавство України. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text>.

3. Медведько О. І. Організаційно-управлінські функції і повноваження Генерального прокурора України: автореф. дис. на здобуття наук ступеня канд. юр. наук: спец. 12.00.10 – судоустрій; прокуратура та адвокатура. Одеса, 2010. 21 с.



## СЕКЦІЯ 5. ТРУДОВЕ ПРАВО

*Бондар Діана Іванівна,  
студентка 3 курсу за спеціальністю Право юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права  
імені Леоніда Юзькова*

### САМОЗАХИСТ У ТРУДОВОМУ ПРАВІ

Право на працю є невід'ємним правом людини, яке в свою чергу, є головним засобом для задоволення власних потреб та інтересів. Конституцією України передбачені права на належні, безпечні і здорові умови праці, на її оплату, на відпочинок. Однак, для повної реалізації цих прав, а також запобігання їх порушення необхідним є захист трудових прав працівників. Тому потрібно гарантувати можливість захисту права у будь – якій передбаченій законом формі. Однією з неюрисдикційних форм захисту трудових прав та інтересів працівників є самозахист.

У вітчизняному законодавстві про працю відсутнє поняття «самозахист трудових прав», а тому в колі науковців ведеться дискусія з приводу його визначення. Наприклад, О.Б. Желтов пояснює самозахист як дію (бездіяльність), не заборонену законодавством за формою, підставами і порядком застосування, направлену на захист працівником порушених трудових прав, свобод і законних інтересів роботодавцем (його представником) без участі інших суб'єктів [1, с. 37]. Буряк В.Я. вважає, що самозахист – це незаборонені законом самостійні активні дії працівника без звернення до органів з вирішення трудових спорів чи до органів з нагляду і контролю за дотриманням законодавства про працю, а також відмову працівника від виконання трудових обов'язків з метою захисту порушених прав чи законних інтересів. Науковець також зосереджує увагу на тому, що під час самозахисту працівник вчиняє незаборонені дії особистого характеру, що не суперечать моральним засадам суспільства, для захисту своїх порушених суб'єктивних прав та законних інтересів, а також для усунення перешкод у здійсненні своїх прав [2, с. 27]. Ми погоджуємося з цим, адже самозахист можливий при наявності порушення трудових прав працівника і необхідності припинити це порушення й може бути у формі відмови від виконання роботи з метою захисту індивідуальних трудових прав. Крім того, самозахист – це можливість самостійно та оперативно вирішити конфлікт, не витрачаючи час та кошти на відвідування різних інстанцій. Саме завдяки самозахисту працівник і роботодавець взмозі вирішити спірні питання, що виникли відразу, не затягуючи час і не звертаючись за допомогою до судових органів. Більше того, на мою думку, саме якісний правовий механізм самозахисту допоможе виробити у працівника навик в разі конфлікту, не звертатися відразу до суду, а намагатися йому запобігти самостійно.

Відтак, під час самозахисту відсутнє правозастосування, яке є обов'язковою ознакою юрисдикційного захисту, та стадії виконання, притаманні більшості випадків юрисдикційного захисту. Зауважимо, що самозахист трудових прав здійснюється працівниками вільно. Керівник, інші посадові особи організації не можуть примушувати працівника до виконання роботи, погрожувати йому, чинити психологічний тиск. Не допускається також притягнення працівників, що реалізують право на самозахист, до дисциплінарної відповідальності. Як свідчить міжнародна статистика, закордоном все частіше використовують практику самозахисту, особливо, це помітно в країнах Заходу, де суть самозахисту полягає в тому, щоб дозволяти вирішувати трудові конфлікти на все більш низькому рівні, тобто роботодавці і працівники прагнуть усунути конфлікт не в залі суду, а відразу на робочому місці.

Варто відмітити, що самозахист можна здійснювати лише в окремих випадках, тобто в тих, коли присутнє порушення трудових прав працівника. Не менш важливим є і те, що

самозахист здійснюється відповідними засобами, наприклад такими як: відмова від виконання роботи, що не передбачена в трудовому договорі, зокрема, від праці зі шкідливими і (чи) небезпечними умовами праці, якщо їх виконання не передбачено трудовим договором (ст.31 КЗпП); відмова від роботи, яка безпосередньо загрожує життю чи здоров'ю працівника, за винятком випадків, коли виконання такої роботи передбачено договором, укладеним з працівником (ч.5 ст.153 КЗпП і ст.6 Закону України «Про охорону праці»); розірвання трудового договору працівником за власним бажанням, якщо власник чи уповноважений ним орган не виконує законодавство про працю, умови колективного чи трудового договору (ч.3 ст. 38 КЗпП) [3].

Слушною є думка О.Ю. Дрозда щодо того, що працівник, шляхом подання заяви, повинен попередити роботодавця про прийняте ним рішення відносно застосування заходів самозахисту та про момент початку їх застосування. Після подання заяви працівник може розпочати застосування заходів самозахисту лише до моменту відновлення порушених прав роботодавцем. Головним критерієм того, що порушене право працівника відновлене, є те, що працівник повідомлений про відсутність перешкод для використання того чи іншого права [4, с. 94]. Моментом припинення застосування працівником самозахисту О.Ю. Дрозд пропонує вважати або припинення порушення права, або відновлення порушеного права, або усунення перешкод у його реалізації; а працівник, у свою чергу, повинен у той же момент приступити до належного виконання своїх трудових обов'язків [4, с. 94].

На нашу думку, у КЗпП України потрібно передбачити норму, відповідно до якої якщо протягом п'яти днів з моменту порушення трудового права роботодавець, попри обіцянку припинити порушення, не вчиняє жодних дій, то працівник має право відмовитися від виконання своїх трудових обов'язків. Саме у такий спосіб дії працівника роботодавець втрачає можливість розцінювати його поведінку як саботування виробничого процесу, адже допоки існуватиме законодавча невизначеність правових норм щодо самозахисту трудових прав і свобод, то працівникові вкрай буде важко повноцінно реалізувати дане право, що закріплюється в Конституції нашої держави, усіма способами, що не заборонені законом.

Таким чином, самозахист – це така неюрисдикційна форма захисту, під якою слід розуміти певні дії самого працівника, які він здійснює для припинення посягань на його трудові права та їх поновлення у випадку порушення і відшкодування заподіяної шкоди без звернення до юрисдикційних органів. Обираючи спосіб самозахисту порушеного права чи інтересу, працівник здійснює право на захист на власний розсуд, та перш ніж працівник вибере певну форму захисту своїх порушених прав, яку вважає за більш дієву та ефективну, він повинен мати чіткий алгоритм своїх дій (або бездіяльності), що передбачається законодавством.

#### **Список використаних джерел:**

1. Желтов О.Б. Самозащита работниками трудовых прав. *Кадровик. Трудовое право для кадровика*. 2009. № 9. С. 39–45.
2. Бурак В.Я. Колективні види самозахисту працівниками порушених трудових прав і законних інтересів. *Актуальні проблеми трудового права та права соціального забезпечення*. Хмельницький, 2007. С. 26–28.
3. Кодекс законів про працю України від 10 грудня 1971 року №332-VIII. Верховна Рада УРСР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>.
4. Дрозд О.Ю. До питання самозахисту трудових прав працівників. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*. 2014. Вип. 2. Т. 2. С. 92–96.



## **ПРОБЛЕМИ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ У ТРУДОВОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ**

На даний час суспільство намагається викоренити гендерну нерівність не тільки на території України, але і за її межами. В Конституції України, а саме в статті 24 проголошується рівність всіх громадян незалежно від статті. Кодекс законів про працю України знаходить тому підтвердження у своїх положеннях. А саме, статтю 2<sup>1</sup> та статтю 22 встановлено, що Україна забезпечує рівність трудових прав усіх громадян, зокрема, незалежно від статті, і не допускається будь-яке пряме або непряме обмеження прав чи встановлення прямих або непрямих переваг під час укладення, зміни, припинення трудового договору залежно від статті. Проте, на практиці передбачена Конституцією статеву рівність не є гарантом рівноправ'я у житті [1].

У Кодексі законів про працю України, а саме в главі XII, встановлюються певні заборони для жінок з гарантією їх прав. Зокрема, стаття 174 Кодексу законів про працю України, передбачає види робіт, на яких забороняється застосування праці жінок, або стаття 175, яка передбачає обмеження праці жінок на роботах у нічний час, а стаття 176 містить заборону залучення вагітних жінок і жінок, що мають дітей віком до трьох років, до нічних, надурочних робіт, робіт у вихідні дні і направлення їх у відрядження. Тобто, трудове законодавство визначає, що чоловіки і жінки мають однакові права у сфері зайнятості, але у житті все зовсім не так.

Ми вважаємо, що ці положення обмежують жінок у самостійному виборі виду роботи та її реалізації, адже частина 2 статті 43 Конституції України проголошує, що держава створює умови для повного здійснення громадянами права на працю, гарантує рівні можливості у виборі професії та роду трудової діяльності, реалізовує програми професійно-технічного навчання, підготовки і перепідготовки кадрів відповідно до суспільних потреб.

Особливість реалізації права жінок на працю є затверджена в суспільстві думка, що жінка фізично слабша за чоловіка і повинна виконувати свої «жіночі» функції, тобто виховувати дітей, вести домашнє господарство, але сучасні жінки намагаються боротись з цим стереотипом та в дійсності мати рівні права з чоловіками.

Підсумовуючи все сказане, варто зазначити, що національні закони потребують удосконалення правового режиму забезпечення жінок права на працю, держава повинна заохочувати жінок до самостійного вибору роду занять, можливості працевлаштування жінок мають розширюватись.

### **Список використаної літератури:**

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. *Верховна Рада України. Законодавство України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/showк/254#Text>.
2. Кодекс законів про працю України: Закон України від 10.12.1971 р. № 322-VIII. *Верховна Рада України. Законодавство України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>.
3. *Венедиктова В. М.* Гендерна рівність в процесі реалізації трудової функції. *Право і безпека.* 2005. № 4. С. 123–127.





## **ОСОБЛИВОСТІ ПРАЦІ НЕПОВНОЛІТНІХ**

Безумовно, питання особливостей праці неповнолітніх є актуальним у XXI столітті, оскільки у нашому швидкоплинному світі потреба у працевлаштуванні осіб, що не досягли 18 років щодня збільшується, але, на жаль, неповнолітні громадяни, майже завжди не обізнані в своїх правах, хоча й прирівняні у правовому статусі до повнолітніх. Л. В. Мединська вважає, що неповнолітні працівники – це особлива категорія працівників, яка відрізняється від інших працівників не лише віком, а й правовим становищем, наявністю додаткових трудових пільг та гарантій, наданих їм державою під час виконання трудової діяльності з урахуванням стану здоров'я та умов праці [1, с. 81]. У свою чергу В.В. Павловський стверджує, що молодь знаходиться в процесі біологічної, соціальної, психологічної перебудови та адаптації до соціально-економічних умов і характеризується особливою сприйнятливістю організму до несприятливих впливів соціального й навколишнього середовища [2, с. 249–250]. Із твердженнями даних науковців неможливо не погодитись.

Щодо особливостей в трудовому статусі осіб, що не досягли 18 років, то варто зазначити, що згідно із ч. 1 ст. 193 КЗпП України неповнолітнім встановлена скорочена тривалість робочого часу [3]. Відповідно до ч. 8 ст. 6 Закону України «Про відпустки» неповнолітнім надається щорічна основна відпустка тривалістю 31 календарний день, а п. 1 ч. 13 ст. 10 Закону визначає надання такої відпустки за бажанням працівника в зручний для нього час [4]. Згідно із ч. 2 ст. 195 КЗпП України такі щорічні відпустки повної тривалості у перший рік роботи надаються за їх заявою до настання шестимісячного терміну безперервної роботи на даному підприємстві, в установі, організації [3].

Крім того, ст. 11 Закону України «Про охорону праці» встановлює імперативну заборону на залучення неповнолітніх до праці на важких роботах і на роботах із шкідливими або небезпечними умовами праці, на підземних роботах, до нічних, надурочних робіт та робіт у вихідні дні, а також до підймання і переміщення речей, маса яких перевищує встановлені для них граничні норми, відповідно до переліку важких робіт і робіт із шкідливими і небезпечними умовами праці, граничних норм підймання і переміщення важких речей, що затверджуються центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони здоров'я [5]. Також трудовим законодавством України визначено, що заробітна плата неповнолітніх при скороченій тривалості щоденної роботи виплачується в такому ж розмірі, як працівникам відповідних категорій при повній тривалості щоденної роботи (ч. 1 ст. 194 КЗпП України) [3].

Певні особливості є і у порядку звільнення неповнолітніх з роботи. Наприклад, згідно із статтею 198 КЗпП звільнення працівників молодше вісімнадцяти років з ініціативи власника або уповноваженого ним органу допускається, крім додержання загального порядку звільнення, тільки за згодою районної (міської) служби у справах дітей. При цьому звільнення з підстав, зазначених в пунктах 1, 2 і 6 статті 40 цього Кодексу, провадиться лише у виняткових випадках і не допускається без працевлаштування [3]. Необхідно наголосити на тому, що з метою усунення недоліків при розгляді трудових справ у пункті 16 постанови Верховного суду України від 06.11.1992 р. № 9 «Про практику розгляду судами трудових спорів» зазначено, що у тих випадках, коли крім додержання загальних вимог щодо порядку звільнення з ініціативи власника або уповноваженого ним органу згідно з чинним законодавством на звільнення певних категорій працівників (наприклад, неповнолітніх) необхідна також згода відповідного органу, вона має бути і в тому випадку, коли за ст. 43 (1) КЗпП допускається звільнення без згоди профільного органу підприємства, установи, організації (крім ліквідації). Якщо за погодженнями чинного законодавства у цих випадках

згода відповідного органу має бути попередньою, суд бере до уваги лише таку згоду, оскільки іншого законом не передбачено [6]. У зв'язку з цим, А.Р. Домбругова підкреслює, що особливістю припинення трудових правовідносин з неповнолітніми є те, що відповідно до чинного законодавства розірвати трудовий договір з працівником, який ще не досяг вісімнадцяти років, можна не тільки з ініціативи роботодавця та самого неповнолітнього працівника, а й з ініціативи батька чи матері (усиновлювача чи піклувальника) останнього, а також державних органів і службових осіб, на яких покладено нагляд і контроль за додержанням законодавства про працю. Щоправда, цей варіант припинення трудових відносин з неповнолітнім можливий лише у разі, коли подальше виконання трудового договору загрожує його здоров'ю або порушує його законні інтереси (наприклад, заважає навчанню неповнолітнього) [7]. Проте, останнім часом роботодавці уникають укладення трудових договорів із цією категорією осіб, тому що саме на роботодавця покладається низка додаткових обов'язків щодо реалізації їх прав і гарантій під час виконання роботи [8, с. 87].

Отже, можна зробити висновок, що праця неповнолітніх громадян України дійсно має певні відмінності від праці повнолітніх осіб, у зв'язку з чим ми говоримо про диференціацію правового регулювання трудових відносин. Соціальна політика держави має бути спрямована на встановлення такого правового механізму захисту трудових прав неповнолітніх, який би носив гарантований характер та встановлював би дієві засоби і способи захисту їх трудових прав та інтересів. Фундамент цієї політики має складати новий Трудовий Кодекс України, проект якого неодноразово обговорювався як на міжнародному, так і на національному рівнях, а відтак є показником не лише правової культури країни, але й важливим індикатором соціального захисту неповнолітніх в цілому.

#### **Список використаних джерел:**

1. Мединська Л. В. Правове регулювання праці неповнолітніх за законодавством України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2016. № 3. С.80–82.
2. Павловский В.В. Ювентология: проект интегративной науки о молодежи. М. : *Академический проект*, 2001. С. 304–305.
3. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>.
4. Про відпустки: Закон України від 15.11.1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/504/96-вр#Text>.
5. Про охорону праці: Закон України від 14.10.1992 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2694-12#Text>.
6. Постанова Верховного суду України від 06.11.1992 р. № 9«Про практику розгляду судами трудових спорів». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0009700-92#Text>.
7. Домбругова А. Р. Права неповнолітніх у трудових правовідносинах. *Юридичний вісник України*. 2006. № 3. URL : [https://www.ts.lica.com.ua/b\\_text.php?type=3&id=276891&base=1](https://www.ts.lica.com.ua/b_text.php?type=3&id=276891&base=1).
8. Сидоренко А.С. Особливості праці неповнолітніх: міжнародний досвід. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського*. Серія: юридичні науки. № 3. 2020. С. 86–90.



***Кобильник Анастасія Романівна,***

*студентка 3 курсу за спеціальністю Право юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

#### **ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ПРАВА ПРАЦІВНИКІВ НА ВІДПУСТКУ**

Право працівників на відпустку є високою соціальною гарантією, яка забезпечується нормами Конституції України, главою VKЗпП, іншими нормативно-правовими актами. Відповідно до Закону України «Про відпустки» право на відпустки мають громадяни України,

які перебувають у трудових відносинах з підприємствами, установами, організаціями незалежно від форм власності, виду діяльності та галузевої належності, а також працюють за трудовим договором у фізичної особи [1]. У даному питанні, важливим є елемент захисту права на відпустку. На думку Грибанова В.П. в матеріально-правовому аспекті право на захист включає в себе наступні елементи: можливість особи, право якої порушене, використати не заборонені законом засоби примусу на порушника, у тому числі і за допомогою самозахисту; можливість особи, права якої порушені, звернутися до компетентного органу (державного чи іншого) з вимогою про захист порушеного права [4, с. 98]. Захист права працівників на відпустку – це передбачена законом можливість особи, котра перебуває у трудових відносинах з підприємствами, установами, організаціями звернутися за захистом порушених прав до уповноваженого органу, або можливість самостійно вчиняти дії по захисту порушеного права (самозахист). Це право передбачає обов'язок відповідного органу застосувати передбачені законом способи поновлення порушеного права.

Актуальність дослідження питання захисту права працівників на відпустку полягає у дотриманні такої соціальної гарантії працівників як право на відпочинок. Щорічна відпустка є необхідною для забезпечення нормального стану здоров'я працівників, їхнього фізичного та психологічного стану з метою забезпечення ефективної та результативної трудової діяльності. Відтак метою нашого дослідження є визначення проблематики права захисту працівників на відпустку, з'ясувати як саме порушується дане право.

У зв'язку з цим звернемося до судової практики. Зокрема, Літинським районним судом Вінницької області було розглянуто цивільну справу, предметом якої була не виплата позивачу коштів за невикористані відпустки за період з 2003 до 2009 років. Відповідач не визнав позовні вимоги позивача, і аргументував свою позицію тим, що позивач працював по сумісництву та відпустки щороку отримував за основним місцем роботи. Оскільки заяв про надання відпусток, працюючи за сумісництвом, він не подавав, тому відпустки йому не надавалися і кошти не нараховувалися. З'ясувавши позицію сторін, дослідивши докази у справі, суд вирішив задовольнити позов повністю з таких підстав на підставі ст.116 КЗпП України, відповідно до якої «при звільненні працівника виплата всіх сум, що належать йому від підприємства, установи, організації, провадиться в день звільнення» [3].

Цікавим є питання щодо забезпечення права працівників на соціальні відпустки. Так, Касаційний цивільний суд у складі Верховного Суду у справі № 734/4136/15-ц прийшов до висновку, що виплата грошової компенсації згідно зі ст. 83 КЗпП України може бути стягнута на вимогу працівника за всі дні невикористаної ним основної й додаткової щорічної відпустки тільки в разі звільнення його з роботи. Відтак право на додаткову відпустку мають такі одинокі матері: жінка, яка не перебуває у шлюбі і у свідоцтві про народження дитини якої відсутній запис про батька дитини або запис про батька зроблено у встановленому порядку за вказівкою матері; вдова; жінка, яка виховує дитину без батька (в тому числі і розлучена жінка, яка виховує дитину без батька, незважаючи на факт отримання аліментів, і жінка, яка вийшла заміж, але її дитина новим чоловіком не усиновлена) [5].

Отже, проблемами захисту права працівників на відпустку зокрема є: не виплата грошової компенсації працівникам за невикористані дні відпустки; встановлення фактів можливості отримання соціальної відпустки, а також фактів отримання інших видів щорічних додаткових відпусток; неправильне обчислення щорічних відпусток. Право на відпустку є невід'ємним правом усіх працівників, котре повинне бути дотримано роботодавцями добросовісно, у повній мірі, а у разі невикористання (частково або повністю) відпусток, працівнику має бути виплачено компенсацію за невикористані відпустки.

#### **Список використаних джерел:**

1. Про відпустки: Закон України від 15.11.1996 р. № 504/96-ВР. Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/504/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

2. Магновський І. Й. Гарантії прав і свобод людини та громадянина в праві України (теоретико-правовий аспект) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. : 12.00.01. К., 2003. 20с.
3. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/32322063>.
4. Грибанов В.П. Осуществление и защита гражданских прав. М. : Статут, 2000. 411с.
5. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/85467398>.



**Костишина Руслана Леонідівна,**  
*студентка 3 курсу за спеціальністю Право юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права  
імені Леоніда Юзькова*

## **НОРМИ РОБОЧОГО ЧАСУ ЯК ГАРАНТІЇ ЗАХИСТУ ТРУДОВИХ ПРАВ**

Законодавчерегулювання тривалостіробочого часу є однією з гарантій конституційного права працівників на працю, відпочинок, безпечні та належніумови праці. Законодавство проробочий час має на меті, з одного боку, створення умов, що забезпечили б високу продуктивність іорганізованість праці, а з іншого– всебічний захист прав таінтересів працівників.

Проблеми регулювання тривалостіробочого часу досліджували як вітчизняні, так і зарубіжні вчені, зокрема: О. С. Заржицький, В. І. Прокопенко, П. І. Жигалкін, Н. М. Хуторян, С. С Каринський, Л. О. Сироватська, Н.І.Левченко та багато інших, проте вона й надалі залишається досить актуальною. Метою нашого дослідження є аналіз норм робочого часу під призмою гарантій захисту трудових прав.

Робочий час – це визначений законом або на його основі час, протягом якого працівник зобов'язаний виконувати роботу, обумовлену трудовим договором. Як інститут трудового права робочий час є сукупністю правових норм, що визначають тривалість, склад, режим і порядок обліку робочого часу [1, с. 118]. Ст.45 Основного Закону встановлює максимальну тривалість робочого часу яка є однією з основних конституційних гарантій захисту трудових прав. Вказана гарантія деталізується в ст. 50 КЗпП України, за якою нормальна тривалість робочого часу не може перевищувати 40 годин на тиждень [2]. У свою чергу ч. 1 ст. 52 КЗпП передбачає, що за п'ятиденногоробочого тижня тривалість щоденної роботи визначається правилами внутрішнього трудовогорозпорядкуабо графіками змінності, які затверджує власник абоуповноважений ним орган за погодженням з виборним органом первинної профспілкової організації (профспілковим представником) підприємства, установи, організації з додержанням установленої тривалостіробочого тижня [3].

У судовій практиці питання встановлення та дотримання гарантій робочого часу стоїть особливо гостро. Так, відповідно до постанови Верховного Суду від 23.10.2019р. у справі № 805/1819/19 щодо порушення ст.ст. 58, 69 КЗпП України, суд встановив, що у філії не визначено рівномірного чергування працівників у змінах, при складанні графіків роботи не дотримано вимог щодо переходу з однієї зміни в іншу через кожний робочий тиждень, працівникам вихідний день протягом тижня не надається, вихідні дні надаються хаотично. В результаті чого суд прийшов до висновку, що має місце пряме порушення трудових прав працівників [4].

Ще однією важливою гарантією робочого часу, яка охороняється законом є неповний робочий час. Питанню встановлення неповногоробочого часу присвяченаст.56 КЗпП України, відповідно до якої неповний робочий день або неповний робочий тиждень встановлюється заугодою між працівником і власником як при прийнятті нароботу, так і згодом. Слід підкреслити, що роботодавець зісвоєї ініціативи має право на встановлення неповного робочого часу працівникам заумови, що на підприємстві, в установі, організації

провадяться зміни в організації виробництва праці, і з додержанням процедури, передбаченої ч. 3 ст. 32 КЗпП України. Вказане підтверджується і судовою практикою, зокрема, Постановами Верховного Суду від 22.05.2019 р. у справі № 754/8595/17-ц, від 20.03.2020 р. ус праві № 174/442/17, відповідно до яких, зміна істотних умов праці може бути визнана законною тільки в тому випадку, якщо буде доведена наявність змін в організації виробництва та праці.

У Постанові Верховного Суду від 20.03.2020 р. у справі № 174/442/17 зазначено, що припинення трудового договору за п. 6 ч. 1 ст. 36 КЗпП України при відмові працівника від продовження роботи зі зміненими істотними умовами праці може бути визнане обґрунтованим, якщо зміна істотних умов праці при провадженні роботи за тією ж спеціальністю, кваліфікацією чи посадою викликана змінами в організації виробництва і праці (раціоналізацією робочих місць, введенням нових форм організації праці, у тому числі перехід на бригадну форму організації праці, і, навпаки, впровадженням передових методів, технологій тощо). Суди зобов'язані з'ясувати, чи дійсно у відповідача мали місце зміни в організації виробництва і праці, зокрема, ліквідація, реорганізація або перепрофілювання підприємства, установи, організації, скорочення чисельності або штату працівників [5].

Відповідно Постанови Верховного Суду від 22.05.2019 р. у справі № 754/8595/17-ц, за ч. 3 та 4 ст. 32 КЗпП України у зв'язку із змінами в організації виробництва і праці допускається зміна істотних умов праці при продовженні роботи за тією ж спеціальністю, кваліфікацією чи посадою. Про зміну істотних умов праці – систем та розмірів оплати праці, пільг, режиму роботи, встановлення або скасування неповного робочого часу, суміщення професій, зміну розрядів і найменування посад та інших – працівник повинен бути повідомлений не пізніше ніж за два місяці. Якщо колишні істотні умови праці не може бути збережено, а працівник не згоден на продовження роботи в нових умовах, то трудовий договір припиняється за п. бст. 36 КЗпП. Зміна істотних умов праці може бути визнана законною тільки в тому випадку, якщо буде доведена наявність змін в організації виробництва і праці. Якщо такі зміни не вводяться, власник не має права змінити істотні умови праці [6].

Отже, встановлення норм робочого часу є важливою гарантією захисту трудових прав працівників. Як свідчить судова практика, порушення гарантій працівників на встановлення нормальної тривалості робочого часу є досить поширеним з боку роботодавця. Причиною цього є як недостатнє знання трудового законодавства, так і пряме ігнорування його норм.

#### **Список використаних джерел:**

1. Прокопенко В. І. Трудове право. Харків. 2004. 342с.
2. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>.
3. Про практику розгляду судами трудових спорів: Постанова Пленуму Верховного суду України від 06 листопада 1992 року № 9. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0009700-92#Text>.
4. Постанова Верховного Суду від 23 жовтня 2019 року по справі № 400/296/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/85206591>.
5. Постанова Верховного Суду від 20.03.2020 р. у справі № 174/442/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88449082>.
6. Постанова Верховного Суду від 22.05.2019 р. у справі № 754/8595/17-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/82419563>.



**Кохан Діана Миколаївна,**  
*студентка 3 курсу за спеціальністю Право юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права  
імені Леоніда Юзькова*

## **ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРАЦІ ЖІНОК (ЗА ПРОЕКТОМ ЗАКОНУ ПРО ПРАЦЮ № 2708-1)**

Правове регулювання праці жінок є важливою складовою правового регулювання праці, тому нормативно-правові акти в галузі трудового законодавства мають бути ефективними та дієвими задля повного та всебічного захисту трудових прав цієї категорії працівників. З урахуванням цього, проект Закону «Про працю» № 2708-1 від 11.01.2020р. (далі – проект) покликаний належним чином врегулювати трудові відносини, які виникають між працівниками та роботодавцями [1].

Так, ст. 2 проекту визначені основні принципи правового регулювання праці, серед яких слід відмітити заборону дискримінації у сфері праці та забезпечення особам, які зазнали такої дискримінації, права на звернення до суду щодо визнання факту дискримінації та її усунення, а також відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок дискримінації; рівність прав і можливостей працівників, у тому числі гендерна рівність, шляхом забезпечення єдності та диференціації умов праці; забезпечення права жінок, які працюють, у разі материнства на особливий захист. В редакції чинного КЗпП України [2] у ст. 2-1 мова йде лише про принцип рівності трудових прав громадян України, тому вищевказана редакція ст. 2 проекту, є більш широкою, адже змістовно відображає саме поняття принципів права, під якими В. Старчук розуміє «засадничі ідеї права, які визначають зміст і спрямованість його норм та характеризуються системністю, взаємоузгодженістю, загальнообов'язковістю, універсальністю, стабільністю, предметною визначеністю, загальнозначущістю й регулятивністю [3, с. 42].

Важливим є те, що у ст. 290 проекту дається визначення поняття одинокої матері та працівників із сімейними обов'язками. Так, одинока мати – це жінка, у свідоцтві про народження дитини якої запис про батька зроблено в установленому порядку за вказівкою матері, жінка, яка має дитину, батька якої позбавлено батьківських прав або батько якої помер, або відповідно до рішення суду його визнано безвісно відсутнім чи оголошено померлим, а працівником із сімейними обов'язками визнаються мати, батько, усиновлювач, опікун, піклувальник, прийомні батьки, а в окремих випадках, передбачених цим Законом, - інший член сім'ї. Також слід звернути увагу і на визначення поняття особи із сімейними обов'язками, під яким розуміються ті, хто має дитину віком до 15 років, а не лише жінки, як передбачалося у КЗпП України [1; 2].

Також слід звернути увагу і на редакцію ст. 142 проекту, яка забороняє залучення до роботи в нічний час вагітних жінок, проте працівники із сімейними обов'язками (серед яких і жінки), які мають дітей віком до 15 років, дитину з інвалідністю чи здійснюють відповідно до медичного висновку догляд за хворим членом сім'ї, можуть залучатися до роботи в нічний час лише за їхньою письмовою згодою. В чинному КЗпП існує заборона залучати до таких робіт жінок з дитиною віком до 3 років і існує обмеження для залучення усіх інших жінок. Ідентична зміна відбулася в регулюванні відряджень і роботи у вихідні дні. Таким чином, вважаємо це актуальним і правильним, оскільки надання права вибору значно краще, ніж заборона чи обмеження.

На нашу думку, заслуговує на схвалення ст. 295, яка встановлює гарантії на період проходження рекомендованих лікарем медичних обстежень, що проводяться у зв'язку з вагітністю. Так, роботодавець зобов'язаний увільнити вагітну жінку від виконання роботи на період проходження рекомендованих лікарем медичних обстежень, що проводяться у зв'язку з вагітністю, якщо такі обстеження мають проводитися в робочий час. На час проведення медичного обстеження за вагітною жінкою зберігається середня заробітна плата – в чинному КЗпП немає жодного слова щодо таких обстежень. Крім того, цікавим є введення



регулювання атестації, адже це є вимогою сучасності, оскільки в умовах сьогодення підвищення кваліфікації праці і супутня з цим атестація результатів є дуже актуальною проблемою як серед працівників, так і роботодавців. Норми проекту захищають материнство і, в цілому батьківство, адже ч. 2 ст. 328 вказує, що вагітні жінки, працівники із сімейними обов'язками протягом одного року після виходу на роботу з відпустки для догляду за дитиною проходять атестацію виключно за їхнім бажанням [1].

Слід зауважити, що проект має і деякі новації, зокрема відповідно до ч. 8 ст. 38 проекту особами, для яких не встановлюється випробування при прийнятті на роботу є вагітні жінки і жінки з дітьми віком до 3 років, у свою чергу відповідно до ст. 26 КЗпП випробування не встановлюються для вагітних жінок, одиноких матерів, які мають дитину віком до чотирнадцяти років або дитину з інвалідністю. Відповідно до ст. 109 проекту, забороняється розірвання трудового договору з вагітними жінками за ініціативою роботодавця, крім випадків ліквідації юридичної особи – роботодавця без правонаступництва, припинення фізичною особою виконання функцій роботодавця. Проте інші категорії працівників (з сімейними обов'язками з дітьми до трьох років, а в випадках ст. 198 до шести років або дитиною з інвалідністю, одинокими матерями (батьками), які мають дітей віком до 15 років) - забороняється звільняти у всіх випадках, за винятком ліквідації юридичної особи – роботодавця без правонаступництва, припинення фізичною особою виконання функцій роботодавця і з підстав, передбачених ст.ст. 92 та 96 цього Закону [1].

Отже, правове регулювання праці жінок у проекті Закону «Про працю» може бути визнано таким, що наближене до дієвого та ефективного, а також таким, що більш чіткіше врегульовує трудові права жінок у порівнянні з КЗпП України.

#### **Список використаних джерел:**

1. Проект Закону «Про працю» від 11.01.2020р. № 2708-1. Верховна Рада України. Законодавство України. URL : [http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4\\_1?pf3511=67848](http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67848).
2. Кодекс законів про працю України: Закон України від 10.12.1971 р. № 322-VIII. Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>.
3. Старчук О. Щодо поняття принципів права. Часопис Київського університету права. URL : [http://kul.kiev.ua/images/chasop/2012\\_2/40.pdf](http://kul.kiev.ua/images/chasop/2012_2/40.pdf).



***Мартинюк Анастасія Миколаївна,***  
*студентка 3 курсу за спеціальністю Право юридичного факультету*  
*Хмельницького університету управління та права*  
*імені Леоніда Юзькова*

### **ВІДСТОРОНЕННЯ ПРАЦІВНИКА ВІД РОБОТИ**

Сучасне трудове законодавство розробляє правові засоби та механізми, які зможуть реформувати та знайти баланс між інтересами працівників і роботодавців. Але певні проблеми, як і раніше, потребують додаткового дослідження, оскільки вони дуже важливі як для науки трудового права, так і для правозастосовної практики. Одним з таких питань є відсторонення працівника від роботи. На сьогодні ні трудове законодавство, зокрема ст. 46 КЗпП України, ні судова практика не дали загального визначення терміну «відсторонення від роботи». В юридичній літературі з цього питання так само немає єдності поглядів, через що нерідко трапляються колізії в практиці.

Проблеми відсторонення від роботи досліджували у своїх працях такі вчені як: М.Г. Александров, К.П. Уржинський, С.М. Прилипка, В.Г. Ротань, В.І. Щербина, О.О. Коваленко та багато інших.



Перш за все відзначимо, що відсторонення не охоплюється змістом ні понять «зміна трудового договору», ні «припинення трудового договору». Так, при відстороненні працівника від роботи умови трудового договору не змінюються, він призупиняється. Це означає, що робота не виконується через законне недопущення працівника роботодавцем до виконання його трудової функції, тож і умови договору також призупиняються. Припиненням трудового договору відсторонення також вважати не можна, адже трудовий договір не припиняється – працівника не звільняють з роботи, не видають наказу про його звільнення, він лише тимчасово не допускається до роботи [1, с. 52]. Слушною, у зв'язку з цим, є думка В. Процевського про те, що «відсторонення від роботи саме по собі не може служити юридичним фактом для виникнення нових правовідносин. Воно є лише результатом реалізації норм права уповноваженими органами або посадовими особами в рамках нових охоронних правовідносин» [2, с. 20]. Відтак, відсторонення від роботи – це тимчасовий захід, який закінчиться або поновленням дії трудового договору і поверненням працівника на попередню роботу, або зміною трудового договору, або ж все таки його припиненням. У зв'язку з цим, у науці уточнюється, що відстороненням від роботи є «тимчасове недопущення працівника чи службовця до виконання ним своїх обов'язків, передбачених трудовим договором, з призупиненням виплати заробітної плати» [3, с. 435], «тимчасове усунення (увільнення) працівника від виконуваної роботи, посади у випадках, передбачених законодавством, із збереження місця роботи і, як правило, без збереження заробітку» [4, с. 384]. На нашу думку, відсторонення працівника від роботи – це призупинення виконання працівником своїх трудових обов'язків за рішенням уповноваженого органу (посадової особи) з підстав, передбачених законодавством, що, як правило, відбувається з призупиненням виплати заробітної плати.

Підстави, за яких відбувається відсторонення працівників передбачені у ст. 46 КЗпП [5]. Зокрема, працівник, який з'явився на роботу в стані алкогольного чи наркотичного сп'яніння підлягає відстороненню від роботи незалежно від того, в який саме час робочого дня (зміни) він з'явився на роботі в такому стані, що підтверджується медичним висновком, показаннями свідків, іншими доказами. Для окремих категорій працівників підставою для відсторонення від роботи може послужити відсутність документів, наявність яких передбачена законодавством, наприклад, у водія водійського посвідчення (ст. 16 Закону України «Про дорожній рух» від 30.06.1993р.) [6]. Відмова від проходження навчання з охорони праці також несе в собі наслідок як відсторонення усувати від роботи. При відстороненні з цієї підстави такий працівник не допускається до роботи аж до закінчення навчання і перевірки. Що ж стосується держслужбовців, а також осіб, а також осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, то підставою для їх відсторонення може бути факт проведення щодо нього службового розслідування.

Фактично, на практиці таке розмите формулювання підстав часто призводить до помилок у застосуванні ст. 46 КЗпП. Працівники мають право на звернення до суду для вирішення трудових спорів незалежно від характеру виконуваної роботи або займаної посади, крім випадків, передбачених законодавством. Зокрема, виник спір щодо відсторонення працівника за відмову виконувати розпорядження та вчинення дій, направлених на протидію законним вимогам керівника. Проте ст. 46 КЗпП та будь-який інший нормативно-правовий акт, який надав би право роботодавцю відсторонювати від посади працівника за невиконання вимог керівника відсутній. Таку правову позицію містить постанова Верховного суду від 01.04.2020 року у справі № 761/12073/18 (провадження № 61-13444св19). Верховний Суд підтримав висновок суду першої та апеляційної інстанцій та зазначив, що працівник не є державним службовцем, тож роботодавець не міг відсторонювати його від виконання посадових обов'язків за нормами частини першої статті 72 Закону України «Про державну службу». Суд нагадав також, що у випадку, коли роботодавець із власної ініціативи без законних підстав відсторонив працівника від роботи, зупинив виплату заробітної плати та порушив статтю 46 КЗпП, він має задовольнити позов працівника і стягнути середню заробітну плату за час вимушеного прогулу [7]. Таким

чином, відсторонення від роботи має окрему позицію в системі запобіжних заходів, що існують у трудовому праві України.

Підсумовуючи все вищесказане, варто сказати, що відсторонення працівників від роботи у трудовому праві України посідає власне місце як самостійний запобіжний захід призупинення виконання працівником своїх трудових обов'язків за рішенням уповноваженого органу (посадової особи) з підстав, передбачених законодавством. Ст.46 КЗпП України містить такі підстави, та її зміст свідчить, що її положення носять переважно відсилочний характер. Конкретні ж випадки відсторонення працівників від роботи передбачаються спеціальним законодавством.

#### **Список використаних джерел:**

1. Процевський В.О. Проблеми правового регулювання відсторонення від роботи : Монографія. Х., 2006. С. 52–53.
2. Відсторонення працівника від роботи: історико-правовий огляд. *Актуальні проблеми держави і права*. 2011. Вип. 57. С. 321–325.
3. Кабаченко М. О. Відсторонення від роботи працівника у трудовому праві: деякі актуальні питання. Актуальні проблеми трудового права і права соціального забезпечення: тези доповідей та наукових повідомлень учасників V Міжнародної науково-практичної конференції, Харків, 2013 р. С. 435–437.
4. Болотіна Н. Б. Трудове право України : підручник. Знання, 2008. 860 с.
5. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 р. №322-VIII. Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>.
6. Про дорожній рух: Закон України від 30.06.1993р. № 3353-XII. Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3353-12#Text>.
7. Постанова Верховного Суду від 01.04.2020 р. у справі № 761/12073/18 (провадження № 61-13444св19). URL : [https://reyestr.court.gov.ua/Review/88833746?utm\\_medium=refer&utm\\_source=www.kadrovik01.com.ua&utm\\_term=5537&utm\\_content=news&utm\\_campaign=red\\_bloc\\_content\\_link\\_image](https://reyestr.court.gov.ua/Review/88833746?utm_medium=refer&utm_source=www.kadrovik01.com.ua&utm_term=5537&utm_content=news&utm_campaign=red_bloc_content_link_image).



**Попова Ярослава Олегівна,**

*студентка 3 курсу за спеціальністю Право юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

#### **ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРИЙНЯТТЯ НА РОБОТУ НЕПОВНОЛІТНІХ**

Відповідно до ч.1 ст. 43 Конституції України – кожен має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується[1]. Дійсно, дана норма передбачає, що право на працю можуть реалізовувати і неповнолітні особи. Це підтверджується низкою статей Кодексу законів про працю України (далі – КЗпП).

Отже, статтю 50 КЗпП України встановлено нормальну тривалість робочого часу працівника, яка не повинна перевищувати 40 год на тиждень. Що стосується неповнолітнього, то ст. 51 КЗпП України встановлена скорочена тривалість робочого часу, в якій зазначено, що для працівників віком від 16 до 18 років – це 36 год на тиждень, для осіб віком від 15 до 16 років (учнів віком від 14 до 15 років, які працюють в період канікул) – 24 год. на тиждень. При цьому, тривалість робочого часу учнів, які працюють протягом навчального року у вільний від навчання час, не може перевищувати половини максимальної тривалості робочого часу для осіб відповідного віку [2].

Проблема даного питання полягає в тому, що дуже часто власники, уповноважені особи, керівники підприємств, установ чи організацій, просто, не хочуть працевлаштовувати неповнолітнього, чим, на мою думку, порушують вже згадану норму ст. 43 Конституції

України. На жаль, таке явище є досить поширеним сьогодні. Тому, з кожним днем особам, яким на момент укладення трудового договору не виповнилося 18 років важче знайти роботу. Це прикро, адже юнаки втрачають досвід та можливість бути самостійними, покращувати своє матеріальне становище.

Ми вважаємо, що трудова незайнятість молоді в такому віці провокує високі показники серед таких кримінальних правопорушень, як грабіж, пограбування, розбій та хуліганство. Це не дивно, що недобросовісні роботодавці не розглядають неповнолітніх осіб, як повноцінних працівників, адже це зумовлено низкою пільг, якими наділені такі суб'єкти трудових правовідносин в законному порядку.

До таких пільг відносяться :

1) право на оплату праці за скороченої тривалості. Заробітна плата працівникам молодше вісімнадцяти років при скороченій тривалості щоденної роботи виплачується в такому ж розмірі, як працівникам відповідних категорій при повній тривалості щоденної роботи – ст. 194 КЗпП України. Тобто, скорочення робочого дня для осіб, які не досягли повноліття означає, що відпрацьований ними час оплачується за тим ж окладом, що і нормальний робочий час повнолітнього [3, с. 110];

2) право на безкоштовний медичний огляд. Право передбачене ст.169, де вказано, що власник або уповноважений ним орган зобов'язаний за свої кошти організувати проведення попереднього (при прийнятті на роботу) і періодичних (протягом трудової діяльності) медичних оглядів працівників, зайнятих на важких роботах, роботах із шкідливими чи небезпечними умовами праці або таких, де є потреба у професійному доборі, а також щорічного обов'язкового медичного огляду осіб віком до 21 року [2];

3) право неповнолітнього працівника на щорічну відпустку в зручний для нього час. Норма статті 75 КЗпП вказує, що тривалість даної відпустки не менше 31 календарного дня.

Варто зазначити, що «виходом» із ситуації заодно і ще однією проблемою регулювання питання про працевлаштованість неповнолітніх осіб є їх неофіційне оформлення. Неукладення трудового договору між роботодавцем і працівником, позбавляє останнього всіх гарантій передбачених законодавством. Для роботодавця, який хоче уникнути сплати податків та позбавити трудових прав неповнолітнього – це вигідно, проте для працівника зовсім ні.

В першу чергу, як я вже зазначила для особи, якій немає 18 років, влаштованій неофіційно не буде юридичної підстави щоб, притягнути недобросовісного керівника, за порушення. Також не вноситься стаж в трудову книжку, що може бути негативним в майбутньому. Ненормований робочий час, неналежна кількість відпустки або взагалі її відсутність. Ну і звичайно високі ризики несплати заробітної плати та інших виплат передбачених для цієї категорії робітників.

Підсумовуючи вищесказане, варто відмітити, що неповнолітні особи в повній мірі мають право на працю. Проте, відсоток реальної можливості працевлаштуватися – мізерний. До законодавства про працю України необхідно доповнити нормативну базу ефективними способами для всебічного контролю за дотриманням вимог щодо цього питання. Варто приділяти особливу увагу щодо офіційного працевлаштування осіб віком до 18 років та реалізацією їх трудових прав.

#### **Список використаних джерел:**

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. *Верховна Рада України. Законодавство України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/k/254#Text>.

2. Кодекс законів про працю України: Закон України від 10.12.1971 р. № 322-VIII. *Верховна Рада України. Законодавство України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>.

3. Березовська Н.Л. Проблемні питання прийняття на роботу неповнолітніх осіб. Актуальні проблеми трудового законодавства, законодавства про державну службу та службу в правоохоронних органах: матеріали VII Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Харків, 16 листопада 2018 р.) ; за заг. ред. К. Ю. Мельника. Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2018. 427 с.



**Садовець Вікторія Василівна,**  
*студентка 3 курсу за спеціальністю Право юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права  
імені Леоніда Юзькова*

## **СУМІСНИЦТВО ТА СУМІЩЕННЯ ПОСАД І ПРОФЕСІЙ: ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ**

Питання сумісництва та суміщення посад (професій) дедалі більше цікавить працівників, оскільки їх переважна більшість намагається знайти додатковий заробіток. Це пов'язано з тим, що у багатьох робітників мінімальні заробітні плати, а це впливає на їхнє життя. Іноді перед працівником стоїть вибір між сумісництвом та суміщенням. А тому виникає необхідність розмежування вказаних правових явищ.

Перш за все варто вказати поняття сумісництва та суміщення. У Положенні про умови роботи за сумісництвом працівників державних підприємств, установ, організацій, затверджене Наказом від 28.06.1993 р. № 43, вказано, що сумісництвом вважається виконання працівником, крім своєї основної, іншої регулярної оплачуваної роботи на умовах трудового договору у вільний від основної роботи час на тому ж або іншому підприємстві, в установі, організації або у громадянина (підприємця, приватної особи) за наймом [1]. Вказаний термін досить широко та повно розкриває основні особливості сумісництва посад та професій.

Щодо суміщення, то можна вказати на визначення, що закріплене у Постанові Ради Міністрів СРСР «Про порядок і умови суміщення професій (посад)» від 04.12.1981 р. № 1145, оскільки там міститься детальне визначення цього правового явища. Законодавець під суміщенням розуміє виконання працівником поряд зі своєю основною роботою, встановленою трудовим договором, додаткової роботи на іншій професії (посаді), а також виконання обов'язків тимчасово відсутнього працівника без звільнення від своєї основної роботи, дозволяється на одному і тому ж підприємстві, в установі та організації за згоди працівника протягом встановленого законодавством тривалості робочого дня (робочої зміни), якщо це економічно вигідно і не призведе до погіршення якості продукції, виконуваних робіт, обслуговування населення [2].

Хоч поняття сумісництва та суміщення закріплені на законодавчому рівні, але, я вважаю, що вказані терміни необхідно розмістити саме в Кодексі законів про працю, а також визначити основні особливості цих інститутів в Кодексі. Варто відмітити, що у новому проекті Закону України «Про працю», поданого від 11.01.2020 року № 2708-1, який може замінити наявний сьогодні Кодекс законів про працю України, передбачено сумісництво в окремих статтях Проекту. Так, ст. 43 «Сумісництво» передбачає, що сумісництвом є виконання працівником у вільний від основної роботи час іншої оплачуваної роботи на підставі трудового договору. Також питання сумісництва вказано у інших статтях, а саме ст.ст. 31, 49, 183, 202, 231, 299) [3].

Проте в зазначеному проекті відсутні подібні статті щодо суміщення, оскільки про суміщення вказано лише у ст. 230 Проекту Закону України «Про працю», де передбачено лише інформацію про оплату праці [3]. На нашу думку, у новому проекті варто також детальніше визначити особливості суміщення посад та професій.

Питання відмінності сумісництва та суміщення необхідно розглянути щодо чотирьох критеріїв, які найбільше цікавлять працівника: порядок укладення, час роботи, оплата праці та відпустки. Розглянемо детальніше сумісництво та суміщення посад і професій за вказаними ознаками.

Для роботи за сумісництвом необхідно укласти трудовий договір не лише за основною роботою, але й за додатковою. Трудовий договір за сумісництвом містить усі ознаки, що передбачені у звичайному трудовому договорі, тобто визначені усі істотні умови.

У випадку працевлаштування працівника на підприємстві, установі, організації, де працівник уже працював трудові відносини щодо основної та додаткової робіт, укладаються окремо.

Під час суміщення новий трудовий договір не укладається. Варто вказати на те, що суміщення можливе лише на тому ж підприємстві, тій ж установі, організації, де працівник виконує основну роботу. Для роботи за суміщенням працівник може подати заяву про бажання виконувати додаткову роботу або роботодавець має право видати наказ, де буде повідомлено працівника про те, що він буде працювати за суміщенням. У випадку, коли ініціатива була від роботодавця, то він повинен повідомити про своє рішення не пізніше як за 2 місяці до початку роботи працівника на двох посадах, оскільки для працівника буде змінено одну з істотних умов праці – про трудову функцію [4, ст. 32].

Варто відмітити, що інформація про суміщення та сумісництво не вказується в трудовій книжці, оскільки відповідно до аб.5 п. 1.1 Інструкції про порядок ведення трудових книжок працівників, затвердженої наказом від 29.07.1993 р. № 58, на осіб, які працюють за сумісництвом, трудові книжки ведуться тільки за місцем основної роботи [5]. Проте за бажанням сумісників можна записати інформацію про їхню роботу за додатковим трудовим договором у трудовій книжці [5, аб.7 п. 2.14].

Що стосується робочого часу, то робітник, який працює за сумісництвом виконує свою діяльність у вільний від роботи час. Важливо зазначити, що працівник, який виконує додаткову роботу за сумісництвом, може виконувати свої обов'язки не більше ніж чотири години у будні дні та повний робочий день у вихідний день [6]. На відміну від сумісництва, робота за суміщенням та основна робота виконуються одночасно. Але суміщення використовують лише у випадку, коли це економічно вигідно і не призводить до погіршення якості продукції, виконуваних робіт, обслуговування населення [2].

Важливе значення для будь-якої особи, яка планує працювати за сумісництвом є оплата праці, оскільки більшість людей бажають працювати на додатковій роботі саме для збільшення власних доходів. Щодо цього питання у ст. 102-1 КЗпП України визначено, що працівники, які працюють за сумісництвом, одержують заробітну плату за фактично виконану роботу, під якою розуміють роботу, виконання якої відображено у відрядному наряді, або роботу, виконання якої зафіксовано в таблиці обліку робочого часу [4; 7].

Досить цікавим є питання оплати праці за суміщенням, оскільки згідно з ст. 105 КЗпП України, працівникам проводиться доплата за суміщення професій (посад) або виконання обов'язків тимчасово відсутнього працівника [4]. Рішення про конкретний розмір доплати приймається керівником установи, закладу залежно від складності, характеру, обсягу виконуваних робіт, витрат основного часу, а доплати можуть встановлюватись декільком працівникам у розмірі до 50 відсотків посадового окладу за основною посадою в межах економії за посадовим окладом (ставкою заробітної плати) відсутнього працівника [8].

Досліджуючи питання відпустки під час роботи за сумісництвом, то для сумісника встановлюється неповний робочий час. А робота на умовах неповного робочого часу (дня або тижня) не тягне за собою будь-яких обмежень обсягу трудових прав працівників [4, ст. 56]. Тому працюючи за сумісництвом, робітник має право на таку ж відпустку, що й особа, яка працює за основним договором. Що стосується відпустки за суміщенням професій (посад), то така відпустка не видається, оскільки особа виконує обидві роботи на одному підприємстві, а також робочий час працівника не збільшується, хоч на нього покладається більше обов'язків. У даному випадку не можливо надати відпустку лише за одною посадою, оскільки в такому випадку працівнику доведеться ходити на роботу, але виконувати обов'язки лише за однією посадою.

Отже, сумісництво та суміщення мають досить суттєві відмінності, а тому ми не можемо використовувати ці правові явища як одне ціле, оскільки це буде помилкою. Варто вказати, що існують й інші відмінності між цими інститутами, які потрібно досліджувати більш детально, оскільки вказана тема є досить об'ємною.

### Список використаних джерел:

1. Про затвердження Положення про умови роботи за сумісництвом працівників державних підприємств, установ і організацій: Наказ Міністерства праці України, Міністерства юстиції України, Міністерства фінансів України від 28.06.1993 р. № 43. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0076-93#Text>.
2. Інструкція щодо застосування постанови Ради Міністрів СРСР від 4 грудня 1981 р. № 1145 «Про порядок і умови суміщення професій (посад)»: Інструкція Органів влади СРСР від 14.05.1982 р. № 53-ВЛ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v053-400-82#Text>.
3. Про працю: Проект Закону України Народних депутатів України від 11.01.2020 р. № 2708-1. URL: [http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4\\_1?pf3511=67848](http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67848).
4. Кодекс законів про працю України: Закон України Верховної Ради Української РСР від 10.12.1971 р. № 322-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>.
5. Про затвердження Інструкції про порядок ведення трудових книжок працівників: Наказ Міністерства праці України, Міністерства юстиції України та Міністерства соціального захисту населення України від 29.07.1993 р. № 58. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0110-93#Text>.
6. Про роботу за суміщенням та сумісництвом: Лист Міністерства праці та соціальної політики України від 21.06.2010 р. № 514/13/155-10. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0514203-10#Text>.
7. Особливості роботи за сумісництвом. Праця і зарплата. № 3 (967). 20 січня 2016р. URL: <http://www.zarplata.co.ua/?p=8444>.
8. Про суміщення посад (професій): Лист Міністерства праці та соціальної політики України від 07.09.2010 р. № 784/13/84-10. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0784203-10/conv#Text>.



**Сосюк Єлизавета Андріївна,**  
*студентка 3 курсу за спеціальністю Право юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права  
імені Леоніда Юзькова*

### ХАРАКТЕРИСТИКА ПРАВА НА ОПЛАТУ ПРАЦІ ТА ЙОГО ЗАХИСТ

Відповідно до положень Конституції України кожен має право на заробітну плату, не нижчу від визначеної законом, та право на своєчасне одержання винагороди за працю. Загальна декларація прав людини встановлює, що кожен працівник має право на справедливу і задовільну винагороду, яка забезпечує гідне людини існування, її самої та її сім'ї, і яка в разі необхідності доповнюється іншими засобами соціального забезпечення. Відповідно до ч.1 ст. 21 Кодексу законів про працю України заробітна плата та обов'язок роботодавця її виплачувати є одними із обов'язкових умов трудового договору.

Правове регулювання оплати праці досліджується у роботах таких науковців, як В.М. Андріїв [5], Ю.П. Дмитренко [6], П.Д. Пилипенко [7] тощо. Однак проблематика цієї теми завжди потребуватиме детального вивчення.

Основними нормативно-правовими актами у сфері регулювання оплати праці є Кодекс законів про працю України (далі – КЗпП) та Закон України «Про оплату праці».

Законодавче закріплення поняття «заробітна плата» міститься в ч.1 ст. 94 КЗпП, відповідно до якої це є винагорода, обчислена, як правило, у грошовому виразі, яку за трудовим договором роботодавець виплачує працівникові за виконану ним роботу.

Пленум Верховного Суду України у постанові № 13 від 24.12.1999 р. «Про практику застосування судами законодавства про оплату праці» звертає увагу на відмежування сфери державного регулювання оплати праці від сфери її договірної регулювання. Державне регулювання оплати праці полягає у встановленні розміру мінімальної заробітної плати та

інших зазначених у законодавстві норм і гарантій оплати праці працівників підприємств, установ, організацій усіх форм власності, а також умов і розмірів оплати праці керівників підприємств, заснованих на державній, комунальній власності, працівників підприємств, установ та організацій, що фінансуються чи дотуються з бюджету. А договірне регулювання полягає в тому, що визначення розміру оплати праці працівників підприємств здійснюється на основі системи угод, що укладаються на національному (генеральна угода), галузевому (галузева (міжгалузева) угода), територіальному (територіальна угода) та локальному (колективний договір) рівнях відповідно до законів (зокрема відповідно до Закону України «Про колективні договори і угоди»).

Варто відзначити, що законодавством встановлені гарантії захисту права на оплату праці. Це стосується мінімального розміру заробітної плати, а також виплат за роботу в надурочний час; у святкові, неробочі та вихідні дні; у нічний час; за час простою, який мав місце не з вини працівника тощо. Окрім цього, передбачаються гарантії для працівників, що направляються у службові відрядження, для підвищення кваліфікації, на обстеження в медичний заклад; гарантії для працівників-авторів винаходів, корисних моделей, промислових зразків і раціоналізаторських пропозицій; гарантії при переведенні за станом здоров'я на легшу нижчеоплачувану роботу; гарантії та компенсації в разі переїзду на роботу до іншої місцевості тощо.

Стаття 1 Закону України «Про компенсацію громадянам втрати частини доходів у зв'язку з порушенням строків їх виплати» встановлює обов'язок підприємств, установ і організацій всіх форм власності та господарювання здійснювати компенсацію громадянам втрати частини доходів у випадку недотримання встановлених строків їх виплати. Унаслідок несвоєчасного одержання заробітної плати виникає індивідуальний трудовий спір, для вирішення якого нормами КЗпП передбачений захист порушеного права комісією з трудових спорів, а також судовий захист. Трудовий спір підлягає розгляду в комісії з трудових спорів, якщо працівник самостійно або за участю профспілкової організації, що представляє його інтереси, не врегулював розбіжності при безпосередніх переговорах з роботодавцем. Якщо ж працівник не згоден із рішенням комісії з трудових спорів, він має право звернутися до суду [8, с. 121].

Відповідальність за порушення встановлених термінів виплати заробітної плати, виплату її не в повному обсязі визначена у ст.41 Кодексу України про адміністративні правопорушення. Також відповідно до ст.175 Кримінального кодексу України передбачається покарання за умисну безпідставну невиклату керівником підприємства, установи або організації незалежно від форми власності чи громадянином – суб'єктом підприємницької діяльності заробітної плати, стипендії, пенсії чи іншої установлені законом виплати громадянам більш як за один місяць . У разі ж невиконання рішення суду відповідно до ст. 6 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод кожен може відстоювати порушене державою право на справедливий суд, подавши заяву до Європейського суду з прав людини.

Отже, оплата праці є одним із основних інститутів трудового права. Конституцією України кожному надається право на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї, що включає, зокрема, право на працю. Законодавство України встановлює, що кожен має право на заробітну плату, не нижчу від визначеної законом, на своєчасне одержання винагороди за працю тощо. Відповідно до ч. 2 ст. 233 КЗпП працівник має право звернутися до суду з позовом про стягнення належної йому заробітної плати без обмеження будь-яким строком. Згідно з законодавством України передбачається притягнення до дисциплінарної, матеріальної, адміністративної та кримінальної відповідальності винної особи за порушення нормативно-правових актів про оплату праці.



### Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. С. 141.
2. Кодекс законів про працю України : Закон України від 10.12.1971 р. № 322-VIII. ВВР, 1971. додаток до № 50. С. 375.
3. Про оплату праці : Закон України від 24.03.1995 р. № 108/95-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1995. № 17. С.121.
4. Про практику застосування судами законодавства про оплату праці : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 24.12.1999р. № 13. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0013700-99#Text>.
5. Андріїв В. М. Система трудових прав працівників та механізм їх забезпечення : автореф. дис. ... д-ра. юрид. наук : 12.00.05. Одеса, 2012. 40с.
6. Дмитренко Ю.П. Трудове право України : підручник. К.: ЮрінкомІнтер, 2009. С. 624.
7. Пилипенко П. Д. Трудове право України: Академічний курс. К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2006. С. 544.
8. Чанишева Г. І. Захист права працівника на своєчасне одержання заробітної плати. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2013. № 6–1 том 2. С. 120–122.



**Трачук Діана Юрївна,**

*студентка 3 курсу за спеціальністю Право юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

### ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОФСПЛОК

Проблеми правового регулювання діяльності профспілок є сьогодні актуальними, оскільки саме профспілки є найактивнішою суспільною силою у боротьбі за достойну і соціально захищену працю, за повну й продуктивну зайнятість працездатних, достатній рівень соціального захисту, проти всіх форм дискримінації у праці та її оплаті. Тому в законодавстві не повинно бути недоліків та прогалин задля того, щоб профспілки належним чином захищали права й свободи громадян у сфері трудових відносин.

На думку І.Я. Кисельова, право на об'єднання у профспілки є одним із найважливіших у цивілізованому суспільстві, а його реалізація – показник існування в ньому демократії. Профспілкова свобода передбачає політичну й фінансову незалежність профспілок від держави, політичних партій, підприємців, церкви, що, як правило, ретельно перевіряється під час державної реєстрації профспілок у країнах з ринковою економікою [4, с. 59]. Як вважає В. І. Прокопенко, професійні спілки відіграють важливу роль у розвитку політичної системи суспільства Української держави, подальшого розгорнення демократії, все більш широкій участі громадян в управлінні справами держави і суспільства, удосконаленні державного апарату, підвищенні активності громадських організацій, зміцненні правової основи державного і громадського життя, розширенні гласності, постійного урахування громадської думки [5, с.116]. Сьогодні в Україні правове регулювання діяльності профспілок здійснюється Конституцією України, КЗпП України, Законом України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності». Так, Конституція України в ст. 36 закріпила право громадян на участь у професійних спілках з метою захисту своїх трудових і соціально-економічних прав та інтересів. Професійні спілки є громадськими організаціями, що об'єднують громадян, пов'язаних спільними інтересами за родом їх професійної діяльності. Професійні спілки утворюються без попереднього дозволу на основі вільного вибору їх членів. Усі професійні спілки мають рівні права. Обмеження щодо членства у професійних спілках встановлюються виключно Конституцією і законами України [1]. Відповідно до ст. 1 Закону України «Про професійні спілки, їх права та гарантії

діяльності» професійна спілка (профспілка) – це добровільна неприбуткова громадська організація, що об'єднує громадян, пов'язаних спільними інтересами за родом їх професійної (трудової) діяльності (навчання) [3].

Наразі можна виділити такі основні проблеми профспілок як зниження рівня довіри населення до профспілок, політизація профспілок, відсутність дієвого соціального діалогу з владою, спроби втручання у діяльність профспілок з боку державних органів, внесення законопроектів, які порушують Конституцію України, міжнародне законодавство, Конвенції МОП тощо.

Проект закону № 2681 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо окремих питань діяльності професійних спілок)» може слугувати прикладом відсутності соціального діалогу з органами державної влади. Цей законопроект містить низку положень, які порушують міжнародні норми та національне законодавство, значно погіршуючи права профспілок та їх членів. Запропоновані проектом норми у більшості випадків порушують конституційний принцип, викладений у ст. 22 Конституції України – при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод. Також порушується право на свободу об'єднання у профспілки, що гарантоване фундаментальною конвенцією Міжнародної організації праці № 87. Зокрема, автори проекту пропонують обмежити кількість профспілок на одному підприємстві – не більше 2 первинних профспілкових організацій, передбачається створення контрольних комісій в професійних спілках та об'єднаннях профспілок і запровадження обов'язку щодо обов'язкового звітування виборних органів профспілки перед своїми членами. Також в законопроекті пропонується ряд таких змін як зменшення повноваження профспілок, позбавлення їх права власності та внесення змін до статті 252 КЗпП та ст.41 Закону «Про профспілки, їх права та гарантії діяльності» щодо гарантій для членів виборного профспілкового органу. Запропоновані зміни суперечать принципам соціального діалогу і, по-перше, вони позбавляють профспілкову сторону можливості надання своїх пропозицій до проектів законів перед їх поданням та розглядом органами виконавчої влади, а, по-друге, позбавляють права брати участь у розгляді своїх пропозицій органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування, а також роботодавцями, їх об'єднаннями, іншими об'єднаннями громадян [7].

Таким чином, на мою думку, одним з рішень зазначених проблем є налагодження соціального діалогу з владою задля покращення соціально-економічного становища працівників і надання можливості профспілкам вносити свої пропозиції до проектів законів. Сучасна профспілкова ідеологія повинна базуватись на інтересах людини і праці й неможлива без усвідомленого профспілкового членства. Для досягнення цієї мети необхідно спрямувати усі зусилля на зростання довіри до профспілок, пропагувати профспілкову діяльність, а також формувати у членів профспілок почуття власної гідності для відстоювання своїх прав та інтересів.

#### **Список використаних джерел:**

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. №30. С.141.
2. Кодекс законів про працю України: Закон України від 10.12.1971 р. №322-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 1971. додаток до №50. С.375.
3. Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності: Закон України від 15.09.1999 р. № 1045-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 45. С. 397.
4. Киселев И. Я. Трудовое право в условиях рыночной экономики: опыт стран Запада. М. : Норма, 1992. 210 с.
5. Прокопенко В. І. Трудове право України : підручник. Х. : Консум, 1998. 480 с.
6. Чавикіна Т.І. Сучасні проблеми правового регулювання: стаття. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2013. 222 с.
7. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо окремих питань діяльності професійних спілок): проект закону України №2681 від 26.12.2019 р. URL: [http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4\\_1?pf3511=67792](http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67792).



**Шандра Сергій Вікторович,**  
*студент 2 курсу за спеціальністю Право юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права  
імені Леоніда Юзькова*

## **ПИТАННЯ НЕДІЙСНОСТІ ТРУДОВОГО ДОГОВОРУ, ТА ЙОГО ЗАКОНОДАВЧА РЕГЛАМЕНТАЦІЯ**

В зв'язку з розвитком українського права та в контексті його пристосування до сучасних реалій постає питання про реформування трудового законодавства. Особливо важливим в такому контексті розвитку модерного та ефективного ринку праці, в процесі сама галузь трудового права змінить свою структуру. Згадуючи основні інститути, вищезгаданої галузі, одразу на думку приходить трудовий договір.

В сучасному трудовому праві України його важливість можна продемонструвати слова Яцкевича І. І.: «... потрібно визнати, що трудовий договір є основним юридичним фактом і основною формою реалізації права на працю» [2, с. 66]. В цій фразі вдало скомпоновано подвійну сутність договору: одним аспектом є фактична початкова природа, другим ж виступає реалізація одного з основоположних прав людини і громадянина. Саме це підсилює інтерес до можливих та необхідних метаморфоз трудового договору, а відповідно і до його існуючих особливостей.

Аналізуючи положення Кодексу законів про працю Україну, а саме статті 9 та 16 в яких власне передбачається недійсність умов трудового договору. В них також помітний акцент на недійсності окремих умовах, а не цілого договору як факту. Що виявляється в неможливості двосторонньої реституції в другому випадку та її переважну поширеність в першому, в чому відображається специфіка трудових відносин. Відповідно ми стикаємося з першою на наш погляд проблемою законодавчої регламентації питань трудового договору, а саме з неможливістю повернення початкового становища.

Виходячи з цього можна підсумувати, що сучасне законодавство не прямо, передбачає неможливість повного скасування трудового договору. Хоча такі норми існували у законодавстві радянського зразка (ст. 4 Кодексу законів про працю УРСР 1922 р.), що говорить про не унікальність наявної ситуації для нас. Можна пояснити такі позиції законодавця зміною умов суспільного життя. Ринкова економіка вимагає збільшеної уваги до положення робітників, захищеності їх прав від сваволі роботодавця. Тому законодавець намагається зберегти баланс не створюючи можливості для використання недійсності трудового договору в корисливих цілях. Це зрозуміло за відсутності в статті 265 Кодексу законів про працю України положень, що прямо чи опосередковано передбачають відповідальність за такі дії.

Все вищезгадане дозволяє зробити висновки про наявність певних проблем в питанні недійсності трудового договору. Сучасні законодавчі напрацювання дозволяють робити висновок про часткову регламентацію повноти недійсності трудового договору, як в окремих випадках, так і загальному вираженні. Адже трудового права не містять, ні прямої заборони повного скасування такого договору в разі недійсності істотних умов, ні вказівки на можливість такого сценарію. Тому вага рішення лягає на працівників, роботодавців, або інші обставини при яких відбудеться повне скасування договору.

Вказавши на проблеми, запропонуємо шляхи вдосконалення чинного законодавства, а саме питання недійсності умов трудового договору (в даному контексті можна, так само згадати і колективний трудовий договір). Вважаємо за потрібне встановити відповідальність для роботодавців за встановлення завідомо недійсних умов трудового договору, та визначити його загальні та обов'язкові істотні умови. Ці два доповнення дозволять передбачити в Кодексі законів про працю України, ситуації коли існування трудового договору буде припинятися повністю через невідповідність його істотних умов закону. Що створить умови

для подальшого розвитку інституту трудового договору, зокрема в аспекті додаткових обов'язків робітника та роботодавця, та посилить захищеність робітника, за рахунок суворішого нагляду за умовами договорів.

**Список використаних джерел:**

1. Яцкевич І. І. Трудовий договір як форма реалізації та гарантування права на працю. *Актуальні проблеми соціального права : науково-практичний посібник*. Київ. ПВГОІ «ІР СТ Україна», 2016. Вип. 2. 220 с.
2. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 № 322-VIII. Верховна Рада України. Законодавство України. URL : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/322-08>.
3. Олійник О. М. Порівняльний аналіз кодекса законів про працю 1922 р. УСРР та РСФРР. *Збірник наукових праць Харків.націон.пед.ун. імені Г. С. Сковороди*. Серія: «Історія та географія». 2011. Вип. 40. С. 76–82.



## СЕКЦІЯ 6. СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

*Горчиця Юлія Петрівна,*

*студентка 4 курсу за спеціальністю Фінанси, банківська справа та страхування  
факультету управління та економіки,  
Хмельницького університету управління та права  
імені Леоніда Юзькова*

### ДІЯЛЬНІСТЬ ФОНДУ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ В ХМЕЛЬНИЦЬКІЙ ОБЛАСТІ

В сучасних нелегких умовах, пов'язаних з пандемією, соціальне страхування набуває певного особливого значення, як важливий елемент процесу економічного розвитку та зростання. Воно ґрунтується на економічній діяльності суспільства, підвищує добробут громадян, створює умови для соціального прогресу.

Страхування від нещасних випадків на виробництві, тимчасової втрати працездатності та професійних захворювань є найбільш важливою складовою частиною соціального захисту працівників від професійних ризиків, оскільки так не лише гарантується страхове забезпечення постраждалого при настанні страхового випадку, а й роботодавці економічно стимулюються попереджати та знижувати виробничий травматизм і професійну захворюваність [4].

Фонд соціального страхування України – некомерційна, самоврядна організація, яка здійснює керівництво та управління загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням в Україні від нещасного випадку, у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та медичним страхуванням, провадить акумуляцію страхових внесків, контроль за використанням коштів, забезпечує фінансування виплат за цими видами загальнообов'язкового державного соціального страхування та здійснює інші функції згідно із затвердженим статутом.

Процес формування бюджету Фонду соціального страхування являє собою формування фінансових ресурсів за рахунок акумулювання частки ЄСВ та інших надходжень, одержання яких не суперечить законодавству, та їх використання для забезпечення виконання завдань і функцій, передбачених законодавством про загальнообов'язкове державне соціальне страхування [2]. Основним джерелом формування фінансових ресурсів Фонду є акумульовані надходження ЄСВ, які сплачують роботодавці з фонду оплати праці (табл. 1).

Таблиця 1

Структура доходів Фонду соціального страхування України у 2019-2020 рр. [3]

Доходи	Роки		Питома вага, %	
	2019р.	2020р.	2019р.	2020р.
Єдиний соціальний внесок	24950 371,4	26167474,8	99,39	92,64
Сплачено заборгованість із страхування	100975,9	24794,2	0,40	0,09
Капіталізовані платежі	34678,1	30545,0	0,14	0,11
Інші доходи	17685	2024648,4	0,07	7,17
Всього	25103710,4	28247462,4	100,0	100,0

Як видно з даних табл. 1, саме ЄСВ формує більше 90% доходів Фонду: у 2020 р. 93%, що на 6% менше, а ніж у 2019р.; інші види доходів в сукупності займають незначну

частку усіх доходів: у 2019 році лише 0,61%. В 2020 році відбувається зміна в структурі доходів Фонду: збільшується частка інших доходів та зменшуються частки решти доходів.

Здійснювані Фондом соціального страхування функції соціального захисту поділяються на три групи:

- 1) фінансування матеріального забезпечення працівників через тимчасову втрату працездатності, догляд за хворою дитиною, вагітність та пологи, на поховання;
- 2) медична, професійна та соціальна реабілітація потерпілих;
- 3) проведення страхових виплат потерпілому або особам, які мають на це право.

Загальна ж кількість страхових виплат і соціальних послуг, що їх проводить або надає фонд, становить більше ніж 20 видів, кошти Фонду використовуються за такими цілями:

- виплату матеріального забезпечення, страхових виплат та надання соціальних послуг, фінансування заходів з профілактики страхових випадків;
- фінансування витрат на утримання та забезпечення діяльності Фонду, розвиток та функціонування інформаційно-аналітичних систем Фонду;
- формування резерву коштів Фонду [1].

Проведемо аналіз ефективності реабілітаційного лікування застрахованих осіб Фондом соціального страхування в Хмельницькій області (табл. 2).

Таблиця 2

Ефективність реабілітаційного лікування застрахованих осіб та членів їх сімей у санаторно-курортних закладах Управління виконавчої дирекції Фонду в Хмельницькій області у 2018–2020рр.[3]

Показники профілю медичної реабілітації	2018р.		2019р.		2020р.	
	К-ть осіб	Повністю відновили працездатність	К-ть осіб	Повністю відновили працездатність	К-ть осіб	Повністю відновили працездатність
Нейрореабілітація	87	75	118	102	25	23
М'язово-скелетна реабілітація	229	212	378	360	76	68
Кардіопульмонарна реабілітація	299	217	385	303	70	65
Інша (соматична) реабілітація	65	65	68	68	16	16
Реабілітація після оперативних втручань на органах зору	4	4	1	1	–	–
Реабілітація при порушенні перебігу вагітності	4	4	3	3	–	–
Медико-психологічна реабілітація учасників АТО	4	2	9	5	–	–
Всього	692	579	962	842	187	172

Як видно з наведених у табл. 2 даних, у 2018–2019 рр. зросла кількість осіб, які повністю відновили працездатність на 45%, тоді як у 2020р. – відбулося її зменшення на 80% (із 842 до 172 осіб). Це зумовлено суттєвим зменшенням і кількості укладених договорів у звітному році на лікування застрахованих осіб та членів їх сімей у реабілітаційних відділеннях санаторно-курортних закладів області до 185 проти 918 у попередньому році. Завдяки отриманій реабілітації у 2020 р. 92,9% працюючих (172 особи) відновили здоров'я та приступили до роботи одразу після повернення із санаторію. Продовжували хворіти після санаторного етапу лікування 11 осіб (7,1%), тривалість їх тимчасової непрацездатності склала 348 днів, що є дуже гарним показником та свідчить про високу ефективність реабілітаційного лікування.

Усе вищевикладене підтверджує необхідність функціонування Фонду соціального страхування, що дає можливість виконувати держави одну з головних її функцій – соціального захисту населення.

### Список використаних джерел:

1. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування : Закон України від 23.09.1999 №1105-XIV (Редакція від 01.01.2021р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1105-14#Text>.
2. Про затвердження порядку складання та виконання бюджету Фонду соціального страхування: Постанова правління Фонду соціального страхування України від 12 вересня 2017р. №42. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/go/v0045583-12>.
3. Підсумки роботи Управління виконавчої дирекції Фонду в Хмельницькій області за 2018–2020рр. URL:<http://www.fse.gov.ua/fse/control/khm/uk/publish/article/107071>.
4. Соціальне страхування: підручник / О.П. Кириленко, В. С. Толуб'як, А.А. Сидорчук [та ін.]. Тернопіль : ТНЕУ, 2016. 516 с.



**Сидорук Олександра Василівна,**  
*студентка 3 курсу за спеціальністю Соціальне забезпечення юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права  
імені Леоніда Юзькова*

## ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ НЕДЕРЖАВНОГО ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Сьогодні, з переходом до ринкових відносин, постає велика необхідність особистої, добровільної участі працюючих громадян у формуванні коштів для своєї майбутньої пенсії. Недержавне пенсійне страхування, як механізм третього рівня пенсійної системи, було закріплено Законом України «Про недержавне пенсійне забезпечення» від 9 липня 2003 р. № 1057-IV. Досвід багатьох розвинених країн показує, що здійснення недержавного пенсійного забезпечення (далі НПЗ) є дієвим інструментом запобігання загрозам з боку солідарної пенсійної системи та отримання особами достатнього доходу після виходу на пенсію. Тому, ефективне функціонування системи НПЗ є одним із інструментів соціального захисту населення та основним загальнонаціональним соціально-економічним пріоритетом.

У Законі України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» система НПЗ визначається як система, що базується на засадах добровільної участі громадян, роботодавців та їх об'єднань у формуванні пенсійних накопичень з метою отримання громадянами пенсійних виплат на умовах та в порядку, передбачених законодавством про недержавне пенсійне забезпечення [1].

Серед чинників, які обумовили розвиток НПЗ в Україні, виділяють такі:

1) соціальні: велика заборгованість Пенсійного фонду України, поширення тіньової економіки, низький рівень заробітної плати, трудова міграція економічно активного населення, тощо;

2) демографічні: достатньо високий рівень старіння населення, що призводить до незбалансованості демографічного навантаження на працездатне населення. Зараз співвідношення між працюючими особами та пенсіонерами в Україні 1:1 [2, с. 217].

За 18 років діяльності система НПЗ не досягла значних успіхів. В 2019 році, система НПЗ налічувала 855 300 учасників, що становить лише 5% ринку праці в Україні.

Станом на 31 березня 2020 року загальна сума активів у системі НПЗ дорівнювала 3 106,5 млн грн, а загальна кількість учасників недержавного пенсійного фонду (далі НПФ) становила 878,3 особи (у середньому 3 125 грн. на одного учасника). Найбільшим за обсягом активів та кількістю періодичних виплат його учасникам на пенсійному ринку є корпоративний недержавний пенсійний фонд Національного банку України. У його розпорядженні майже половина всіх коштів третього рівня (1 326 млрд грн) [3].

Оскільки, для більшості пенсіонерів в Україні, загальна чисельність яких в 2021 році – 11 130 954 особи, основним джерелом доходу є солідарна система, вона не може забезпечити



гідну пенсію, адже виплат з неї недостатньо: станом на 1 січня 2019 року середня пенсія становила 2 646 грн, в 2020 році – 3 082,98 грн, а в 2021 році – 3 507,51 грн.

Результати соціологічного дослідження, метою якого було отримати дані про ставлення громадян та їхню поінформованість про пенсійну систему України, зокрема й третього її рівня, яке охопило 2000 респондентів свідчать про такі проблеми як:

1) патерналістські настрої (тобто, 70% опитаних осіб вважають, що саме держава має забезпечити гідну пенсію);

2) низька обізнаність (53% не знають про НПФ);

3) низька довіра (67% не довіряють НПФ);

4) низькі доходи (57% не мають коштів для заощадження);

5) інфраструктура (немає доступу до НПФ) [4].

Тенденції НПЗ на сучасному етапі характеризуються такими факторами:

1) недосконалість нормативно-правової бази у сфері НПЗ;

2) недостатній рівень державної підтримки у плані НПЗ;

3) високий рівень інфляції;

4) політична та економічна нестабільність що призводить до ризиків довгострокових накопичень пенсійного типу;

5) недостатня розвиненість національного фондового ринку, що не дозволяє в повному обсязі реалізовувати всі потенційні можливості використання заощаджень населення в інвестиційних процесах;

6) низький рівень довіри населення до НПЗ, банківських систем та інших фінансових установ;

7) низька обізнаність більшої частини населення щодо умов функціонування НПЗ;

8) низька фінансова спроможність громадян для участі в системі НПЗ [5].

Тому, сьогодні необхідною є розробка та впровадження дієвих заходів, які сприяли б вдосконаленню розвитку НПЗ в Україні, серед яких варто виділити наступні:

1) забезпечення стимулювання людей до участі у системі НПФ, тобто створення надійних механізмів інвестування коштів, контроль та аналіз державними органами діяльності недержавних пенсійних фондів та проведення інформаційної кампанії щодо популяризації НПЗ;

2) розробка інструментів, які захистять пенсійні вклади громадян;

3) удосконалення нормативно-правової бази НПЗ та запровадження накопичувальної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування;

4) стабілізація економічної ситуації, що збільшить рівень доходів населення та створить додаткові робочі місця;

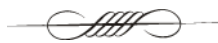
5) покращення системи пільгового оподаткування;

6) збільшення числа недержавних фінансових інституцій для створення конкуренції НПФ, що сприятиме підвищенню якості надання фінансових послуг та їх роботи в цілому [6, с. 186].

Отже, недержавне пенсійне забезпечення відіграє надзвичайно важливу роль у забезпеченні достойного доходу, рівня та якості життя громадян після виходу на пенсію. Для України актуальні проблеми демографічного характеру, заборгованості та дефіциту коштів бюджету Пенсійного фонду, проблеми пов'язані з війною на Сході, поширенням коронавірусної хвороби та станом економіки, тощо. І, як один з наслідків, пенсійне забезпечення зазнає високого навантаження та залишається проблемним суспільним, правовим та фінансовим інститутом. Тому, для успішного розвитку недержавного пенсійного забезпечення потрібно здійснити низку ефективних та виважених заходів нормативно-правового, соціального, економічного та організаційного характеру.

### Список використаних джерел:

1. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування : Закон України від 09.07.2003 року № 1058-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058-15>.
2. Свідерська І.М. Недержавне пенсійне забезпечення в соціальному та економічному розвитку України. *Причорноморські економічні студії*. 2017. Вип. 17. С. 217–220.
3. USAID. Трансформація фінансового сектору. Недержавне пенсійне забезпечення в Україні: оцінка та рекомендації. Київ: DAI Global LLC, 2019. 58 с. URL: [http://www.fst-ua.info/wp-content/uploads/2019/07/Voluntary\\_Private\\_Pensions\\_in\\_Ukraine-Assessment\\_jul2019\\_ua.pdf](http://www.fst-ua.info/wp-content/uploads/2019/07/Voluntary_Private_Pensions_in_Ukraine-Assessment_jul2019_ua.pdf).
4. Горюк Н., Яценко В. Громадська думка, пенсійна реформа та ставлення до пенсії в Україні. Київ. 2018. URL: [https://www.pfu.gov.ua/content/uploads/2018/05/Pension\\_Survey\\_March\\_2018\\_ua.pdf](https://www.pfu.gov.ua/content/uploads/2018/05/Pension_Survey_March_2018_ua.pdf).
5. Зубакін М.І. Недержавне пенсійне забезпечення в Україні: стан та перспективи розвитку. 2020. URL: <http://dSPACE.wunu.edu.ua/bitstream/316497/41017/3/Зубакін%20М.І..pdf>
6. Бородіна Н.З. Розвиток недержавного пенсійного забезпечення в Україні. *Торгівля, комерція, підприємництво*. 2010. Вип. 11. С. 181–187.



**Полищук Вікторія Борисівна,**  
*студентка 3 курсу за спеціальністю Соціальне забезпечення юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права  
імені Леоніда Юзькова*

### ПРОБЛЕМИ ДІЯЛЬНОСТІ НЕДЕРЖАВНИХ ПЕНСІЙНИХ ФОНДІВ

На сьогодні система пенсійного забезпечення України перебуває у дуже скрутному становищі. Це пов'язано із недостатнім фінансовим забезпеченням, яке впливає на розміри пенсійних виплат, підвищення пенсійного віку, збільшення тривалості страхового стажу, тощо.

Так як населення країни невпинно старіє, то найближчим часом люди поважного віку переважатимуть над економічно активними особами працездатного віку і це вкрай негативно вплине на виплату пенсій з солідарного рівня пенсійної системи. У цьому контексті можна зазначити, що, оскільки, чисельність працюючих невелика, то й відрахування до Пенсійного фонду України не покривають всіх видатків, тому це призводить до нестачі коштів, невеликих розмірів пенсій та постійних дотацій із Державного бюджету України.

Система пенсійного забезпечення України складається з 3 рівнів: солідарного (для якого характерні незначні розміри пенсійних виплат, високий вік виходу на пенсію тощо), накопичувального (на даний час, він ще не запроваджений) та недержавного (цей рівень базується на засадах добровільної участі громадян, роботодавців та їх об'єднань у формуванні пенсійних накопичень з метою отримання пенсійних виплат, передбачених недержавним пенсійним забезпеченням).

Тому, для того щоб мати достойну старість та виплати не менше мінімальних, особи, починаючи із молодого віку, повинні укладати договори про пенсійне забезпечення з недержавними пенсійними фондами.

Недержавний пенсійний фонд – юридична особа, яка має статус неприбуткової організації (непідприємницького товариства), функціонує та провадить діяльність виключно з метою накопичення пенсійних внесків на користь учасників пенсійного фонду з подальшим управлінням пенсійними активами, а також здійснює пенсійні виплати учасникам зазначеного фонду у визначеному законами України порядку [1].

На сьогоднішній день існує низка чинників, що негативно впливають на результати діяльності НПФ. Одним з головних таких чинників є недостатня розвиненість ринку капіталів, що проявляється у обмеженості інструментів для інвестування активів у пенсійні

фонди. Зараз інвестування відбувається переважно у депозити та облігації. Також суттєвий вплив на діяльність НПФ має низька довіра населення, недостатній рівень доходів громадян, незацікавленість роботодавців, слабкий фінансовий ринок [2].

І, дійсно, населення України, має велику недовіру до таких організацій. Тому що, неодноразово постраждало від втрати своїх накопичень. Тому, наразі, громадяни бояться, що їхні накопичення пропадуть, або їх хтось привласнить. Крім того, через економічну нестабільність, зміну законодавства, довіра стає ще меншою. На рівень довіри також впливає і те, що відсутні гарантії та контроль за збереженням та примноженням коштів. В цьому контексті необхідно зазначити, що дуже велика чисельність населення перебуває за межею бідності, мають низькі доходи, а це впливає на те, що у людей відсутні накопичення у фондах. Також впливає і те, що люди недостатньо проінформовані у напрямі недержавного пенсійного забезпечення та не знають як краще інвестувати свої кошти.

На думку спеціалістів Світового банку характерними ризиками діяльності НПФ в Україні можуть бути наступні:

- ризики, пов'язані зі структурою управління фондами та їх прозорістю (непрозора структура управління не забезпечує спрямованість діяльності НПФ на учасників пенсійної системи);

- ризики, пов'язані з непрозорою конкуренцією (зменшують прозорість ринку та створюють перешкоди для застрахованих осіб робити обґрунтований вибір, який би забезпечив максимізацію пенсій в довгостроковій перспективі);

- ризики, пов'язані з оцінюванням вартості активів (удосконалення процесів формування цін цінних паперів, що використовуються для оцінювання вартості активів, і роллю зберігачів у цьому оцінюванні) [3, с. 195–196].

На наш погляд, також велике значення мають дослідження проблем діяльності недержавних пенсійних фондів в умовах реформування. Тому що, змінюється законодавство, організація управління і т.д., а це призводить до виникнення різних проблем. На даний час відбуваються постійні зміни в економіці. При змінах економіки країни, активи (сукупність майна, грошові ресурси і т.д.) НПФ повинні збільшуватися. Якщо активи збільшуватися не будуть – це призведе до того, що НПФ буде нести значні втрати. Адже для сучасного економічного становища характерний високий рівень інфляції, а інфляція – знецінює активи НПФ.

Ще однією проблемою на даному етапі є гальмування введення в експлуатацію другого рівня пенсійної системи, що, у свою чергу стримує функціонування належним чином НПФ, адже накопичувальна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування (другий рівень) має стати додатковим інструментарієм у становленні третього рівня – НПЗ в особі НПФ [4, с. 9].

Отже, в діяльності недержавних пенсійних фондів існує достатньо проблем. На жаль, в короткостроковій перспективі їх вирішити неможливо, однак детальний аналіз цих проблем дозволяє зменшити їх негативні наслідки та запропонувати шляхи вирішення. На даний час потрібно удосконалювати організацію роботи в НПФ, підвищувати довіру населення до недержавного пенсійного забезпечення. Також важливе значення для розвитку НПФ має покращення матеріального становища населення, в тому числі шляхом підняття розмірів мінімальної заробітної плати.

#### **Список використаних джерел:**

1. Про недержавне пенсійне забезпечення: Закон України від 9 липня 2003 року № 1057-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 47–48. ст.372.
2. Павловська Л. Д., Мрачковська Н. К. Недержавне пенсійне забезпечення в Україні. URL: [http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/10\\_2019/76.pdf](http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/10_2019/76.pdf).
3. Петрушка О.В. Класифікація ризиків недержавного пенсійного страхування. *Науково-виробничий журнал «Бізнес-навігатор»*. Випуск 6. (49). 2018. С.195–198.
4. Баланюк Н.Ю., Федоров І.О. Проблеми функціонування недержавних пенсійних фондів в Україні в період реформ 2015–2017 років. *Форум права*. 2017. № 4. С. 8–12.



*Присяжнюк Валерія Володимирівна,  
студентка 3 курсу за спеціальністю Соціальне забезпечення юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права  
імені Леоніда Юзькова*

## **ПОРЯДОК ТА СПОСОБИ ПІДТВЕРДЖЕННЯ СТРАХОВОГО СТАЖУ**

Підтвердження страхового стажу відіграє неабияке значення при призначенні пенсії, адже саме таким чином особа може довести, що дійсно має право на пенсійне забезпечення, тобто на соціальний захист від держави у разі досягнення пенсійного віку, втрати професійної працездатності, набуття інвалідності чи втрати годувальника.

Згідно статті 9 Основ законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування, страховий стаж – це період (строк), протягом якого особа підлягає загальнообов'язковому державному соціальному страхуванню та сплачуються внески (нею, роботодавцем) на страхування, якщо інше не передбачено законодавством [1].

Слід також зазначити, що до 2004 року в Україні діяв трудовий стаж, дані якого заносилися до трудової книжки. Зараз трудовий стаж, який був дійсний раніше, автоматично перераховується на страховий. Дані про підтвердження в особи страхового стажу зазначаються в системі персоніфікованого обліку відомостей про застрахованих осіб Державного реєстру страхування на основі сплачених нею страхових внесків в розмірі не менше мінімального.

За відсутності трудової книжки або відповідних записів у ній можливі інші способи підтвердження набутого стажу до 01 січня 2004 року. Отож, трудовий стаж, може встановлюватись на підставі інших документів, виданих за місцем роботи, служби, навчання, а також архівними установами. Також, як доказ стажу роботи приймаються членські квитки профспілок. Але до страхового стажу підлягають зарахуванню лише періоди, за які наявні відмітки про сплату членських внесків [2].

Бувають випадки коли будь-які документи для підтвердження стажу роботи є відсутніми (у зв'язку із воєнними діями, стихійним лихом, аваріями, катастрофами або іншими надзвичайними ситуаціями), але ці документи мають важливе значення для отримання права на пенсію. Такі випадки підтвердити можливо показаннями свідків, яких має бути не менше двох і які були знайомі з заявником по причині, що працювали на одному підприємстві, в установі чи організації (в тому числі колгоспі) або в одній системі і мали документи про свою роботу за час, стосовно якого вони підтверджують роботу заявника.

Існують випадки, коли при показаннях свідків, один із них вказує на більший період роботи заявника на підприємстві, в установі чи організації, то в такому разі все ж таки буде врахований той період, що включатиметься до страхового стажу, який був підтверджений показаннями двох і більше свідків.

Провівши аналіз судових рішень, можна дійти висновку, що основними зверненнями громадян України до суду є те, що Головні управління Пенсійного фонду України не зараховують деякі періоди трудової діяльності до страхового стажу, що мали би бути зазначені у трудовій книжці або нечітко там зазначені. Також чітко прослідковується бездіяльність Пенсійного фонду України, який мав би самостійно провести розслідування для підтвердження трудової діяльності тієї чи іншої особи. Через це громадяни України повинні звертатися до суду та вимагати підтвердження їхньої трудової діяльності у судовому порядку. Але навіть і суди у таких рішеннях дуже часто приймають помилкові рішення і тим самим стають на сторону органів Пенсійного фонду України. Тому що для підтвердження стажу роботи вимагають лише довідки підприємств, установ та організацій, уникаючи, до прикладу, ще одного важливого фактору підтвердження стажу, як покази свідків, які працювали з позивачем на одному підприємстві, установі або організації.

Отож, наразі, кожній працюючій особі необхідно контролювати чи нараховується їй страховий стаж. Це можна зробити двома способами:

1. Прийти до будь-якого управління Пенсійного фонду України з паспортом та ідентифікаційним кодом, і фахівці роздрукують дані з бази персоніфікованого обліку, згідно з якими особа зможе перевірити, яку їй нараховували заробітну плату, протягом якого періоду за неї сплачували єдиний соціальний внесок та яка тривалість страхового стажу зарахована;

2. Можна зареєструватися на веб-порталі Пенсійного фонду України і кожного місяця, не виходячи з дому, перевіряти зарахований страховий стаж. Для цього необхідно лише звернутися до управління Пенсійного фонду України з заявою, паспортом та ідентифікаційним кодом. Тобто, на сьогодні для того, щоб отримати таку інформацію, не потрібно навіть виходити з дому, адже до неї відкритий доступ на веб-порталі електронних послуг Пенсійного фонду України за адресою: <http://portal.pfu.gov.ua>.

Підсумовуючи вищесказане, можна зробити висновок, що страховий стаж відіграє важливу роль у призначенні та розмірі пенсійних виплат. Заміна трудового стажу на страховий зумовила деякі непорозуміння у нарахуванні пенсій. Адже дуже часто записи в трудовій книжці можуть бути не чітко записаними, не правильно внесені або ж взагалі відсутні, тому особа має підтверджувати свою трудову діяльність до 01 січня 2004 року показами свідків, довідками та іншими документами. Але дуже часто це зробити неможливо, тому що багато підприємств, установ та організацій можуть бути ліквідованими, зазнати банкрутства, стати жертвою стихійного лиха або військових дій, де дістати факти трудової діяльності майже неможливо. Тому поява страхового стажу та системи персоніфікованого обліку відомостей про застрахованих осіб Державного реєстру страхування є дуже позитивним фактором для підтвердження страхового стажу, а також для обчислення та нарахування пенсій. Саме це дасть змогу надалі уникнути таких інцидентів, які зараз ми можемо спостерігати за неможливістю підтвердження стажу за трудовою книжкою.

#### **Список використаних джерел:**

1. Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від 14.01.1998 р. № 16/98 – ВР. Відомості Верховної Ради України. 1998. № 23. ст.121.

2. Про затвердження Порядку підтвердження наявного трудового стажу для призначення пенсій за відсутності трудової книжки або відповідних записів у ній: Постанова КМУ від 12.08.1993 р. № 637. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/637-93-%D0%BF#Text>.

3. Про затвердження Порядку підтвердження періодів роботи, що зараховуються до стажу для призначення пенсії: Постанова Правління Пенсійного фонду України від 10.11.2006 р. № 18-1. Офіційний вісник України. 2006. № 48. ст.3212.



**Романюк Юлія Олександрівна,**

*студентка 3 курсу за спеціальністю Соціальне забезпечення юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права  
імені Леоніда Юзькова*

## **СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ФУНКЦІОНУВАННЯ СОЛІДАРНОЇ СИСТЕМИ ЗАГАЛЬНООБОВ'ЯЗКОВОГО ПЕНСІЙНОГО СТРАХУВАННЯ**

Питання пенсійного забезпечення громадян завжди займало провідне місце державної політики та привертало увагу як політиків, так і науковців, економістів, соціальних працівників тощо. Адже соціальний захист громадян, різновидом якого є пенсійне забезпечення, є одним з найважливіших завдань і функцій держави.

З прийняттям у 2004-му році Законів України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» та «Про недержавне пенсійне забезпечення» в державі почали запроваджувати пенсійну реформу, сутність якої полягала у встановленні в Україні трирівневої пенсійної системи.

Відповідно до законодавства, система пенсійного забезпечення в Україні складається з трьох рівнів:

перший рівень – солідарна система, що базується на засадах солідарності й субсидування та здійснення виплати пенсій і надання соціальних послуг за рахунок коштів Пенсійного фонду;

другий рівень – накопичувальна система, що базується на засадах накопичення коштів застрахованих осіб у Накопичувальному фонді або у відповідних недержавних пенсійних фондах;

третій рівень – система недержавного пенсійного забезпечення, що базується на засадах добровільної участі громадян, роботодавців та їх об'єднань у формуванні пенсійних накопичень з метою отримання громадянами пенсійних виплат на умовах та в порядку, передбачених законодавством про недержавне пенсійне забезпечення [1].

Основним діючим рівнем пенсійної системи в Україні на сьогодні є перший рівень – солідарна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування.

Суть солідарної системи полягає в перерозподілі коштів між працюючими громадянами та особами похилого віку. Тобто, можна сказати, що згідно умов функціонування цього рівня соціально-активне населення частково підтримує життєдіяльність пенсіонерів, адже мають для цього більше фізичних сил, фінансових ресурсів та можливостей загалом. Саме тому цей рівень має назву «солідарний» і базується на принципі солідарності працюючих громадян до осіб похилого віку, які вже завершили свою трудову діяльність.

Ефективність функціонування солідарної пенсійної системи може бути описана за допомогою трьох коефіцієнтів, а саме:

1) коефіцієнт заміщення, тобто відношення середнього розміру пенсії до середньої заробітної плати;

2) коефіцієнт дожиття, тобто період життя після виходу на пенсію; зазвичай визначається як кількість років на пенсії на десять років стажу особи;

3) коефіцієнт системного навантаження, тобто відношення кількості платників пенсійних внесків та кількості пенсіонерів [2].

Нажаль, солідарна система на сьогодні має певний перелік ключових недоліків, до яких можна віднести в першу чергу, низький рівень пенсійного забезпечення; недобросовісність платників страхових внесків до Пенсійного фонду України; економічну необґрунтованість і фінансову неспроможність пенсійної системи; значний дефіцит коштів бюджету Пенсійного фонду України; наявність великої кількості неофіційно працюючих громадян, в тому числі тих, які працюють за кордоном; відсутність можливості успадкування пенсійних коштів; низьку зацікавленість і відповідно перекладення відповідальності за своє пенсійне забезпечення на державу учасниками пенсійної системи; демографічну ситуацію в країні: частка пенсіонерів переважає над часткою працюючих громадян тощо.

Враховуючи вище вказані проблеми солідарної системи загальнообов'язкового пенсійного страхування, для її якісного функціонування, варто звернути увагу на такі аспекти:

1) потрібно шукати шляхи і додаткові кошти для того щоб збільшити кількість накопичень в Пенсійному фонді України і як наслідок підвищення пенсійних виплат громадянам України;

2) варто звернути увагу на демографічну ситуацію в країні, тобто на кількість працюючих і не працюючих осіб; на кількість емігрантів, які серед сьогоднішнього українського суспільства займають дуже велику частку; на процес старіння нації, що також є актуальним для України і безпосередньо впливає на пенсійну сферу загалом;



3) посилити контроль за тіньовим сектором економіки, що характеризується несплатою єдиного соціального внеску за працівників і відповідно призводить до дефіциту пенсійних коштів;

4) сформувати якісну систему успадкування пенсійних накопичень для того, щоб у випадку смерті платника, внески сплачені ним за період усієї трудової діяльності перерозподілялись між членами його родини, а не чужими йому пенсіонерами;

5) донести працюючому поколінню те, що відповідальність за їх пенсійне забезпечення в майбутньому в першу чергу залежить від їх відношення і контролю цього питання, а роль держави – забезпечити фінансову складову.

Отже, головним завданням пенсійної системи України є забезпечення гідного життєвого рівня громадян, які завершили трудову діяльність і відповідно внесли свій вклад в певну сферу державного та суспільного розвитку України. В даному контексті, солідарна система загальнообов'язкового пенсійного страхування є головним ключем до цього забезпечення. Саме тому відповідальність і контроль щодо цього рівня має бути високим. Нажаль, на сьогодні в Україні можна спостерігати ряд проблем і недоліків солідарної системи, яка потребує реформ, змін і нових запроваджень, проте загалом, цей рівень пенсійного забезпечення є цілком обґрунтованим і має право на подальше функціонування.

#### **Список використаних джерел:**

1. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування : Закон України від 09.07.2003 р. № 1058. Відомості Верховної Ради України. 2003. №49–51. Ст.356.

2. Звіт про виконання бюджету Пенсійного фонду України за 2012 рік. URL: <https://www.pfu.gov.ua/33964-zvit-pro-vykonannya-byudzhetu-pensijnogo-fondu-ukrayiny-za-2012-rik/>.



***Тищук Оксана Василівна,***

*студентка 3 курсу за спеціальністю Соціальне забезпечення юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права  
імені Леоніда Юзькова*

## **ПРОБЛЕМИ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕНСІЙНОГО ФОНДУ УКРАЇНИ**

Пенсійний фонд України є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра соціальної політики, що реалізує державну політику з питань пенсійного забезпечення та ведення обліку осіб, які підлягають загальнообов'язковому державному соціальному страхуванню [1].

Головною проблемою діяльності Пенсійного фонду України на даний момент залишається дефіцит бюджету, а саме дисбаланс між надходженими коштами і видатками. Окрім того, значною мірою на фінансовий стан Пенсійного фонду України впливає також і демографічна ситуація, а саме старіння населення, яке у свою чергу спричиняє зменшення працюючих громадян.

Сьогодні в Україні діє солідарна система пенсійного забезпечення, яка не забезпечує гідне життя на пенсії. За рахунок коштів працездатного населення, яке сплачує єдиний соціальний внесок (ЄСВ), поповнюється бюджет Пенсійного фонду.

З Пенсійного фонду України, до якого сплачують внески 13,2 млн. найманих працівників, пенсії виплачуються для 11,2 млн. пенсіонерів. Понад 6,5 млн. осіб отримують пенсію до 3 тисяч гривень. Таким чином, реформування пенсійної системи України повинно бути орієнтовано на максимальне зниження ступеню залежності пенсійної системи України від солідарного рівня пенсійного забезпечення, адже в сучасних умовах солідарна відповідальність поколінь, яка була актуальною та дієвою в радянські часи, не може ефективно вирішити проблеми пенсійного забезпечення українського населення, враховуючи розвиток несприятливих тенденцій в демографічних процесах (активне старіння населення,



зниження репродуктивного потенціалу), зростання безробіття, низький рівень заробітної плати, формування тіньових фондів оплати праці, недовіру людей пенсійній системі України, як такий, а також правову безграмотність у цій сфері [2, с. 255].

За оперативними даними до бюджету Пенсійного фонду України за січень-березень 2021 року з усіх джерел фінансування надійшло 116,6 млрд грн, з яких власні доходи склали 74,8 млрд грн, (з яких 7,2 млрд грн кошти з Державного бюджету України за деякі категорії застрахованих осіб та покриття недоотриманої суми коштів від застосування розміру єдиного внеску, передбаченого частинами 13 і 14 статті 8 Закону України “Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов’язкове державне соціальне страхування”), що на 8,3 млрд грн. більше у порівнянні з відповідним періодом минулого року. З Державного бюджету України на фінансування пенсійних та інших запланованих виплат надійшло 41,8 млрд гривень [3].

До основних причин низьких доходів Пенсійного фонду України належать:

1. Низька ставка сплаченого єдиного соціального внеску (ЄСВ), яка саме у 2016 році була зменшена у двічі. На момент зменшення у 2016 році чиновники обіцяли, що відбудеться детінізація ринку праці (неприпустимість допуску до роботи найманих працівників без оформлення з ними трудових відносин) та детінізація заробітних плат, внаслідок чого Пенсійний фонд наповниться і будуть кошти для того щоб підвищувати пенсії, однак цього не сталося.

2. «Тіньова» зайнятість і «тіньова» заробітна плата. Зарплата в конверті (на даний момент набула значного поширення серед українських підприємств) – це заробіток працівника, з якого частково сплачуються податки. Вона складається з офіційної частини, з якої йдуть відрахування державі (сплачується єдиний соціальний внесок), та з неофіційної частини, з якої податки не сплачуються, внаслідок чого і не вистачає коштів у бюджеті Пенсійного фонду України. Пенсія залишається такою якою вона є, а ось заробітна плата, яку отримують працівники є заниженою. Кожна людина, яка влаштовується на роботу, повинна пам’ятати, що отримання заробітної плати «в конверті», позбавляє його в майбутньому соціального захисту у разі тимчасової втрати працездатності, безробіття, нещасного випадку на виробництві, а також гідної пенсії.

3. Демографічна ситуація. Демографічна ситуація в Україні одна з найгірших у Європі, на даний час досить швидка депопуляція, тобто скорочення чисельності населення. Міграційні процеси набули все більшого поширення, зокрема трудова міграція яка дуже рідко фіксується, але внаслідок якої Україна втрачає людей та їх заробітки, які б мали стати базою для відрахувань в Пенсійний фонд.

Отже, можна зробити висновок, що Пенсійний фонд України відіграє важливу роль у житті українського населення. Необхідно реформувати систему пенсійного забезпечення вводити накопичувальну систему загальнообов’язкового державного пенсійного страхування. Для того аби вирішити основні причини низьких доходів потрібно: стимулювати людей працездатного віку працювати, створювати для них оптимальні умови праці внаслідок цього вони зможуть отримувати легальну заробітну плату, з неї сплачувати внески до Пенсійного фонду, тим самим люди будуть дбати про своє майбутнє і пенсію. Ігнорування даних проблем призведе до погіршення показників діяльності Пенсійного фонду України.

#### **Список використаних джерел:**

1. Про затвердження Положення про Пенсійний фонд України: Постанова КМУ від 3 липня 2014 р. № 280. Офіційний вісник України. 2014. № 60. Стор. 38. Стаття 1652.
2. Михайлова І.Ю. Правове регулювання фінансування солідарної системи загальнообов’язкового державного пенсійного страхування. *Університетські наукові записки*. № 3–4 (75-76). 2020. С. 249–256.
3. Офіційний сайт Пенсійного фонду України: Статистика Огляд основних підсумків роботи Пенсійного фонду України за січень-березень 2021 року. URL: <https://www.pfu.gov.ua>.



## СЕКЦІЯ 7. ЗЕМЕЛЬНЕ ПРАВО ТА АГРАРНЕ ПРАВО

*Бас Валерія Олександрівна,  
студентка 4 курсу за спеціальністю Право юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права  
імені Леоніда Юзькова*

### **ПРАВОВІ ОСОБЛИВОСТІ СТРАТЕГІЧНИХ НАПРЯМКІВ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ**

Світове співтовариство з кожним роком виявляє все більшу зацікавленість в охороні довкілля, забезпечені сталого розвитку країн та регіонів, захисті інтересів майбутніх поколінь. Вирішення екологічних проблем має бути наслідком зусиль діяльності всієї планети через політику кожної держави.

Слід відзначити, що реалізації державної екологічної політики, проблемам правового регулювання екологічної безпеки, а також особливості впровадження екологічної політики України, досліджувались та продовжують досліджуватися вченими-правознавцями сучасності: В.І. Андрейцевим, Г.І. Балюк, А.Г. Бобковою, А.П. Гетьманом, В.В. Костицьким, С.М. Кравченко, М.В. Красновою, Н.Р. Малишевою, В.Л. Мунтяном, В.К. Поповим, О.П. Мірошніченком [7], В. Ю. Колесник [4] та ряд інших. У Законі «Про основні засади (стратегію) екологічної політики в Україні, на період до 2030 року» [2], екологічну політику, можна визначити, як сукупність заходів здійснюваних державою або наддержавним утворенням і спрямованих на охорону навколишнього природного середовища, збереження і відновлення природних ресурсів, запровадження безвідходних і маловідходних екологічночистих технологій, розвитку природоохоронної освіти і виховання правової охорони, екологічних систем з метою забезпечення оптимальних умов природокористування.

Основні принципи державної екологічної політики України, сформовані в Декларації про державний суверенітет України (10.07.1990 р.) [3]. Згідно з Розділом «Екологічна безпека» цього документа, наша держава самостійно встановлює порядок організації охорони природи та порядок використання природних ресурсів на своїй території, має свою комісію з радіаційного захисту населення й екологічної безпеки. Конституція України, положення якої є нормами прямої дії (ст. 8) і складають основу вітчизняного природоохоронного законодавства, проголошує як одне з важливих повноважень Верховної Ради України – дбати про охорону довкілля, визначити екологічну політику держави, яку реалізує Уряд України [5].

Ряд науковців, екологічну політику формулюють як організаційну та регулятивно-контрольну діяльність суспільства та держави, спрямовану на охорону невиснажливе використання та відтворення природних ресурсів, оздоровлення довкілля, ефективне поєднання функцій природокористування та охорони природи, а також забезпечення норм екологічної безпеки [1, с.31].

Сучасна екологічна політика, як на національному, так і на регіональному рівні, розробляється та впроваджується в напружених політичних умовах, до яких різноманітні політичні цілі та інтереси відомств часто призводять до конфліктів між окремими суб'єктами суспільства. Трапляються ситуації, коли надзвичайно важко знайти політичний консенсус між екологічними органами та природокористувачами, інтереси яких часто лобіюються відповідними відомствами та місцевими владними і неурядовими структурами. Зокрема, це стосується питань використання природних ресурсів суспільного користування, розподілу економічних вимог та витрат, відповідальності за майбутні екологічні наслідки тієї чи іншої діяльності (або бездіяльності) тощо.

Як зазначав Г.Б. Марушеський, одним з інструментів реалізації національної екологічної політики є оцінювання впливу стратегій програм планів на стан навколишнього природного середовища, що передбачає удосконалення екологічного законодавства в частині застосування стратегічної екологічної оцінки, як обов'язкового інструменту стратегічного планування розвитку соціально-економічної політики на національному, регіональному та місцевих рівнях. Посилення соціально-економічного розвитку, Центральноєвропейського та Східноєвропейського рівнів, робить стратегічну екологічну оцінку важливим інструментом оцінювання впливу на навколишнє природне середовище зокрема у транскордонному контексті [6, с. 88].

Варто пам'ятати, що відповідно до Стратегії, Україна до 2030 року має досягти доброго стану довкілля, впровадити систему ефективного та збалансованого управління та використання природних ресурсів, задля збереження їх для прийдешніх поколінь.

Підсумовуючи, варто згадати, що в Україні за останні роки відбулися вагомі політичні зміни з усвідомленням політичною елітою неминучої децентралізації влади. Результатом проведення реформ, які відбуваються в Україні, повинно стати поліпшення соціально-економічних умов громадян, у тому числі й забезпечення екологічного розвитку. На наше переконання, навколишнє середовище для людини не менш значуще ніж інші потреби. Варто розуміти той факт: «як ти віднесешся до природи – тим, вона, тобі і віддячить» наочно можна спостерігати це на подіях попередніх років.

#### **Список використаних джерел:**

1. Потапенко В. Г. Від практики реалізації природоохоронних заходів до екологічної політики в Україні: шляхи і проблеми. Київ. 2011. С. 31.
2. Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року». Відомості Верховної Ради, 2019, № 16, ст. 70.
3. Декларація про державний суверенітет України: 1990 р. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/55-12>.
4. Колесник В. Ю. Поняття та загальна характеристика принципів екологічної політики Європейського Союзу. 2012. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/vchfo\\_2012\\_1\\_15](http://nbuv.gov.ua/UJRN/vchfo_2012_1_15).
5. Конституція України. Відомості Верховної Ради України, 1996, № 30, ст. 141. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
6. Марушеський Г.Б. Стратегічна екологічна оцінка. Київ 2014. С.88.
7. Мірошніченко О. П. Економічний механізм екологічної політики України та ЄС (порівняльний аспект). 2012. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/evpe\\_2012\\_2\(1\)\\_37](http://nbuv.gov.ua/UJRN/evpe_2012_2(1)_37).



**Бенькалович Анна Ярославівна,**  
*студентка 4 курсу за спеціальністю Право юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права  
імені Леоніда Юзькова*

#### **АГРАРНІ РОЗПИСКИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ФІНАНСУВАННЯ І ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АГРОСЕКТОРУ**

Наразі для ефективного розвитку агробізнесу не переоцінене значення мають залучення інвестицій і кредитування агросектору. В процесі здійснення свої діяльності у представників агробізнесу поширеними є випадки проблематичного отримання додаткового фінансування, необхідного для розвитку такої діяльності. Тому, для вирішення проблеми кредитування та залучення додаткових інвестицій до агросектору було впроваджено у 2013 році такий ефективний механізм забезпечення зобов'язань як – аграрна розписка. Проблематика аграрних розписок є актуальною на сучасному етапі, адже вони виступають

універсальним інструментом фінансування для агробізнесу, і останнім часом вони домінують серед інших засобів забезпечення зобов'язань поширених в агросекторі.

Як зазначає Н.Г. Радченко, «одним із альтернативних варіантів фінансування аграрної галузі може бути кредитування під заставу майбутнього врожаю, яке успішно функціонує у Бразилії, шляхом застосування фінансового інструменту у вигляді розписок-договору CPR (Cedula de Produto Rural), які представляють собою обіцянку постачати сільськогосподарську продукцію або здійснювати оплату після реалізації своєї сільськогосподарської продукції у майбутньому взамін на отримання ресурсів (фінансових чи товарних) вже сьогодні для ведення сільськогосподарської діяльності. Завдяки використанню такого інструменту в Бразилії обсяги кредитування аграрного сектору щорічно складають 5 млрд. доларів США, а сільськогосподарські товаровиробники змогли збільшити валове виробництво і урожайність своєї продукції» [2, с. 357]. Отже, позитивний досвід функціонування аграрних розписок у Бразилії є чудовим прикладом для українського агробізнесу.

Аналізуючи законодавче визначення поняття аграрної розписки, слід зазначити, що «аграрна розписка це товаророзпорядчий документ, що фіксує безумовне зобов'язання боржника, яке забезпечується заставою, здійснити поставку сільськогосподарської продукції або сплатити грошові кошти на визначених у ньому умовах» [1].

«Основними учасниками фінансово-кредитних правовідносин є позичальник-аграрій (боржник), який видає аграрну розписку, та банк (кредитор), який надає грошові кошти, послуги, виконує роботи як зустрічне зобов'язання за аграрною розпискою. Аграрну розписку вважають виданою з дня її реєстрації у Реєстрі аграрних розписок. Держателем Реєстру аграрних розписок є Міністерство аграрної політики та продовольства України, що забезпечує його ведення» [3, с. 38].

Відповідно до Закону України «Про аграрні розписки» (далі – Закон) існує два види аграрних розписок: товарна та фінансова [1].

В даний час аграрні розписки найчастіше використовуються як засіб додаткового забезпечення для договорів поставки матеріально-технічних ресурсів, форвардних та кредитних договорів у співпраці агровиробників з постачальниками, дистриб'юторами та банками. Згідно із статистичними даними взятими з сайту Державного підприємства «Аграрні реєстри» станом на березень 2021 року на території всієї України зареєстровано – 6066 аграрних розписок на загальну суму 40 млрд гривень, зокрема, 131 аграрних розписок на території Хмельницької області [4].

Станом на сьогоднішній день існує новий розроблений проект закону «Про аграрні розписки» №2805-д від 19.11.2020р. (далі – Законопроект), у зв'язку з тим, що чинний закон не до кінця захищає фінансовий та економічний стан малого та середнього агробізнесу. Даний Законопроект передбачає ряд суттєвих змін щодо функціонування аграрних розписок. Зокрема, пропонується:

1) змінити поняття аграрної розписки, а саме, відповідно до Законопроекту «аграрна розписка – це неемісійний цінний папір, що фіксує безумовне зобов'язання боржника, яке забезпечується заставою, здійснити поставку сільськогосподарської продукції або сплатити грошові кошти на визначених у такому цінному папері умовах» [5].

2) спростити порядок видачі аграрних розписок. Відтепер скасовується обов'язкова вимога щодо письмової форми аграрної розписки та її нотаріальне посвідчення. Законопроект передбачає, що «аграрні розписки існують в електронній формі» [5].

3) розширити перелік суб'єктів, які уповноважені видавати аграрні розписки. Зокрема, відтепер таким правом наділені – «сільськогосподарські кооперативи, хоча б один член якого має у власності земельну ділянку сільськогосподарського призначення або право користування такою земельною ділянкою, за умови надання таким членом згоди на видачу аграрної розписки, посвідчення нотаріально» [5].

4) збільшити гарантії кредиторів у випадку примусового виконання. Так, Законопроект передбачає, що «стягнення заборгованості за аграрною розпискою у безспірному порядку на підставі виконавчого напису нотаріуса відбувається шляхом

звернення стягнення на предмет застави, якщо аграрною розпискою не передбачено перехід права власності на предмет застави до кредитора» та ін. [5].

Таким чином, у разі прийняття Верховною Радою України даного Законопроекту відкриються нові додаткові можливості для малого та середнього агробізнесу та кредиторів, а також це сприятиме ще більшому розвитку та поширенню використання аграрних розписок в Україні.

Отже, перевагами використання саме аграрних розписок на відміну від інших засобів забезпечення зобов'язань є, те що вони забезпечують найбільш оперативне отримання від агровиробника сільськогосподарської продукції або розрахунку грошима. Тому, аграрна розписка виступає перспективним інструментом фінансування і забезпечення агросектору, так вона надає можливість отримати кредитні ресурси під заставу майбутнього врожаю агропродукції на вигідних умовах.

#### **Список використаних джерел:**

1. Про аграрні розписки: Закон України від 06.11.2012 № 5479-VI, (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2013, № 50, ст. 695. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5479-17#Text>.
2. Радченко Н.Г. Аграрні розписки як альтернативна форма кредитування сільськогосподарських підприємств. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/159845088.pdf>.
3. Содома Р. І. Аграрні розписки в Україні як сучасний інструмент фінансування аграрного сектору держави. *Аграрна економіка*, 2017, Т. 10, № 3–4. С.35–42.
4. Реєстр аграрних розписок. URL: <https://agroregisters.com.ua/statistics/>.
5. Проект Закону про внесення змін до Закону України «Про аграрні розписки» та деяких інших законодавчих актів України щодо функціонування та обігу аграрних розписок №2805-д від 19.11.2020р. URL: [http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4\\_1?pf3511=70479](http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=70479).



***Войтович Віта Ігорівна,***

*студентка 4 курсу за спеціальністю Право юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права  
імені Леоніда Юзькова*

### **ПРАВОВІ ОСОБЛИВОСТІ ФІНАНСУВАННЯ АГРОСЕКТОРУ В УМОВАХ ВЕДЕННЯ РИНКУ ЗЕМЛІ**

Україна – велика аграрна держава, площа орних земель якої дорівнює понад 25% площі орних земель Європейського Союзу (ЄС). Сільське господарство історично є одним з основних секторів економіки України, частка якого у ВВП країни у 2017 та 2018 роках становила приблизно 10,1%. Обсяг експорту сільськогосподарської та харчової продукції з 2012 по 2018 роки зріс з 20% до 40%, і цей сектор є головним джерелом надходження іноземної валюти. Ці умови роблять Україну унікальною з точки зору аграрного потенціалу [1].

Відповідно до положень Постанови Кабінету Міністрів від 25 серпня 2004 року №112 «Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для надання підтримки фермерським господарствам» фінансова підтримка надається на конкурсних засадах: новоствореним фермерським господарствам у період становлення (перші три роки після їх державної реєстрації, а в трудонедостатніх населених пунктах – п'ять років) та фермерським господарствам з відокремленими фермерськими садибами, фермерським господарствам, які провадять господарську діяльність та розташовані у гірських населених пунктах, на поліських територіях, на безповоротній основі за бюджетною програмою «Фінансова підтримка фермерських господарств» і на поворотній основі за бюджетною програмою «Надання кредитів фермерським господарствам»; та іншим

фермерським господарствам – на поворотній основі за бюджетною програмою «Надання кредитів фермерським господарствам» [2].

Мінекономіки на 2020 рік розроблено низку варіантів підтримки розвитку підприємництва в сільській місцевості для сільгоспвиробників, а саме:

- фінансова підтримка розвитку фермерських господарств. За цим напрямом у 2020 році передбачено спрямувати 380 млн грн.;

- фінансова підтримка на поворотній основі (безвідсоткові кредити) через Український Державний Фонд підтримки фермерських господарств. За цим напрямом у 2020 році передбачено спрямувати 67 млн грн (із спеціального фонду держбюджету) у розмірі до 500 тис. грн на одне ФГ;

- державна підтримка через доплати на користь застрахованих осіб – членів/голів СФГ. За цим напрямом у 2020 році передбачено 20 млн грн.;

- державна підтримка розвитку тваринництва та переробки сільськогосподарської продукції. За напрямом у 2020 році передбачено спрямувати 1 млрд грн.;

- фінансова підтримка заходів в агропромисловому комплексі шляхом здешевлення кредитів. За даним напрямом у 2020 році передбачено спрямувати 1,2 млрд грн. [3].

Мінекономіки за пропозицією Фонду та за погодженням з Мінфіном здійснює розподіл бюджетних коштів у розрізі регіонів для надання фінансової підтримки фермерським господарствам, зокрема:

- на безповоротній основі – з урахуванням кількості фермерських господарств, створених за останні три роки, фермерських господарств з відокремленими фермерськими садибами, фермерських господарств, які провадять господарську діяльність у гірських населених пунктах, на поліських територіях, за інформацією, поданою відповідними державними установами;

- на поворотній основі – з урахуванням обсягу виробництва фермерськими господарствами сільськогосподарської продукції (у постійних цінах) за попередні три роки, що передують звітному року, відповідно до статистичної інформації, наданої Держстатом за запитом Мінекономіки [2].

Зовнішня політика України останнім часом спрямована на розширення співпраці з Європейським Союзом. В сучасних дослідженнях українських та зарубіжних учених розглядається рівень та структура фінансування аграріїв з бюджету Євросоюзу.

Варто звернути увагу на державну аграрну політику зокрема США, країн Євросоюзу (ЄС). На практиці саме країни з високим рівнем життя та доходів виділяють найбільші суми на підтримку сільгоспвиробників. У США головною метою аграрної політики держави вважається забезпечення продовольчої безпеки й активна участь у зовнішньоеко номічній діяльності [4].

Державне регулювання охоплює всі сторони діяльності фермерів і агропромислового комплексу. Насамперед, воно включає сільськогосподарські програми, що мають на меті підвищення або стабілізацію ціни та доходів фермерів; програми охорони природних ресурсів і навколишнього середовища; політику в міжнародній торгівлі, що спрямована на створення сприятливих умов для торгівлі американською продукцією тощо [5].

Політика фінансової підтримки аграрного сектора у країнах ЄС характеризується існуванням системи державної закупівлі сільськогосподарських продуктів; наданням допомоги у створенні та розвитку аграрного ринку; підвищеною увагою до фінансування розвитку соціальної інфраструктури села, заходів з будівництва та реконструкції переробних потужностей; забезпеченням належної якості продукції; встановленням квот на виробництво сільськогосподарської продукції, а також гарантованих цін, що забезпечують стабільність фінансового стану виробників. Аналіз структури коштів, що виділяються у ЄС на підтримку аграрного сектора дозволяє зробити висновки, що безпосередньо на Спільну аграрну політику витрачається 96-98% виділених коштів [6].

Щодо аграрної політики в країнах Європейського союзу, можна зазначити, що політика в аграрному секторі спрямована на чітку організацію ринків збуту, підтримку фермерських доходів, допомогу в реалізації надлишків продукції та вирішення ряду інших



проблем. Але існують певні відмінності у напрямках і методах фінансування сільського господарства.

Сільське господарство у сучасних умовах є однією з найбільш важливих галузей вітчизняної економіки. В силу підвищеної чутливості до впливу різного роду негативних чинників нестабільності, сільське господарство потребує певної державної підтримки. Таким чином, одним із чинників успішного розвитку сільського господарства є державна підтримка, її ефективна реалізація сприяє прискоренню темпів зростання обсягів сільськогосподарського виробництва та підвищенню конкурентоспроможності галузі.

#### **Список використаних джерел:**

1. Угода про фінансування заходу «Підтримка ЄС для розвитку сільського господарства та малих фермерських господарств в Україні» від 18.06.2020 р. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984\\_007-20#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_007-20#Text).

2. «Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для надання підтримки фермерським господарствам»/ Постанова Кабінету Міністрів від 25 серпня 2004 року №112. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1102-2004-%D0%BF#Text>.

3. Держпідтримка АПК-2020: програми, механізми, терміни від 6 липня 2020 року. URL: <https://agro.me.gov.ua/ua/news/derzhpidtrimka-apk-2020-programi-mehanizmi-termini>.

4. Государство и рынок: американская модель / под ред. М. Портного и В. Супяна. М.: Иво «Анkil», 1999. С. 38.

5. Малий М.І. Про романтизацію приватної власності на землю і кризу аграрного сектора. *Економічна теорія*. 2008. №3. С. 1120.

6. Облік і фінанси АПК: бухгалтерський портал. URL: <http://magazine.faaf.org.ua/>.



***Воловник Євгенія Юрїївна,***

*студентка 4 курсу за спеціальністю Право юридичного факультету*

*Хмельницького університету управління та права*

*імені Леоніда Юзькова*

## **ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ВИРОБНИЦТВА ОРГАНІЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ В УКРАЇНІ**

Питання проблем виробництва органічної продукції є дуже актуальним на сьогоднішній день, оскільки в світі розвивається стійка позиція щодо корисних продуктів, менше використання генно-модифікованої продукції, менше споживання та вироблення шкідливої їжі, атакож дуже поширеним напрямком серед молоді та більш зрілого населення став «здоровий спосіб життя».

Чому саме органічна продукція? Це питання постає саме тому, що екологічні проблеми в світі досягли такого рівня, коли люди намагаються знайти альтернативу усьому, що є шкідливим для екології та замінити це таким, що не буде приносити такої шкоди. Виробництво органічної продукції на сьогоднішній день є вирішенням питання про використання неорганічних добрив, шкідливих пептидів, а також хімікатів, які пагубно впливають на земельний ресурс та псують його до такого стану, що унеможлиблює подальше вироблення сільськогосподарської продукції. Також використання даних хімікатів впливає не тільки на землю, а й на інші сфери навколишнього середовища.

Як зазначав один вчений, що правове регулювання органічного виробництва є комплексним, що спрямоване в першу чергу на організацію виробничого процесу задля отримання певного виду сільськогосподарської продукції. Також він зазначав, що у зв'язку із специфічністю правової природи та правового забезпечення виробництва такої продукції, її можна віднести саме до підгалузі аграрного права [1, с.172].



Взагалі, органічне виробництво розуміється як певний метод ведення сільського господарства, що виключає використання будь яких хімічно синтезованих добрив і засобів захисту рослин і тварин, вживання генетично модифікованих організмів тощо. При цьому всі стадії вирощування, транспортування й переробки сільськогосподарської продукції передбачають максимальний захист довкілля, охорону здоров'я працівників і підлягають обов'язковій інспекції й сертифікації.

На сьогоднішній день питання про виробництво органічної продукції визначається Законом України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції» № 2496-VIII, від 02.08.2019 року в якому зазначаються вимоги до виробництва органічної сільськогосподарської продукції, також вимоги щодо сертифікації, обігу, маркування та реалізації товарів, що вирощені відповідно до вимог, які поставлені перед таким виробництвом [3].

Також здійснюється політика, щодо того аби в Україні використовувались сертифікати щодо органічної продукції які б відповідали нормам, що передбачені в ЄС. В них є власний логотип який використовується для такої продукції, яка була органічно вирощеною, а також, що дана продукція відповідає міжнародно встановленим нормам які повинні бути однаковими для всіх країн, які займаються вирощуванням органічних продуктів. Також задля того, аби здобути довіру споживачів продукція, що зветься органічною на всіх етапах повинна ретельно перевірятися, також вживаються вимоги до виробників щодо того аби в дану продукцію не потрапляло будь яких хімічних або заборонених речовин [4, с. 321].

Вирощування продукції органічного характеру також, не малим чином, залежить саме від державного забезпечення, оскільки держава є основним «перевіряючим», вона надає фінансову підтримку та забезпечує можливості більшого розвитку та росту підприємцям, які займаються цією сферою. Дане питання вирішується на такому рівні, оскільки це виробляється продукція для усього населення, яке бажає отримати органічно чистий продукт, який є перевіреним та відповідає нормам. Бо держава регулює лише масштабні виробництва, а не одиничні випадки вирощування такої продукції в домашніх умовах та лише для власного споживання. Споживач повинен впевнитися в якості продукції яку він купує на ринку, а завдання про нагляд за цим стоїть саме за державою, а також дотримання усіх правил виробництва такої продукції.

Тому на підставі усього вищезазначеного можна зробити певний висновок про те, що виробництво органічної продукції в Україні набирає все більше і більше попиту серед споживачів. Саме через такий попит держава намагається встигнути за прогресивними країнами та розвиватися удосконалюючи власне законодавство та нормативно-правову базу щодо виробництва такої продукції та відповідності її на світовому ринку. З 2013 року Україна значно покращила нормативно-правове регулювання щодо виробництва органічних продуктів харчування та далі вдосконалює закони та нормативно-правові акти з цього питання, оскільки дослідження ефективного механізму підтримки суб'єктів органічного виробництва в Україні вимагає більш глибокого вивчення та вдосконалення.

#### **Список використаних джерел:**

1. Прогнозна О. О. Окремі аспекти правового регулювання органічного виробництва, обігу та маркування органічної сільськогосподарської продукції. *Юридичний науковий журнал*. № 6, 2018. С. 171–174.

2. Проблеми правового забезпечення сталого розвитку сільських територій в Україні / А. П. Гетьман, І. В. Ігнатенко, В. М. Корнієнко та ін. Харків: Право, 2016. 360 с.

3. Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції: Закон України від 02 серпня 2019 р. № 2496-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2496-19#Text>.

4. Мовчан Ю. В. Органічне виробництво в Україні та ЄС: динаміка нормотворчого процесу. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 1, 2021. С. 320–322.



## **ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В АПК УКРАЇНИ**

Сприятливий інвестиційний клімат будь-якої розвиненої країни включає наявність стабільного, чіткого і прозорого законодавства регулюючого інвестиції; простих та зрозумілих «правил гри» щодо ведення бізнесу і гарантування інвестицій. Більшість інвесторів надають перевагу простій та чіткій законодавчій базі ніж у перевагам щодо надання їм податкових пільг, фінансових стимулів та підтримки. Хоча в Україні і намагалися створити потужну законодавчу базу щодо регулювання інвестиційної діяльності, однак про стабільність і прозорість інвестиційного законодавства говорити не доводиться. Із всього масиву нормативно-правових актів, прийнятих різними органами влади у сфері інвестиційної діяльності, немає жодного, який би не зазнав змін та доповнень. Часті зміни законодавства аж ніяк не сприяють підвищенню інвестиційної привабливості країни, і є однією з причин, які гальмують приплив іноземних інвестицій. З огляду на це, дослідження проблем правового регулювання інвестиційної діяльності в Україні є актуальним і своєчасним.

Питанням проблематики інвестиційної діяльності присвячено публікації: Р. Бойчука, О. Вінника, Л. Волкович, К. Гуменної, Д. Задахайла, В. Кудрявцевої, М. Овчиннікової, В. Поєдинок, А. Сухорукова, М. Чернухи та інших. Зазначені автори досліджують проблеми систематизації та модернізації вітчизняного інвестиційного законодавства. При цьому удосконалення законодавчої бази вони розглядають як один із основних напрямів формування сприятливих умов для залучення інвестицій в Україну [1].

Інвестиції – це об'єкти цивільних прав, що мають грошову оцінку, призначені (виділені) для внесення в будь-який об'єкт діяльності, що не носить протиправного характеру з метою отримання позитивного соціального ефекту [1, с. 24–27]. Будь-яка держава регулює свою інвестиційну діяльність законодавчо. На кожному рівні законодавчої влади є нормативні акти, що в тій чи іншій мірі регулюють інвестиційну діяльність: Конституція України, закони, постанови Уряду, регіональні законодавчі акти, місцеві законодавчі акти.

У самому широкому сенсі інвестиції забезпечують механізм, необхідний для фінансування, росту і розвитку економіки країни. Якщо держава зацікавлена в стабільній і сильній економіці, то воно повинна на законодавчому та виконавчому рівнях створити сприятливий інвестиційний клімат. Аналіз нормативно-правових актів щодо регулювання інвестиційної діяльності дозволив згрупувати інвестиційне законодавство певним чином і виокремити проблеми правового регулювання інвестиційної діяльності в Україні в межах кожної з груп.

Основним нормативним актом, що регулює інвестиційну діяльність в Україні, є Закон України «Про інвестиційну діяльність», який містить загальні засади державного регулювання інвестиційної діяльності. Основним недоліком закону є те, що він не враховує особливостей регулювання різних видів інвестицій, зокрема: реальних та фінансових, вітчизняних та іноземних, державних та місцевих, приватних та публічних; а також інтересів усіх учасників інвестиційних відносин: народу, місцевих громад, вітчизняних та іноземних інвесторів, міжнародних інститутів та інших. Закон має бути концептуальним нормативно-правовим актом, який повинен визначати засади правового регулювання усіх видів та форм здійснення інвестиційної діяльності в Україні. На жаль, чинний закон не спроможний виконувати зазначену функцію, його регулятивний потенціал недостатній для цього [5].

Наступним за ієрархією є Закон України «Про режим іноземного інвестування» встановлено, що на території України до іноземних інвесторів застосовується тільки один (національний) режим інвестиційної діяльності, тобто їм надаються рівні умови, порівняно з вітчизняними інвесторами. Ця норма закону в науковому середовищі отримала вкрай

неоднозначні оцінки. Оскільки національний режим, який зрівнює в правах вітчизняних та іноземних інвесторів, на практиці при прийнятті останніми інвестиційних рішень скоріше відлякує, ніж приваблює їх. Адже, саме національний режим для іноземних інвесторів є вкрай непрозорим, закритим та незрозумілим. Водночас, міжнародними договорами України про заохочення й взаємний захист капіталовкладень часто передбачається встановлення двох режимів інвестиційної діяльності: 1) національного режиму; 2) режиму найбільшого сприяння; причому вибір здійснює сам інвестор. Крім того, Закон України “Про зовнішньоекономічну діяльність” передбачається встановлення вже трьох правових режимів для іноземних суб’єктів господарювання на території України: 1) національного режиму, який зрівнює права та обов’язки іноземних та вітчизняних суб’єктів господарювання; 2) режиму найбільшого сприяння, який надає іноземним суб’єктам господарювання права, преференції та пільги щодо мит, податків і зборів на території України; 3) спеціального режиму, який застосовується до територій спеціальних економічних зон [6].

Також необхідно згадати про ЗУ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо умов обігу земель сільськогосподарського призначення» який розкриває та надає можливості іноземним інвесторам входити на ринок АПК. Окрім цього необхідно зазначити про «Про схвалення Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року» мета якої полягає у розбудові національної інноваційної екосистеми для забезпечення швидкого та якісного перетворення креативних ідей в інноваційні продукти та послуги, підвищення рівня інноваційності національної економіки, що передбачає створення сприятливих умов для розвитку інноваційної сфери, збільшення кількості впроваджуваних розробок, підвищення економічної віддачі від них, залучення інвестицій в інноваційну діяльність. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 10.07.2019р.у якому піднімається питання інвестування в агропромислову галузь шляхом створення аграрних кластерів та агропромислових парків в Україні, також ЗУ «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо умов обігу земель сільськогосподарського призначення» який розкриває та надає можливості іноземним інвесторам входити на ринок АПК. Окрім цього необхідно зазначити про Про схвалення Стратегії розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 10.07.2019р.у якому піднімається питання інвестування в агропромислову галузь шляхом створення аграрних кластерів та агропромислових парків в Україні.

Останнім часом крім проблеми правого регулювання інвестиційної діяльності в Україні виникла ще проблеми у сільськогосподарській галузі економіки. Аналіз показує, що у всіх розвинених країнах сільськогосподарська галузь економіки користується державною підтримкою. Адже дана галузь безпосередньо впливає на продовольчу безпеку країни, що само по собі є потужним політичним аргументом на світовій арені. Попит на продукцію АПК є нееластичним.

Сільське господарство – одна із основоположних галузей будь-якої економіки, яка спочатку є неприбутковою і малопривабливою для вкладень та інвестицій, але від розвитку даної галузі залежить розвиток всієї економіки. Сьогодні питання про вкладення інвестицій в сільське господарство є ключовим у розвитку економіки України. До 1992 р агропромисловий комплекс України був державною, регульованою галуззю зі значними обсягами щорічних капіталовкладень, велика частина яких здійснювалася за рахунок коштів державного бюджету [2, с. 72–73].

Сьогодні обсяг інвестицій в сільське господарство нижче середнього рівня інвестицій в економіці. Після відомих подій 1991 скоротилася присутність держави на ринку капіталу, і частка інвестицій в сільське господарство України значно зменшилася. Крім того, незначні і закордонні інвестиції в АПК [4, с. 10–13]. Масштаби іноземних інвестицій, інтенсивність їх потоку залежать від цілого комплексу чинників – «інвестиційного клімату», який включає в себе стан економіки, соціально-економічну стабільність, розвиток інфраструктури, рівень розвитку підприємництва і т. д., які оцінюються іноземними інвесторами при ухваленні рішення, що стосується масштабів і напрямів інвестицій [3].

Підсумовуючи усе сказане можна виділити дві основні проблеми:

1. Відсутність чіткого нормативно-правового регулювання інвестиційної діяльності в АПК України, оскільки за підрахунками експертів, інвестиційну діяльність регулюють від 300 до 1500 нормативно-правових актів.

2. Відсутність державної підтримки галузі сільського господарства.

Від цих проблем напряду залежить природа інвестиційного клімату, що у свою чергу є основою формування масштабів іноземних інвестицій та інтенсивності їх потоку.

#### **Список використаних джерел:**

1. Литовченко М. В. Удосконалення державного регулювання інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання з урахуванням активізації процесів злиття і поглинання підприємств в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2011. № 24. С. 24–27.

2. Артиш В. І. Особливості органічного агровиробництва в концепції сталого розвитку АПК України. *Економіка України*. 2012. № 7. С. 19–23.

3. Білошкурський М.В. Методологія оцінки ефективності господарської діяльності в антикризовому управлінні підприємствами : моногр. приват. ВНЗ «Європ. ун-т». Умань: Сочінський, 2010. 180 с.

4. Бондарчук В. Д. Функціонування механізмів державного управління інвестуванням інноваційної діяльності регіону. *Інвестиції: практика та досвід*. 2010. № 5. С. 10–13.

5. Про інвестиційну діяльність. Закон України. від 13.02.2021 р. № 47. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12#Text>.

6. Про режим іноземного інвестування. Закон України. від 13.02.2021 р. № 19. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/93/96-вр#Text>.



*Гуц Марина Сергіївна,*

*студентка 4 курс за спеціальністю Право юридичного факультету*

*Хмельницького університету управління та права*

*імені Леоніда Юзькова*

## **ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОЧНОЇ ГАЛУЗІ В УКРАЇНІ**

Важливе місце в сільському господарстві посідає молочна галузь, яка забезпечує населення продуктами харчування, що мають важливе значення для забезпечення здоров'я населення, оскільки створені природою так як мають у своєму складі практично все, що необхідно організму людини. Функціонування цього ринку залежить від багатьох факторів, найважливішими з яких є стан виробництва, наявність якісної сировинної бази, платоспроможність покупців, ринкова інфраструктура.

Багато вчених досліджували проблематику діяльності молочної галузі в Україні, а саме: Н. Белінська, О. П'янова П. Саблук, О. Кирилюк, О. Масляєва, В. Андрійчук, Д. Харківський, Г. Чабан та ін.

Держава регулює виробництво і реалізацію молока та молочної сировини. Законом України «Про молоко та молочні продукти» визначено правові та організаційні основи забезпечення якості та безпеки молока і молочних продуктів для життя та здоров'я населення, доквілля саме під час їх виробництва, транспортування, переробки, зберігання і реалізації, ввезення на митну територію та вивезення з митної території України [1].

Молочна галузь в Україні перебуває у скрутному становищі. На даний час скорочуються поголів'я корів, суттєво зростають обсяги імпорту, великий відсоток дефіциту сировини, а також знизилась ділова активність у зв'язку з Covid-19. Тому результатом цього є зменшення виробництва молока [2].

Молочна галузь України є однією з найбільш перспективних, інвестиційно-привабливих галузей у сільському господарстві України. Але є певні перешкоди у розвитку експортного потенціалу підприємств даної галузі. Проблеми експорту вітчизняної молочної

продукції на світові ринки насамперед пов'язані з недостатнім використанням механізмів державного регулювання та відсутністю підтримки з боку держави, належної нормативної законодавчої бази, що дало б змогу розвиватись вітчизняним підприємствам молочної промисловості та сприяло б їх виходу на міжнародні ринки. Для покращення ситуації потрібно запроваджувати реформи в бюджетній, податковій, інвестиційній, фінансово-кредитній політиці та вдосконалювати законодавчу базу, що сприятиме позитивним змінам на ринку молока. Таким чином, при виході вітчизняних підприємств молочної галузі на зовнішні ринки необхідно здійснювати ґрунтовний аналіз існуючих бар'єрів та запроваджувати напрями їх подолання.

Для українських молокопереробників дуже привабливою є можливість постачання своєї продукції до країн Євросоюзу, який за місткістю посідає друге місце у світі після США, а ціни на ринку молочної продукції у декілька разів вищі, ніж в Україні, тому українські молочні продукти можуть бути конкурентоспроможними через свою дешевизну. Проте, в сучасних умовах застосування тільки інструментів цінової конкуренції українськими виробниками молочної продукції для розширення збуту на зовнішніх ринках є недостатнім. Країнам ЄС дозволено імпортувати тільки молоко екстракласу. В Україні молоко даного класу виробляють трохи більше 1%. Це означає, що нішу на європейському ринку в сегменті дешевого молока може зайняти продукція лише тих підприємств, які здатні задовольнити усі вимоги ЄС [6].

За даними Держстату Україна за підсумками перших двох місяців 2021 року виробництво молока зменшилося майже на 5% у порівнянні з відповідним періодом минулого року – вироблено усього 1,06 млн т молока. Ще на початку 2000-х корови в домашніх господарствах селян були звичним явищем. Сьогодні таких господарств усе менше і менше. Промислове виробництво молочної сировини не покриває нестачу молока в господарствах населення при дедалі більших вимогах до якості молока і молочних продуктів. За різними оцінками, щороку в Україні поголів'я корів молочнотоварної галузі зменшується в середньому на 100 тисяч голів. Такими темпами Україна може остаточно втратити власну молочну галузь, лякають галузеві експерти [5].

Діяльність молокопереробних підприємств певною мірою залежить від розвитку інших галузей та впливу податкових умов. Виходячи з цього, для підтримки фінансово-економічного стану підприємств молокопереробної галузі доцільним є:

- 1) здійснювати державний контроль за якістю молока – потрібно якість молока рівняти на стандарти СOT;
- 2) стабілізувати закупівельні ціни на молоко – можна створити єдине фермерське агентство з продажу молока, яке буде врахувати інтереси всіх його виробників;
- 3) запровадити пільгове кредитування учасників ринку молока та молочних продуктів – доцільно розробити дієві програми на основі встановлення партнерських зв'язків із банками;
- 4) встановити контроль за здійсненням інвестування – створити на молокопереробних підприємствах інженерні групи, які відповідатимуть за впровадження інвестицій та інновацій[3].

Для ефективного розвитку вітчизняної молокопереробної галузі українським виробникам потрібно дотримуватися міжнародних стандартів до якості продукції та управління якістю товарів. Це в свою чергу дасть виробникам змогу стати рівноправними партнерами в світовому товарообігу. До основних міжнародних стандартів, які використовуються у молокопереробній промисловості, належать такі системи якості, як ISO, НАССР (система аналізу ризиків, небезпечних чинників і контролю критичних точок) та GMP (стандарти належної виробничої практики). Для підприємств упровадження систем якості є доволі затратним і трудомістким процесом, що можуть собі дозволити потужні виробники або об'єднання підприємств [4].

Якщо підприємства молокопереробної галузі вийдуть на зовнішні ринки збуту, то скоротяться витрати на переробку молока та підвищиться рівень якості готової молокопереробної продукції завдяки впровадженню новітніх технологій; виробник матиме

додаткові доходи; буде підтримка співробітництва між організаціями щодо сприяння експорту; удосконалиться законодавча база сприяння експорту.

Україна має ідеальні кліматичні умови, які могли б створити потужну молочну галузь в Україні. Молочний ринок надає величезні можливості для інновацій, але її здійснює невелика кількість підприємств молокопереробної промисловості України, саме це пов'язано з дефіцитом фінансування. Щоб розв'язати дану проблему, потрібно залучати перспективні джерела фінансування, оновлювати і запроваджувати нові Державні програми на підтримку і розвиток даної галузі, дотримуватись норм і стандартів міжнародного законодавства.

#### **Список використаних джерел:**

1. Про молоко і молочні продукти: Закон України від 24.06.2004 №47. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1870-15#Text>.
2. Глущенко С. Прес-служба Мінекономіки. URL : <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=d3a90191-3e55-4e3f-92b5-427415319fa4&title=ZastupnikiMinistraSergiiGluschenkoITarasKachkaVzialiUchastUMolochnomuForumi2020>.
3. Миронюк Т. І. Перспективні напрями діяльності підприємств молокопереробної галузі. *Сучасні проблеми економіки підприємств*. С.13–16.
4. Федулова Ірина. Ринок молочної продукції України: можливості та загрози. *Товари і ринки*. 2018, № 1. С.15–28.
5. Імпорт молочних продуктів: чи буде Україна з українським молоком? URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3213934-import-molocnih-produktiv-ci-bude-ukraina-z-ukrainskim-molokom.html>.
6. Чухрай Н.І., Сухомлин Л.Є. Проблеми виходу українських підприємств на європейський ринок. Національний університет «Львівська політехніка». 2010. С.90–94.



**Гуменюк Катерина Миколаївна,**  
*студентка 4 курсу за спеціальністю Право юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права  
імені Леоніда Юзькова*

### **ПРАВОВІ ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ АГРОПРОМИСЛОВИХ ПАРКІВ УКРАЇНИ**

Актуальність даної теми в Україні обумовлена комплексністю впливу індустріальних парків на виробничо-інвестиційний, соціально-економічний, регіональний розвиток. Закон України «Про індустріальні парки» та низку нормативно-правових документів, що створили необхідне законодавче підкріплення для започаткування цього економічного фундаменту. Метою створення індустріальних парків можна визначити, відповідно до законодавства саме забезпечення як економічного розвитку, так і підвищення самої конкурентоспроможності територій, активізації інвестиційної діяльності, створення нових робочих місць, а також розвитку сучасної виробничої та ринкової інфраструктури, що є важливим аспектом в умовах сьогодення [1].

Взагалі поняття «індустріальний парк» є найбільш вживаним і розповсюдженим для означення інструментів реалізації саме інноваційних підходів щодо організації промислового виробництва. В узагальненому вигляді індустріальний парк – це велика ділянка землі з необхідною інфраструктурою, що надана для ведення промислової діяльності близькими за спеціалізацією компаніями [2, с. 181].

Варто сказати, що процес виокремлення індустріальних парків в Україні знаходиться на початковому етапі. Історія формування та поетапності створення індустріальних парків в

Україні сягає ще 90-х років, коли зважаючи на успішний досвід європейських країн, ряд регіонів України ініціювали створення таких парків на своїх територіях.

Можна також зазначити, що попередній досвід застосування в Україні спеціальних економічних зон та територій пріоритетного розвитку виявився не дуже вдалим. Технологічні парки в контексті даного питання, також не стали осередками інноваційного розвитку. Основними причинами низької ефективності саме такого досвіду функціонування територій з особливим режимом економічної та інвестиційної діяльності стала непослідовність державної політики в цій сфері, відсутність чіткої концепції створення цих територій у контексті загальнонаціональних програм розвитку, а також несприятливий інвестиційний клімат.

Суспільна значущість даного питання стала підставою для аналізу його вітчизняними науковцями, зокрема: І. Ю. Єгорова [3], І. Ю. Гужви [4], В. Г. Панченка [5], Л. І. Федулової [6], Ю. В. Чичиренка [8], що є експертами Національного інституту стратегічних досліджень [7].

Ми вважаємо, що в Україні дійсне законодавство про індустріальні парки пропонує надто малі переваги їх учасникам, і вони є очевидно недостатні саме для того, щоб дане підґрунтя змогло виступити рушійною силою розвитку вітчизняної економічної ситуації нашої держави. Зокрема, відповідно до закону «Про індустріальні парки» серед переваг резидентам парків передбачено лише цільове фінансування на безповоротній основі та надання безвідсоткових кредитів для облаштування індустріальних парків, а також звільнення учасників парків від пайової участі у розвитку інфраструктури населеного пункту [8]. Безумовно, настільки мінімальна підтримка в контексті економічної ситуації нашої країни, порівняно з досвідом європейських колег щодо стимулювання промислового розвитку через індустріальні парки. Як наслідок, хоча на сьогодні в Україні до Реєстру індустріальних (промислових) парків МЕРТ і включено близько 30 парків загальною площею майже 1,5 тис. га, проте в 6 з цих парків досі навіть не обрано керуючу компанію, що є доволі негативним чинником [9].

Цілком ймовірно, що без належного стимулювання українські індустріальні парки здебільшого не будуть мати можливість залучати та отримувати хоч якісь інвестиції та залишатимуться існувати у стані сповільнення. Виняток можуть становити лише ті індустріальні парки, розвитку яких сприятиме місцева і центральна влада.

Прикладом може слугувати облаштування індустріального парку «Industrial Forpost» у місті Дніпрі, де з місцевого та Державного бюджету передбачається виділити по 10 % від запланованого обсягу інвестицій, що надалі сприятиме інвестиційним надходженням від приватних компаній [10]. За ініціативою органів місцевого самоврядування, учасники парку також звільнятимуться від сплати земельного податку та ПДВ.

Очікується, що надання таких умов дозволить відновити деградовану промислову територію міста шляхом розміщення на території ІІ виробництва електричних машин, електричного устаткування і обладнання (виготовлення акумуляторних батарей тривалого терміну дії), інноваційного виробництва металургічної продукції (виготовлення легких і надміцних металевих сплавів з використанням нанодисперсних домішок), виробництва різної мінеральної продукції (виготовлення піноскла з високим рівнем міцності і теплопровідності), надання комп'ютерних послуг (розробка автоматизованих систем управління та програмного забезпечення для потреб виробничих підприємств).

Можна прийти до висновку, що Україна має колосальний потенціал активізації промислового розвитку через механізм індустріальних парків. Першочерговим кроком на шляху перетворення індустріальних парків на реально працюючий механізм промислового розвитку в Україні є прийняття загального законодавчого пакету, що міг би запровадити податкові та митні інвестиційні стимули для нових виробництв у рамках індустріальних парків. Масштабний процес техніко-економічного переходу саме від аграрного до промислових способів суспільного виробництва національної економіки на сучасній технологічній основі є ймовірною лише при привабливості умов промислової діяльності в індустріальних парках як України, так і європейських держав. Дана ситуація вимагає



прийняття комплексного промислового пакету змін, що міститиме поштовхи для реінвестування коштів у промисловість та науку.

#### Список використаних джерел:

1. Про індустриальні парки: Закон України від 21.06.2012 р. № 5018-VI. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5018-17/page>.
2. Коте Р. П., Коен-Розенталь Е. Проектування агропромислових парків. *Журнал більш чистого виробництва*. 1998. № 6. С. 181–188.
3. Єгоров І. Ю. Індустриальні парки в Україні: проблеми становлення та перспективи розвитку: монографія / за ред. І. Ю. Єгоров, О. М. Бойко, В. Ю. Грига; НАН України, ДУ «Ін-т економіки та прогнозування НАН України», М-во екон. розвитку і торгівлі України, Н.-д. екон. 2015. 139 с.
4. Гужва І. Ю. Україна в глобальній торгівлі: монографія. К.: Зовнішня торгівля, 2015. 235 с.
5. Панченко В. Г. Вітчизняна практика та світовий досвід СЕЗ і ТПР: монографія / за ред. О.С. Чмир, В. Г. Панченко, Ю. В. Гусєв, В. І. Пила. К.: Вістка: Постер Принт, 2013. 252 с.
6. Федулова Л. І. Напрями розвитку індустриальних парків щодо реалізації інноваційного потенціалу регіонів України: монографія. *Економічні інновації*. 2013. Вип. 53. С. 296–305.
7. Індустриальні парки в Україні: удосконалення політики стимулювання у контексті світового досвіду: монографія / за ред. А. П. Павлюк та ін. Нац. ін-т стратег. дослідж. К.: НІСД, 2014. 49 с.
8. Про індустриальні парки: Закон України № 5018-VI від 21 червня 2012 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5018-17>.
9. Департамент залучення інвестицій Міністерства економічного розвитку і торгівлі України: Індустриальні парки в Україні: Інформація про індустриальні (промислові) парки, включені до Реєстру індустриальних (промислових) парків. URL: <http://me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=6463d3ba-aa13-4e54-8db9>.
10. Агентство розвитку Дніпра: Концепція створення та наповнення Індустриального парку «Industrial Forpost». URL: <http://dda.dp.ua/project/industrialnyj-park>.



**Йолтуховська Анастасія Михайлівна,**  
*студентка 4 курсу за спеціальністю Право юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права  
імені Леоніда Юзькова*

### **ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ЕКСПОРТУ ТА ІМПОРТУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ**

Надзвичайно актуальними від часів Революції Гідності для українців є питання пов'язані з євроінтеграцією. Більше того, в 2019 році був виданий Указ Президента України «Питання європейської та євроатлантичної інтеграції», яким було затверджено План заходів з реалізації стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору [1], більшість положень якого стосуються безпосередньо налагодження торгівельних відносин України із іншими державами на міжнародній арені.

Серед вчених, які досліджували український ринок сільського господарства і вважають, що на сьогодні існує ряд проблем, пов'язаних з функціонуванням імпорту та експорту сільськогосподарської продукції, належать: Мирошніченко Ю.А., Марченко О.В., Білоус О.О., Салькова І.Ю., Шпичак О.М. та ін. Історично сформовано, що Україна є

європейською державою провідною галуззю якої було й залишається сільське господарство, яке дає змогу забезпечити продовольчу безпеку українців. І в той час як наша держава багато років перебуває в кризовому стані, надзвичайно актуальними стають проблеми не просто формування активного та стабільного експорту та імпорту, який би зміг скласти конкуренцію у міжнародних масштабах, але і його раціонального правового врегулювання [2, с.180–181].

Аналізуючи статистичні дані Державної служби статистики, стає очевидним, що сільське господарство перетворюється на одне з головних джерел експорту, адже Україна славиться родючими землями та великою часткою залучення населення до аграрної сфери. Щодо імпорту, то спостерігається його щорічне збільшення, яке приводить уповільнення економічного зростання держави. Так, у першій половині 2019 року було експортовано продукції на суму 24,5 млрд. дол., з яких 10,1 млрд. дол. становить експорт сільськогосподарської продукції. Імпортні закупки деякої сільськогосподарської продукції у січні-липні 2019 року знизились на декілька пунктів порівняно з 2018 роком, проте імпорту на окремі категорії сільськогосподарської продукції значно збільшився, до таких товарів належать овочі [5].

Існує ряд проблем експорту, які розпочалися у зв'язку із кризою у 2015 році і які, на жаль, і досі не є подоланими, а тому негативно впливають на аграрно-промисловий комплекс України, а саме втрата ринку Російської Федерації, можливості обробляти господарські землі, що знаходяться в зоні АТО тощо[4]. Існує також необхідність пошуку нових постачальників для тих підприємств, що були змушені припинити свою співпрацю з Російськими компаніями у зв'язку з воєнним конфліктом. Цю проблему наша держава могла б вирішити внаслідок перегляду орієнтирів ринків збуту в сторону експорту до країн Азії та Європи, проте для цього необхідно привести стандарти виробництва української сільськогосподарської продукції до європейських на рівні нормативного врегулювання [3, с.37-38]. Так, наприклад, до 2018 року більшість питань у цій сфері врегулювалися декретом Кабінету Міністрів України «Про стандартизацію і сертифікацію» ще від 1993 р., а сьогодні і досі чинним є ДСТУ 3978 від 27.12.1995 року. Очевидним є те, що законодавча база є застарілою та неповною. На жаль, єдиним прогресивним нормативно правовим актом у питанні стандартів сільськогосподарської продукції є Закон України «Про стандартизацію» (остання редакція в 01.12.2020 р.), однак, він не дає відповіді на усі питання, а тому і досі використовуються радянські стандарти, а тому цей факт негативно впливає на зацікавленість у експорті від України іноземних держав.

Наступною проблемою щодо імпорту є те, що зростають закупівлі саме по тих категоріях, по яким було знижено ставку податку на додану вартість відповідно до Закону України від 17.12.2020 р. №1115-IX. Наприклад, було знижено ставку податку на додану вартість у розмірі 14 % таких видів сільськогосподарської продукції, як: велика рогата худоба (жива), свині (живі); насіння соняшнику, льону, а також інших олійних культур [8]. А відповідно до відомостей, наданих Українським клубом аграрного бізнесу, імпорту зріс: по +11% - олії та продуктів рослинництва, +17% – продукти тваринництва [6].

Тут і постає основна проблема імпорту. У 85% усіх Україна експортує не готову продукцію, а сировину та матеріали. І цілком реальною є ситуація, коли Україна експортує сировину певній іноземній державі, остання виготовляє з неї завершений продукт та імпортує його в Україну, внаслідок чого не лише анулює витрати на вартість сировини, але й має прибуток з цієї діяльності. Саме тому аграрні холдинги повинні змінити вектор України від сировинної країни до торгівельної, тобто експортувати не лише сировину, а й готову продукцію, тим самим створювати додану вартість та підприємства, забезпечувати населення робочими місцями тощо [7, с. 293–294].

Аналізуючи усе вище зазначена, можна зробити висновок, що сьогодні експорт України хоч і має ряд неподоланих проблем, однак дає позитивні результати для держави, на відміну від імпорту, який впливає негативно на українського вітчизняного виробника.

### Список використаних джерел:

1. Питання європейської та євроатлантичної інтеграції: Указ Президента України від 20.04.2019 р. № 155/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/155/2019#Text> (дата звернення: 09.03.2021р.).
2. Рахман М.С., Книш А.С. Аналіз тенденцій розвитку експортно-імпортних операцій сільськогосподарської продукції. *Причорноморські економічні студії*. №6. 2019. С.180–184.
3. Барілович О. М. Стан та проблеми розвитку сільського господарства України. *Молодий вчений*. №4. 2015. С. 36–39.
4. Павленко О. Україна на зовнішніх аграрних ринках. Як компенсувати втрату ринку Російської Федерації. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/experts/2015/09/23/7038635/> (дата звернення: 09.03.2021р.).
5. Товарна структура зовнішньої торгівлі за 2014 – I півріччя 2019 років /Державна служба статистики. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 09.03.2021р.).
6. Український Аграрний Клуб. Електронне джерело. Офіційна сторінка у мережі Facebook/. URL: <https://www.facebook.com/UkrainianAgribusinessClub/posts/3796089373781258> (дата звернення: 09.03.2021р.).
7. Комарівська Н. Державна політика участі України у забезпеченні світового ринку участі України у забезпеченні світового ринку сільськогосподарською продукцією. *Ефективність державного управління*. 2017. №3 (52). С. 288–298.
8. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо ставки податку на додану вартість з операцій з постачання окремих видів сільськогосподарської продукції: Закон України від 17.12.2020 р. №1115-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1115-20#Text> (дата звернення: 09.03.2021р.).



**Костюченко Артем Вікторович,**  
*студент 4 курсу за спеціальністю Право юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права  
імені Леоніда Юзькова*

## ПРАВОВІ ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ СМАРАГДОВОЇ МЕРЕЖІ В УКРАЇНІ

Для початку, на нашу думку, варто дати відповідь, що ж таке Смарагдова мережа? Як свідчить сайт Смарагдової мережі в Україні, Смарагдова мережа або ж the Emerald Network – це мережа природоохоронних територій європейського значення, яка створюється на виконання положень Бернської конвенції про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі. Україна ратифікувала цю конвенцію 1996 року, взявши на себе зобов'язання створити мережу Emerald. Це передбачено й іншими документами [1].

Згідно з Законом України – Про приєднання України до Конвенції 1979 року про охорону дикої флори і фауни та природних середовищ існування в Європі Україна стала однією із сторін Конвенції про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі [2]. Сама конвенція бере свій початок з міста Берн в Швейцарії ще з 1979 року. Дана Конвенція мала на меті охорону дикої флори та фауни і їхніх природних середовищ існування (оселищ). Особлива увага приділяється видам, яким загрожує зникнення, та вразливим видам, включаючи мігруючі види. Для здійснення нагляду за застосуванням зазначеної Конвенції Договірними Сторонами створений Постійний комітет (ПК).

Зобов'язання Сторін конвенції, в тому числі і, України щодо охорони природних середовищ існування (особливо щодо видів, яким загрожує зникнення), дикої флори та фауни є досить суворими зобов'язаннями, які чітко встановлені у Конвенції і тому є невід'ємною частиною міжнародного права.

Реалізація Смарагдової мережі в Україні почалася в 2001 році з наданням Радою Європи за фінансової підтримки ЄС пілотного проекту для апробації процедури та визначення перших п'ятнадцяти Смарагдових об'єктів в Україні. Ця робота була успішно завершена. В 2009 році Рада Європи почала впроваджувати трирічну Спільну програму між Радою Європи та ЄС «Підтримка для впровадження Програми робіт щодо природно-заповідних територій Конвенції про біологічне різноманіття в рамках політики Сусідства ЄС на сході та Росії: Розширення реалізації принципів мережі ЄС Natura 2000 через Смарагдову мережу». Ця Спільна програма спрямована на ідентифікацію Смарагдових об'єктів в Україні, Білорусії, Молдові, Росії, Грузії, Вірменії та Азербайджані[3, с. 22]

Спільна програма виконувалася шляхом впровадження проектів кожною учасницею договору. Для України цей проект мав наступні завдання:

- оцінка поширення за біогеографічними регіонами та популяціями у кожній країні видів флори і фауни щоб визначити 80% потенційних Смарагдових об'єктів в Україні;
- продовження і завершення роботи зі складання карт поширення в Україні визначених видів і оселищ у форматі ГІС;
- формування бази даних щодо потенційних Смарагдових об'єктів відповідно до встановленої Смарагдової типової форми даних;
- надання цифрових даних про межі Смарагдових об'єктів у форматі географічно інформаційної системи;
- передача бази даних щодо потенційних Смарагдових об'єктів України та іншої вищезазначеної інформації до Ради Європи та її консультантів для перевірки та інтегрування до відповідної європейської бази даних [3, с. 23].

Для реалізації зазначених завдань Рада Європи підписувала щорічну угоду з Інтерекоцентром, який і організував впровадження проекту, готував звіти та виконував інші завдання [3, с. 23].

4 грудня 2020 року був зареєстрований проект Закону «Про території Смарагдової мережі», він пропонує внести зміни до Лісового, Водного, Змельного кодексів України, а також до Закону України «Про екологічну мережу України», згідно з якими території Смарагдової мережі пропонується включити до складових структурних елементів екомережі. Належність території Смарагдової мережі до національного переліку складових структурних елементів екомережі відображає їх фрагментарний, а не системний характер, однак разом із тим засвідчує особливий, відмінний від інших складників екомережі статус, котрий отримується після затвердження Постійним комітетом Бернської конвенції запропонованої Міністерством природи України території та занесення її до Переліку визначених територій Смарагдової мережі. Як і будь-який законопроект він потребує доопрацювання та потребує громадського обговорення, спрямованого на вдосконалення цього законопроекту, оскільки з прийняттям змін які передбачає проект можуть відбутись певні правотворчі наслідки які вплинуть на сфер охорони природи.

У 2021 році наша держава має завершити створення мережі Emerald згідно з Угодою про асоціацію між Україною та ЄС.

Отже, Смарагдова мережа України являє собою українську частину Смарагдової мережі Європи, яка розробляється з 2009 року. Смарагдова мережа являє собою аналог мережі Natura 2000, яка присутня в країнах ЄС, і покликана забезпечити належну охорону видів та оселищ, наведених у Резолюціях 4 та 6 Бернської конвенції. Смарагдова мережа – корисний інструмент для охорони лісів. Згідно положень Конвенції, Україна має зобов'язання з охорони Смарагдових територій. Таким чином, навіть до розробки менеджмент-планів будь-які заходи, які загрожують Смарагдовим територіям, суперечать взятим зобов'язанням. Будь-хто має право надати інформацію про загрози Смарагдовим територіям до Бернської конвенції, а державні органи влади зобов'язані усунути такі загрози. Make the planet green again.

### Список використаних джерел:

1. Emerald Network in Ukraine «Важлива інформація про впровадження в Україні європейської мережі Emerald (Смарагдової мережі)» / UNCG Українська природоохоронна група. 2021. URL: <https://uncg.org.ua/tag/emerald/>. (дата звернення 29.03.2021).
2. Закон України «Про приєднання України до Конвенції 1979 року про охорону дикої флори і фауни та природних середовищ існування в Європі»// Верховна Рада України. 1996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436/96-%D0%92%D0%A0#Text> (дата звернення: 29.03.2021).
3. Смарагдова мережа в Україні: пер.вид. Державна служба заповідної справи Міністерства охорони навколишнього природного середовища України. Благодійна організація ІнтерЕкоЦентр. Київ, 2011. С. 22–23.



**Козут Іван Анатолійович,**

*здобувач вищої освіти на магістерському рівні юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права  
імені Леоніда Юзькова*

### ПРАВОВІ ЗАСАДИ МОНІТОРИНГУ ЗЕМЕЛЬ В УКРАЇНІ

Актуальність питання здійснення моніторингу земель не ставиться під сумнів, оскільки завжди існує необхідність спостереження за станом земель, зокрема своєчасне виявлення негативних змін в земельному фонді сприяє попередженню та зменшенню настання негативних наслідків, які можуть настати внаслідок різних обставин. Питання дослідження правових засад моніторингу земель в Україні є ефективним механізмом удосконалення системи моніторингу земель та ґрунтів. Ефективне функціонування даної системи дає можливість мати доступну інформацію про стан земель та ефективно управляти даними землями.

Дослідженням питання правових засад моніторингу земель в Україні завжди цікавило наукове товариство, про що свідчить низка наукових праць. Це, зокрема, праці Бусуйок Д., Грановської Л., Єрофєєва М., Малишевої Н., Мартина А., Оверковської Т., Петлюк Ю., Шарапова С. та інших. Проте, слід зазначити, що окремі аспекти правових засад здійснення моніторингу земель залишаються такими, що потребують подальшого наукового дослідження та вдосконалення, що в подальшому мають визначати спрямування розвитку законодавства в даній сфері.

Основним предметом даного дослідження є аналіз правових засад здійснення моніторингу земель в Україні, тому його слід розпочати з визначення нормативно-правової бази за допомогою якої власне здійснюється її регулювання. Основними нормативно-правовими актами що стосуються здійснення моніторингу є: Земельний кодекс України [1], Положення про моніторинг земель [2], Положення про моніторинг ґрунтів на землях сільськогосподарського призначення [3], а також інші закони та підзаконні нормативно-правові акти, які містять у собі положення щодо врегулювання діяльності в даній сфері.

У Положенні про моніторинг земель міститься вказівка на те, що слід розуміти під моніторингом земель. Під даним поняттям слід розуміти систему спостереження за станом земель з метою своєчасного виявлення змін, їх оцінки, відвернення та ліквідації наслідків негативних процесів. Також, варто зазначити, що під сферу дії моніторингу підпадають всі землі незалежно від форми власності.

Залежно від мети спостереження та охоплення територій виділяють такі види моніторингу земель: національний, що проводиться у межах всієї території України; регіональний – на територіях, що характеризуються єдністю визначних умов; локальний – на окремих земельних ділянках та в окремих частинах ландшафтно-екологічних комплексів.

З'ясувавши основну сутність категорії моніторингу земель та видів даної діяльності, необхідно виокремити проблеми, які є перешкодою розвитку даної системи на сучасному етапі. Такими проблемами є:

- применшення значення потенціалу моніторингу земель, як основного інструменту контролю за станом земель та ґрунтів з боку владних структур;
- недостатній рівень фінансування даної сфери;
- низький рівень розгалуженості повноважень, відсутність єдиної структури, відповідальної за реалізацію всього спектру моніторингових завдань;
- відсутність взаємної інтеграції моніторингу земель та системи контролю (нагляду) за використанням та охороною земель, навколишнім середовищем, лісокористуванням, водо-користуванням, надрокористуванням, будівництвом тощо;
- обмеженість фізичного доступу до земель, які перебувають у приватній власності та/або у користуванні громадян та юридичних осіб [4].

Оскільки моніторинг являє собою систематизацію певної інформації щодо земельних ресурсів, то виникає гостра необхідність у створенні інформаційно-аналітичних програм, у зв'язку з розвитком ринку земель, зростаючою зміною форм власності на землю. Сучасна система збирання інформації про стан земель ні за обсягом, ні за змістом не відповідає сучасним вимогам та завданням державного управління у зазначеній сфері [5, с. 108].

З огляду на те, що земля є основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави та родючість українських ґрунтів науковцями пропонується, зважаючи на унікальний переважно чорноземний склад ґрунтових ресурсів в Україні та їхнє вкрай важливе значення для економічного благополуччя країни, у рамках Міністерства аграрної політики та продовольства України або НААН України створити Центр моніторингу земель. Метою його діяльності даного органу повинно бути проведення моніторингу і концентрація наявної інформації про стан земель України, що в подальшому надасть змогу створити сучасну інформаційну базу даних і активно впливати на всі земельні трансформації [6, с. 127].

Підсумовуючи можемо зазначити, що існуюча система здійснення моніторингу земель в Україні потребує оновлення та удосконалення відповідно до реалій сучасності. В даній сфері повинно бути проведено комплекс заходів, які спрямовані на усунення визначених у роботі недоліків. Такі заходи повинні включати: перегляд цільового бюджетного фінансування моніторингу земель, реформування інституційної структури з чітким розподілом повноважень в системі органів, які забезпечують та безпосередньо здійснюють моніторинг. Також повинна проводитися робота в напрямку усвідомлення як владними структурами так і пересічними громадянами важливості здійснення моніторингу земель, шляхом проведення лекцій, курсів на різних платформах.

#### **Список використаних джерел:**

1. Земельний кодекс України: Закон від 25.10.2001 № 2768-III. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>.
2. Положення про моніторинг земель: Положення від 20.08.1993 № 661. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/661-93-%D0%BF#Text>.
3. Положення про моніторинг ґрунтів на землях сільськогосподарського призначення: Положення від 26.02.2004 № 51. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0383-04#Text>.
4. Мартин А.Г. Реформування системи моніторингу земель в Україні: напрями та механізми. *Земельний вісник України*. 2017. URL: <http://zemvisnuk.com.ua/news/propozitsi-vchenikh>
5. Данилюк, С.М. Воробець Н. А. Правові аспекти моніторингу земель в Україні. *Збірник наукових праць ЛОГОС*, Листопад 2020, С. 106–108.
6. Оверковська Т. К. Моніторинг земель України: правові аспекти. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2015. № 1. С. 125–128. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npnau\\_2015\\_1\\_25](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npnau_2015_1_25).





**Коломієць Владислав Вадимович,**  
здобувач вищої освіти на магістерському рівні юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права  
імені Леоніда Юзькова

## ЮРИДИЧНІ АСПЕКТИ ВЕДЕННЯ ЗЕМЕЛЬНОГО КАДАСТРУ

Слово «кадастр» походить від латинських слів *caput* («предмет, що оподатковується»), *capitastrum* («опис предметів, що оподатковуються»). Пізніше від цих слів утворилося французьке слово *cadastre*. Значення слова «кадастр» надано у багатьох словниках, зокрема вказується, що це систематизований звід відомостей, який складається періодично або шляхом безперервних спостережень над відповідним об'єктом.

Законодавче визначення Державного земельного кадастру наведено у ч.1 ст.193 ЗКУ, ст.1 ЗУ «Про Державний земельний кадастр»:

«Державний земельний кадастр – єдина державна геоінформаційна система відомостей про землі, розташовані в межах кордонів України, їх цільове призначення, обмеження у їх використанні, а також дані про кількісну і якісну характеристику земель, їх оцінку, про розподіл земель між власниками і користувачами» [1;3].

У спеціальній землевпорядній літературі кадастр визначається як «методично організований публічний реєстр даних про всі юридичні об'єкти на земній поверхні у межах певної країни або регіону, який ґрунтується на зніманні кордонів цих об'єктів» [5].

У міжнародній практиці [6] земельний кадастр визначається як заснована зазвичай на земельних ділянках (парцелах) сучасна земельно-інформаційна система, що містить записи про права на нерухомість. Зазвичай включає геометричний опис земельної ділянки, пов'язаний із іншими записами, що описують сутність прав, вартість земельної ділянки та її поліпшень. Призначається для фіскальних, правових цілей, для організації управління землями, створює можливості для сталого розвитку та охорони навколишнього середовища [7].

Виходячи зі всіх наданих визначень, що містяться у різних джерелах можна виокремити основні положення – це завжди певна інформація; вона є чітко структурована та систематизована.

Державний земельний кадастр є основою для ведення кадастрів інших природних ресурсів, а також для ведення містобудівного кадастру населених пунктів.

Основними законодавчими джерелами, у яких відображено основи регулювання ведення державного земельного кадастру є:

- ЗУ «Про Державний земельний кадастр»;
- ЗУ «Про охорону навколишнього природного середовища» (Ст. 23 – передбачено існування кадастрів природних ресурсів) [2];
- ст.ст.193-204 ЗКУ (гл.34 «Державний земельний кадастр») [3];
- ПКМУ «Про затвердження Порядку доступу державних реєстраторів прав на нерухоме майно та користування відомостями Державного земельного кадастру» від 12.07.2017 №509;
- ПКМУ «Про затвердження Порядку ведення Державного земельного кадастру» від 17.10.2012 №1051;
- накази Державної служби України з питань геодезії, картографії та кадастру.

З 01.01.2013 р. частина інформації, що міститься у Державному земельному кадастрі, стала публічною–її розміщено у доступній через мережу Інтернет Публічній кадастровій карті України (окрім секретної інформації та персональних даних землевласників та землекористувачів).



Слід відзначити, що земельний кадастр взагалі відіграє одну з найбільш важливих ролей у здійсненні земельної реформи. Зокрема, земельний кадастр виконує певні ролі:

1) регулююча роль кадастру – інформаційно забезпечувати формування, удосконалення та функціонування адміністративних і економічних механізмів державного регулювання земельних відносин і, особливо, формування ринку земель;

2) фінансова роль кадастру – інформаційне та організаційне забезпечення надходження фінансових платежів (податків за земельні ресурси), в тому числі, при здійсненні різного роду операцій (укладення угод тощо);

3) юридична роль кадастру – забезпечення реєстрації правового статусу земельних ділянок (інформація про землевласників, землекористувачів, угоди стосовно земельної ділянки тощо);

4) облікова роль кадастру – проведення обліку земельних ресурсів (їх кількість, місце розташування, якісний стан і т.д.) [4].

На думку фахівців, одним з головних недоліків існуючого земельного кадастрового обліку слід вважати його статистичний характер, а також і те, що просторові характеристики обліковувалися з недостатньою точністю та ретельністю. Останнє, зокрема, впливає на більшість можливих помилок та описок, що в свою чергу має подальший вплив на можливість оскаржень стосовно такої інформації особами, що мають певне відношення до неї.

На нашу думку, не можливо чітко сказати, що ведення земельного кадастру проходить суворо відповідно до законодавства.

Адже, відповідно до статті 204 ЗКУ, державний земельний кадастр має вестись відповідно до закону (уповноваженим органом виконавчої влади з питань земельних ресурсів), а також порядок ведення державного земельного кадастру має бути встановлений законом [3]. Проте фактично, уповноважений орган виконавчої влади з питань земельних ресурсів (Держгеокадастр) не здійснює ведення державного земельного кадастру цілком (зокрема у частині державної реєстрації земельних ділянок), – наразі ж всупереч законодавству цю діяльність здійснює господарюючий суб'єкт – ДП «Центр державного земельного кадастру».

Слід окремо також відзначити і ЗУ «Про державний земельний кадастр». На жаль, в ньому значна увага приділяється повноваженням різних органів і не достатньо чітко описуються процедурні аспекти земельно-кадастрових робіт, що безперечно, потребує суттєвого доопрацювання. На жаль, автори закону приділили занадто мало уваги питанням виправлення помилок у державному земельному кадастрі, правовому статусу електронних документів автоматизованої системи, забезпеченню публічності кадастрових даних, реєстрації обмежень у використанні земель, охорони персональних відомостей, забезпеченню ведення галузевих кадастрів та взаємодії із національною інфраструктурою геопросторових даних тощо. Тому, на нашу думку варто було б доопрацювати дані аспекти, можливо, і шляхом внесення відповідних змін, зокрема, і до даного закону.

До прикладу, ми вважаємо, що важливим є забезпечення конфіденційності власників земель, продовження переведення документації максимально в електронний вигляд та подальша автоматизація системи тощо. Як приклад, на нашу думку, було б досить дієво застосувати певні функціональні можливості сучасного додатку «ДІА», що дасть змогу вносити певні відомості до кадастру в режимі онлайн.

Таким чином, на нашу думку, першочерговими кроками на шляху оздоровлення та нормалізації земельно-кадастрової діяльності слід вважати:

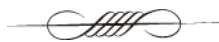
1. Декомерціалізацію кадастру (зокрема шляхом передачі повноваження адміністрування державного земельного кадастру від державного підприємства «Центр державного земельного кадастру» до Держгеокадастру).

2. Приведення у відповідність до законодавства, а також внутрішнє узгодження відомчих нормативних документів щодо ведення державного земельного кадастру та проведення топографо-геодезичних і картографічних робіт.

3. Продовження процесу «автоматизації» системи та приведення її у відповідність до сучасних вимог «діджиталізації» (зокрема, у сфері електронного документообігу).

#### **Список використаних джерел:**

1. Закон України «Про Державний земельний кадастр» від 7 липня 2011 року № 3613-VI. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2012, № 8, ст.61.
2. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25 червня 1991 року № 1264-XII. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1991, № 41, ст.546.
3. Земельний кодекс України: Закон України від 25 жовтня 2001 року № 2768-III. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2002, № 3–4, ст.27.
4. Возняк Р.П. Земельний кадастр: навчальний посібник: Львів: «Посібники», 1989. 292с.
5. Войтенко С.П. Удосконалення топографо-геодезичного забезпечення та підготовки фахівців у галузі кадастру. *Землевпорядний вісник*. 2002. №4. С.90.
6. The Bogor Declaration. United Nations Interregional Meeting of Experts on the Cadastre, Bogor, Indonesia, 18–22 March, 1996. The Bathurst Declaration on Land Administration for Sustainable Development, Bathurst, New South Wales, Australia, 22 October, 1999.
7. Сидоренко В.Н. Земельний кадастр: зарубіжний опыт ведення. *Екологическое право*. 2003. № 4. С.41.



**Лазарева Катерина Василівна,**  
*студентка 4 курсу за спеціальністю Право юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права  
імені Леоніда Юзькова*

### **ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ АДАПТАЦІЇ АГРАРНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ДО ВИМОГ ЄС ТА СОТ**

В контексті євроінтеграційних процесів і України як члена ЄС варто зазначити, що їхньою основною метою є реалізація національних інтересів, створення демократичної країни з верховенством права, зміцнення вже існуючих та впровадження нових механізмів функціонування громадянського суспільства в Україні відповідного до європейського зразка. Реалізація цих завдань та співробітництво з такими міжнародними організаціями як Світова організація торгівлі та Європейський Союз неможлива без розвитку та покращення національного законодавства, в тому числі, в галузі аграрного права. Тому, варто розглянути це проблемне питання.

Відповідно до статті 9 основного закону держави Конституції України чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України [1].

Беручи до уваги міжнародно-правові акти СОТ, робимо висновок, що велика кількість цих документів мають історичну значимість. Зокрема, це Генеральна угода з тарифів і торгівлі 1994 року та Угода про сільське господарство від 15 квітня 1994 року.

Аналізуючи Угоду про сільське господарство, аграрне законодавство держав має бути спрямованим на постійне зменшення бюджетних коштів для сільськогосподарських товаровиробників, а також надавати пріоритет фінансуванню планів розвитку сільських територій та сільськогосподарських екологічних заходів. Крім того, особливу увагу слід приділити розвитку сільської інфраструктури та екологізації сільськогосподарського виробництва. Основна увага повинна бути зосереджена на скороченні фінансування заходів, які можуть мати спотворюючий вплив на торгівлю чи виробництво [2].

Сучасні тенденції розвитку правового регулювання аграрного сектору передбачені також Законом України від 18 березня 2004 р. №1629- IV «Про загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу», Постановою Кабінету Міністрів України від 25 жовтня 2017 р. № 1106 «Про виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейська спільнота з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони» тощо [3; 4].

Зокрема, у вищезгаданій Постанові планом заходів передбачено розробку нормативно-правових актів з питань, визначених Додатком XXXVIII до Глави 17 «Сільське господарство та розвиток сільських територій» Розділу V «Економічне та галузеве співробітництво» до Угоди про асоціацію між Україною, з одного боку, та Європейським Союзом, Європейською спільнотою з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншого боку, ратифікованої Закон України від 16 вересня 2014 р. Здійснення цих заходів у межах строку, встановленого вищезазначеною постановою українського уряду, є дуже важливим для приведення у відповідність українського аграрного законодавства із законодавством ЄС [5].

Таким чином, в рамках вступу України до СОТ та Європейського Союзу, аграрний сектор завжди був важливою частиною переговорного процесу, особливо те, що стосується сільського господарства. Основне значення таких переговорів є забезпечення належної підтримки агропромислового комплексу держави та створення умов для підвищення конкурентоспроможності вітчизняних сільськогосподарських товаровиробників.

С. Бугера наголошує, що однією з причин, що стримує розвиток аграрного законодавства, є значні вади сільськогосподарського законодавства, яку можна спостерігати, наводячи наступні факти: по-перше, воно складається з великої кількості НПА, що мають різну юридичну силу; по-друге, частина цих документів - це відомчі нормативні акти; по-третє, в аграрному законодавстві існують правові норми, що відносяться до інших галузей права; по-четверте, у певному відсоткові відомчих нормативно-правових актів бачимо правові норми, які суперечать чинному законодавству. Тобто, виникає колізія. В цілому, вищезазначені недоліки роблять складним застосування аграрного законодавства та знижують рівень правової підтримки проведення реформ у аграрному секторі [6, с. 27].

Зауважимо, що в сучасному світі наука та технології розвиваються дуже стрімко. Звичайно, це залишає свій відбиток і на виробництві. В контексті європейської інтеграції, вимоги до сировини, матеріалів, комплектуючих виробів і готової продукції значно зросли. Всі ці процеси зумовлені тим, що Україна хоче виробляти таку ж якісну продукцію як країни Європи, де стандартизація сільськогосподарської продукції є на першому місці. Адже, саме таким чином, держави забезпечують якість та надійність товарів виробничого призначення та товарів народного споживання. В умовах технічного прогресу, це є надзвичайно важливим. Істотне оновлення законодавства України в галузі стандартизації сільськогосподарської продукції – це ще одна необхідність та нагальна потреба для нашої держави.

Так, Л. Полухович переконаний, що виробництво сільськогосподарської продукції в Україні повинно підпорядковуватись зобов'язанням СОТ стосовно відповідності стандартам і технічним регламентам та законодавчим вимогам щодо надання державної підтримки сільськогосподарським виробникам, не заборонених угодами СОТ [7, с. 115].

Звертаємо увагу на те, що коли ми говоримо про національне законодавство та законодавство ЄС, важливе значення має врахування принципів спільної аграрної політики, таких як: покращення якості життя в сільській місцевості, підвищення захисту природи на селі та посилення конкурентоспроможності сільського господарства.

Аналізуючи вплив всієї сукупності міжнародних принципів на аграрні відносини на національному рівні, ми маємо не забувати, що при цьому, свій слід залишають і норми міжнародного права, які відіграють важливу роль при адаптації таких відносин.

Проблема впровадження цих базисів на державному рівні полягає у належному сприйнятті українського селянина та село, не тільки зі сторони держави, а й зі сторони суспільства.

Повністю погоджуємось із думкою Н. Титової, яка вважає доволі важливим таке завдання в аграрному секторі як виховання поваги до людей, які працюють на землі, які є носіями традицій, запровадження тенденції до високої громадянської моралі та обізнаності щодо цих суб'єктів [8, с. 9].

Підводячи підсумки, можемо сказати, що адаптація аграрного законодавства до вимог ЄС та СОТ є складовою загального процесу вдосконалення правового регулювання у зазначеній сфері. Метою цього коригування є врахування стандартів, встановлених Європейським Союзом для країн, які бажають вступити до Європейського Союзу, зокрема, щоб правова система України відповідала системі *Accoms Comautautaire*. Вступ до СОТ надало Україні широкий спектр можливостей для пришвидшення національного економічного розвитку та регулювання економічної діяльності.

Перед державою стоїть ряд завдань, які вони повинна виконати, аби усунути перешкоди та проблеми, з якими зіштовхується на етапі пристосування національного законодавства до вимог ЄС та СОТ. Зокрема: законодавче регулювання великої кількості НПА; реалізація перспективи кодифікації аграрного законодавства; усунення правових колізій, які містяться в таких актах; забезпечення реформування аграрної сфери; посилення і законодавче закріплення спеціальних вимог щодо якості та безпечності сільськогосподарської продукції; виховання у громадянському суспільстві поваги до українського села та робітника, який працює на землі; орієнтація на принципи аграрного права і законодавства ЄС у сфері аграрних правовідносин.

#### **Список використаних джерел:**

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 №254к/96. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
2. Угода про сільське господарство: Додаток 1А до Угоди про заснування Світової організації торгівлі ратифікована ВР України від 16.05.2008№981\_005. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981\\_005#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_005#Text).
3. Про загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Закон України від 18.03.2004 №1629-IV.URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1629-15#Text>.
4. Про виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Постанова Кабінету Міністрів України від 25.10.2017 р. № 1106.URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1106-2017-%D0%BF#Text>.
5. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Угода ратифікована Законом № 1678-VII від 16.09.2014. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984\\_011#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text).
6. Бугера С. І. Аграрне законодавство України та шляхи його вдосконалення. Право України, 2008. № 3. С. 23–27.
7. Полюхович Л. І. Правові проблеми сільськогосподарського виробництва у контексті членства в СОТ. Сучасні досягнення наук земельного, аграрного та екологічного права: Збірник матеріалів круглого столу. Національний університет «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого», Національна академія правових наук України. 2013. С. 114–116.
8. Титова Н. А. Невідкладні проблеми підвищення правового статусу селянства України. Проблеми вдосконалення земельного та аграрного законодавства України: перспективи в ХХІ ст. Матеріали міжнародної наукової конференції. Біла Церква, 2006. С. 7–9.



*Луценко Богдан Миколайович,  
студент 4 курсу за спеціальністю Право юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права  
імені Леоніда Юзькова*

## **ПРАВОВІ ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ ОРЕНДАРІВ ЗЕМЛІ В УМОВАХ ВІДКРИТТЯ РИНКУ ЗЕМЛІ**

У Основному Законі нашої держави закріплене фундаментальні аспекти права власності, а саме: його непорушність, заборона протиправного позбавлення чи обмеження його реалізації. Аналогічні норми містяться і у Цивільному кодексі України, яким врегульовано базисні догми інституту права власності. Незважаючи на зазначене вище, з 2001 року в Україні діяв мораторій щодо земель сільськогосподарського призначення (який передбачався як тимчасовий), змістом якого було обмеження конституційного права власників земельних ділянок, визначеного ч. 1 ст. 90 Земельного кодексу України (далі – ЗК України), а саме права продавати або будь-яким чином відчужувати таку ділянку в певних випадках [1].

Зазначене питання є вкрай актуальним протягом усієї історії становлення нашої держави та вивчалось видатними науковцями у галузі аграрного і земельного права. Зокрема, наукову думку з цього питання формують праці Мірошніченка А.М., Юрченка А.Д., Коваленко Т.Ю., Євдокимова М.О. та багатьох інших вчених.

Вимоги до земельних ділянок, які необхідні для віднесення їх до категорії земель сільськогосподарського призначення визначені ст. 22 ЗК України. Зокрема, вони повинні використовуватись за конкретним призначенням – для сільськогосподарського виробництва. Однак, це не означає, що такі землі повинні застосовуватись виключно для виробництва продукції сільськогосподарського виду. До їх напрямків використання також входить сільськогосподарська науково-дослідна та навчальна діяльність, розміщення інфраструктури оптових ринків сільськогосподарської продукції тощо [2, с. 286–287].

Заборона відчуження земельних часток була запроваджений у січні 2001 році Законом України «Про угоди щодо відчуження земельної частки (паю)» (визнано нечинним). Відповідно до його норм було тимчасово заборонено будь-яким способом відчужувати зазначені частки (паї), крім відчуження внаслідок спадкування або при викупі земельних ділянок для державних та громадських потреб [3]. Очікувалось, що із прийняттям ЗК України від 25.10.2001 р. буде налагоджено «ринку землі», однак, зазначений мораторій не тільки не був знятий, а мораторій фактично був зроблений безстроковим, адже сила його норм продовжувалась до настання чинними Законів України про ринок землі та державний земельний кадастр [1]. Законом України «Про внесення змін до Земельного кодексу України» від 20.11.2012 р. (набуття чинності 01.07.2021 року) (далі – Закон), не просто проголошується ідея початку ринку земель, важливим аспектом є й те, що ним закріплюється переважне право для орендарів на придбання земельної ділянки сільськогосподарського призначення [4].

Так, у новій редакції у ч.2 ст.131 ЗК України пропонується здійснювати купівлі-продаж земельної ділянки з дотриманням переважного права на її придбання. Доцільно зазначити й те, що таке право можна бути передати його суб'єктом іншій особі. Більше того, у відповідності із Законом ст. 145 ЗК України доповнено п. 6<sup>-1</sup>, згідно якого орендар може викупити земельну ділянку у власність із розстрочкою платежу до 10 років без проведення земельного торгу і за ціною, яка дорівнює нормативній грошовій оцінці такої земельної ділянки. Однак, важливим аспектами є те, що:

1) це стосується земельних ділянок комунальної та державної власності, метою яких є функціонування фермерських і селянських господарств;

2) головною вимогою до таких орендарів є те, що вони повинні були до 2010 року набути право оренди землі внаслідок переоформлення права постійного користування цими землями;

3) при реалізації цього права внаслідок застосування можливості розстрочення платежу, покупці стають власниками з моменту оплати перших платежів [4].

Як стає очевидним, ці пункти за своїм змістом не лише захищають права та інтереси орендарів, а навіть розширюють їх права. Аналізуючи чинне законодавство, можна зробити такі висновки про переважне право на викуп нерухомості:

по-перше, цей інститут давно передбачений українським законодавством, адже був закріплений як у Цивільному кодексі України (ч. 2 ст.777) [7], так і Законом України «Про оренду землі» (ст.9) [5];

по-друге, здійснення переважного права, насамперед, залежить від власного бажання та наміру власника відчужити земельну ділянку [5];

по-третє, право першочергового викупу ділянки можливе за умови, що орендар виплатить ціну, яка буде вказана у письмовому повідомленні власника [4].

Аналізуючи усе вище зазначене, стає зрозумілим: Закон здебільшого продублював переважне право на викуп земельної ділянки орендарем, проте з важливою новелою – можливістю переходу переважного права на придбання земельної ділянки його суб'єктом іншій особі. Тобто вводиться інститут передачі переважного права третій особі, який неодноразово піддавався критиці з боку як практиків, так і вчених[4].

Однак, у судовій практиці вже наявна думка Конституційного суду України щодо цього інституту. Так, у рішенні №31-рп/2009 від 10 грудня 2009 року було визначено, що у цьому питанні законотворець легально обмежує права власників з умов порядку продажу з ціллю захистити та підтримати соціальну справедливість як складову публічних інтересів, а отже, заперечив сумніви щодо його неправомірним та дискредитуючим [6].

Підсумовуючи усе вище зазначене, можна зробити висновок, що передача переважного права третій особі з одного боку є черговим позитивним елементом захисту прав та інтересів орендарів, проте з іншого боку – обмежує права власника ділянки на можливість вільного визначення порядку відчуження своєю власністю. Більш доцільно, на думку багатьох сучасних вчених-правників, цю норму було подати із зазначенням важливого уточнення – передача цього переважного права можлива лише за умови, якщо це передбачено договором оренди.

#### **Список використаних джерел:**

1. Земельний кодекс України: Закон України від 25.10.2001 №552-IX. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2002, № 3–4, ст.27.
2. Літошенко О.С. Проблема мораторію на продаж земель сільськогосподарського призначення. *Правове регулювання економіки*. 2014. № 14. С. 284–295.
3. Про угоди щодо відчуження земельної частки (паю): Закон України від 18.01.2001 №2242-III. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 11, ст.55 (втратив чинність).
4. Про внесення змін до Земельного кодексу України: Закон України від 31.03.2020 №552-IX. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2020, № 20, ст.142 (набирає чинності).
5. Про оренду землі: Закон України від 06.10.1998 №161-XIV. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1998, № 46–47, ст.280.
6. Рішення Конституційного суду України №31-рп/2009 від 10 грудня 2009. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v031p710-09#Text> (дата звернення: 10.03.2021).
7. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18.03.2004 № 1618-IV. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2004, № 40–41, 42, ст.492.



## **ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ОХОРОНИ ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ В УМОВАХ ВІДКРИТТЯ РИНКУ ЗЕМЕЛЬ**

У ході проведення земельної реформи в Україні проблемам, присвяченим реформуванню земельних відносин та формування ринку земель сільськогосподарського призначення, надавалася значна увага у вітчизняних публікаціях, зокрема в працях О.І. Гуторова, Д. С. Добряка, Й. М. Дороша, А. Г. Мартина, М. М. Федорова. Проте, ще багато аспектів функціонування ринку земель сільськогосподарського призначення недостатньо вивчені. Це можна пояснити не тільки багатогранністю підходів до досліджуваної теми, а й розкриттям нових чинників впливу на розвиток земельного ринку, що потребує додаткового систематичного дослідження.

За останніми звітними даними Державної служби України з питань геодезії, картографії та кадастру, загальна площа земельних масивів, що потребують відновлення в державі 1,4 млн гектарів, з них 644 тис. – деградованих земель, 435,7 тис. – малопродуктивних, 17,2 тис. гектарів техногенно забруднених земельних угідь. Сучасна екологічна оцінка технологічних процесів, які відбуваються у природному середовищі, засвідчує, що рекультиваційні заходи є необхідною умовою реалізації важливих конституційних положень щодо охорони земель України [3].

За статистичними даними, в Україні землі, які зазнали деградаційних процесів, в яких зменшилася продуктивна здатність, та ті, що техногенно забруднені й потребують консервації, займають площі більше ніж 800 тис. га; площі земель, яким необхідна рекультивація, досягнули 141 тис. га; 253 тис. га – це землі, які потребують поліпшення; 10,6 млн га ріллі зазнали ерозійних процесів; яри займають площу 140,4 тис. га; 6 млн га земель постійно зазнають вітрової ерозії. На погіршення якісного стану земель впливають і такі явища, як селі, зсуви, обвали, просідання ґрунту, руйнування берегів водосховищ тощо, які поширені більше як на 50% території [3].

У зв'язку з вищевикладеним доцільно говорити про консервацію деградованих, малопродуктивних і техногенно забруднених земель. Відповідно до наукових джерел запровадження консервації земель дозволить зменшити надмірну розораність земельного фонду, що певною мірою зупинить процеси деградації земель і ґрунтів, створить умови для самовідновлення ґрунтової родючості на законсервованих земельних ділянках [1, с. 130].

Рекультивація земель за своєю юридичною природою охоплює широкий спектр земельних правовідносин. Вона проводиться не тільки на землях оборони після будівництва та утилізації військових об'єктів, а й після видобування корисних копалин на землях промисловості. Необхідність рекультиваційних заходів вимагається також при будівництві дорожніх шляхів. Неefективність проведення рекультиваційних заходів на землях сільськогосподарського призначення призводить до деградації ґрунтового покриву [2, с. 95].

В умовах низької родючості й агроекологічної якості ґрунтів, поширення засолених і солонцевих ґрунтів, солончаків і солонцевих комплексів важливого значення набуває меліорація земель. У юридичній літературі меліорація земель сільськогосподарського призначення розглядається як комплекс заходів (гідротехнічних, агролісотехнічних, хімічних, культуртехнічних, агротехнічних), спрямованих на поліпшення властивостей ґрунтів, збереження й підвищення їх родючості, забезпечення їх стійкості до несприятливих природних умов і антропогенних факторів із метою найefективнішого їх використання відповідно до потреб сільського господарства, з обов'язковим дотриманням екологічних вимог, установлених законодавством [4, с. 30].

Підсумовуючи вищевикладене, на нашу думку, що в Україні безумовно потрібно вводити обіг земель сільськогосподарського призначення, але на базі аналізу досвіду



зарубіжних країн із обов'язковим акцентом на формування дієвих заходів правової охорони ґрунтів, попередження ґрунтовтоми та підвищення якості ґрунтів. За для чого потрібно провести низку заходів, як правового, так і організаційного та технологічного напрямку. До яких можна віднести, наприклад:

- формування Червоної книги ґрунтів України, підготовка та правове визнання якої буде мати виняткове значення для реалізації особливої охорони ґрунтів;
- «розвернення» вектору правового регулювання з виявлення, охорони та використання так званих «hot spots» – гарячих плям (погіршених ґрунтів, на відновлення яких спрямовано більшість нормативно-правових актів) на попередження та запобігання погіршення якості особливо цінних ґрунтів та підвищення їх родючості;
- уведення паспорту цінного ґрунту із фіксацією бонітету, категорії використання;
- розроблення та впровадження дієвої Стратегії відновлення родючості ґрунтів малопродуктивних та деградованих земель, що буде ґрунтуватися не тільки на бонітуванні ґрунтів, а і на інтегральній оцінці родючості ґрунтів (головними чинниками якої є доступні волога й елементи живлення, а відповідні показники зможуть відобразити реальний рівень ефективності родючості ґрунтів);
- удосконалення структури сівозмін;
- підвищення юридичної відповідальності за порушення особливого режиму використання та охорони ґрунтів тощо.

Також цікавою ідеєю є розробка та введення в дію нормативно-правового акту рівня закону, спрямованого на охорону родючості ґрунтів, попередження ґрунтовтоми та підвищення якості ґрунтів, як то ЗУ «Про збереження ґрунтів та охорону їх родючості».

#### **Список використаних джерел:**

1. Лісова Т.В. Система заходів забезпечення відновлення земель: концептуальні положення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*, 2018. Серія Право. Випуск 48. Том 1. С. 127–132.
2. Місінкевич А.Л. Законодавче забезпечення рекультивації земель в Україні. *Науковий журнал «Право і суспільство»*. 2015. № 4. С. 91–97.
3. Про здійснення заходів з охорони земель. Матеріали Державної служби України з питань геодезії, картографії та кадастру. URL: <https://land.gov.ua/info/statystyka/> (дата звернення 15.03.2021).
4. Донець О. В. Заходи правової охорони родючості ґрунтів в умовах введення обігу земель сільськогосподарського призначення. *Вісник Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*. 2017. С. 28–34.



**Нечипорук Карина Анатоліївна,**  
студентка 4 курсу за спеціальністю *Право юридичного факультету*  
*Хмельницького університету управління та права*  
*імені Леоніда Юзькова*

## **ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ЗБУТУ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ ЗА ВИМОГАМИ СОТ ТА ЄС**

Великої актуальності в умовах сьогодення набуває тема безпеки харчових продуктів, враховуючи, вступ України до СОТ та підписання Угоди про Асоціацію з ЄС.

Відколи Україна стала членом СОТ та набула асоційованого членства в ЄС, відтоді сформувався нові умови та правила господарювання. Аграрні підприємства здійснюють свою діяльність, орієнтуючись на ринок та на вимоги споживачів, але більшість із них повинна вирішити проблеми не лише з виробництвом продукції, а також з її реалізацією та

збутом на аграрному ринку, якому притаманні специфічні особливості, проте саме збут забезпечує відтворення життєдіяльності суб'єктів господарювання.

Виробництво й торгівля сільськогосподарськими і продовольчими товарами у структурі СОТ регулюється Угодою про сільське господарство й Угодою про застосування санітарних та фітосанітарних заходів. Угода про сільське господарство передбачає особливості регулювання торгівлі сільськогосподарськими товарами, механізми застосування заходів державної підтримки виробництва й торгівлі і в такому випадку реалізується принцип справедливої конкуренції як на зовнішніх, так і на внутрішніх ринках сільськогосподарської продукції. Відповідно до цього принципу, мають скорочуватися заходи державної підтримки сільського господарства, що забезпечують найбільший вплив на виробництво сільськогосподарської продукції, а також заходи, що спрямовуються на захист внутрішнього агропродовольчого ринку [1, с. 102].

Вступ України до СОТ є тривалою роботою експертів, аналітичних центрів, торговельно-економічних комісій, СОТ також є форумом для постійних переговорів. Це певна торговельна дипломатія, яка на жаль, в Україні відсутня, як зазначає Данилишин. Перегляд законів, вдосконалення та запровадження національного законодавства відповідно до вимог СОТ сприяє застосуванню в умовах сьогодення ринкових норм, що становить взаємодію між учасниками торговельних операцій і це є складним, довготривалим процесом, але іншого вирішення функціонувати в рамках СОТ, що надає можливості підвищення ефективності торгівлі з країнами-членами, держава не має і можливо через те, що це доволі таки складний механізм регулювання на основі цього й виникають певні правові проблеми збуту та реалізації сільськогосподарської продукції [2].

Захист сільськогосподарської продукції товаровиробниками може здійснюватися за допомогою основної активної участі в інститутах, створених СОТ. Створений в рамках СОТ Комітет з технічних бар'єрів в торгівлі (ТБТ) надає для членів можливість отримати консультації з тих питань, які безпосередньо стосуються функціонування Угоди ТБТ або реалізації її цілей. Для України, як для нового члену СОТ є необхідним долучитись до участі у засіданнях Комітету з ТБТ. Технічні бар'єри торгівлі є одним із заходів захисту, що практикується розвиненими країнами, основною метою такої участі є: - розширення та подолання технічних бар'єрів у процесі розширення та становлення ринків збуту для української сільськогосподарської продукції [3].

В Україні однією із проблем є правове регулювання стихійних ринків, де торгують небезпечними продуктами, наголошує Національний Координатор Проєкту ЄС «Вдосконалення законодавства, контролю та поінформованості у сфері безпечності харчових продуктів, здоров'я та благополуччя тварин в Україні» В. Башинський, також проблемним в Україні є питання сертифікації виробництва тваринницької продукції та її документального підтвердження безпеки по системі Global GAP, керівник Проєкту Вікторс Грапманіс зазначив, що головною ціллю даного Проєкту є сприяння впровадженню всеохоплючої зони вільної торгівлі шляхом приведення українського законодавства у відповідність до законодавства ЄС [4].

У своїй роботі Беззуб доволі чітко описує правову проблему українського законодавства, на його думку основна проблема законодавства полягає в тому, що доволі часто спочатку приймають закони, не вивчивши, не проаналізувавши, як вони діятимуть на практиці, тому що перед тим як щось узаконювати, потрібно беззаперечно все перевіряти в реальних умовах. Уряду слід знати, що, підписуючи міжнародні зобов'язання, необхідно заздалегідь готувати базу для їх реалізації, щоб не ставити власних виробників у скрутне становище [5].

Вимоги СОТ та ЄС до України відкривають нові ринки збуту сільськогосподарської продукції, але для реалізації такої можливості важливим є забезпечення відповідного рівня якості продукції і таке можливе, завдяки вдосконалення законодавства, щодо правового регулювання якості, сертифікації та стандартизації сільськогосподарської продукції.

На сьогоднішній день держава щодо правового регулювання акцентує на такому: 1) забезпечення безпеки продукції для споживачів та довкілля як на національному, так і на

міжнародному рівні, тому що забезпечення тих показників якості, яке було раніше, заважатиме міжнародній торгівлі; 2) нагляд за безпекою продукції на тій стадії товару, колитою перебуває на ринку, надаючи виробникам певну свободу на етапі виробництва, що сприяє впровадженню розвитку інновацій. Проте залишається великий перелік завдань щодо виконання зобов'язань, взятих Україною при вступі до СОТ, щоможуть вирішитись завдяки прийняттю відповідних нормативно-правових актів. Серед таких варто виділити наступні: перегляд переліку продукції, але така продукція має підлягати обов'язковій перевірці для сертифікації, задля вилучення з нього товарів що має певний рівень ризику; вилучення із зазначеного переліку харчової продукції; проведення комплексу обов'язкових заходів, які спрямовуються на запровадження санітарних та фітосанітарних заходів, ґрунтуючись на стандартах, директивах та рекомендаціях Міжнародного епізоотичного бюро та Міжнародної конвенції захисту рослин.

#### **Список використаних джерел:**

1. Зінчук Т. О. Кон'юнктура європейського аграрного ринку: тенденції та перспективи для України. Запоріжжя, 2013. 105 с.
2. Данилишин Б. Навіщо Україні СОТ, або що змінилося за 5 років. URL: <https://kontrakty.ua/article/55130>.
3. Національний Інститут стратегічних досліджень: «Щодо окремих аспектів використання механізмів СОТ для захисту інтересів національних товаровиробників». Аналітична записка. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/ekonomika/schodo-okremikh-aspektiv-vikoristannya-mekhanizmiv-sot-dlya-zakhistu>.
4. Розпочинає роботу спільний українсько-європейський Проект у сфері безпечності харчових продуктів, здоров'я та благополуччя тварин. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/rozpochinaye-robotu-spilnij-ukrayinsko-yevropejskij-proekt-u-sferi-bezpechnosti-harchovih-produktiv-zdorovya-ta-blagopoluchchya-tvarin>.
5. Беззуб І. Торгівля домашньою сільськогосподарською продукцією: заборонити чи дозволити. URL: [http://nbuviar.gov.ua/index.php?option=com\\_content&view=article&id=1355:to-rgivlya-domashnoyu-silskogospodarskoyu-produktsieyu-zaboroniti-chi-dozvoliti&catid=8&Itemid=350](http://nbuviar.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1355:to-rgivlya-domashnoyu-silskogospodarskoyu-produktsieyu-zaboroniti-chi-dozvoliti&catid=8&Itemid=350).



**Поліщук Михайло Миколайович,**  
*студент 4 курсу за спеціальністю Право юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права  
імені Леоніда Юзькова*

### **ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ СТРАХУВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ В УКРАЇНІ**

Одним із досить таки ризикових та непередбачуваних видів господарської діяльності, традиційно, вважається, сільське господарство, оскільки передбачити успішність результатів сільськогосподарського виробника на практиці, стає дедалі складніше. Разом з тим, внаслідок різних несприятливих природно-кліматичних та біологічних факторів, що спричиняють невідповідність нормальним умовам розвитку сільськогосподарської продукції, підвищується коефіцієнт негативного впливу на виробничий процес у сільському господарстві. До того ж при плануванні організаційних принципів страхування в сільськогосподарській діяльності, все частіше не беруться до уваги особливості аграрного виробництва як специфічної галузі. Саме вищезазначені фактори зумовлюють актуальність обраної тематики.

Передусім, відсутність впливу на сільськогосподарські наслідки вищезазначених факторів здобувається шляхом належного вдосконалення системи страхування. Наприклад,

одним із найефективніших методів управління ризиками в сільському господарстві є аграрне страхування, основна ціль якого – здійснення часткового або повного відшкодування шкоди для суб'єкта господарювання, зокрема, через несприятливі природно-кліматичні явища. У розвинених країнах світу таке страхування набуло поширення і успішно стимулює розвиток агропромислового комплексу.

На законодавчому рівні поняття страхування визначено у ст. 1 Закону України «Про страхування» від 7 березня 1996 р. № 85/96-ВР [7]. Так, страхування – це вид цивільно-правових відносин щодо захисту майнових інтересів фізичних осіб та юридичних осіб у разі настання певних подій (страхових випадків), визначених договором страхування або чинним законодавством, за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати фізичними особами та юридичними особами страхових платежів (страхових внесків, страхових премій) та доходів від розміщення коштів цих фондів.

В сучасних реаліях світу, питання страхування сільськогосподарської продукції знаходиться в постійному фокусі уваги як органів виконавчої влади так і у сфері економіки. Важливі теоретичні та практичні питання щодо сільськогосподарського страхування, досліджували в наукових працях Л. М. Гутко, О. М. Лобова, М. К. Бондарчук, І. Ю. Кондрат, С. А. Наворецький, Ю. В. Самойлик, Т. Ю. Петрук, І. В. Горіславська та інші. Такими спеціалістами Міністерства аграрної політики як Г.І. Зуб та В.І. Дробот також здійснюється ряд досліджень з питань страхування ризиків сільськогосподарської діяльності.

Враховуючи те, що сільське господарство в Україні має досить великий потенціал, оскільки приблизно 60-70 % його земель використовуються в сільськогосподарському виробництві, то розвиток сільськогосподарського страхування в Україні також постає як один з стратегічних напрямів розвитку України [4, с. 1].

Сучасне страхування аграрного виробництва – це система заходів щодо організованого спеціальними страховими державними і недержавними органами захисту майнових інтересів громадян, організацій та установ зв'язаних із виробництвом сільськогосподарської продукції у разі випадку певних подій за рахунок спеціально створених грошових коштів [3, с. 25].

Варто зазначити, що розвиток агрострахування відбувався у всьому світі. На сьогодні він, вважається, основним інструментом за допомогою якого, можливо, швидко та ефективно управляти ризиками, а це в свою чергу, дозволяє зменшити фактор несприятливих природно-кліматичних явищ. До прикладу, проаналізувавши Закон України «Про страхування» [7] можна зрозуміти, що на страховій сфері торгівлі в агропромисловому комплексі сформувалася низка позитивних тенденцій, таких як: забезпечення страхових резервів, підвищення розмірів страхових депозитів, приріст обсягу статутних фондів страховиків, прогресуючі темпи збільшення страхових платежів стосовно страхових виплат тощо. Проте, попри наявність позитивних тенденцій, дійсний стан страхових правовідносин у сільському господарстві характеризується повільним та складним темпом прогресування. Тому на сьогоднішній день, існує негайна потреба у створенні результативної системи щодо розподілу та управління страховими ризиками у сільськогосподарській діяльності, яка має бути напрямком сучасної аграрної політики, що гарантуватиме забезпечення економічних прав та інтересів сільськогосподарських товаровиробників, слугуватиме надійним способом залучення інвесторів в аграрний сектор економіки, підвищить якість сільськогосподарської продукції.

На необхідності розробки особливого механізму страхування в сільському господарстві наголошують більшість дослідників, що вивчають дане питання в контексті розвитку галузі. Зокрема, провідний державний діяч в галузі сільськогосподарського страхування Г.І. Зуб головною метою страхування в аграрному секторі економіки визначає стабілізацію виробництва шляхом відшкодування втрат внаслідок несприятливих подій, настання яких не можна передбачити у часі та просторі [2, с. 83]. Для забезпечення дієвості системи страхування в сільському господарстві Л.М. Гутко пропонує ряд заходів щодо вдосконалення державного регулювання страхової діяльності, основними завданнями якої є: створення привабливого та доступного для страхувальників ринку страхових послуг;

ліквідація адміністративних перешкод для здійснення окремих видів страхування і створення рівних умов для всіх страховиків; збільшення інвестиційних можливостей страховиків, впровадження системи мотивації їх інвестиційної діяльності; забезпечення реального відшкодування збитків, завданих стихійним лихом [1, с. 40].

Окрім цього, поміж основних проблемних питань, які зупиняють розвиток сільськогосподарського страхування в Україні, є недосконалість законодавства, що регулює сільськогосподарську діяльність з питань страхування ризиків в агропромисловій сфері. На разі, страховий захист сільськогосподарської продукції в основному ґрунтується на нормативно-правових засадах, що встановлені, зокрема, Законом України «Про страхування» [7] та Законом України «Про державну підтримку сільського господарства України», що визначає основи державної політики [5].

Також 23 квітня 2003 р. була прийнята постанова Кабінету Міністрів України № 590 «Про затвердження Порядку і правил проведення обов'язкового страхування тварин на випадок загибелі, знищення, вимушеного забою, від хвороб, стихійних лих та нещасних випадків» [6]. Проте, власне кажучи, дана постанова, не відіграла тієї ключової ролі для розвитку та прогресування страхових ризиків в сільському господарстві.

Отже, не акцентуючи увагу на вищевикладеному переліку зазначених нормативно-правових актів, в українському законодавстві до цих пір не сформувався потужний та прозорий механізм, який би міг регулювати страхування ризиків сільськогосподарської продукції. На нашу думку, враховуючи гостру необхідність в його створенні із урахуванням особливостей сільського господарства як визначального сектору економіки України, важливою є розробка та ухвалення Закону України «Про страхування ризиків в сільськогосподарській діяльності». Закон повинен визначати доступність до права самостійного забезпечення страхування ризиків сільськогосподарської діяльності, контролювати процес відвернення ймовірних наслідків, пов'язаних з природно-кліматичними та біологічними факторами та сприяти ефективному розвитку забезпечення гарантій страхування ризиків в сільському господарстві України.

#### **Список використаних джерел:**

1. Гутко Л.М. Державне регулювання ринку страхування сільськогосподарської продукції в Україні. *Облік і фінанси АПК*. 2005. №1. С. 40.
2. Зуб Г.І., ГудзьГ. О. Державна політика щодо розвитку страхування сільськогосподарських ризиків. *Облік і фінанси АПК*. 2006. № 6. С. 83–88.
3. Коваленко Т.В. Правове регулювання страхування АПК. *Право України*. 2013. №4. С. 25–32.
4. Ісар І.В., Гончар Є.О. Страхування сільськогосподарських ризиків в Україні: проблеми та шляхи їх вирішення. URL: [http://www.rusnauka.com/2\\_ANR\\_2010/Economics/12\\_57095.doc.htm](http://www.rusnauka.com/2_ANR_2010/Economics/12_57095.doc.htm) (дата звернення: 07.03.2021).
5. Про державну підтримку сільського господарства України: Закон України від 24 червня 2004 р. № 1877-IV. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1877-15> (дата звернення: 07.03.2021).
6. Про затвердження Порядку і правил проведення обов'язкового страхування тварин на випадок загибелі, знищення, вимушеного забою, від хвороб, стихійних лих та нещасних випадків: Постанова Кабінету Міністрів України від 23 квітня 2004 р. № 590. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/590-2003-%D0%BF> (дата звернення: 07.03.2021).
7. Про страхування: Закон України від 7 березня 1996 р. № 85/96-ВР. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 07.03.2021).



## **ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ВЕДЕННЯ ОРГАНІЧНОГО ЗЕМЛЕРОБСТВА В УКРАЇНІ**

Задовго до появи узаконених вимог щодо екологічного землеробства, в сільському господарстві користувався популярністю такий напрям землеробства, як «екологічне господарювання», а на сучасний лад – органічне землеробство. Відповідно до цього напрямку, при вирощуванні рослин виключається застосування пестицидів, ГМО і будь – яких хімічних сторонніх речовин, проводиться лише поверхнева обробка ґрунту, яка захищає землю від перегрівання, втрати вологи та ерозії. Як видно з вищевикладеного, присутня повна зосередженість виробника на екологічній безпеці та ефективності даного методу землеробства, ведення якого нерозривно пов'язане з використанням відповідних земельних ділянок для вирощування органічної продукції рослинного походження, які, на жаль, не мають достатньої правової регламентації стосовно їх використання, відтворення та збереження. В Україні функціонують 294 органічних агропідприємств, які використовують 381 тис. га органічних земель [2, с. 4].

За даними моніторингу, проведеного Мінекономіки, у 2019 році загальна площа сільськогосподарських земель з органічним статусом та перехідного періоду склала близько 468 тис. га (1,1 % від загальної площі земель сільськогосподарського призначення України). При цьому нараховувалось 617 операторів органічного ринку, з них 470 – сільськогосподарські виробники [1].

Перша правова проблема – це сам процес створення критеріїв визначення придатності сільськогосподарських земель, які можна буде використовувати у процесі ведення органічного землеробства. По цьому питанню існує Закон України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції», Закон України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції», Закон України «Про охорону земель» [6], але там йде мова лише про теоретичні питання нормативів гранично допустимого забруднення ґрунтів, є пояснення що належать до цих критеріїв, але ця норма, на нашу думку, занадто формалізована. Для підтвердження наших слів варто поглянути на Документ v2264400-80 про Гранично допустимі концентрації хімічних речовин у ґрунті (ГДК), прийнятий від 30.10.1980 року. Виникає низка питань щодо його актуальності в наш час, адже після аварії, спричиненої двома тепловими вибухами і подальшим руйнуванням четвертого енергоблоку Чорнобильської атомної електростанції в ніч на 26 квітня 1986 року, стан земель на всій території держав почав нещадно гіршати. На допомогу нашому застарілому законодавству прийшов проект німецько-української співпраці в галузі органічного сільського господарства, що успішно реалізується з 2016 року. З його допомогою був створений центр, де сконцентрована найновіша техніка та передові технології, які використовуються у сільському господарстві, щоб виробники мали змогу підвищити кваліфікацію агропідприємств, щоб вони могли розширити спектр своїх процесів та методів виробництва [3].

Друга правова проблема – це вирішення на законодавчому рівні питань, які стосуються збереження ґрунтів та охорони їх родючості, створення єдиного нормативного акту. Поки що існує лише проект Закону України «Про збереження ґрунтів та охорону їх родючості», а в чинному Земельному Кодексі України на питання рекультивації, тобто відновлення земель, відведено одну статтю [5]. Це неспіврозмірно з частотою і різницею в використанні земель, адже органічне землеробство потребує значно меншого терміну на відновлення ґрунту, ніж сучасні методи. Тому варто створити окрему норму для кожного з цих методів і не ототожнювати їх.



На даний момент питання поліпшення земель розглядається лише шляхом спостереження за вже існуючими моделями землеробства та їхніми наслідками. На підтвердження наших слів, варто звернути увагу на інтерв'ю Олега Омелянюка, директора Департаменту агропромислового розвитку про органічне виробництво у Хмельницькій області: «соціальною перевагою органічного виробництва, є те, що воно має високий потенціал для забезпечення життєдіяльності сільського населення і пожвавлення роботи дрібних фермерських господарств ... органічне землеробство не порушує екологічність навколишнього середовища та дозволяє отримати високоякісну продукцію для харчування» [4].

Саме тому, на нашу думку, необхідно юридично виокремити сільськогосподарські землі, на яких вирощується органічна продукція рослинного походження та встановити їм особливий правовий режим. Також варто виокремити питання державної підтримки для ведення органічного землеробства через систему дотацій та субвенцій в оновленому форматі та питання додаткових ресурсів для модернізації вже діючих систем та органів контролю за станом ґрунтів.

#### **Список використаних джерел:**

1. Органічне виробництво в Україні. URL: <https://agro.me.gov.ua/ua/napryamki/organichne-virobnictvo/organichne-virobnictvo-v-ukrayini>.
2. Цилюрик Р.А. Правове регулювання використання земельних ділянок для органічного землеробства дис...канд.юрид.наук. Харків, 2019. 215 с. URL: [http://nauka.nlu.edu.ua/download/diss/Cilurik/d\\_Cilurik.pdf](http://nauka.nlu.edu.ua/download/diss/Cilurik/d_Cilurik.pdf).
3. Німецько-українська співпраця в галузі органічного сільського господарства. URL: <http://www.coa-ukraine.com/ua/>.
4. Про органічне виробництво на Хмельниччині та відкриття реєстрів для впровадження ринку органічного виробництва. URL: <https://www.apr.adm-km.gov.ua/news/view/475-Pro-organ%D1%96chne-virobnitstvo-na-Hmelnichchin%D1%96-ta-v%D1%96dkrittya-reyestr%D1%96v-dlya-vprovadzheniya-rinku-organ%D1%96chnogo-virobnitstva>.
5. Земельний Кодекс України, Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2002, № 3—4, ст.27 від 25.10.2001 № 2768-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14#Text>.
6. Закон України «Про охорону земель», Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, № 39, ст.349 від 19.06.2003 № 962-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/962-15#Text>.



***Туркот Вероніка Вікторівна,***

*здобувачка вищої освіти на магістерському рівні юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права  
імені Леоніда Юзькова*

### **ОСКАРЖЕННЯ НЕПРАВОМІРНИХ РІШЕНЬ, ДІЙ ЧИ БЕЗДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНУ ДЕРЖАВНОЇ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ ЯК СПОСІБ ЗАХИСТУ ЕКОЛОГІЧНИХ ПРАВ ГРОМАДЯН**

Слід зауважити, що в українському законодавстві не міститься визначення поняття захисту екологічних прав громадян. Зазначається лише, що порушені права громадян у галузі охорони навколишнього природного середовища можуть бути поновлені, а їх захист здійснюється в судовому порядку відповідно до законодавства України (ст. 11 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища») [1]. Тобто, Закон визначає порядок та засоби захисту порушених прав. Отже, захист екологічних прав громадян доцільно розглядати як сукупність юридичних заходів, що спрямовані на припинення порушення таких прав, усунення перепон у їх реалізації, відновлення порушених прав.



При цьому, на думку Ю.С. Шемшученка [2, с. 356] доцільно розмежовувати такі поняття, як: засоби, способи та форми захисту порушених екологічних прав. Серед засобів за допомогою яких особа може вимагати здійснення захисту своїх екологічних прав, автор виділяє: подання позову, скарги, заяви. В якості прикладів способів захисту екологічних прав громадян наводяться визнання порушеного права судом, розгляд екологічних спорів органами місцевого самоврядування, опротестування прокуратурою акта органу державної влади, що порушує екологічні права тощо. Особа вправі звертатися за захистом своїх екологічних прав до правоохоронних органів, органів адміністративної чи судової юрисдикції, які зобов'язані в межах своїх повноважень розглянути такі звернення та застосувати відповідні способи захисту порушених прав.

Конституційний принцип розподілу державної влади на три відносно незалежні гілки (законодавчу, виконавчу та судову) передбачив можливість звернення громадян до кожної з них для захисту своїх екологічних прав та інтересів.

Право на судовий захист є конституційним і не вимагає додаткового закріплення в інших нормативно-правових актах. Стаття 55 Конституції України [3] містить норму, що встановлює право кожного звертатися до суду, якщо: його права і свободи порушені чи порушуються; створені чи створюються перешкоди для реалізації прав або свобод; мають місце інші обмеження прав і свобод.

Еколого-економічний механізм спрямований на забезпечення оптимальної якості довкілля, де екологічні цілі досягаються економічними методами оптимального використання природних ресурсів і зростання доходів перекидає невелику шкоду, що може бути заподіяна навколишньому середовищу. До прикладу, економічне стимулювання полягає у підвищенні зацікавленості власників землі і землекористувачів, спрямоване на збереження та відтворення родючості ґрунтів, захисту земель від негативних наслідків виробничої діяльності з метою збільшення виробництва сільськогосподарської продукції та самостійного розпорядження належною їм кількістю від загального обсягу [4, с. 76].

Як свідчить практика, стимуляційні методи, спрямовані на підвищення раціонального використання землі можуть запроваджуватися і в судовому порядку. Так, постановою Херсонського окружного адміністративного суду було зобов'язано Генічеську районну державну адміністрацію Херсонської області застосувати на підставі ст. 27 Закону України «Про охорону земель» економічне стимулювання у вигляді звільнення від плати за землю на період рекультивациі земельної ділянки та будівництва за договором оренди землі від 30.09.2008 р., укладеного між Генічеською райдержадміністрацією та ОСОБА\_3. Підставою для задоволення позову було те, що згідно акту обстеження від 23.09.2010 р. провідним спеціалістом відділу земельних ресурсів встановлено, що на час обстеження земельна ділянка знаходиться частково у затопленому стані, що фактично унеможливує використання її за цільовим призначенням, оскільки потребує підсипки ґрунтом шаром 1,8 м. Орендована земельна ділянка відповідно до «Програми рекультивациі кар'єрів піску на Арабатській стрільці (територія Генічеського району)», затверджена рішенням Генічеської районної ради від 23.12.2009 р. № 526, підлягає рекультивациі. Рекультивацию земель позивачка буде виконувати за власні кошти. Суд мотивував, що позивач для використання земельної ділянки за призначенням, мав відновити її корисні властивості, тобто провести заходи по рекультивациі. Відповідно, здійснюючи такі заходи за власний рахунок, орендар має право на певну компенсацію шляхом застосування до нього державою в особі місцевого органу виконавчої влади, яким є Генічеська районна державна адміністрація, економічного стимулювання впровадження заходів щодо охорони та використання земель і підвищення родючості ґрунтів шляхом звільнення від плати за землю на період будівництва. Позов було задоволено [5].

Отже, суть економічного стимулювання раціонального використання і охорони земель як економічного механізму управління земельними ресурсами полягає у створенні органами державної влади та місцевого самоврядування економіко-правових умов, які б спонукали власників землі і землекористувачів добровільно, без будь-яких засобів примусового впливу на їх діяльність, брати безпосередню участь у виконанні заходів,

пов'язаних з раціональним використанням та охороною земель за ринкових умов. Механізм управління земельними ресурсами має запроваджуватися не шляхом адміністративного тиску, а через правове та економічне поле, тобто через створення таких умов, за яких суб'єктам господарювання стало б вигідним раціональне й ефективне використання земельних ресурсів. Доцільно застосовувати гнучку систему стимуляційних важелів та інструментів впливу на землевласників, землекористувачів, від яких залежить їх раціональне використання.

Вважаємо, що органи державної влади України мають створити належні умови для реалізації екологічних прав громадян, контролю уповноважених органів у цій сфері за виконанням покладених на них обов'язків, забезпечити ефективний їх захист. Однак, це можливо лише за умови визначення змісту цих прав та порядку доступу до правосуддя з метою їх захисту.

Аналіз судової практики щодо екологічних справ дає підстави говорити, що нині порушення екологічних прав, свобод та інтересів відбуваються майже у всіх сферах відносин об'єктів навколишнього природного середовища: охорони атмосферного повітря; збереження використання вод, відтворення водних ресурсів, охорони вод від забруднення; володіння, користування, та розпоряджання лісами, забезпечення їх охорони та відтворення, використання та відтворення рослинного та тваринного світу; утворення, збирання та утилізації, знешкодження і захоронення відходів, охорони і використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду. Також, судова практика присутня у владно-управлінських відносинах, зокрема у сферах: екологічної експертизи; забезпечення доступу до екологічної інформації; проведення екологічних перевірок контролюючим органом.

#### **Список використаних джерел:**

1. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991 р. № 1264-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12>.
2. Екологічне право України. Академічний курс: підручник / за заг. ред. Ю. С. Шемшученка. К.: Юридична думка. 2008. 720 с.
3. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
4. Стойко Н.Л. Економічне стимулювання раціонального використання земель в ерозійно небезпечних агроландшафтах. *Науковий вісник*. 2005. №15. С. 75–79.
5. Постанова Херсонського окружного адміністративного суду у справі №2-а-3843/10/2170 за адміністративним позовом ОСОБА\_3 до Генічеської районної державної адміністрації Херсонської області, третя особа: державна податкова інспекція у Генічеському районі Херсонської області про зобов'язання вчинити певні дії від 08 грудня 2010 року. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/12720738>.



## СЕКЦІЯ 8. МІЖНАРОДНЕ ТА ЄВРОПЕЙСЬКЕ ПРАВО

*Белінський Костянтин Вікторович,  
здобувач вищої освіти на магістерському рівні юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права  
імені Леоніда Юзькова*

### ПРАВО НА СМЕРТЬ: ПРАКТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

Людське життя – унікальний та неповторний феномен природи. Воно виникає незалежно від свідомості людини і її бажання. В теорії та практиці правозастосування одним із складових змісту права на життя вважають право людини померти у природний спосіб, або так зване право на смерть [1, с. 1].

Право на життя задеклароване більшістю міжнародних документів, які встановлюють основні права людини. Наприклад, Загальною декларацією прав людини, Міжнародним пактом про громадянські й політичні права, Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція). У цих міжнародно-правових актах закріплено положення про те, що ніхто не може бути свавільно позбавлений життя і що право на життя охороняється законом.

На сьогодні, основним засобом реалізації права на смерть визначають евтаназію. Евтаназія – припинення життя людини у швидкий та безболісний спосіб [2]. Думки з приводу правомірності застосування евтаназії залишаються неоднозначними. В повній мірі її легалізували в усіх формах – Люксембург, Нідерланди, Бельгія та. Пасивна евтаназія дозволена або допускається у Франції, Ізраїлі, Іспанії. До їх числа можна приєднати також Північну Корею.

Нещодавно до них приєдналась Німеччина. 26 лютого 2020 року Федеральний конституційний суд Німеччини виніс рішення, що заборона на евтаназію суперечить Конституції Німеччини.

На думку суду, право на смерть є особистим правом людини. Воно включає в себе можливість самостійно прийняти рішення покінчити життя самогубством або вдатися до сторонньої допомоги для добровільного відходу з життя [3].

Практика ЄСПЛ з приводу права на смерть досить багата: питання, пов'язані із завершенням життя Суд поділяє умовно на дві групи: евтаназію та припинення лікування, що підтримує життєві функції.

З приводу евтаназії, Суд є послідовним у своїх рішеннях і зазначає, що стаття 2 Конвенції не надає право на те, щоб померти як від рук третьої особи, так і за допомогою державного органу. В усіх справах, які він розглядав, Суд наголошував на зобов'язанні держави захищати життя. Окрім того, проаналізувавши рішення ЄСПЛ *Pretty* проти Сполученого Королівства можна дійти висновку, що закріпленому у статті 2 праві на життя ЄСПЛ не протиставляє аналогічне право на смерть [4, п.4].

У справі *Naas* проти Швейцарії Суд вирішив, що правове положення статті 2 Конвенції зобов'язує державу перешкоджати особі зазнавати смерті, якщо це рішення не було ухвалено добровільно і з повним усвідомленням справи [5, п. 87].

З приводу припинення лікування, у справі *Lambert* і *Інші* проти Франції, яке стосувалось рішення державного органу про припинення штучного живлення і гідратації, від яких повністю залежало життя особи. Суд констатував, що поміж державами-учасницями Ради Європи не існує консенсусу щодо надання дозволу на припинення лікування, що штучно підтримує життя, попри те, що більшість держав усе ж дозволяють це [6, п. 31].

Тому, можна зробити висновок, що поняття права на смерть ЄСПЛ розглядає через призму принципу забезпечення свободи національного розсуду. Суд вважає, що у питаннях стосовно припинення життя людини, так і стосовно його початку, державам слід надати

можливість власного розсуду не лише щодо правового режиму на зупинення лікування, яке штучно підтримує життєві функції, але й стосовно способу захисту права на життя людини і права на повагу до його приватного, особистого життя і автономії. Водночас Суд підкреслює, що ця можливість розсуду не є необмеженою, і він залишає за собою можливість слідкувати за дотриманням державою своїх зобов'язань за статтею 2 Конвенції.

#### Список використаних джерел:

1. Цебенко С.Б. Право людини померти у природний спосіб як складова змісту права на життя. 2015. С. 1. URL: <http://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2017/may/2494/vnulpurn201581326.pdf>.
2. Орфографічний словник української мови. URL: <https://slovnyk.ua/index.php?swrd=%D0%B5%D0%B2%D1%82%D0%B0%D0%BD%D0%B0%D0%B7%D1%96%D1%8F>.
3. Конституційний суд Німеччини визнав еутаназію особистим правом людини. URL: [https://zaxid.net/konstitutsiynyi\\_sud\\_nimechchini\\_dozvoliv\\_evтаназію\\_n1498345](https://zaxid.net/konstitutsiynyi_sud_nimechchini_dozvoliv_evтаназію_n1498345).
4. Справа «Прітті проти Сполученого Королівства». Рішення ЄСПЛ від 29.04.1997. Заява № 2346/02. Страсбург. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980\\_210#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_210#Text).
5. Справа «Хаас проти Швейцарії». Рішення ЄСПЛ від 20.05.2010. Заява № 31322/07. Страсбург. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf/?library=ECHR&id=001-116190&filename=CASE%20OF%20HAAS%20v.%20SWITZERLAND%20-%20%5BRussian%20Translation%20by%20the%20Moscow%20Lawyers%27%20Club.pdf>.
6. Справа «Ламберт проти Франції». Рішення ЄСПЛ від 21.05.1998. Заява № 23618/9. Страсбург. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22fulltext%22:\[%22\%22CASE%20OF%20LAMBERT%20v.%20FRANCE\%22%22\],\[%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\],\[%22itemid%22:\[%22001-58219%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/rus#{%22fulltext%22:[%22\%22CASE%20OF%20LAMBERT%20v.%20FRANCE\%22%22],[%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],[%22itemid%22:[%22001-58219%22]}).



**Везденецька Ольга Олегівна,**

*студентка 3 курсу за спеціальністю Міжнародне право юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права  
імені Леоніда Юзькова*

## ЗАРОДЖЕННЯ ІНСТИТУТУ КОНСУЛІВ В СТАРОДАВНІХ ДЕРЖАВАХ

Історія консульського інституту пов'язана з політикою, дипломатією, законністю, морськими справами і значно триваліша, ніж історія постійних дипломатичних представництв. Тривалий час дипломатичних представників направляли до іншої держави, якщо це було необхідно, тому дипломатія мала характер «ad hoc». Перші постійні дипломатичні представництва з'явилися лише в XV столітті. Консульські відносини між народами історично встановилися раніше. Прообраз консульського інституту з'явився у часи рабства [1, с. 90–94].

Прототип консульства з'явився в Стародавній Греції та Римі, де розвивалися торговельні та міжнародні політичні відносини. Характерними рисами грецької політики були економічна автономія та політична ізоляція. Грецькі філософи розвивали ідею автаркії як унікального способу життя в державі. Так, Арістотель писав у трактаті «Політика»: «Держава є сумою родів і селищ для досягнення досконалого, самодостатнього існування. Зі звичаю приватної гостинності поступово формується «проксенія» (proxenia) – публічна гостинність. Держава уклала договір про гостинність від імені своєї громади з одним із інших своїх політичних громадян (довіреною особою). Для забезпечення ефективного захисту було обрано могутнього та впливового громадянина, який проживає у своїй країні. Варто відзначити, що проксенія була оформлена у формі публічно-правового акту.

Пізніше, здійснювався захист дипломатичних, релігійних, комерційних та інших інтересів цієї держави та її громадян в полісі проксена [1, с. 117]. Діяльність проксена була доволі різноманітною за своїми функціями, зокрема:

- 1) проксен приймав посольства та громадян, що прибули до його країни;
- 2) міг виконувати дипломатичні доручення (скеровувався як посол своєї держави в поліс, з яким був пов'язаний функціями гостинності; був посередником у переговорах між двома державами);
- 3) надавав послуги воєнного характеру (сприяв укладанню мирних договорів, військово-політичних союзів);
- 4) добивався для підзахисних участі в релігійних церемоніях чи здійснював релігійні обряди від їхнього імені;
- 5) був присутнім як свідок під час складання заповіту чи розпорядження грошима померлого в його державі чужинця-гостя;
- 6) зберігав передані йому гроші і майно чужинців;
- 7) надавав покровительство купцям, що прибували для торгівлі в його місто.

Відомо, що тяжке становище іноземців в стародавньому світі зумовило виникнення звичаю гостинності, який значно пом'якшував їх перебування. Греки зобов'язувалися оберігати недоторканність життя і власність тих іноземців, які просили їх захисту. На відміну від інших держав, саме в Греції приватна гостинність отримує статус публічного інституту, який охороняється державною владою. Цей інститут виник як потреба гарантувати іноземцю, який займався торгівлею, допомогу і охорону, оскільки без мінімальної гарантії особистої безпеки купців і збереження товару не могла розвиватися торгівля. Чужоземці стали звертатися за захистом до знатних громадян міста-полісу, серед яких обиралися майбутні проксени.

Проксени відповідно брали на себе добровільні обов'язки турбуватися про місцезнаходження приїжджих гостей, а в разі потреби виступали із захистом їх інтересів перед народними зборами. За загальним правилом проксеном можна було стати тільки згідно з офіційною постановою ради та народних зборів поліса, інтереси якого він представляв [4, с. 56].

Оскільки проксена призначала іноземна держава серед підданих країни перебування, відповідно акредитуюча держава не могла вимагати від нього вірності і покірності, тоді як країна перебування могла застосувати до нього примусові заходи (як до свого підданого). Таким чином, інститут проксенії у сфері застосування був наближений до сьогоденного статусу почесного консула. Саме тому проксена призначала особа, що користувалася значним впливом і авторитетом у своїй країні. Свого часу ними були відомий філософ Демосфен, історик Фукидід і т.д. [2, с. 68–69].

Варто відзначити, що інститут, схожий з консульським, існував і в Давньому Римі. За часів Римської імперії, коли Рим панував в Середземномор'ї, розвинувся інститут патронату. Заможна особа, як правило представник з роду патриціїв, обирав під своє покровительство та заступництво бідних громадян, які вважалися її клієнтами і перебували в залежному від покровителя стані. Такий покровитель називався патроном, або в науковій літературі прийнято називати такі відносини інститутом клієнтели. Спочатку останні обиралися сенатом, їх правовий статус визначався римським законодавством. Тому патронами ставали відомі полководці або політичні діячі. Розвиток торгівлі, мореплавства між Стародавнім Римом та іншими державами викликали необхідність в наданні певних прав іноземцям, які були майже безправними за межами власної держави.

Отже, можна зробити висновок, що грецькі проксени, римські патрони і претори для іноземців виконували деякі функції щодо захисту прав іноземців та надання їм допомоги у веденні справ під час перебування в іноземній державі. Завдяки діяльності цих посадових осіб створено передумови до появи в майбутньому правових основ функціонування інституту консулів, існування яких приносило користь державам ще в стародавні періоди.

### Список використаних джерел:

1. Денисенко В.В. Проксенія: історія становлення і розвитку консульського права. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія «Юриспруденція». 2015. № 17. С. 18–21.
2. Мартенс Ф.Ф. О консулах и консульской юрисдикции на востоке. Санкт-Петербург: Тип. М-ва пут. сообщ. (А. Бенке), 1873. 612
3. Никитюк Е.В. Институт проксеніи в межполисных отношениях в классической Греции.
4. Никитина И.П. Институт проксеніи в межгосударственных отношениях Древней Греции : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Свердловск, 1977. 19 с.



**Крижанівський Денис Олександрович,**

*здобувач вищої освіти на магістерському рівні юридичного факультету Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

### **ДО ПИТАННЯ ПРО СУБ'ЄКТНИЙ СКЛАД ВІДНОСИН ІЗ ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ ДЕФЕКТНОЮ ПРОДУКЦІЄЮ**

Кожен громадянин нашої країни практично щодня стає споживачем, придбаваючи ті чи інші товари у роздрібній торговій мережі. Проте не кожний знає як ефективно захистити свої права у разі, якщо ним було придбано неякісний товар, або отримати відшкодування завданої йому шкоди.

В Україні до 17.09.2011 р. відносини між виробником та споживачем щодо відшкодування шкоди, завданої неякісною продукцією, регулювалися в основному Цивільним кодексом та Законом України «Про захист прав споживачів». Тепер до даного переліку можемо включити ще й Закон України «Про відповідальність за шкоду, завдану внаслідок дефекту в продукції», який встановлює нам загальні уявлення стосовно понять, суб'єктів та механізмів в процесі відшкодуванні шкоди, завданої внаслідок дефектів в продукції.

Як правило, за шкоду, завдану внаслідок дефекту продукції, відповідає її виробник. Так, стаття 7 Закону України «Про відповідальність за шкоду, завдану внаслідок дефекту в продукції» дає нам тлумачення поняття продукції, яке є надзвичайно важливим для правильного розуміння речей, які можуть розглядатися як такі, що можуть бути придбані споживачем, а в разі їхньої низької якості або інших дефектів можуть завдати шкоди особі. Так, такими речами можуть бути будь – яке рухоме майно, готова продукція, сировина або комплектувальний виріб.

В разі якщо особа зіткнулася з неякісною продукцією, то вона визнається потерпілим, який відповідно до вищевказаного закону є споживач або користувач, якому завдано шкоду внаслідок дефекту в продукції.

В контексті суб'єктного складу Закон встановлює також поняття виробника, який повинен відшкодовувати шкоду, яка завдана внаслідок дефекту продукції. Так, виробником є особа, яка виготовляє чи реалізовує готову продукцію, або ж її компоненти чи сировину. Також виробником визнається особа, яка ставить своє маркування чи найменування, або ж торгову марку на продукції, яка попередньо хоч і не була виготовлена ним. На відміну від загальних положень про відшкодування шкоди, в контексті захисту прав споживачів є цікавим факт, що відшкодування шкоди не залежить від вини виробника продукції, а також від того, чи перебував потерпілий з ним у договірних відносинах, що є надзвичайно важливим та необхідним в демократичному суспільстві.

Цікавим є також той факт, що якщо продукція була виготовлена за межами України, відповідальність як виробник може нести будь-яка особа, яка ввезла на територію України продукцію з метою її подальшого продажу, або розповсюдження в будь-якій іншій формі у ході реалізації господарської діяльності.

Часто в повсякденному житті і судовій практиці трапляється ситуація, коли важко встановити, хто саме повинен відповідати за шкоду, яка була завдана внаслідок дефектів продукції. У таких випадках необхідно звертатись до положень Закону України «Про відповідальність за шкоду, завдану внаслідок дефекту в продукції», який говорить про те, що коли виробник продукції не може бути встановлений, то відповідальність несе її постачальник (продавець), якщо він не проінформує потерпілого про найменування та місцезнаходження виробника або особи, яка поставила йому неякісну продукцію. Таке положення є новелою українського законодавства, яка була включена до закону відповідно до Директиви ЄС 85/374 ЄЕС від 25.07.1985 року.

Дане положення є надзвичайно важливим для особи, яка була посередником між виробником продукції та її кінцевим споживачем/користувачем. Дане положення встановлює також часові рамки протягом якого постачальник має повідомити потерпілого, а саме строком протягом 30-ти днів, в іншому випадку така особа самостійно понесе відповідальність за шкоду, завдану дефектною продукцією, перед потерпілим. В цьому випадку можна зазначити, що даний закон є справедливим та зорієнтованим саме на кінцевого споживача, а не на захист виробників та постачальників.

Щодо законодавства ЄС, то положення про відшкодування шкоди, завданої внаслідок дефектів товару регулює Директива ЄС «Про уніфікацію правових та адміністративних норм про відповідальність виробників за дефектну продукцію» № 85/374 ЄЕС від 25.07.1985 року. Так, тлумачення поняття виробника та самої продукції є ідентичним в ЄС та законодавстві України.

Термін «виробник» Директива визначає майже так само як і українське законодавство, а саме це: 1) виробник кінцевого продукту; 2) будь-якої сировини чи будь-яких комплектуючих до кінцевої продукції; 3) особа, яка позначає продукцію своїм ім'ям, товарним знаком чи іншою відміною ознакою і заявляє про себе як виробника [2].

Також цікавим є положення Директиви про відповідальність виробника, або особи, яка імпортує товари в Співтовариство, яке говорить про те, що особа, яка імпортує в Співтовариство продукцію з метою продажу, найму, оренди чи будь-якої іншої форми розповсюдження, протягом своєї господарської діяльності вважається виробником в тому значенні, яке вживається в рамках цієї Директиви, і несе відповідальність виробника.

Положення про імпорт товарів з іноземних країн в країни Співтовариства також присутнє як в українському законодавстві, так і в Директиві ЄС №85/374 ЄЕС від 25.07.1985 року, хоча в українському воно з'явилося через 25 років, що свідчить про те, що українське законодавство в аспекті захисту прав споживачів відстає від європейського щонайменше на 25 років.

Проаналізувавши перераховані положення можна стверджувати, що Закон України «Про відповідальність за шкоду, завдану внаслідок дефекту в продукції» майже повністю відповідає вимогам Директиви ЄС «Про уніфікацію правових та адміністративних норм про відповідальність виробників за дефектну продукцію» № 85/374 ЄЕС від 25.07.1985 року. В деяких випадках він навіть ширше регулює правовідносини, наприклад в Директиві не передбачено визначення поняття потерпілого, натомість Закон України містить таке поняття. В обох випадках потерпілий задля відшкодування шкоди повинен довести наявність шкоди, наявність дефекту в продукції, наявність причинно-наслідкового зв'язку між дефектом в продукції та шкодою.

Проте, на відміну від національного законодавства, Директива ЄС передбачає мінімальну шкоду, яка повина бути завдана, а саме відповідно до ст.9 Директиви ЄС [2] «збитки» вважаються збитками тоді, коли: збитки, завдані смертю чи тілесними пошкодженнями внаслідок неякісного товару, або пошкодження чи знищення будь-якого предмета власності, за винятком самої неякісної продукції, на суму щонайменше 500 ЕКЮ за



умови, що цей предмет належить до категорії, яка, як правило, призначена для особистого використання чи споживання, і використовувався потерпілою особою переважно з метою особистого використання чи споживання. А тому можна стверджувати, що національне законодавство є більш лояльним у цьому питанні, оскільки не визначає мінімальної шкоди, яка повинна бути завданою, що ця шкода вважалася збитком.

#### **Список використаних джерел:**

1. Про відповідальність за шкоду, завдану внаслідок дефекту в продукції: Закон України від 19.05.2011р. №3390-VI. Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3390-17#Text>.

2. Директива ЄС «Про уніфікацію правових та адміністративних норм про відповідальність виробників за дефектну продукцію» № 85/374 ЄЕС від 25.07.1985 р. Директива. Міжнародний документ. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994\\_348#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_348#Text).

3. Білоусов Ю. В., Черняк О.Ю. Цивільно-правовий статус споживача: у контексті адаптації національного законодавства до законодавства Європейського Союзу : монографія. К. : Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва НАПрН України, 2010. 239 с.



**Соловей Артур Ігорович,**

*студент 3 курсу за спеціальністю Міжнародне право юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права  
імені Леоніда Юзькова*

### **ДИПЛОМАТИЧНА СЛУЖБА УКРАЇНИ: РЕАЛІЇ СЬОГОДЕННЯ ТА ВИКЛИКИ У МАЙБУТНЄ**

Згідно з правовою доктриною, тлумачення поняття «дипломатична служба» розуміється як особливий вид професійної служби [1, с. 421]. У Законі України «Про дипломатичну службу» у статті 1 трактується поняття «дипломатична служба», щовизначається як професійна діяльність громадян України, яка спрямована на практичну реалізацію зовнішньої політики України, захист національних інтересів країни у сфері міжнародних відносин, а також прав та інтересів громадян, фізичних та юридичних осіб України за кордоном [2].

Зовнішньополітичні пріоритети кожної держави завжди визначаються складним поєднанням міжнародних та внутрішніх факторів. Україна не є винятком, і сучасний період є для неї переломним та вирішальним у контексті необхідності виконувати відразу кілька завдань. Це, зокрема: зусилля щодо зміцнення обороноздатності та відновлення територіальної цілісності держави; розгортання та започаткування антикорупційної інфраструктури; реформа освіти; входження в економіку країни по динамічних темпах зростання, залучення інвестицій та інновацій у внутрішнє виробництво, відкриття доступу до нових ринків; зміцнення авторитету України на міжнародній арені, поглиблення партнерських відносин з країнами ЄС та НАТО. Сучасна зовнішньополітична служба України бере активну участь у всіх цих та багатьох інших процесах [3, с. 269–270].

Дипломатична служба України представлена системою органів, до якої входять: 1) Міністерство закордонних справ України; 2) представництва Міністерства закордонних справ України на території України; 3) закордонні дипломатичні представництва України.

Одним із важливих напрямків діяльності української дипломатії сьогодні є також реалізація Мінських домовленостей, подальша робота в рамках «нормандського формату», включаючи розгортання миротворчої операції ООН на Донбасі. У цьому особливу роль відіграє Білорусь, яка є майданчиком для переговорів.

У 2016 році Україна підтвердила правильність свого вибору з питань євроінтеграції та зробила рішучі кроки на шляху її закріплення. Зокрема, українським підприємствам вдалося змінити «перехідну» тенденцію та перейти до зростання українського експорту до країн ЄС. Механізм, передбачений правилами зони вільної торгівлі з ЄС, запрацював. Важливим кроком стала остаточна ратифікація усіма країнами ЄС Угоди про асоціацію з Україною, підтримана рішенням ЄС надати Україні безвізовий режим для громадян з червня 2017 року.

У 2017 році збереглися та посилюються тенденції зовнішньої політики України останніх трьох років, що визначило загальнодержавну стратегію дій, яка полягає у відновленні миру та територіальної цілісності держави; ліквідації загрози державному суверенітету. Ці та інші надзвичайно складні завдання лежать в полі зору українських дипломатів, які займаються їх реалізацією на багатьох рівнях міжнародного співробітництва.

Національна безпека держави залишається одним з головних напрямків у зовнішній політиці в короткостроковій перспективі.

2017 рік став визначальним для України у питанні тісної співпраці з Північноатлантичним альянсом, зокрема, український парламент вніс зміни до низки законів, щоб відновити цілеспрямований прагматичний курс України на набуття членства в цій організації як стратегічний зовнішньополітичний курс держави.

Все це створило надійну основу для подальшого просування держави у напрямку поглиблення євроатлантичної інтеграції та визначило основні зовнішньополітичні орієнтири та завдання дипломатичної служби України. Для досягнення цієї мети Україні ще належить пройти довгий і складний шлях трансформацій і не лише досягти формальних критеріїв, необхідних для членства в НАТО та ЄС, а й зробити процес кардинального, глибокого та якісного оновлення країни [4, с. 9–13].

В процесі європейської інтеграції України важливо адаптувати дипломатичну службу до загальноєвропейських принципів, компетентного підходу до навчання дипломатів, який відповідав би загальноприйнятим стандартам Європейського Союзу, що сприяло б розширенню двостороннього співробітництва між Україною та країнами ЄС в різних сферах. Однією з основних складових реформи дипломатичної служби повинен стати перехід від існуючої лінійної до більш функціональної системи управління з передачею повноважень середньому і нижньому рівням дипломатичної служби [5, с. 97].

Сучасні дипломатичні відносини на сьогодні є важливою сферою міждержавного співробітництва завдяки добре організованій та високопрофесійній дипломатичній службі, яка є невід'ємним структурним елементом державної служби України.

#### **Список використаних джерел:**

1. Гончарова А. О. Дипломатична служба як складова частина державної служби України. *Актуальні проблеми державного управління*. 2011. № 1. С. 420–424. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdy\\_2011\\_1\\_51](http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdy_2011_1_51).

2. Про дипломатичну службу України : Закон України від 20.09.2001 № 2728-III. Відомості Верховної Ради України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2728-14>.

3. Чмельова О. С., Чуйко Ю. В. Сучасна дипломатична служба України як гарант ефективних міжнародних відносин. Стратегії інноваційного розвитку економіки України: проблеми, перспективи, ефективність «Форвард–2016» : тр. 7-ї Міжнар. наук.-практ. Internet-конф. студ. та молодих вчених, 27 грудня 2016 р. / ред. П. Г. Перерва, Є. М. Строков, О. М. Гуцан. Харків : НТУ «ХПІ», 2016. С. 269–270.

4. Гуменюк Б. Дипломатія доби глобалізації: нові виклики та завдання. *Зовнішні справи*. 2008. № 12. С. 9–13.

5. Столяр О. Розвиток дипломатичної служби в контексті європейського вибору України. Внутрішні й зовнішні аспекти євроінтеграційної політики України : матеріали конгресу за міжнар. участю (Київ, 17–18 жовт. 2013 р.) / за заг. ред. Ю. В. Ковбасюка, К. О. Ващенко, І. А. Грицяка, С. В. Загороднюка. Київ : НАДУ, 2013. С. 97.



**Федорчук Оксана Петрівна,**  
*студентка 3 курсу за спеціальністю Міжнародне право юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права  
імені Леоніда Юзькова*

## **ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАХОДІВ ДЕРЖАВНОГО ПРОТОКОЛУ ТА ЦЕРЕМОНІАЛУ В УКРАЇНІ**

З метою забезпечення дотримання загальноприйнятих міжнародних норм, правил, традицій організації офіційних заходів, удосконалення й оптимізації порядку проведення в Україні заходів протокольного і церемоніального характеру 22 серпня 2002 року Указом Президента України було затверджено Положення «Про Державний Протокол та Церемоніал України».

Базуючись на загально визнаних нормах дипломатичного протоколу цей нормативний документ визначив основні засади і правила Державного Протоколу і Церемоніалу України, а також основні вимоги щодо їх дотримання. У Положенні визначено, що «Державний Протокол та Церемоніал України – це сукупність вимог щодо забезпечення єдиного порядку проведення в Україні офіційних заходів за участю Президента України, Голови Верховної Ради України, Прем'єр-міністра України, Міністра закордонних справ України, інших вищих посадових осіб України з урахуванням загальноприйнятих міжнародних норм, правил і традицій, а також національних традицій України» [1].

Основним завданням Державного Протоколу та Церемоніалу України є забезпечення засобами і нормах дипломатичного протоколу зовнішньополітичних заходів України, застосування єдиної протокольної практики при зустрічі і проводах іноземних офіційних делегацій, здійснення візитів українського керівництва до іноземних держав, проведення внутрішніх заходів за участю дипломатичного корпусу та представницької роботи з ним.

Дотримання Державного Протоколу та Церемоніалу України забезпечують структурні підрозділи з питань протоколу Секретаріату Президента, Апарату Верховної Ради, Секретаріату Кабінету Міністрів, Міністерства закордонних справ та інших органів виконавчої влади нашої держави [2, с. 127]. Загальну координацію заходів, які здійснюються зазначеними структурними підрозділами проводить Служба Державного Протоколу і Церемоніалу Президента.

На цей структурний підрозділ Секретаріату Президента покладається також завдання узгодження та запровадження міжнародної протокольної практики щодо вдосконалення організації та проведення протокольних заходів [1].

Служба Державного протоколу та Церемоніалу України сприяє проведенню таких протокольних заходів та церемоніалів за участю Президента: інавгурація новообраного глави держави; зустрічі Президента України з главами дипломатичних представництв іноземних держав, представництв міжнародних організацій в Україні; покладання вінків та квітів до могили Невідомого солдата в м. Києві; покладання квітів до пам'ятника князеві Володимирі, пам'ятнику Тарасу Шевченку в м. Києві, пам'ятнику М. Грушевського; вручення державних нагород та президентських відзнак; військові паради; вручення вірчих та відкличних грамот Президенту України тощо.

Визнаючи і додержуючись основних загально визнаних норм міжнародної протокольної практики, український Державний Протокол не робить різниці між представниками малих та великих держав, не припускає ніякої дискримінації за національною чи іншою ознакою. Він є вільним від зайвої помпезності, водночас йому притаманні політична доцільність, демократичність, діловитість, прагнення до новаторства, гнучкість, повага до традицій іншої сторони [4].

Відповідно до сучасних міжнародних норм шліфується, редагується і Державний Протокол України, особливо та його частина, що стосується візитів в Україну офіційних

іноземних делегацій, а також візитів керівництва держави за кордон. При цьому завданням, як Служби Державного Протоколу та Церемоніалу Секретаріату Президента України, так і Управління Державного протоколу МЗС України, які працюють в тісній координації, є надання кожному візиту, кожній зовнішньополітичній акції динамічного, ділового характеру [3, с. 81].

Виходячи з цього, вітчизняна служба Державного Протоколу намагається зробити так, щоб кожна зарубіжна поїздка української делегації, кожний візит до України іноземних гостей мали «свою родзинку». З цією метою ведеться постійний пошук нових форм, вноситься різноманітність у програми візитів. Служба Державного Протоколу докладає максимум зусиль для того, щоб загальна атмосфера візиту сприяла підвищенню інтересу до України, поглибленню міждержавних зв'язків, зміцненню позитивного іміджу України на міжнародній арені.

Не менш активною сферою дії Державного Протоколу та Церемоніалу України є дотримання загальновизнаних норм і правил дипломатичного протоколу в стосунках з дипломатичним корпусом іноземних держав, акредитованих в Україні. Це повсякденна кропітка робота, яка включає в себе сукупність елементів і методів класичного дипломатичного протоколу [3, с. 82].

Враховуючи вищевикладене, можна зробити висновок, що Україні бракує цілісної системи Державного протоколу і створення чіткого механізму координації дій між різними службами протоколу державної та виконавчої влади різних рівнів. Необхідно забезпечити виконання основних положень протокольної практики і контроль за їх дотриманням.

#### **Список використаних джерел:**

1. Положення про Державний Протокол та Церемоніал України: Указ Президента України від 22 серпня 2002 року №746/2002. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/746/2002#Text>.

2. Репецький В. Дипломатичне і консульське право: підручник. Львівський національний університет ім. Івана Франка, 2-е вид., перероб. і доп. К.: Знання, 2006. 372 с.

3. Щерба О. Адаптація української дипломатичної служби до вимог сучасності в світлі досвіду країн Заходу : дис. ... канд. політ. наук за спец. 23.00.04. Київський національний університет ім. Тараса Шевченка. К., 2001. 213 с.

4. Протокольна служба в практиці реалізації зовнішніх відносин держави. URL: [lsej.org.ua/j\\_3\\_2017.pdf](http://lsej.org.ua/j_3_2017.pdf).



## СЕКЦІЯ 9. ФІНАНСОВО-УПРАВЛІНСЬКІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

*Альміз Вікторія Сергіївна,  
студентка 3 курсу за спеціальністю Менеджмент  
факультету управління та економіки  
Хмельницького університету управління та права  
імені Леоніда Юзькова*

### ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ НА ПІДПРИЄМСТВІ

В умовах розвитку та становлення сучасного ринку, нестабільності економічного стану та політичної ситуації, залежність економіки від зовнішніх факторів, на підприємствах все більшої актуальності набуває проблема фінансової стабілізації та стійкості, адже саме вони дадуть змогу підприємству створити умови конкурентоспроможності та ліквідності на ринку.

Вважається, що фінансова стійкість організації представляє собою стан, за якого відбувається стрімкий розвиток на основі прибутку і капіталу, при цьому можливе збереження кредиту та платоспроможності. Для того щоб визначити ступінь стійкості та можливості пристосування підприємства визначається рівень ліквідності та платоспроможності. Фінансову стійкість також розглядають, як рівновагу або ж здатність повернутись до неї, здатність до дій. Тобто спроможність до поглинання зовнішніх і внутрішніх дестабілізуючих факторів, за допомогою застосування своїх ресурсів під час використання й удосконалення економічного потенціалу організації.

Слід зазначити що не менш важливим фактором є постійний рух фінансових ресурсів, що на пряму залежить від функціонування фінансового ринку, а він у свою чергу впливає на фінансовий стан підприємства.

Аналіз фінансової стійкості підприємства базується на оцінці структури капіталу організації та в обов'язковому порядку встановленню відношень між майном та обов'язками щодо нього.

А. Кононенко у своїй теорії виділяє два дієвих підходи щодо виявлення фінансової стійкості організації [1, с. 792]:

1. Оцінка фінансової стійкості підприємства базується в основному на даних про джерела фінансування, тобто тільки на підставі даних пасиву балансу.

2. Оцінка фінансової стійкості підприємства визначає взаємозв'язку між активами і пасивами балансу, тобто простежує напрямки використання джерел.

Ми схилиємось до другого варіанту, адже саме він є більш логічним та повним з економічної точки зору.

Для того щоб організація була фінансово стійкою, її фінансові ресурси повинні перебувати у стані, за якого забезпечується розвиток організації шляхом збільшення та накопичення прибутку, при збереженні кредитоспроможності.

Елементи фінансової стійкості організації [2, с. 62]:

- 1) забезпечення фінансовими ресурсами;
- 2) кредитоспроможність;
- 3) платоспроможність;
- 4) збалансованість активів та пасивів;
- 5) збалансованість доходів та видатків;
- 6) збалансованість грошових потоків та надходжень.

Звідси стає зрозумілим, що ступінь фінансової стійкості організації в більшій кількості залежить від того, як формують, розподіляються та використовуються фінансові ресурси.

Так, як фінансова стійкість формується під впливом зовнішніх і внутрішніх факторів, доцільним є виокремлення її основних показників (табл. 1).

## Показники фінансової стійкості підприємства

Абсолютні	Відносні	Відповідності
Чисті активи	Відносно власного капіталу	Абсолютна фінансова стійкість $M3 < СОК$
Розмір власного капіталу	Відносно пасиву банку	Нормальна фінансова стійкість $СОК < M3 < СОК + КК + КЗ$
Власний оборотний капітал	Відносно активу банку	Нестійке фінансове положення $M3 = СОК + КК + КЗ + Д$
		Кризове фінансове положення $M3 = СОК + КК + КЗ + Д$

Джерело: сформовано автором на основі [1, с.793; 2, с. 61]

Всі вище зазначені показники в значному ступені взаємодіють між собою та створюють найбільш сприятливий ефект для фінансової стійкості організації.

Отже, від фінансової стійкості підприємства залежить те, як його будуть сприймати на ринку. Якщо підприємство фінансово стійке, то воно має значні конкурентні переваги перед іншими підприємствами тієї ж сфери діяльності, зокрема, взалученні інвестицій. В основі забезпечення фінансової стійкості лежить рух грошових засобів, що за правильної організації здатний забезпечити безперервний процес виробництва, який, своєю чергою, позитивно вплине не лише на показники фінансової стійкості підприємства, але й на його діяльність у цілому. Якісне управління фінансовою стійкістю наданому етапі розвитку економіки є дуже важливим чинником стабільної фінансово-господарської діяльності в поточному та перспективному періодах та створює вигідні умови для стратегічного розвитку підприємств.

#### Список використаних джерел:

1. Салькова І.Ю. Санцевич В.О. Економічна сутність фінансової стійкості підприємства. *Економіка і суспільство*. 2018. №16. С. 790–794.
2. Стрішенець О. Аналітичний огляд фінансової стійкості підприємства. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2018. №3. С. 58–65.



**Підченко Вероніка Вячеславівна,**  
студентка 3 курсу за спеціальністю Менеджмент  
факультету управління та економіки  
Хмельницького університету управління та права  
імені Леоніда Юзькова

## МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Інтерес до теоретичних питань економічної безпеки суб'єктів господарювання виник лише недавно, проте швидко зростає на тлі посилення конкуренції у світовій економіці і появи нових стратегічних ризиків, які посирила світова фінансово-економічна криза.

Безпека в загальному розумінні і економічна безпека конкретно представляють точку зору на захищеність господарської діяльності щодо заздалегідь визначеної сукупності загроз економіки. Мета її полягає в тому, щоб не допустити або мінімізувати збитки для економіки,

а також виявити і підтримати чинники, здатні забезпечити розвиток в режимі оптимального господарювання. Під економічною безпекою підприємства розуміють захищеність його науково-технічного, технологічного, виробничого і кадрового потенціалу відпрямих і непрямих економічних загроз, пов'язаних з впливом зовнішнього середовища, і його здатність до гнучкого розвитку [1].

Головною метою економічної безпеки підприємства є забезпечення його стійкого і максимально ефективного функціонування в даний час і високого потенціалу для успішного розвитку в майбутньому. Для цього треба запобігти повністю або частково загрозам негативного впливу на економічну безпеку підприємства.

Забезпечення економічної безпеки є практичним завданням загальної системи управління фірмою і безпосередньо залежить від її галузевих і територіальних особливостей, організаційно-правової форми та інших параметрів.

У будь-якому випадку, необхідно вибудувати основні напрямки цієї роботи, показники і критерії оцінки економічної безпеки.

Оцінка економічної безпеки фірми здійснюється з різних сторін:

1. Організаційна сторона – це нормальне функціонування основних підрозділів фірми.
2. Правова сторона – постійне забезпечення відповідності діяльності підприємства чинному національному та міжнародному законодавству.
3. Економічна і соціальна сторона – стабільність і тенденція розвитку основних фінансово-економічних показників діяльності підприємства, що входять до його складу.

Розглянемо найбільш значущі, на наш погляд, показники економічної безпеки підприємства.

Показники компанії характеризують її діяльність в різних сферах. Їх поділяють на виробничі, фінансові, соціальні (табл. 1).

Таблиця 1

Показники оцінки економічної безпеки підприємства

Напрямок оцінки	Показники
Матеріально-технічна база	Динаміка виробництва (зростання, спад, стабільний стан, зміни)
	Реальний рівень завантаження виробничих потужностей
	Вік і технічний ресурс парку машин і устаткування
	Фондовіддача (капіталомісткість) виробництва
	Матеріаломісткість продукції
Фінанси	Грошовий потік
	Прострочена заборгованість (дебіторська і кредиторська)
	Рівень рентабельності продаж
	Коефіцієнт автономності
	Чистий оборотний капітал
Соціальні	Рівень оплати до середнього показника по промисловості і економіці
	Рівень заборгованості по заробітній платі
	Вікова і кваліфікаційна структура кадрів
	Рівень плинності кадрів
	Коефіцієнт раціоналізаторської активності
Екологічна складова	Коефіцієнт перевищення нормативного обсягу викидів шкідливих речовин в атмосферу
	Динаміка інвестицій в ресурсозбереження
Інноваційно-інвестиційна підсистема	Частка НДДКР у загальному обсязі робіт
	Коефіцієнт інноваційної активності
	Коефіцієнт рентабельності інвестицій

Примітка. Запропоновано автором.



Важливим є питання співвідношення конкурентоспроможності та економічної безпеки. Висока конкурентоспроможність продукції фірми - це одночасно один з факторів економічної безпеки. У свою чергу, ми розглядаємо конкурентоспроможність як головну умову забезпечення економічної безпеки компанії. Одне з трактувань безпеки – головне базова умова конкурентоспроможності:

Конкурентоспроможність = Ефективність + Безпека.

Таким чином, конкурентоспроможність продукції підприємства тісно пов'язана із забезпеченням його економічної безпеки – це головна умова вирішення проблем, що виникли в період кризових потрясінь і економічних нестабільностей. Великі фірми мають більше можливостей для того, щоб активно впливати на створення для себе більш вигідних зовнішніх умов, проводити власну політику, ефективно забезпечуючи свою економічну безпеку.

У той же час, вони менш гнучкі і далі від споживача, ніж малий бізнес.

Формування системи безпеки залежить від розмірів підприємства, його економічних, фінансових, виробничо-технічних, інформаційних, інтелектуальних, професійних, організаційних та інших можливостей.

Малі підприємства частіше користуються послугами зовнішніх спеціалізованих приватних організацій, таких як фірми по підбору і атестації кадрів, центри маркетингових досліджень, приватні охоронні організації. Середні підприємства вживають комбіновану систему безпеки. Вони можуть отримувати послуги від зовнішніх організацій, але частіше спираються на можливості своїх служб і підрозділів, зокрема, юридичної, фінансової, маркетингу, охорони, техніки безпеки, кадрів, економічного аналізу. З метою підвищення ефективності діяльності служби захисту економічних інтересів фірми на підприємстві повинен бути створений координуючий орган або призначений один з керівників, який відповідає за економічну безпеку.

Для великого підприємства доцільно створення власної служби безпеки. Як правило, на даному підприємстві всю діяльність щодо забезпечення безпеки координує один з керівників компанії. Для вироблення пропозицій і виконання консультативних функцій може створюватися рада з безпеки. При створенні системи безпеки на підприємстві важливо врахувати наступні методологічні положення:

– відсутність шаблонності. Вона повинна бути індивідуальною, залежно від рівня розвитку і структуру виробничого потенціалу, напрямку виробничої діяльності, кваліфікації персоналу, ризикованість виробництва;

– комплексність. Система повинна забезпечувати захищеність підприємства, його майна, персоналу, інформації, різних сфер діяльності від всьох небезпек і загроз;

– самостійність. Система повинна бути відокремленою від аналогічних систем інших виробничих одиниць.

#### **Список використаних джерел:**

1. Олійник Т.І. Методичні аспекти оцінки економічної безпеки підприємств у ринкових умовах господарювання. *Економіка та держава*. 2019. № 10. С. 69–72.



*Посвітак Ольга Анатоліївна,  
здобувачка вищої освіти на магістерському рівні  
факультету управління та економіки  
Хмельницького університету управління та права  
імені Леоніда Юзькова*

## **УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНИХ ІНСТРУМЕНТІВ УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТНИМИ ПЕРЕВАГАМИ ПІДПРИЄМСТВА**

Сучасний стан економіки України, позиції, які займають більшість українських підприємств у конкурентному середовищі, безпосередньо вказують на існування та вплив конкуренції як вітчизняних, так і з боку іноземних підприємств. Очевидно, що така тенденція буде посилюватися, а відтак уміння перемагати в конкурентній боротьбі стає одним з важливих факторів створення конкурентних переваг. Удосконалення на вітчизняних підприємствах інструментів управління конкурентними перевагами є проблемою відносно новою і багатогранною, управлінський персонал не завжди готовий до проведення аналізу конкурентних позицій, визначення напрямів їх посилення та обґрунтування ефективності.

Система управління конкурентними перевагами підприємства безпосередньо пов'язана з циклом процесу управління та виконання його окремих функцій, тому повинна бути інтегрована до загальної системи менеджменту. Суттєвим недоліком існуючої на українських підприємствах (системи управління є низький рівень ініціативності працівників стосовно вирішення завдань щодо підвищення конкурентного потенціалу підприємства. Управління конкурентними перевагами на підприємстві, як зазначалось вище, носить фрагментарний характер. На підприємстві немає відокремленого спеціалізованого органу, який би займався координацією дій всіх підрозділів з метою цілеспрямованого та системного створення, підтримки та розвитку ринкових факторів успіху, ключових компетенцій і конкурентних переваг.

У зв'язку з цим, для активізації залучення працівників підприємства до процесів створення, підтримки та розвитку конкурентних переваг пропонуємо організувати на підприємстві Центр управління конкурентними перевагами, який би включав декількох представників вищого керівництва (заступників директора з комерційних питань, з виробництва, з маркетингу, з фінансів, з персоналу та ін). Зазначений Центр повинен організувати та координувати діяльність тимчасових цільових груп, кожна з яких створюється для розв'язання конкретних проблем формування конкурентних переваг. Тимчасові цільові групи організуються по мірі виникнення поточних і стратегічних проблем, які пов'язані з різноманітними аспектами забезпечення конкурентоспроможності підприємства та підвищення його конкурентного потенціалу.

При цьому основну роботу в рамках обґрунтування конкурентних переваг повинен здійснювати все ж таки відділ маркетингу, додатково залучаючи співробітників виробничо-технологічних підрозділів підприємства. Спільна діяльність різних підрозділів в рамках розробки конкурентних переваг обумовлена необхідністю використання інформації не тільки в частині дослідження ринку, що забезпечує даний процес необхідними даними, але і інформації про можливості практичного застосування зібраних даних, що стосуються пропозицій щодо освоєння нових видів продукції, про можливість їх виготовлення на підприємстві.

В процесі розробки конкурентної стратегії підприємства великий ризик прийняття неправильних рішень. У зв'язку з цим для зниження рівня ризику і підвищення обґрунтованості прийнятих рішень необхідно на підприємстві організувати забезпечення даного процесу достатньою, достовірною та своєчасною інформацією, тобто необхідна вичерпна інформація про споживачів, конкурентів та інших факторах як зовнішньої, так і внутрішньої середовища бізнесу. Тому важливо сформуванню відповідну інформаційну базу, яка включала б у себе дані про стан внутрішнього середовища підприємства, відомості про

стан зовнішнього середовища підприємства, канали інформаційної взаємодії виробничого відділу з іншими службами.

Особливу увагу в процесі управління конкурентними перевагами необхідно приділити встановленню інформаційної взаємодії відділу маркетингу із іншими функціональними підрозділами підприємства з метою їх залучення до процесу формування конкурентних переваг. Основними підрозділами, між якими слід в першу чергу розвивати інформаційну взаємодію, є:

- економічні служби (обґрунтування цін, планування витрат);
- технічні служби (оцінка доцільності впровадження нових технологій);
- збут (погодження ціни, взаємний обмін логістичною інформацією, організація збутової мережі);
- юридичний відділ (збір і аналіз правової інформації);
- виробництво (оцінка доцільності постановки і зняття з виробництва окремих видів продукції, узгодження термінів і обсягів виробництва).

Інформаційна взаємодія має бути представлена у формі чіткої схеми документообігу, для чого необхідно розробити і впровадити зручні для співробітників форми документації для цифрових і текстових даних. Система документообігу повинна бути логічно вбудована в єдину базу даних підприємства. Це, в свою чергу, обумовлює необхідність застосування інформаційних систем, заснованих на нових інформаційних технологіях.

Таблиця 1

Напрями удосконалення організаційних інструментів управління конкурентними перевагами підприємства

Складові	Напрями удосконалення	Результат
1	2	3
Організаційне забезпечення	Створення центру управління конкурентними перевагами (підпорядкованість відділу маркетингу). Розробка положення про центр управління конкурентними перевагами.	Інтеграція діяльності з формування та реалізації конкурентних переваг в одному центрі. Можливість створення робочих (проектних груп) з числа працівників структурних підрозділів для розв'язання конкретних проблем
Інформаційно-аналітичне забезпечення	Створення інформаційної інтегрованої системи інформації (маркетингової, бухгалтерської, виробничої тощо). Визначення відповідальних осіб за збір та аналіз даних. Визначення переліку необхідних даних, механізму їх збору та норм документообігу	Така система сприятиме гнучкому реагуванню на зміни зовнішнього та внутрішнього середовища і забезпечувати диференційований підхід до прийняття стратегічних рішень у сфері формування та реалізації конкурентних переваг.
Методичне забезпечення діагностики існуючих конкурентних переваг та визначення потенційних	Розробка алгоритмів, прийомів, методів, способів і засобів діагностики конкурентних переваг підприємства, моделювання їх впливу на фінансово-економічні результати діяльності підприємства	Розроблення системи моніторингу конкретних переваг у часі та по відношенню до основних конкурентів. Вчасне реагування на необхідність корегування конкурентних переваг, формування нових тощо. Визначення факторів формування конкурентних переваг, надання пропозицій щодо їх підтримки та розвитку.
Кадрове забезпечення	Забезпечення центру та проектних груп компетентними працівниками у сфері управління конкурентними перевагами. Встановлення форм та методів підвищення кваліфікації, їх періодичності. Визначення засобів стимулювання.	Створення організованої та високоефективної команди, яка об'єднує в своєму складі фахівців у ключових сферах забезпечення конкурентних переваг. Задоволеність змістом праці та можливість проявити ініціативу.

Примітка. Складено автором за результатам.

Разом з тим інформаційну взаємодію повинно бути відображено не тільки в системі документообігу, а й в організованій командній роботі, яка повинна проводитися в рамках

нарад, учасниками яких є вищезгадані підрозділи. Результати даних робіт повинні певним чином фіксуватися і бути доступними в локальній інформаційній мережі підприємства і в його єдиній базі даних. Це визначає необхідність застосування інформаційних систем, що базуються на новітніх комп'ютерних технологіях, що забезпечують своєчасну, надійну і ефективну взаємодію персоналу, техніки і джерел інформації.

Таким чином, інтеграція управління конкурентними перевагами у загальну систему менеджменту підприємства передбачає удосконалення наступних організаційних інструментів (табл.1).

Сформовані пропозиції до удосконалення організаційних інструментів управління конкурентними перевагами підприємства дозволяє пристосувати стратегію підприємства до постійно мінливих потреб ринку; делегує відповідальність за рішення, що розробляються і реалізуються у сфері конкурентних переваг до найнижчого функціонального рівня підприємства; робить аналіз більш об'єктивним; стимулює співробітництво, єдність підходів до прийняття рішень і оцінці ситуації, вирішення конфліктів та розвитку ефективних комунікацій на підприємстві.



*Коцупей Дарія Олександрівна,  
здобувачка вищої освіти на магістерському рівні  
факультету управління та економіки  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

## **ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАХОДІВ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ В СУЧАСНИХ УМОВАХ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ**

Державний фінансовий контроль (далі – ДФК) являється однією із найважливіших функцій держави, яка забезпечує стабільне та безперебійне функціонування фінансової системи й дає вчасну та правдиву інформацію про фактичний стан фінансових відносин в Україні. Для подальшого розвитку та реформування системи заходів фінансового державного контролю потрібно поглиблено розглянути основні проблеми, які виникають при практичному застосуванні чинних законодавчих норм.

Відтак, вважаємо за потрібне для початку дослідити поняття «державний фінансовий контроль». У розумінні зарубіжних країн світу ДФК забезпечує належне управління державними фінансами й складається із трьох частин: внутрішній контроль, внутрішній аудит та їх сукупність [1].

Сучасна система ДФК містить в собі низку наступних проблем:

- 1) переважно фіскальний характер контрольно-перевіркових процедур;
- 2) слабкі та недостатньо проконтрольовані процедури попереднього та поточного контролю;
- 3) відсутність просвітлення щодо важливості внутрішнього фінансового контролю різних верств населення;
- 4) невідповідність покарання за нецільове та незаконне використання бюджетних коштів із втратами через дані зловживання;
- 5) збільшення фінансових порушень у сфері використання бюджетних коштів.
- 6) відсутність достатньої синхронізації між діяльністю двох головних суб'єктів фінансового контролю [4].

Для розв'язання наявних проблем державного фінансового контролю та ефективного його здійснення потрібно розробити та запровадити:

- єдиний механізм організації ДФК;
- дієвий механізм запобігання правопорушенням і зловживанням бюджетних коштів, державного та комунального майна;

- загальні правові норми, які досконально пропишуть функції органів ДФК;
- адаптивну систему державного фінансового контролю, що відповідає європейським вимогам;
- організацію роботи в бюджетних установах та організаціях, органах місцевої виконавчої влади внутрішнього аудиту;
- програму щодо посилення відповідальності керівників усіх рівнів;
- програму удосконалення рівня знань працівників системи ДФК;
- єдину автоматизовану інформаційно-аналітичну базу, з можливістю використання її і на місцевому рівні [3].

Зважаючи на досвід розвинених зарубіжних країн світу, можна зробити висновок, що перспективним напрямом над яким у майбутньому потрібно працювати в Україні є аудит ефективності – напрям контролю, що показує реальний стан діяльності установи, ступінь виконання і досягнення визначених цілей, ефективності планування і дотримання бюджетних програм, якості надання послуг державними службами, виконання ними контрольно-наглядових функцій та чинного законодавства України. У реаліях сьогодення аудит ефективності: захищає фінансові інтереси головного вкладника бюджетних коштів – держави; допомагає розкрити причинно-наслідкові зв'язки та їх недотримання; забезпечує можливість виявлення недоліків на законодавчому рівні. Особливо популярний цей метод контролю для тих бюджетних систем, які спрямовані на досягнення конкретного кінцевого результату. Так, аудит ефективності повинен здійснювати орган, який не підконтрольний та ніяким чином не залежить від виконавчої влади, і до того ж має усі права для того, щоб оцінювати економічність, дієвість та результативність використання бюджетних коштів та власності [2].

Отже, на нашу думку, яка сформована після проаналізованих наукових праць, головним наслідком, причиною виникнення якого є нерегульована система нормативно-правового забезпечення державного фінансового контролю, є недостатня довіра населення країни до чинного законодавства України з питань контролю фінансової діяльності. В результаті неузгодженості і виникають питання з корупцією та незаконним використанням державних коштів у сфері ДФК. Уряду варто звернути увагу на реформування законодавчої бази, задля забезпечення стабільного балансу між потребами, правами й обов'язками як держави, так і фізичних та юридичних осіб, які відповідають за наповнення державного бюджету шляхом сплати податків. Також для державних посад варто вибирати кваліфікованих та неупереджених працівників, а у майбутньому заохочувати їх до підтримання та розвитку програми, що передбачає гласність та прозорість державного фінансового контролю.

#### Список використаних джерел:

1. Винниченко, Н. В., Шевченко Н. В. Сучасний стан розвитку державного внутрішнього фінансового контролю в Україні. *Проблеми підвищення ефективності інфраструктури*, 2010, Вип. № 28. URL : <<http://jrn1.nau.edu.ua/index.php/PPEI/article/view/217/207>>.
2. Піхоцький В. Зарубіжний досвід організації державного фінансового контролю та можливість його використання в Україні. *Економіст*, 2016, Вип. № 1. С. 31–34. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/econ\\_2016\\_1\\_9](http://nbuv.gov.ua/UJRN/econ_2016_1_9).
3. Романів Є. М., Долбнева Д. В. Необхідність та напрямки удосконалення системи державного фінансового контролю в Україні як вимога сьогодення. *Science Rise.*, 2016. Випуск № 2(1). С. 35–38. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/text\\_2016\\_2\(1\)\\_7](http://nbuv.gov.ua/UJRN/text_2016_2(1)_7).
4. Скоропад І. С., Пахолок Н. І. Державний фінансовий контроль в Україні: проблеми та шляхи реформування. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2011. Вип. № 3. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/derzhavniy-finansoviy-kontrol-v-ukrayini-problemi-ta-shlyahi-reformuvannya>.



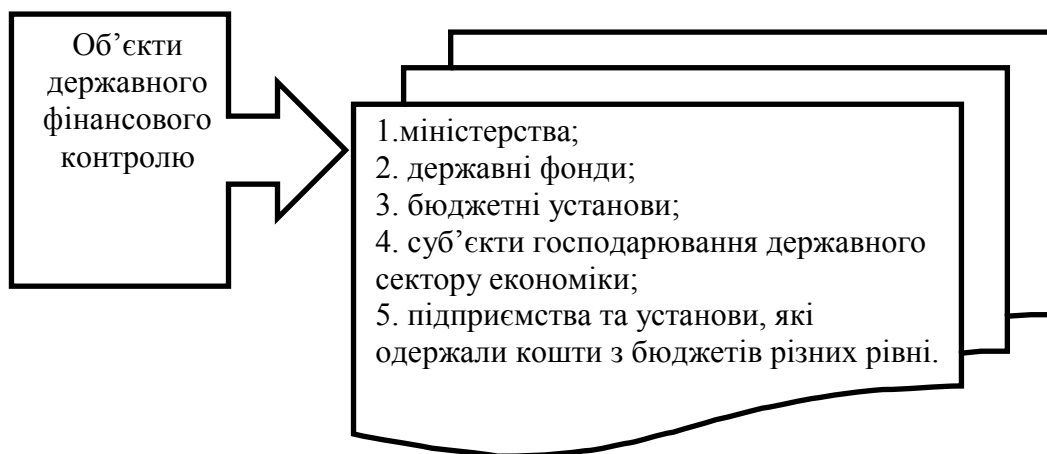
**Перчук Інна Олегівна,**  
здобувачка вищої освіти на магістерському рівні  
факультету управління та економіки  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова

## **ЕФЕКТИВНА ОРГАНІЗАЦІЯ ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ БЮДЖЕТНИХ УСТАНОВ-ОБ'ЄКТИВНА ПЕРЕДУМОВА ЗБЕРЕЖЕННЯ БЮДЖЕТНИХ КОШТІВ**

Фінансовий контроль є одним із найважливіших джерел інформації для виявлення помилок та порушень, які виникають у процесі управління державними фінансами, а також є ефективним засобом забезпечення збереження державного майна, забезпечення цільового використання бюджетних коштів та запобігання виникнення негативних тенденцій у майбутньому. За таких умов значення контролю в бюджетних установах постійно зростає.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні» здійснення державного фінансового контролю забезпечує центральний орган виконавчої влади, уповноважений Президентом України на реалізацію державної політики у сфері державного фінансового контролю [1].

Основні об'єкти державного фінансового контролю представлені на рис. 1.



*Рис. 1. Об'єкти державного фінансового контролю*

Проведення контролю в бюджетних установах дозволяє визначити законність, доцільність та ефективність використання бюджетних асигнувань, дотримання правил збереження державного майна, запасів та фінансових ресурсів установи.

Необхідність проведення контролю в бюджетних установах зумовлена певними факторами, а саме:

– фінансовий контроль створює методологічне підґрунтя для формування практичних рекомендацій щодо здійснення фінансово-господарської діяльності розпорядниками бюджетних коштів;

– дозволяє виявити негативні явища, запобігти їм у майбутньому, оптимізувати використання бюджетних коштів, не допустити нецільові, неефективні витрати і збитки;

– ефективна система фінансового контролю забезпечує економічний та соціальний розвиток як окремої бюджетної установи так і цілої бюджетної сфери.

Фінансування бюджетних установ за рахунок державних коштів зумовлює їх підконтрольність широкому колу контролюючих органів, що в сукупності утворює систему контролю в бюджетних установах.

Але, незалежно який державний орган здійснює перевірку, в своїй роботі він має дотримуватися певних принципів. Принципи контролю в бюджетних установах представлені в табл. 1.

## Принципи контролю в бюджетних установах

Принцип	Характеристика
Максимальної незалежності	органи державного фінансового контролю для ефективного проведення перевірки мають максимально можливо забезпечити функціональну та фінансову незалежність;
Об'єктивності	в ході проведення перевірки фінансово-господарської діяльності бюджетних установ контролюючі органи мають дотримуватися принципів професійної етики;
Повноти охоплення	фінансовому контролю мають підлягати усі операції які відбуваються в господарській діяльності бюджетної установи;
Прозорості	результати фінансового контролю мають бути доступними усім зацікавленим користувачам;
Відповідальності	контролюючі органи здійснюють контрольні заходи у межах їх повноважень та несуть відповідальність за свої дії.

*Примітка: сформовано автором за [2]*

За умови посилення процесів євроінтеграції в нашій країні виникає об'єктивна необхідність проведення реформування фінансового контролю діяльності бюджетних установ. Проведення реформ необхідно здійснювати за такими напрямками: гармонізація законодавчої бази у сфері державного фінансового контролю відповідно до вимог міжнародних стандартів з урахуванням світового досвіду; узгодженість основних норм проведення внутрішнього контролю та внутрішнього аудиту; покращення методичного, організаційного, інформаційного та кадрового забезпечення проведення фінансового контролю в бюджетних установах; посилення заходів щодо профілактики правопорушень в бюджетній сфері.

Отже, проведення фінансового контролю діяльності бюджетних установ є однією із важливих функцій державного управління. Сучасні реалії вимагають оперативних змін в даному секторі, які мають враховувати найкращий зарубіжний досвід та набуту вітчизняну практику.

#### Список використаних джерел:

1. Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні: Закон України від 26 січня 1993 року № 2939-ХІІ. Верховна Рада України. Законодавство України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-12>.
2. Дікань Л. В. Контроль у бюджетних установах: підручник. Х.: ВД «ІНЖЕК». 2010. 408 с.



**Домбровський Ілля Вадимович,**  
 студент 2 курсу за спеціальністю Фінанси, банківська справа  
 та страхування факультет управління та економіки  
 Хмельницького університету управління та права  
 імені Леоніда Юзькова

## МЕДИЧНЕ СТРАХУВАННЯ: ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

Якщо розглядати список системних заходів які поліпшують стан соціальної захищеності громадян, то обов'язково у ньому буде присутня така можливість як, одержання необхідної, своєчасної та якісної медичної допомоги. Одним з принципових питань розв'язання цієї проблеми є фінансування охорони здоров'я, яке може бути бюджетним, соціальним і приватним. Проте, не завжди державні виплати можуть забезпечити повне покриття всіх потреб населення у медичних послугах. У випадках, коли державна система



фінансування охорони здоров'я не влаштовує окремих громадян, вони мають змогу взяти участь у приватному страхуванні. Світовий досвід підтверджує, що найбільших успіхів у вирішенні проблеми зміцнення здоров'я населення досягли ті країни, які запровадили в систему охорони здоров'я механізм медичного страхування.

Медичне страхування є основною формою реалізації права на охорону здоров'я і медичну допомогу. В Україні медичне страхування є однією з форм соціального захисту населення у сфері охорони здоров'я, сутність якої полягає в гарантуванні оплати послуг медичного характеру, отриманих застрахованою особою, за рахунок акумульованих страхових коштів [2, с. 36].

На сучасному етапі існує велика кількість підходів щодо трактування сутності медичного страхування, розглянемо деякі з них (табл. 1).

Таблиця 1

Теоретичні підходи до трактування сутності поняття «медичне страхування»

Науковець	Визначення поняття «медичне страхування»
Базилевич В. [1, с. 45]	Форма захисту інтересів громадян у разі втрати ними здоров'я з будь-якої причини.
Закон України «Про Страхування» [4]	Вид цивільно-правових відносин щодо захисту майнових інтересів фізичних осіб та юридичних осіб у разі настання певних подій (страхових випадків), визначених договором страхування або чинним законодавством, за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати фізичними особами та юридичними особами страхових платежів (страхових внесків, страхових премій) і доходів від розміщення коштів цих фондів. медичне, як пов'язане з майновими інтересами захисту життя, здоров'я та працездатності людини, віднесено до особистого страхування
Борецький В., Єрмікін В. [1, с. 45]	Форма соціального захисту населення з метою надання гарантій громадянам на отримання медичної допомоги за рахунок накопичених коштів при виникненні страхового випадку.
Чумаченко І.[1, с. 45]	Як основний елемент системи охорони здоров'я.

Що стосується показників сучасного стану розвитку медичного страхування в Україні, то варто відзначити, що воно знаходиться на початковій стадії.

На рис. 1 наведено частка медичного страхування у загальній структурі страхового ринку України за 2016–2020 роки.

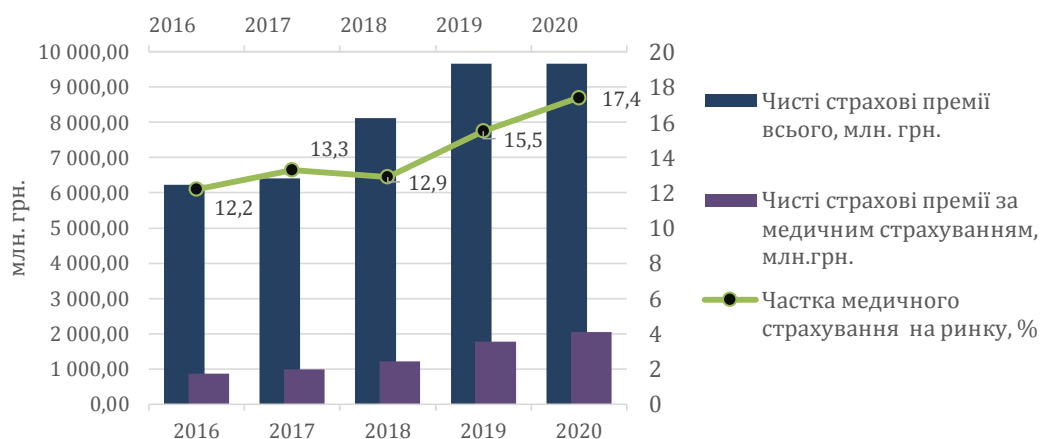


Рис. 1. Частка медичного страхування у структурі страхового ринку України у 2016–2020 рр.

Джерело: складено автором на основі [2, с. 38; 3, с. 7]

Наведені дані свідчать про те, що чисті страхові премії за період з 2016 по 2020 роки збільшилися на 3427,4 млн. грн., що у відсотковому виразі становить 55,2% і за підсумками останнього звітного року склали 9668 млн. грн.

В свою чергу чисті страхові премії за медичним страхуванням за аналогічний період збільшилися на 1173,1 млн. грн., що у відсотковому виразі становить 135,5% і склали у 2020 р. 2038,9млн. грн. Тобто ринок медичного страхування показує сталий зріст попиту на послуги безперервного страхування здоров'я, страхування здоров'я на випадок хвороби та страхування медичних витрат.

Аналіз показників розвитку ринку медичного страхування в Україні показав, що цей сегмент страхового ринку розвивався відносно більшими темпами, ніж ринок загалом. Тобто, встановлено, що частка ринку медичного страхування за п'ять років збільшилася з 12,2% до 17,4%. На даний момент в Україні здійснюється медична реформа, сутність якої полягає у формуванні оптимальної моделі медичного страхування за рахунок поєднання обов'язкового й добровільного медичного страхування. Реформована система медичного страхування передбачає комплексне та й адресне досягнення економічного й соціального ефекту для всіх суб'єктів сфери охорони здоров'я [2, с. 39].

Отже, аналізуючи наукові роботи та підсумки діяльності страхового ринку, можна сказати, що медичне страхування з кожним днем стає все більш затребуваним у сфері страхування та соціального захисту населення. Через це є підстави стверджувати про його актуальність та подальші перспективи розвитку.

#### **Список використаних джерел:**

1. Третяк Д. Д. Сутність та соціально-економічне значення медичного страхування. *Інвестиції: практика та досвід*. № 12. 2019. С. 43–47.
2. Волохова Л. Ф. Остапенко Д. О. Медичне страхування та його розвиток в Україні *Финансовые услуги*. 2017. № 1. С. 35–39.
3. Підсумки діяльності страхових компаній за I квартал 2020 року. URL: [https://www.nfp.gov.ua/files/OgliadRinkiv/SK/sk\\_I\\_%202020.pdf](https://www.nfp.gov.ua/files/OgliadRinkiv/SK/sk_I_%202020.pdf).
4. Про страхування: Закон України від 07.03.1996. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/85/96-вр>.



**Нідзельська Марина Олександрівна,**  
*студентка 2 курсу за спеціальністю Фінанси, банківська справа та страхування*  
*факультет управління та економіки*  
*Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

#### **ФІНАНСУВАННЯ ОСВІТИ В УКРАЇНІ**

Освіта – основа розвитку особистості, суспільства, нації та держави, запорука майбутнього України. Вона є визначальним чинником політичної, соціально-економічної, культурної та наукової життєдіяльності народу. Освіта відтворює і нарощує інтелектуальний, духовний та економічний потенціал людства, є стратегічним ресурсом поліпшення добробуту громадян, забезпечення національних інтересів, зміцнення авторитету і конкурентоспроможності держави на міжнародній арені. Освіта має значний вплив на відтворення робочої сили. Це, насамперед, вплив на підвищення якості робочої сили, її здатності вчасно пристосуватися до нових вимог, які ставить ринок. Адже зростання освітнього рівня робітників виступає суттєвою передумовою кращої їх адаптації до праці в умовах прискореного розвитку науки, техніки та сучасних технологій. Розвиток творчого потенціалу працівника, який залежить від системи дошкільної, загальної та професійної освіти, підвищення кваліфікації, перепідготовка кадрів є суттєвими факторами зростання продуктивності праці, а також й економічного зростання держави [2, с.10].

Фінансування установ, закладів та заходів освіти здійснюється на нормативній основі за рахунок коштів державного і місцевого бюджетів, галузей економіки, підприємницьких структур, а також додаткових джерел фінансування. Фінансове забезпечення бюджетних закладів відбувається через механізм кошторисного фінансування, переваги якого полягають в тому, що воно є найбільш випробовуваним способом фінансування, який вже тривалий час використовується в бюджетній сфері і відповідає особливостям її функціонування. Недоліком є те, що у працівників немає заінтересованості збільшувати обсяг чи якість робіт і послуг, оскільки це не впливає на величину їхніх грошових надходжень [1, с.52].

За інформацією Міністерства фінансів України, видатки зведеного бюджету на освіту за 5 років збільшилися на 115 млрд грн, тобто у два рази (табл.1).

Таблиця 1  
Динаміка видатків зведеного бюджету на освіту у 2015–2019 рр.,\*

млн грн

Обсяг видатків	2015 (звіт)	2016 (звіт)	2017 (звіт)	2018 (звіт)	2019 (звіт)	Різниця обсягу видатків (2015- 2019)
ВВП	1 988 544,0	2 383 182,0	2 982 900,0	3 332 300,0	3 946 900,0	1958356
Видатки на освіту – зведений бюджет	114193,5	129437,7	177915,8	210032,3	229779,8	115585,3
% до ВВП	5,7	5,4	6,0	6,3	5,8	0,1
Видатки на освіту – державний бюджет	30185,7	34826,5	41297,3	44324,3	53257,4	23071,7
Видатки на освіту – місцеві бюджети	84007,8	94611,2	136618,5	165708	175522,4	91514,6
Частка видатків місцевих бюджетів на освіту у відповідних видатках зведеного бюджету (%)	73,6	73,1	76,8	78,9	76,7	3,1

Примітка. Сформовано автором за даними [4]

Як свідчать наведені в таблиці дані, частка видатків місцевих бюджетів на освіту у видатках зведеного бюджету за 5 років зросла на 3,1%. У цілому видатки на освіту з місцевих бюджетів зросли на 91,5 млн. гривень. Найбільше видатків на освіту з місцевих бюджетів спрямовано у 2018 та 2019 роках, що передусім пов'язано з впровадженням реформи з децентралізації влади, зокрема передачі повноважень на базовий рівень та стартом реформи Нової української школи.

Окрім того, змінюється відсоток видатків на освіту відповідно до ВВП. У 2019 році затверджено видатки на освіту на рівні 5,8% ВВП. При цьому зауважимо, що згідно з чинного законодавства держава має забезпечувати асигнування на освіту в розмірі не менше, ніж 7 % валового внутрішнього продукту за рахунок коштів державного, місцевих бюджетів та інших джерел фінансування [3]. Як бачимо ця норма виконується частково.

Отже, проведене дослідження сучасного стану фінансування освіти в Україні свідчить, що головною проблемою фінансування освіти є недостатність асигнувань, котрі виділяються з бюджету на утримання закладів освіти. Як наслідок, існує необхідність реформування самої системи планування видатків на галузь та раціональне використання коштів самими установами. Для вирішення проблем галузі необхідно розробити цілісну систему державних заходів, що будуть спрямовані на забезпечення її ефективного розвитку. Фінансування освіти за рахунок державного бюджету буде тільки тоді ефективним, коли кошти, призначені державою на фінансування освіти, будуть виділятися в достатніх обсягах і

на стабільній, об'єктивній та пропорційній основі. І навіть у цьому випадку система централізованого фінансування має доповнюватися громадським контролем за використанням ресурсів та якістю надання послуг на місцевому рівні.

#### **Список використаних джерел:**

1. Добровольська Л. Деякі аспекти державного фінансування вищої освіти. *Фінанси України*. 2016. № 8. С.50–54.
2. Про освіту : Закон України. Освіта в Україні. Нормативна база (2-е вид.). К.: КНТ. 2019.
3. Каленюк І. Фінансування освіти : проблеми та можливості їх вирішення. *Економіка. Фінанси. Право*. 2016. № 11. С. 9–12.
4. Офіційний сайт Фінансового порталу Мінфін. Видатки на освіту. URL: <https://mof.gov.ua/uk/the-reform-of-education>.



**Патерко Роман Сергійович,**  
*студент 2 курсу за спеціальністю Фінанси, банківська справа та страхування*  
*факультет управління та економіки*  
*Хмельницького університету управління та права*  
*імені Леоніда Юзькова*

### **ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМ БОРГОМ**

На сучасному етапі розвитку економіки державний борг є невід'ємним елементом фінансової системи будь-якої країни. Державний борг виникає при дефіциті державного бюджету, при пасивному платіжному балансі, недостатній кількості ресурсів для проведення економічних реформ, реалізації інвестиційних проектів і державних програм.

До переваг боргового фінансування науковці виділяють: розширення зовнішньоекономічної експансії національних підприємств за допомогою державних зовнішніх гарантій і кредитів; можливість вкладати кошти не лише в іноземну валюту, а й в державні боргові зобов'язання, що пом'якшує негативні наслідки міжнародних фінансових криз; зміцнення міжнародного співробітництва за допомогою міжурядових позик, запозичень у міжнародних фінансових організацій і на міжнародних фінансових ринках.

Основними негативними наслідками залучення державних позик і зростання заборгованості є: можливе зниження ефективності економіки за рахунок витрат на обслуговування боргу; перекладання тягаря виплати боргу на майбутні покоління; зниження рівня національних заощаджень, загроза боргової кризи внаслідок неефективної політики в сфері управління державним боргом.

Зростання зовнішньої заборгованості і ризиків оголошення нових дефолтів можна вважати невід'ємною частиною сучасної системи міжнародного кредитування. Аналіз даних Світового банку підтверджує, що постійне зростання обсягів боргів характерне як для розвинених країн, так і для країн, що розвиваються. Експерти оцінили валовий зовнішній борг України у 2019 році в 79,2% ВВП, на кожного громадянина припадало 3659,0 доларів США боргу. У 2018 році за показником відношення державного боргу до ВВП, який склав 60,9% , серед 168 країн, Україна займала 26 місце.

Варто зауважити, що фахівці Світового банку значну увагу приділяють таким заходам вдосконалення систем управління боргом, як: покращення обліку боргу; продукування консолідованої боргової звітності; забезпечення надійності баз даних щодо заборгованості шляхом впровадження новітніх ІТ-систем; зв'язок боргової звітності (статистики) із загальною системою управління державними фінансами [3].

Також важливою, з позицій Світового Банку, є розробка Стратегії управління боргом, тобто короткого і лаконічного документа, який виразно пояснює всі аспекти управління

боргом в довгостроковій перспективі. Під час складання такого документа фахівці Світового Банку радять пам'ятати про аудиторію, тобто про законодавчу владу, громадськість, учасників ринку тощо, і включати до стратегічного документа такі компоненти, як цілі та керівні принципи стратегії управління державним боргом, вартість і ризик наявного боргового портфеля, навколишнє середовище для управління боргом [4].

У практиці різних країн з управління державним боргом сформувались різні цілі, засоби та моделі (урядова, банківська та агентська) управління, які стали невід'ємним елементом макроекономічної політики країни [2].

Агентська модель формує окрему структуру, що обирає найоптимальніші методи управління зовнішнім державним боргом. Цією моделлю користуються країни Великої сімки (G7): США, Великобританія, Франція, Німеччина, а також інші Європейські держави, такі як: Австрія, Бельгія, Фінляндія, Греція, Нідерланди, Ірландія, Латвія, Португалія, Швеція, Польща. У європейських країнах цілі, здебільшого, зосереджені на мінімізації позик: в Ірландії – спонсорувати річну потребу уряду в позикових коштах так, щоб задовільнити коротко- та довгострокову ліквідність, затримувати зростання фіскальних витрат на обслуговування боргу, встановити чіткі межі вразливості уряду від ризику і перевищити тіньовий портфель, рефінансувати борг; в Португалії – використовувати позикові кошти і здійснювати інші фінансові трансакції так, щоб задовольнити потребу в позиці на стабільній основі, зменшити витрати уряду на обслуговування боргу. У європейських країнах G7 законодавчо не обмежується обсяг заборгованості, але обмежується темп його росту щодо минулого року. Натомість у США управління державною заборгованістю здійснює Бюро державного боргу, що підпорядковується Казначейству США. Управління державним боргом США задовільняє найменші можливі витрати на фінансування бюджету у довгостроковій перспективі [2].

Урядова модель управління державним боргом полягає в тому, що основні завдання покладені на казначейство або Міністерство фінансів, а цілі боргового менеджменту відповідають завданням бюджетної політики країни. Цю модель застосовують в Італії, Іспанії, Литві, Естонія, Чехії, Словенії та інших країнах [2].

Управління державним боргом України покладено на Міністерство фінансів України, фінансовими аспектами займається Національний банк України та Державне казначейство України.

Банківська модель являє собою управління зовнішнім боргом через підрозділ Центрального банку країни. Саме він коригує всі поточні операції на фінансовому ринку, здійснює розробку боргової стратегії країни, здійснює управління державним боргом, які підпорядковані переважно меті грошово-кредитної політики держави. До країн, що застосовують банківську модель, належать Кіпр, Данія, Мальта, Індія та Філіппіни [2].

Управління державним боргом країни має розглядатися як узгоджена діяльність державних структур, що займаються управлінням та обслуговуванням державного боргу. За кордоном перевірено, що ефективна система боргової політики повинна базуватись на установленні цілей боргової політики, виокремлення відповідальності між борговою та грошово-кредитною політикою, створення системи оцінки результатів управління державним боргом.

Отже, можна зробити припущення про нездатність обслуговування боргу, що і є основною проблемою управління державним боргом України. Абсолютна величина не є вирішальним фактором, який визначає стан боргової безпеки в країні, що підтверджується досвідом інших країн. На сьогодні політика управління державним боргом провідних країн світу націлена на: встановленні контролю за рівнем боргу; розробленні пакетів жорстких фіскальних заходів; зменшення дефіциту державного бюджету; реалізацію пенсійної реформи.

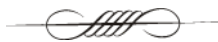
#### **Список використаних джерел:**

1. Софієнко А. П. Міжнародний досвід управління зовнішнім державним боргом: уроки для України. *Вісник АПСВТ*. 2017. № 4. С. 36–46.
2. Кончаківський І. В. Світовий досвід управління державним боргом. *Вісник*

Львівського університету. 2011. №45. С. 131–137.

3. Managing public debt: from diagnostics to reform implementation. URL: <http://documents1.worldbank.org/curated/en/998331468331268053/pdf/399880PAPER0Ma13082136872901PUBLIC1.pdf>.

4. World Bank (2017). Government Debt Management: Designing Debt Management Strategies. URL: [http://treasury.worldbank.org/documents/BackgroundNote\\_GDM1.pdf](http://treasury.worldbank.org/documents/BackgroundNote_GDM1.pdf).



**Висоцька Анастасія Юрївна,**  
*студентка 2 курсу за спеціальністю Менеджмент  
факультету управління та економіки  
Хмельницького університету управління та права  
імені Леоніда Юзькова*

## **ВАЖЛИВІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ МЕТОДІВ НА СУЧАСНОМУ ПІДПРИЄМСТВІ**

У XXI столітті важливим компонентом цілісного та успішного підприємства є вмiле застосування соціально-психологічних методів на різних рівнях управління. У цьому аспекті трудовий ресурс виступає головним, тому що безперечно відіграє важливу роль в продуктивності підприємства в цілому [1]. Саме за допомогою соціально-психологічних методів можна вдосконалити та підвищити рівень корпоративного управління загалом. Крім цього, вони виступають основою та гарантом ефективного менеджменту будь-якого підприємства, раціонально використовуючи наявні ресурси.

Проблеми та важливість застосування соціально-психологічних методів менеджменту на підприємстві детально вивчалися в різноманітних дослідженнях такими науковцями як Г.А. Харченко, Т.О. Сазонова, В.В. Поєдинцева, М.Д. Прищак та ін.

Соціально-психологічні методи менеджменту насамперед спрямовані на розкриття потенціалу працівників, враховуючи при цьому всі його індивідуальні потреби та бажання, як особистості. Однак, вони постають як сукупність специфічних способів впливу на міжособистісні стосунки і зв'язки, соціальні процеси, що виникають у трудових колективах, які безперечно базуються на моральних стимулах праці, діють на особу за допомогою психологічних прийомів з метою перетворення адміністративного завдання на внутрішньо-усвідомлену потребу людини [4].

Головною метою використання соціально-психологічних методів на сучасному підприємстві є стимулювання трудової діяльності за допомогою орієнтації на досягнення цілей підприємства та забезпечення ефективності праці в колективі. Адже в колективі повинна бути чітко визначена субординація між працівниками, яка допоможе уникнути конфліктів під час спільної праці [3]. Кожне сучасне підприємство потребує висококваліфікованого персоналу, який здатен зрозуміти та виконати поставлені завдання. Тому управлінець приділяти особливу увагу не лише процесу досягнення поставлених цілей, а й психологічній мотивації робітників, що є не менш важливим [5].

На жаль, більшість керівників не усвідомлюють важливість та доцільність використання цих методів, водночас ставлять за головну мету отримання бажаних результатів неважливо за яких умов. Проте саме завдяки активному розкриттю людських особливостей та творчого потенціалу працівників процес досягнення поставлених цілей може бути значно швидшим та ефективнішим.

Саме тому, на нашу думку, справжній управлінець зобов'язаний бути обізнаним не лише в теорії організації управління, а й у психології. Адже завдяки вдалому використанні цих знань, він може створити дійсно комфортний клімат на підприємстві, робота в якому буде приносити задоволення працівникам та забезпечувати в кінцевому підсумку максимальний прибуток. Саме підтримання сприятливого психологічного клімату в



колективі на основі розвитку системи управління конфліктами, затвердження норм і правил трудової дисципліни та заходи відповідальності за порушення, усунення бар'єрів спілкування між співробітниками і керівництвом є необхідним для успішного функціонування будь-якого підприємства [2].

Таким чином, основною специфікою соціально-психологічних методів менеджменту є аналіз індивідуальних особливостей кожного працівника, який входить в трудовий колектив. Крім цього, важливим аспектом застосування цих методів є створення на підприємстві системи попередження конфліктних ситуацій, стимулювання їх позитивних наслідків, що безперечно дозволить забезпечити високу ефективність функціонування системи управління на підприємстві.

Отже, успіх будь-якого підприємства чи організації на пряму залежить від вмілого та доцільного використання соціальних та психологічних методів. Саме за допомогою цих методів будь-який керівник здатен налагодити та підтримувати сприятливий психологічний клімат на підприємстві, що безумовно є однією з головних складових успіху підприємства загалом.

#### **Список використаної літератури:**

1. Дуткевич Т. В., Савицька О.В. Практична психологія: навч. посіб. Київ, 2010. 256 с.
2. Поєдинцева В.В. Соціально-психологічні особливості персоналу підприємств малих та середніх підприємств. 2003. Вип. 181. С. 224–230.
3. Прищак М.Д., Лесько О.Й. Психологія управління в організації: навч. посіб. Вінниця. 2016. 150 с.
4. Сазонова Т.О., Єріна В.В. Роль психологічних методів управління у формуванні ефективної діяльності підприємства. *Економічний форум*. 2020. 1(1). С. 103–109.
5. Харченко Г. А., Боровий Ю. М. Особливості соціально-психологічних методів в управлінні підприємством. *Вісн. НТУ «ХПИ». Сер. «Актуальні проблеми управління та фінансово-господарської діяльності підприємства»*. 2013. № 53(1026). С. 178–181.



**Семенчук Ігор Володимирович,**  
*студент 2 курсу за спеціальністю Менеджмент*  
*факультету управління та економіки*  
*Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

### **МЕНЕДЖЕР В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ**

Успішна діяльність підприємства, його розвиток та підвищення конкурентоспроможності значною мірою залежить від персоналу. Вивчення вітчизняного та зарубіжного досвіду показало, що залучення до роботи на підприємстві талановитого менеджера є не менш важливим, ніж інвестиції та використання виробничих потужностей, виробництво нових видів продукції тощо.

Вивченням ролі та місця менеджера в системі управлінні підприємством займалися багато учених, а саме: Т.Ю. Базаров, А.Я. Кібанов, Р.О. Гришкова, Н.А. Ігнатенко, М.М.Лєвшин, Т.О. Плеханова, В.А. Лівенцова, В. О Храмов, А.М. Колот, Ф. Хедоури, Ф. Тейлор та ін.

Визначаючи роль менеджера в системі управління підприємством, варто відмітити, що підприємство – це частинка господарювання, створена органом влади держави або іншими суб'єктами для задоволення потреб здійснення господарської діяльності в процесі виробництва [5].

Менеджер – це людина, що займає посаду управлінця та має повноваження приймати рішення в організації, що функціонує в умовах ринку [1].

Роль менеджера досить суттєво впливає на систему управління підприємством. Для менеджера можна виділити такі управлінські ролі:



– інформаційна роль, оскільки менеджер аналізує інформацію про середовище підприємства, доповідає інформацію для підлеглих, і як підлеглий чітко виконує обов'язок, то залежить результати його праці;

– роль прийняття рішення, оскільки менеджер визначає ресурси підприємства, несе відповідальність за прийняття рішення;

– роль керівника, тобто людина, яка створює позитивні відносини організації, а також мотивує співробітників на високі результати праці.

У системі управління виділяють наступні вимоги до менеджерів:

– високий загальний рівень розвитку;

– дисциплінованість, наполегливість;

– знання справи, комунікабельність;

– великий досвід практичної роботи;

– критичне мислення, рішучість;

– вміння формувати стратегії тощо.

Менеджер втілює у собі здатність створювати власні дії та вчинки. Інколи управлінці керують діями задля вирішення ситуацій, управління проектами, а також уникнення конфліктів між співробітниками. Управлінці мотивують людей займатись формуванням команди та створювати позитивний імідж підприємству.

Таким чином, вони досягають того, щоб працівники самостійно та успішно виконували потрібні дії і тим самим підвищували кінцевий результат. Якщо ж менеджер віддаляється на два кроки, тоді управлятимуть лише інформацією, яка спонукає людей приймати рішення та виконувати певні дії. Це охоплює процес розробки організаційної структури, управління бюджетами, делегування завдань.

У даний час багато менеджерів займаються інформаційним управлінням, коли вони мають план збільшити бюджет організації на певну кількість відсотків та примусити співробітників виконувати його дії та вчинки.

Однак, якщо скористатись порадою бізнесменів, то вони радять звернути увагу на людей, а при інформаційному управлінні – врахувати теперішні дії діяльності на її рівнях функціонування [4].

Вимоги до менеджера зумовлені трансформацією до розвитку економіки та формуванням ринку праці. Вони носять ознаки зацікавлення працевлаштованих та бачать, як діяти в інтересах підприємства [6].

Отже, менеджер в системі управління підприємством виступає основною ланкою ефективності діяльності серед працівників, оскільки саме професійні відносини в манері спілкування та управліннями людьми є частиною діяльності установ, а також з розвитком відносин персоналу та підприємства, створюється потреба в кваліфікованих представниках, які на професійному рівні здійснюють процес управління. Менеджер як лідер не тільки мотивує, надихає, тренує і виховує, підштовхує і виконує функції наставника для підлеглих, він перш за все лідер групи, який створює свою «команду», а також на рівні організації – створює і підтримує певну культуру діяльності.

#### **Список використаних джерел:**

1. Бойчук Ю. Д. Компетентнісний підхід як основа модернізації сучасної освіти. *Освітній простір. Глобальні, регіональні та інформаційні аспекти: наук. метод. журн.* Чернівці: Черемош, 2013. С. 130–135.

2. Господарський кодекс України. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/3615>.

3. Грішнова О.А. Молоді спеціалісти на ринку праці: проблеми конкурентоспроможності та працевлаштування. *Економіка и управление.* 2013. № 2. С. 49–54.

4. Набоков В. І., Основи менеджмента. 5-е вид., перероб. і доп. М. : Видавництво-торгова корпорація «Дашков і Ко», 2012. 556 с.

5. Стеців Л. П. Теоретико-методичні аспекти управління фінансовим станом підприємства. *Наукові записки.* 2014. № 1–2. С. 44–48.



**Мельничук Ольга Василівна,**  
*здобувачка вищої освіти на магістерському рівні  
факультету управління та економіки  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

## **ПРИРОДА ТА ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІНСЬКОГО КОНТРОЛЮ**

В умовах, що характеризуються високою невизначеністю і нестабільністю зовнішнього середовища, ефективне управління організацією передбачає більший обсяг контрольної роботи. Більш того, в силу розвитку конкурентних відносин, стрімкого розвитку і зміни технологій, зростаючої диверсифікації бізнесу і ускладнення бізнес-процесів управління істотно ускладнюється, а це зумовлює ускладнення її контрольних систем. Тому управлінський контроль набуває характеру базису, присутнього на всіх рівнях управління. Управлінський контроль, за інших рівних умов, є гарантією успішної діяльності організації.

Класична дилема суті контролю, що впливає з його місця і ролі в системі управління, полягає в пошуку балансу між порядком і гнучкістю. Завдання полягає в знаходженні балансу між прагненням підвищити передбачуваність діяльності працівників і бажанням виробити у них ініціативне і творче ставлення до роботи, а також уміння адекватно і швидко реагувати на перетворення і зміни. Якщо перше передбачає посилення адміністрування і контролю, контролю дій персоналу, то друге вимагає номінальних контрольних процедур і контролю результатів робіт [1; 2].

Класична дилема управлінського контролю стосовно господарюючих суб'єктів проявляється у вигляді пошуку балансу між централізацією і децентралізацією в системі управління. Це особливо актуально для горизонтально-інтегрованих організацій, наприклад, для корпорацій холдингового типу. Пошук такого балансу є центральною проблемою в системі корпоративного управління і визначається роллю корпоративного центру [1, с. 15].

У практичній діяльності мають місце два підходи до використання терміну «управлінський контроль». При першому підході управлінський контроль – це моніторинг, перевірка діяльності персоналу, процесів і об'єктів, тобто дія, при другому – панування над людьми, ситуацією і організаціями, можливість визначати їх стан і розвиток, мати вирішальний вплив на них, тобто стан. Перший підхід передбачає трактування управлінського контролю як джерела інформації, другий отожднює його з владою; якщо перший підхід відображає процес управлінського контролю як певного етапу управлінського циклу, тобто дії, другий – як результат процесів управління і контролю, тобто ефект реалізованих управлінських впливів.

Контроль має явно виражені психологічні аспекти: люди розглядають контроль, перш за все, як обмеження їх свободи, як перешкоду на шляху до досягнення поставлених ними особистих цілей. Люди чинять опір контролю їх діяльності і виявляють негативне ставлення до контролерів [3, с. 890]. Цей фактор багато в чому визначав негативне ставлення до контролю у вітчизняному бізнес-середовищі. Такому становищу сприяють також форми і методи контролю, що застосовуються у вітчизняній практиці менеджменту, і особливо в державному і муніципальному управлінні.

Контроль – це бажання людей зберегти усталений порядок речей. У цьому полягає одна з головних причин опору людей змінам: люди чинять опір нововведенням, оскільки їх наслідком є втрата контролю над ситуацією. В результаті змін людям доводиться змінюватися самим, а коли ці зміни нав'язуються ззовні, без належної підготовчої і роз'яснювальної роботи, у них виникає відчуття втрати контролю над власним життям [4, с. 65–66]. З цієї

причини багато людей дуже болісно змінюють місце роботи, місце проживання, користуються застарілими обладнанням і технологіями.

Управлінський контроль – це можливість виявлення проблем і попередження їх на ранній стадії, забезпечення бажаного стану об'єктів і процесів. Тут доречний вираз «ми отримуємо тільки те, що контролюємо». По-перше, ми контролюємо дійсно важливе для нас, по-друге, ті аспекти, які ми не контролюємо, в силу відсутності інформації про них, не беруть участі в нашому розумовому процесі в ході підготовки і прийняття управлінських рішень і наших дійх. Таким чином, контролюючи питання, об'єкти і процеси, які нас цікавлять, пріоритетні критерії і показники, ми маємо постійну інформацію про їх діяльність та стан, що дає нам можливість своєчасно виявити суттєві відхилення і застосувати коригувальні дії щодо них, забезпечити бажаний стан об'єктів контролю в постійному режимі.

Контроль – це найважливіша функція менеджменту, тісно пов'язана з іншими функціями. За місцем в процесі управління контроль носить, швидше за все, міжфункціональний характер, оскільки присутній у всіх інших функціях і дає інформацію про успішність реалізації як інших функцій, так і процесу управління в цілому. Без певних контрольних процедур не можуть бути ефективно виконані інші базові функції менеджменту: планування, організація, мотивація, а також специфічні (управлінські рішення і комунікації) та об'єднувальні функції (керівництво і лідерство).

Управлінський контроль є базовим джерелом інформації у процедурах ухвалення управлінських рішень; супроводжує весь управлінський процес, починаючи як з визначення цілей організації і завершуючи оцінкою успішності їх досягнень, так і підготовку, прийняття, реалізацію окремих управлінських рішень та оцінку їх успішності. Крім того, існуючі форми контролю і методи їх застосування багато в чому характеризують систему менеджменту, стилі керівництва і культуру організації.

Таким чином, управлінський контроль відіграє важливу роль у нашому повсякденному житті і професійній діяльності. Як джерело інформації, він багато в чому визначає прийняті рішення, як фактор влади - сприяє упорядкуванню життєдіяльності людей і суспільних процесів у цілому. На завершення необхідно відзначити, що в сучасних умовах, які характеризуються посиленням конкурентних відносин, широкомасштабним поширенням нових ресурсо-, енерго- та працезбережувачих технологій, зростаючої диверсифікації та транснаціоналізації бізнесу, зростанням частки великих недержавних організацій корпоративного типу в світовому промисловому виробництві і торгівлі, залученістю найбільших корпоративних структур в усі види соціального управління, виникає необхідність посилення уваги теоретиків і практиків корпоративного управління до питань управлінського контролю, оскільки майбутнє вимагатиме нових підходів до розробки адекватних систем, здатних утримати порядок у найскладніших системах господарювання.

#### **Список використаних джерел:**

1. Муллахметов Х. Ш. Контроль в системе социально-экономических отношений. *Контроллинг: технологии управления*. 2010. № 3. С. 14–19.
2. Муллахметов Х. Ш. Методологические подходы к организации контрольной деятельности. *Контроллинг: технологии управления*. 2009. № 3. С. 8–16.
3. Маллинз Л. Менеджмент и организационное поведение: учеб.-практ. пособие. Минск: Новое знание, 2003. 1039 с.
4. Бойетт Д. Г., Джимми Т. Б. Путеводитель по царству мудрости: лучшие идеи мастеров управления. М.: ЗАО «ОлимпБизнес», 2004. 416 с.



**Шурко Діана Валентинівна,**

## ВПЛИВ COVID-19 НА ЕКОНОМІКУ КРАЇН СВІТУ

Пандемія коронавірусу і карантин викликали небачену за останнє сторіччя економічну кризу. Закриті магазини зменшили попит на товари, а попит на деякі послуги скоротився майже на 100%. За останніми розрахунками Світової організації торгівлі, падіння обсягів міжнародної торгівлі через COVID-19 в цьому році може скласти до 18,5%, що боляче вдарить по експортоорієнтованих економік [3].

В результаті поширення коронавірусної хвороби у 2020 році такі компанії зі світовим ім'ям, як Apple, Toyota, Starbucks, McDonald's та Volkswagen, призупинили виробництво чи продажі в Китаї. Під загрозою опинилися світові виробничі ланцюжки – від електроніки й авто до курятини. Провідні авіакомпанії світу тимчасово скасували рейси до Китаю [1].

На світову економіку сильніше вплинуло число людей, які бояться коронавірусу COVID-19, ніж число хворих. Страх змінює поведінку людей. І він змінює поведінку тих, хто приймає рішення. Боязнь вірусу змінює пропозицію і попит в світовій економіці. На пропозицію позначається припинення виробництва в Китаї, що знижує і загальносвітове виробництво. В 2020 році частка Китаю у світовій обробній промисловості становить близько 25%. У 2003 році, коли лютувала атипова пневмонія, цей показник у КНР був всього 11%. Сьогодні Китай – це ланка в глобальних ланцюжках поставок, а тому зупинка виробництва в КНР суттєво знизить економічну активність у світі, а також вплине на продуктивність інших компаній, що входять в ланцюжка поставок [2].

Таблиця 1

### Показники падіння ВВП

Країна	Падіння ВВП у 2020р (%)	
	Перший квартал	Другий квартал
Австралія	–	7%
Бразилія	–	9,7%
Китай	6,8%	3,2%
Японія	–	7,8%
Німеччина	2%	9,7%
Італія	5,4%	12,8%
Франція	5,9%	13,8%

Найбільші економіки світу у другому кварталі 2020 року через наслідки, спричинені пандемією коронавірусу, пережили найбільші та рекордні показники падіння ВВП (табл. 1). Зокрема, Австралія вперше з 1991 року вступила в рецесію після того, як її ВВП скоротився на 7% у другому кварталі 2020 року. Це означає найвище щоквартальне скорочення економіки Австралії, зростання якої не було навіть перервано світовою фінансовою кризою 2008 року. Найбільша економіка Латинської Америки – Бразилія зафіксувала рекордний обвал ВВП у розмірі 9,7% між квітнем і червнем 2020 року. Вона стала другою країною, яка найбільше постраждала від пандемії.

Друга за економічною потужністю держава у світі – Китай уникнула падіння економіки, стримуючи епідемію. Її ВВП у другому кварталі 2020 року зріс на 11,5%, після того як у першому впав на 10%. Річне падіння становило 6,8% у першому кварталі та відскок на 3,2% у другому. При цьому рівень зростання залишається набагато нижчим, ніж той, який зафіксовано урядом Китаю упродовж останніх десятиліть. У сусідньої Японії найважчими виявилися три місяці: у другому кварталі її ВВП за період з січня по березень 2020 року знизився на 7,8%, що свідчить про найстрімкіше падіння ВВП з 1980 року [3].

Найбільша економіка Європи – Німеччина зафіксувала спад ВВП на рівні 9,7% у другому кварталі після падіння на 2% у першому. Вплив пандемії на німецьку економіку, як

очікується, буде менш серйозним, ніж прогнозували економісти. На відмінну від Німеччини Італія, яка пережила слабке зростання до коронавірусної кризи, а її найбагатший регіон Ломбардія, стала європейським епіцентром пандемії, вступила у рецесію із падінням ВВП на 5,4% у першому кварталі та на 12,8% у другому. ВВП Франції після більш жорсткого і тривалого стримування, ніж її сусід Німеччина, навесні впав на 13,8%, після скорочення цього показника на 5,9% між січнем і березнем 2020 року. За оцінкою Національного інституту статистики та економічних досліджень (INSEE), це був найгірший квартал, коли-небудь зафіксований з повоєнного періоду в історії Франції [3].

За офіційними даними Державної служби статистики України, в першому півріччі 2020 року Україна дещо скоротила обсяги експорту своїх товарів за кордон. В цілому за перші 6 місяців цього року, на які припав пік економічної кризи і жорсткий карантин, український експорт скоротився на 6,4% (по відношенню до першого півріччя попереднього року) або ж на півтора мільярда доларів. Набагато істотніше постраждав імпорт товарів в Україну - він впав на 14,3% або ж більш ніж на чотири мільярди доларів [4].

Також за період пандемії мільйони людей по всьому світу втратили роботу – причому як в країнах, що розвиваються, так і в розвинених. Хтось потрапив під масові скорочення, до яких бізнес був змушений вдаватися для зменшення витрат в період «локдауна», когось роботодавці ще в березні-квітні 2020 року відправили у безстрокову неоплачувану відпустку, інші звільнилися самі, щоб перечекати пандемію в власного будинку. Причому найсильніше постраждали працівники, які і до пандемії перебували у відносно уразливому фінансовому становищі – лінійні співробітники сфери послуг, роздрібною торгівлі, індустрії гостинності.

Варто зазначити, що обмеження на переміщення, соціальна дистанція та карантинні заходи, покликані зменшити поширення вірусу, звичайно, впливають на економіку, але не є ключовими проблемами. Набагато більший вплив на економіку надають збільшення термінів доставки вантажів і нові особливості митного декларування.

За аналітичними даними всі наслідки Covid-19 можна розділити на короткострокові, які почали проявлятися з першого дня пандемії, і на довгострокові, які будуть переслідувати світову економіку багато років [5].

Але не все так погано як здається на перший погляд. В період пандемії деякі сфери економіки показали істотне зростання [5]:

- e-commerce (особливо, доставка їжі);
- онлайн-розваги (наприклад, YouTube або стрімінгові сервіси);
- виробництво і продаж медичних товарів;
- дистанційна медицина (MedTech);
- доставка продуктів харчування.

Загальним підсумком епідемії, ймовірно, стане зниження глобальної інфляції. Це пов'язано з тим, що знижений попит на сировину призводить до зниження цін на нього. Менший попит на послуги (наприклад, готелів) теж, по всій видимості, призведе до зниження цін на них, принаймні в короткостроковій перспективі. Проблеми в ланцюжках поставок в теорії можуть підвищити ціни на готові товари. Однак бізнес зазвичай не поспішає підвищувати ціни на товари, якщо проблеми з поставками носять тимчасовий характер. Якщо компанія припускає, що вірус буде створювати проблеми місяць або два, вона навряд чи буде засмучувати покупців, піднімаючи ціни на такий короткий час.

Отже, в результаті проведеного дослідження однозначно можна сказати, що світова економіка вже знаходиться в рецесії, оскільки наслідки впливу пандемії Covid-19 на економічну активність має все значніший вплив з плином часу.

#### **Список використаних джерел:**

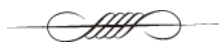
1. Коронавирус: обвалит ли он мировую экономику и как ухудшит жизнь украинцев. URL: <https://slavdelo.dn.ua/2020/02/04/koronavirus-obvalit-li-on-mirovuyu-ekonomiku-i-kak-uhudshit-zhizn-ukraintsev/>.

2. Экономика страха: как коронавирус изменит бизнес и потребителей. URL: <https://www.forbes.ru/biznes/395525-ekonomika-straha-kak-koronavirus-izmenit-biznes-i-potrebiteley>.

3. Пандемія COVID-19 спричинила рекордне падіння світової економіки – ЗМІ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3091815-pandemia-covid19-spricinila-rekordne-padinna-svitovoi-ekonomiki-zmi.html>.

4. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

5. Экономические последствия коронавируса URL: <https://zubrcapital.com/ru/blog/ekonomicheskie-posledstviya-koronavirusa>.



**Воробець Уляна Ярославівна,**  
здобувачка вищої освіти на магістерському рівні  
факультету управління та економіки  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова

## ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ КОМУНІКАЦІЙНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ НА ПІДПРИЄМСТВІ

В сучасному суспільстві все більше зростає роль інформації та комунікацій. В той же час, обмін інформацією, який впливає на процес управління і допомагає підприємству досягати своїх намічених цілей, називається ефективною комунікацією. Саме тому роль комунікаційного менеджменту полягає, насамперед, в інформативному забезпеченні здійснення всіх видів і форм менеджменту, оскільки основним ресурсом менеджменту є інформація, а основною технологією - комунікація. Вагомий внесок в дослідження комунікативного менеджменту зробили такі вітчизняні вчені, як: А. Б. Звіринців, Н. І. Григор'єва, Т. М. Орлова, Г. Г. Почепцов, М.Г. Федотова та ін. Проте, на сьогоднішній день єдиного визначення сутності комунікаційного менеджменту повністю немає.

Вивчаючи думки різних авторів, ми виокремили різні аспекти комунікаційного менеджменту:

- 1) як вид управління економічними системами [3];
- 2) як один із напрямків діяльності організації [2];
- 3) як зв'язки з громадськістю (PR-діяльність) [4];
- 4) як діяльність, що включає всю сукупність управлінських процедур і операцій.

Найбільш поширеним визначенням комунікаційного менеджменту є розуміння його як теорії та практики управління соціальними комунікаціями як всередині підприємства, так і між підприємствами та його середовищем, спрямована на проведення оптимально сприятливих для підприємства комунікаційних процесів, формування та підтримку іміджу та громадської думки, досягнення згоди, співробітництва та визнання.

При формуванні системи комунікаційного менеджменту на підприємстві необхідно враховувати функції, які він виконує (рис. 1).

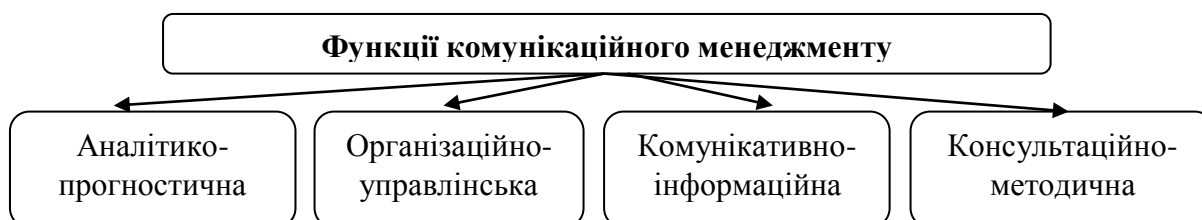


Рис. 1. Функції комунікаційного менеджменту

З даного рисунку видно, що до функцій комунікаційного менеджменту належить: – аналітико-прогностична (аналіз використання, прогнозування тенденцій);

- організаційно-управлінська (забезпечення цілей організації або служб PR, організаторська і управлінська діяльність по виконанню намічених планів, оперативна вироблення заходів тощо);
- комунікативно-інформаційна (досягнення взаєморозуміння, гармонії, забезпечення керівництва організації необхідною інформацією);
- консультативно-методична (виступає в якості радника керівника, кандидата в депутати та ін.) [1].

Також при формуванні системи комунікаційного менеджменту необхідно врахувати етапи комунікаційного процесу (рис. 2).

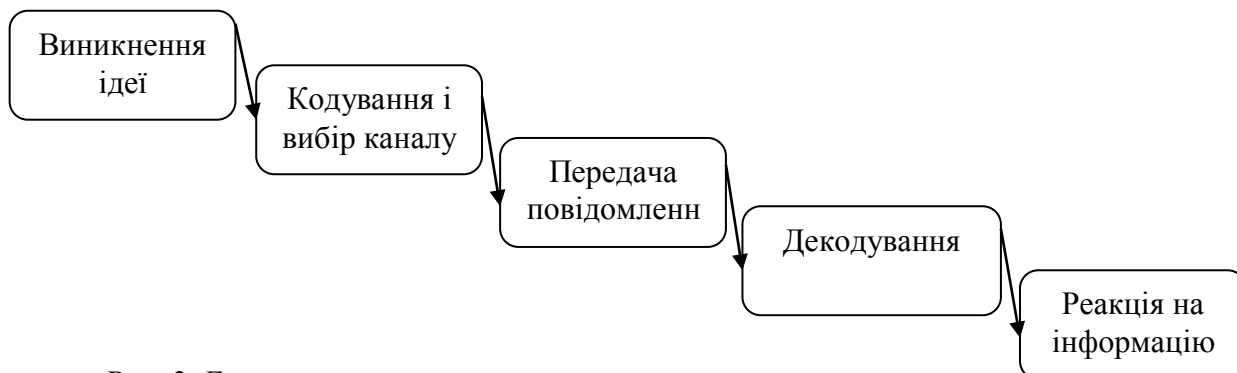


Рис. 2. Етапи комунікаційного процесу

Розглянемо їх більш детально:

Етап 1. Виникнення ідеї, на якому відправник формує ідею або повідомлення, що має стати предметом комунікативного процесу.

Етап 2. Кодування і вибір каналу, де відправник повинен закодувати ідею – перетворити її у повідомлення за допомогою символів (слова, інтонації, жести, міміка, письмове повідомлення) та обирати канал для передачі повідомлення (усний, письмові матеріали, електронні засоби зв'язку).

Етап 3. Передача повідомлення, де відправник використовує обраний канал для передачі повідомлення.

Етап 4. Декодування – процес, за допомогою якого одержувач повідомлення перетворює одержані символи в конкретну інформацію та інтерпретує її значення.

Етап 5. Реакція на інформацію – відповідь одержувача на інформацію, яку він отримав внаслідок комунікативного процесу. Якщо реакція на інформацію, що надійшла, стала відома відправнику інформації, то мова йде про зворотній зв'язок.

Варто відмітити, що на ефективність комунікаційного процесу значний вплив здійснює зворотній зв'язок, при якому відправник і одержувач інформації міняються ролями[2].

Таким чином, на сучасному етапі економічного розвитку призначення комунікаційного менеджменту як системи полягає у формуванні та використанні всіх видів капіталу економічної системи шляхом організації комунікативного простору для створення додаткової доданої вартості, яка є основою економічного зростання, забезпечує конкурентоспроможність економічної системи та ефективність діяльності підприємства.

#### Список використаних джерел:

1. Бурмака Т. М. Комунікативний менеджмент: конспект лекцій (для студентів бакалаврату всіх форм навчання спеціальності 073 – Менеджмент). Харків: ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2019. 69 с.
2. Іщенко М. І. Комунікаційний менеджмент в сучасних організаціях. *Менеджер*. 2018. № 3. С. 39–45.
3. Орлова Т. М. Коммуникационный менеджмент в управлении экономическими системами: автореф. дис. д-ра экон. наук. Рос. Акад. госслужбы при Президенте РФ. Москва, 2002. 16 с.





**Шмига Андрій Олегович,**  
*студент 1 курсу за спеціальністю Менеджмент  
факультету управління та економіки  
Хмельницького університету управління та права  
імені Леоніда Юзькова*

## **СУТНІСТЬ ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ**

Сучасний суспільний розвиток характеризується новим етапом у своєму прогресивному поступі – формуванням інформаційного суспільства, яке уже стало цифровим. Цифрова економіка (англ. Digital economy) – економіка, що базується на цифрових комп'ютерних технологіях. Цифрову економіку також іноді називають інтернет-економікою, новою економікою, глобальною мережею економічної і соціальної діяльності, котра є доступною через такі платформи як Інтернет, мобільні мережі.

Цифрові та інформаційні технології постійно вдосконалюються та об'єднуються в глобальні мережі, інтегруються в різні сфери життя суспільства і змінюють глобальну економіку. Великі компанії світу вбачають у впровадженні передових технологій один із головних чинників інноваційного розвитку. Однак Україна сьогодні відстає у розвитку та якості інформаційно-мережевого сектору економіки. Україна лише розробляє стратегію створення власного цифрового ринку (бізнесу) і залишається сферою з непокритим потенціалом [1, с. 92].

Отже, питання щодо тенденції напрямів розвитку цифровізації та інформатизації є актуальним як у практичній діяльності, так і в наукових дослідженнях, адже цифрова економіка передбачає перетворення усіх сфер діяльності.

Розвитку цифрової економіки та інформаційно-комунікаційних процесів значну увагу приділяли вітчизняні та зарубіжні вчені, зокрема: А.П. Добринін, Л.А. Захарченко, Г.Т. Карчева, В.І. Ляшенко, Н.Ю. Подольчак, М.В. Руденко, Г.Г. Чмерук та ін. Разом з тим, шляхита напрями розвитку інформатизації та цифровізації економіки в Україні залишаються недостатньо розкритими, що потребує постійних досліджень у цій царині.

Сьогодні технологічно-інноваційний розвиток світового суспільства перебуває у зростаючій фазі і характеризується четвертою промисловою (комп'ютерною) революцією, виникненням глобальних науково-технічних мереж, розповсюдженням Інтернет-технологій. Усе більша частка суспільного та приватного багатства представлена знаннями та інформацією, а не матеріальними об'єктами, адже сьогодні саме вони формують основну масу інновацій, які призвели до виникнення цифрової економіки. Важливим складником сучасного глобального ринку є процес розвитку цифровізації та інформатизації економіки. Цифровізація – це процес переходу до цифрового бізнесу (цифрової економіки) на основі застосування сучасної комп'ютерної техніки [2, с. 63].

В сучасних умовах, особливо за пандемії COVID-19, прогресивний соціально-економічний розвиток можливий лише за умови цифрових перетворень. Саме цифрова економіка є акселератором соціально-економічного життя суспільства у сучасному світі, саме вона здатна стрімко підвищити ВВП країни. За даними Всесвітнього економічного форуму, у 2015 році частка цифрової економіки у загальносвітовій економіці перевищила 20% і стрімко зростає. Важливо відзначити, що поняття цифровізації економіки в Україні принципово відрізняється від того, що наразі відбувається у світі. В Україні поняття “цифровізації” сконцентровано винятково на створенні нових видів СЕРВІСІВ, що базуються на зборі та аналізі даних з різних фізичних об'єктів (будівель і споруд,

транспортних засобів, промислового устаткування тощо) і не охоплює питання кардинальної зміни ситуації у виробничій системі, підходів до проектування, виробництва, збуту та експлуатації цих фізичних об'єктів.

Рівень цифровізації економіки України істотно різниться, залежно від конкретної галузі. У таких сферах, як фінансові послуги, надання послуг зв'язку, логістика українські компанії використовують досягнення інформаційних технологій так само широко, як і закордонні конкуренти. Проте, цифровізація майже не торкається української промисловості, яка демонструє тенденцію до стрімкого скорочення темпів свого розвитку. Для України критичною проблемою є технологічне відставання та консервування цієї відсталості. Україна не лише не спромоглася на технологічний прорив, але й втратила досягнуті позиції [3].

Для сфери медицини цифрова економіка означає поступовий перехід до онлайн-медицини або е-медицини. Наприклад, на заміну періодичного медичного огляду передбачається використання сенсорів і датчиків онлайн-спостереження за окремими групами пацієнтів. Цифрова економіка в освіті передбачає запровадження поняття «цифрова освітня послуга», коли учень має в школі доступ до Wi-Fi з високою мінімальною швидкістю, електронні підручники, планшет, мультимедійний контент тощо.

Розбудові цифрової економіки сприяє запровадження підприємствами у всіх процесах діяльності досягнень сучасних технологій. Від створення підприємством міцного інформаційного потенціалу, який відображає інформаційну забезпеченість підприємства інноваційним продуктом, ступеня його інформатизації, необхідного для прийняття ефективних інноваційних рішень, значною мірою залежать розвиток підприємства та його конкурентоспроможність. Потенціал у загальному підході до визначення сутності відображає здатність до здійснення будь-якої діяльності та отримання найкращих результатів [4, с. 103].

Цифрова економіка є дієвою складовою розвитку системи державного управління, національної економіки, підприємництва та суспільства в цілому. Перехід до цифрової економіки є елементом національної безпеки, конкуренції вітчизняної економіки в глобальному просторі у довготерміновій перспективі. Однак існування концепцій державних програм розвитку, які не знаходять відображення у реальних кроках, демонструє неефективність розвитку в цьому напрямі.

Таким чином, для розвитку вітчизняної цифрової економіки потрібно створити дієву інфраструктуру для взаємодії державних органів із суспільством та бізнесом для оптимізації різноманітних соціально-економічних процесів; сформувати сприятливі умови для цифрової трансформації виробництва та впровадження цифрових інновацій у підприємництво. Перспективою подальших досліджень є дослідження цифрової якості життя, використання цифрових технологій у ринку освіти та праці [5, с. 38].

#### **Список використаних джерел :**

1. Соколова Г.Б. Деякі аспекти розвитку цифрової економіки в Україні. *Економічний вісник Донбасу*. 2018. № 1(51). С. 92–96.
2. Руденко М.В. Цифровізація економіки: нові можливості та перспективи. *Економіка та держава*. 2018. № 11. С. 61–65.
3. Цифрова економіка: тренди, ризики та соціальні детермінанти. Центр Разумкова, 2020. URL : [https://razumkov.org.ua/uploads/article/2020\\_digitalization.pdf](https://razumkov.org.ua/uploads/article/2020_digitalization.pdf).
4. Федонін О.С. Потенціал підприємства: формування та оцінка. Київ : КНЕУ, 2006. 316 с.
5. Марченко О.Цифрова Економіка в Україні: основні тенденції та перспективи розвитку. *Галицький економічний вісник*. URL : [https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk\\_tntu](https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu) Galician economi.



*Дригула Анастасія Володимирівна,*

## **ВПЛИВ COVID-19 НА РИНОК ПРАЦІ ТА БЕЗРОБІТТЯ**

В сучасних пандемії України все більшої актуальності набувають проблеми зайнятості населення, запобігання масового безробіття та ефективного функціонування ринку праці. Це, в першу чергу, залежить від соціально-економічного стану в країні, структурних змін та інноваційно-інвестиційного розвитку підприємств. Окрім того, відносини, що виникають на ринку праці, потребують особливої уваги з боку держави в умовах масових звільнень та зупинки бізнесу. Тому дослідження процесів, що відбуваються на ринку праці України, напрямів його ефективного функціонування в умовах карантинних обмежень та пандемії, є досить актуальними.

У 2020 році одним з головних чинників впливу на економічні процеси виявився фактор розповсюдження пандемії COVID-19. У відповідь на пандемію COVID-19 відбулись суттєві зміни у життєдіяльності багатьох держав світу, у тому числі і в Україні. Так, було запроваджено надзвичайний стан в цілому в країнах або в окремих регіонах чи сферах; майже у всіх країнах запроваджено санітарно-епідеміологічні заходи (карантинні зони, перевірка температури, скасування масових заходів, закриття навчальних та культурно-розважальних закладів); встановлено обмеження виїзду/в'їзду до країн та пересування всередині країн; посилено роль державного управління в надзвичайних умовах; встановлені обмеження трудової діяльності; введені нові дистанційні форми праці та освіти.

Такі безпрецедентні кроки спричинили уповільнення економічного розвитку у країнах світу, у т.ч. ЄС. За даними ДСЗ статус безробітного у січні – червні 2020 року отримали 829,4 тис. Осіб, з них 324,1 тис. Осіб отримало цей статус з 12.03.2020 до 30.06.2020. При цьому вже у червні чисельність безробітних почала скорочуватись порівняно із травнем та квітнем. Загалом це є сезонним явищем, і те, що в цьому році воно не порушилось, свідчить про поступове повернення економіки до «звичного» порядку справ.

Науково-технічний прогрес призводить до масової автоматизації, роботизації, комп'ютеризації, цифровізації і, відповідно, до суттєвих змін у структурі зайнятості, які створюють серйозні виклики для ринків праці та освіти. Варто зазначити, що і перед вітчизняними навчальними закладами усіх рівнів вакредитації стоять першочергові завдання у підготовці висококваліфікованих спеціалістів, які будуть конкурентоспроможними на ринку праці та зможуть бути мобільними в ситуації дистанційного режиму роботи.

Діджиталізація – це глобальна тенденція, яка зачіпає всі галузі економіки. Вона впливає на: створення нових і втрату старих робочих місць; зростання попиту на професії майбутнього; підвищення ризиків безробіття і соціальної напруги; відповідну реакцію системи освіти. Тому державі потрібно реформувати політику зайнятості з метою захисту населення від масового звільнення, здійснювати підтримку безробітних внаслідок інноваційного розвитку та цифровізації економіки.

Регулювання ринку праці є важливим напрямом розвитку національної економіки та об'єктивно необхідним процесом, оскільки безпосередньо впливає на розширення зайнятості, підвищення добробуту та якості життя населення. В процесі регулювання ринку праці держава повинна створити відповідні умови для формування людського капіталу на всіх його стадіях: відтворення, становлення, розвитку, виходу з ринку праці. Податкова політика нашої держави призводить, на жаль, до функціонування неформальної зайнятості, що впливає на недоотримання доходів державного та місцевого бюджетів, а також на неможливість найманими працівниками отримувати у непередбачених випадках соціальні виплати, пенсії в майбутньому.

**Кількість осіб зареєстрованих як безробітні**

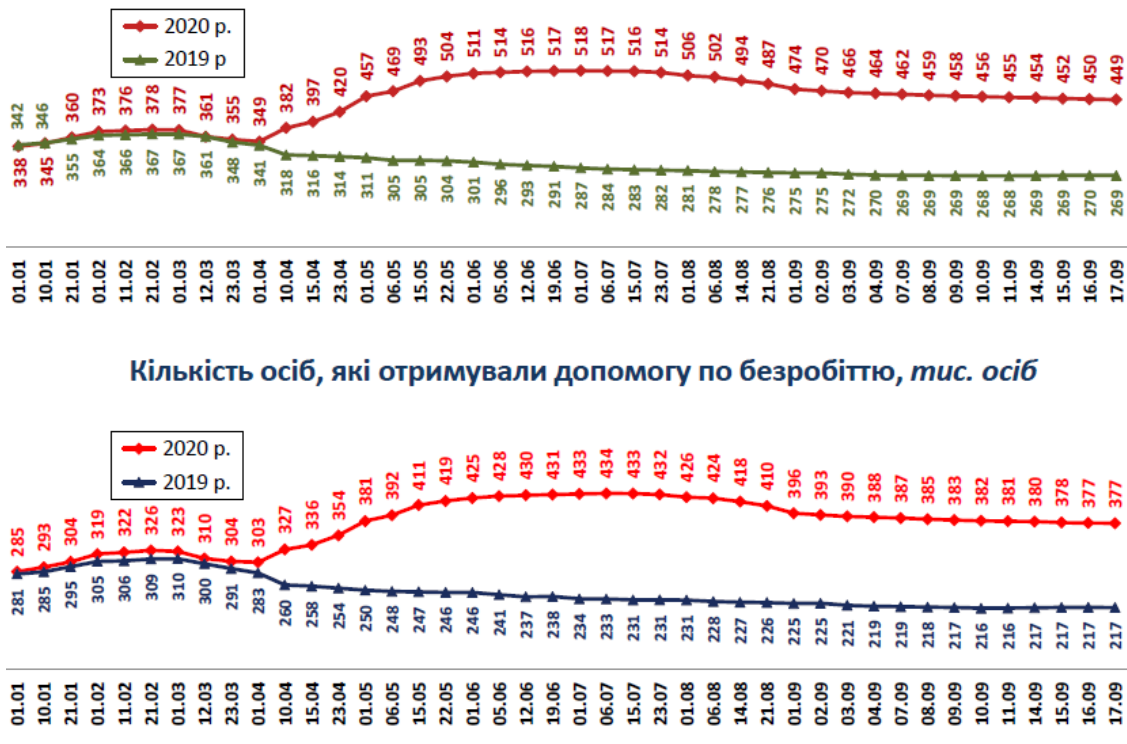


Рис.1. Статистика безробіття в Україні [1]

Пандемія продемонструвала, що попри декларовані соціальні зобов'язання держави, їх обсяг доводиться постійно скорочувати, а відповідальність перерозподіляти на інші рівні – місцевий, корпоративний та дедалі частіше – на рівень індивіду. Погано працюють соціальні ліфти: багато громадян не можуть у повній мірі реалізувати свої професійні знання, знайти гідну роботу. Черех брак державної допомоги бізнесу в умовах карантину, недостатньо реалізується потенціал людей, які мають менші, ніж інші, здібності або обмежені фізичні можливості працювати, кому важко долучитись до стандартних умов праці та трудових відносин. У суспільстві існує надмірна нерівність у доходах і у доступі до ресурсів та суспільних благ. Певний ступінь диференціації є природнім для зрілої ринкової економіки, Проте надмірний розрив сприймається як несправедливість і слугує джерелом соціальної напруженості. На сьогоднішній день Україна все ще перебуває на етапі нестабільної моделі суспільного устрою та розподілу соціальної відповідальності. Функціонування соціальної політики відбувається у складних соціально-демографічних, економічних, політичних умовах.

#### Список використаних джерел:

1. Державна служба статистики України. URL: [www.ukrstat.gov.ua](http://www.ukrstat.gov.ua).
2. Як пандемія COVID-19 змінила ринок праці в Україні. Укрінформ. Мультимедійна платформа іномовлення в Україні. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3104312-ak-randemia-covid19-zminila-rinok-praci-v-ukraini.html>.
3. Карантинне безробіття в Україні. URL: <https://www.dcz.gov.ua/publikaciya/karantynn-e-bezrobittya-v-ukrayini-zroslo-mayzhe-na-tretnyu>.



**Півхлопко Діана Русланівна,**  
студентка 3 курсу за спеціальністю Менеджмент  
факультету управління та економіки  
Хмельницького університету управління та права

## **ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ПРИБУТКОМ ПІДПРИЄМСТВА ЕНЕРГЕТИЧНОЇ ГАЛУЗІ В УКРАЇНІ**

Прибуток є важливою складовою, яка відображає фінансовий результат діяльності підприємства та характеризує ефективність виробництва. Механізм ефективного управління прибутком повинен сприяти підвищенню ефективності виробництва і стимулювати його розвиток. В умовах мінливого середовища актуальною проблемою стає дослідження системи управління прибутком підприємства.

Прибуток – це основний чинник, який впливає на можливість забезпечення фінансування багатьох програм підприємства, пов'язаних із розширенням потужностей, підвищенням якості послуг, зміцненням конкурентноспроможності. За рахунок прибутку формуються бюджетні ресурси держави та здійснюється фінансування розширення підприємств.

Управління прибутком представляє процес пошуку і прийняття управлінських рішень за всіма основними аспектами його формування, розподілу і використання на підприємстві. Щодо політики управління розподілом прибутку підприємства, то вона повинна відображати основні вимоги загальної стратегії розвитку підприємства, забезпечувати підвищення його ринкової ціни, формувати необхідні обсяги інвестиційних ресурсів, забезпечувати матеріальні інтереси власників і працівників [2].

Система управління прибутком повинна бути інтегрована із загальною системою управління підприємством, оскільки прийняття рішень у будь-якій сфері діяльності підприємства впливає на рівень прибутку. Необхідною метою підприємницької діяльності будь-якого підприємства є систематичне одержання прибутку.

АТ «Хмельницькобленерго» є невід'ємною частиною об'єднаної енергетичної системи України та відноситься до стратегічно важливих підприємств держави, основною метою діяльності якого є передача та надійне постачання електричної енергії споживачам Хмельницької області, на умовах укладених договорів за тарифами, що регулюються відповідно до вимог чинного законодавства України, а також отримання прибутку від основних видів діяльності для задоволення інтересів акціонерів та розвитку компанії [2].

Головною метою для АТ «Хмельницькобленерго» є максимізація прибутку на основі оптимізації трьох чинників – спожитих ресурсів, обсягу наданих послуг і тарифу.

З 1 січня 2021 року була встановлена єдина ціна на електроенергію на рівні 1,68 грн. за Квт/год. Середнє споживання електроенергії одним домогосподарством в Україні складає 170 Квт\*год. Тобто люди в середньому тепер будуть сплачувати 285 грн. в місяць. До цього середній платіж складав 210 грн. Тобто зростання на місяць приблизно складе 75 грн. [1].

Показник чистого прибутку є найважливішим фінансовим показником, оскільки є джерелом подальшого розвитку підприємства. На жаль він не є стабільним на підприємстві і кожного року змінюється. За підсумками фінансово-господарської діяльності у 2020 році організацією отримано чистий прибуток у розмірі 146 038 тис.грн. [4].

Розподіл чистого прибутку підприємства не має постійної структури, відрізняється зменшенням частки прибутку реінвестованої на розвиток виробництва та нестабільністю дивідендної політики в цілому, що, у свою чергу, свідчить про відсутність елементів ґрунтового стратегічного управління.

Стимулююче регулювання (RAB-регулювання) – це система тарифоутворення на основі довгострокового регулювання тарифів, спрямованого на залучення інвестицій для будівництва та модернізації інфраструктури електричних мереж та стимулювання ефективності витрат електророзподільних компаній.

Стимулююче регулювання передбачає встановлення величини необхідного доходу залежно від досягнення встановлених показників надійності електропостачання та якості обслуговування споживачів, а також мотивує регульовані компанії до зниження витрат [3].

Труднощі запропонованої методики полягають у неможливості оцінити ефективність витрат компанії, оскільки, незважаючи на жорсткий контроль з боку держави, нецільове використання коштів важко виявити.

Діяльність обласних підприємств енергетичної галузі відбувається не лише за рахунок тарифів на електроенергію, а й за рахунок залучення зовнішніх інвестицій. Це можуть бути кошти від продажу акцій або від ринкової прибутковості активів, в даному випадку це можливе лише після переходу на управління за центрами прибутку. За останні п'ять років у підприємства цієї сфери було вкладено 14 млрд. грн., в той час як відповідно до плану розвитку електричних мереж ця цифра повинна була скласти 68 млрд грн. [2].

Отже, прибутковість підприємства є ключовим показником, який одночасно відображає результати фінансово-господарської діяльності та забезпечує ідентифікацію напрямів і резервів її підвищення.

Впровадження стимулюючого регулювання, маючи на меті створення привабливого інвестиційного клімату, також дозволить підвищити якість постачання електроенергії та ефективність операційної діяльності. Таким чином, проведений аналіз та запропоновані заходи дозволять підвищити як якісні, так і кількісні параметри системи управління прибутком підприємства та матимуть позитивний вплив у вигляді підвищення показників рентабельності. RAB чи не RAB: як обленерго порозумітися зі споживачами щодо тарифів.

#### **Список використаних джерел:**

1. Інформація щодо цін (тарифів) на електричну енергію та соціальної підтримки побутових споживачів. 2021. URL: <https://www.nerc.gov.ua/?news=11261>.
2. Крушинська А. В., Бучковська Я.Г. Деякі аспекти вдосконалення управління прибутком підприємств енергетичної галузі в Україні. *Університетські наукові записки*. 2019. № 4. С. 130–148. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap\\_2019\\_4\\_15](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2019_4_15).
3. Стимулююче регулювання ПАТ «Хмельницькобленерго». 2021. URL: <http://bit.ly/2W9H7PM>.
4. Основні техніко-економічні показники ПАТ «Хмельницькобленерго». 2021. URL: <https://hoe.com.ua/page/rezultati-dijalnosti>.



*Кравчук Юлія Олександрівна,  
студентка 3 курсу за спеціальністю Менеджмент  
факультету управління та економіки  
Хмельницького університету управління та права  
імені Леоніда Юзькова*

#### **СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ МОТИВАЦІЇ ПЕРСОНАЛУ**

У наш час ефективно застосування мотиваційних методів в рамках кадрової політики у страховій компанії є обов'язковою складовою, яка впливає не лише на продуктивність працівників, а й у свою чергу забезпечує досить тривалу конкурентоспроможність компанії на страховому ринку. Відсутність якісного механізму мотивації може призвести до значного зниження продуктивності праці, трудової дисципліни.

Мотивація – це процес спонукування людей до праці, задля досягнення особистих цілей або цілей організації [2].

Мотивація співробітників займає одне з центральних місць у роботі з персоналом страхової компанії. Під час управління мотивацією в страховій необхідно враховувати, що люди з більшим рівнем мотивації працюють продуктивніше не залежно від рівня їх знань, здібностей чи навичок. А це у свою чергу позитивно впливає на загальний стан продуктивності компанії.







змінити роботу. Покращення умов праці, крім престижу організації, впливає на відношення робітників до виконуваних ними обов'язків – це і продуктивність, і якість роботи [1].

Отже, мотивація персоналу, в рамках кадрової політики, в організації виступає надієвішим інструментом підвищення результативності та якості трудової діяльності працівників. Було розглянуто найефективніші інноваційні методи мотивації. Завдяки впровадженню таких інновацій в організації можливе значне підвищення ефективності функціонування організації в цілому, так і кожного працівника зокрема.

#### **Список використаних джерел:**

1. Васюта В. Б., Бульбаха Л. І. Мотивація праці персоналу на підприємстві в сучасних умовах господарювання. *Ефективна економіка*. 2016. № 6. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5041>.
2. Рудьєв В. А., Гуткевич С. О. Менеджмент: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2011. 312 с.
3. Скриль В. В., Галайда Т. О. Ефективне використання мотиваційного механізму в системі управління персоналом на підприємстві. *Економічний форум*. 2015. № 1. С. 294–299. URL: <http://reposit.nupp.edu.ua/handle/PolNTU/273>.



***Шелега Маріна Миколаївна,***

*студентка 3 курсу за спеціальністю Фінанси, банківська справа та страхування,  
факультету управління та економіки  
Хмельницького університету управління та права  
імені Леоніда Юзькова*

### **ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ПІДТРИМКИ ПІДПРИЄМСТВ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ**

Мале та середнє підприємництво демонструє позитивні показники динаміки в економічно розвинутих країнах, тим самим створюючи передумови для підвищення рівня зайнятості, робить значний внесок у процес технологічних змін і турбулентності ринку. Вони стали невід'ємною частиною економік більшості індустриально розвинених держав, саме тому до них спостерігається підвищена увага з огляду на їх реальний внесок у різні сфери виробництва, зайнятість, інновації, рівень добробуту.

Розвиток малого та середнього підприємництва – економіко-політична проблема, яка потребує розв'язання і зацікавленого ставлення держави до цього бізнесу. Сповільнений розвиток в нашій країні пов'язаний саме з такими факторами, як: військовий конфлікт на сході країни, поширення респіраторної хвороби COVID-19, недосконала законодавча база, низька купівельна спроможність вітчизняного споживача, високі ставки податків, декларативний характер державної підтримки малого бізнесу, регулярний тиск контролюючих органів, відсутність реальних кредитних програм. Адже саме такі підприємства створюють сприятливі умови для оздоровлення економіки, оскільки розвивається конкурентне середовище, створюються додаткові робочі місця, активніше відбувається структурна перебудова, розширюється споживчий сектор. Окрім того, розвиток малогота середнього бізнесу веде до насичення ринку товарами і послугами, підвищення експортного потенціалу, ефективнішого використання місцевих сировинних ресурсів.

Сучасний розвиток даного сектору економіки практично не відповідає європейським показникам і відчутно відстає від європейських стандартів. Малі та середні підприємства сьогодні стали невід'ємною частиною економік більшості промислово розвинених країн.

У країнах ЄС на їхню частку в середньому доводиться 63–67 % ВВП, у США – 40 %, у Японії – 61 %. На малих підприємствах зайнята значна кількість працездатного населення: 72

% у середньому у країнах ЄС, 78 % – у Японії, 75,3 % – у Південній Кореї, 73 % – в Італії, 54 % – у Франції та США. Така роль малих підприємств в економіці розвинутих країн забезпечується систематичною комплексною підтримкою з боку держав, яку підкріплено регулярним та значним за своїми обсягами бюджетним фінансуванням. Уряд США щорічно виділяє малому бізнесу в вигляді грантів майже 30 млрд. дол., з них 12 млрд. дол. призначено для підприємців-жінок, малоприбуткових підприємств (у тому числі тих, що використовують працю інвалідів)[1, с. 230–235].

Саме тому нагромаджений і проаналізований зарубіжний досвід дає змогу по-новому подивитись на перспективи розвитку малого та середнього бізнесу в Україні. Розуміючи важливість їх функціонування для економіки, розвинуті країни по-різному сприяють їх якісному розвитку, використовуючи різноманітні інструменти державної підтримки: податкові пільги, юридичні та консультаційні послуги, освітні програми, програми кредитної підтримки (пільгові кредити, кредитні гарантії).

З метою ефективного розвитку малого підприємництва в Європі діє «Акт з питань малого бізнесу для Європи», прийнятий Комісією Європейських Спільнот у Брюсселі. Він є основою політики Європейського Союзу з питань функціонування малих і середніх підприємств і спрямований на удосконалення механізму малого підприємництва в Європі, спрощення регуляторного середовища для нього, усунення перешкод для його розвитку. Акт містить 10 принципів, які вважаються важливими для функціонування економіки всього Європейського Союзу [2, с. 163].

Тому, найважливішими важелями державної підтримки розвитку малого та середнього бізнесу за результатами дослідження та аналізу світового досвіду повинно бути:

- надання різних видів державних позик;
- орієнтування органів державної влади до потреб малого підприємництва;
- адаптування умов доступу малого та середнього бізнесу до публічних закупівель і можливостей отримання державної підтримки;
- реалізація кредитних програм для підприємств, які не мають права отримання кредитів для поповнення оборотного капіталу, для придбання основних засобів, розвитку венчурного капіталу;
- комплекс програм, спрямованих на надання послуг із навчання та консультативної підтримки новим суб'єктам малого бізнесу;
- надання допомоги на випадок стихійних лих;
- пропаганда дотримання законів і правил, ведення «чесної гри».

В країнах-членах Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) більше ніж 95% частки всього підприємництва займають фірми малого та середнього бізнесу 60–70% всього зайнятого населення працюють у малому та середньому бізнесі. В Україні такої підтримки наразі не існує. При цьому малий та середній бізнес в частці ВВП країни займає всього 5%, тоді як в деяких європейських країнах доходять до половини [3, с. 498].

Також особливого значення набуває те, що у зарубіжних компаніях внутрішньофірмове планування малих та середніх підприємницьких структур відбувається досить детально систематизовано, оскільки розробляють декілька видів планів за відповідною ієрархією. Таке планування є достатньо трудомістким, але і дозволяє розробити більшу кількість варіантів розвитку підприємства за різних видів обставин. Політична діяльність зарубіжних країн також спрямована на створення вигідних умов для формування та розвитку малого підприємництва. Основною метою є вдосконалення законодавчої системи для співробітництва з іншими країнами, що забезпечить створення додаткових робочих місць та посилить внутрішній та міжнародний ринок. Нам багато ще чого слід навчитися та запозичити, але усе залежить від активної взаємодії та використання можливостей та позитивного міжнародного досвіду діяльності суб'єкта господарювання.

Таким чином, для досягнення бажаного результату, необхідно сприяти підтримці та розвитку малого та середнього бізнесу: в першу чергу розробити дієве законодавство, створити сприятливі умови для їх існування, а також надати гідну фінансову підтримку. Якщо комплексно та послідовно створювати новий рівень в даній сфері, незабаром зможемо

вивести українське мале підприємництво на новий високий рівень для економіки нашої країни.

#### Список використаних джерел:

1. Рібун Л. В., Лех Г. А., Васькович І. М. Зарубіжний досвід розвитку малого бізнесу. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2016. Вип. 26.2. С. 230–235.
2. Іващенко Алла Іванівна. Фінансові механізми підтримки малого та середнього бізнесу в період пандемічної кризи: досвід країн Західної Європи. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. Вип.2 (22) (2020).С. 159–167.
3. Стегней І.М. Сучасний стан малого бізнесу: європейський досвід, національні реалії та регіональні особливості. *Економіка і суспільство*, 2018. № 16. С. 495–499.



**Булешина Вікторія Анатоліївна,**  
студентка 4 курсу за спеціальністю *Фінанси банківська справа та страхування*  
факультету управління та економіки  
Хмельницького університету управління та права  
імені Леоніда Юзькова

### ОСОБЛИВОСТІ ОПОДАТКУВАННЯ У СФЕРІ СТРАХОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

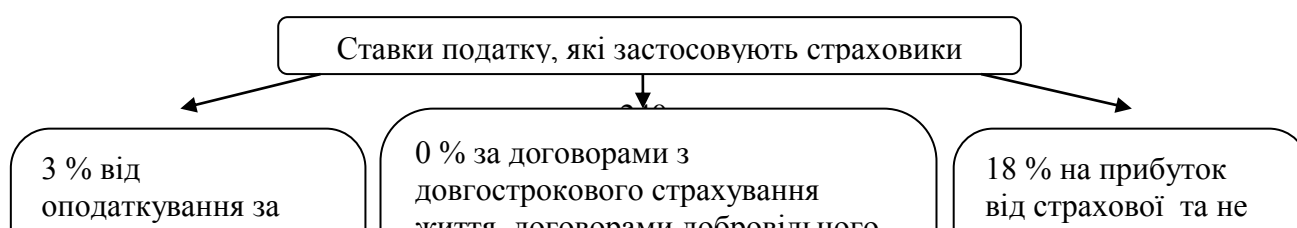
Страхові компанії відіграють важливу роль в соціально-економічному розвитку України, так як здатні запропонувати більш широкий спектр спеціалізованих фінансових послуг, ніж банки. Саме в умовах ринку, що супроводжується різноманітними ризиками, зростає значення страхування як важливого засобу захисту майнових інтересів юридичних і фізичних осіб. У сферу страхування входять нові суб'єкти як з боку осіб, які пропонують страхові послуги, так і з боку одержувачів цих послуг. Гармонізація їхніх інтересів, а також належна організація страхової справи в країні, дієвість і розвиток страхування неможливі без належної правової бази [3, с.81].

Особливості оподаткування податком на додану вартість у страховика платника ПДВ полягають в наступному:

- 1) при покупці страховиком необоротних активів, товарів, які використовуються виключно для забезпечення страхування, податковий кредит по ПДВ не відображається, а сума сплаченого ПДВ включається до вартості цих активів;
- 2) при покупці страховиком необоротних активів, товарів, які використовуються виключно для забезпечення діяльності, яка є об'єктом оподаткування ПДВ, страховик має право відобразити податковий кредит на суму (нарахованого) сплаченого ПДВ при покупці;
- 3) при покупці страховиком необоротних активів, товарів, частково використовуються в оподатковуваних операціях, а частково - ні, платник податків має право відобразити податковий кредит лише частково, пропорційно частці їх використання в оподатковуваних операціях.

Крім податку на додану вартість, страховики платять податок на прибуток за ставкою і податок на дохід за ставкою, визначених відповідно до статті 136 ПКУ [2].

Тобто страховики платять податок на прибуток, ставка якого становить 18%, і податок на дохід, ставка якого складає: 0% за договорами з довгострокового страхування життя, договорами добровільного медичного страхування та договорами страхування в межах недержавного пенсійного забезпечення, зокрема договорів страхування додаткової пенсії та 3% за іншими видами страхування (рис.1).



*Рисунок 1. Ставки податку, що застосовуються страховиками*

Примітка. Складено автором на основі джерела [1, с. 43]

За загальним правилом оподатковуваний прибуток страховика визначається за даними бухгалтерського обліку, який компанії повинні вести згідно з МСФЗ. За відправну точку береться фінансовий результат до оподаткування, який підлягає відповідним коригуванням, які або збільшують, або зменшують цю суму.

Фінансовий результат до оподаткування страховика збільшується: на суму витрат на формування страхових резервів та на суму коригування страхових резервів.

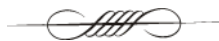
У той же час фінансовий результат до оподаткування страховика зменшується: на суму коригування (зменшення) страхових резервів, на яку збільшився фінансовий результат до оподаткування та на суму страхового резерву [1, с. 45].

Отже, зазначимо, що страховий ринок є досить потужним фінансовим інструментом і від його стану, рівня розвитку страхової справи залежить інвестиційна привабливість країни. Тому, відносини, що виникають у сфері страхування, підпадають під особливе правове регулювання з боку держави.

Для подальшого розвитку страхового ринку України необхідно вдосконалити систему оподаткування, яка б не обтяжувала страховиків, а навпаки - стимулювала їх діяльність.

#### **Список використаних джерел:**

1. Величко В.М. Особливості оподаткування страхової компанії в Україні. *Вісник про податки*. 2020. Вип. 79. С. 40–46.
2. Податковий кодекс України. Від 02.02.2010 № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
3. Резніченко К.С. Роль страхових компаній в Україні. *Науково-практичний журнал*. 2020. Вип.12. С. 79–83.



***Галянт Анастасія Миколаївна,***

*студентка 1 курсу за спеціальністю Фінанси банківська справа та страхування  
факультету управління та економіки*

*Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

### **СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ НА УКРАЇНСЬКОМУ РИНКУ ПРАЦІ**

Ринок праці є невід'ємною складовою частиною загальноекономічного ринкового механізму та характеризується як одне з найбільш складних соціально-економічних явищ суспільства, в якому висвітлюються всі сторони його життєдіяльності, проявляється вся різноманітність його протиріч та інтересів. Тому процес його функціонування постійно

знаходиться у колі зору державного управління, адже відтворення такого товару, як робоча сила – це відтворення трудових ресурсів і в цілому продуктивних сил суспільства.

У ринковій економіці товар – робоча сила купується і продається на ринку праці. На практиці, ринок праці сприймається як механізм виявлення і погодження попиту і пропонування на робочу силу, тобто цей ринок має спільні риси з іншими складовими загального ринку. Це попит, пропозиція, ціна. Водночас ринок праці відрізняється від інших ринків. Суть відмінності в тому, що для робітника продаж робочої сили, її ціна у вигляді заробітної плати, служать, як правило, основним джерелом життєдіяльності [1, с.21]. Відтак продаж робочої сили не можна відкласти на тривалий час, чекаючи більш сприятливої ціни на неї.

Різкі коливання на ринку праці, що виникають у результаті циклічних перерв у виробництві, відставання попиту на робочу силу від її пропонування призводять не лише до значних порушень у відтворенні робочої сили, а й до значних вибухів. За останні роки чотири процеси на ринку праці докорінно змінили його стан у розвинутих країнах внаслідок:

- зростання профспілок (вирівнювання влади між працівником та роботодавцем);
- послаблення соціальних недоліків (закон про соціальне страхування, житлове будівництво, медицина, освіта тощо);
- держава взяла на себе відповідальність за рівень виробництва (зниження податків або збільшення видатків з бюджету, або і те й інше. Таким чином держава збільшує попит і нарощує виробництво);
- у провідних державах зник старомодний підприємець, на зміну якому прийшов менеджер, корпоративний бюрократ.

Безумовною проблемою сучасного ринку праці, наслідки якої виходять далеко за його межі, є низький середній рівень заробітної плати і, відповідно, низька питома вага витрат на робочу силу у собівартості виробництва та оплати праці найманих працівників у ВВП (у 2018 році – 41,3 %) [2, с. 16], надмірна міжгалузєва і низька міжпосадова диференціація заробітної плати, передусім у бюджетній сфері.

Зросли сьогодні й вимоги до потенційних робітників. Якщо раніше досвід роботи новоспеченого працівника мав складати кілька років, то вже сьогодні – від чотирьох. Законодавча та виконавча влади мають якнайшвидше створити передумови розв'язання зазначених проблем, сприяти якнайповнішому використанню трудового потенціалу суспільства. Актуальність цього посилюється в зв'язку із неминучим скороченням у найближчій перспективі чисельності населення працездатного віку та його старінням. Прогнози розвитку ринку праці мають стати невід'ємною складовою всіх стратегічних документів, програм розвитку всіх безвинятку галузей економіки та регіонів і територіальних одиниць [3, с. 4].

На величину природного рівня безробіття впливає ряд факторів:

- демографічний фактор (у 2019 році кількість зайнятого населення становило 16578,3 осіб [4]).
- існуючий рівень мінімальної заробітної плати;
- вплив профспілок тощо.

Для раціонального формування та розподілу трудових ресурсів велике значення має розробка на науковій основі системи балансів, кожний з яких відображає окремі аспекти ринку праці. Це зведений баланс робочих місць і трудових ресурсів, баланс робочого часу, балансові розрахунки потреби в спеціалістах, міжгалузєвий баланс затрат праці, балансовий розрахунок потреби в підготовці кваліфікованих робітників та інші. Баланси розробляють для окремих регіонів (областей) і всієї країни.

Водночас український ринок праці зазнав негативного впливу внаслідок пандемії COVID-19, який проявлявся через пряму тимчасову заборону або ж обмеження певних видів економічної діяльності (заборона відвідування ресторанів, спортзалів, кінотеатрів тощо) в Україні та припинення або обмеження трудової міграції з України закордон. Опосередкований вплив пандемії COVID-19 на розвиток ситуації на українському ринку праці, у свою чергу, проявлявся через зміну (переважно зменшення) попиту на різні товари й

послуги (наприклад збільшився попит на медичні маски, антисептики, зменшився попит на відвідування магазинів, оскільки інтернет-магазини стали більш актуальніші під час карантину) вітчизняних підприємств в Україні та закордоном, що відповідним чином змінювало (переважно зменшувало) потребу в послугах робочої сили. Внаслідок пандемії та введених карантинних заходів падіння українського ВВП за даними Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства першій половині 2020 р. склало 6,5 % [5, с. 3].

Наведені дані свідчать про необхідність вдосконалення державного регулювання ринку праці, налагодження активного соціального діалогу для підвищення рівня офіційної зайнятості, забезпечення соціальної відповідальності держави та бізнесу за створення продуктивних робочих місць, розвиток он-лайн бізнесу.

Пріоритетними напрямками реформування українського ринку праці є удосконалення системи оплати праці, розширення можливостей отримання населенням офіційних основних і додаткових доходів, соціальна підтримка окремих груп населення, підвищення якості та конкурентоспроможності робочої сили, сприяння ефективним і доцільним переміщенням працездатного населення, сприяння розвитку он-лайн бізнесу, впровадження механізмів звільнення і перерозподілу зайнятих, реструктуризації економіки і піднесення вітчизняного виробництва.

#### **Список використаних джерел:**

1. Волянська-Савчук Л.В., Красовський В.О. Теоретичні засади ринку праці в економічній системі. *Економіка і організація управління*. 2019. С. 21–24. URL: <https://jeou.donnu.edu.ua/article/view/7062/7091>.

2. Національні рахунки України за 2018 рік: статистичний збірник. За редакцією І. М. Нікітіної. Київ: Державна служба статистики України, 2020. URL: [http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat\\_u/2020/zb/02/zb\\_nru2018.pdf](http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2020/zb/02/zb_nru2018.pdf).

3. Яковенко Р.В., Пугаченко А.С. Прикладні проблеми ринку праці України. *Економічні науки*. 2010. URL: [http://www.kntu.kr.ua/doc/zb\\_17\\_ekon/stat\\_17/68.pdf](http://www.kntu.kr.ua/doc/zb_17_ekon/stat_17/68.pdf).

4. Демографічна та соціальна статистика. URL: [http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu\\_u/grp.htm](http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/grp.htm).

5. Вплив COVID-19 та карантинних обмежень на економіку України. URL: <https://cutt.ly/ZcLo0uT>.



*Гудзь Вікторія Сергіївна,*

*студентка I курсу за спеціальністю Менеджмент  
факультету управління та економіки*

*Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

## **ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ**

На сьогодні розвиток та становлення фінансового ринку країни є необхідною умовою для сталого функціонування вітчизняної економіки. Фінансовий ринок – це сукупність ринків, які акумулюють грошові заощадження фізичних і юридичних осіб з метою фінансування інвестицій і державного бюджету. Це ринок, на якому визначається попит і пропозиція на різноманітні фінансові інструменти. Розгалуженість фінансового ринку, наявність у його структурі різних фінансових інституцій та використання ними широкого спектру фінансових інструментів забезпечує активну його діяльність, яка відіграє велику роль в економіці України.

Роль фінансового ринку, як складової частини інфраструктури фінансової системи, полягає в тому, що він надає конкретні інструменти для здійснення трансформації (переливу) вільних коштів суб'єктів економічного життя в активний позиковий капітал, якого потребують інші суб'єкти економічного життя для реалізації своїх ефективних економічних проектів.

Основними проблемами функціонування фінансового ринку в Україні на сьогодні є [1, с. 3]:

1. Мобілізація ресурсів. В Україні відсутні фінансові ресурси, які необхідні для забезпечення інвестиційного попиту в різних секторах економіки країни.

2. Недостатній розвиток складових фінансової системи. Неefективні фінансові ринки не можуть забезпечити стабільне врівноваження попиту і пропозиції за допомогою швидкої зміни цін.

3. Наявний низький рівні капіталізації банків України, а це, свідчить про їх низьку конкурентоздатність з іноземними банками, кількість яких на українському фінансовому ринку все збільшується.

4. Неузгодженість законодавства. Тобто, недосконалість нормативно-правової бази, якою повинні користуватись суб'єкти ринку; відсутність уніфікованих стандартів корпоративного управління; недосконалість заходів щодо захисту прав інвесторів та акціонерів, що призводить до негативних наслідків; нерозвинена фінансова та фондова інфраструктура, що стають на шляху розвитку фінансового ринку.

5. Непрозорість і неповнота наведеної інформації про функціонування підприємства, тобто брак інформативної бази. Це призводить до розгортання тіньової економічної діяльності.

6. Політична та економічна нестабільність в Україні.

7. Низька довіра до банківської системи серед населення. Чим менше клієнтів, тим гірше для кожного банку, а в загальному і для економіки.

8. Високий ступінь вразливості банківської системи до валютно-курсової політики в країні, що проводиться НБУ.

Для вирішення проблеми з відсутності фінансових ресурсів для інвестиційного попиту необхідно створити умови, які б дозволяли додатково залучати внутрішні фінансові ресурси, такі як, заощадження населення та "тіньовий капітал", до інвестиційної діяльності, а також створити привабливі умови для іноземних інвесторів та оптимізувати рівень податкових вилучень до бюджету.

Крім того, необхідно впроваджувати елементи фінансової і стабілізаційної політики, яка має бути спрямована на: розвиток страхових механізмів пенсійного забезпечення, медичного обслуговування, страхових принципів фінансування отримання вищої та спеціальної освіти; також необхідне заохочення комерційного кредитування суб'єктів господарської діяльності та заохочення розвитку механізмів випуску корпоративних облігацій, розрахованих як на внутрішній, так і на зовнішній ринки, а також цілеспрямований розвиток інститутів та інструментів фондового ринку.

Для вирішення проблеми з недосконалою нормативно-правовою системою, потрібно впровадити цілісну довгострокову стратегію розвитку фінансового сектору України, яка буде передбачати створення ефективної системи регулювання фінансових установ; розроблення та узгодження концепції створення та діяльності незалежного органу регулювання та нагляду за діяльністю фінансових установ.

Для зміцнення діяльності банківських установ на фінансовому ринку України потрібно: покращити показники ліквідності (через взаємодію з іншими фінансовими посередниками, тобто з страховими компаніями, торговцями цінними паперами), підвищити стандарти надання традиційних банківських послуг, які будуть зручніші. Не менш важливим є встановлення довіри фінансової системи з населенням країни.

Також для ефективного функціонування фінансового ринку необхідне дотримання таких основних принципів: вільний доступ до ринкової інформації і ринкових інструментів для всіх учасників фінансового ринку; прозорість ринку і реальний захист інвесторів; ліквідність фінансових інструментів ринку; конкурентність і ефективність; відповідність міжнародним стандартам [2, с. 3].

Українська фінансова система має значні перспективи, але зараз існує широкий спектр невирішених питань щодо формування ефективного функціонуючого фінансового ринкового механізму. Державний аналіз грошового ринку України свідчить про сприятливі



умови його розвитку. Подальша інтеграція України на світовий економічний ринок, розширення нашої країни в міжнародному розподілі робочої сили можливе лише за умови подолання недоліків та негативних тенденцій, що мали місце в останні роки, та орієнтації на світові економічні тенденції.

У 2020 році було затверджено Стратегію розвитку фінансового сектору України [3, с.3]. Метою якої є забезпечення реформування та розвитку фінансового сектору України відповідно до передового міжнародного досвіду та реалізації заходів, передбачених Угодою про асоціацію Україна-ЄС та іншими міжнародними зобов'язаннями України. Стратегія передбачає реформування всіх сегментів фінансового сектору: банківського ринку, сектору небанківських фінансових установ та ринків капіталу. Впровадження Стратегії сприятиме сталому та інклюзивному розвитку української економіки та сприятиме покращенню добробуту домогосподарств шляхом ефективного накопичення та перерозподілу фінансових ресурсів в економіці.

Отже, фінансовий ринок є важливою складовою економіки країни, від ефективності розвитку якого залежить її економічна стабільність. Він здійснює мобілізацію коштів для економічного розвитку; перерозподіл їх між сферами економіки та регіонами; відіграє провідну роль у стабілізації грошової одиниці через регулювання попиту і пропозиції на гроші; забезпечує нагромадження коштів і визначає економічне зростання.

#### **Список використаних джерел:**

1. Косова Т.Д. Проблеми і перспективи розвитку фінансового ринку України. *Вісник економічної науки*. 2008, №2. С. 89–92.
2. Школьник І.О. Фінансовий ринок України: сучасний стан і стратегія розвитку: монографія. Суми: ВВП «Мрія-1» ЛТД, УАБС НБУ, 2008. С. 348.
3. Регулятори фінансового ринку затвердили Стратегію розвитку фінансового сектору України до 2025 року. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/regulatory-finansovogo-rinku-zatverdili-strategiyu-rozvitku-finansovogo-sektoru-ukrayini-do-2025-roku>.



**Кобзар Павло Олександрович,**  
здобувач вищої освіти на магістерському рівні  
факультету управління та економіки  
Хмельницького університету управління та права  
імені Леоніда Юзькова

### **ОСОБЛИВОСТІ СКЛАДАННЯ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ СУБ'ЄКТАМИ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА**

В сучасних умовах актуальною проблемою для малого бізнесу є забезпечення відкритості, доступності та публічності інформації про розвиток бізнесу, фінансові результати діяльності, успішності реалізації стратегії розвитку. Основним джерелом інформації, який характеризує підсумки фінансово-господарської діяльності, є фінансова звітність, яку підприємства малого бізнесу зобов'язані складати в традиційній або спрощеній формі на підставі Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [1]. Бухгалтерська (фінансова) звітність є сполучною ланкою між організацією та іншими суб'єктами ринку.

Проведення відповідних аналітичних процедур на основі показників бухгалтерської (фінансової) звітності допоможе банкіру прийняти рішення про доцільність кредитування малого бізнесу; потенційний інвестор, проаналізувавши дані бухгалтерської (фінансової) звітності прийме рішення про інвестування капіталу. У достовірній бухгалтерській (фінансовій) звітності зацікавлені і інші зовнішні користувачі - постачальники, підрядники,

громадські та державні організації. Бухгалтерська (фінансова) звітність взаємопов'язана з податковою звітністю малого бізнесу, оскільки містить показники, що враховуються при оподаткуванні, визначає на основі доходу приналежність малого бізнесу до відповідної групи та умови і види сплати податків (єдиний податок або загальна система оподаткування).

Лише при поданні в бухгалтерській (фінансовій) звітності достовірної інформації стає можливим правильний розрахунок по податках і відрахуваннях у позабюджетні фонди. Всі елементи бухгалтерської (фінансової) та податкової звітності взаємопов'язані між собою у вигляді системи економічних показників, що характеризують умови та результати роботи підприємства малого бізнесу за звітний період. Все це обумовлює важливість і необхідність складання бухгалтерської (фінансової) та податкової звітності суб'єктами малого бізнесу з урахуванням особливостей і специфіки їх діяльності.

У відповідності до Міжнародних стандартів фінансової звітності для малих підприємств (IFRS for Small and Medium-sized Entities – IFRS for SMEs), прийнятих міжнародною спільнотою в 2009 році, метою фінансової звітності підприємств малого бізнесу є надання інформації про фінансовий становище, результати діяльності, рух грошових коштів, а також результати управління ресурсами підприємства [3, с. 12]. Інформація, представлена у фінансовій звітності підприємства малого бізнесу у відповідність до вимог IFSR повинна бути корисною для широкого кола користувачів, які не мають можливості отримання публічної звітності, складеної з урахуванням їх інформаційних інтересів. Розкриття додаткової інформації у фінансовій звітності можливе, з метою допомоги користувачам в розумінні впливу конкретних операцій, інших подій та умов на фінансовий стан і фінансові результати діяльності малого підприємства [4, с. 281].

Однією з основних проблем для підприємств малого бізнесу є вибір стратегії розвитку, пошук джерел фінансування, прогнозування ризиків. У цих умовах важливе значення має отримання інформації, що дозволяє обґрунтувати стратегічні і поточні рішення, знизити ризики при виборі надійних партнерів і прогнозуванні фінансових результатів діяльності. Ефективність управлінських рішень та достовірність висновків забезпечуються залученням і аналітичною обробкою різноманітних джерел інформації.

Для зовнішніх користувачів основним джерелом інформації є бухгалтерська (фінансова) і податкова звітність. Тому, відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» всі організації, незалежно від застосовуваної ними системи оподаткування та форми власності, зобов'язані вести бухгалтерський облік і складати бухгалтерську (фінансову) та податкову звітність. Порядок формування та подання бухгалтерської (фінансової) звітності підприємствами малого бізнесу має деякі особливості, які необхідно враховувати з метою задоволення інформаційних інтересів різних груп користувачів, а також застосування аналітичних процедур з метою оцінки її аналітичної ємності. Бухгалтерська (фінансова) звітність, яка формується підприємствами малого бізнесу у відповідності з вітчизняними правилами бухгалтерського обліку та звітності повинна давати вірне уявлення про фінансовий стан підприємства малого бізнесу на звітну дату; доходи та витрати, отримані в результаті підприємницької діяльності; грошові потоки підприємства [2, с. 58].

Податкова звітність являє собою сукупність документів, що відображають відомості про обчислення і сплату податків фізичними особами, індивідуальними підприємцями і організаціями. До податкової звітності відноситься податкова декларація та податковий розрахунок авансового платежу. Зміст і порядок формування податкової звітності для підприємств малого бізнесу регламентується податковим законодавством і визначається фіскальною політикою держави, тобто не має загальних правил (стандартів), рекомендованих для формування показників бухгалтерської (фінансової) звітності.

У відповідність з діючими нормативними документами суб'єкти малого підприємництва самостійно приймають рішення про вибір форм ведення бухгалтерського обліку та звітності. Поняття спрощеної форми бухгалтерської (фінансової) звітності передбачає усічення її складу і періодичності подання користувачам [5, с. 223–224].

У міжнародній практиці бухгалтерська (фінансова) звітність носить суспільний характер і спрямована на надання користувачам інформації про фінансовий стан підприємства, прибутковість та перспективи його діяльності. Таким чином, навіть усичене відображення показників публічної бухгалтерської (фінансової) звітності демонструє значні аналітичні можливості, які можна ефективно використовувати в управлінні капіталом організації, її активами та зобов'язаннями, доходами та витратами, фінансовими результатами.

Таким чином, необхідність складання бухгалтерської та податкової звітності є дією підприємства малого бізнесу, що впливає, з одного боку, з приписів законодавства, з іншого - потребою менеджменту в розвитку, вдосконаленні та оптимізації господарського механізму з метою досягнення успіху в бізнесі.

#### **Список використаних джерел:**

1. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16 липня 1999 року № 996-XIV. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1999, № 40, ст.365.
2. Корнеева Т.А. Татаровская Т.Е. Учет и контроль в субъектах малого бизнеса: рискориентированный подход. М.: Инфра-М, 2018. 118 с.
3. Международный Стандарт Финансовой Отчетности для предприятий малого и среднего бизнеса (МСФО для предприятий МСБ). URL: <http://www.ifrs.org.ua/wp-content/uploads/2013/06/MSFO-dlya-predpriyatij-MSB.pdf>. С. 2–23.
4. Сазонов А.С. Обзор, оценка и перспективы применения МСФО для малого и среднего бизнеса в мире. *Международный бухгалтерский учет*. 2017. Т. 20, В. 5. С. 281–293.
5. Елисеева О.В. Оптимизация налогообложения предприятий малого бизнеса и ее влияние на финансовый результат. *Фундаментальные исследования*. 2018. № 11–2. С. 222–226. URL: <http://fundamental-research.ru/ru/article/view?id=42327>.



*Алієва Марина Аздарівна,  
студентка 4 курсу за спеціальністю Фінанси, банківська справа та страхування  
факультету управління та економіки  
Хмельницького університету управління та права  
імені Леоніда Юзькова*

### **МІЖБЮДЖЕТНІ ТРАНСФЕРТИ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ РОЗВИТКУ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ**

Перехід багатьох функцій регулювання соціально-економічних процесів від державного рівня до місцевого не тільки спричиняє за собою зростання ефективності надання суспільних послуг, але і породжує ряд витрат. У цих умовах основним інструментом, що дозволяє використовувати позитивні моменти від децентралізації і мінімізувати негативні ефекти від децентралізованого використання деяких повноважень, є державна фінансова допомога бюджетам нижчого рівня, тобто міжбюджетні трансферти.

Метою надання державної фінансової допомоги регіонам є вирівнювання їх бюджетної забезпеченості, забезпечення доступу громадян, незалежно від місця їх проживання, до основних бюджетних послуг і соціальних гарантій при одночасному створенні стимулів для проведення на регіональному і місцевому рівні раціональної бюджетної політики, розвиток і ефективне використання податкового потенціалу, підвищенні ефективності бюджетних витрат.

За допомогою міжбюджетних трансфертів на місцевому рівні вирішуються питання компенсації бюджетам нижчого рівня витрат на виконання делегованих їм державною повноважень, а також розв'язуються проблеми, зумовлені нерівномірністю у мобілізації

доходів бюджету та соціальні проблеми, пов'язані зі специфікою розвитку регіонів і їх економічною спроможністю. Відтак, трансферти є однією з форм фінансування соціально-економічного розвитку, інструментом його регулювання, одним із джерел поповнення місцевих бюджетів.

Згідно Бюджетного кодексу України, міжбюджетні трансферти – це кошти, які безоплатно і безповоротно передаються з одного бюджету до іншого [1].

Таблиця 1

Динаміка обсягів міжбюджетних трансфертів Хмельницького обласного бюджету у 2017–2019 рр. [2–4]

Показники	Роки			Динаміка, %		
	2017	2018	2019	2018/ 2017	2019/ 2018	2019/ 2017
Усього отримані трансферти, тис. грн. з них:	6655089,4	7429927,2	5679647,5	6,4	111,6	85,3
1. Субвенції на реалізацію державних програм соціального захисту, тис. грн.	4952821,9	4854770,0	2899595,5	9,7	98,0	58,5
2. Трансферти на виконання власних повноважень, тис. грн.	1350939,4	1922197,7	1941929,8	01,0	142,3	143,7
з них:						
медична субвенція	840185,1	952914,3	990616,5	04,0	113,4	117,9
освітня субвенція	199988,9	225122,3	291767,0	29,6	112,6	145,9
додаткова дотація	217286,1	670536,9	597590,3	89,1	31рази	2,8 рази
3. Базова дотація, тис. грн.	52755,6	64741,9	52985,8	1,8	122,7	100,4
4. Стабілізаційна дотація, тис. грн.	40723,7	8882,3	8970,2	01,0	22,0	22,0
5. Інші дотації, тис. грн.	351328,1	652959,5	838122,2	28,4	185,9	2,4 рази

Цільове спрямування міжбюджетних трансфертів полягає в забезпеченні реалізації спільних з державним бюджетом соціально-економічних і культурних програм розвитку територіальних громад. Враховуючи те, що трансфери відіграють важливе значення в сукупності доходів місцевих бюджетів, розглянемо основні їх види на прикладі бюджету Хмельницької області (табл. 1).

Як видно з даних табл.1, трансферти займають важливу позицію в структурі доходів обласного бюджету. У 2018–2019рр. відбулося збільшення обсягів отриманих трансфертів на 11,6%, тоді як у 2017–2018рр. – зменшення на 23,6%. Варто відмітити зростання обсягів трансфертів на виконання власних повноважень – на 42,3%, базової дотації на 22,7%, інших дотацій – на 85,9%; при цьому відбулося зменшення обсягів субвенцій на реалізацію державних програм соціального захисту за досліджуваний період на 41,5%.

Частка субвенцій на реалізацію державних програм соціального захисту в загальній сумі отриманих трансфертів у 2017р. становила 74,4%, у 2018 році – 65,3%, а у 2019 році зменшилась до 59,7%. Проте, незважаючи на даний факт сума даних субвенцій в загальному обсязі займає найбільшу частку. Питома вага трансфертів на виконання власних повноважень в загальному обсязі отриманих трансфертів становила у 201 р. – 20,3%, 2018р. – 25,9%, у 2019р.– 34,2%. Серед цих трансфертів найбільшу частку займає медична субвенція, що становила у 201 р. 12,6% від загальної суми отриманих обласним бюджетом трансфертів, а на кінець аналізованого періоду дана частка вже становила 17,4%. Також спостерігається збільшення частки додаткової дотації з 3,3% до 10,5% в загальному обсязі отриманих обласним бюджетом трансфертів.

Підсумовуючи вищевикладене відмітимо, що система міжбюджетних трансфертів, як необхідна складова бюджетної політики держави та органів місцевого самоврядування, перебувають нині в Україні на стадії становлення та розвитку. Міжбюджетні трансферти відіграють значну роль в забезпеченні функціонування бюджету Хмельницької області: субвенції цілеспрямовано використовуються головними розпорядниками коштів, а дотації з

державного бюджету забезпечують вирівнювання економічного та ресурсного забезпечення регіону. Трансфери бюджету Хмельницької області, що походять з державного бюджету мають цільовий характер і перерозподіляються розпорядникам коштів у вигляді дотацій і субвенцій цільового спрямування.

З метою інтенсифікації цього процесу у напрямі сприяння економічному розвитку територій та подолання соціальних диспропорцій необхідно вжити заходи адміністративного характеру, що передбачають удосконалення нормативно-правової бази міжбюджетних відносин і здійснення загальноекономічних трансформацій на рівні держави і окремих територій, що сприятиме підвищенню ефективності міжбюджетних відносин.

#### **Список використаних джерел:**

1. Бюджетний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>.
2. Рішення про виконання обласного бюджету за 2017 рік від 27.03.2018р. №44-18/2018. URL: <https://km-oblrada.gov.ua/vii-sklikannya/rishennya-simnadcyatoi-chergovoi-sesii-oblasnoi-radi-plenarne-zasidannya-yakoi-vidbulos-na-10-zhovtnya-2017-roku/?submit>.
3. Рішення про виконання обласного бюджету за 2018 рік від 22.02.2019р. №1-24/2019. URL: <https://km-oblrada.gov.ua/dvadcyat-chetverta-pozachergova-sesiya-22/?submit=%D0%9F%D0%BE%D0%BA%D0%B0%D0%B7%D0%B0%D1%82%D0%B8>.
4. Рішення про виконання обласного бюджету за 2019 рік від 08.05.2020р. №14-32/2020. URL: <https://km-oblrada.gov.ua/tridcyat-persha-sesiya-25-bereznaya-2020-roku/?submit=%D0%9F%D0%BE%D0%BA%D0%B0%D0%B7%D0%B0%D1%82%D0%B8>.



## СЕКЦІЯ 10. ТУРИЗМ: ВИКЛИКИ СУЧАСНОСТІ

*Бондарчук Іванна Миколаївна,  
студентка 1 курсу за спеціальністю Туризм  
факультету управління та економіки  
Хмельницького університету управління та права  
імені Леоніда Юзькова*

### ТУРИЗМ В ЧАСИ ПАНДЕМІЇ: КРИЗА ЧИ ДОСВІД

За даними Всесвітньої ради подорожей та туризму доходи від туризму щороку складають 10,4% світового ВВП. Кожне десяте робоче місце зайняте працівником туризму або понад 320 мільйонів робочих місць у всьому світі.

З світовою пандемією коронавірусу більшість країн почали закривати свої кордони і вводити жорсткі обмеження щодо туристичної індустрії. Країни світу застосовували обмеження на поїздки, щоб обмежити поширення коронавірусу. Закриття аеропортів, призупинення вхідних та вихідних рейсів та загальнодержавні блокування - це лише деякі із заходів, які країни здійснюють, намагаючись допомогти стримати пандемію. За оцінками, міжнародні прибуття в 2020 році впали до 381 мільйона в 2020 році, порівняно з 1,461 мільярда в 2019 році – на 74 відсотки [1].

У країнах, економіки яких значною мірою залежать від туризму, стрімке падіння відвідувачів було і залишається руйнівним. За останніми даними Всесвітньої туристичної організації ООН, зменшення міжнародних поїздок у 2020 р. Призвело до втрат у світовому експортному доході на 1,3 трлн дол. Як зазначає агентство, ця цифра більш ніж у 11 разів перевищує збитки, що сталися в 2009 році в результаті світової економічної кризи. Пандемія вплинула і на авіап перевезення. Одним із способів візуалізації ефекту блокування на авіап перевезення є врахування кількості щоденних перевірок пасажирів у пунктах пропуску Адміністрації транспортної безпеки. Число мандрівників скоротилися в березні, перш ніж досягти найнижчої точки 14 квітня, коли було перевірено 87534 пасажирів, що на 96 відсотків менше порівняно з тією ж датою 2019 року [2].

Очікується, що доходи від туризму у всьому світі відновляться до рівня 2019 року лише до 2023 року. Водночас економісти вважають, що пандемія COVID-19 прискорює активність міжнародного співробітництва.

На думку економістів пандемія COVID-19 прискорила активність міжнародного співробітництва. З переходом всесвіту у інтернет більшість туристичних компаній перейшли в режим онлайн. Віртуальні екскурсії замінують поїздки та мандрівки, до того ж, багато хто вважає їх досить ефективними.

Уряди країн почали працювати для оптимізації наслідків які спричинила пандемія, щоб віднайти баланс, також більшість країни звернули увагу на внутрішній туризм, що якісно вплинуло на зацікавленість населення до своєї історії і культури. Всесвітня рада з питань туризму та подорожей у звіті про майбутнє галузі каже, що пандемія перенесла увагу мандрівників на внутрішні поїздки. В усьому світі економіки, що залежать від туризму, працюють над фінансуванням широкого спектру політичних заходів, щоб пом'якшити вплив різкого падіння доходів від туризму на домогосподарства та бізнес. Розміщено грошові перекази, гранти, податкові пільги, підтримку фонду оплати праці та гарантії позик. Банки також зупиняли виплати позик у деяких випадках. Уряд Німеччини виділив 100 млрд. євро на рефінансування туристичної галузі і стільки ж на пряму рекапіталізацію з метою забезпечення платоспроможності туристичних компаній. Також уряд спростив формальності для підтримки найманих працівників, розширив доступ до короткострокової допомоги в разі втрати роботи, і розширив програми соціальної допомоги. Уряд Словаччини теж впроваджують схожі заходи, держава виділила фінансову допомогу для збереження робочих місць у туристичній галузі. Пандемія вперше охопила Китай, і саме він був першим хто почав активно відновлюватись. Уряд КНР хоча і заборонив подорожі за кордон, але відкрив

дозвіл подорожувати по країні з дотриманням безпеки туристів згідно з нормами і стандартами охорони здоров'я. На травневі свята кількість внутрішніх мандрівок склала 115 млн, що принесло галузі 7 млрд долларів. Також китайські ресторани повернулися до звичної роботи з дотриманням соціальної дистанції [3].

У час пандемії збільшилась кількість по дорожжі на машинах і відвідування національних парків. У національному парку Куяхога-Валлі у США з березня по грудень показники 2020 року перевищили показники 2019 року. У Національному парку Великі задимлені гори кількість зросла після 46-денного закриття навесні та часткового закриття до серпня; 3 червня по грудень парк відвідав мільйон додаткових відвідувань порівняно з тим самим періодом 2019 року [4].

Тим не менше, криза розглядається як можливість поліпшити галузь у середньо- та довгостроковій перспективі за рахунок більшої цифровізації та екологічної стійкості. UNWTO заохочує підтримку підготовки робітників з метою формування цифрових навичок для використання цінності великих даних, аналізу даних та штучного інтелекту. Відновлення слід використовувати для покращення ефективного використання енергією та водою галузі, поводження з відходами та стійкого постачання продуктів харчування [5].

Світ уже впевнився, що, при дотриманні правил безпеки, туризм може бути безпечним навіть під час пандемії. Тим більше, що навіть за прогнозами ВООЗ зараз у центрі уваги не стільки швидке подолання вірусу, скільки навчання новим правилам поведінки, які дозволять жити повноцінним життям попри існування вірусів й інфекцій

Зрештою, повернення туризму, швидше за все, залежатиме від того, що для багатьох людей буде глибоко особистим рішенням, оскільки вони зважають ризик захворіти проти необхідності подорожей. Приватний сектор, який підтримується деякими країнами, що залежать від туризму, розробляє глобальні протоколи для різних галузей туризму, включаючи заклик до більш швидких перевірок в аеропортах для підвищення довіри до подорожей.

«Справа в тому, що люди не почуваються комфортно під час подорожей. Ми не ввели необхідних протоколів, щоб надати їм такий комфорт», – сказав прем'єр-міністр Сент-Люсії Аллен Частанет на вересневому віртуальному заході [6].

На даний час в туристичних подорожах люди стали обирати варіанти поїздок, які заподіюють якомога менше шкоди навколишньому середовищу, відвідувати ті локації, де немає натовпів відпочиваючих, їздити в ті країни, де епідеміологічна ситуація не критична і відповідально ставляться до забезпечення безпеки оточуючих, а також менше пересуватись на громадському транспорті і частіше брати авто в оренду.

#### **Список використаних джерел:**

1. Туризм часів пандемії: що буде з галуззю у 2021 році. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2020/12/3/668768/>.
2. Наскільки поганим був 2020 рік для туризму? Подивіться на цифри. URL: <https://www.nytimes.com/2021/03/08/travel/tourism-2020-coronavirus.html>.
3. Карантин. Як світ рятує туристичну галузь. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-tourism/3090351-karantin-ak-svit-ratue-turisticnu-galuz.html>.
4. Статистика відвідувань Єллоустоун за жовтень 2020 року. URL: <https://www.nps.gov/yell/learn/news/20046.htm>.
5. Туризм та COVID-19 – безпрецедентні економічні наслідки (UNWTO). URL: <https://www.unwto.org/tourism-and-covid-19-unprecedented-economic-impacts>.
6. Економіки, що залежать від туризму, є одними з найбільших збитків пандемії. URL: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/2020/12/impact-of-the-pandemic-on-tourism-behsudi.htm>.





*Івасюк Ростислав Володимирович,  
студент I курсу за спеціальністю Туризм  
факультету управління та економіки  
Хмельницького університету управління та права  
імені Леоніда Юзькова*

## **МІЖНАРОДНА СПІВПРАЦЯ ТА СВІТОВІ ОРГАНІЗАЦІЇ В ТУРИЗМІ**

Процес глобалізації створює передумови для розвитку міжнародної туристичної діяльності. Виникає все більше проблем і труднощів у зв'язку з перетинанням кордонів та виконанням різних прикордонних формальностей. А значить виникає гостра необхідність у створенні Міжнародних організацій, які відіграють важливу роль в розвитку туризму. В свою чергу, туризм не міг би так успішно розвиватися без співробітництва країн в сфері туризму.

Міжнародна співпраця в сфері туризму ґрунтується на міжнародному регулюванні, що є системою заходів, спрямованих на ефективне управління міжнародної діяльності у відповідності з міжнародними принципами та нормами.

Міжнародна співпраця в сфері туризму розвивається на двосторонній і багатосторонній основах.

Двостороння співпраця виникає тоді, коли дві країни домовляються між собою про довгострокову сумісну працю в розвитку взаємних туристських зв'язків. Такі угоди є найбільш доступними та ефективними в міжнародній співпраці, бо їх функціонування ґрунтується на найпростішій основі, не вимагаючи складних механізмів. Тому двостороння співпраця широко практикується багатьма країнами. Сторони визнають, що взаємодія в галузі туризму відіграє важливу роль в розвитку економіки і культури обох країн, а також сприяє взаєморозумінню та зміцненню відносин між країнами. Контроль за виконанням таких угод покладається на національні туристичні адміністрації, делегації яких регулярно зустрічаються для підведення підсумків виконаної роботи і її планування на наступний період.

Багатостороння співпраця ґрунтується на розвитку міжнародного туризму між кількома країнами. Така співпраця здійснюється на основі регулярного скликання міжнародних форумів з питань туризму та подорожей, а також створення різних міжнародних туристських організацій.

Організація Об'єднаних Націй з перших днів свого існування виділяє туризм як одну із найважливіших форм міжнародної співпраці. Важливу роль в розвитку міжнародного туризму відіграли такі документи ООН: Загальна декларація прав людини [1, с. 15]; Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права [2, с. 6]; Міжнародний пакт про громадянські і політичні права [3, с. 8]. Діяльність ООН в галузі туризму широкомасштабна, охоплює більшу частину країн і дає гарні наслідки.

Велику роль в справі розвитку міжнародної співпраці в сфері туризму відіграють міжнародні форуми, на яких збираються представники туристських адміністрацій багатьох країн.

Оскільки міжнародний туризм відображає соціально-економічні ситуації в окремих країнах і одночасно впливає на міжнародні відносини, виникає необхідність організації і керівництва всім комплексом туристично-екскурсійної діяльності на міжнародному рівні. Найбільш авторитетною міжнародною організацією є Всесвітня туристична організація.

Всесвітня туристична організація була створена в Гаазі в 1925 р. Після Другої світової війни організація була перейменована в Міжнародну спілку офіційних туристичних організацій, яка в 1975 р. перетворилась на Всесвітню туристичну організацію. З 2003р. WTO – ЮНВТО – міжнародна міждержавна організація в галузі туризму.

Велику увагу ЮНВТО приділяє стратегії розвитку туризму в різних країнах, нормативно-правовій базі туристської діяльності, політиці, зв'язаній з ефективним використанням туристичної інфраструктури, з правом власності на землю та майно в зонах відпочинку.

Інші світові туристичні організації:

- Міжнародний туристичний альянс;
- Міжнародний туристичний союз;
- Міжнародна асоціація світового туризму;
- Всесвітня рада з подорожей та туризму.

Перерераховані організації спрямовані на захист інтересів туристичних організацій та компаній, на забезпечення взаємовигідного співробітництва між членами цих організацій.

Функціонують ще й туристичні організації галузевого характеру. Це Міжнародна організація повітряного транспорту; Міжнародний союз національних асоціацій готелів, ресторанів, кафе; Міжнародна готельна асоціація; Міжнародна асоціація повітряного транспорту; Міжнародна асоціація морських пасажирських перевезень.

Міжнародна співпраця має виняткове значення для розвитку туризму. Туристичні організації спрямовують свої зусилля на створення міжнародних правових регламентів, вивчення нагальних проблем туризму, розробку важливих рекомендацій щодо розвитку туризму. Діяльність міжнародних організацій вносить величезний вклад в розвиток туризму. Спираючись на їх діяльність, кожна країна створює свої туристичні організації для розвитку туризму [4, с. 464].

Отже, важко переоцінити роль міжнародних організацій в туристичній сфері, а значить, і в економічному та культурному розвитку певної країни. Міжнародна співпраця в сфері туризму має чітку інтеграцію на подальше вдосконалення, що ефективно відобразиться на загальному розвитку туризму як у глобальному масштабі, так і для кожної країни зокрема. Тільки за умови активної державної політики – визнання міжнародного туризму як форми розвитку інтеграційних комунікацій, туризм стане потужною національною індустрією, а міжнародні відносини стійкими та міцними.

#### **Список використаних джерел:**

1. Загальна декларація прав людини, 1948р., ст. 24, с. 15.
2. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права, 1966 р., ст. 7, с. 6.
3. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права, 1966 р., ст. 12, с.8.
4. Александрова А. Ю. Міжнародний туризм: навч. посіб. М.: КноРус, 2010. 464с.



**Захарчук Елеонора Сергіївна,**  
*студентка 1 курсу за спеціальністю Туризм*  
*факультету управління та економіки*  
*Хмельницького університету управління та права*  
*імені Леоніда Юзькова*

#### **КЛАСИФІКАЦІЙНІ ВИДИ ТУРИЗМУ ТА ЇХ ХАРАКТЕРИСТИКА**

Ще в період панування рабовласництва в людей виникало бажання мандрувати. Першими туристами можна вважати купців, а також стародавніх греків, які з'їжджалися на Олімпійські ігри, в ролі учасників або глядачів. Поїздки знайомлять вас з іншими культурами та традиціями. Подорожувати означає пізнавати світ, змінювати оточення, та насамперед-оздоровлюватися.

З метою задоволення різноманітних потреб споживачів, ефективного стратегічного планування, а також більш ґрунтовного аналізу функціонування туристичної індустрії сферу туризму й подорожей поділяють на види.

На туристичну діяльність впливає ряд різноманітних чинників, які слід конкретизувати та систематизувати в окремі види туризму. Це допоможе визначити можливості туристичної галуззі, а також вдосконалювати її.

Виокремлюють декілька життєво необхідних людських потреб, а саме:

- фізіологічні потреби (їжа, вода, сон);
- потреби самозбереження і безпеки (стабільність, гарантія задоволення фізіологічних потреб);
- потреба у любові;
- соціальні потреби різних видів (компетентність, престиж);
- потреби самоактуалізації (реалізація власного потенціалу).

Враховуючи потреби сучасної людини, можна сформувані різні види туризму, за допомогою яких і задовольняються ці потреби.

У Законі України «Про туризм» [4] наведено таку класифікацію видів туризму:

- дитячий;
- молодіжний;
- сімейний;
- для осіб похилого віку;
- для інвалідів;
- культурно-пізнавальний;
- лікувально-оздоровчий;
- спортивний;
- релігійний;
- екологічний (зелений);
- сільський;
- підводний;
- гірський;
- пригодницький;
- мисливський;
- автомобільний;
- самодіяльний.

В основу такого поділу видів туризму покладено категорії осіб, які здійснюють туристичні подорожі (поїздки, відвідування), їхні цілі, об'єкти, що використовуються або відвідуються, та інші ознаки.

Туризм можна класифікувати за найрізноманітнішими показниками: за метою, за тривалістю подорожі, за її характером тощо. Але вагоме значення має саме мета.

Залежно від виду туризм поділяють на:

- внутрішній або національний – подорожі у межах своєї країни;
- іноземний або міжнародний – подорожі поза межами країни. Розглянемо їх докладніше.

За характером організації туризм поділяють на:

- плановий (організований)-туризм за маршрутом, який попередньо склали в туристичній організації;
- самодіяльний (неорганізований) – туристи самі вибирають і розробляють маршрути своїх подорожей.

За кількістю учасників виокремлюють індивідуальний(подорож людини або сім'ї за власним планом ) та груповий туризм.

За термінами і тривалістю подорожей туризм поділяють на:

- короткочасний (туризм «вихідного дня») – не більше 3-х діб;
- тривалий.

Класифікація видів туризму за метою є найбільшою, тому варто її детально охарактеризувати.

Рекреаційний туризм – є одним з найпоширеніших, на нього припадає приблизно 70% всіх туристичних поїздок в світі. Його особливостями можна вважати: значна тривалість подорожі, переважно в одному курортному місці. Характеризується сезонним відпочинком, а саме пляжним та гірськолижним.

Екскурсійний туризм – є доповнюючим до будь-якого іншого виду. Здійснюється з пізнавальними цілями.

Лікувальний туризм – є індивідуальним видом та несе особистий характер, це і є його особливість, адже здійснюється з метою лікування. Тривалість такого відпочинку сягає від 24 до 28 діб.

Діловий туризм – поїздка, з професійним характером. Має на меті відвідування об'єктів, що належать фірмі.

Науковий туризм – відносно новий вид подорожі. Спрямований на відвідування місць з науковим характером (конгреси, тренінги тощо)

Сільський туризм (агротуризм) – ведення сільського способу життя та брання участі в сільській праці.

Екологічний туризм (зелений) – відвідування заповідних зон, з метою або ж власної зацікавленості, або ж з освітньою метою.

Релігійний туризм – є найдавнішим видом туризму. Здійснюється з метою відвідування святих місць та центрів релігії.

Освітній туризм – спрямований на вивчення мов, або ж будь-якої діяльності.

Шопінг-туризм – поїздки, що мають на меті покупки різних товарів.

Подієвий туризм – це відвідування різних заходів та подій, тривалістю в один день.

Отже, можна зробити висновок, що туризм є важливим фактором формування економіки, має неабиякий вплив на неї. Шалений розвиток сприяв утворенню різних видів туризму, що допомогло структурувати та надати форму цій діяльності.

#### **Список використаних джерел:**

1. Класифікація туризму. URL: [https://pidru4niki.com/11750427/turizm/klasifikatsiyi\\_turizmu](https://pidru4niki.com/11750427/turizm/klasifikatsiyi_turizmu).
2. Колосінська М.І. Підходи до класифікації видів та форм. Буковина. 2016. 148 с.
3. Види туризму, їх характеристика і особливості. Типи і види туризму. URL: <https://zizuhotel.ru/uk/registraciya-ip/vidy-turizma-ih-harakteristiki-i-osobennosti-tipy-i-vidy-turizma/>.
4. Закон України про туризм : Закон України від 1995, № 31, ст.2 4. Верховна Рада України. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-вр#Text>.



**Климчук Вікторія Сергіївна,**  
*студентка 2 курсу за спеціальністю Туризм  
факультету управління та економіки  
Хмельницького університету управління та права  
імені Леоніда Юзькова*

### **ТУРИЗМ В ЧАСИ КОРОНАВІРУСУ: ТЕНДЕНЦІЇ ТА ОЧІКУВАННЯ У 2021 РОЦІ**

На сьогоднішній день, туризм – є індустрією, яка помітно впливає на розвиток всієї економіки, але часи пандемії внесли власні корективи. Туризм переживає важкі часи і особливо актуальним є те, що саме очікує далі цю потужну індустрію та які будуть нові туристичні тенденції та напрямки, які зможуть по новому розкрити нам туризм.

Без сумніву, 2020 рік для багатьох був складним. Коли багато ділової діяльності було припинено, а ланцюги поставок перервані, світова економіка зазнала краху. Вплив COVID-19 на індустрію гостинності та туризму був руйнівним і безпрецедентним знизкою обмежувальних заходів. За останніми даними Всесвітньої туристичної організації (ЮНВТО),

світовий туризм пережив найгірший рік, який був рекордним у 2020 році, і кількість міжнародних туристів зменшилась на 74% [1].

Зважаючи на характер пандемії, що розвивається, зараз багато країн знову вводять жорсткіші обмеження на поїздки. Сюди входять обов'язкове тестування, карантин, а в деяких випадках і повне закриття кордонів, що впливає на відновленні міжнародних поїздок. Як очікується, поступовий випуск вакцини проти COVID-19 сприятиме відновленню довіри споживачів, сприятиме пом'якшенню обмежень на поїздки та повільній нормалізації подорожей протягом наступного року.

Незважаючи на те, що було зроблено багато для того, щоб зробити можливим безпечні міжнародні подорожі, ми усвідомлюємо, що криза ще далеко не закінчена.

Як люди подорожуватимуть у 2021 році? Без сумніву, це перетворилося на одне з найбільших питань у галузі подорожей та гостинності [3].

Пандемія кардинально змінила наш спосіб життя та звичаї, включаючи наш вибір щодо подорожей. Незважаючи на це, безсумнівно, люди продовжують мріяти про відкриття нових напрямків та вражень. Є деякі прогнози та тенденції для світу подорожей у 2021 році, деякі вже спостерігалися в 2020 році, які залишилися на місці [3].

*Міський туризм.* Під час блокування та різних регіональних закриттів, багато хто вирішив побачити світлу сторону і виявив, що їхнє місто чи муніципалітет також можуть бути варіантом насолодитися святами: іноді ми докладаємо зусиль, щоб дослідити зовнішність, не знаючи всередині, наприклад парки, природні зони та місцеві враження, на які ми ніколи не встигали.

*Зелений туризм.* Зіткнувшись з необхідністю підтримувати соціальну дистанцію, немає нічого кращого, ніж загубитися в природних просторах, щоб уникнути натовпу і не турбуватися про правило двометрової дистанції. Однак віддалене місце не обов'язково означає подорож дуже далеко. Насправді природні зони в багатьох країнах нескінченні, і пропонується все більше турпакетів, щоб скористатися подібним досвідом: від насолоди багатою кухнею місця призначення або його традиціями виноробства до оздоровчих планів для тіла та розуму.

*Медичний та оздоровчий туризм – здорова альтернатива.* Медичний туризм зростає за останні кілька років. Хоча цей сектор був зупинений пандемією, обмеженнями на поїздки та закритими кордонами деяких країн, передбачається, що галузь швидко повернеться своїми шляхами. О здоровчий відпочинок стає особливо привабливим у періоди стресів, яких ніколи раніше не було. Цей тип туризму стає все більш популярним у міру поширення концепції уважності та усвідомлення суспільством важливості збереження здоров'я.

*Повільна подорож.* Для світу 2020 рік означав повільніший підхід до життя. Багато мандрівників виявили, що поспішати не потрібно. Цей вид подорожі в 2021 році змусить мандрівників витратити більше часу на пошук місця призначення та відвідування меншої кількості місць під час тієї ж поїздки, але насолоджуючись більшим досвідом, культурою та традиціями, які роблять подорож унікальною [2].

*Спортивний туризм – азарт та адреналін.* Спорт можна сприймати двома способами: будучи вболівальником або будучи спортсменом; а спортивний туризм передбачає і те, і інше. Основною причиною такого виду туризму є святкування спортивних подій за межами країни, де вони проживають. Серед найпопулярніших – кубки світу, бейсбол вищої ліги, баскетбол та Олімпійські ігри. Як правило, для цього типу заходів потрібні простори та інфраструктура, які сприяють місцевому туризму і які продовжують залучати більше туристів у майбутньому.

*Дистанційна робота.* Працювати віддалено не обов'язково означає встановлювати стіл або сидіти за кухонним столом із зошитом. Насправді віддалена робота чи робота на дистанції дозволила багатьом проводити свій робочий день в своїх будинках чи орендуємих квартирах, насолоджуючись сільською місцевістю, морем чи горами. Таким чином, концепція цифрового кочівника, яка лише здавалася можливою для небагатьох привілейованих, стає все більш доступною для кожного. Оскільки дистанційна робота

виявилася ефективною як для компаній, так і для робітників, такий спосіб подорожі зростатиме протягом 2021 року [4].

*Освітній туризм – дивись і вчись.* Цей вид туризму включає програми обміну, літні курси або відвідування лабораторій чи установ з гідом. Діяльність у цьому секторі з кожним днем все більше диверсифікується, оскільки посилюються зв'язки міжнародного співробітництва в галузі освіти. Багато разів туристам, які в основному є студентами, пропонується відправитися в освітні поїздки, щоб ознайомитись із варіантами навчання в країні, відмінній від країни проживання.

*Культурний туризм – досвід понад усе.* Культурний туризм приносить великі переваги економіці, оскільки приваблює мандрівників у будь-який час року та сприяє розвитку місцевої ідентичності місця призначення. Серед основних видів діяльності, яких подорожуючий шукає, - це відвідування музеїв, відвідування фестивалів чи дегустація місцевої кухні, але це також включає більш інтимні місцеві святкування чи навіть вивчення мови.

*Бізнес та туризм MICE – бізнес повинен тривати.* По мірі просування глобалізації та технологій діловий туризм та MICE набувають все більшої популярності в галузі. Зміни в діловому та подієвому туризмі внаслідок пандемії породили нові відносини та форми організації, такі як гібридні та онлайн заходи, хоча очікується, що особисті події з часом повернуться [4].

Загалом, мандрівники не припинять подорожі, і хоча вони будуть робити це лише дотримуючись встановлених заходів охорони здоров'я, оновлених методів та графіків, їхній голод шукати нові місця ніколи не закінчується, навіть поблизу дому.

Отже, можна дійти до певного висновку, що незважаючи на всі випробування, які зараз мусить пройти індустрія туризму, люди всеодно будуть шукати нові методи побачити щось невідоме. Багато нових тенденцій ми уже спостерігаємо, тому можна впевнено сказати, що туризм гідно пройде випробування пандемією та відкриє щось нове для кожного любителя подорожувати.

#### **Список використаних джерел:**

1. Зануда А. Коронавірус: скільки втрачає туризм. BBC News Україна, 16 березня 2020. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-51870285>.
2. COVID-19 Travel Industry Research. U.S. Travel Association, 2020. URL: <https://www.ustravel.org/toolkit/covid-19-travel-industry-research>.
3. Романова А. Туризм після карантину: як пандемія вплинула на галузь і змінила її. URL: <https://dyvys.info/2020/05/14/turyzm-pislya-karantynu-yak-pandemiya-vplynula-na-galuz-i-zminyly-yiyi/>.
4. International tourist arrivals could fall by 20-30% in 2020. UNWTO, 2020. URL: <https://www.unwto.org/news/international-tourism-arrivals-could-fall-in-2020>,



**Коваль Руслана Русланівна,**  
*студентка 1 курсу за спеціальністю Туризм*  
*факультету управління та економіки*  
*Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

#### **ТУРИСТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ОБ'ЄКТ УПРАВЛІННЯ**

На сьогоднішній день, туристична діяльність – одна з найбільш багатогранних явищ. Ця галузь щільно пов'язана з економікою, екологією, історією, архітектурою, соціологією, географією та багатьма іншими науками.

Туристична діяльність характеризує значення професійної підготовки, професійні обов'язки фахівців туристичної сфери, а також правила та умови функціонування з

урахуванням своєрідності людської діяльності у сфері обслуговування та особливостей самої галузі як соціально-економічного та культурно-історичного явища.

Туристична діяльність, як і будь-яка трудова діяльність є процесом за допомогою якого здійснюється певне ставлення людини до навколишнього світу, до інших людей, до виконання певних обов'язків та завдань які висуває перед ним життя, зокрема, набути професійних знань, вмінь та навичок, засвоїти методи професійного самовдосконалення, утворювати в собі якості досвідченого працівника туристичної сфери, виробити необхідність у розвитку професійної культури. Насамперед, туристична діяльність – це сфера праці, у якій створюється та реалізовується на ринку туристичний продукт, а також організовується його споживання – надання послуг туристам під час подорожі.

Розвиток туристичної діяльності в Україні залежить від певних секторів економіки. Це транспорт, торгівля, зв'язок, сільське господарство, будівництво, виробництво товарів широкого вжитку та туристичного призначення. Туристичну діяльність досліджують як одну з основних галузей у сфері структурної перебудови економіки.

На території України значна чисельність туристичних фірм робить акцент на в'їзному туризмі, іншими словами відправляють українців на курорти до закордону. Внаслідок цього кількість людей, що покидають країну сильно перевищує чисельність тих, що відвідують нашу державу. Це одна з причин, яка має негативний вплив на формування бюджету України.

В Україні заклади розміщення туристів та відпочиваючих мають потребу в істотних змінах, які відповідатимуть міжнародним стандартам. До того ж, забезпечення приналежного стану потребують рекреаційні території, пам'ятки архітектури та культури України.

За даними Всесвітньої туристичної організації, щорічно подорожує більше 800 млн. чоловік. Примітним є той факт, що більш ніж в 40 країнах світу туризм є основним джерелом надходжень національного бюджету. Наприклад, в Іспанії частка прибутків від іноземного туризму в загальній сумі надходжень від експорту товарів та послуг складає 35%, на Кіпрі та в Панамі – понад 50%, на Гаїті – більш як 70% [2].

На території України, відсутність безпеки виявляється у незадовільному стані доріг. Становище автомобільних доріг України є найгіршим серед більшості європейських країн. Це зумовлює значну кількість нещасних випадків.

Україна акцентує увагу на розвитку в'їзного туризму. Крім того, в країні вдосконалюються заходи розвитку сільського та зеленого туризму, метою яких є залучення інвесторів та іноземних туристів.

Згідно з розрахунками Державного агентства розвитку туризму (ДАРТ), 2019 року Україну відвідали 13,6 млн. туристів. За даними Всесвітньої туристичної організації, іноземні громадяни витратили в Україні \$1,4 млрд., що становить 8,8% ВВП країни [5].

2020 рік став випробуванням для багатьох сфер життя. Пандемія COVID-19 у першу чергу вдарила по туристичній сфері. Туризм зазнав найбільших втрат. Це відбулося через встановлення по всьому світу обмеження на поїздки.

Для удосконалення управління туристичної діяльності, потрібно приділяти увагу здійсненню комплексу заходів, що спрямованні на збільшення якості надання туристичних послуг, розроблення дієвих норм обслуговування подорожуючих, покращення роботи всіх підприємств туристичної сфери.

В туристичній галузі проблема якості обслуговування є однією з найбільш актуальних. Якість обслуговування – найсильніший засіб у конкурентному суперництві на міжнародному туристичному ринку. Вона слугує підвищенню економічної ефективності туризму.

Для того щоб туристична діяльність покращувалася необхідно:

- зважаючи на існуючий та прогнозний споживацький попит, наполегливо працювати над створенням нового якісного туристичного продукту;
- удосконалення програм обслуговування;
- впроваджувати нові форми обслуговування туристів;



- не допускати випуску неякісних послуг та стратегічно планувати випуск якісної продукції (послуг);
- підготовка та підвищення кваліфікації працівників;
- інноваційна діяльність;
- формування матеріальної бази до обслуговування туристів.

Отже, становлення ринкової економіки і поява в Україні заможних верств населення зумовило інтерес до підвищення якості туристичних послуг. Крім того, туристична діяльність у багатьох країнах відіграє велику роль у формуванні валового внутрішнього продукту, в забезпеченні зайнятості населення, активізації зовнішньоторговельного балансу. Крім того, туристична галузь робить величезний вплив на розвиток різних ключових галузей економіки і є однією з найприбутковіших видів бізнесу в світі.

#### **Список використаних джерел:**

1. Сокол Т. Г. Основи туристичної діяльності: підручник / під ред. доктора пед. наук, проф. Орлова В. Ф. К.: Грамота, 2004. 327 с.
2. Орлова В.В. Особливості розробки прогнозів розвитку туристичної галузі. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. Науковий збірник. Івано-Франківськ, 2012. Вип.8. Том 1. URL: [http://tourlib.net/statti\\_ukr/orlova2.htm](http://tourlib.net/statti_ukr/orlova2.htm).
3. Кифяк В. Ф. Організація туристичної діяльності в Україні. Чернівці : Книги-XXI, 2012. 325 с.
4. Незвещук-Когут Т.С. Проблеми та напрями підвищення ефективності управління якістю обслуговування на туристичних підприємствах. *Ефективна економіка*. № 4, 2015. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3995>.
5. Аналітика та статистика галузі туризму. URL : <http://surl.li/oezc>.



**Коруняк Ліна Миколаївна,**  
студентка 2 курсу за спеціальністю Туризм  
факультету управління та економіки  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова

### **СУЧАСНІ ТУРИСТИЧНІ ТРЕНДИ**

Сучасні реалії внесли свої корективи в туристичну галузь. На наших очах формуються нові тренди подорожей, ми самі стаємо безпосередніми учасниками цього процесу. Як показала практика, 2020 рік став часом великих суспільних змін та перетворень. Це в свою чергу відобразилось на усіх сферах життєдіяльності суспільства, і туризм не став винятком.

Через COVID-19 туризм не те щоб перестав існувати, але точно встав на тривалу паузу. Багато відклали всі плани поїхати за кордон і зосередилися на поїздках всередині своїх країн. Але, не дивлячись на всі перешкоди, є люди, які продовжують подорожувати і зараз. В 2021 році їх стане більше, а сама сфера туризму - значно зміниться і пристосується [1].

У зв'язку з карантинними обмеженнями, пов'язаними з коронавірусом, кордони більшості країн сьогодні закриті. Сам туризм, по суті, перебуває у фазі очікування величезних втрат у цій сфері, а отже, проблем із поповненням державних бюджетів, що тільки створить проблеми для уряду під час кризи. З огляду на все це, країни замислюються над тим, як рухатися далі у сфері туризму [2].

Можливість подорожувати у 2021-му сильно залежить від того, чи піде пандемія на спад і чи буде дієвою вакцина. Якщо число хворих буде зменшуватися, є ймовірність, що подорожі почнуть відновлюватися. А якщо кордони будуть як і раніше закриті, люди

продовжать подорожувати всередині країни. Минулий рік показав, що цікаві маршрути можна знайти навіть у своїй області, тому тенденція на відкриття нових локацій в рідній країні збережеться, а можливо і набере обертів [3].

Прогнозують такі туристичні тренди на 2021 рік: [1]

#### *1. Поєднання відпочинку з роботою.*

Багато компаній світу перевели своїх співробітників з офісів – в будинок і квартири. Люди працюють віддалено у себе «на диванах», обідають на кухні і звітують перед начальством в месенджерах.

На нашу думку, найзручніше працювати не з дому, а в готелях або в бізнес-центрах біля них. Тим більше що обмеження не такі суворі, що не можна було б виходити з дому. Можна, наприклад, використовувати недорогі хостели в Одесі або в іншому місті біля моря або в горах, щоб дозволити собі в будні дні працювати, а у вихідні та під час перерви вибиратися на огляд міст і місць, в яких давно хотілося побувати.

У такого типу роботи з'явився спеціальний термін: WFHotel (working from hotel – робота з готелю). Багатьом зручніше переїхати з дому в готель чи хостел, зосередитися на роботі і в той же час забезпечити себе якісним відпочинком в 15 хвилинах від імпровізованого «офісу».

#### *2. Перельоти в одну сторону.*

Подорожі в 2021 році – це, в основному, внутрішній туризм. Але це не означає, що ніхто не літає. Навпаки: іноземці, яких пандемія застала на початку року, досі повертаються додому, а деякі шукають, де перечекати складний час і їдуть в інші країни на кілька місяців. Через це лідирують продажі квитків на літаки в один кінець. У 2021 році за прогнозами експертів ця тенденція буде зберігатися. Ще не скоро люди зможуть спокійно літати в іншу країну просто на вихідні.

#### *3. Бронювання в останній момент.*

Одна з актуальних тревел тенденцій 2021 року – бронювання номерів в готелях або хостелах в самий останній момент. Це приблизно за місяць або за два тижні до виїзду або вильоту. Люди розуміють, що в епоху пандемії дуже складно щось заздалегідь спрогнозувати і спланувати. Тому що кордони країн то закриваються, то відкриваються, рейси відмінюються, так і можна раптово захворіти і все зміниться само собою.

#### *4. Подорожі всередині країни.*

Куди ж без внутрішнього туризму – в 2021 році він буде процвітати і набирати обертів. Люди все більше цікавляться поїздками неподалік від будинку і рідше думають про те, щоб виїхати за кордон. Це актуально не тільки в таких країнах, як Австралія і Нова Зеландія, де повністю припинено міжнародне сполучення, а й для України.

Завдяки пандемії, українці зацікавилися Карпатами, Одесою, Хортицею, Прип'яттю і величезним безліччю тих місць і пам'яток, якими багата наша країна. Це стає двигуном для розвитку місцевого туризму та поліпшення готельного сервісу.

#### *5. Безпека перш за все.*

Якими будуть подорожі в 2021 році, якщо пандемія триватиме? Більш того – це наша нова реальність, з якою треба вчитися жити. Це означає, що всі люди на планеті будуть думати, перш за все, про свою безпеку в подорожах будь-якого роду.

Ми вважаємо, що розвиток туризму матиме такі тенденції:

- люди стануть вибирати ті варіанти поїздок, які заподіюють якомога менше шкоди навколишньому середовищу;
- відвідувати ті локації, де немає натовпів відпочиваючих;
- уникати високого сезону;
- їздити в ті країни, де епідеміологічна ситуація не критична і де дуже відповідально ставляться до забезпечення безпеки оточуючих;
- менше переміщатися на громадському транспорті і частіше брати авто в оренду.

Через це все туристичним компаніям потрібно буде навчитися управляти потоками клієнтів таким чином, щоб вони залишалися всім задоволені і не відчували, що час витрачено даремно.

Отже, подорожі продовжують займати важливе місце в нашому житті. Тільки організація тепер трохи інша. Більшість процесів при плануванні поїздок проходить онлайн, а вибір маршрутів тепер залежить від епідемічної ситуації в кожному окремому регіоні.

#### **Список використаних джерел:**

1. 6 travel-трендов на 2021 год. URL: <https://logovo-hostel.com/6-travel-trendov-na-2021-god/>.
2. Соціально-економічні чинники розвитку внутрішнього туризму в Україні. 2020. URL : [http://bses.in.ua/journals/2020/52\\_2\\_2020/3.pdf](http://bses.in.ua/journals/2020/52_2_2020/3.pdf).
3. Подорожі у 2021 і Covid-19 – які прогнози 2021. URL : <https://doba.ua/ukr/blog/podorozhi-u-2021-i-covid-19-yaki-proгнози.html>.



**Криськов Єгор Ігорович,**  
*студент 1 курсу за спеціальністю Туризм*  
*факультету управління та економіки*  
*Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

### **ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТУРИСТИЧНОГО РИНКУ**

В законі України «Про туризм» поняття «туризм» визначається як тимчасовий виїзд особи з місця постійного проживання в оздоровчих, пізнавальних, професійно-ділових чи інших цілях без здійснення оплачуваної діяльності в місці проживання. Туристична галузь посідає друге місце в світовій економіці. Туризм є невід'ємною складовою національного і світового ринку, розглядається як перспективний напрям розвитку в економіці. Розвиток туристичної галузі є можливим тільки за умови створення інфраструктури ринку.

Одним з ключових моментів розвитку економічної системи у сфері туризму є задоволення туристичних потреб. Задоволення туристичних потреб здійснюється за допомогою туристичного ринку.

Поняття ринок – це механізм, що з'єднує разом представників попиту та постачальників окремих товарів і послуг. Туристичний ринок функціонує на основі дії попиту і пропозиції. Якщо туристичний ринок розглядати в широкому аспекті, то це те місце, де відбувається купівля або продаж туристичного продукту або послуги.

Розглядаючи туристичні послуги з економічної сторони, то їх зміст розкривається через регулятивну (ринок забезпечує збалансованості попиту і пропозиції), стимулюючу (ринок забезпечує стимулювання підвищення економічної ефективності виробництва туристичних послуг а умовах конкуренції та вдосконалення пропозиції), оптимізаційну (оптимізує використання факторів виробництва туристичних послуг) та інформаційну ( надає інформацію про попит та пропозицію на різні види туристичних послуг) функції.

Щодо формування національного туристичного ринку, то він зумовлений дією як внутрішніх так і зовнішніх чинників.

До внутрішніх можна віднести рівень життя населення, півень соціально-економічного розвитку та соціально-політичну ситуацію.

До зовнішніх відносять як економічну так політичну стабільність держави, характер міжнародних відносин а також рівень інтегрованості у світогосподарську систему.

Туристичний ринок можна розрізнити за багатьма критеріями:

1. Географічний
  - локальний;
  - регіональний;
  - державний;

- континентальний;
- світовий.
- 2. За видом туристичних послуг
  - послуги з розміщення;
  - харчування;
  - туристичне обслуговування;
  - туристичні перевезення.
- 3. За віковими групами
  - молодіжний туризм;
  - сімейний туризм;
  - пенсіонери та інваліди.
- 4. Зв'язок між місцем відпочинку і місцем проживання
  - в'їзний туризм;
  - виїзний туризм;
- 5. Ціль подорожі
  - бізнес-туризм;
  - лікувально-оздоровчий туризм;
  - релігійний туризм;
  - культурний туризм;
  - краєзнавчий туризм.

Але насправді наведений вище поділ носить теоретичний характер, на практиці кожне туристичне агентство обирає критерії поділу під свою діяльність.

Які ж є умови та можливості виходу на туристичний ринок?

Для того, щоб вийти на туристичний ринок перш за все потрібно отримати ліцензію та зареєструвати свою фірму. Також важливими для виходу є умови, які створює влада держави.

Щодо можливостей виходу на туристичний ринок, то тут все визначається характером конкуренції. Перемагає та фірма, яка має закордонних партнерів, зв'язки з посольствами різних країн та наявністю в фірми необхідної технічної та соціальної інфраструктури.

Отже, туристичний ринок функціонує завдяки постійній взаємодії між собою попиту та пропозиції. Функціонування ринку має досить важливе соціально-економічне значення, завдяки ньому відбувається залучення інвестицій в туристичну галузь, збільшуються робочі місця, використовуються туристичні ресурси для розвитку інфраструктури.

#### **Список використаних джерел:**

1. Любіцева О.О. Ринок туристичних послуг (геопросторові аспекти). К.: Альтерпрес, 2002. 436 с.
2. Кудла Н.Є. Маркетинг туристичних послуг: навчальний посібник. К.: Знання, 2011. 351 с.
3. Миронов Ю.Б. Маркетинг в туризмі: Конспект лекцій. URL: [https://tourlib.net/books\\_ukr/mark\\_tur04.htm](https://tourlib.net/books_ukr/mark_tur04.htm).
4. Гонтаржевська Л.І. Ринок туристичних послуг в Україні: навч. посіб. Донецьк : Східний видавничий дім, 2008. 180 с.
5. Туризм України: економічні та організаційні механізми розвитку / Головінець В., Горобець О., Гуцал С. та ін.; за ред. О. Рожук. Тернопіль: Тернограф, 2008. 976 с.



*Козира Ярослав Віталійович,  
студент 3 курсу за спеціальністю Туризм  
факультету управління та економіки  
Хмельницького університету управління та права  
імені Леоніда Юзькова*

## **«ПАСПОРТИ ЩЕПЛЕНЬ» ТА СИСТЕМА «ETIAS» – НОВІ ВИКЛИКИ ДЛЯ ТУРИЗМУ**

Криза, викликана пандемією коронавірусу, спричинила значних збитків усім країнам але, особливо постраждали ті, бюджет яких поповнюється за рахунок туризму та супутніх галузей, як ресторанний та готельний бізнеси. В свою чергу, уряди різних країн почали відкривати кордони країн для іноземців, щоби дати можливість, якщо не заробляти на цьому, то хоч тривати бізнес « на плаву». Багато лідерів країн заговорило про, так звані, паспорти щеплень, які будуть слугувати ключами від дверей усіх проблем, існує багато думок та досліджень, тому, я вважаю, що це важлива тема сьогодення, яку я хочу детально висвітлити.

Багато країн, хоча і з різною швидкістю, розпочали вакцинацію населення проти COVID-19. Вакцинація дає шанс вийти з карантину і повернутися до звичного життя. Однак це нове майбутнє матиме свої нюанси, одним із яких є введення «паспорта щеплень» для подорожей та, можливо, для відвідування певних громадських місць.

Ідея запровадження «імунологічного паспорта» народилася минулої весни, на самому початку пандемії коронавірусу. Люди, які перехворіли коронавірусом і мають антитіла до ГРВІ-CoV-2, хотіли видати «Паспорти». Для власників цих сертифікатів влада скасує карантинні обмеження, дозволить їм повернутися на роботу, подорожі та спілкування.

Однак Всесвітня організація охорони здоров'я застерегла країни від видачі таких «паспортів». ВООЗ заявила, що немає доказів того, що люди, які виробляли антитіла після одужання від вірусу, були захищені від повторного зараження.

Окрім моменту звільнення, було кілька аргументів проти «паспорта імунітету», але етичного та економічного характеру. Люди з антитілами та «іммунним паспортом» стали б більш привілейованим класом, ніж ті, хто ще не захворів, бо мав би більше свободи.

Однак, щоб запобігти туристичній кризі, ЄС запроваджує паспорти щеплень для поїздок по території Союзу. У деяких країнах такі сертифікати вже є обов'язковими під час відвідування готелів та спортзалів.

В Ізраїлі так званий Зелений перевал – обов'язковий для готелів, тренажерних залів та театрів. Естонія, Швеція та Данія планують те саме.

Паспорти створюють додаткові проблеми – зокрема, глибшу соціальну нерівність – і це руйнує відчуття згуртованості, яке суспільство продемонструвало під час пандемії, проте люди, які подорожують за кордон, зазвичай не виступають проти введення таких документів.

Чим більше паспортів використовують як заохочення, тим більше вони стають репресивними. Якщо людям потрібен паспорт, щоб сісти в автобус або купити хліб, вони втрачають вибір робити щеплення чи ні. Більшості роботодавців не потрібно ними користуватися. Краще заохочувати людей робити щеплення і повертатися до звичного життя.

Щодо питань нових правил перетину кордонів та безпекової системи, в 2021 року ЄС запустив європейську інформаційну систему авторизації подорожей (ETIAS). Дана система тягне за собою зміну умов подорожей для громадян третіх країн, які мають право в'їжджати в Шенгенську зону без віз, включаючи громадян України.

**Призначення системи ETIAS:**

Завчасна авторизація дозволить Європейському Союзу ідентифікувати осіб, які сприяють міграційній кризі. А також допоможе в боротьбі з терористичними загрозами. Завдяки новій системі, можливе істотне зниження кількості відмов у в'їзді в ЄС безпосередньо при перетині кордону. На даний момент у прикордонних і правоохоронних органів практично немає інформації про безвізових мандрівників.

Правила отримання дозволу на в'їзд до ЄС:

Мінімум за 72 години до прибуття в одну з країн Євросоюзу потрібно буде отримати онлайн-дозвіл в системі ETIAS.

В електронній формі потрібно буде вказати:

- персональні дані: ПІБ, стать, дата народження та інше;
- домашня та електронна адреса;
- відомості про освіту;
- паспортні дані;
- дані про працевлаштування;
- мета і країна візиту;
- дані про судимості, вживання наркотиків, поїздки в зони конфліктів, імміграції тощо.

Реєстрація займе всього пару хвилин, а відповідь прийде через пару годин. Дані заявника перевірятимуться за базами Шенгенської інформаційної системи (SIS), візової інформаційної системи (VIS), Європолу, електронної бази даних вкрадених і загублених проїзних документів (SLTD) та Інтерполу.

Якщо був випадок відмови у в'їзді через систему ETIAS, громадянин матиме право подати апеляцію на рішення системи.

Вартість дозволу на поїздку та термін дії: за кожне звернення заявник повинен буде сплатити комісію в розмірі 7 євро. Для осіб, молодше 18 і старше 70 років-послуга є безкоштовною.

Дана авторизація буде діяти протягом 3х років, або до кінця терміну дії проїзного документа, який реєструвався при подачі заявки.

Підбиваючи підсумки, можна зробити висновок, що країни ЄС все більше турбуються про безпеку власних громадян, як фізичну так і матеріальну. Вводячи в обіг паспорти вакцинації- парламент ЄС забезпечує вихід з фінансової кризи усіх країн, які суттєво постраждали від пандемії. Тим часом система ETIAS гарантуватиме більшу безпеку із зовнішніх кордонів ЄС і, якоюсь мірою, полегшить проходження кордону, зводячи на мінімум відмову у в'їзді для не резидентів країн ЄС.

#### Список використаних джерел:

1. COVID-паспорт або «паспорт вакцинації». URL: <https://www.slovoidilo.ua/2021/01/15/stattja/svit/covid-pasport-abo-pasport-vakynacziyi-ce-yakux-krayinax-vzhe-vydayut>.
2. Безпекова система «ETIAS». European Union Press Center. 2020. URL: <https://www.etiasvisa.com/>.



**Матвєєва Іванна Юрїївна,**  
*студентка 3 курсу за спеціальністю Туризм  
факультету управління та економіки  
Хмельницького університету управління та права  
імені Леоніда Юзькова*

### АКТУАЛЬНІСТЬ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ У ГАЛУЗІ ТУРИЗМУ ТА ГОСТИННОСТІ

Протягом останніх трьох десятиліть у світі спостерігається підвищена тенденція розвитку туризму. Це пов'язано із низкою причин за якими ми можемо спостерігати. До прикладу – багато країн стрімко розвиваються, демонструючи нам «економічні дива», з'являються все цікавіші види туризму, відкриваються кордони та дорога до тих місць, де ще

жодного разу не торкалась нога людини. Розширюється інфраструктура, кожна країна намагається здивувати вибагливих туристів ще більше.

Сфера туризму – це міжгалузевий господарський комплекс, який ґрунтується на створенні туристичного продукту, що задовольняє потреби населення [5, с. 14]. Термін «сфера гостинності» є ширшим, аніж термін «сфера туризму». Через саме слово «гостинність» можна зрозуміти, що йдеться мова про певне лояльне відношення до гостей, яке має надаватись кваліфікованими працівниками в закладах розміщення.

На сьогоднішній день сфера туризму та гостинності чи не одна з найрозвинутіших галузей економіки. В наслідок цього у світі надається підвищена увага кваліфікованим працівникам даної сфери. Кожного року вдосконалюються міжнародні стандарти щодо фахівців, аби йти нога в ногу з сучасністю та виходити на туристичний ринок як конкурент.

Актуальність проблеми щодо кваліфікованих працівників тісно пов'язана з потребою в реформі професійної підготовки кадрів сфери туризму та гостинності. На нашу думку, задля визначення масштабу потреби в спеціалізованих працівниках, варто розглянути приклад зарубіжного досвіду професійної підготовки фахівців даної галузі. Пропонуємо розглянути освітню практику Швейцарії – країна, яка має набутий досвід щодо професійної підготовки фахівців сфери гостинності у закладах вищої освіти.

Швейцарія є країною «старого туризму», масові подорожі до Швейцарії мають історію тривалістю більше 2-х століть, в зв'язку з чим інфраструктура туризму досягла практично максимуму за щільністю об'єктів; до 15% національного доходу (за даними Всесвітнього економічного форуму) надходить за рахунок доходів від туризму. Основою туристичного бізнесу Швейцарії є готельний бізнес: в Швейцарії налічується понад 6 тисяч готелів з чисельністю номерів більше 300 тисяч. Швейцарія – Альпійська країна, що володіє багатими природними і культурними ресурсами: основні сезони масового туризму – це зима (гірські лижі) і літо (екскурсійний і екологічний види туризму). Особливістю швейцарського туризму є його «ексклюзивність, якість і дорожнеча», при цьому ціна не є знижує конкуренцію фактором, в високий сезон готелі завантажені до 100%; концепція національного офісу по туризму Швейцарії [4]: «Дорого – значить, якісно». Очевидно, що якісні послуги і сервіс високого рівня вимагає особливих підходів до підготовки персоналу. Персонал в Швейцарії є високооплачуваним, робота в туристичному бізнесі приваблива і затребувана, хоча, в зв'язку з цим, слід вказати на тенденцію останніх років - роботодавці з метою оптимізації витрат активно наймають іноземних працівників. За даними Всесвітнього економічного форуму в індустрії туризму Швейцарії за результатами 2013-го року було зайнято 3,3% працездатного населення. З метою забезпечення відповідності сервісу в сфері гостинності в Швейцарії прийняті національні стандарти якості [1, ст. 164]. У готельному бізнесі стандарти якості розробляє некомерційна організація Швейцарського якості в гостинності; процедура атестації за стандартами якості є добровільними для готелів; в результаті успішно пройденої атестації готелю видається сертифікат, який свідчить про відповідність готелю з 1 по 3 рівень швейцарської якості гостинності:

- сертифікат якості першого ступеня базується на процедурі декларування і означає, що підприємство постійно дбає про якість обслуговування гостей;

- сертифікат якості 2 ступені означає, що підприємство постійно перевіряється на дотримання стандартів якості: проводяться опитування споживачів і співробітників, проходять атестацію за допомогою візитів «таємних клієнтів», з метою постійного вдосконалення форм і методів обслуговування гостей;

- сертифікат якості 3 ступені означає, що на даному об'єкті розміщення введені і успішно реалізуються стандарти якості, уніфіковані з вимогами міжнародної системи менеджменту якості.

У зв'язку з вищезгаданою системою слід зауважити, що стандарти «менеджменту якості» є на сьогодні звичною практикою, однак саме в зв'язку зі Швейцарським досвідом важливо відзначити, що підготовка фахівців у галузі туризму не одноразовою. У Швейцарії розвиток персоналу стимулює система менеджменту якості; розвиток персоналу – це завжди розвиток компетенцій через тренінги та навчання - постійна підтримка і стимулювання



професійного зростання персоналу в туризмі – як показує практика Швейцарії – це основа успішної професіоналізації кадрів. У зв'язку з цим звернемо ще раз увагу на параметр «клієнтоорієнтованість персоналу» – Швейцарія за цим параметром займає 2-е місце з 140 країн.

Таблиця 1

Аналіз надання кваліфікації Університетом вищої освіти GLION

Параметри характеристики	Характеристика
Історія створення	Заснований в 60-х роках 19 століття Вальтером Ханцікером і Фредеріком Тіссо (Walter Hanziker, Frederic Tisso).
Академічний рівень програм	1. Навчання за програмами дипломованих фахівців, бакалаврату та магістратури: Associate Degree, Diploma, Bachelor, Master 2. Готельний менеджмент, менеджмент в готельному і ресторанному бізнесі, туризм, управління людськими ресурсами, фінанси, доходи; спортивний менеджмент.
Міжнародне визнання	Наявність міжнародного сертифікату Eduqual.
Програми	<i>Готельний і ресторанний бізнес:</i> 1. Початковий рівень академічної ступеня в готельному менеджменті (Hospitality Administration Associate Degree): 4 семестри (1 – стажування); 2. Дипломований фахівець в готельному і ресторанному операйтингу (Diploma in Hotel and Restaurant Operations): 3 семестри (1 – стажування); 3. Бакалавр в готельному менеджменті (Bachelor in Hospitality Management), в маркетингу (Bachelor in Marketing), в туризмі (Bachelor in Tourism), в управлінні людськими ресурсами (Bachelor in Human Resources), в фінансах (Bachelor in Finance and Revenue Management) : 7 сем. (2 семе. – стажування). <i>Спортивний менеджмент, менеджмент послуг розваги:</i> 1. Початковий рівень академічної ступеня в менеджменті подій, спорту і розваг (Event, Sport and Entertainment Management Associate Degree): 4 семестри (1 – стажування); 2. Бакалавр в менеджменті подій (Bachelor in Event Management), в менеджменті розваг (Bachelor in Entertainment Management), в спортивному маркетингу (Bachelor in Sport Marketing): 7 семестрів (2 сем. - стажування).
Умови вступу	Щорічно приймається близько 1200 студентів При надходженні крім атестата з підтвердженням оцінок потрібно: – мотиваційний лист; – рекомендаційний лист.
Особливості навчання	1. Розташований в готелі "Grand Hotel Bellevue", є три кампуса: Glion, Bulle, Leysin; практичні заняття організовані безпосередньо в готелі, який є одночасно тренінговим готелем; 2. Навчання платне – від 25 тис. Швейцарських франків за один семестр; 3. Навчання ведеться англійською мовою.

Примітка. Складено автором

Перші школи гостинності світу були створені в Швейцарії, в Швейцарії функціонують визнані у всьому світі школи готельного бізнесу, випускники яких мають найвищі в готельному бізнесі конкурентні позиції:

- Університет вищої освіти GLION;
- Міжнародна школа готельного менеджменту Les Roches;
- Школа готельного менеджменту Лозанни.

Коротко охарактеризуємо умови і зміст навчання в Університеті вищої освіти GLION (табл. 1). Особливістю швейцарської освіти в сфері туризму є його активний експорт в інші країни. Експорт швейцарських освітніх послуг, в першу чергу, в готельному менеджменті, свідчить про їх високу якість [2 с. 143]. Розглядаючи швейцарську модель освіти в її цілісності, слід зазначити її риси:

- керований характер;
- стандартизованість;

- наступність ступенів освіти;
- актуалізацію змісту.

Швейцарська освіта в сфері туризму є затребуваним на рівні академічних рівнів бакалаврату та магістратури, навчання на дипломованого фахівця також актуально. Швейцарська система підготовки кадрів для туризму має високий ступінь інтегрованості та інституційної міцності, ґрунтуючись на взаємодії професійної області, профільних державних структур і освітніх установ. Підприємства туризму інтегровані в процес освітньої діяльності широко, при цьому передача досвіду і технологій систематизована і регламентована державою, також, як і процес кваліфікації за результатами професійного навчання. У зв'язку з цим слід також підкреслити, що сам зміст професійної діяльності досить жорстко нормовано галузевою базою законодавства та професійної сертифікацією.

Та, на жаль, якщо говорити про конкурентоспроможність України з іншими країнами світу, наша держава зовсім нещодавно почала сприяти підготовці професійних фахівців. Нині, за законом України, керівник туроператора, його філії, іншого відокремленого підрозділу повинен мати вищу освіту, що підтверджується документом про вищу освіту, стаж роботи у сфері туризму не менше трьох років або вищу освіту у сфері туризму за першим (бакалаврським), другим (магістерським), третім (освітньо-науковим/освітньо-творчим) або науковим рівнями вищої освіти, що підтверджується документом про вищу освіту [3]. Професійна підготовка, перепідготовка і підвищення кваліфікації кадрів у галузі туризму здійснюються державними, комунальними та приватними навчальними закладами в порядку, визначеному законодавством. Підготовка окремих категорій фахівців туристичного супроводу (гідів-перекладачів, екскурсоловів, спортивних інструкторів, провідників тощо), які не потребують здобуття громадянами професійно-технічної або вищої освіти із здобуттям кваліфікації за певним освітньо-кваліфікаційним рівнем, може здійснюватися у встановленому порядку юридичними чи фізичними особами [3].

Туристична освіта в Україні на сьогоднішній день має значний попит. Підтвердженням цього є вступні конкурси до університетів за останні роки. Підготовкою кваліфікованих працівників галузі туризму взяли на себе понад 90 вищих навчальних закладів та більше 100 професійних закладів нижчого рівня акредитації. Звичайно цей факт має сприятливий вплив на розвиток туризму в країні, але є низка аспектів яка в свою чергу сповільнює рух: низький ступінь співробітництва між закладами професійної туристичної освіти та підприємствами не дає можливості для становлення високоякісного не тільки теоретичного, а й практичного аспекту освіти.

Недостача практики значно сповільнює розвиток галузі туризму. Підприємства змушені проводити навчання вже безпосередньо на самій роботі, тобто стажувати, витрачаючи при цьому значні кошти та час. На нашу думку, зараз заклади вищої освіти мають бути зацікавленими в тому, аби їхні студенти, випускники являли собою значну конкуренцію, адже цей фактор є важливим показником якості підготовки окремого закладу та вагомою підставою для майбутнього співробітництва між підприємством-роботодавцем та закладом освіти.

На сьогоднішній день українські університети тільки як два – три роки намагаються випускати справді фахових спеціалістів. В кожного навчального закладу є своя навчальна програма, та навіть вона завжди коригується, адже як відомо, туризм – це динамічна спеціальність, і щоб йти нога в ногу з тенденціями, викладачі, як і студенти, мають бути доволі гнучкими. До прикладу, в нашому Хмельницькому університеті управління та права імені Леоніда Юзькова, нещодавно було проведено конференцію щодо удосконалення освітньо-професійної програми та навчального спеціальності 242 Туризм. Ми переглянули повністю навчальний план, викладачі детально пояснили що має під собою на увазі та чи інша дисципліна, студенти ж висунули конструктивні пропозиції та запитання щодо матеріалу. Також було проговорено момент щодо тем, які ми розглядаємо на тій чи іншій дисципліні та те, наскільки вони є відповідними нашій спеціальності. Це досить цікава практика, адже не дивлячись на пандемію та правила, які диктує нам сьогодні, зустріч

відбулась онлайн. І вже після зустрічі почались відбуватись мінімальні зміни в процесі навчання.

Отже, проаналізувавши досвід закордонних практиків, можна сказати що на даний момент Україна та її професійна підготовка фахівців у галузі туризму та гостинності є дещо відсталою, але динамічною. На даний момент вводяться закони та доповнення щодо них, які в свою чергу будуть сприяти більш кваліфікованій підготовці кадрів. Накопичений досвід підтверджує факт підвищення вимог до рівня компетентності фахівців туристичної галузі з боку підприємств. Важливим є не хаотичний набір знань, умінь та навичок, а консолідована та ефективна при застосуванні на практиці структура. Конкурентоспроможність фахівців у галузі туризму визначається отриманими ними навичками у сфері інформаційних технологій, іноземних мов, географії та організаційно-управлінської діяльності.

#### **Список використаних джерел:**

1. Беляцький Н. П. Управління персоналом : навч. посібник. Мінськ : Сучасна школа, 2017. 340 с.
2. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : навч. посіб. Київ: Академвидав, 2016. 352 с.
3. Про внесення змін до Закону України «Про туризм» : Закон України від 20.04.2018 № 1282-IV. *Український туристичний вісник*. 2018. № 1. С. 18–34.
4. Сайт Всесвітньої ради з подорожей і туризму. URL: <http://www.wttc.org>. (дата звернення 17.03.2021).
5. Сокол Т. Г. Основи туристичної діяльності : навч. посібник Київ : Грамота, 2016. 260 с.



*Мусенко Анастасія Олександрівна,  
студентка I курсу за спеціальністю Туризм  
факультету управління та економіки  
Хмельницького університету управління та права  
імені Леоніда Юзькова*

### **ГАСТРОНОМІЧНИЙ ТУРИЗМ: НОВА ТЕНДЕНЦІЯ РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО ТУРИЗМУ**

Туризм – це людська діяльність, необхідна для життя, яка забезпечує нові враження для тих, хто подорожує, та, яка хоче зменшити напругу та збільшити щастя в житті. Туристична діяльність має реальний вплив на економічний та соціальний розвиток, оскільки вона сприяє зростанню ВВП та завдяки своїй ролі, яку вона відіграє на ринку праці. Туризм – це та галузь економіки, яка відіграє важливу роль у багатьох країнах світу. Ця роль з роками зростала або зменшувалась, але виявилася важливим фактором економічного зростання.

У наш час туристи досвідченіші, мають достатньо коштів на поїздки, мають більше вільного часу. Завдяки туризму вони можуть уникнути повсякденного життя, і вони зануритися у новий світ, повний свободи та нових речей. Якщо раніше масовий туризм був основним способом його прояву, то сьогодні туризм практикується в невеликих групах, які прагнуть пережити новий досвід, але пам'ятають про навколишнє середовище.

Все більше і більше туристів у світі прагнуть пізнати нові враження. Гастрономія є досить яскравим прикладом нових вражень. Поняття гастрономічного туризму застосовується до туристів та відвідувачів, які планують поїздку повністю або частково, щоб скуштувати місцеві продукти або взяти участь у заходах, пов'язаних з гастрономією.

Для визначення гастрономії можна виділити три підходи, а саме:

– гастрономія - це прекрасна кухня, спадщина створена поколіннями кухарів, і є результатом делікатних процесів відтворених за допомогою кулінарії;

- гастрономія вивчає фізичні характеристики продуктів харчування (наприклад, якість) і прагне краще зрозуміти процеси, що відбуваються під час споживання їжі;
- саме їжа є джерелом натхнення та задоволення.

Гастрономічний туризм – явище, що зароджується, яке розвивається як новий туристичний продукт через те, що третина бюджету поїздки витрачається на споживання їжі. За даними Євростату 22% європейців зазначили, що основною причиною відпустки є кулінарний досвід. Через це місцева кухня є важливим фактором з точки зору якості відпочинку.

Успіх європейського туризму базується на його здатності впроваджувати інновації, диверсифікувати пропозиції, відкривати нові ринки та залучати нових клієнтів. Навіть якщо кухня не є головною мотивацією вибору місця призначення, вона є другим чи третім варіантом з точки зору критеріїв вибору місця. Гастрономія є важливим моментом для сучасних досліджень, і згідно з недавнім дослідженням, проведеним у США, іноземні туристи, які відвідували США, займали друге місце за кулінарією, тоді як американські туристи, які відвідують інші країни за мету ставлять саме гастрономічний туризм.

Гастрономічний туризм – приємна подорож, яка намагається досягти ідеального балансу між корисним і приємним, між щоденними потребами в їжі та кулінарними враженнями, що може позитивно вплинути на туристів.

Розвиток туризму в наш час парадоксальний, він породжує одночасні процеси глобалізації та оцінки місцевих ресурсів. Туристичні напрямки зобов'язані підтримувати конкурентоспроможність у зростаючому конкурентному середовищі та вступають у постійну боротьбу за збереження частини ринку. Світ стає більш відкритим; однак туристи шукають досвід, заснований на ідентичності та місцевій культурі.

Одним з головних факторів, що сприяв туристичному досвіду, є стиль життя. Дослідники виявили, що кулінарний туризм - це справжнє переживання вишуканого способу життя в приємних умовах, пов'язаних з хорошим життям та економічним благополуччям споживачів високоякісних місцевих продуктів.

Традиційно туристи бажали оглянути визначні пам'ятки, відзначити архітектуру, сільську місцевість та витвори мистецтва. Зараз туристи резервують поїздки, де вони зможуть оцінити атмосферу місця та насолодитися місцевою їжею. Для комфорту подорожуючих починають розробляти гастрономічні маршрути.

Гастрономічні маршрути – це система, яка представляє повну та тематичну туристичну пропозицію, визначену одним або кількома маршрутами з певного географічного району (хоча насправді кухня не має кордонів) із низкою продуктів або туристичних об'єктів, таких як фабрики та ресторани, які вказані в туристичних довідниках і обертаються навколо певної їжі, продукту чи виду їжі, як правило, з різною якістю, а також гастрономічних заходів. Маршрут також інформує про інші місця та визначні пам'ятки, сприяючи тим самим економічному розвитку по всій області. Тому ідея полягає в тому, щоб об'єднати різні типи туристичних визначних пам'яток та запропонувати їх у зручному пакеті, щоб туристи довше залишалися в районі, на відміну від місць, де був представлений лише один тип пам'яток. Гастрономічні маршрути матимуть успіх, якщо їм вдасться активізувати гастрономічну спадщину та перетворити її на гастрономічний туризм як привабливий для туристів вид відпочинку. Цю галузь туризму можна легко розвинути, оскільки турист, який знаходиться у певному місці споживає щонайменше 3-разове харчування, а отже, попит існує на ринку. Цей попит туристичного споживача буде задоволений шляхом надання місцевими туристичними об'єктами тієї продукції на яку сподівається одержувач.

У Європі традиційні продукти мають дуже хороший імідж, що призвело до дедалі більшого попиту на ці товари. Більший попит також пояснюється тим, що продукція містить менше добавок і не містить генетично модифікованих інгредієнтів. Традиційні продукти протистоять глобалізації смаку, а також дієті швидкого харчування. Традиційна їжа – це група продуктів харчування, що включає широкий асортимент продуктів, що характерні для

певної місцевості чи туристичних районів, наприклад: спеції, варена їжа, напої, адже через подорожі можна відчувати кулінарні особливості різних географічних районів.

Очевидно, що гастрономія відіграє незамінну роль у просуванні туризму. У розвитку гастрономічного туризму традиційні стратегії можуть запропонувати можливість використовувати стратегічні інструменти для вираження якості, різноманітності та унікальності місцевих продуктів та території. Створення планів щодо формування керівних принципів розвитку та створення гастрономічних туристичних продуктів сприймається як пріоритет для туристичних напрямків.

Отже, гастрономічний туризм є досить ваговою складовою в індустрії подорожей. Саме цей новий вид має всі можливості, щоб стати однією з провідних ланок туристичної діяльності, тому ще через їжу можна відчувати всі тонкощі культури та звичаї країни, яку ви хочете відвідати.

#### **Список використаних джерел:**

1. Розвиток туризму в наш час. URL: [https://tourlib.net/statti\\_ukr/myronov37.htm](https://tourlib.net/statti_ukr/myronov37.htm).
2. Традиційна їжа. URL: <https://tourkazka.com/hastronomichnyy-turyzm-ponyattya-ta-osoblyvosti/>.
3. Гастрономічні маршрути. URL: [http://hof.net.ua/tourist-routes/gastronomic\\_tourism/](http://hof.net.ua/tourist-routes/gastronomic_tourism/).



***Пайонк Анастасія Сергіївна,***  
*студентка 4 курсу за спеціальністю Право юридичного факультету*  
*Хмельницького університету управління та права*  
*імені Леоніда Юзькова*

### **ВПЛИВ «ЕРИ ПАНДЕМІЇ» НА ТУРИЗМ У НІМЕЧЧИНІ**

Пандемія коронавірусу продовжує крокувати планетою, погрожуючи серйозними наслідками для світової економіки. Особливо відчутними вони залишаються для відновлення народного господарства тих країн, у яких туризм складає суттєву частку ВВП та має вплив та ринок зайнятості. Поговоримо про сучасні реалії та майбутнє туристичної галузі. Яке воно буде? (на прикладі Німеччини)

Кожен 10-й чоловік на Землі працює у туристичній індустрії й забезпечує засобами для існування ще сотні мільйонів людей, тобто галузь є невід'ємною частиною світової економіки. Можна сказати, що туризм сам по собі є одним із чудес світу. Ось чому так боляче бачити, як пандемія COVID-19 розоряє сектор туризму.

Що ж відбувається?

Криза «прискорює і трансформує» фінансові потоки. Оскільки понад сотня країн вимагає негайної фінансової допомоги, «ера пандемії» значно перевершить будь-яку попередню «еру транскордонних потоків капіталу». Пандемія вже почала викликати хвилю «злиття» деяких компаній на міжнародній арені. Країнам, які шукають партнерів для цього, доведеться мати справу з тими, кому вдалося утримати ситуацію під контролем та створити надійну репутацію.

Звичайно, туризм дещо обмежений поширенням коронавірусу, але науковці з упевненістю прогнозують, що мандри відновляться знову після того, як вакцина проти COVID-19 надійде до загального користування! Але як буде насправді, точно сказати ніхто не може?! А поки ось так: згідно зі спостереженнями фахівців, людство майже повністю «транспортувало власне життя в Інтернет», багато компаній, у т.ч. туристичних, також почали співпрацювати на міжнародній арені «в режимі онлайн». Тобто, люди перестають подорожувати, а більше дізнаються про найпрекрасніші куточки світу через різні телевізійні шоу, такі як: «Орел і Решка», «Навколо світу» і т.д. У результаті чого національні кордони

держав поступово «втрачають свою значимість». Віртуальні зустрічі, екскурсії замінюють поїздки та мандрівки, до того ж, багато хто вважає їх досить ефективними. Отже, можна поспівчувати людям, які своє життя просто не уявляють без подорожей, не звикли сидіти вдома, у відповідних рамках і вимушені заради свого ж блага все ж таки дотримуватися карантинних обмежень.

Поки науковці шукають адекватну відповідь на новітній виклик XXI століття, уряди багатьох країн намагаються стимулювати національну туристичну галузь, яка у різних європейських країнах становить від 9 до 23% ВВП.

Уряди країн миттєво відреагували на необхідність мінімізувати економічні наслідки пандемії COVID-19, узявши за основу два загальних підходи з опанування ситуації: перший – направлений на забезпечення доступних кредитних ліній для бізнесу, а другий – на відтермінування сплати боргових і податкових зобов'язань. Більшість країн орієнтуються наобидва підходи.

Так, уряд Німеччини запровадив бюджетне стимулювання туристичної галузі, доходи якої в країні складають 23% ВВП. Зокрема, на пряму рекапіталізацію з метою забезпечення платоспроможності компаній виділено 100 млрд євро, на підтримку ліквідності турфірм – 400 млрд євро, на рефінансування галузі – 100 млрд євро.

Для підтримки ринку зайнятості німецький уряд розширив доступ до короткострокової допомоги в разі втрати роботи, збільшив дотації для програми виплат на утримання дитини для батьків із низьким рівнем доходів, спростив формальності для підтримки найманих працівників та розширив програми компенсації соціальної допомоги.

Особливу увагу на галузь туризму спрямовують ті країни, що гарантують повернення вартості бронювання туристичних поїздок, скасованих через пандемію COVID-19, і вважають туризм пріоритетною галуззю, що найбільше постраждала від кризи.

Німецькі туристи в 2020 році, як було?

Німці довго входили до переліку народів, які подорожують найбільше. Але у 2020 році через коронавірус усе змінилося: майже дві третини з них (37%) не зробили жодної турпоїздки тривалістю більше п'яти днів, хоча карантинні обмеження та закриття кордонів діяли далеко не весь час.

Але чого туристичній індустрії варто чекати від німців в 2021 році?

Переважає більшість німецьких виїзних туристів наразі, якщо подорожує, бо просто не може уявити життя без руху та пізнання чогось нового – подорожує все ж у межах країни або поблизу неї.

Згідно з опитуванням, подорожувати збирається майже половина опитаних – 45 %. Водночас 33 % поки ще не вирішили чи порожуватимуть?! Тобто, готовність до подорожей різко знизилася, що колосально впливає на світову економіку. А число тих, хто сумнівається, помітно зросло. Що говорить про те, що здоров'я та життя важливіше за все. І що більшість людей бояться не пережити захворювання, яке забрало вже багато життів.

Незважаючи на все, той хто любить подорожувати – буде продовжувати це робити, і його не злякає підняття цін на квитки (на 20%), він завжди знайде вихід, як зекономити, пізнати щось цікаве у певних умовах. Якщо коротко, то готовий прийняти виклик! І це підтверджує статистика. Але втім, до початку сезону ще багато чого може змінитися. Визначну роль, зокрема, зіграє хід вакцинації у всіх країнах.

#### **Список використаних джерел:**

1. Карантин. Як світ рятує туристичну галузь. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-tourism/3090351-karantin-ak-svit-ratue-turisticnu-galuz.html>.
2. Щодо розвитку туризму в Україні в умовах підвищених епідемічних ризиків. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2020-06/turyzm-v-ukraini.pdf>.
3. Туризм-2021: де відпочиватимуть німці та куди вони не поїдуть. URL: <https://www.dw.com/uk/turyzm-2021-de-vidpochyvatymut-nimtsi-i-kudy-vony-ne-poidut/a-56574609>.



*Поп'як Андрій-Юліан Олександрович,  
студент 1 курсу за спеціальністю Туризм  
факультету управління та економіки  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

## **ТРЕВЕЛ-БЛОГ ЯК ЕЛЕМЕНТ ІНФОРМАЦІЙНОГО ТУРИЗМУ**

Зі зміною суспільних реалій сьогодення виникає нагальна потреба до пристосування не тільки людей, але й організацій, галузей промисловості, закладів освітнього та розважального характеру тощо – усі потребують нових, дієвих ідей розвитку, що зможуть покращити теперішній стан на краще. Яскравим прикладом змін в суспільстві, які варто опанувати є – інформаційний бум та збільшення популярності соціальних мереж серед населення всього світу. Туризм не є виключенням, він також піддався впливу інформаційного прориву та покращується відповідно до тенденцій.

Індустрія туризму ідеально пристосована для впровадження сучасних ІТ, проте в Україні інформаційні системи є новим засобом організації туристичної сфери, тому вітчизняними науковцями вони досліджені недостатньо. У даній статті ми розглянемо «тревел-блог» як елемент інформаційного туризму та наведемо його позитивний вплив на розвиток сфери в цілому.

Тревел-блог це сайт, або веб-сторінка у будь-якій соціальній мережі, де людина представляє свій досвід від подорожі іншим людям у текстовому або медіа форматі [2]. Блоги створюють блогери – люди, які надихають нас на нові мандри! Вони радять, діляться корисними лайфхаками та пропонують готові маршрути. Кожен з них має свій неповторний стиль, вони веселі і відкриті, вони не бояться бути суб'єктивними. Адже формат блогу дозволяє ділитися з іншими власними відчуттями і переживаннями [1].

Одними з найпопулярніших тревел-блогерів є: Антон Птушкін, Ельнар Мансуров, Олександр Кондрашов, Ксенія Марченко та ще багато інших. Це коло осіб, що виступають вагомими важелями впливу у сфері туризму. Все частіше і частіше у тур агенціях при покупці туру причинами для обрання країн подорожей вказують рекомендації чи наслідування популярного блогера. Тобто можна сказати, що блогерська діяльність свідомо та суттєво впливає на рух туристичних потоків збільшуючи відвідуваність серед рекомендованих ними країн.

У період пандемії 2019 року майже усе населення світі перебувало у довготривалих карантинних без змоги виходу з дому, але не тревел-блогери. Вони шукали змоги подорожувати і надалі. Прикладом приросту туризму створеним блогерами можуть бути Мальдівські острови – вони приймали і приймають туристів без жорстоких обмежень і на сьогоднішній день. Для прикладу розглянемо статистичні дані 2019-2020 років за січень (табл. 1).

Таблиця 1

Статистика відвідування українцями Республіки Мальдіви  
у січні місяці з 2019 р. по 2021 р.

	Січень місяць		
	2019 р.	2020 р.	2021 р.
Кількість туристів із України (осіб)	1883	2434	7210

Так кількість українських туристів, що відвідали країну активно збільшувалась протягом трьох досліджуваних років. У 2019 році країну з туристичною метою відвідали 1883 особи [3, с. 3], у січні 2020 року кількість зросла до 2432 осіб [3, с. 3], а у 2021 році досягла показника 7210 осіб [4, с. 2].



Трендом 2021 став розрекламований блогерами о.Занзібар – вони змінили бачення туристів на подорожі цією країною показавши усім як там можна відпочивати та відчувати себе у безпеці. Головну роль відіграли три блоги: блог мандрівника, що порівнював пляжі Занзібару із пляжами на Балі, блог цікаві подорожі, який розповів про багато цікавих особливостей цієї країни та окремих ютуб канал орла та решки, що завжди розповідає найбільші нюанси про країну, як для багатого туриста, так і бюджетного. Фактом підйому популярності туризму є те, що раніше туристів до країни транспортувати можна було лише виключно регулярними авіарейсами, то зараз ми маємо прямі чартерні рейси. Оператором, що є ініціатором запуску таких перельотів є туристичний оператор «JoinUp», що забезпечують чартерну програму літаками авіакомпанії SkyUp.

Нещодавно туристичні оператори України звернули увагу на Кенію. Польоти до цієї країни є рідкісними, та раніше забезпечувались виключно регулярними рейсами і за індивідуальним запитом туристів. Вже у 2021 році запущено пілотний проект чартерного сполучення ініційований туристичним оператором «Travel Professional Group» який пропонує відпочинкові тури та сафарі-тури до цієї країни. Активність блогерської діяльності на території Кенії поступово збільшується, що дозволяє сформуванню новий попит серед туристів.

У чому полягає важливість тревел-блогу для розвитку інформаційного туризму та туризму узагалі. Ми дослідили це питання та знайшли відповідь на нього. Саме блоги формують сучасні тренди, дають можливість звернути увагу на ті види туризму і напрямки які були "жахливими" через відсутність інформації. Блогери є новітнім інструментом впливу на населення та створюють попит на туризм там де про нього ніхто навіть не міг би подумати та навпаки, де він є досить розвинутим, але не прорекламованим.

#### **Список використаних джерел:**

1. Найкращий тревел-блогер. URL: <https://omore.city/articles/120092/najkraschi-trevel-blogeri-2020>.
2. Що таке блог та навіщо він потрібен. URL: <https://wordpress.co.ua/stvoryty-blog-na-wordpress/1-what-is-blog-is-it-usefull>.
3. Monthlystatistics. January 2019 / Ministry of tourism Republic of Maldives. URL: <https://www.tourism.gov.mv/dms/document/bf157e9c30b55909697b15a08f75d6a7.pdf>.
4. Monthlystatistics. January 2021 / Ministry of tourism Republic of Maldives. URL: <https://www.tourism.gov.mv/dms/document/f9676998e8c940a5f863aca10c8edc7a.pdf>.



*Савченко Юлія Олександрівна,  
студентка 2 курсу за спеціальністю Туризм  
факультету управління та економіки  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

#### **МАЙБУТНЄ ТУРИЗМУ: ТЕНДЕНЦІЇ ПОДОРОЖЕЙ НА 2021 РІК**

Щороку тенденції подорожей приходять і згасають, однак 2021 рік повинен стати одним із найважливіших на сьогоднішній день туризму. Оскільки світ повільно відновлюється від COVID-19, а кордони поступово починають відкриватися, ми очікуємо, що подорожі будуть виглядати дещо інакше, ніж до пандемії.

Хоча ніхто точно не знає, що станеться, ясно одне; ми не зможемо подорожувати настільки вільно (без урахування свого здоров'я), як раніше ... принаймні в найближчому майбутньому. Урядові норми, обізнаність про стан здоров'я та довготривалі наслідки глобальної пандемії означатимуть зміни у способі роботи вашого бізнесу. Однак разом із цим з'являється захоплююча можливість адаптуватися та впроваджувати інновації, а також

ймовірність того, що подорожуючі готові платити більше за зменшення впливу COVID-19. Продовжуйте читати, щоб поглянути на те, що чекає майбутнє туризму в 2021 році та пізніше.

До COVID-19 вивчення переповненого міста було б захоплюючим та підбадьорливим. Блукання по жвавих ринках, насолода вечерею в бістро, наповненому місцевими жителями, та відвідування туристичних гарячих точок часто були ознаками повноцінного відпочинку. На жаль, те, що колись було джерелом нескінченних спогадів про подорожі, зараз є ситуаціями, які викликають у багатьох страх і занепокоєння [2].

У світі після COVID-19 мандрівники будуть набагато більше усвідомлювати необхідність поїздок до місць, що полегшують підтримку практики соціального дистанціювання. Туроператорам потрібно буде проявити творчість, розробляючи маршрути, які уникають громадських видів транспорту та переповнених туристичних районів, оскільки їхні клієнти очікують на цей більш продуманий підхід до дизайну подорожей. Це може мати форму маршрутів, зосереджених на віддалених місцях або навіть на зростаючій популярності таких ніш, як екскурсії для птахів та велосипедні тури, де мандрівники рідше контактують з іншими [2].

Зрозуміло, що подорожі та туризм повинні бути стійкими; для планети, громади та галузі загалом. Беручи до уваги принципи сталого туризму, соціально віддалені подорожі ще важливіші. Хоча пропаганда безпечних практик охорони здоров'я, звичайно, буде корисною для здоров'я мандрівників, це також і для блага громади. Згодом ця практика дозволить туризму знову запустити безпечну та стійку діяльність, приносячи економічні вигоди і тим, хто задіяний.

У світі після COVID-19 для мандрівників буде важливішим, ніж будь-коли, залишатися на зв'язку, коли вони подорожують. Давно минули часи, коли люди могли легко вийти за межі мережі, оскільки зараз існує надзвичайна необхідність бути в курсі та в курсі останніх інструкцій щодо подорожей. Туроператори, які можуть надати своїм мандрівникам детальні маршрути в Інтернеті та в автономному режимі, будуть головним для туристів, яких турбує питання інформування. Ми всі вже бачили, як швидко ситуація може змінитися, коли мова заходить про COVID-19, тому майбутні подорожуючі, мабуть, захочуть бути впевненими, що їхній експертний туроператор буде готовий дати надійну пораду в будь-який момент, коли вони будуть у країні [1].

Подорож у групі може бути привабливим способом познайомитись з іншими, насолодитися унікальним досвідом або просто заощадити гроші на поїздках. Однак у 2021 році цей варіант, швидше за все, стане дедалі недосяжнішим. Подорожі з незнайомими людьми розширюють «бульбашку» кожного, а також збільшують залежність від інших, щоб практикувати безпечну поведінку.

Туроператори та турагенти, які спеціалізуються на створенні групових турів, можуть почати думати про те, як сформувати свій бізнес, щоб безпечно та успішно працювати в цьому новому світі. Одним із варіантів може бути повний поворот від групових подорожей до 100% подорожей FIT. Інший може передбачати продовження пропонувати групові подорожі, але лише тим групам, які вже знають і довіряють одне одному та регулярно взаємодіють.

У майбутньому ми можемо бачити, як популярність напрямків диктується тим, наскільки ця країна чи регіон контролювали коронавірус. Діючі запобіжні заходи та спосіб боротьби з початковим спалахом запевнитимуть мандрівників у безпеці, перебуваючи у певній країні чи місцевості. На жаль, це також може призвести до того, що гарячі точки, які були популярні до пандемії, зникнуть через кризу та відсутність туризму. Як дизайнеру подорожей, важливо забезпечити, щоб у вас було декілька місць, заправлених рукавом, які ви можете запропонувати своїм клієнтам, якщо і коли кластери спалахнуть деінде [4].

Зміняться не тільки популярні напрямки, але і ця ментальність також може вплинути на те, як люди подорожують до пункту призначення та всередині нього. Вибір авіакомпанії може більше не визначатися виключно цінами, швидше рішення прийматимуть вплив на гігієнічні стандарти; напр. якщо маски є обов'язковими чи ні, відстань між місцями для

занять тощо. У межах країни подорожуючим може бути більше цікаво вибрати приватний транспорт або перейти на вагон поїзда бізнес-класу, щоб вони могли бути в безпеці та уникати скучення людей.

Отже, маючи значну кількість невизначеності щодо безпеки подорожей та суперечливих відомостей в Інтернеті, мандрівники продовжуватимуть звертатись до експертів, коли мова заходить про планування їх поїздок. Особливо найближчим часом подорожі стануть дедалі складнішими, і мандрівники можуть взаємодіяти з агентами та туроператорами лише для того, щоб допомогти їм керувати складними авіакомпаніями та медичними нормами, яких вони повинні дотримуватися.

Хоча все ще невідомо, коли світ зможе ще раз вільно подорожувати, по всьому світу буде багато людей, які вже прагнуть спланувати поїздку, щоб якомога швидше возз'єднатися з родиною та друзями. Ці люди, найімовірніше, залучатимуть експерта з питань подорожей для координації та управління цим процесом для них через ускладнення, пов'язані з міжнародними поїздками в даний час. Ця тенденція, що зароджується, швидше за все, потребуватиме менш детальної діяльності в країні та більше зосередження на забезпеченні ретельно досліджених планів транспорту та розміщення до пункту призначення та об'єднання.

#### **Список використаних джерел:**

1. Всесвітня туристична організація. Національна туристична організація України. URL: [www.ntoukraine.org/assets/files/UNWTO\\_TravelTomorrow\\_UA](http://www.ntoukraine.org/assets/files/UNWTO_TravelTomorrow_UA).
2. Пандемія COVID-19 спричинила рекордне падіння світової економіки. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3091815-pandemia-covid19-spricinila-rekordne-padinna-svitovoi-ekonomiki-zmi.html>.
3. Effects of Novel Coronavirus (COVID-19) on Civil Aviation: Economic Impact Analysis. URL: [https://www.icao.int/sustainability/Documents/COVID-19/ICAO\\_Coronavirus\\_Econ\\_Impact.pdf](https://www.icao.int/sustainability/Documents/COVID-19/ICAO_Coronavirus_Econ_Impact.pdf).
4. World tourism barometer 2020. URL: <https://www.e-unwto.org/doi/epdf/10.18111/wtobarometereng>.



**Смоляр Вікторія Вадимівна,**  
*студентка I курсу за спеціальністю Туризм*  
*факультету управління та економіки*  
*Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

### **ЗЕЛЕНИЙ ТУРИЗМ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ У ПЕРІОД ПАНДЕМІЇ КОРОНАВІРУСУ**

У 2020 році світ охопила пандемія коронавірусної інфекції. Це мало значний вплив на різні сфери суспільства і зробило неворотні зміни у багатьох напрямках. Одним із найбільших ударів зазнала сфера туризму, адже всі кордони були закриті, було обмежено багато видів транспортування, відвідування багатьох закладів та установ з екскурсійною метою, тощо. Питання подальшого розвитку туризму у сучасному світі має актуальних характер і підлягає багаторазовим обговоренням. Зрозуміло, що туристів та відвідувачів стала менша кількість, але є і ті, хто продовжує здійснювати туристичні поїздки. Наразі, головним пріоритетом подорожуючих, та загальним пріоритетом у світі, є здоров'я людей. Влади країн роблять все можливе, щоб зберегти та зміцнити здоров'я своїх громадян у цей період. З виміру туристично сфери, можна сказати, що зелений туризм є потенційно ефективним інструментом подорожей у період пандемії. Під час інтерв'ю з генеральним директором компанії Airbnb, Брайаном Чески, щодо змін у туристичній сфері внаслідок

коронавірусної інфекції, він сказав: «Я офіційно заявляю, що туризм ніколи не повернеться до того, яким він був до COVID-19, він вже не буде таким, як раніше» [1].

Зокрема, значною мірою пандемія коронавірусної інфекції мала значний вплив на розвиток туристичної сфери та зміну пріоритетних напрямків розвитку у туризмі.

Отже, спершу введемо визначення поняття «зелений туризм». Зелений, еко або сільський туризм – це тип туризму, що полягає у подорожах до природних недоторканих людиною та, часто, природоохоронних територій. Екотуристи намагаються не здійснювати значного впливу на територію. Екотуризм сприяє освіті туристів та дозволяє збирати гроші на заходи зі збереження території, допомагає розвитку ізольованих поселень. Розвиток екотуризму часто розглядається як важливий засіб збереження довкілля для майбутніх поколінь [2].

В Україні зелений туризм з'явився на початку 2000-х років. Варто зазначити, що Україна має великий потенціал до розвитку даного типу туризму. Найбільш популярним місцем зеленого туризму є район Карпат. Він постійно користувався попитом в усі пори року серед вітчизняних та іноземних туристів. Найбільш відомі центри – Яремче, Верховина, Косів, Вижниця, Рахів, Сколе, Славське. Центральна Україна також багато рекреаційним потенціалом для розвитку зеленого туризму. Сюди варто віднести такі регіони: Великі Сорочинці, Диканька, Опішня (Полтавська область), м. Корсунь-Шевченківський (Черкаська область). На території Поділля є відомі пам'ятки оборонної архітектури національні парки та історичні місця. Сюди відноситься Тернопільська, Вінницька та Хмельницькі області. Також доволі перспективний регіон розвитку зеленого туризму в Україні – південно-центральний. Сюди можна віднести області з багатими природними ресурсами: Херсонська, Миколаївська.

За останній час зелений туризм набув популярності внаслідок пандемії коронавірусної інфекції, адже став одним із ефективних та оптимальних видів подорожей.

«Я гадаю, ви побачите, що туризм стане набагато ближчим, більш місцевим. Люди не літають на літаках, вони не перетинають кордони, вони особливо не здійснюють поїздок до міста, вони не їздять у справах» [1] – зауважив Брайан Чески.

Якщо проаналізувати дані спеціального звіту «Пандемія COVID-19 та її наслідки у сфері туризму в Україні», презентованого та складеного аналітично-дослідницькою організацією Hotel & Destination Consulting (HDC) за підтримки ЄБРР і профінансовано в рамках ініціативи Європейського Союзу EU4 Business, то можна зробити декілька висновків. А саме:

- підтримка внутрішнього повітряного та залізничного транспортного сполучення та цін на квитки з можливими субвенціями;
- підтримка внутрішнього туризму шляхом впровадження туристичних ваучерів і кредитних ліній для цього виду туризму;
- подальше відтермінування податкових зобов'язань для об'єктів розміщення та кейтерингу з оплати ПДВ та додатку на прибуток;
- безперервна оптимізація й оновлення робочих інструкцій для туристичного сектора на період пандемії. При цьому першочергове значення має створення офіційного та надійного інформаційного порталу, де будуть розміщуватися всі необхідні дані;
- оптимізація туристичної статистики;
- застосування передових заходів «м'якого реагування», таких як, наприклад, організація відкритих площадок (терас) для ресторанів і кафе в громадських місцях, де це можливо [4].

Таким чином, на сьогоднішній час, зелений туризм є ефективним і вирішальним інструментом подорожей у період пандемії коронавірусної інфекції. Туристи все більше надаватимуть перевагу «локальним» садибам та еко-відпочинку. В свою чергу, даний вид туризму має здобути належного рівня підтримки від влади та бізнесу. До цього можна віднести: створення врегульованого законодавства щодо «зеленого туризму», надання доступного кредитування для початку бізнесу в цій сфері, популяризація «зелених маршрутів» та інших послуг серед населення.

### Список використаних джерел:

1. Генеральний директор Airbnb каже, що подорожі ніколи не повернуться до того, яким це було до пандемії. URL: <https://www.reuters.com/article/us-airbnb-ceo-idUSKBN29J2QY>.
2. Зелений туризм 2020 іноді як варіант для усамітнення. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-tourism/3058062-zelenij-turizm2020-inodi-ak-variant-dla-karantinnogo-usamitnenna.html>.
3. Екотуризм. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki>.
4. EBRD COVID 19 Report. URL: <http://www.ntoukraine.org/assets/files/EBRD-COVID19-Report-UKR.pdf>.



*Суберляк Дар'я Олександрівна,  
студентка 1 курсу за спеціальністю Туризм  
факультету управління та економіки  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

### ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ

Сьогодні туризм є індустрією, яка має значний вплив на розвиток світової економіки. Наша держава має всі можливості для інтенсивного розвитку як внутрішнього так і іноземного туризму. Але туризм, на жаль, розвивається в умовах досить жорстокої світової конкуренції. Україна має великий туристичний потенціал, який на сьогоднішній день використовується неефективно.

Одним із важливих туристичних потенціалів являється історико – культурні пам'ятки. Кожен регіон України насичений своєю віковою історією, яка варта Вашої уваги.

Туризм сприяє розвитку нових робочих місць, відроджує культуру та традиції країни та поповнює її бюджет.

Як вже було зазначено, на сьогоднішній день туристична сфера України розвивається в доволі жорсткій конкуренції та досить повільно. Існує ряд проблем, таких як нераціональне використання природних ресурсів, відсутня розвинена інфраструктура, також необхідно реконструювати архітектурно-історичні пам'ятки. Щоб вирішити ці проблеми насамперед потрібно внести зміни на законодавчому рівні

Важливими елементами, які впливають на розвиток туризму є демографічні зміни, матеріальний та соціальний стан населення, рівень освіти, тривалість відпустки, професійна зайнятість та багато інших чинників. Також, ще однією проблемою, що стримує розвиток української туристичної сфери є неефективне просування туристичних продуктів на світовому ринку та обмеженість відповідної інформації. Тому одним з важливих кроків в розвитку туристичної галузі повинна стати створення певного іміджу України та активно просувати туристичний продукт.

Також в сучасних реаліях на розвиток туризму в Україні негативно впливає напружена політична ситуація. Адже з анексією Криму Україна втратила велику частку туристів, які тепер змушені їхати за кордон. Все це негативно впливає на економіку нашої держави.

Унікальність природи якими володіє наша країна могли б підняти її на високу сходинку у світовій туристичній індустрії. Однак в Україні, зараз, туристичні фірми займаються переважно виїзним туризмом, тоді як, в країнах Європи цей вид туризму посідає одне з останніх місць. Тому потрібно сприяти тому, щоб туристичним компаніям було цікаво та вигідно займатися в'їзним туризмом – в цьому випадку закордонні туристи

перераховуватимуть свої гроші за надані послуги на рахунки вітчизняних підприємств, і як наслідок економіка України буде зростати.

Таким чином, сьогодні розвиток туристичної сфери України відбувається, але із значними проблемами. Вирішення питань державної політики, інфраструктури й маркетингу в сфері туризму зробить український туристичний продукт конкурентоспроможним, а ринок - інвестиційно-привабливим. Ми вважаємо, що дотримуючись запропонованих рекомендацій туристична сфера України має всі необхідні умови, щоб стати джерелом поповнення державного та місцевих бюджетів, а також ознайомлення з історико-культурною спадщиною та сьогоденням нашої країни.

#### **Список використаних джерел:**

1. Кифяк В.Ф. Організація туристичної діяльності в Україні. Навчальний посібник. Чернівці: Книги-XXI, 2003. 300 с.
2. ЦибухВ. Туризм в Україні. *Економіст*. № 6 (june) 2000. С. 34–35.
3. ПрейгерД., МалярчукІ. Розвиток іноземного туризму в Україні в контексті розбудови міжнародних транспортних кордонів. *Економіка України*. № 6 (червень ) 2001р. С. 20–28.



**Цісар Олександр Олександрович,**  
*студент I курсу за спеціальністю Туризм*  
*факультету управління та економіки*

*Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

### **СУТНІСТЬ ТУРИЗМУ І ЙОГО ОСНОВНІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ КАТЕГОРІЇ**

Варто також зазначити, що туристична діяльність ввійшла до найбільших експортних галузей світу та стала найрентабельнішою галуззю світової економіки, що визначає актуальність і практичну значущість проблеми та потребує всебічного її вивчення.

Можна визначити такі три найбільш правильні інтерпретації туризму:

1. Одностороннє визначення споживача, тобто туризм, означає процес споживання послуг та товарів у вільний час, відмінний від постійного проживання.
2. Соціальне та культурне бачення туризму як позитивної розважальної діяльності для відновлення ефективності та інтеграції її із цілями охорони здоров'я, пізнання, спорту та культури.
3. Економічний підхід, де поняттям туризму є: сектор послуг, який виробляє, продає та споживає послуги, пов'язані з туризмом та туристичними організаціями для тих, хто тимчасово залишає місце проживання та не здійснює оплачувану діяльність за місцем проживання; сукупність відносин з оплачуваною соціальною економікою; різноманітна діяльність у космосі, що включає багато аспектів життя та різні сфери економіки.

Слід зазначити, що це визначення є не тільки найширшим та найповнішим, але й якісно новою оцінкою ролі туризму в сучасному суспільстві. Це головним чином тому, що в цьому випадку туристична галузь включає широкий спектр взаємозв'язків, видів діяльності та галузей, від рекламних та інформаційних послуг, транспорту, будівництва, сільського господарства, переробної промисловості до освіти, безпеки та інших галузей як кінець охорони здоров'я, спорту та культурна сутність, туризм – це багатофункціональне явище. Це позитивно впливає на життя людей, організацію праці та відпочинку, а потім впливає на економічний та соціальний розвиток суспільства. Роль туризму в сучасному світі в основному визначається наступними фактами: туризм є частиною соціального поля і виконує соціальні функції.

- 1) Туризм – це вид розважальної діяльності, який допомагає відновити сили та працездатність людини, відновлюючи тим самим психофізіологічні ресурси суспільства;
- 2) Туризм допомагає раціонально використовувати вільний час людини;
- 3) Туризм відіграє важливу роль у працевлаштуванні та поліпшенні рівня життя місцевих жителів;
- 4) Індустрію туризму можна розглядати як сферу екологічної безпеки людської діяльності;
- 5) Туризм збагатив соціально-економічну інфраструктуру та міжрегіональне співробітництво країни, держави та людей.

Основною соціальною функцією туризму є здоров'я чи розваги. Суть полягає у відновленні сил та внутрішніх ресурсів, які людина витрачає на роботу та щоденну роботу в сім'ї.

Окрім своїх соціальних функцій, туризм також має велике значення для вирішення соціальних та економічних проблем. Туристична галузь впливає на економіку в наступних аспектах:

- Це джерело доходу для населення місцевого туристичного центру; стимулює розвиток галузей, пов'язаних з виробництвом споживчих товарів, оскільки приплив туристів збільшує попит на різні види товарів, сприяючи тим самим розвитку виробництва;
- Сприяти розвитку індустрії знань та розваг, оскільки місцева влада надає великого значення збереженню «ресурсів гостинності», культурної спадщини (пам'ятників, музеїв, будівель) та будівництву різних розважальних закладів;
- Отримувати прибуток та сприяти розвитку транспортних компаній та організацій;
- Сприяти розвитку комунікаційних компаній, оскільки вони підтримують зв'язок з постійними мешканцями, а туристи користуються поштовими відділеннями, телеграфами та телефонами;
- Збільшений попит на місцеві промислові товари та сувеніри, що рекламуються в туристичних центрах;
- Сприяти притоку іноземної валюти в країну.

Економічне значення туризму полягає в тому, що він може приносити доходи для державного та місцевих бюджетів за рахунок оподаткування та додаткових позабюджетних фондів.

Отже, туризм – це активна форма людського спілкування, що допомагає взаємопізнанню націй, розвитку взаєморозуміння та встановленню культурно-економічних зв'язків між народами. Міжнародні туристичні зв'язки є однією із форм міжнародних відносин, що активно впливає на політику держав світу. «Туризм – шлях до миру».

Сьогодні туристична галузь намагається активно використовувати новітні технології, для того щоб зробити подорожі більш зручним та ефективними при одночасному підвищенні безпеки.

Туризм у світі характеризується розширенням більш прозорих візових процесів, програм безвізових, регіональних угод для мандрівників. Усім цим процесам сприяє інтенсивний розвиток транспортної інфраструктури, більш досконала нормативна база, що дозволяють ринку та приватному капіталу розвивати одночасно туризм, транспорт і торгівлю. Залишається актуальною проблема підготовки якісних кадрів для туристичної галузі.

Сучасний світовий туризм перетворюється на глобальний чинник розвитку цивілізації всіх її складових частин – економіки соціальної сфери духовної культури Туризм виступає як надзвичайно багатий за змістом і розмаїтий за проявами соціальний феномен. Своїми функціями – світоглядною, культурно-пізнавальною соціальною комунікативною інтегративною рекреаційною - він істотно впливає на людину її ціннісні орієнтації процеси самопізнання і самовдосконалення Розбудова індустрії туризму в Україні та розвиток національного ринку туристичних послуг позитивно позначиться на соціально-економічному становищі нашої держави.



### Список використаних джерел:

1. Про туризм: Закон України від 15.09.1995 № 324/95-ВР. URL: <https://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/324/95-вр>.
2. Звіт управління туризму Львівської міської ради (в тому числі ЛКНП «Центр розвитку туризму, м. Львова 2) за 2015 р. URL: <https://city-adm.lviv.ua/lmrdownloads/Zvity/zvitturyzm2015.doc>.
3. Державна служба статистики України. URL: <https://ukrstat.gov.ua/>.
4. Квартальнов В.А. Туризм. М. : Изд-во «Финансы и статистика». 2012. 320 с.
5. Любіцева О.О. Ринок туристичних послуг (геопросторові аспекти) : монографія. К. : Вид-во «Альтерпрес». 2012. 436 с.



## СЕКЦІЯ 11. ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ

*Ланчук Вікторія Володимирівна,*

*здобувачка вищої освіти на магістерському рівні  
факультету управління та економіки*

*Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

### **КОНТРОЛЬ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ: ДОСВІД ГРУЗІЇ**

Необхідною умовою децентралізації влади в Україні, що передбачає передачу значних повноважень від державних органів органам місцевого самоврядування, є визначення в законі допустимих меж державного контролю за діяльністю органів місцевого самоврядування.

Контроль у демократичному суспільстві є однією з найважливіших функцій державного управління, зазначені органи повинні бути підконтрольними не тільки територіальній громаді, а й державі у встановлених законом випадках. Така необхідність є потребою держави захистити законні права громади, які можуть бути порушені внаслідок прийняття незаконних рішень органами місцевого самоврядування.

Розглядаючи практику реалізації громадського контролю у зарубіжних країнах, варто відзначити, що своє право контролю над державними інституціями та місцевим самоврядуванням у демократичних країнах громадяни реалізують, передусім, через різноманітні громадські об'єднання — добровільні громадські формування, створені на основі єдності інтересів для спільної реалізації громадянами своїх прав і свобод.

Важливим став досвід Грузії у створенні законодавчої бази в рамках реалізації реформи децентралізації, зокрема створення «Кодексу місцевого самоврядування Грузії» та підготовка проекту закону «Про додаткові форми участі населення в місцевому самоврядуванні» [2].

У рамках Угоди про Асоціацію між Україною та ЄС, а саме реформи публічної адміністрації та місцевого врядування, що передбачена угодою, серед країн Східного Партнерства успішним став досвід Грузії. Законодавчою базою для нинішньої реформи став Кодекс місцевого самоврядування Грузії, підготовлений в тісній співпраці з неурядовими організаціями. За останні 25 років незалежності цієї країни жоден законопроект не був підготовлений такою кількістю представників громадянського суспільства – в робочих групах Ради було представлено до 60 неурядових організацій та експертів різних областей. Обговорення законопроекту проводились у всіх регіонах та було проведено більше тисячі зустрічей з населенням. Новий Кодекс місцевого самоврядування був затверджений Парламентом Грузії 05.02.2014 р. Також, Міністерство регіонального розвитку та інфраструктури, внаслідок дискусії з неурядовими організаціями, підготувало проект закону «Про додаткові форми участі населення в місцевому самоврядуванні», який передбачав поліпшення процедур обов'язкового інформування громадськості про проекти рішень органів муніципалітету, участі громадян у засіданнях колегіальних органів, подачі цивільних петицій[3]. Таким змінами було передбачено, що глави громад і мери міст повинні консультуватися з громадськими радами муніципалітету, а села і селища для поліпшення комунікації з місцевою владою зможуть обирати своїх громадських лідерів.

Відповідно до статті 10 Кодексу про місцеве самоврядування Грузії, передбачене проведення консультацій з населенням з приводу створення, ліквідації муніципалітету, зміни його кордонів [1]. Консультації проводяться у формі громадського обговорення. Позитивним досвідом у сфері місцевого самоврядування Грузії є також те, що засідання колегіальних органів муніципалітетів відкриті, кожен може бути присутнім на них без попереднього на те дозволу. Для бажаючих у залі засідань повинні бути виділені місця, якщо ж місць на всіх не вистачає, апарат мера зобов'язаний технічними засобами забезпечити, щоб засідання чули всі бажаючі. З дозволу голови засідання присутні можуть звертатися з питаннями до

виступаючих, робити оголошення, давати роз'яснення та надавати інформацію. Для участі в роботі комісій та тимчасових робочих груп ради можуть бути запрошені представники громадськості, експерти. Саме цього зараз, на жаль, не вистачає українським сільським, селищним, міським головам – належного забезпечення участі громадськості на своїх засіданнях.

Отже, грузинський досвід контролю з боку громадськості свідчить про варіативність форм та механізмів публічного контролю, що зумовлено різними факторами, зокрема формою правління, формою державного устрою, формою політичного режиму, моделлю місцевого самоврядування країни тощо. Тому при удосконаленні правового забезпечення та запозиченні досвіду інших країн в рамках реалізації публічного контролю в Україні слід враховувати вітчизняну специфіку задля того, щоб результат і нормотворення, і правозастосування в зазначеній сфері суспільних відносин був максимально ефективним. Україна потребує кодексу про місцеве самоврядування, щоб наблизитись до міжнародних стандартів місцевого самоврядування та управління.

#### Список використаних джерел:

1. Organic law of georgia local self-government code. URL: <https://matsne.gov.ge/en/document/download/2244429/15/en/pdf>.
2. Грузія на шляху розвитку місцевої демократії. URL: <http://decentralization.gov.ua/reform/item/id/104>.
3. Ференс Б. Реформи в Грузії: міфи та реальність. URL: <http://www.pravda.com.ua/columns/2012/04/17/6962851/>.



**Мощанець Андрій Андрійович,**

*здобувач вищої освіти на магістерському рівні  
факультету управління та економіки*

*Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

### **АГЕНЦІЇ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ЯК КЛЮЧОВИЙ ЕЛЕМЕНТ СИСТЕМИ ІНСТИТУЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ НОВОЇ ДЕРЖАВНОЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ**

Сучасні тенденції розвитку суспільства є запорукою для формування стійких зв'язків між різними групами. Важлива роль у розбудові суспільства загалом та громад зокрема відведена налагодженню партнерських відносин та взаємодії між державою, громадою та бізнесом. Функцією одного із «посередників» між владою, громадою та приватним сектором на шляху сприяння соціально-економічному розвитку, та, відповідно, створенню якісно нового економічного середовища беруть на себе агенції регіонального розвитку.

На сьогоднішній день значення агенцій регіонального розвитку в забезпеченні розбудови територій досліджували ціла низка вчених та аналітиків, зокрема: М.І. Зверяков, Н. В. Сментина та інші. Проте це питання потребує всебічного аналізу, що й підкреслює актуальність обраної теми.

У науковій літературі існує низка підходів до визначення сутності агенцій регіонального розвитку. Зокрема М. Лендзела виділяє два підходи до розуміння зазначеної інституції. Перший – коли під поняттям «агентство регіонального розвитку» розуміють всі інституції, що залучаються до процесу розвитку території (окрім органів публічної влади та приватних підприємств). Другий – це класичний підхід, згідно з яким агенція регіонального розвитку трактується як структура, що формується на засадах партнерства між державним,

громадським і приватним секторами з метою всебічного вирішення проблем певної території [1, с. 60].

Враховуючи поле діяльності вище зазначеної інституції, на нашу думку, агентство регіонального розвитку в Україні слід розглядати як регіональну інституцію, яка утворюється з метою підвищення ефективності використання внутрішнього потенціалу певної території та узагальнення «колективного інтересу» влади, громади та бізнесу до розвитку цього регіону.

Місце і роль агенцій регіонального розвитку, як одного із фундаментальних суб'єктів у реалізації ефективної державної регіональної політики визначено у Законі України «Про засади державної регіональної політики» [2]. Передбачений законом формат створення та діяльності агенцій регіонального розвитку дозволяє досягнути синергії та партнерської співпраці між державним, приватним та громадським секторами, організаціями роботодавців та їх об'єднаннями.

Окремої уваги заслуговує питання фінансування, організаційної структури та алгоритму роботи агенцій регіонального розвитку.

Фінансування діяльності інституційних посередників з реалізації державної регіональної політики відповідно до Закону України «Про державно-приватне партнерство» [3] здійснюється за рахунок: фінансових ресурсів приватного партнера; фінансових ресурсів, запозичених в установленому порядку; коштів державного та місцевих бюджетів; інших джерел, не заборонених законодавством.

Згідно з Типовим положенням про агенцію регіонального розвитку [4] вищезазначена інституція є юридичною особою, яка має самостійний баланс, відповідні рахунки в установах банків, печатку та бланк із своїм найменуванням. До того ж, агенція не є бюджетною установою.

Діяльність агенцій в Україні є різноплановою: це і проведення досліджень розвитку території, аналіз соціально-економічної ситуації регіону; розробка та впровадження бізнес-планів та інвестиційних проєктів; проведення консультаційної підтримки органам публічної влади; участь у проведенні моніторингу стану виконання завдань у регіоні, визначених Державною стратегією регіонального розвитку, плану заходів з реалізації регіональної стратегії розвитку, програм і проєктів регіонального розвитку; співробітництво з закордонними агентствами муніципального розвитку та іншими недержавними організаціями в напрямку використання їх досвіду щодо діяльності, яка спрямована на розвиток території; інформування громадян про діяльність агентства [5, с. 158].

Отже, враховуючи вищевикладене, можемо зарезюмувати, що агенції регіонального розвитку, основою діяльності яких є взаємодія влади, громадськості та бізнесу, покликані відігравати ключову роль з реалізації державної регіональної політики з огляду на їх потенційну спрямованість відносно активізації функціонування економіки регіону, забезпечення його комплексності та збалансованості з метою покращення рівня життя населення.

#### **Список використаних джерел:**

1. Зверяков М. І. Розбудова в Україні мережі агенцій регіонального розвитку: вітчизняний досвід і керівництво до дій. *Бізнес Інформ*. 2014. № 6. С. 57–63.
2. Про засади державної регіональної політики : Закон України від 02.05.2015 р. № 156-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015 р. № 13. Ст. 90.
3. Про державно-приватне партнерство : Закон України від 01.07.2010 р. № 2404-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 40. Ст. 524.
4. Про затвердження Типового положення про агенцію регіонального розвитку : Постанова Кабінету Міністрів України від 11.02.2016 р. № 258. *Офіційний вісник України*. 2016. № 28. Ст. 1107.
5. Сментина Н. В. Регулювання діяльності агенцій регіонального розвитку як інституційних посередників реалізації стратегії соціально-економічного розвитку територій. *Економічний простір*. 2013. № 74. С. 151–162.



**Недзельська Ульяна Валентинівна,**  
студентка 2 курсу за спеціальністю Публічне управління та адміністрування  
факультету управління та економіки  
Хмельницького університету управління та права  
імені Леоніда Юзькова

## **АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ НАДАННЯ ДОПОМОГИ ПІДПРИЄМЦЯМ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19**

У сучасних умовах пандемії неабияких збитків зазнає кожна сфера суспільного життя, зокрема економіка усіх країн. Внаслідок впровадження карантинних заходів бізнес усіма способами намагається втриматись «на плаву». Не всі підприємства зуміли протистояти викликам сьогодення. Так, одні з них, на жаль, взагалі закрились, інші скоротили чисельність персоналу та намагаються зосередити увагу на більш затребуваних напрямках своєї діяльності, а деякі змушені вдаватись до новацій, щоб зберегти доходи. У таких непростих умовах особливо гостро постає необхідність надання державної фінансової допомоги бізнесу. Але варто пам'ятати, що постраждали не лише власники бізнесу, а й працівники, адже на тлі карантинних обмежень відбулося зниження їхніх доходів, більше цього, – окремі з них втратили роботу.

За даними Держслужби зайнятості, станом на 1 липня 2020 року в Україні було зареєстровано 517 284 безробітних, на 1 червня цей показник становив 511 388 осіб, на 1 травня – 457 005 осіб, на 1 квітня – 349 424 особи (рис. 1.). Таким чином, за кілька місяців карантинного періоду (з початку квітня до початку липня) чисельність безробітних зросла більш ніж на 48%. Для порівняння, станом на 1 липня 2019 року в Україні було зареєстровано 287 086 безробітних (в 1,8 рази менше, ніж на 1 липня 2020). За оцінками Торгово-промислової палати України, рівень безробіття становить 13,7–15,4%. Це найвищий показник за останні 15 років [2].



*Рис. 1. Динаміка безробітних в Україні*

Примітка. Побудовано автором за даними [2]

Компанія Info Sapiens у 2020 році провела дослідження для визначення настроїв підприємств в умовах карантину. До впровадження карантинних обмежень більшість з них були налаштовані доволі оптимістично і прогнозували стабільність свого розвитку(рис.2.).

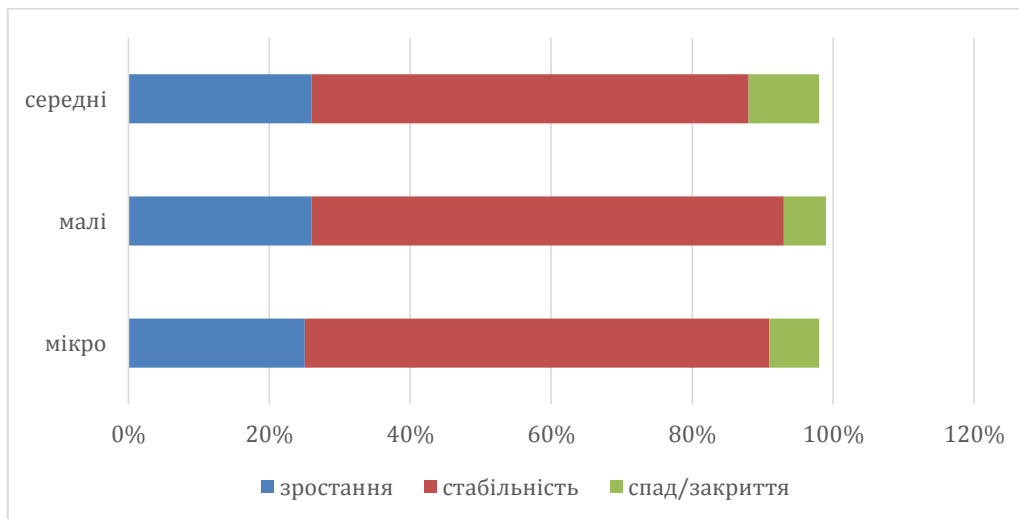


Рис. 2. Розвиток компанії до оголошення карантину  
Джерело: [3]

А після карантинних обмежень їхній погляд та й, власне, стан самих підприємств, змінився докорінно (рис. 3.) Частка «стабільних» підприємств скоротилася удвічі, а частка підприємств на етапі спаду або навіть закриття виросла майже на порядок. Найбільш песимістичні настрої у представників мікробізнесу – 60% респондентів оцінюють поточне становище як спад, тоді як серед середнього бізнесу частка таких оцінок становить 42%.

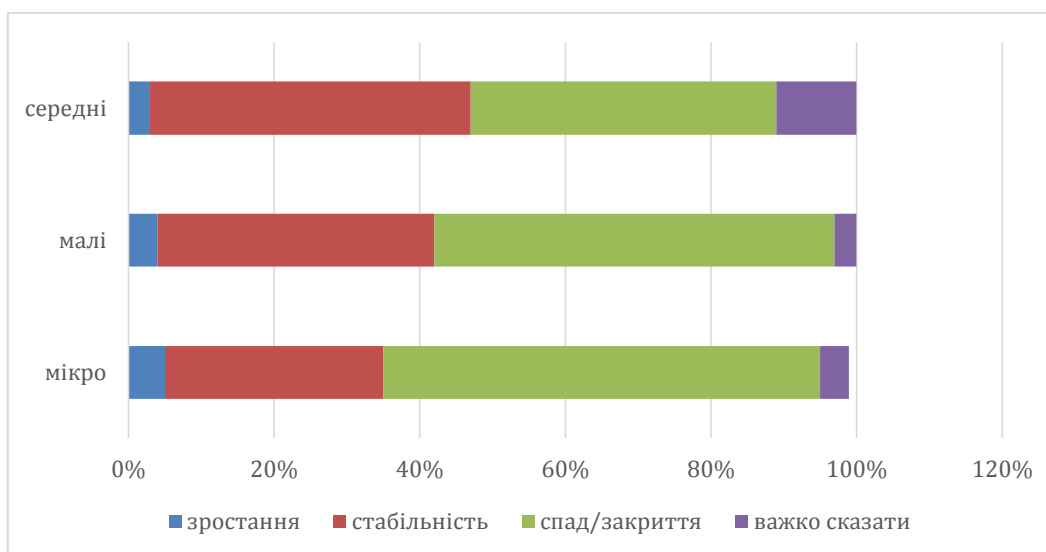


Рис. 3. Розвиток компанії після карантину  
Джерело: [3]

Для забезпечення підтримки бізнесу зарубіжні країни впроваджували досить дієві заходи. Так, Уряд Румунії у березні 2020 р. прийняв спеціальне рішення щодо надання підтримки місцевого бізнесу під час боротьби з пандемією та її наслідками, яка загалом склала 2% ВВП країни. Допомога складала 75% від заробітної плати, яку працівник отримував на підприємстві, але не більше середньої заробітної плати (приблизно 1200 євро). Окрім того, 17 квітня 2020 року були внесені зміни до державного бюджету та виділено 200 млн. євро на надання підтримки у вигляді мінімальної заробітної плати для мікро підприємців та сімейного бізнесу (460 євро). Зі свого боку, у Болгарії для мікро- та малих підприємств з усіх сфер діяльності із штатом працівників до 50 осіб, які були зареєстровані до 1-го липня 2019 року та оборот яких впав більше, ніж на 20% (у порівнянні із середнім за 2019 рік) діє грантова програма, яка передбачає надання допомоги у межах від 1500 євро до

5000 євро. А в Угорщині сектори економіки, які найбільше постраждали від пандемії COVID-19, звільнені від сплати податку на малий бізнес, а також від податків на заробітну плату та соціальних внесків. Скасовано збір за користування громадською територією для ресторанного бізнесу (літні майданчики, тераси, благоустрій кафе) [4, ст. 118–119].

Україна теж робила певні кроки з надання допомоги бізнесу. Верховна Рада України 30 березня 2020 року на позачерговому засіданні прийняла Закон №18 [8], у якому було передбачено наступні послаблення:

1. Для бізнесу, який не може користуватися орендованими приміщеннями на час карантину, скасували плату за оренду на цей період.

2. ФОПам на єдиному податку підвищують ліміти: для 1-ї групи - 1 млн грн., для 2-ї групи – 5 млн грн., для 3-ї групи – 7 млн. грн.

3. Місцева влада може встановлювати податкові знижки за єдиним податком (єдиний податок сплачується до місцевих бюджетів, а не до держбюджету).

4. Мораторій на планові перевірки продовжується до 30 червня, а штрафи і пені за ЄСВ – до 31 травня.

5. У Трудовий кодекс ввели поняття дистанційний та гнучкий режим робочого часу [5, ст. 4–5].

Окрім вище зазначених послаблень, були внесені ще такі зміни в законодавство:

- обмеження застосування більшості штрафів за порушення податкового законодавства;

- дозвіл фізичним особам-підприємцям тимчасово не заповнювати книгу обліку доходів;

- звільнення від сплати ПДВ при ввезенні товарів, необхідних для боротьби з коронавірусом;

- відтермінування введення РРО для всіх категорій платників податків за спрощеною системою;

- обмеження застосування більшості штрафів за порушення податкового законодавства [9].

Вагомими є заходи, прийняті в грудні 2020 року. Насамперед, було передбачено надання одноразової матеріальної допомоги у розмірі 8 тисяч гривень. Не менше важливим є звільнення від сплати єдиного податку платників податку I групи протягом шести місяців. Окрім цього, передбачалась низка інших видів допомоги [7].

23 березня 2021 року у форматі відеоконференції відбулося підготовче засідання президії Конгресу місцевих та регіональних влад. Учасники засідання мали змогу обговорити виплату допомоги бізнесу, який може отримати збитки внаслідок поширення карантинних обмежень. Слово мала Юлія Свириденко, заступник керівника Офісу Президента України, яка зазначила, що можна скористатись видом підтримки, яка надавалась в грудні 2020 року. Мова йде про грошову допомогу у розмірі 8 тисяч гривень. Підприємці зможуть її отримати, подавши заяву на порталі державних послуг «Дія» [1]. Для реалізації цієї пропозиції Президент України 6 квітня 2021 року підписав закон про державну підтримку малого бізнесу та людей у «червоних» зонах. Як повідомляє Офіс Президента, окрім допомоги від держави, існуватиме можливість отримати додаткові грошові виплати з місцевих бюджетів [6].

Бачимо, що підтримка бізнесу від держави досить різнобічна. Проте, враховуючи ситуацію в бізнесі, допомога, що наразі надається, - недостатня. Для більшості підприємців розмір грошової підтримки взагалі не покрив їхні збитки, а деякі її навіть не змогли отримати. Для справді дієвої підтримки потрібно, насамперед, враховувати думку самих підприємців і вже тоді запроваджувати ті форми підтримки, які дійсно зможуть допомогти бізнесу не збанкрутувати та зберегти свою діяльність з подальшим її розвитком після карантину. Наступним кроком є допомога працівникам, яких звільнили або у яких вимушена неповна зайнятість та відповідна заробітна плата. На наш погляд, в нагоді стане досвід Румунії. Україні також не завадило б створити такі ж грошові виплати працівникам, що постраждали від запровадження карантинних заходів. Але для більш дієвого механізму



підтримки потрібно не лише збільшити грошові виплати, а й створити додаткові заходи допомоги усім тим, що зазнали неабияких збитків. На нашу думку, значно допомогло б підприємцям скасування ЄСВ та єдиного податку на період карантинних обмежень. Стало б в нагоді також встановлення певного контролю за виконанням послаблень. До прикладу, нагляд за орендодавцями стосовно скасування орендної плати.

Зараз починають говорити про третю хвилю пандемії в Україні, тому слід вже думати над видами допомоги та готуватись до чергового кризового стану бізнесу. Але не варто забувати, що критична ситуація має місце не лише під час карантинних обмежень, а й після їх закінчення. Адже зрозуміло, що відновити одразу свою діяльність до показників та рівня кінця 2019 – початку 2020 рр. дуже складно. Держава повинна враховувати цей момент і створити комфортні умови для поновлення діяльності й після карантину.

#### Список використаних джерел:

1. Андрій Єрмак провів засідання президії Конгресу місцевих та регіональних влад, на якому обговорювалася допомога бізнесу й людям під час посилення карантинних заходів / Офіційний сайт Президента України. URL: <https://www.president.gov.ua/news/andrij-yermak-proviv-zasidannya-prezidiyi-kongresu-miscevih-67309>.

2. Денков Д. Вплив COVID-19 та карантинних обмежень на економіку України: кабінетне дослідження / Громадська організація «Центр прикладних досліджень» Представництво Фонду Конрада Аденауера в Україні. Липень 2020р. URL : [https://www.kas.de/de/einzeltitel/-/content/vpliv-covid-19-ta-karantinnih-obmezen-na-ekonomiku-ukraini#header\\_order-info](https://www.kas.de/de/einzeltitel/-/content/vpliv-covid-19-ta-karantinnih-obmezen-na-ekonomiku-ukraini#header_order-info).

3. Звіт про дослідження мікро-, малого і середнього підприємництва / Info Sapiens. URL: <https://sapiens.com.ua/ua/socpol-research-single-page?id=135>.

4. Лемешко М. О., Лактіонова О. А. Екосистема підтримки бізнесу в умовах пандемії COVID-19 в Україні та в окремих країнах ЄС. *Економіка і організація управління*. 2020. № 2(38). С. 109–123.

5. Литвиненко С. Л., Цвик Ю. А., Грицик Т. О., Гущик О. Л. Виклики та можливості для українського бізнесу в умовах продовження карантинних заходів. *Ефективна економіка*. 2020. № 5. URL: [http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/5\\_2020/91.pdf](http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/5_2020/91.pdf).

6. Президент підписав закон про підтримку малого бізнесу і людей у «червоних» зонах. Офіційний сайт Президента України. URL: <https://www.president.gov.ua/news/prezident-pidpisav-zakon-pro-pidtrimku-malogo-biznesu-i-lyud-67829>.

7. Президент підписав закони щодо підтримки громадян і бізнесу під час карантину / Офіційний сайт Президента України. URL: <https://www.president.gov.ua/news/prezident-pidpisav-zakoni-shodo-pidtrimki-gromadyan-i-biznes-65457>.

8. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19): Закон України від 30 березня 2020 р. № 18. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/540-20#Text>.

9. Програми підтримки бізнесу / Міністерство охорони здоров'я України. URL: <https://covid19.gov.ua/prohramy-pidtrymky-biznesu>.



**Потурняк Анастасія Андріївна,**  
студентка 3 курсу за спеціальністю Публічне управління та адміністрування  
факультету управління та економіки  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова

## УДОСКОНАЛЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРАЦІ ПУБЛІЧНИХ УПРАВЛІНЦІВ

Стрімкий розвиток економічних, соціальних та політичних відносин поставив нові пріоритети та виклики перед владою. Одним з таких викликів є забезпечення високої ефективності державного управління. Така ефективність значною мірою залежить від публічних управлінців, якщо розглядати державне управління як діяльність, що здійснюється людьми, стосовно людей і винятково в їх інтересах. Ефективна публічна управлінська діяльність є важливим чинником розвитку сучасної держави, адже відіграє визначальну роль у формуванні, розвитку та трансформації суспільних відносин.

Ефективність в широкому розумінні — це загальна результативність людської діяльності. Вона відображає співвідношення одержаного корисного результату та обсягу витрачених на це ресурсів. Аналіз літератури дозволяє з'ясувати, що серед вчених існує дискусія навколо тлумачення терміну «ефективність праці публічних управлінців», що зумовлює певні відмінності трактування цієї категорії (табл. 1).

Таблиця 1

Сутність категорії «ефективність праці публічних управлінців»

Автор	Дефініція
Н. Глазунова, Ю. Забродін, А. Поршнєв [1, с. 167]	співвідношення результатів управління із задекларованими цілями, що відповідає вищенаведеному баченню дієвості.
В. Цветков [2, с. 38]	людська специфіка управління, що здійснюється людиною і для людини.
Н. Нижник [3, с. 11]	забезпечення взаємодії трьох складових: громадян, суспільства та держави.
Ю. Сурмін [4, с. 26]	досягнення поставленої соціальної мети в результаті діяльності органів влади за максимально можливою економії суспільних ресурсів.

*Примітка.* Систематизовано автором

На нашу думку, ефективність праці є важливим планово-економічним показником, який тісно пов'язаний з діяльністю публічних управлінців і передбачає співвідношення результатів діяльності до поставлених цілей, які було досягнуто за максимально можливою економії суспільних ресурсів.

На сьогодні, спостерігається низка проблем, які знижують ефективність праці публічних управлінців. Такими проблемами є:

1. Поширеність системи колегіальних рішень, пошуку «винуватців» на рівні простих виконавців.
2. Послаблення контролю та вимогливості до управлінського персоналу.
3. Слабка міжвідомча співпраця і комунікація. Відсутність teambuilding (з англ. командоутворення).
4. Нестабільність у правовому регулюванні.
5. Відсутність чіткого плану дій, який би враховував кризові ситуації.
6. Неузгодженість та відставання галузевих міністерств від поточних темпів децентралізації.
7. Відсутність цілісної системи моніторингу та оцінювання якості надання освітніх послуг з професійного навчання державних службовців, посадових осіб місцевого самоврядування відповідно до європейських стандартів забезпечення якості освіти.
8. Неконкурентна заробітна плата порівняно з приватним сектором.

## 9. Низький рівень мотивації.

Таким чином, для удосконалення ефективності праці публічних управлінців необхідно вжити заходів. В першу чергу потрібно звернути увагу на підвищення рівня мотивації. Для цього необхідно сформулювати модель процесу мотивації, який би мав послідовний ланцюг: незадоволена потреба – встановлена ціль – організовані дії – досягнення цілі.

Окрім мотивації, для підвищення ефективності праці публічних управлінців необхідно регулярно проводити професійні навчання, які б забезпечували якісну підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації діючих працівників. Такі навчання потребують розробку індивідуальної програми для кожної категорії спеціалістів, яка б передбачала набуття конкретних професійних знань, умінь та навичок, а також забезпечувала розвиток soft-skills. З метою підвищення рівня професійної компетентності також може проводитись стажування з відривом від служби на певний строк на іншій посаді, в іншому органі державного управління або навіть закордоном.

Як наслідок закласти передумови щодо можливості та практичної реальності кар'єрного зростання. Якщо за діяльністю публічного управлінця спостерігається позитивна динаміка професійного розвитку, що пов'язано з набуттям досвіду і виявленням ділової активності в межах посади, необхідно передбачити можливість для подальшої реалізації особистісного потенціалу, економічного зростання та досягнення відповідного статусу.

Для кращої ефективності праці потрібно запровадити персональну відповідальність публічних управлінців, зокрема зазначити підстави для притягнення до відповідальності й загальні умови їх застосування. Це допоможе виявляти чіткість та законність виконання покладених на них обов'язків, попередить можливість їх делегування та неякісне виконання.

Доповнюючи попередній пункт, також варто ліквідувати надлишкові функції певних управлінців. Рівномірний розподіл та якісне планування робіт повинно забезпечити максимально повну віддачу працівника та отримання бажаного результату.

Ще одним важливим фактором є удосконалення технологій управління, а саме: налагодження системи внутрішньої комунікації – обміну інформації на різних рівнях (вертикальному і горизонтальному), організація зворотного зв'язку від керівника, колег і підлеглих після завершення кожної важливої справи. Для цього необхідно налагодити організаційну культуру, яка б сприяла підвищенню морально-психологічного клімату в колективі та забезпечувала розвиток довіри.

Отже, для підвищення ефективності праці публічних управлінців необхідно вдосконалити систему мотивації, яка б забезпечувала пропорційне співвідношення матеріального та морального стимулу; запровадити регулярну професійну підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації, яка б базувалась на вдосконаленні знань, умінь та навичок, а також особистісних якостей. Як наслідок важливо забезпечити можливість кар'єрного зростання, а також розробити систему персональної відповідальності для того, щоб унеможливити несправедливість на службі. Варто проаналізувати розподіл функцій серед працівників та якісно спланувати діяльність окремо кожного управління та департаменту і звернути увагу на налагодження взаємодії всередині колективу. І головне – організувати роботу управлінців таким чином, яка б могла забезпечувати умови для розвитку громадянського суспільства, захищати їх права, свободи та інтереси.

### **Список використаних джерел:**

1. Глазунова Н. І., Забродін Ю. М., Поршнєв А. Г. Державне і муніципальне управління : довідник. М. : Магістр, 1997. 496 с.
2. Цветков В.В. Державне управління: основні фактори ефективності (політико-правовий аспект). Х. : Право, 1996. 164 с.
3. Нижник Н. Р. До проблеми ефективності державного управління в Україні. Підвищення ефективності державного управління: стан, перспективи та світовий досвід : зб наук. пр.; за заг. ред. В.М. Князева. К. : Вид-во УАДУ, 2000. С. 6–11.
4. Сурмін Ю.П., Штика Л.Г., Бакуменко В.Д., Гогіна Л.М. Словник системного аналізу в державному управлінні. К.: НАДУ, 2007. 148 с.



*Савалик Марина Сергіївна,  
здобувачка вищої освіти на магістерському рівні  
факультету управління та економіки  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

## **ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ КРАУДСОРСИНГУ В ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ**

Розглядаючи державний нагляд і контроль, що здійснюється в країні, а також розвиток державного управління, необхідно звернути увагу саме на розробку й освоєння сучасних технологій управління, що базуються на Інтернет-технологіях. Завдяки використанню цих технологій можливе забезпечення якісно нового та прозорого способу державного менеджменту, використання ресурсів, дебіюрократизації здійснення насправді громадських обговорень. Такі технології повинні спричинити модернізаційні перетворення у всіх системах для забезпечення раціональності та ефективності адміністративної діяльності у секторі державного управління. Виникнення краудсорсингу безпосередньо пов'язане з розвитком суспільства нового типу – інформаційного, яке визначало випереджальний розвиток ІТ, розвиток соціальних мереж, нових типів електронної взаємодії та універсального інструментарію для вирішення проблем [2].

Тому важливою умовою підвищення ефективності державного управління у сучасному інформаційному суспільстві є застосування різноманітних технологій соціальних комунікацій в Internet та WordWideWeb. Інформаційні технології забезпечують впорядкування управлінської діяльності і системи державного контролю у всіх його організаційних та операційних сферах.

Краудсорсинг – передача певних виробничих функцій невизначеному колу людей з метою отримання необхідних ідей, послуг, орієнтованих головним чином на інтернет-спільноту, одночасно координуючи свою діяльність за допомогою інформаційних технологій [1].

Краудсорсингова технологія у державному управлінні – це своєрідна соціальна платформа, що функціонує за допомогою соціальних медіа для побудови соціальних мереж і відтворення соціальних зв'язків між людьми. Використання краудсорсингу в державному управлінні здійснюється суб'єктами громадянського суспільства, що дозволяє органам державної влади приймати управлінські рішення на основі вимог та пропозицій широкої громадськості. Модель застосування краудсорсингу у державному управлінні включає: організацію, методологію та підготовлені кадри [3].

Багато хто вважає, що інтелект натовпу поступається інтелекту окремого індивіда. Але практика показує, що дуже часто саме групи фахівців вирішують інтелектуальні завдання, які не в змозі вирішити навіть найобдарованіший індивід. Отже, можна поділити групову поведінку на емоційну та раціональну. Відповідно, оскільки краудсорсинг є спільною груповою діяльністю, у якій виявляється ця поведінка, його також можна поділити на зазначені два види [6].

В багатьох країнах технологія краудсорсингу в публічному управлінні відтворюється шляхом створення умов для колективного звернення мешканців до органів державної влади, за допомогою мережі Інтернет, у межах подачі електронних петицій. Використання такої форми краудсорсингу і активна діяльність третього сектору економіки дозволяє підтримувати динамічний розвиток держави, залучати додаткові інтелектуальні та людські ресурси для здійснення інноваційних проектів у всіх сферах життєдіяльності.

Подача електронних петицій як форма взаємодії громадян та держави дозволяє залучити активних представників громадянського суспільства до вирішення питань державного значення. Першою країною, яка почала реалізовувати таку форму краудсорсингу

в публічному управлінні стала Шотландія. В цій країні з'явилась можливість відправити свої пропозиції депутатами за допомогою офіційного сайту законодавчого органу.

Сьогодні така форма краудсорсинга застосовується і в інших розвинених країнах, на кшталт, США, Німеччини, Франції, Фінляндії та ін.

Аналізуючи зарубіжні та вітчизняні практики державного управління, можна відмітити, що використання краудсорсингу вирішує одночасно декілька важливих завдань.

По-перше, сприяє об'єднанню та активізації мережевого громадянського суспільства у вирішенні наявних соціальних проблем.

На думку Ю. Хабермаса, головними характеристиками мережевого громадянського суспільства є відкритість – встановлення багатовимірних зв'язків комунікації, а також спонтанність – вільне формування, плинність, постійна зміна структури[5].

По-друге, краудсорсинг у сфері публічного управління виявляє і впроваджує інновації в систему державного менеджменту.

Онлайн соціальні мережі стають організованими структурами в процесі прийняття управлінських рішень, інструментами здійснення цілей і намірів органів державної влади [7].

Україні необхідна інноваційна революція в системі державного управління, яка надасть можливість залучити громадськість до прийняття управлінських рішень, розробки державної політики та окремих законів, контролю за діяльністю органів влади всіх рівнів. Саме застосування технології краудсорсингу дозволить створити інноваційну модель публічного управління.

Для того, щоб повною мірою використовувати такий інструмент, як краудсорсинг необхідно забезпечити громадян можливість підключення до каналу доступу в мережу Інтернет та сформувати інтегровані програмні продукти для органів державної влади.

Таким чином, запровадження краудсорсингу в державному управлінні сприятиме створенню суспільства, в якому діяльність громадян та народний контроль будуть невід'ємною частиною прийняття важливих державних рішень. Ця інноваційна технологія створить інструменти зворотнього зв'язку, які сформуєть середовище, сприятливе для ініціативи громади. Такий систематичний обмін думками із використанням мережевих технологій дасть змогу залучити людей, які дійсно володіють громадянською позицією [4].

#### **Список використаних джерел:**

1. Вікіпедія – вільна енциклопедія. «Краудсорсинг». UR L: <https://ru.wikipedia.org/wiki/Краудсорсинг>.
2. Гамбеева Ю.Н., Медведева С.Н., Балашов Е.Л. Краудсорсинг – технология гражданского участия в государственном управлении. Российское предпринимательство. 2018. Том 19. № 12. С. 3947–3954.
3. Ганущин С.Н. Теоретико-методологічні аспекти застосування краудсорсингу та краудфандингу в практиці публічного адміністрування. *Ефективність державного управління*. 2015. Вип. 43. С. 81–90.
4. Джефф Хау. Краудсорсинг. Коллективный разум как инструмент развития бизнеса. М. : Альпина Паблишер, 2012.
5. Иванов В.Н., Пахрушев В.И. Инновационные социальные технологии государственного и муниципального управления. М.: ЗАО Изд-во «Економика», 2011. 327с.
6. Многоликий краудсорсинг (эмоциональный и рациональный краудсорсинг). URL: [www.crowdintell.com/crowdsourcing-2/the\\_many\\_faces\\_of\\_crowdsourcing.html](http://www.crowdintell.com/crowdsourcing-2/the_many_faces_of_crowdsourcing.html).
7. Танскотт Д., Уильямс Э. Викиномика. Как массовое сотрудничество изменяет все. М.: Best Business Books, 2009. 392 с. URL: <http://www.likebook.ru/books/download/98707/>.



## СЕКЦІЯ 12. МАТЕМАТИКА, СТАТИСТИКА ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

*Веселовська Вікторія Олександрівна,*

*студентка 2 курсу за спеціальністю Фінанси, банківська справа та страхування  
факультету управління та економіки*

*Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

### ТОВАРНИЙ РИНОК І ЙОГО АНАЛІТИЧНІ МОЖЛИВОСТІ

Товарний ринок – це система економічних відносин, яка характеризується свободою суб'єктів у виборі покупців і продавців, визначенні цін, здійсненні актів купівлі-продажу. Товарний ринок складається з самостійних, хоча і пов'язаних між собою ринків по реалізації: а) засобів виробництва; б) предметів споживання. Еластичність попиту і пропозиції та її статистична оцінка. Кон'юнктура ринку – це сукупність умов, що визначають ринкову ситуацію. Кон'юнктура характеризується попитом і пропозицією. Попит – це кількість товарів, яке буде куплено за певною ціною за певний період. Попит – це також вимога на будь-якої товар з боку покупця або на робочу силу з боку роботодавця. Пропозиція – кількість товарів, яке виробники готові продати за певною ціною за певний час. Еластичність пропозиції характеризує, наприклад, як реагує виробництво тієї чи іншої продукції на зміну ціни. Еластичність попиту – це міра реакції однієї величини на зміну іншої (наприклад, зміна попиту на товар (I) в залежності від зміни ціни на 1 %. Формула коефіцієнта еластичності запропонована англійським дослідником Е. Маршаллом [2]:

$$\Theta = \frac{y_1 - y_0}{x_1 - x_0} \div \frac{y}{x} = \frac{\Delta y}{\Delta x} \div \frac{y}{x},$$

при  $\Theta < 1$  - проявляється явище інфраеластичності, товар вважається малоеластичним або нееластичним; при  $\Theta > 1$  - ультраеластичність, товар є еластичним або сільноеластичним; при  $\Theta = 1$  - товар є слабоеластичним, одинично еластичним (так званий унітарний попит), в цьому випадку зниження ціни не призводить до комерційного результату (зростання виручки), тобто зміна однієї ознаки викличе таку ж зміна іншої ознаки.

Показники статистики товарообігу і руху товару. Рух товару – процес руху товару від виробника через експортера, імпортера, оптового покупця в роздрібну торгівлю до кінцевого покупця. Рух товару може бути організовано по різних каналах розподілу, в тому числі безпосередньо (виробник – споживач) і через мережу посередників (торгових агентів, брокерів). Товарообіг (Q) – це процес обігу товарів, а також обсяг реалізованої продукції за певний період часу в вартісному вираженні, тобто в формалізованому вигляді він відповідає добутку кількості проданих товарів (q) і ціни одиниці товару (p):  $Q = q \cdot p$ . Частка (питома вага) товару в товарообігу – відношення (звичай процентне) розміру продажу одного товару або товарної групи до загального обсягу продажу всіх або частини товарів; характеризує місце товару в товарообігу; обчислюється у фактичних і порівнянних цінах. Частка (питома вага) окремого субринку в загальному обсязі товарообігу – відношення товарообігу окремого субринку (наприклад, міського ринку сільськогосподарських продуктів) до товарообігу всього ринку; обчислюється за порівнянним колу товарів (з урахуванням відмінностей в якості) і в порівнянних цінах.

Індекс частки – показник зміни товарної структури товарообігу; являє собою відношення частки (питомої ваги) окремого товару або товарної групи в поточному періоді в порівнянні з базисним. Товарообіг на душу населення – показник, що характеризує рівень індивідуального товарного споживання; обчислюється як відношення роздрібного товарообігу до середньорічної чисельності населення.

Споживач індивідуальний (на ринку) - індивідуальний покупець, населення, кінцевий покупець на споживчому ринку, в роздрібній торгівлі. Споживач масовий - кінцевий покупець на оптовому ринку, державні, кооперативні, приватні установи і підприємства, навчальні заклади, заклади соціально-побутового типу і т.п., які отримують товари для

здійснення своєї професійної діяльності, але не для виробничих цілей. Одноденний товарообіг визначається за формулою: Загальний обсяг товарообігу поділити на календарний період. Забезпеченість товарообігу товарними запасами (дн.). Цей показник відображає число днів торгівлі, на які вистачить запасів до моменту їх поповнення [1]:

$$T_i = \frac{Z_{ki}}{m_i},$$

Динаміка товарообігу вивчається за допомогою системи індексів [3]:

а) індекс товарообігу змінного складу, який характеризує зміну товарообігу під впливом зміни кількості реалізованих товарів і зміни цін на ці товари:

$$I_{qp} = \frac{\sum q_1 P_1}{\sum q_0 P_0};$$

б) індекс постійного складу, який відповідає на питання «Як зміниться товарообіг за рахунок зміни кількості реалізованих товарів?»:

$$I^q_{qp} = \frac{\sum q_1 P_0}{\sum q_0 P_0};$$

в) індекс постійного складу, який характеризує зміну товарообігу за рахунок зміни цін на товари:

$$I^p_{qp} = \frac{\sum q_1 P_1}{\sum q_1 P_0}.$$

Індексна факторна модель (мультиплікативна) являє собою розкладання індексу товарообігу за такими чинниками; обчислюється як добуток відповідних факторних індексів [1]:

$$I_{qp} = I^q_{qp} \times I^p_{qp}$$

Індексна факторна модель (адитивна) являє собою розкладання абсолютного приросту товарообігу; обчислюється як сума приватних факторних приростів товарообігу [2]:

$$\Delta_{qp} = \Delta_{qp}^q + \Delta_{qp}^p;$$

$$(\sum q_1 P_1 - \sum q_0 P_0) = (\sum q_1 P_0 - \sum q_0 P_0) + (\sum q_1 P_1 - \sum q_1 P_0)$$

Показники статистики товарних запасів і товарообороту. Товарооборотність - це кругообіг товарної маси, являє собою закінчений процес залучення товару в сферу товарного обігу і перехід в сферу споживання.

Швидкість товарного обігу – число оборотів (продажів), через яке пройшов товар, перебуваючи в сфері обігу. Середні товарні запаси (З). Час одного обороту – число днів, протягом яких товар перебуває в формі товарного запасу. Швидкість товарного обігу (Ш) і час одного обороту (Ч) знаходяться в зворотній залежності:

#### Список використаних джерел:

1. Кулинич Е. И. Статистическая оценка факторов хозяйственной деятельности заготовительных организаций / Е. И. Кулинич. – М. : Финансы и статистика, 1983. 192 с.
2. Кулинич О. І., Кулинич Р. О. Теорія статистики : підручник. К. : Знання, 2015. 239 с.
3. Парфенцева Н. О., Кулинич Р. О. Статистичне вивчення соціально-економічного розвитку України : підручник. К.: ВПД «Формат», 2011. 456 с.





*Ігнат Аліна Василівна,  
студентка 3 курсу за спеціальністю Публічне управління та адміністрування  
факультету управління та економіки  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

## **ВИКОРИСТАННЯ СИСТЕМИ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В СТАТИСТИЧНОМУ АНАЛІЗІ**

Обов'язковість статистики як дисципліни в системі вищої школи зумовлена її роллю в науковій та практичній діяльності суспільства. Проте слово «Статистика» ще й досі давньою традицією пов'язується насамперед з діяльністю державних статистичних органів.

З розвитком ринкової економіки та інформатизацією суспільства різко збільшилося число осіб, котрі опрацьовують масові дані на комп'ютері та аналізують їх. Це маркетологи, соціологи, банкіри, медики, юристи, науковці тощо. Статистика – це наука, яка займається розробкою методів збирання і опрацювання спостережуваних однорідних об'єктів з метою вивчення закономірностей розвитку і взаємного впливу явищ та процесів.

Опанування користувачами статистичними методами аналізу соціально-економічних явищ та процесів неможливе без розв'язання задач з використанням цих методів. Вихідні дані статистичних задач – це база даних на електронних носіях. Практика потребує своєчасного аналізу соціально-економічних явищ для прийняття правильних управлінських рішень. Вирішення цієї проблеми можливе лише за умови використання статистичних програмних пакетів. Наявність потужних і зручних програм для аналізу статистичних даних на персональних комп'ютерах розширює коло споживачів статистичних методів аналізу. Одним з найбільш розповсюджених та доступних прикладних програмних пакетів є електронні таблиці.

Статистичний аналіз стає невід'ємним атрибутом системи управління на усіх її рівнях – від невеликої фірми до національної економіки в цілому. Статистичні моделі використовують для діагностики стану об'єктів управління, при вивченні причинно-наслідкового механізму формування варіації та динаміки соціально-економічних явищ, у моніторингу та прийнятті оптимальних управлінських рішень.

Оволодіння багатим арсеналом методів статистичної обробки даних з використанням комп'ютерних технологій є важливою складовою професійної підготовки економіста.

З метою програмного забезпечення вивчення закономірностей і виявлення тенденцій розвитку соціально-економічних явищ методом статистичних рівнянь залежностей доцентом кафедри математики, статистики та інформаційних технологій Кулиничем Р.О. було розроблено комп'ютерну програму: «Метод статистичних рівнянь залежностей», якою користуються студенти Хмельницького університету управління та права, вивчаючи відповідні теми з дисциплін: «Статистика» та «Економетрія».

Пропонована програма вирізняється двома принциповими моментами:

1. Зручністю для користувача як у роботі з програмою, так і для розуміння результатів розрахунків, тлумачення набору оцінок, параметрів аналітичного вираження залежностей і тенденцій розвитку правових явищ.

2. Комп'ютерна програма призначена для тих, хто працює з інформацією – якимось чином збирає, обробляє та аналізує, використовує результати особисто, надає або може надавати їх комусь на певних умовах. Програма: «Метод статистичних рівнянь залежностей» розроблена для широкого використання як в навчальному процесі, так і для практичної діяльності правоохоронних органів. Для студентів, викладачів, науковців і практиків – усіх, хто прагне опанувати методи поглибленого аналізу закономірностей формування соціально-економічних явищ і передбачення їх розвитку в умовах невизначеності.

Функціональними можливостями програми: «Метод статистичних рівнянь залежностей» є [2]:

1. Можливість введення даних для подальшого аналізу за допомогою методу статистичних рівнянь залежностей, шляхом інтерактивного спілкування системи: користувач-комп'ютер.

2. Автоматичний розрахунок оцінок і параметрів в табличній формі, що є позитивним моментом, оскільки це вносить ясність і доступність розуміння користувачем висновків, які пропонує програма.

3. Знаходження найкращого (оптимального) аналітичного вираження реального взаємозв'язку явищ, шляхом підбору рівняння одночинникової залежності (лінійної чи криволінійної).

4. Можливість перерахунку всіх параметрів та оцінок в автоматичному режимі при однаковій кількості спостережень та візуалізації отриманих нових результатів.

5. Побудова графіку залежності за результатами проведеного аналізу та автоматична побудова нового графіку в результаті зміни вхідних даних.

6. Можливість проведення нормативних та прогнозних розрахунків рівнів чинників та результативних показників.

#### **Список використаних джерел:**

1. Кулинич Е. И. Статистическая оценка факторов хозяйственной деятельности заготовительных организаций. М. : Финансы и статистика, 1983. 192 с.

2. Кулинич О. І., Кулинич Р. О. Теорія статистики : підручник. К. : Знання, 2015. 239 с.

3. Парфенцева Н. О., Кулинич Р. О. Статистичне вивчення соціально-економічного розвитку України : підручник. К.: ВПД «Формат», 2011. 456 с.



***Заїка Алла Василівна,***

*студентка 2 курсу за спеціальністю Менеджмент  
факультету управління та економіки*

*Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

### **ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ СТАТИСТИЧНИХ РІВНЯНЬ ЗАЛЕЖНОСТЕЙ ДЛЯ КІЛЬКІСНОЇ ОЦІНКИ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗАННОСТІ ЕКОНОМІЧНИХ ЯВИЩ**

Ефективне функціонування ринкової економіки неможливе без використання статистичних методів для своєчасного виявлення впливу мінливих економічних умов та обґрунтування управлінських рішень. Ці рішення можуть стосуватися будь-якої сфери економіки (від оцінки зміни показників господарської діяльності– мікроекономічних чинників, до розробки планів ефективних інвестицій, змін в оподаткуванні, стратегій діяльності ринкових структур - макроекономічних чинників) [2; 3].

Неоперативна, або ж неякісно опрацьована економічна інформація веде до зниження рівня ділової активності. Наприклад, несвоєчасне реагування на зміну макроекономічних чинників призводить до скорочення обсягів виробництва та інфляції. Ще більший вплив на розвиток економіки мають оперативна характеристика й аналіз мікро- та макроекономічних чинників соціально-економічних явищ і процесів. Збір даних на мікро- і макрорівнях, та їх подальше опрацювання економіко-статистичними методами – основа успішного менеджменту економічної діяльності.

Перехід економіки до ринкових відносин зумовлює необхідність оцінки впливу чинників макро- і мікроекономіки на формування обсягу зовнішньоторговельної діяльності України та прогнозування її розвитку. До макроекономічних чинників формування обсягу зовнішньоторговельного обороту відносять як сферу виробництва товарів й послуг (промисловість, сільське господарство, будівництво, інші види діяльності по виробництву товарів), так і сферу обороту товарів (роздрібний товарооборот) та надання послуг. Для макроекономічних чинників це можуть бути також розрахунки, наприклад, оцінки і

прогнозування взаємозв'язку галузей економіки (однієї з іншою) через купівлю (продаж) акцій і цінних паперів; характеристики чинників, що формують ціну акцій; прогнозування біржового курсу акцій, ринку цінних паперів, а також оцінки динаміки цін та акцій.

Мікроекономічні чинники стосуються оцінки показників господарської діяльності підприємств (продуктивності праці, собівартості, цін, попиту і пропозиції, структури валової продукції чи товарообороту, фондівіддачі, фондооснащеності, ступеня участі у зовнішньоторговельній діяльності тощо) та виявлення на цій основі ефективності господарювання (рентабельності).

При зростанні ділової активності господарські суб'єкти (підприємства, фірми тощо) збільшують своє виробництво і капітальні вкладення, в той же час при її спаді – йде згортання економічної діяльності. Тому, підприємства повинні розробляти таку економічну стратегію, щоб активно реагувати на перехідні до ринкової економіки закони, особливо податкове законодавство, їх зміну, демографічну ситуацію тощо.

Принципи функціонування ринкової економіки вимагають зміни системи управління господарською діяльністю. Керівники підприємств повинні використовувати такі економіко-статистичні методи, які б дали змогу передбачити можливі ринкові ситуації, знати напрямки їх руху в майбутньому періоді. Сучасний менеджер повинен спиратися на статистичні розрахунки і оцінку впливу макро- і мікроекономічних чинників на результати господарської діяльності. Знання розвитку чинників мікро- та макроекономіки – це перш за все інтерес його професійної діяльності як керівника підприємства [1].

Статистичні розрахунки впливу мікроекономічних чинників дають змогу порівнювати результати господарської діяльності даного підприємства з іншими однорідними підприємствами, оцінка яких необхідна для покращення виробничих процесів та пошуку альтернативних рішень, для досягнення вимог їх економічної ефективності. Проте, для повного уявлення про систему взаємозв'язків між економічними явищами їх потрібно доповнювати статистичними розрахунками впливу макроекономічних чинників. Взаємне доповнення статистичних розрахунків на основі мікро- та макроданих забезпечить одержання детального уявлення про розвиток економіки і дозволить впливати на нього через інструменти управління, що знаходяться у розпорядженні менеджерів та економістів на державному та регіональному рівнях.

Ринкова економіка вимагає покращення використання статистичної та економічної інформації, на основі створення надійної інформаційної бази для менеджменту в усіх галузях економіки. Підвищення рівня обґрунтування управлінських рішень неможливе без врахування дії різних чинників, які формують результати роботи. Необхідно виділити роль чинників, що позитивно або негативно впливають на результати господарювання. Одночасно доцільно виділити окремо вплив чинників, які використовувалися інтенсивно або неінтенсивно. Оцінка впливу таких чинників на результативні економічні показники і характеристика їх впливу у майбутньому періоді шляхом відповідних розрахунків дозволяє більш правильно прогнозувати результати господарської діяльності.

Ступінь інтенсивності використання чинників, що формують розвиток результативної ознаки в динаміці визначають порівнянням фактично досягнутого абсолютного значення чинника і його оптимального рівня, вирахованого за допомогою статистичних рівнянь залежностей. У тих випадках коли фактично досягнутий рівень чинника менший його оптимального значення, то вважається, що чинник у цей період часу формував розвиток результативної ознаки інтенсивно, і навпаки, якщо фактичний рівень чинника більший за його оптимальне значення, то формування розвитку результативної ознаки відбувалось неінтенсивно.

#### **Список використаних джерел:**

1. Кулинич Е. И. Статистическая оценка факторов хозяйственной деятельности заготовительных организаций. М. : Финансы и статистика, 1983. 192 с.
2. Кулинич О. І., Кулинич Р. О. Теорія статистики : підручник. К. : Знання, 2015. 239 с.

3. Парфенцева Н. О., Кулинич Р. О. Статистичне вивчення соціально-економічного розвитку України : підручник. К.: ВПД «Формат», 2011. 456 с.



**Нечипоренко Каріна Олександрівна,**  
*студентка 2 курсу за спеціальністю Менеджмент*  
*факультету управління та економіки*  
*Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

## **РОЛЬ ВІТЧИЗНЯНИХ ВЧЕНИХ У РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОЇ НАУКИ**

Микола Руденко (1920–2004), визначний представник України, народжений на Донбасі, відомий українському та зарубіжному загалу як письменник і правозахисник, член Української вільної академії наук у Нью-Йорку, Герой України водночас був глибоким мислителем національного та світового виміру. Його філософський та економічний доробок ще чекає на вивчення і певне осмислення науковцями.

Микола Руденко: космолог, філософ, економіст, мислитель. Руденкова космологія, втілена в однойменному романі «Сила Моносу», в якому він вважає, що вчення про Живий космос покликане стати наукою третього тисячоліття [1, 2].

Вчений розділяє суспільство на три класи (сільське господарство; промисловість; держава), підкреслюючи, що реформи слід розпочинати з сільського господарства. Економіст переконаний, що дарований Богом український чорнозем волає про допомогу, бо за теперішнього «господарювання» через 20–25 років внесення органічних добрив сягне нуля, знищуючи останню надію на відродження родючості нашої землі.

Також філософ вважає, що в основу вимірювання вартості слід покласти пшеницю, яка може врятувати від голоду сотні тисяч землян!

«Субстанцію праці ми знаходимо у їжі, а їжа приходить з космосу через фотосинтез, приходить від світової монади», – стверджує Микола Руденко, тобто від Бога. На початку ХХІ століття побутувала теза про те, що ціни на продукти сільського господарства постійно знижуватимуться, і останні тридцять років це справді було так. Сьогодні ж через те, що почалося виробництво біоенергії, ціни на світових ринках на продукцію споживання стали відчутно зростати. У зв'язку з цим Україна може різко збільшити інвестиції в аграрну сферу. Адже ми можемо виробляти ці джерела енергії конкурентоспроможними [3, 5].

Проблемне питання, наголосив професор, залишається - земельні відносини в Україні, ринок землі. На жаль, це питання переведено з економічної сфери в політичну. Від цього страждають насамперед селяни, у яких сьогодні незаконно, за тіншовими схемами скуповують землі. Це проблема нашого недосконалого законодавства, яке й не поспішає вдосконалюватись, це результат неузгоджених дій між Держкомземом, Мін'юстом, Кабміном, Секретаріатом Президента тощо. Затримка цих процесів, звичайно, шкодить виробникам сільськогосподарської продукції. Але очевидно одне: ринок землі стримати не можна.

Джерело додаткової вартості є там, де народжується нова матерія, а разом із новою матерією – нова енергія. Це відбувається лише в процесі фотосинтезу – тобто «на пшеничній ниві» [4, 5].

Вчений хоче, щоб якомога більше фінансів пропускати через хліборобство, бо реальне наше збагачення відбувається завдяки йому (за даними економіста до 2012 року буде 100 мільйонів тонн зерна на рік).

Микола Руденко, безумовно, є постаттю гідною вшанування на всіх щаблях українського суспільства як за свій науковий доробок, так і за життєву позицію.

### Список використаних джерел:

1. Шевчук В.О. Українська культура: загальні питання: культурно-стилістичні епохи. Освіта. Національна ідея/ Товариство «Знання» України. Центр «Українознавство»; Координаційний комітет допомоги Україні (США). К.: Товариство «Знання» України, 2007. 227с.
2. Талалай Л.М., Руденко М. Д. Вибране: Вірші та поеми (1936-2002). К. : Дніпро, 2004. 800с.
3. Руденко М.Д. Гносис і сучасність (Архітектура Всесвіту). Т. : Джура, 2001. 247с.
4. Руденко М.Д. Енергія прогресу: Нариси з фізичної економії. К.: Молодь, 1998. 527с.
5. Шевчук В.О. Заповіти, на які чекає світ/ Літературна Україна. 20 вересня 2007 р. С. 1–3.
6. Кулинич О. І., Кулинич Р. О. Теорія статистики : підручник. К. : Знання, 2015. 239 с.



**Руденко Олександр Володимирович,**  
*студент 2 курсу за спеціальністю Фінанси, банківська справа та страхування  
факультету управління та економіки  
Хмельницького університету управління та права  
імені Леоніда Юзькова*

## СИСТЕМА ІНДЕКСІВ ЦІН І ВИЗНАЧЕННЯ ІНФЛЯЦІЇ

Загальні відомості про ціни. Статистичні органи реєструють ціни і тарифи фактичних продажів всіх каналів реалізації продукції. Як інструмент для збору інформації про ціни використовується вибіркоче спостереження товарів – представників, відбір яких повинен бути репрезентативним з точки зору їх кількісного і якісного складу. Товари-представники - групи товарів і послуг, які формують споживчий кошик.

Споживчий кошик - звична для середнього покупця група товарів, яка найбільш повно визначає рівень і структуру споживання населення даної території [3].

### Структура роздрібної торгівлі

Оптова ціна виробника		Торгова націнка оптової торгівлі		Торгова націнка роздрібної торгівлі		Роздрібна ціна	
Витрати	Прибуток	Витрати	Прибуток	Витрати	Прибуток	Витрати	Прибуток

Середня ціна визначається за формулою [1]:

$$\bar{p} = \frac{\sum pq}{\sum q},$$

де  $E_p q$  — загальна вартість конкретного продукту,  $E_q$  — загальний фізичний обсяг цього продукту.

Динаміка середніх цін вивчається за допомогою системи індексів. Індекс змінного складу [2]:

$$I_{\bar{p}} = \frac{\sum q_1 p_1}{\sum q_1} : \frac{\sum q_0 p_0}{\sum q_0} = \frac{\sum d_1 p_1}{\sum d_0 p_0},$$

де  $p$  — ціна товару;  $q$  — фізичний обсяг товару;  $d=q/E_q$  — структура продажів (або споживання).

Індекс постійного складу:

$$I_p^p = \frac{\sum q_1 p_1}{\sum q_1} \cdot \frac{\sum q_1 p_0}{\sum q_1} = \frac{\sum d_1 p_1}{\sum d_1 p_0} = \frac{\sum d_1 i_p}{\sum d_1}$$

Індекс структурних зрушень:

$$I_p^{cmp} = \frac{\sum q_1 p_0}{\sum q_1} \cdot \frac{\sum q_0 p_0}{\sum q_0} = \frac{\sum p_0 d_1}{\sum p_0 d_0}$$

Індекси цін Ласпейреса, Пааше, Фішера, Маршала. Індекс цін Ласпейреса (P) в якості ваг використовує фізичний обсяг продукції (q) базисного періоду:

$$I_p^L = \frac{\sum p_1 q_0}{\sum p_0 q_0} = \sum i_p d \quad P \text{ qoP()}$$

Індекс цін Пааше (P) в якості ваг використовує фізичний обсяг продукції звітного періоду [1]:

$$I_p^P = \frac{\sum p_1 q_1}{\sum p_0 q_1}$$

Значення індексів не збігаються. Відмінність значень пояснюється тим, що індекси мають різний економічний зміст: індекс цін Ласпейреса використовується як індекс споживчих цін, який показує зміну цін на товари-представники, що увійшли в споживчий кошик без зміни рівня споживання. Індекс цін Пааше – це індекс роздрібних цін, так як в якості ваг тут використовується не структура споживчих витрат, а структура товарообігу (або доданої вартості, або виробленої продукції) звітного періоду. Індекс цін Фішера [3]:

$$I_p^F = \sqrt{\frac{\sum p_1 q_0}{\sum p_0 q_0} \cdot \frac{\sum p_1 q_1}{\sum p_0 q_1}}$$

Економічного змісту не має. Застосовується при обчисленні індексів цін за тривалий період часу для згладжування тенденцій в структурі і складі обсягу продукції, в яких відбуваються значні зміни. Індекс цін Е. Маршала [1]:

$$I_p^{EM} = \frac{\sum p_1 \cdot \frac{q_1 + q_0}{2}}{\sum p_0 \cdot \frac{q_1 + q_0}{2}}$$

Формула вловлює зрушення в структурі споживчих товарів, але прив'язана до умовної структури товарообігу споживчого кошика, що не характерною ні для одного реального періоду, і тому не має прямого економічного сенсу.

Правила використання індексів цін. Індекс-дефлятор - це відносно новий показник для української статистики. Дефлятор – це той же індекс цін, але характеризує він загальну динаміку цін і тарифів для всієї економіки України, тобто це індекс цін валового внутрішнього продукту (ВВП). Дефлятор виступає показником інфляції, поряд з індексом споживчих цін (ІСЦ), для найбільш загальної її характеристики. Якщо  $I < 1$ , слід відкоригувати номінальний ВВП в бік збільшення – інфлювання. Якщо  $I > 1$ , ВВП коригується в бік його зменшення – дефлювання [3].

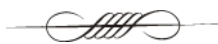
#### Відмінність дефлятора ВВП від ІСЦ

Дефлятор ВВП	ІСЦ
Розраховується на основі всіх вироблених в країні економічних благ.	Визначається виходячи з ціни ринкового кошика товарів і послуг (споживчих - кінцевих товарів), яка формується на основі типових покупок середньої сім'ї.
В основі розрахунків лежить ціна товарів і послуг, вироблених в даному році, тобто фактичний склад ринкового кошика змінюється.	В основі розрахунків лежить ціна постійної, фіксованого кошика товарів і послуг, тобто якісні зрушення у виробництві та споживанні до уваги не приймаються.
Яє показником зміни загального рівня цін в економіці.	Служить для вимірювання рівня життя.

Інфляція в ринковій економіці – це об’єктивний процес, і мова йде лише про її рівні. При зростанні цін до 10–20 % в рік – помірний темп; до 200–300 % – гіперінфляція («інфляційний психоз»); понад 1000 % – надзвичайно висока інфляція має руйнівний вплив на обсяги національного виробництва і зайнятості. Результат інфляції – падіння купівельної спроможності грошей, що виражається за допомогою індексу купівельної спроможності грошей (індексу, зворотного індексу цін). У цій інтерпретації формули індексу купівельної спроможності грошей за базу прийнята формула індексу цін Ласпейреса. Крім того, для оцінки рівня інфляції по всій сукупності благ не тільки на споживчому ринку, але і на ринку товарів, що використовуються в державних інтересах, інвестиційних, експортованих та імпортованих, використовується дефлятор валового внутрішнього продукту.

#### **Список використаних джерел:**

1. Кулинич Е. И. Статистическая оценка факторов хозяйственной деятельности заготовительных организаций. М. : Финансы и статистика, 1983. 192 с.
2. Кулинич О. І., Кулинич Р. О. Теорія статистики : підручник. К. : Знання, 2015. 239 с.
3. Парфенцева Н.О., Кулинич Р.О. Статистичне вивчення соціально-економічного розвитку України : підручник. К.: ВПД «Формат», 2011. 456с.



**Стрихарчук Ростислав Модестович,**  
*студент 2 курсу за спеціальністю Публічне управління та адміністрування  
факультету управління та економіки  
Хмельницького університету управління та права  
імені Леоніда Юзькова*

### **НОВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ У СТАТИСТИЦІ**

Проблема автоматизації виробничих процесів і процесів управління як засобу підвищення продуктивності праці завжди була і залишається актуальною. Необхідність автоматизації управління і його ланками пояснюється завданнями полегшення праці управлінського персоналу, стримуванням зростання його чисельності, що викликається розвитком виробництва; ускладненням виробничих зв’язків; збільшенням обсягів управлінської функції. Важливу роль відіграє завдання відповідності технічної бази управління аналогічній базі виробництва, щодо якої проводиться автоматизація.

На сучасному етапі автоматизації управління виробництвом найбільш перспективним є автоматизація планово-управлінських функцій на базі персональних ЕОМ, встановлених безпосередньо на робочих місцях фахівців. Ці системи набули широкого поширення в організаційному управлінні під назвою автоматизованих робочих місць (АРМ). Це дозволить використовувати систему людям, які не мають спеціальних знань в області програмування, і одночасно дозволить доповнювати систему у міру потреби [4].

ІС архів дозволяє упорядкувати зберігання документів і організувати роботу з ними, скоротивши при цьому накладні витрати, пов’язані з доступом до документів. Дозволяє переглядати або редагувати і здійснювати швидкий пошук інформації [1, 5].

Варто пригадати величезну роль у статистиці таких технологій, як Big Data – складні і об’ємні набори різної інформації. Вони представлені в «сирому вигляді» і вимагають попередньої обробки, щоб отримати з них цінні відомості, які можуть принести користь підприємствам і організаціям.

Сьогодні в багатьох галузях впроваджують машинне навчання для автоматизації бізнес-процесів і модернізації економічної сфери. Концепція передбачає навчання і керування штучним інтелектом (ШІ) за допомогою спеціальних алгоритмів. Вони вчать



систему на основі відкритих даних або отриманого досвіду. Згодом такий додаток здатне прогнозувати розвиток подій без явного програмування людиною і годин витрачених на написання коду. До прикладу, на ринку бізнес-аналітики з 2012 року, коли компанія запустила Google BigQuery – хмарний сервіс для аналізу Big Data в режимі реального часу. Через рік його інтегрували в Google Analytics Premium – платну версію лічильника. Нещодавно Google представила Cloud Bigtable – масштабований, хмарний сервіс баз даних.

Через різних форматів і шляхів виникнення Big Data відрізняються рядом характеристик «трех V»: Volume, Velocity та Variety.

Big Data характеризує великий обсяг структурованих і неструктурованих даних, які щохвилини утворюються в цифровому середовищі. IBM стверджує, що в світі підприємства щодня генерують майже 2,5 квінтильйони байтів даних! А 90% глобальних даних отримано тільки за останні 2 роки.

Big Data об'єднують релевантну і точну інформацію з кількох джерел, щоб найбільш точно описати ситуацію на ринку. Аналізуючи інформацію з соціальних мереж і пошукових запитів, компанії оптимізують стратегії цифрового маркетингу і досвід споживачів. Наприклад, відомості про рекламні акції всіх конкурентів, дозволяють керівництву фірми запропонувати більш вигідний «персональний» підхід клієнту.

Використання блокчейна відкриває новий рівень аналітики Big Data. Така інформація структурована, повноцінна і безпечна, так як її неможливо підробити через мережевий архітектури. Технологія блокчейн застосовна не тільки до фінансового сектору. Незмінні записи, контрольні журнали і впевненість в походженні даних – все це може бути застосовано в будь-яких бізнес-сферах. Уже зараз компанії впроваджують блокчейн при торгівлі продуктами харчування, а з іншого боку – вивчають перспективи технології при освоєнні космосу. Очікується, що майбутні рішення в сфері Big Data і блокчейн радикально змінять способи ведення бізнесу [5].

Наприклад, за допомогою машинного навчання можна створити алгоритм технічного аналізу акцій і передбачуваних цін на них. Використовуючи регресійний і прогнозний аналізи, статистичне моделювання та аналізу дій, експерти створюють програми, які розраховують час вигідних покупок на фондовому ринку. Вони аналізують відкриті дані з бірж і пропонують найбільш вірогідний розвиток подій.

Завдяки спеціальним сервісів технології великих даних, Big Data знайдеться застосування в будь-якому відділі, наприклад, маркетингу, в тому числі середнього та малого бізнесу. Вам не буде потрібно встановлювати і обслуговувати дороге устаткування і містити фахівця.

Інтерес до технологій великих даних у світі зростає, але у Big Data є як драйвери, так і обмежувачі [3].

Також можна пригадати ще один важливий сервіс big data – це Alytics, система наскрізної аналітики з автоматизацією контекстної реклами і інтерактивними звітами. Можливості: аналітика, інтерактивні дашборда, коллтрекінг, автоматичне керування контекстною рекламою. Дозволяє ефективно керувати рекламними бюджетами, надає звіт про такі показники, як CPA, ROI, виручка і ін. Впроваджується в кілька кліків, підійде для фахівців з контекстної реклами, маркетологів і керівників.

У динамічному світі, де очікування клієнтів все вище, а людські ресурси все цінніше, машинне навчання і наука про дані відіграють вирішальну роль у розвитку компанії. Цифрова технологізація робочого процесу життєво необхідна для збереження лідируючих позицій в конкурентному середовищі.

Технології Big Data вже буденність – безліч компаній використовує їх для вирішення задач свого бізнесу, поряд з автоматизацією і CRM. Майбутнє великих даних – застосування технологій Blockchain, глибоке впровадження штучного інтелекту, повсюдний перехід на хмарні сервіси і платформи для самостійної роботи, а також аналіз Dark Data – всієї нецифрованої інформації про компанії [2; 5].

### Список використаних джерел:

1. Автоматизоване робоче місце. 2019. URL: [https://uk.m.wikipedia.org/wiki/%D0%90%D0%B2%D1%82%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D1%82%D0%B8%D0%B7%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%B5\\_%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%BE%D1%87%D0%B5\\_%D0%BC%D1%96%D1%81%D1%86%D0%B5](https://uk.m.wikipedia.org/wiki/%D0%90%D0%B2%D1%82%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D1%82%D0%B8%D0%B7%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%B5_%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%BE%D1%87%D0%B5_%D0%BC%D1%96%D1%81%D1%86%D0%B5).
2. Великі дані. 2020. URL: [https://uk.m.wikipedia.org/wiki/%D0%92%D0%B5%D0%BB%D0%B8%D0%BA%D1%96\\_%D0%B4%D0%B0%D0%BD%D1%96](https://uk.m.wikipedia.org/wiki/%D0%92%D0%B5%D0%BB%D0%B8%D0%BA%D1%96_%D0%B4%D0%B0%D0%BD%D1%96).
3. Как это устроено. Big data. Большие данные. 2019. URL: [https://youtu.be/\\_fGwnZywRPs](https://youtu.be/_fGwnZywRPs).
4. РМИС. Модуль АРМ Статистика. 2015. URL: <https://youtu.be/TDePbX1XYDM>.
5. Технологии Big Data: как использовать большие данные в маркетинге. 2020. URL: <https://www.uplab.ru/blog/big-data-technologies/>.



*Банашко Ольга Олександрівна,  
студентка 1 курсу за спеціальністю Менеджмент  
факультету управління та економіки  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

### **ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ ТА ТЕХНОЛОГІЙ В МЕНЕДЖМЕНТІ**

Сучасний менеджер постійно змушений приймати рішення за умов великої невизначеності: зміна валютного курсу, інфляція, зміна правових умов роботи у нього постійно постає питання «а що, якщо?». Комп'ютерна техніка може швидко й якісно прораховувати можливі варіанти й давати, таким чином, відповіді на питання подібного типу. Я вважаю, що у цьому полягає одна з головних переваг інформаційних технологій. Комп'ютери виступають у ролі консультантів, відповідні інформаційні системи мають назву системи підтримки прийняття рішень. Тому, на мою думку, застосування інформаційних технологій в управлінні підприємствами є надзвичайно важливим у наші дні.

Інформаційні технології – це сукупність виробничих процесів, методів та способів використання обчислювальної техніки і систем зв'язку, які забезпечують передачу, збір, пошук, оброблення та поширення інформації з метою ефективної організації діяльності людства.

У наш час інформаційні технології створюють єдине інформаційне середовище, основою якого є комп'ютерні мережі та системи зв'язку, яке дозволяє здійснювати та координувати як технологічні процеси, так і ділову діяльність будь-якої організації.

Інформаційні технології мають наступні властивості, які корисні для менеджера:

- допомагають «подолати прірву» між математикою та економікою;
- є найефективнішим сучасним методом вирішення економічних та математичних завдань та проблем;
- сприяють узгодженню економічних процедур з міжнародними вимогами;
- приєднують до єдиного інформаційного простору – економічного та освітнього [3, с. 55].

У наш час розвиток та впровадження інформаційних систем в менеджмент досить швидко та успішно просувається вперед, використовуючи одні з останніх досягнень в галузі технологій та комунікації. Як висновок, інформаційні системи стали задовольняти зростаючі потреби менеджерів до забезпечення інформацією. Головними аспектами в оцінці інформаційних систем стали своєчасність, достовірність, повнота та корисність інформації для прийняття рішень [1, с. 38].

Інформаційні системи поділяються на:

1. Одиночні;
2. Групові;
3. Корпоративні.

Далі пропоную більш детально розглянути наведені вище види.

Глівенко С. В у своєму підручнику «Інформаційні системи в менеджменті» вважає, що *одиночні інформаційні системи* реалізуються на персональному пристрої. Така система зазвичай має декілька простих додатків, які пов'язані загальним інформаційним фондом. Вона розрахована на роботу одного працівника або групи працівників, що розділяють одне робоче місце за часом. Такі додатки створюються за допомогою так званих настільних або локальних систем управління базами даних (СУБД).

Також вчений виокремлює *групові інформаційні системи*. Він стверджує, що вони зазвичай розраховані на колективне використання інформації працівниками організації і найчастіше будуються на базі локальної обчислювальної мережі. При формуванні таких додатків користуються серверами баз даних для робочих груп. Існує безліч різних SQL-серверів, як комерційних, так і у вільному доступі.

Гордієнко у своїй праці розглядав *корпоративні інформаційні системи*, які зазвичай розраховані на масштабні компанії. Головна особливість цієї інформаційної системи – надання доступу з підрозділу до центральної чи розподіленої бази даних організації, крім доступу до інформаційного фонду робочої групи.

При створенні корпоративної інформаційної системи можуть бути використані ті ж сервери баз даних, що і при розробці групових інформаційних систем. Проте в масштабних інформаційних системах найбільшого поширення набули сервери DB2, Oracle, Sybase і Microsoft SQL Server.

Інформаційні системи дозволяють усім організаціям, незалежно від їх розміру, ставати більш продуктивними, розвинутими та конкурентоздатними. Інформаційні технології можуть бути використані для часткової перебудови організації, перетворюючи її область дії, структуру, засоби повідомлення й механізми управління роботою, процесами, трудовими виробами та послугами [2, с. 55].

Далі запропонована характеристика деяких основних можливостей трансформації організацій, які зробили доступними інформаційні технології:

1. Віддалена робота працівників організації.

В умовах сьогодення стало можливим, а також актуальним, організувати масштабну роботу перебуваючи на різних робочих місцях. Інтернет, електронна пошта та відеоконференції – це інформаційні технології, які створюють ідеальну координацію географічно віддалених співробітників у різних країнах і регіонах. Колективна праця на відстані стала можливою, оскільки, до прикладу, проєктувальники можуть працювати над проєктом разом, навіть якщо вони знаходяться на різних континентах [3, с. 59].

2. Реорганізація трудових процесів.

Формування інформаційних технологій у бізнесі дозволило змінити процедури ручної праці на автоматизовані дії в трудових і технологічних процесах. Паперові документи та ручна праця були змінені на електронні трудові процеси, що дало можливість зменшити вартість експлуатації в багатьох компаніях.

Отже, інформаційні технології удосконалюють процес управління, забезпечуючи нові можливості в управлінні, плануванні та стратегії. Нова інформація робить можливими точне планування, контроль і передбачення. Розповсюджуючи інформацію через електронні мережі, менеджер може ефективно контактувати з більшістю працівників і навіть керувати великими цільовими групами.

#### **Список використаних джерел:**

1. Ступницький О. Інформаційні технології та корпоративне управління у XXI ст. *Економіка України*. К.: 2005. № 2. С. 340
2. Атанасов М., Йона О. Вплив інформаційних технологій на розвиток підприємства. Одеський національний економічний університет. Одеса. 2014. С. 55



**Василенко Катерина Василівна,**  
*студентка 1 курсу за спеціальністю Фінанси, банківська справа та страхування  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

### **ВІДСОТКИ ТА ЇХ ЗАСТОСУВАННЯ**

Математичне поняття, яке часто зустрічаються у житті – це відсотки. Саме життя диктувало вчення про відсоток. Багато сфер діяльності та технологічних процесів вимагали від нас різних відсоткових розрахунків. Технікам і економістам – порахувати відсоток від даного числа. Доходи від виданих кредитів – банкірам. Відхилення від параметра – інженерам. У цих та їм подібних випадках необхідно обчислювати відсотки від якого-небудь даного значення. Прикладне значення теми величезне і охоплює економічну, демографічну, фінансову та багато інших наукових сфер.

Одне із перших місць займають відсотки, як у всіляких сферах діяльності, так і у всіляких технологічних процесах, які вимагають різних відсоткових розрахунків. Під час розв'язання різних задач, ми зустрічаємося із такими поняттями як «відсоткова ставка», «проба», «процентний вміст» та інші.

Метою цієї роботи є збагачення та розширення знань про застосування відсоткових обчислень в задачах із різних сфер діяльності людини, особливо – у фінансовій. Тут важливим є знання формули складного відсотка, тобто формули за допомогою якої з урахуванням нарахування відсотків розраховується сума.

Складний відсоток – це сума доходу, яка утворюється в результаті інвестування грошей за умови, що сума нарахованого простого відсотка не виплачується в кінці кожного періоду, а приєднується до суми основного внеску і у наступному платіжному періоді сама приносить дохід. [4]

Складні відсотки – це відсотки, отримані на нараховані відсотки.

Формула складного відсотка – це формула, за якою розраховується підсумкова сума з урахуванням нарахування відсотків.

$x(1+0,01 a)^n$  - періодичне збільшення деякої величини на одне і те ж число відсотків.

$x(1+0,01 a)^n$ , де

x - початковий внесок, сума,

a - відсоток (и) річних,

p - час розміщення вкладу в банку.

Але, ми можемо і зменшувати ціну, тому цю формулу можна записати і по-іншому:  $x(1+0,01 a)^n$ - періодичне зменшення деякої величини на одне і те ж число відсотків [1].

Існує також економічне визначення відсотка.

Відсоток– як економічна категорія, полягає в тому, що вони є частиною прибутку, яку позичальник сплачує за взятий у кредит позичковий капітал. Додана вартість, яка створюється в процесі продуктивного використання цього капіталу є джерело відсотка. Кількісним вираженням відсотка є ставка, або, іншими словами, норма відсотка [3].

До відсотків стосується:

- 1) сплата за користування коштами чи товарами, які отриманні у кредит;
- 2) сплата за використання майна, яку отримали в користування;
- 3) сплата за користування коштами, які були залученні у депозит;
- 4) розрахунок за придбання товарів та виплат.

До речі відсотки нараховуються у вигляді відсотків на основну суму заборгованості або фіксованих сум [3].

Відсотки в економіці виконують різноманітні функції, як інвестиційну, так і регулюючу. На сьогоднішній день не менш важливим є функція рівноваги між попитом та пропозицією. А також функція впливу на економічні цикли розвитку економіки.

Часто, знання про відсотки, людині допомагають при «зустрічі» з кредитами. Адже тоді ми справді замислюємося, під який відсоток кредит краще брати, або ж будемо знати майбутню вартість на основі змінної (постійної) процентної ставки.

Хочу навести приклад про знаходження майбутньої вартості.

Клієнт поклав на депозит 12000 на 5 років під 12% річних. Визначте суму, яка акумулюється в кінці 5-го року при річній капіталізації? Порівняйте суму, яка зросте з початковою.

Ось тут ми застосовуємо формулу складних відсотків. Знаючи формулу ми легко знайдемо суму наприкінці даного терміну. А щоб порівняти обидві суми, слід акумульовану суму відняти суму вкладу.

Отже, знаннями про відсотки повинна володіти кожна освічена людина, а не лише математики, оскільки вони мають тісний взаємозв'язок з життям.

#### **Список використаних джерел:**

1. Алгоритм розв'язання задач на відсотки. URL: <https://rectorate.ru/2019/12/algorithm-rozvyazannya-zadach-na-vidsotki/>.
2. Визначення майбутньої вартості грошей. URL: [https://pidru4niki.com/1298010864631/finansiviznachennya\\_maybutnoyi\\_vartosti\\_groshey](https://pidru4niki.com/1298010864631/finansiviznachennya_maybutnoyi_vartosti_groshey).
3. Відсоток (фінанси). URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/Відсоток\\_\(фінанси\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/Відсоток_(фінанси)).
4. Елементи теорії відсотків. URL: <http://um.co.ua/6/6-5/6-51222.html>.
5. Прості відсотки. У схемі простих відсотків нарахування доходу на інвестовану суму грошей здійснюється завжди виходячи з початкової суми інвестицій. URL: <https://helpiks.org/1-125848.html>.
6. Промислова політика. URL: <http://ubooks.com.ua/books/000162/inx26.php>.



***Горбань Сергій Олексійович,***

*студент 2 курсу за спеціальністю Менеджмент  
факультету управління та економіки*

*Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

## **ТЕОРЕТИЧНИЙ ОГЛЯД ПЕРЕВАГ ЗАСТОСУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В УПРАВЛІННІ ПІДПРИЄМСТВОМ**

Інформаційні технології – це комплекс програмно-технічних засобів і методів виробництва, передачі, обробки та споживання інформації [1, с. 71]. Їх впровадження супроводжується створенням системи, в якій інформаційні потоки налагоджуються таким чином, що користувачі з мінімальними витратами отримують доступ до необхідної інформації в реальному часі [2, с. 83].

Інформаційні технології в управлінні підприємством в сучасних умовах чинять важливий вплив на ділові операції, адже незалежно від організаційно-правової форми власності, розміру організації, застосування інформаційних технологій має переваги, які допомагають бізнесу заробляти гроші та приносити результати, яких вимагають існуючі та потенційні клієнти (рис. 1). Технологічна інфраструктура в інформаційному середовищі впливає на культуру, ефективність та взаємовідносини бізнесу, безпеку конфіденційної

інформації та надає величезні торговельні й виробничі переваги, допомагає прийняти економічно обгрунтоване, а отже вірне управлінське рішення.

Оскільки в умовах напруженого ділового середовища співробітники повинні швидко і чітко взаємодіяти з клієнтами, застосування інформаційних технологій впливає на здатність фірми спілкуватися з клієнтами. Так, web-сайти дозволяють клієнтам знаходити відповіді на їхні запитання поза робочим часом; швидкі варіанти відвантаження дозволяють підприємствам переміщувати продукцію на велику географічну територію тощо. Коли клієнти використовують інформаційні технології для взаємодії з бізнесом, виграє бізнес, оскільки краща комунікація створює сильніший суспільний імідж.



*Рис. 1. Переваги застосування інформаційних технологій в управлінні підприємством*

Розширення застосування інформаційних технологій допомагає бізнесу прийняти вірне управлінське рішення при визначенні потреби в грошових потоках та зберегти такі дорогі ресурси, як час та фізичний простір. При застосуванні інформаційних технологій в управлінні складськими запасами бізнесу вдається зрозуміти, як найкраще управляти витратами для зберігання товару. За умов наявності належних технологій керівники можуть заощадити час і гроші, проводячи наради в Інтернеті, а не в офісі.

Крім того, інформаційні технології в управлінні підприємством дозволяють створити командну динаміку в бізнесі, оскільки співробітники в різних місцях мають кращі взаємодії, і якщо керівники підприємств можуть спілкуватися з координаторами відвантаження в іншому місці, напруга та недовіра розвиватимуться з меншою ймовірністю.

Більшість сучасних підприємств в умовах стрімкого розвитку діджиталізації зазнають загрози безпеки та вандалізму, а інформаційні технології можуть захистити фінансові дані, конфіденційні виконавчі рішення та упередити виток іншої приватної інформації, що призводить до конкурентних переваг чим самим допомагає бізнесу тримати свої ідеї подалі від конкурентів.

Важливою перевагою застосування в управлінні підприємством, яке має технологічний потенціал для дослідження нових можливостей, інформаційних технологій є здатність посилювати потужність дослідження. Адже в цьому випадку бізнес залишиться на



крок попереду від своїх конкурентів, він розвивається та набуває нових можливостей в першу чергу через те, що інтернет-технології дозволяють підприємствам виходити на нові ринки, в тому числі закордонні, мінімізуючи свої витрати і можливі ризики.

#### **Список використаних джерел:**

1. Пчелянська Г., Васьковська К. Роль інформаційних технологій в управлінні підприємством. *Економіка харчової промисловості*. Т. 10. №1. 2018. С. 71–73.

2. Кривовязюк І. Проблеми запровадження інформаційних технологій в управлінні логістичною системою підприємства. *Актуальні проблеми економіки*. 2013. №12. С. 83–90.



**Корнійчук Аліна Вікторівна,**

*студентка I курсу за спеціальністю Менеджмент*

*факультету управління та економіки*

*Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

### **МАТЕМАТИЧНА ЛІНГВІСТИКА: ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ**

В епоху науково-технічного прогресу математика охоплює усі сфери людської діяльності, в тому числі й мовознавство. Ця тема зацікавила мене, оскільки багато-кому може стати корисним розуміння математичної лінгвістики. Спробуємо зрозуміти, як математика і лінгвістика пов'язані між собою.

Математична лінгвістика – це галузь наукового лінгвістичного дослідження, що застосовує математичні методи та поняття до мовних систем, явищ, спостережуваних в природних мовах, або до метатеорії моделей граматики. Його первинні джерела лежать в Європі. Більш пізні глобальні розробки швидко збільшили різноманітність цієї області і створили незалежні дослідницькі програми по складності обчислювальних процесів, нових способів моделювання мовних явищ у складніших або більш гнучких логічних системах і математичних характеристиках різних понять лінгвістичної складності.

До суміжних дисциплін відносяться не тільки основи математики і математичної логіки, але і комп'ютерна лінгвістика, філософська логіка, подання знань як галузь штучного інтелекту, теоретична інформатика та обчислювальна психологія.

Математична лінгвістика спочатку служила основою для комп'ютерної лінгвістики, хоча її дослідницька програма проектування машин для моделювання розуміння природної мови більш застосовна. Індуктивні методи взяли верх в прикладній комп'ютерній лінгвістиці, в той час, як дедуктивні логічні методи все ще дуже популярні в теоретичній математичній лінгвістиці, причому деякі нові системи змішують обидва типи методів [2].

Поширення математичних методів у лінгвістиці обумовлено:

1. Розвиток мовознавчої теорії і практики вимагає введення більш точних і об'єктивних методів для аналізу мови і тексту. Одночасно використання математичних прийомів при систематизації, вимірі і узагальненні лінгвістичного матеріалу в поєднанні з якісним розшифруванням результатів дозволяє лінгвістам трохи краще проникнути в таємниці побудови мови.

2. Розширюються контакти мовознавства з іншими науками, наприклад з акустикою, фізіологією вищої нервової діяльності, кібернетикою і обчислювальною технікою. Можливе здійснення при використанні математичної мови, що володіє високим ступенем спільності і універсальності для різних галузей знань.

Математична лінгвістика допомагає вирішити такі проблеми прикладної лінгвістики:

- Дешифрування невідомих писемностей.
- Розробка систем автоматичного перекладу.
- Створення систем письма для сліпих.
- Автоматичне розпізнавання та синтез мови.



- Судова та кримінальна лінгвістика.
- Створення автоматизованих редакційно-видавничих систем та ін.

Для вирішення зазначених завдань та проблем математична лінгвістика використовує специфічні методи розділів мовознавства та математики [3; 5].

Основні правила, що використовуються в математичній лінгвістиці вважають:

1. Множинність вихідних символів.
2. Відношення між елементами алфавіту, що сприймаються як аксіоми.
3. Правила виводу (обчислення всіх можливих множин символічних ланцюгів) [6].

Математичну лінгвістику умовно розділяють на дві частини – квантитативну та обчислювальну.

Перша частина – квантитативна – вивчає та описує лінгвістичні явища за допомогою методів «кількісної» математики. Для оволодіння такими методами пропонується переглянути теми:

1. Комбінаторні методи в лінгвістиці.
2. Елементарні та складні лінгвістичні події.
3. Незалежні лінгвістичні випробовування в тексті.
4. Теорія інформації.
5. Основи статистичної лінгвістики.

Друга частина математичної лінгвістики – комбінаторна лінгвістика, що вивчає лінгвістичні явища за допомогою теорії множин, математичної логіки, теорії алгоритмів. Основні теми вивчення:

1. Основні поняття теорії формальних грамастик.
2. Теорія автоматів.
3. Теорія алгоритмів.
4. Теорія обчислень і математична логіка [4].

Ще одним розділом математичної лінгвістики, що займає в ній центральне місце, є теорія формальних грамастик. Прихильником цього є Хомський. Він вивчає методи опису закономірностей, які характеризують не тільки окремі тексти, а й усю сукупність правильних текстів на заданій мові. Ці закономірності описуються шляхом побудови «формальної граматики» – абстрактного апарату, що дозволяє за допомогою єдиної процедури коригувати тексти даною мовою і дозволяє описувати структуру цих текстів.

Математична лінгвістика також займається вивченням аналітичних моделей мови. У цих моделях формальні конструкції виробляються на основі інтуїтивного знання певних мовних даних; надають інформацію про структуру мови. Застосування математичної лінгвістики до мов є частиною вивчення лінгвістики [1].

Підсумовуючи все написане, можна зрозуміти, що математична лінгвістика застосовує математичні підходи для вивчення лінгвістики. Вона має різні підходи до вивчення, теми та правила, які дозволяють вирішувати широке коло завдань прикладної лінгвістики, що підкреслює вагомість математичної лінгвістики у вирішенні проблем мовознавства в цілому.

#### **Список використаних джерел:**

1. Chomsky N. Sintakticheskiestruktury. Видання 2. Москва, 1962. (Переведено з англійської). URL: <https://www.oxfordbibliographies.com/view/document/obo-9780199772810/obo-9780199772810-009>.
2. Математична лінгвістика. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. та голов. ред. В.Т. Бусел. К.; Ірпінь: ВТД «Перун», 2004. С. 513.
3. Нікольський Ю.В., Пасічник В. В. Дискретна математика: підруч. для студ. ВНЗ. Вип. 104. Видавнича група ВНУ, 2007. 368 с.
4. Перебийніс В.С. Математична лінгвістика. Українська мова: Енциклопедія. Редкол.: В.М. Русанівський та ін. К. : Українська енциклопедія, 2000, С. 302–287.
5. Ревзин И. И. Матем. Лингвистика. Москва, 1964.



## СИСТЕМНИЙ АНАЛІЗ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАСЕЛЕННЯ

Розвиток ринкової економіки поклав початок формуванню низки проблем в Україні. Зокрема, це стосується соціального забезпечення населення, яке посідає особливе місце в розвитку економіки держави. Всі політичні, соціальні та економічні перетворення, які відбуваються в країні протягом останніх років призвели до значного погіршення добробуту та захисту громадян. Ми можемо спостерігати за тим, як зростає безробіття населення, знижується якість та рівень життя населення, набуває поширення майнова нерівність, знижується ступінь задоволення потреб громадян. Саме тому проблема соціального забезпечення в Україні є досить актуальною на сьогодні.

В сучасних умовах більшість населення не може самостійно реалізувати свої інтереси в соціальне життя. В Україні можна спостерігати за процесом старіння нації, тобто кількості людей похилого віку перевищує кількість працездатних людей. Чисельність населення України протягом 2020 року скоротилася на 314 062 особи; населення України на січень 2021 року не перевищує 41,59 млн українців. Про це свідчать оприлюднені в четвер, 18 лютого, дані Державної служби статистики. «Чисельність населення в Україні, за оцінкою на 1 січня 2021 року, склала 41 588,4 тис. осіб» – наголошується в повідомленні Держстату [1].

Така ситуація в країні вимагає негайних заходів щодо покращення рівня соціального забезпечення населення, тобто використання нових та ефективних методів організації соціальної роботи, впровадження та використання нових технологій, надання та фінансування соціальних послуг альтернативними шляхами тощо.

Проблема соціального забезпечення супроводжується багатьма макроекономічними показниками, насамперед це інфляція (процес підвищення загального рівня цін і, як наслідок, зниження купівельної спроможності грошей, або їхнє знецінення) [2, ст. 8]. Рівень інфляції визначається за формулою:  $I = \sum M - \sum Q$ .

За останні роки значно зросла вартість комунальних послуг, значна частина населення не може отримувати субсидій, через що українці сплачують величезні суми за комунальні послуги. Ще однією проблемою є зростання рівня безробіття, що призводить до несприятливих соціальних наслідків, він визначається за формулою:  $Pe = (E / L) * 100\%$



Рис. 1. Рівень безробіття населення віком 15–70 років

Спостерігається зниження платоспроможності населення країни, як міського, так і сільського населення, окремі випадки затримки виплати заробітної плати, особливо в

сільській місцевості, збільшення цін на продукти першої необхідності – ці та інші фактори привели до збідніння населення та збільшення чисельності населення, якому необхідний соціальний захист [3; ст. 496]. Одним із головних показників соціального захисту є також частка видатків у ВВП.

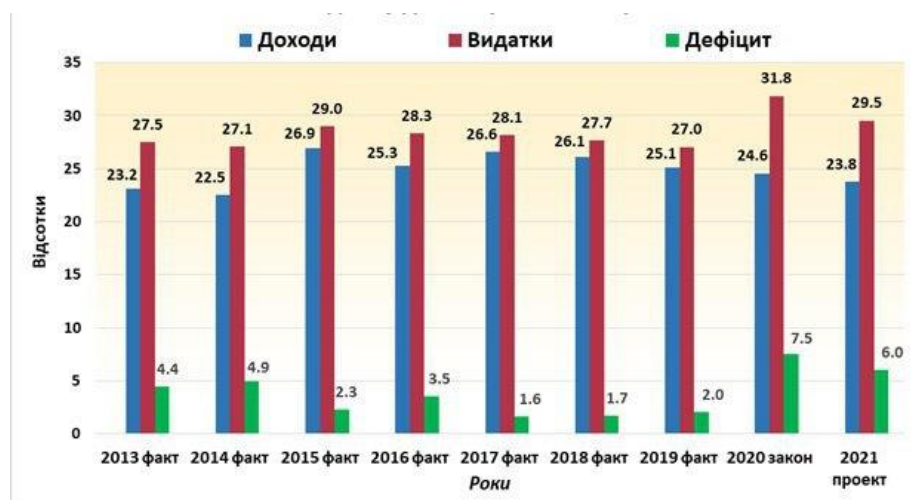


Рис. 2. Відношення доходів, видатків та дефіциту державного бюджету до ВВП у 2013–2021 роках [4]

Сьогодні дуже важливу роль відіграє внутрішня політика держави, вона повинна спрямовувати свою політику на захист прав людини, створювати передумови для того, щоб людина могла реалізувати себе в житті, відтворити свою діяльність, а також сприяти максимальній реалізації її здібностей.

Отже, швидке вирішення проблеми соціального захисту на цьому етапі дуже важко реалізувати, оскільки відсутнє достатнє фінансування, бюджет країни спрямований на інші важливі заходи безпеки. Це спричинено невдалими політичними рішеннями, нестабільністю економіки, недостатністю правової бази, непослідовністю проведення реформ тощо. Також є потреба в удосконаленні системи надання соціальної допомоги в Україні, зокрема, у створенні певних комісій з метою попередження виникнення складних життєвих ситуацій, розробці соціальних програм, проведенні децентралізації соціальної сфери тощо.

#### Список використаних джерел:

1. Сайт державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
2. Круш П. В., Клименко О. В. Інфляція: суть, форми та оцінка: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів III–IV рівнів акредитації. 2010. С. 8.
3. Баранник Л.Б. Фінансовий механізм системи соціального захисту населення України: проблеми становлення та перспективи розвитку : монографія. Дніпропетровськ : ДДФА, 2012. 496 с.
4. Макроекономічні засади проекту бюджету на 2021 рік. URL: [https://lb.ua/blog/tetiana\\_bohdan/466762\\_makroekonomichni\\_zasadi\\_proektu.html](https://lb.ua/blog/tetiana_bohdan/466762_makroekonomichni_zasadi_proektu.html).



**Сторожук Дмитро Володимирович,  
Шапінко Віктор Олександрович,**  
*студенти 2 курсу за спеціальністю Менеджмент  
факультету управління та економіки  
Хмельницького університету управління та права  
імені Леоніда Юзькова*

## **ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЯК ІНСТРУМЕНТАРІЙ ДЛЯ ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ**

На сучасному етапі розвитку людського суспільства характерним є широка та стрімка інформатизація усіх його сфер діяльності. Саме розвиток суспільства зумовлює перехід органів державного правління, організації та загалом державу на застосування інформаційних технологій у своїй діяльності. Інформатизація сприяє поліпшенню керованості усіх процесів виробництва, економічних відносин та економіки в цілому. Отже інформаційні системи підтримки прийняття управлінських рішень та інформаційно-комунікативні технології є перспективним напрямом автоматизації управлінської праці.

Дана робота – це аналітичний огляд-дослідження публікацій на тему ролі інформаційних технологій в процесі прийняття управлінських рішень, місце інформаційного забезпечення та обґрунтування необхідності впровадження і розвитку інформаційних технологій в процесі прийняття управлінських рішень.

Рівень розвитку інформаційно-комунікативних технологій на початку ХХІ ст. є одним із найвагоміших чинників, що зумовлюють високу конкурентоспроможність як на рівні міжнародних економік, так і на рівні окремих підприємств, організацій тощо – зазначала Н.Єршова. Вона поділяє комунікації на дві групи: комунікації підприємства із зовнішнім середовищем та комунікації внутрішнього середовища підприємства. І оскільки підприємство – це відкрита система, то управлінські рішення приймаються саме на основі аналізу інформації, яка поступає як із внутрішнього, так із зовнішнього середовища [1, с. 99].

Проте у своєму дослідженні Н. Єршова приділяє максимальну увагу процесу прийняття рішень, на відміну від О. Криворучко та О. Дитинюка, які детально описують роль інформаційних технологій (далі ІТ) в управлінні підприємством. Роль ІТ в управлінні характеризується залежно від наведеної класифікації: введення, обробки і зберігання інформації; захисту інформації; управління виробничими процесами. Варто зазначити, що приділено увагу поняттю автоматизації, який визначається авторами як один із способів досягнення бізнес-цілей. Саме з цим і пов'язується поява інструментів для аналітичних систем та систем прийняття рішень на всіх рівнях управління [2, с. 67–68].

О. Олійниченко описує послідовність етапів прийняття управлінських рішень в залежності від інформаційних потоків. В загальному розумінні поняття «інформаційні потоки» вона трактує як сукупність усіх циркулюючих на підприємстві відомостей, на базі яких здійснюється підготовка, прийняття та контроль за виконанням управлінських рішень. Засобами для створення цих потоків є ІТ, які поділяються на усні, письмові та комп'ютеризовані. Інформаційні потоки функціонують за допомогою інформаційних ресурсів системи управління - весь обсяг інформації, що накопичується та формується у внутрішньому та зовнішньому середовищі підприємства [3, с. 40].

О. Гора вважає, що будь-яка система організаційного управління, зокрема і державного не може функціонувати без інформації про стан керованого об'єкта а також зовнішнього і внутрішнього середовища, без інформування про прийняті управлінські рішення. Оптимальний розподіл інформаційних потоків в часі та просторі є необхідною умовою ефективної життєдіяльності систем організаційного управління [4, с. 23].

Цілком погоджуюсь із думкою Н. Шпака та О. Венгера, що впровадження ІТ надасть змогу пришвидшити реалізацію поставлених цілей через зменшення витрат часу на передавання та отримання інформації, а також зменшення паперової роботи завдяки електронним носіям інформації. Щодо органів державної влади, то впровадження ІТ дасть

змогу швидко оптимізувати публічне адміністрування: знизити витрати на утримання держави, прискорити взаємодію органів влади між собою, а також з юридичними та фізичними особами [5, с. 464].

І. Шульженко у своїй роботі розглядає проблеми, які впливають на прийняття управлінських рішень: суб'єктивність оцінки керівника; середовище прийняття управлінських рішень; інформаційне обмеження; психологічні обмеження.

Досить поширеною помилкою керівників є недостатнє або зневажливе ставлення до аналізу інформації, що надходить, та переоцінка власного досвіду. Тому важливо вміти визначати раціональність інформації. Вирішенням цієї проблеми на думку автора полягає в ранжуванні інформації за пріоритетами. Таким чином підбирається лише та інформація, яка потрібна для вирішення конкретної проблеми [6, с. 380].

К. Ілляшенко зазначає, що важливою є лише та інформація, яка зменшує невизначеність у конкретній управлінській ситуації, а ціль інформаційного забезпечення управління відображається в обробленні вихідних даних таким чином, щоб вже на їх основі можна було прийняти доцільне управлінське рішення. Звідси і випливає завдання інформаційного забезпечення, яке полягає у зборі та зберіганні первинної інформації, її обробці та наданні органу управління, а також їх зворотній зв'язок. Згагальне визначення системи інформаційного забезпечення як сферу взаємодії людини, машини та мережі. Автором зазначається вплив якості інформації на об'єкт та суб'єкт управління, результат якого наведено у таблиці 1 [7, с. 191].

Звідси можемо з'ясувати: чим якісніше оброблюється та подається інформація для суб'єкта управління, тим доцільнішими і правильними будуть прийняті рішення на рахунок керованості об'єкта управління. Саме розвиток ІТ та інформаційного забезпечення організації має змогу покращити ці процеси.

Таблиця 1

Вплив якості інформації на об'єкт і суб'єкт управління

Суб'єкт	Об'єкт
Підвищення ефективності управління прямо залежить від повноти та своєчасності одержання інформації	Вчасно доставлена виконавцеві інформація є однією з головних умов успішного виконання функцій і ефективного досягнення поставлених цілей
Підвищення конкурентоздатності організації - інформація стає стратегічним ресурсом	Підвищення відповідальності за невиконання доручення в умовах достатності інформації
Прискорення реакції на зміни умов ринку	
Спрощення та прискорення процесу виконання функцій	

З усього вищесказаного можна зробити висновок, що станом на сьогодні забезпечення інформацію є однією з найважливіших функцій аналізу діяльності організацій та управління у цілому. Інформаційне забезпечення суттєво впливає на хід виконання управлінських рішень. Тому необхідно розвивати інформаційну інфраструктуру підприємства, шукати новітні підходи до інтеграції інформаційних технологій у процеси виробництва, аналізу та управління.

#### Список використаних джерел:

1. Єршова Н. Ю. Інформаційно-комунікаційне забезпечення прийняття управлінських рішень економічними суб'єктами. *Науковий вісник Ужгородського університету. Економіка*. 2013. №39 (1). С. 96–101.
2. Криворучко О. В., Дитинюк О. В. Інформаційні технології моделювання виробничих процесів як інструмент прийняття управлінських рішень. *Управління розвитком складних систем*. 2017. № 31. С. 65–70.
3. Олійниченко О. М. Інформаційне забезпечення як важлива складова процесу підготовки, прийняття та контролю реалізації управлінського рішення на підприємстві. *Економіка харчової промисловості*. 2010. №3. С. 38–42.
4. Гора О. Б. Інформаційні технології як засіб забезпечення прийняття рішень. *Реєстрація, зберігання і обробка даних*. 2010. С. 48.

5. Шпак Н.О., Венгер О.І. Переваги використання інформаційно-комунікаційних технологій в Україні. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2012. № 727. С. 461–479.

6. Шульженко І.В. Особливості інформаційного забезпечення процесу прийняття управлінських рішень. Наукові розробки, передові технології, інновації. *Збірник наукових праць ІV МНПК*. 2017. С. 376–383.

7. Ілляшенко К.В. Аналіз інформаційного забезпечення діяльності Підприємства. *Збірник наукових праць ТДАТУ (економічні науки)*. 2012. №1 (17). С. 187–193.



**Бесіда Володимир Володимирович,**  
*студент 2 курсу за спеціальністю Право юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права  
імені Леоніда Юзькова*

### **ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ: Е-ВИБОРИ**

Розвиток активної демократії це те, чого прагнуть сьогодні молоді члени суспільства. Держава має надати можливість своїм громадянам долучитись до державотворчих процесів, рефлексувати, давати зворотній зв'язок, нести свою частину відповідальності та обов'язку перед державою. А найефективніший спосіб це зробити – налагодити максимальне залучення громадян через нові медіа. На заміну старим засобам комунікації приходить нова глобальна тенденція – діджиталізація.

Держава в смартфоні – це стратегічні інструменти цифрової комунікації та способів оцифрування державних сервісів, які застосовуватимуться фахівцями у різних сферах суспільної діяльності, управління і бізнесу. Держава у смартфоні" – це коли максимальна кількість українців мають смартфони, ноутбуки, комп'ютери, у них є доступ до інтернету, вони розуміють, як користуватися гаджетами і не помічають при цьому держави, оскільки держава перетворюється на зручний сервіс. [1] Це можливість виключити будь-який фізичний контакт з державою.

Хочу викласти своє бачення однієї зі складових майбутньої держави у смартфоні, а саме організації виборчого процесу.

Моя пропозиція в тому щоб автоматизувати виборчий процес виконавши декілька важливих етапів.

По-перше, це технічне забезпечення виборчих дільниць відповідною технікою та розробкою відповідного програмного забезпечення з легким, зрозумілим інтерфейсом. Програма будується на тому, що на виборчій дільниці буде автоматично вибиратися локація і за певною ідентифікацією буде забезпечено можливість голосування однією особою тільки один раз. Виборцю необхідно буде заповнити лише поля з визначеними для ідентифікації даними та відмітити кандидата, якого вважає достойним на посаду Президента України, чи народного депутата.

Як це все працюватиме? Бази даних повинні бути структуровані за регіональним принципом і об'єднуватися в центральну базу даних, що надасть можливість вивести детальну інформацію про результати виборів з кожної області. Повинен бути збережений принцип анонімності, прізвище та ім'я виборців не буде відображатися, але воно буде необхідним для ідентифікації особистості, що не дозволить голосувати не чесно. Кожен користувач матиме в результаті QR-code свого голосу – даний код він зможе відсканувати і перевірити, чи його волевиявлення було правильно внесено і чи немає розбіжностей. У централізованій базі даних будуть зберігатись тимчасові списки з результатами голосування за кожного з кандидатів. В режимі реального часу буде надаватися можливість переглянути



статистику своєї (чи іншої) області з результатами голосування за кандидата. Цікавим для нас може стати досвід е-виборів у Естонії, яка йшла до цього майже 20 років.

Звичайно, я розумію, що розв'язання такої задачі потребує певних фінансових затрат, але враховуючи, що Україна має досить потужний кадровий потенціал високоєфективних програмістів ефект від впровадження такої розробки в перспективі дозволить зекономити бюджетні кошти.

По-друге, серйозною проблемою, яку необхідно також вирішити, щоб побудувати державу у смартфоні – це підвищення комп'ютерної грамотності нашого населення. Світовий досвід підтверджує, що на цьому шляху керівним державним органам необхідно цілеспрямовано та наполегливо працювати.

Мені подобається приклад Індії, коли держава встановлювала для населення певні бонуси за вивчення інформаційних технологій.

Доречно зауважити, що в Україні в сфері інформаційних технологій працюють високопрофесійні спеціалісти. Для прикладу, Україна за 2018 рік залучила 318 млн \$ на свої стартапи (єдинороги) і IT галузь – одна з не багатьох сфер, яка, не зважаючи на пандемію й інші негоди, ефективно працює. Разом з тим Україна одна із самих потужних країн із аутсорсингу талановитих спеціалістів.

Я впевнений, що амбітні плани, проголошені керівництвом нашої країни ми зможемо реалізувати впродовж 10-ти років.

#### **Список використаних джерел:**

1. Назарова Є. Держава у смартфоні» і конституційні цифрові права. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/30187139.html>.



***Крилова Яна Вячеславівна,***

*студентка 2 курсу за спеціальністю Соціальне забезпечення юридичного факультету  
Хмельницького університету  
управління та права імені Леоніда Юзькова*

### **ВПЛИВ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА РОБОТУ СОЦІАЛЬНИХ СЛУЖБ**

У сучасному світі важко уявити сферу, де не застосовувались би інформаційні технології, в тому числі все частіше вони використовуються в роботі соціальних служб. Розвиток технологій дозволяє застосовувати нові підходи до роботи та підвищувати її ефективність.

Інформатизацію соціальної роботи, на думку С. Є. Гасумової, доцільно розглядати як частину процесу інформатизації соціальної сфери, тобто процесу розширеного виробництва і відтворення соціальних змін, що відбуваються у сучасному суспільстві за допомогою перспективних інформаційних технологій, на основі актуалізації ресурсних можливостей індивідів (груп) у вирішенні проблем життєдіяльності [1, с. 78]

Кожний працівник соціальної служби повинен мати навички роботи з інформаційними системами. Пандемія COVID-19 гостро показує необхідність розвитку онлайн-комунікацій. Наприклад, протягом останнього часу часто практикуються онлайн-конференції, вебінари, зустрічі та курси, які допомагають наладити комфортну комунікацію за допомогою інформаційних технологій. Також соціальні працівники можуть проводити інформаційні акції спрямовані на дітей і молодь, які активно проводять час в соціальних мережах, адже такий вплив буде ефективніший, чим інші способи.



Професійна діяльність соціального працівника досить різноманітна і багатоаспектна. Розуміння можливостей застосування інформаційно-комунікаційних технологій соціальними працівниками у професійній діяльності сприятиме підвищенню мотивації та формуванню готовності до використання інформаційних і комп'ютерних технологій. Основною метою інформаційних технологій у практиці соціальної роботи є забезпечення ефективного використання інформаційних ресурсів у випадках:

- надання допомоги особам, які опинилися у складній життєвій ситуації; поширення у суспільстві знань і формування навичок із профілактики соціально небезпечного становища та самодопомоги і взаємодопомоги;
- забезпечення реалізації прав та свобод;
- здійснення підтримки прийняття управлінських рішень у сфері соціальних послуг [1, с. 79].

Використання комп'ютерів та комп'ютерних мереж може покращити здатність соціальних працівників прогнозувати та управляти соціальними процесами (пенсія, рівень життя, демографічні процеси тощо).

Не варто забувати про те, що підготовка майбутніх фахівців у сфері роботи соціальних служб – це основа ефективної роботи. В сучасних умовах професійна освіта повинна включати не тільки теоретичне навчання, а здобуття практичних навичок, в тому числі навичок роботи з інформаційними технологіями.

Упровадження інформаційно-комунікаційних технологій сприяє забезпеченню навчання, виховання, професійної підготовки особистості, формуванню професійної компетентності майбутніх фахівців в інформаційному суспільстві, розвитку їх інтелектуального творчого потенціалу, що залежить від рівня сформованості таких особистісних якостей, як мотивація, досягнення успіху, самооцінка [2, с. 95].

Найпоширенішими онлайн технологіями для заохочення Інтернет користувачів до здорового способу життя та профілактики соціально негативних явищ, є вебсайти, соціальні медіа (соціальні мережі, мікроблоги, блоги, відеохостінги, інтерактивні онлайн платформи), рідше використовуються розсилки електронною поштою. До переваг онлайн технологій, які використовують для профілактичної соціальної роботи, можна віднести таке: економічна вигідність, одночасне охоплення великої аудиторії користувачів, швидке розповсюдження інформації, підтримання двостороннього діалогу з цільовою аудиторією. З-поміж обмежень онлайн технологій можна виокремити: значну кількість часу для підтримки життєдіяльності ресурсів, неможливість зміни поведінки лише через надання інформації, складність використання одного ресурсу для різних цільових аудиторій [3, с. 73].

Отже, використання інформаційних технологій у роботі соціальних служб відкриває велику кількість можливостей для налагодження комунікації з різними соціальними групами. Також інформаційне середовище є ефективним способом підвищення кваліфікації соціальних працівників, адже це додаткові можливості для розвитку, тому впровадження новітніх інформаційних технологій позитивно впливає на ефективність роботи соціальних служб.

#### **Список використаних джерел:**

1. Дітковська Л. А Місце інформаційно-комунікаційних технологій у професійній діяльності соціальних працівників. *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»*. 2014. №8. С. 78–82
2. Балахтар В. В. Вплив інформаційно-комунацікаційних технологій на формування професійної компетентності особистості фахівця соціальної роботи. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2018. №6. С. 93–104.
3. Олійник Г. М. Використання інформаційних технологій у професійній діяльності соціального працівника. *Соціологія та соціальна робота в умовах національних та регіональних викликів*. 2019. С. 72–74.



*Муляр Анастасія Миколаївна,  
студентка 2 курсу за спеціальністю Право юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права  
імені Леоніда Юзькова*

## **ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ: КОРИСТЬ ЧИ ШКОДА?**

Сьогодні соціальні мережі займають значну частину нашого життя. Ми звично обираємо власний телефон замість того, щоб реально поспілкуватися з рідними та друзями. Люди обирають спілкування в месенджері і, тим самим, повною мірою виключають живе спілкування із свого життя. Лікарі, психологи, соціологи стверджують що таким чином формується залежність і створюється не реальне віртуальне життя.

Стрес, поганий настрій, тривожність, депресія, безсоння, рівень самооцінки та самопочуття в цілому залежать від наповнення та стану нашої стрічки в соцмережах. Соціальні мережі по різному впливають на дітей, дорослих та людей похилого віку, але всі вони не уявляють власне життя без гаджета. Діти змалечку ростуть в обіймах телефону і, на жаль, не знають про звичайні радості дитинства, тим самим позбавляють себе можливості комунікувати зі своїми однолітками та проводити час на природі. Це можна назвати залежністю, але чи справді ця залежність несе нам тільки негатив?

Можу стверджувати, що під час пандемії коронавірусу активність в соцмережах значно зросла, але, однозначно сказати, що у цьому є тільки негатив – не можна. Під час пандемії всі школярі та студенти перейшли на дистанційне навчання і більшість стверджує, що ми не отримуємо всього того що могли б отримати у реальному навчальному процесі. Самим значним недоліком у цій ситуації є відсутність живої комунікації з викладачами та своїми однолітками, але все ж існують і позитивні чинники: значна економія часу, що дає можливість витратити цей час на саморозвиток та додаткове навчання.

Зараз існує чимало онлайн-курсів, тренінгів, вебінарів, онлайн-книг та підручників, які допомагають почати вивчати щось нове, що давно відкладалося через нестачу часу, чи продовжити здобувати нові знання в певній сфері. Ми можемо спілкуватися зі своїми рідними та друзями через соціальні мережі, коли вони знаходяться далеко від нас, і підтримувати зв'язок на відстані. Значні обсяги інформації із соціальних мереж можуть допомогти знайти роботу, наштовхнути на нову ідею тощо.

Соціальні мережі несуть собою небезпеку, вони привертають до нас увагу шахраїв, крадіїв та вбивць. Також присутній невідсортований контент, вдосталь нецензурної лексики, депресивних постів та фейкової інформації, що ніяк не сприяє розвитку людей. Також під час комунікації в месенджерах в нас відсутні емоції, які ми проявляємо під час реального спілкування з людиною і це дає змогу краще дізнатися про співбесідника.

Таким чином, можна констатувати, що соціальні мережі не є безперечним злом, адже вони мають чимало позитивних властивостей. Спілкування в соціальних мережах в сучасному світі у непростих обставинах пандемії стало основним засобом комунікації, має свої позитивні моменти, як то підтримка співрозмовників та знайомство з однодумцями.

Люди починають замінювати реальний світ віртуальним, через це вони не беруть участі у громадському житті, не бажають спілкуватися з друзями, рідними, знайомитися з новими людьми. Вони повністю ізолюються і живуть лише у своєму уявному світі. Ми упродовж всього свого буття вчимося для того, щоб здійснити свої мрії та зробити власне життя таким, яким ми його уявляли в дитинстві.

Ми чітко усвідомлюємо, що нашим життям не повинні керувати соцмережі. Ми самі створюємо умови для кращого існування і контролюємо цю залежність, потрібно тільки прагнути цього і розуміти, що соціальні мережі не зроблять нас володарем життя без власного контролю над ними.



*Савчук Олександра Русланівна,  
студентка 2 курсу за спеціальністю Право юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права  
імені Леоніда Юзькова*

## **РОЛЬ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В КОМУНІКАЦІЯХ СУДОЧИНСТВА В УМОВАХ ПОШИРЕННЯ КОРОНАВІРУСНОЇ ІНФЕКЦІЇ COVID-19**

Пандемія коронавірусної інфекції COVID-19 охопила світ у 2019 році і стала тестом на стресостійкість для правових систем всього світу. Ставка на інформаційні технології в період обмежувальних заходів, коли громадяни не могли повноцінно скористатися правом на правосуддя, виправдала себе лише частково. Для експертів всіх рівнів актуальним сьогодні є питання, як інформаційні технології на практиці вплинули на доступність правосуддя, право бути вислуханим і рівноправність сторін в умовах пандемії.

Мене, як студентку юридичного факультету, що у майбутньому планує займатися суддівською практикою, цікавить питання впровадження новітніх технологій у юридичну діяльність.

Дослідженням ряду проблемних питань, пов'язаних з роллю інформаційних технологій в судочинстві, займалися Воронцова В. [2], Гришанова Н [3], Немец К. [4], але тема впливу нових викликів, пов'язаних з пандемією коронавірусної інфекції COVID-19, на інформаційні технології в процесуальній практиці і судочинстві розкрита недостатньо.

Інформаційні технології – це технології, які базуються на застосуванні комп'ютерної техніки і засобів комунікації [1, с. 25]. Вони являють собою комплекс процесів, що впливають на інформацію, і є знаряддям для її отримання. Інформаційні технології допомагають людям взаємодіяти між собою, приймати рішення і розвивати державну правову систему [4, с. 12]. Інформаційні технології прямо або побічно пов'язані з юриспруденцією.

Перспективи розвитку інформаційно-комунікаційних технологій в процесуальній практиці і судочинстві в умовах пандемії визначила у своїй статті Гришанова Н. Це: прагнення відповідати світовим стандартам всіх областях, в тому числі і в галузі судочинства; формування єдиного національного інформаційного простору як одного з етапів переходу до інформаційного суспільства; забезпечення умов для підвищення ефективності функціонування економіки, державного і місцевого управління; забезпечення правнавільний пошук, передачу, поширення інформації про стан економічного і соціального розвитку суспільства [3].

У розвинених країнах широко застосовуються інформаційні технології як в цивільному процесуальному праві, так в кримінальному. В даний час, судові реформи, основною ідеєю яких виступає впровадження сучасних методів розгляду справ, проводяться в Німеччині, Англії, Італії, Канаді, Литві, Латвії, США [2]. Україна не є винятком.

Для забезпечення процесуальної практики в Україні все активніше використовуються можливості Internet-ресурсів, зокрема сайти Міністерств України, сайти центральних органів виконавчої влади зі спеціальним статусом, сайти інших центральних органів і установ, а також спеціалізовані правові інформаційні ресурси: юридичні сайти, сайти громадських правових організацій, загальні бази даних, державні реєстри, недержавні бази даних, офіційні періодичні видання України [5].

Для прикладу, в цивільному процесі використовуються такі інформаційні технології: 1) аудіо/відео записи як самостійний доказ; 2) в якості доказів електронні документи, які не

мають кваліфікованого електронного підпису (німецький досвід); 3) відстеження неправомірних дій у мережі Internet; 4) швидкий обмін необхідною інформацією між великою кількістю правових установ, незалежно від їх територіального розташування, що помітно прискорює і покращує роботу даних установ [3].

Потреба в цифрових технологіях в судочинстві в Україні різко зросла саме в зв'язку з пандемією коронавірусної інфекції COVID-19, але їх впровадження почалося задовго до 2020 року. Закон 540-IX (колишній законопроект 3275) від 30 березня 2020 року «Про внесення змін до деяких законодавчих актів, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19)» вніс зміни до судових процесів. Вища рада правосуддя рекомендувала судам неухильно дотримуватися приписів постанови Кабінету Міністрів України від 11 березня 2020 року № 211 щодо запровадження карантину з метою запобігання поширенню коронавірусу COVID-19 та надала власні рекомендації щодо судочинства.

Під час карантину українці мали змогу скористатися цілим рядом електронних послуг, а саме: подачею процесуальних документів в електронному вигляді (образі); простим електронним підписом, відео- конференцзв'язком (де-факто громадяни могли підключитися зі свого комп'ютера за допомогою веб-інтерфейсу ZOOM), ознайомленням з матеріалами справи в електронному вигляді (документи сканувалися на вимогу). Судді також користувалися перевагами технологічного прогресу: цифровим підписом, доступом до електронних реєстрів, цифровим календарем для планування і єдиною системою електронного документообігу.

За результатами впровадження в різні судові інстанції систем електронного правосуддя, можна виділити певні переваги його використання:

1) впровадження електронної комунікації між судом і учасниками процесу призводить до скорочення термінів розгляду справ та зниження поштових витрат;

2) ведення справи в електронній формі дозволяє миттєво отримувати доступ до необхідних документів або судових актів, а також позбавляє від ручного транспортування справ з архіву.

3) використання спеціально розроблених автоматизованих електронних систем для судочинства значно полегшує контроль над процесуальними строками, датами судових засідань, істотно впливає на термін розгляду справи в цілому, дозволяє сортувати, систематизувати і представляти судді інформацію про справу і його учасників.

4) безсумнівна перевага у використанні електронних архівів, що знижує економічні витрати на архівацію і дозволяє зберігати документи більш тривалий термін без шкоди для них.

Однак, процес впровадження інноваційних технологій не є виключно позитивним. Будь-яке реформування має свої наслідки і недоліки, породжує суперечності і все нові і нові питання, деякі з яких можна сформулювати вже зараз, інші ж можна буде виявити тільки в ході правозастосовної практики. До основних проблем, що створюють бар'єр для активного впровадження і використання інформаційних технологій, можна віднести наступні: відсутність належного фінансування, слабка технічна оснащеність судів (дана проблема найбільш гостро стоїть в системі судів загальної юрисдикції), відсутність в судах достатньої кількості фахівців, здатних «обслуговувати» весь комплекс електронних служб, низький рівень обізнаності громадян, а також, найчастіше, відсутність самої можливості у громадян участі в електронній комунікації з судом. Вирішити останню проблему можливо за допомогою створення спеціальних центрів з прийому заяв, або розширення послуг Юридичних клінік, де не тільки надавали б допомогу в складанні заяв, але також і в їх відправку по електронній пошті.

Сучасні інформаційно-комунікаційні технології, безумовно, більшою мірою забезпечують автентичність і незмінність інформації, ніж численні підписи під архаїчними протоколами слідчих дій. Але всі дії, що здійснюються з електронними документами, потребують законодавчої регламентації: захисту від несанкціонованого доступу та

недопущення внесення змін до їх змісту. А достовірність і допустимість отриманих за допомогою відео- конференцв'язку доказів залежить і від якості зображення із вуку.

Технологія відео-конференцв'язку на тлі андемії стала одним з найактуальніших і найбільш поширених інструментів. Однак, приклади з практики показують, що не завжди такий сервіс може повноцінно замінити оффлайн-правосуддя. У подальшому плануємо продовжувати досліджувати перспективи та результати використання інформаційно-комунікаційних технологій у юридичній практиці.

#### Список використаних джерел:

1. Багров Н.В. География в информационном мире. Симферополь, 2018. 265с.
2. Воронцова В.О. Інформаційні технології в юриспруденції  
ULR: <http://conf.inf.od.ua/doklady-konferentsii/120-vorontsova>.
3. Гришанова Н. Судова система України в умовах карантину. ULR: [https://jurliga.ligazakon.net/ua/news/194334\\_sudova-sistema-ukrani-v-umovakh-karantinu](https://jurliga.ligazakon.net/ua/news/194334_sudova-sistema-ukrani-v-umovakh-karantinu).
4. Немец К.А. Информационное взаимодействие природных и социальных систем. Харків. 2015. 358 с.
5. Юридичні сайти, портали та ресурси. ULR: <https://loyer.com.ua/uk/yuridichni-sajti-portali-ta-resursi-100-korisnih-posilan-dlya-yuristiv/>.



**Пиріжок Юлія Леонідівна,**

*студентка 4 курсу за спеціальністю Публічне управління та адміністрування факультету управління та економіки Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

## ПРОГНОЗУВАННЯ КІЛЬКОСТІ ОСІБ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Показник досягнутого рівня освіти покладено в основу одного з трьох індексів, які використовує ООН для обчислення індексу людського розвитку. Тобто рівень освіти населення визнається дуже важливою ознакою розвитку будь-якої держави. У подальшому роль освіти посилюватиметься, зростатиме важливість людського капіталу. Спроба оцінки можливих змін у рівні освіти населення є актуальною. Саме тому ми проаналізували дані кількості осіб, котрі навчались в закладах вищої освіти (ЗВО).

Таблиця 1

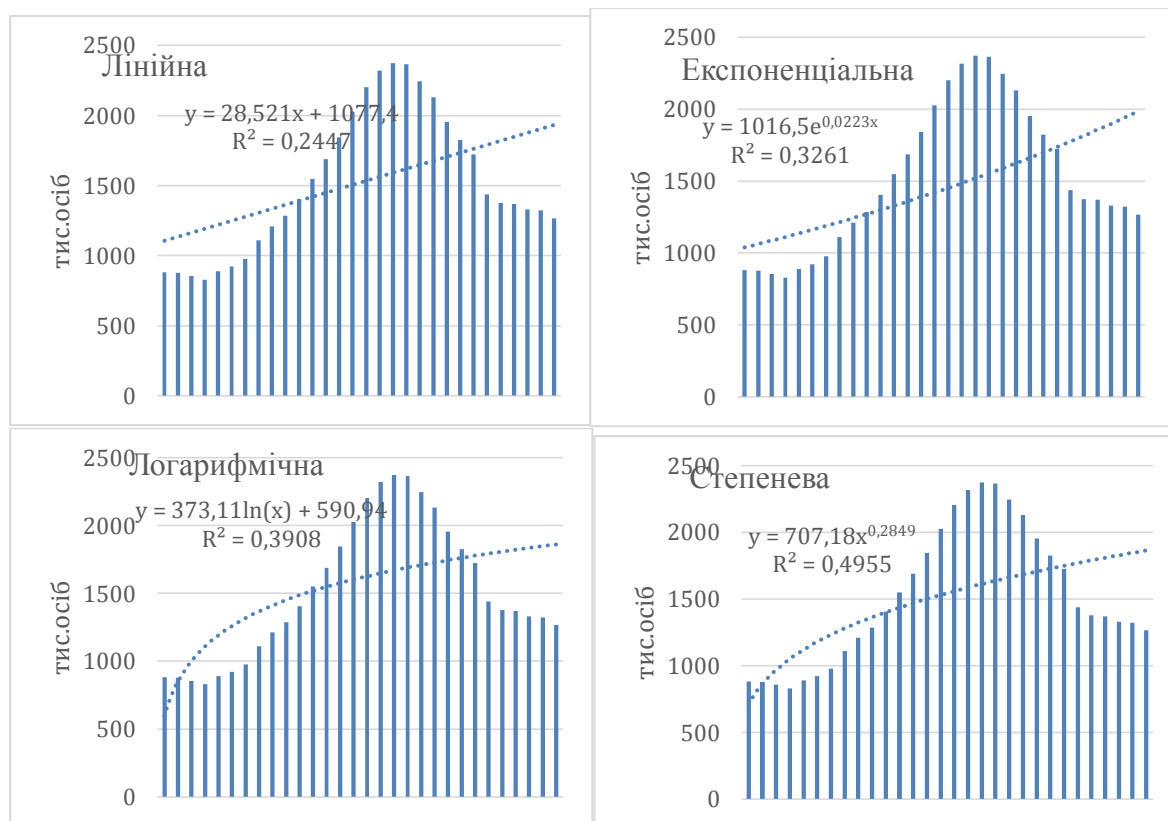
Кількість осіб у ЗВО, тис. (університети, академії, інститути)

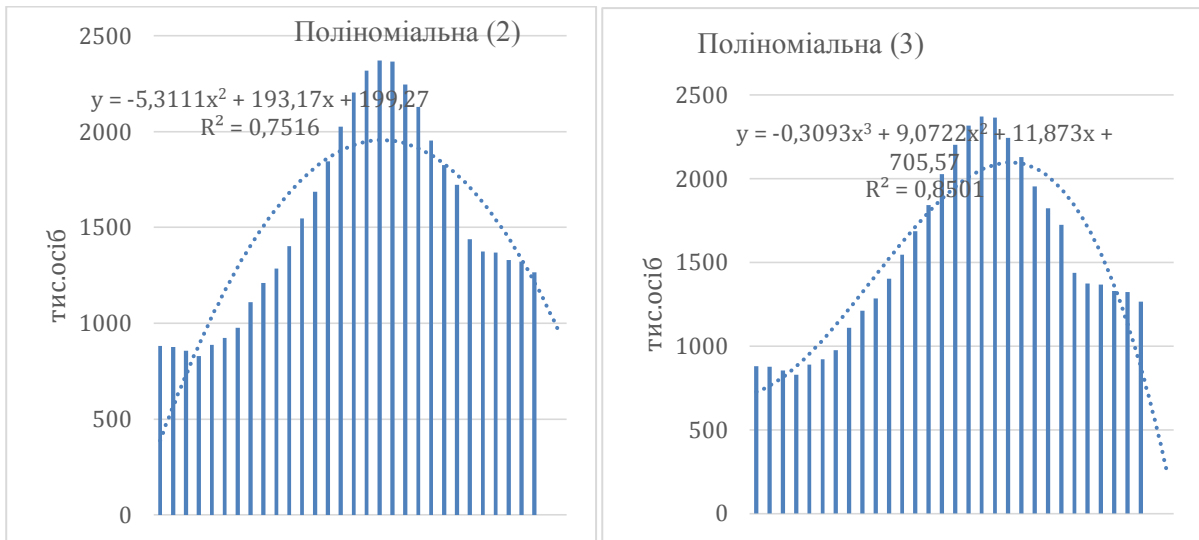
Рік	Кількість осіб у ЗВО, тис. (університети, академії, інститути)
1990/91	881,3
1991/92	876,2
1992/93	855,9
1993/94	829,2
1994/95	888,5
1995/96	922,8
1996/97	976,9
1997/98	1110

1998/99	1210,3
1999/00	1285,4
2000/01	1402,9
2001/02	1548
2002/03	1686,9
2003/04	1843,8
2004/05	2026,7
2005/06	2203,8
2006/07	2318,6
2007/08	2372,5
2008/09	2364,5
2009/10	2245,2
2010/11	2129,8
2011/12	1954,8
2012/13	1824,9
2013/14	1723,7
2014/15	1438
2015/16	1375,2
2016/17	1369,4
2017/18	1330
2018/19	1322,3
2019/20	1266,1

Складено автором за даними [1]

На основі даних таблиці 1 побудовано лінії тренду





*Рис.1. Лінії тренду за даними таблиці 1  
Побудовано автором за даними [1]*

Використавши вихідні дані (таблиця 1), побудувавши моделі прогнозування (рис.1), за показником детермінації найкращим є поліном 3 порядку ( $R^2 = 0,8501$ ), але прогноз за даною лінією тренду не є правдоподібним, тому в якості прогнозної моделі обрано поліном 2 порядку ( $R^2 = 0,7516$ ). За цією моделлю спостерігається прогнозне значення кількості осіб у ЗВО України, тис. (університети, академії, інститути) на 2020/2021 рік – 1083,6 тис.осіб, на 2021/2022 рік – 942,1 тис. осіб.

**Список використаних джерел:**

1. Державна служба статистики України. URL:<http://www.ukrstat.gov.ua/>.



**Яacobчук Наталія Сергіївна,  
Голуб Марічка Василівна,**

*студентки 4 курсу за спеціальністю Публічне управління та адміністрування  
факультету управління та економіки  
Хмельницького університету управління та права  
імені Леоніда Юзькова*

**ПРОГНОЗУВАННЯ КІЛЬКОСТІ ОСІБ У ЗАКЛАДАХ  
ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ**

У таблиці 1 подано дані кількості осіб у закладах дошкільної освіти України.

Таблиця 1

Кількість осіб у закладах дошкільної освіти України

Рік	Кількість осіб у закладах дошкільної освіти, тис.
1990	2428
1991	2268
1992	2063



1993	1918
1994	1736
1995	1536
1996	1342
1997	1172
1998	1103
1999	1055
2000	983
2001	968
2002	973
2003	977
2004	996
2005	1032
2006	1081
2007	1137
2008	1195
2009	1214
2010	1273
2011	1354
2012	1428
2013	1471
2014	1295
2015	1291
2016	1300
2017	1304
2018	1278
2019	1230

Складено авторами за даними [1]

На основі даних таблиці 1 побудовано моделі експоненціального згладжування із різними факторами затухання ( $\alpha = 0,1$ ;  $\alpha = 0,2$ ;  $\alpha = 0,3$ ;  $\alpha = 0,4$ ;  $\alpha = 0,5$ ). В якості критерію відбору найкращої моделі використано показник стандартне відхилення (таблиця 2).

Таблиця 2

Моделі експоненціального згладжування із різними факторами затухання

Рік	Кількість осіб у закладах дошкільної освіти, тис.	Моделі експоненціального згладжування				
		$\alpha=0,1$	$\alpha=0,2$	$\alpha=0,3$	$\alpha=0,4$	$\alpha=0,5$
1990	2428	-	-	-	-	-
1991	2268	2428	2428	2428	2428	2428
1992	2063	2284	2300	2316	2332	2348
1993	1918	2085	2110	2139	2171	2206
1994	1736	1935	1956	1984	2019	2062
1995	1536	1756	1780	1810	1849	1899
1996	1342	1558	1585	1618	1661	1717
1997	1172	1364	1391	1425	1470	1530
1998	1103	1191	1216	1248	1291	1351
1999	1055	1112	1126	1146	1178	1227

Продовження табл.

2000	983	1061	1069	1082	1104	1141
2001	968	991	1000	1013	1032	1062
2002	973	970	974	981	993	1015
2003	977	973	973	976	981	994
2004	996	977	976	977	979	985
2005	1032	994	992	990	989	991
2006	1081	1028	1024	1019	1015	1011
2007	1137	1076	1070	1063	1055	1046
2008	1195	1131	1124	1115	1104	1092
2009	1214	1189	1181	1171	1159	1143
2010	1273	1211	1207	1201	1192	1179
2011	1354	1267	1260	1251	1241	1226
2012	1428	1345	1335	1323	1309	1290
2013	1471	1420	1409	1397	1380	1359
2014	1295	1466	1459	1449	1435	1415
2015	1291	1312	1328	1341	1351	1355
2016	1300	1293	1298	1306	1315	1323
2017	1304	1299	1300	1302	1306	1311
2018	1278	1304	1303	1303	1305	1308
2019	1230	1281	1283	1286	1289	1293
Стандартне відхилення		427,337	360,897	395,340	401,402	408,380

Побудовано авторами за даними [1]

За показником стандартне відхилення найкращою є модель експоненціального згладжування із фактором затухання 0,2. За цією моделлю спостерігається прогнозне значення осіб у закладах дошкільної освіти, тис на 2020 рік – 1241 тис. осіб.

**Список використаних джерел:**

1. Державна служба статистики України. ULR: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

## СЕКЦІЯ 13. ЗАГАЛЬНОГУМАНІТАРНІ НАУКИ

*Боричев Андрій Володимирович,  
студент 1 курсу за спеціальністю Право юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права  
імені Леоніда Юзькова*

### НЕВЕРБАЛЬНІ ЗАСОБИ СПІЛКУВАННЯ

Досліджувана тема є досить актуальною, адже кожен день ми маємо контакти з різними людьми. Це можуть бути як звичайні товариські зустрічі та розмови, так і ділові, робочі. Але у будь-якому разі ми використовуємо засоби невербальної комунікації. Навіть поверхневе знання цих засобів сприяє кращому розумінню співрозмовника, що створює більш ефективну комунікацію.

Враховуючи актуальність теми нами визначена мета дослідження: проаналізувати та охарактеризувати психологічні особливості прояву невербальних засобів, що сприятиме більш ефективній міжособистісній взаємодії.

Досить відомими світовими напрацюваннями у галузі невербальної комунікації є праці Пола Екмана, Адама Кендона, Рея Бердвістелла, Едварда Т.Холла.

Невербальна комунікація –це передача повідомлень або сигналів через невербальну платформу, таку як зоровий контакт, міміка, жести, постава та відстань між двома особами. Така комунікація включає в себе використання візуальних сигналів, таких як мова тіла, відстань та фізичне середовище чи зовнішній вигляд, голос та дотик. Також може включати використання часу та зорового контакту й дії погляду під час розмови та слухання, частоти поглядів, моделей фіксації, розширення зіниці та швидкості моргання тощо [1].

Потрібна лише одна десята секунди, щоб хтось створив своє перше враження про особу.Цього короткого проміжку часу достатньо для того, щоб визначити декілька ознак про людину. Ці атрибути включають –привабливість, симпатичність, надійність, компетентність та агресивність. Перше враження –це стійкий невербальний комунікатор. Презентація себе може включати одяг та інші видимі атрибути, такі як міміка чи риси обличчя загалом. Негативні враження також можуть базуватися на презентації та на особистих упередженнях. Перші враження, хоча іноді вводять в оману, у багатьох ситуаціях можуть бути точним зображенням інших.

Проаналізуємо психологічні особливості невербальних засобів спілкування на прикладі постави, одягу, жестів та міміки.

Постава–це невербальна підказка, яка пов'язана з позиціонуванням людини. Вона використовується, як джерело інформації про особливості, ставлення та почуття людини до себе та інших людей [2]. Існує багато різних типів позиціонування тіла, щоб зобразити певні пози, включаючи сутулість, піднесення, позицію ніг, положення плечей та рук. Дослідження, що вивчають вплив постави на міжособистісні стосунки, дозволяють припустити, що дзеркальне відображення поз, коли ліва сторона однієї людини паралельна правій стороні іншої людини, призводить до сприятливого сприйняття комунікаторів та позитивного мовлення. Людина, яка виявляє нахил уперед або зменшує нахил назад, також означає позитивні настрої під час спілкування.

Одяг є однією з найпоширеніших форм невербального спілкування. Те, як людина обирає одяг свідчить про особистість людини. В Університеті Північної Кароліни було проведене дослідження, в якому порівнювали спосіб вибору одягу для студентів та їхні типи особистості. Дослідження показало, що жінки, які одягалися «в першу чергу для комфорту та практичності, були більш соціально добре налаштованими». Жінки, які не любили виділятися серед натовпу, мали, як правило, більш консервативні та традиційні погляди та

переконання [4; с.58]. Одяг, у невербальний спосіб розкриває особистість людини. Одяг слугує відтворенням того ким ми є, або ким хотіли б бути.

Найбільш інформативним виявом невербальних засобів є жести. Жести можуть здійснюватися тільки руками або руками в поєднанні з тілом, а також включати рухи головою, обличчям та очима, такі як підморгування, кивання чи закривання очей. Хоча вивчення жестів все ще перебуває в зародковому стані, дослідники виділили деякі часто вживані категорії жестів. Найбільш знайомими є так звані емблеми або жести, що цитуються. Це звичайні, специфічні для культури жести, які можна використовувати як заміну словам, наприклад, рухи руками, що використовуються в західних культурах для «привіт» та «до побачення». Окремий емблематичний жест може мати дуже різне значення в різних культурних контекстах, починаючи від додаткових і закінчуючи дуже образливими [5].

Міміка найбільшою мірою слугує практичним засобом спілкування. З урахуванням усіх різноманітних м'язів, які точно контролюють рот, губи, очі, ніс, чоло, людські обличчя, за оцінками, мають більше десяти тисяч різних виразів. Ця універсальність робить невербальні слова обличчя надзвичайно ефективними та чесними, якщо це не відбувається не контролювано. Крім того, багато з цих емоцій, включаючи щастя, смуток, гнів, страх, здивування, огиду, сором, тугу та інтерес, є загальноновизнаними.

Таким чином, можна зробити висновок, що невербальні сигнали спілкування відбуваються постійно, незалежно від того, хоче відправник надіслати це невербальне повідомлення чи ні. Повідомлення, що надходять від невербального спілкування, значною мірою покладаються на сприйняття особи і є більш інформативними у порівнянні з вербальним спілкуванням.

#### **Список використаних джерел:**

1. Giri, Vijai N. (2009). «Nonverbal Communication Theories». *Encyclopedia of Communication Theory*. Цифровий ідентифікатор об'єкту:10.4135/9781412959384.n262. ISBN 9781412959377.
2. Eaves, Michael; Leathers, Dale G. (2017). *Successful Nonverbal Communication: Principles and Applications*. Routledge. ISBN 978-1134881253.
3. Bull, P.E. (1987). *Posture and gesture*. Oxford: Pergamon Press. ISBN 978-0-08-031332-0.
4. Fast, J. (1970). *Body Language – The Essential Secrets of Non-verbal Communication*. New York: MJF Book.
5. Zastrow, Charles (2009). *Social Work with Groups: A Comprehensive Workbook* (7th ed.). Belmont, CA: Brooks/Cole Cengage Learning. p. 141. ISBN 978-0495506423.



**Галянт Діана Миколаївна,**  
студентка I курсу за спеціальністю Менеджмент  
факультету управління та економіки  
Хмельницького університету управління та права  
імені Леоніда Юзькова

#### **БІОЛОГІЧНІ РЕСУРСИ УКРАЇНИ**

Україна належить до країн з високим ступенем господарського освоєння території, що не може не позначатися на стані й збереженості її біологічних ресурсів.

До біологічних ресурсів належать ресурси рослинного і тваринного світу. Біологічні ресурси включають генетичні ресурси, організми або їх частини, популяції або будь-які інші біотичні компоненти екосистем, які мають фактичну або потенційну користь, а також цінність для людства. До біологічних ресурсів слід відносити ресурси лісів, біологічні запаси Світового океану, іншими словами – тваринний і рослинний світ, ґрунтовий покрив.

Біологічні ресурси відносяться до категорії вичерпних відновлюваних природних ресурсів. [4, с. 87].

Основний принцип охорони біологічних ресурсів полягає в їх раціональному використанні, заснованому на збереженні (підтриманні, створенні) оптимальних умов їх природного або штучного відтворення. [1, с. 20–25].

Особливою гострото набуває в Україні охорона водних ресурсів. На ці потреби у країні витрачається близько 60% усіх державних капітальних вкладень, що виділяються на охорону навколишнього середовища. Актуальною є проблема раціонального використання свіжої води, зокрема поліпшення структури її споживання. Останнім часом обсяг виробництва свіжої води становить близько 30 млрд. м за рік. Основна її кількість йде на виробничі потреби (без сільського господарства), для зрошення, обводнення та сільськогосподарського постачання і на господарсько-питні потреби. [2, с. 31].

Основна частина біологічних ресурсів припадає на лісову флору, завдяки якій ми маємо частину щорічного збільшення біомаси.

За різними оцінками, на нинішній час в Україні залишилося всього 16–35 тис. га малопорушених корінних лісових екосистем (пралісів) – більшість із них збереглися в Карпатах. Лісові ресурси мають не лише народногосподарське значення, вони є найпопулярнішою формою курортно-рекреаційного значення. Лісові ресурси відносяться до відновлюваних ресурсів, отже їх використання передбачає постійні витрати на їх відновлення, догляд, охорону й утримання. Вплив антропогенних факторів на ліси проявляється як прямо (знищення при вирубці, будівництві, створенні водосховищ, відкритих розробках корисних копалин, пожежах тощо), так і опосередковано - внаслідок зміни екологічних умов (при зрошенні, осушенні, засоленні ґрунтів, забрудненні середовища шкідливими хімічними речовинами тощо). Практично всі лісові насадження України знаходяться в зоні негативного впливу промислових викидів або забруднюючих речовин, а тому поступово втрачають природну стійкість і здатність до саморегуляції. [3, с. 55].

Внаслідок аварійних викидів на ЧАЕС в Україні забруднено більше 4 млн. га лісів, в т. ч. 157 тис. га виведено із господарського обігу внаслідок високого радіоактивного забруднення цезієм, стронцієм, плутонієм.

Зростання населення і масштабів виробництва спричинило глобальні економічні проблеми. Однією з найважливіших нині є проблема охорони повітряного басейну, основними забруднювачами якого є транспорт, енергетичні й хімічні підприємства. Почастішали випадки викидів у атмосферу оксиду вуглецю, вуглекислого газу, діоксиду сірки, пилу, різноманітних оксидів і радіоактивних ізотопів.

Особливо гострою є потреба охорони атмосфери в промислових районах, центрах металургійної й хімічної промисловості. [6, с. 125].

Винятково важливою є охорона водних ресурсів. Джерелами забруднення внутрішніх вод неочищеними стоками є передусім промислові й комунальні підприємства, сільське господарство. Особливо забруднюються водойми мінеральними добривами і отрутохімікатами. Збільшення споживання води зумовлює виникнення її дефіциту в Причорноморському економічному районі, У зв'язку з цим проблема забезпечення населення чистою прісною водою є однією з найгостріших. До найважливіших природоохоронних об'єктів належать Дунай, Дніпро, Дністер, Південний Буг, Чорне й Азовське моря.

Охорона земельних ресурсів є складовою проблеми охорони навколишнього середовища. Для розвитку сільськогосподарського виробництва винятково велике значення має раціональне використання землі, відновлення й родючості, максимальне зменшення вилучення сільськогосподарських угідь для промислового, житлового й транспортного будівництва.

Першочергову роль відіграє охорона рослинного світу, а найбільше лісів. Значення лісу для життя і діяльності людини важко переоцінити, тому найважливішим завданням є регулювання лісокористування, підтримання продуктивності лісів [9].

Зростання масштабів видобутку мінеральних ресурсів висуває проблему охорони надр. Слід передбачити раціональне використання надр і зменшення втрат корисних

компонентів при видобутку і переробці. Для цього потрібно впроваджувати комплексне використання мінеральної сировини, широко застосовувати сучасні ефективні технології видобутку і переробки бідних руд, утилізацію відходів.

Отже, Україна багата на біологічні ресурси, але нам варто раціонально їх використовувати та як слід їх охороняти.

#### **Список використаних джерел:**

1. Царик Т. Є., Файфура В. В. Основи екології. Тернопіль. 2009.131с.
2. Задорожний К. М. Біологія : підруч. для 9 класу загальноосвіт. навч. закл. Харків : Вид-во «Ранок», 2017. 240 с.
3. Задорожний К. М. Біологія і екологія (рівень стандарту) : підруч. для 10 кл. закл. загал. серед. освіти. Харків : Вид-во «Ранок», 2018. 208 с.
4. Олійник Я. Б., Шищенко П. Г., Гавриленко О. П. Основи екології : підручник. К. : Знання, 2012. 558 с.
5. Регіональна економіка та природокористування / за ред. А.П.Голікова.К.:Центр учбової літератури, 2009.352 с.
6. Економіка природокористування і охорона довкілля / НАН України, РВПСУкраїни; відп. ред. Б. М. Данилишин. Київ. 2015.376 с.
7. Якимчук А. Ю., Черній А. Л. Економіка природокористування : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.; Нац. ун-т водного госп-ва та природокористування. Рівне : НУВГП, 2010. 274 с
8. Закон України «Про тваринний світ». URL:<http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2894-14>.
9. Закон України «Про рослинний світ». URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/591-14>.
- 10 Лісовий Кодекс України.URL:<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3852-12>.



*Головашова Дарія Миколаївна,  
студентка 1 курсу за спеціальністю Право юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права  
імені Леоніда Юзькова*

### **СНОВИДІННЯ: ПСИХОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ**

Сон – третина життя людини. Організм потребує відпочинку внаслідок фізичної та розумової діяльності щодня. На перший погляд, сон – це звичайне явище, його потребує наш стомлений організм. Проте, яку ж роль в ньому відіграють сновидіння? Цим питанням ще з давніх-давен займалися такі відомі психоаналітики, як Зигмунд Фрейд, його учні та послідовники – А. Адлер, К. Юнг, Е. Фромм та інші.

Метою дослідження є психологічний аналіз існуючих поглядів на сновидіння, характеристика основних ознак сновидінь.

Основними методами дослідження матеріалу стали порівняння, історичний метод, аналіз, синтез та узагальнення.

Варто одразу розтлумачити поняття «сновидіння» для подальшого аналізу. Існує велика кількість варіантів тлумачень цього поняття. Наприклад, сновидіння – це символічні та зашифровані послання на важливі теми, яскраві та імпульсивні образи під час сну. Зигмунд Фрейд вважав, що сновидіння – це царська дорога до несвідомого [1]. Ця ідея була сформована Зигмундом Фрейдом і логічно завершена Юнгом і Лаканом.

Всі види сновидінь Зигмунд Фрейд розділяв на ті, що належать до сексуального потягу та потягу до смерті [1]. Характеризуючи ці нахили прагненням до певних життєвих

благ, будь-то любов, гармонія, правильний спосіб життя та інше. Фрейд завжди розглядав сні детально. Він не поділяв елементи сну на головні та другорядні, а, навпаки, казав, що незначна деталь куди сильніше впливає на несвідоме, ніж його ключовий момент.

Головним у методі Фрейда було направити людину на самоаналіз. Допомогти обдумати символи та образи, поєднати ситуації та зробити висновки, відштовхуючись тільки від внутрішнього стану та переживань людини.

Що стосується Карла Юнга, учня Зигмунда Фрейда, то його погляди на це були більш широкими. Юнг і справді вважав сні важливими, порівнював їх з листами, які приносить вам листоноша, коли вас щоразу немає вдома. Для їх трактування він дотримувався теорії про архетипи людини. В своїй роботі найчастіше працював з:

- Аніма (жіноче начало в чоловіках);
- Анімус (чоловіче начало в жінках);
- Персона (соціальна роль) іншими словами – маска;
- Тінь (несвідома протилежність свідомості, хаос, пороки та недоліки);
- Самість (цілісна особистість) [2].

Архетипами він називав психологічні образи, властиві колективному несвідомому [2]. Тобто, це ідеї та спогади, завдяки яким, людина сприймає, переживає і реагує на події певним чином. Вони допомагали Юнгу зрозуміти людину з нетипового боку, подивитись на ситуацію під іншим кутом.

Отже, якщо порівнювати методи досліджень Фрейда та Юнга, можна зробити висновок, що Фрейд керувався знаннями про інстинкти людини, а Юнг про душевну складову.

Варто зазначити, що наш емоційний стан безперечно відображається на сновидіннях. Іноді уві сні ми бачимо трагедії минулого, свідками яких нам довелось бути. Від цього шоку, подія забувається, але міцно закріплюється на підсвідомості і у вигляді снів періодично нагадує про себе.

Для того, щоб краще зрозуміти сенс сновидіння, варто старатись запам'ятати кожную дрібничку. Існують деякі рекомендації для цього:

- одразу після пробудження записувати сон чітко і в деталях, а найяскравіші образи змальовувати в кольорі;
- намагатись записати свій сон швидко, для того, щоб не дати мозку почати аналізувати його, іноді це зводять нанівець важливі глибинні образи;
- сні, які будуть використовуватись в терапії, не слід перед цим розповідати комусь.

Таким чином, з часом можна навчитись більш чітко і якісно інтерпретувати сновидіння. Це надасть змогу краще їх зрозуміти та більш чітко усвідомлювати мотиви власних вчинків.

#### **Список використаних джерел:**

1. Сайт «Навчальні матеріали онлайн» : Аналіз сновидінь : навчальні матеріали онлайн (pidru4niki.website).URL:[https://pidru4niki.com/15690914/psihologiya/analiz\\_snovidin](https://pidru4niki.com/15690914/psihologiya/analiz_snovidin).

2. Сайт «Carolchannings» : Психологія снів, символи та аналіз сновидінь. URL:<https://uk.carolchannings.net/samosovershenstvovanie/101984-psihologiya-snov-simvoly-i-analiz-snovideniy.html>(21.03.2021).





**Горбань Анастасія Ігорівна,**  
*студентка 1 курсу за спеціальністю Менеджмент*  
*факультету управління та економіки*  
*Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

## **ВПЛИВ САМООЦІНКИ НА ЯКІСТЬ ЖИТТЯ ЛЮДИНИ**

Досягнення життєвого успіху великою мірою обумовлене сформованою самооцінкою особистості. Адже від того як ми сприймаємо і оцінюємо себе, наскільки впевнені чи ні у власних силах залежить якість нашого життя. Очевидно, що самооцінка впливає на все наше життя. Це і віра в себе, оцінка себе, своїх можливостей, якостей і місця серед інших людей. Вона є важливим регулятором поведінки. Від самооцінки залежать наші взаємини з оточуючими, вимогливість до себе, ставлення до успіхів і невдач. Таким чином самооцінка впливає на ефективність діяльності людини і подальший її розвиток. Відповідно, актуальність теми є очевидною.

Метою дослідження є визначення впливу самооцінки на різні сфери життя людини.

Як наголошує В. Бойченко, самооцінка формується з дитинства і може бути адекватною і неадекватною. Неадекватна – це завищена або занижена [1; с.5].

Від природи в дітей вона висока. В дитинстві на самооцінку впливає реакція і оцінка зі сторони оточуючих та батьків на дії дитини. Також важливо в якій атмосфері росте дитина. Підтримка та турбота з боку оточуючих дуже важлива. Вважають, що на самооцінку дитини впливає самооцінка батьків. Так як в перші роки життя дитина копіює їх. Також для формування адекватної самооцінки потрібно поважати точку зору дитини. Коли дитина дорослішає, вона починає вже самостійно оцінювати результати своїх дій, і частково звільняється від думки оточуючих, але якщо самооцінка не стійка то на неї дуже сильно діє думка інших. Тоді у людини може формуватись занижена, або завищена самооцінка. В такому випадку думка інших людей стає авторитетнішою та важливішою за власну.

Людина з заниженою самооцінкою не впевнена у своїх силах, зменшує свою значимість та здібності. Коли щось добре виходить вона це пояснює удачею, допомогою інших людей, і лише в останню чергу своїми зусиллями. Такі люди не готові долати труднощі. В них є страх зробити помилку й наразитися на критику, також вони бояться висловлювати свої думки, відстоювати власну точку зору. Такі люди намагаються уникнути ситуацій, в яких можуть почуватися невпевнено, отримати зауваження, тому вони обирають легкі цілі для досягнення, хоча вони можуть на багато більше. Така самооцінка негативно впливає на здоров'я людини. Вона постійно нервує, весь час знаходиться у стресі. У складних ситуаціях у неї може підвищитися температура, тиск, виникнути головний біль, біль у серці. Також така самооцінка впливає на поведінку. Люди з низькою самооцінкою виглядають невпевненими у собі, розгубленими. Вони менш активні, часто підпадають під вплив інших. Занижена самооцінка призводить до болісного сприймання критики, але і компліменти такі люди не вміють отримувати [2].

Люди з завищеною самооцінкою схильні перебільшувати власні можливості та успіхи. Вони часто критикують інших людей применшуючи їх досягнення. Такі люди зазвичай вважають свої успіхи виключно власною заслугою, а значення зовнішніх чинників не дооцінюють, а ось в невдачах обвинувачують обставини або інших людей, але тільки не себе. Вони болісно реагують на критику і готові агресивно відстоювати свої позиції. Основне прагнення таких людей за будь-яких умов захистити себе від невдач і довести власну правоту у всьому, але часто така поведінка є реакцією на базове почуття неповноцінності.

У людей з такою самооцінкою виникають труднощі в спілкуванні з оточуючими. Також є проблеми з самореалізацією. Вони можуть виникнути з двох причин. Перша тому що, люди, які переоцінюють себе, уникають цілей, в здатності досягти яких вони не впевнені на всі 100%, боячись виявитися не на висоті. В результаті вони позбавляють себе багатьох

шансів в житті. Друга причина полягає у тому, що людина ставить перед собою не досяжні цілі. Такі люди не вміють аналізувати невдачі, і в підсумку вони марно витрачають час і енергію [4].

Адекватна, стійка самооцінка дає людям усвідомлення своїх бажань, оцінку своїх можливостей, здійснення певних кроків та прийняття рішень. Вони не переймаються, що чогось не можуть, що щось у них виходить не ідеально або що чогось не вміють.

Адекватна самооцінка це життєво важливий чинник у розбудові та підтриманні добрих стосунків і досягненні успіху. Люди з адекватною самооцінкою і позитивними очікуваннями результатів загалом навчаються і виконують роботу краще, ніж люди із заниженою або завищеною самооцінкою. Кожен успіх підтримує і навіть підвищує їхню самооцінку. Людина з позитивною самооцінкою добре почувається, вона впевнена у собі, гідно поводить себе і вільно спілкується з будь ким.

Наводимо практичні поради, застосування яких допоможе покращити власну самооцінку:

1. Не засуджуйте себе. Неможливо розвинути високий рівень самооцінки, якщо повторюємо негативні висловлювання щодо себе та своїх здібностей. Це може стосуватися зовнішнього вигляду, кар'єри, фінансового стану або ж інших аспектів життя. Корекція самооцінки прямо пов'язана з висловлюваннями про себе.

2. Припиніть порівнювати себе з іншими людьми. Завжди в деяких людей щось виходить краще ніж у нас, а в деяких гірше. Якщо займатися порівняннями, то завжди будуть опоненти, яких перевершити не можливо.

3. Сприймайте всі компліменти та привітання відповідно «спасибі». Коли відповідаємо на комплімент чимось на зразок: «та нічого особливого», автоматично відхиляємо комплімент і одночасно посилаємо собі повідомлення про те, що не гідні похвали, формуючи занижену самооцінку. Варто приймати похвалу, не принижуючи себе.

4. Намагайтеся спілкуватися з позитивними і впевненими в собі людьми, які готові підтримати. Коли приймають і заохочують інші, формується приємне самопочуття і самооцінка покращується автоматично.

Підводячи підсумок можемо стверджувати, що будь-яка неадекватна самооцінка завищена або занижена здатна серйозно зіпсувати людині життя. Сьогодні є багато літератури, за допомогою якої будь-який бажаючий здатен навчитися коригувати свої внутрішні установки і шаблони, використовуючи спеціальні вправи і техніки. Це дозволить підвищити якість свого життя. Варто пам'ятати, що будь-яка особистість унікальна з власними можливостями та потенціалом!

#### **Список використаних джерел:**

1. Основи здоров'я. В. Бойченко «Самооцінка і здоров'я». URL: <https://history.vn.ua/pidruchniki/boychenko-health-basics-6-class-2014/12.php>.

2. Навички самоусвідомлення та самооцінки. URL: <http://lt.multycourse.com.ua/ua/page/22/80>.

3. Роль батьків та сім'ї у формуванні адекватної самооцінки. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/84594199.pdf>.

4. Позитивна самооцінка. URL: <https://nuph.edu.ua/pozitivna-samoocinka/>.



**Івановська Єлизавета Дмитрівна,**  
*студентка I курсу за спеціальністю Право юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права  
імені Леоніда Юзькова*

## **РЕЛІГІЯ БАХАЇ ЯК ВИКЛИК НА ДУХОВНІ ЗАПИТИ СЬОГОДЕННЯ**

Протягом віків у світі набували поширення різні духовні проблеми людства. І вони не лише поширювалися, а й мали вплив на формування інших більш глобальних проблем. Саме тому суспільство почала шукати методи їх вирішення і одним з таких методів стала релігія. У всіх своїх проявах вона націлена на вирішення духовних запитів суспільства і через це з найдавніших часів існує безліч її видів, які з певним етапом розвитку дали початок новим прогресивним віровченням. Так у 1844 році утворилася нова релігія – бахаї, яка є відносно молода, однак її догмати створенні саме для максимального вирішення духовної проблематики. Крім того, через те, що у цій вірі наявні такі положення, які здатні задовольнити більшість, адже бахаїстика взяла найкраще від усіх релігій, вона притягує до себе усе більше прихильників. І що не мало важливо, до складу релігійної громади послідовників віри бахаї входять жінки та чоловіки різного віку і професій, які належать до різноманітних етнічних груп і верств населення та мають різне релігійне походження. Пліч-о-пліч зі своїми друзями та сусідами, бахаї працюють над реалізацією задуму Бахаулли для суспільства та втіленням у життя принципів його вчення [1].

Для точного розуміння впливу бахаїзму на сучасні духовні запити потрібно, перш за все, чітко окреслити основні догмати цього віровчення. Серед них є такі: визнання рівних прав, можливостей і привілеїв чоловіків та жінок, необхідність обов'язкової освіти, знищення крайнощів бідності і багатства, заборона рабства, аскетизму, чернецтва, вживання алкоголю та наркотиків. Бахаї дотримуються принципу одношлюбності й подружньої вірності, невторчання в політику, повагу до свого уряду, шанування всіх релігій світу. У бахаїв відсутній інститут священників. Громадою керує місцева Рада Дев'яти, на рівні країни- Національні духовні збори, у загальному масштабі – Всесвітній Дім справедливості. Головний догмат бахаї – принцип «світової єдності людства», який настане тоді, коли люди усвідомлять, що « світ– єдина країна, а всі люди- її громадяни» [2, с. 68]. Уже з переліку основних догматів стає зрозуміло, що ця релігія дійсно відкликається на духовні запити сучасності, крім того, не лише в якійсь одній сфері суспільних стосунків, а у широкому їх колі.

Тобто, доцільно буде казати про те, що бахаїзм – це не просто релігія, функції якої мають компенсаційний та терапевтичний характер, а ще й повноцінний регулятор широкого кола суспільних відносин, більше того, варто зазначити, що ця функція виконується на основі приписів та канонів, які базуються на найкращих заповідях релігій світу. Адже хоч бахаїзм виник на основі бабізму– напрям ісламу, однак не можна не помітити і зв'язки з такими релігіями як: християнство та буддизм. Підтвердженням цієї думки є те, що з середини ХІХ ст. почалося особливо активне взаємопроникнення ідеалів християнства, ісламу і буддизму і поява зародків нових світових релігій, які активно пропагують ідеї ненасильства, мирного співіснування, світоглядних альтернатив і інтелігентного діалогу між цивілізаціями, наукою і релігією, релігійними конфесіями, філософськими школами [3], отже, можна зробити висновок, що релігія бахаї і стала результатом цього поєднання.

Якщо говорити про духовні запити суспільства і впливи на них бахаїзму, то можна стверджувати, що релігія бахаї має безпосередній вплив на цілий спектр суспільних проблем. Так, наприклад, проблематика рівності чоловіка та жінки їх прав та привілеїв. Безумовно зараз це питання стоїть гостро як ніколи, звичайно воно виникало і за часів середньовіччя, однак сучасні жінки все частіше потребують визнання їх можливостей та повноважень на рівні з чоловіками, особливо поширене це питання набуває в країнах пострадянського

простору, адже в період, коли світ проходив етап жіночих виступів за права, в тогочасному союзі про це навіть не йшлося. Саме тому для жінок, які потребують цього визнання рівності, бахаїзм стає своєрідною підтримкою і таким чином збільшує кількість своїх прихильників.

Також важливим положенням є одношлюбність та вірність, згідно зі статистикою кількість розлучень щорічно зростає, наприклад, у країнах ЄС кількість зросла з понад 615,3 тис. у 1975 році, до понад 1,01 млн у 2010-му. Відтоді показник потроху зменшувався і на 2015 рік склав неповні 946 тис. Це означає, що в середньому в Європі одне подружжя розлучається кожні 30 секунд, а судових рішень про розлучення щодня нотується понад 2,59 тис. [4]. Саме такі цифри змушують сумніватися у стабільності сучасної сім'ї. І досить часто люди покладають велику надію на релігію й її впливи. Потрібно відзначити, що саме догмат одношлюбності і вірності для багатьох пар є вирішенням питання впевненості у шлюбі.

Звичайно не можна виділити серед цих догматів найбільш впливові з наукової точки зору, проте кожен в праві обирати для себе, що є ближче та важливіше. Тому хтось може надати перевагу вищезазначеним, а хтось згадає про заборону рабства, аскетизму, чернецтва, вживання алкоголю та наркотиків. В більшості релігій йдеться про те, що лише відмовшись від задоволення можна досягти вершини самоусвідомлення та чистоти, але бахаїзм спрямований на заборону аскетизму та чернецтва, як такого, що несе у собі негативні впливи на віру людини, якщо ж говорити про алкоголь та наркотики, то тут норми релігій збігаються, адже як і алкоголь так і наркотики дурманять мозок і ведуть до необдуманих рішень з боку людини, що їх вживає. Релігія бахаї націлена на позбавлення людської залежності від цього дурману.

І на останок обов'язково потрібно згадати про принцип «світової єдності людства». Він на пряму пов'язаний з миролюбством цієї релігії. Адже великою проблемою як і раніше, так і зараз є війни і відстороненість людей один від одного, бахаїзм вчить любити весь світ, служити йому і трудитися на благо його. Завдяки такій позиції багато людей уже навчилося сприймати інших не просто як співмешканців однієї планети, а як братів по духу. Лише віддавшись розумінню єдності всіх людей цієї планети, як єдиної сім'ї, можливо досягти миру та злагоди між усіма.

Отже, з усього сказаного вище можна зробити висновок, що релігія бахаї є справжнім викликом на духовні запити сучасності. Адже вона як ніяка інша релігія у своїх нормах та канонах спрямована на максимально велике коло проблем сьогодення. Ця релігія стала підтримкою для багатьох, чия воля була майже зламана і для тих, хто просто її потребував. Також важливим здобутком бахаїзму є те, що незважаючи на свій відносно малий час діяльності він набуває все більшого поширення у світі.

#### **Список використаних джерел:**

1. Громада Бахаї. *Офіційний сайт бахаї України*. URL : <https://bahai.ua/>.
2. Гнот С. І. Релігієзнавство : навч. посіб. Л. : ЛДУФК, 2011. 164 с.
3. Пивоваров Д. В. Вера Бахаи: учение о прогрессивном откровении. URL : <https://cyberleninka.ru/article/n/vera-bahai-uchenie-o-progressivnom-otkrovenii>.
4. Становище сім'ї в Європі : статистика, що б'є на сполох. URL : <https://credo.pro/2018/08/217266>.



**Заморський Ярослав Антонович,**  
*студент 1 курсу за спеціальністю Публічне управління і адміністрування*  
*факультету управління та економіки*  
*Хмельницького університету управління та права*  
*імені Леоніда Юзькова*

## **АЛКОГОЛІЗМ СЕРЕД ПІДЛІТКІВ: ПРИЧИНИ ТА ПРОФІЛАКТИКА**

Загальновідомо, що у сучасному українському суспільстві існує багато невирішених проблем. В першу чергу до них можна віднести нестабільність у суспільстві, війну з її наслідками, бідність, пандемію covid-19, злочинність, наркоманію, булінг, різні хвороби. Однією з гострих соціальних проблем є алкоголізм. Ця хвороба породжується через тривале і регулярне вживання людьми спиртних напоїв. Вона, як правило, в кінцевому підсумку зумовлює духовну і фізичну деградацію особистості. Алкогольна залежність є хронічною і, у більшості випадків, важко піддається лікуванню.

Офіційна статистика свідчить, що алкоголізм є досить поширеним серед українців. Так, за даними за 2011 рік, Україна займає одне з перших місць у світі за кількістю вживання алкоголю. На одну людину припадає 15 літрів спирту. Як відомо, виродження нації починається вже при вживанні від 6 до 8 літрів спирту на одну особу в рік, тобто в країні норма перевищена приблизно у два рази [1]. Отож, закономірно, що в Україні налічується до 1 мільйона людей, які страждають від алкогольної залежності. При цьому, як свідчить практика, активно вживають алкоголь неповнолітні. До прикладу, як заявила начальниця служби служби у правах дітей Шепетівської міської ради Катерина Купрацевич, «до місцевої лікарні у стані алкогольної коми торік було доставлено 10 підлітків. І лише завдяки грамотним діям наших медиків немає летальних випадків». Вона підкреслила, що уже в 2021 році є випадок потрапляння до лікарні неповнолітньої з діагнозом «алкогольне отруєння»[2].

Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ), яка провела опитування школярів у 41 країні світу, прийшла до висновку, що Україна займає перше місце у світі за рівнем уживання алкоголю серед неповнолітніх [3]. І це при тому, що в державі прийняті закони, які забороняють продаж алкоголю підліткам. Вживати спиртні напої у такому віці досить небезпечно, оскільки це закономірно призводить до психічних захворювань, фізичної руйнації організму. Через те, підлітки, які мають або мали проблеми з алкоголем, як правило, гірше проходять процес соціальної адаптації у суспільстві.

Останнім часом алкогольну залежність серед молоді діагностують набагато частіше, ніж у людей старшого віку. Це пояснюється тим, що вплив алкоголю на їх організм значно сильніший ніж на дорослий. До цього варто додати, що підлітки є соціально незрілими, а тому часто не розуміють наслідків алкоголізму на їх майбутнє.

Алкоголізм, як суспільне явище, постає однією з актуальних соціальних проблем в українському суспільстві. Адже, алкогольна залежність підлітків суттєво погіршує культурну та демократичну ситуацію в державі і ставить під загрозу її майбутнє як держави.

До основних причин алкоголізму серед підлітків відносяться:

– Сімейна причина. Сім'я є головним чинником, яка формує негативне чи позитивне ставлення підлітка до алкоголю. На жаль, у багатьох випадках батьки не тільки не стримують, а навпаки, мотивують неповнолітнього до вживання спиртного (для компанії).

– Соціальна причина. Дуже часто на рішення підлітків вжити алкоголь впливає соціальна не стабільність у державі, наявність соціальної нерівності, що зумовлює відсутність у них позитивного майбутнього.

– Психологічна причина. Алкоголь для підлітків постає свого роду маркером «свій-чужий», «дорослий-дитина». Вживанням спиртних напоїв підліток прагне показати свою «дорослість» або ж навпаки, не хоче бути «ізгоем» або «слабаком» серед знайомих. Частина підлітків звертається до алкоголю з метою компенсації наявних життєвих та сімейних проблем.

– Рекламний фактор. Інтернет, телебачення, кінофільми прямо чи опосередковано нав'язують підліткам вживання алкоголю як «ознака дорослості», як маркер «свій-чужий», а також як обов'язковий атрибут будь якого відпочинку і розваг, спонукаючи молоде покоління до «веселого алкогольного способу життя».

Боротьба з підлітковим алкоголізмом потребує комплексних і систематичних заходів. Для цього необхідно в першу чергу:

–розвивати у підлітків здатність аналізувати і критично оцінювати інформацію про дію алкоголю на організм людини, хвороби, які він зумовлює;

–пропагувати серед молоді інформацію в сучасних формах про причини, форми і наслідки зловживання алкоголем людиною;

–впроваджувати у життя здоровий спосіб життя (волонтерство, спорт, фізкультура, туризм, танці, гра на музикальних інструментах тощо);

–активізувати профілактичну роботу з оточенням підлітків (батьками, вчителями, друзями);

–регулярно проводити шкільні тематичні зустрічі учнів з медичними працівниками щодо профілактики алкоголізму.

Комплексна і систематична робота по боротьбі з алкоголізмом повинна починатися на всіх рівнях (сім'я, друзі, дитсадок, школа, навчальний заклад тощо) з дитинства людини. Адже, формування у підлітків потреби здорового способу життя слугуватиме їх фізичному і психічному здоров'ю і тим самим майбутньому нації.

#### **Список використаних джерел:**

1. В Україні ризик алкоголізму найвищий в Європі. BBC News Україна. 2011.URL: [https://www.bbc.com/ukrainian/news/2011/03/110304\\_ukraine\\_alcoholism\\_az](https://www.bbc.com/ukrainian/news/2011/03/110304_ukraine_alcoholism_az).

2. У Шепетівці з алкогольної коми вивели 10 підлітків. ХМ-ІНСАЙД. 2021.URL: <https://www.xm-inside.com/news/u-shepetivczi-z-alkogolnoyi-komy-vyvely-10-pidlitkiv/>.

3. Ваннек Л. Алкоголізм в Україні – хвороба, явище чи мор? Радіо Свобода. 2008. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/1139529.html>.



***Карпанасюк Ольга Сергіївна,***

*студентка 3 курсу за спеціальністю Публічне управління та адміністрування  
факультету управління та економіки*

*Хмельницького університету управління та права  
імені Леоніда Юзькова*

## **СОЦІАЛЬНА ТРИВОЖНІСТЬ: ПОНЯТТЯ, ПРИРОДА ТА ЇЇ РОЛЬ В ЖИТТІ СУСПІЛЬСТВА**

На сучасному етапі розвитку науки людина розглядається як біопсихосоціальна система, що існує у складному мінливому середовищі. Людина постійно перебуває у стані напруження, поступово вичерпуючи адаптаційні ресурси свого організму. Це, в свою чергу, негативно впливає на психічне і фізичне благополуччя особистості. Порушення структурних ґрат здоров'я відбувається в усіх його складових: психічній, біологічній, психологічній, соціологічній.

Соціальний тривожний розлад вперше виділений із групи специфічних фобій у середині 60-х років минулого століття. Упродовж наступних років визначення цього розладу доуточнювалося. Незважаючи на поширеність інформації та доступність отримання допомоги, люди тривалий час продовжують жити з більшістю симптомів розладу соціальної тривоги [1]. Визначальною рисою соціального тривожного розладу, який також називають соціальною фобією (соціальна тривожність), є сильна тривога або страх бути засудженими,



негативно оціненими або несприйнятими в суспільстві чи ситуації, пов'язаній з здійсненням певної діяльності.

Люди з соціальним тривожним розладом здаються помітно стурбованими (наприклад, червоніють, говорять тремтячим голосом, неначе спотикаються об слова), переживають з приводу того, як вони поведуться, чи виглядають вони у цій ситуації незграбними, нудними чи нерозумними. Як результат, вони часто уникають соціальних ситуацій або ситуацій, де варто проявити себе (наприклад, у професійній діяльності), а коли ситуації уникнути неможливо, вони відчують значну тривогу та переживання [2].

Ситуації, що викликають симптоми соціального тривожного розладу, можуть бути вкрай різноманітними. Деякі люди відчують тривогу в більшості соціальних ситуацій. Для інших тривожність пов'язана з конкретними соціальними ситуаціями, такими як розмова з незнайомцями, або виступи перед аудиторією. Можна виділити такі поширені тригери<sup>1</sup> соціальної тривожності:

- знайомство з новими людьми;
- розмова;
- публічний виступ;
- виступ на сцені;
- перебування у центрі уваги певної групи людей (інколи і однієї особи);
- розмова з «важливими» людьми чи авторитетами;
- прохання відповісти на уроці, парі чи професійному зібранні;
- побачення;
- виступ на зустрічі;
- використання громадських туалетів;
- складання іспитів;
- їжа чи пиття в громадських місцях;
- здійснення телефонних дзвінків;
- відвідування вечірок та інших світських зібрань тощо [3].

Це лише орієнтовний перелік того, що може викликати у особи соціальну тривожність.

Багато людей із соціальним тривожним розладом також відчують сильні фізичні симптоми, такі як прискорене серцебиття, нудота та потовиділення, і можуть зіткнутися з повномасштабними нападами, стикаючись із ситуацією, якої побоюється. Хоча вони усвідомлюють, що їхній страх надмірний і нерозумний, люди з соціальним тривожним розладом часто відчують безсилля проти своєї тривоги [2].

Можна виділити наступні емоційні ознаки та симптоми соціального тривожного розладу:

- надмірна самосвідомість і тривога в повсякденних соціальних ситуаціях;
- інтенсивне занепокоєння дні, тижні або навіть місяців до майбутньої соціальної ситуації;
- надзвичайний страх бути спостережуваним або засудженими, особливо з боку незнайомих людей;
- побоювання, що діятимете так, щоб присоромити або принизити себе;
- побоювання, що інші помітять, що ви нервуєтеся.

Соціальна тривожність супроводжується окрім зазначених і фізичними симптомами, такими як: червоне обличчя або почервоніння. Задишка, розлад шлунку, нудота (тобто метелики), тремтіння або тремтіння (включаючи хиткий голос), серце або стискання в грудях, потовиділення або припливи, відчуття запаморочення або непритомності [3].

Соціальний тривожний розлад вражає приблизно 15 мільйонів американських дорослих і є другим найбільш часто діагностується тривожним розладом після конкретної

---

<sup>1</sup>подія, що викликає у людини, хворої на ПТСР, раптове повторне переживання психологічної травми, сама по собі не є страшною або травматичною. Хворі посттравматичним стресовим розладом зазвичай всіма силами уникають зустрічей з тригером, прагнучи уникнути нового нападу



фобії. Середній вік початку соціального тривожного розладу - підлітковий. Хоча люди, у яких діагностовано соціальний тривожний розлад, зазвичай повідомляють про надзвичайну сором'язливість у дитинстві, важливо зазначити, що це розлад не просто сором'язливість [2].

У результат переживання симптомів соціальної тривожності особа уникає соціальних ситуацій настільки, що обмежує свою діяльність або життя, замовчується чи ховається у фоновому режимі, щоб уникнути спостереження та збентеження, часто потребує приятеля, куди б ви не пішла та, інколи навіть зловживає алкоголем чи заспокійливими пед важливою та стресовою ситуацією [3].

Незважаючи на доступність ефективних методів лікування, менше 5% людей із соціальним тривожним розладом звертаються за лікуванням у наступний рік, і більше третини людей повідомляють про симптоми протягом 10 і більше років, перш ніж звертатися за допомогою [2]. Нажаль, в Україні ми не маємо якісних епідеміологічних досліджень, щоб відзначити поширеність соціофобії (соціальної тривожності) та її впливу [3].

Ризик виникнення соціофобії впродовж життя людини становить понад 12%. Зурахуванням поєднання клінічної картини з іншими тривожними розладами, депресією чи проблемами звживання психоактивних речовин, цей відсоток зростає. Зокрема, зловживання медикаментозними препаратами (транквілізаторами чи іншими заспокійливими засобами) та алкоголем часто маскує клінічну картину цього розладу за депресією чи - періодичними панічними станами [1].

Була розглянута соціальна тривожність, як актуальна проблема, визначається сильним відчуттям напруження та тривоги під час соціальної взаємодії чи діяльності через думки індивіда про те, що його чи її оцінюють або думають про них та характеризується наявністю як емоційних, так і фізичних симптомів, що значно обтяжує та обмежує життя особи та його соціальну значущість у суспільстві.

#### **Список використаних джерел:**

1. Розлад соціальної тривоги: актуальність та перспективи. URL: <https://neuronews.com.ua/ua/archive/2018/7%2899%29/pages-20-23/rozlad-socialnoyi-trivogi-aktualnist-ta-perspektivi-#gsc.tab=0>.
2. Anxiety & Depression Association of America Triumph Over Shyness: Conquering Social Anxiety Disorder, Second Edition. URL: <https://adaa.org/understanding-anxiety/social-anxiety-disorder>.
3. Social Anxiety Disorder. URL: <https://www.helpguide.org/articles/anxiety/social-anxiety-disorder.htm>.



**Ленчук Анастасія Сергіївна,**  
*студентка I курсу за спеціальністю Публічне управління і адміністрування  
факультету управління та економіки  
Хмельницького університету управління та права  
імені Леоніда Юзькова*

### **ГІПНОЗ ЯК ЗАСІБ ВПЛИВУ НАД ЛЮДЬМИ**

Гіпноз – досить потужна зброя, що використовується спецслужбами, в бізнесі і рекламі. Кожен з нас щоденно ризикує потрапити під його вплив. Актуальність проблеми як розпізнати гіпноз та протистояти йому є очевидною. Адже гіпноз це те, чого багато хто боїться і не розуміє. Однак, незважаючи на усі попередження гіпноз практикується уже понад 150 років.

Відповідно метою дослідження є визначення та характеристика психологічних особливостей гіпнозу як одного з прихованих засобів впливу на людей.

Дослідженням гіпнозу з точки зору психології займалися З. Фрейд, Ж. Шарко, І. Бернгейм, Ж. Фарія, Дж. Бред, А. Льебо, А. Форель та інші. Значним внесоком у розвиток

гіпнології є дослідження українських і російських учених: В. Данилевського, В. Бехтерева, І. Павлова, К. Платонова. На сучасному етапі цю проблему розробляють М. Еріксон, П. Буль, Р. Герке, Л. Шерток, В. Матвеев, В. Гримак, В. Кандиба та ін.

Як відзначає А. Авер, гіпноз – це тимчасовий стан свідомості, що характеризується звуженням її обсягу і різким фокусуванням на утриманні навіювання, що пов'язано зі зміною функції індивідуального контролю і самосвідомості. Стан гіпнозу настає в результаті спеціальних впливів гіпнотизера або цілеспрямованого самонавіювання. У загальнішому сенсі гіпноз це соціально-медичне поняття про комплекс методик цілеспрямованого словесно-звукового впливу на психіку людини через загальмовану певним способом свідомість що приводить до несвідомого виконання різних команд і реакцій, що знаходиться при цьому в штучно-викликаному стані загальмованості організму – дрімоти або псевдосну.

Відмінною рисою гіпнозує суворя, не властива сну та активності винахідливість в засвоєнні і переробці інформації. Гіпноз володіє своєю динамікою. Це неперервно мінливий стан, перехідний від простої релаксації до сомнамбулізму, який зазвичай включає повну постгіпнотичну амнезію. На відміну від трансу, гіпноз формується не в природних умовах, а за допомогою спеціально розроблених технік. З вищесказаного слідує, що гіпноз – цештучно визваний транс, з цілюнавіювання будь-якої інформації. Другими словами, гіпноз може бути виражений через таку формулу:

Гіпноз = Транс + Навіювання

Проаналізуємо найбільш часто використовувані техніки, які використовуються під час гіпнозу.

Гіпнотехнології, які застосовуються при спілкуванні основний акцент роблять на тому, щожодна гіпнотична техніка не буде працювати при відсутності довірливих відносин між гіпнотизером і тим, кого гіпнотизують. Для встановлення таких відносин слід зупинитися на елементарних прийомах, які дозволяють їх побудувати. Ми чомусь всі впевнені, що вміємо слухати іншу людину. Ми чомусь не завжди розуміємо, з яких причин з одними людьми нам легко і просто, а з іншими якось некомфортно. Якщо уважно проаналізувати поведінку людей, то можна вивести таку закономірність: нам приємні ті, хто дуже добре нас слухає. Цим і користується маніпулятор.

Вміння слухати для маніпулятора передбачає насамперед з'ясування мети маніпулятора. У процесі спілкування маніпулятор іноді перемикається з однієї мети на іншу або переслідує одночасно декілька цілей. В одних випадках він хоче засвідчити свою повагу і підтримати взаємини, в інших бажає отримати потрібну йому інформацію.

Проте, яка б не була ціль спілкування у маніпулятора, він завжди знає технічні прийоми ефективного слухання і вміє невимушено користуватися ними.

Сила гіпнозу в медицині така, що дозволяє налаштувати організм на повне вилікування: провести корекцію ваги, позбавити від занепокоєння, страху, переживань, знизити стрес, стомлюваність, втоми, позбавитись від залежностей і комплексів, залежності від інтернету, телевізора, алкоголю, тютюну, наркотичних речовин або навіть залежності від людей.

Практична частина гіпнозу полягає у тому, що існує досить багато його способів: гіпноз словами, без слів, гіпноз трьох рукопотискань, наведення гіпнозу пальцями, рухами рук, гіпноз витягнутої руки, присипання блискучим предметом тощо.

Отже, гіпноз є досить потужним психологічним методом, оволодіння тактикою і стратегією якого формує здатність впливати на інших людей поза їх прагненнями і бажаннями. Знання особливостей сугестивного навіювання з однієї сторони, дозволяє людині захистити себе від негативного впливу сугестора, а з іншої сприяє вирішенню тих проблем, подолати які у свідомому стані людина не здатна.

#### Список використаних джерел:

1. Адлер Г. НЛП в дії. К., 2017. 225 с.
2. Авер А. Мгновенный гипноз. Как работает сила внушения. М.: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2014. 320 с.
3. Эриксон М. Глубокий гипнотический транс. М.: Наука, 2016. 167 с.



**Мазур Катерина Віталіївна,**  
*студентка 1 курсу за спеціальністю Публічне управління та адміністрування*  
*факультету управління та економіки*  
*Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

## **ВОДОПОСТАЧАННЯ М. СТАРОКОСТЯНТИНІВ**

Водокористування – це використання водних об'єктів для задоволення потреб населення та об'єктів господарської діяльності. Водопостачання здійснюється з водогонів, котрі поділяються на питні та технічні. З міського водогону вода може використовуватися для господарсько-питних потреб та гасіння пожеж.

Водні ресурси Хмельницької області складаються з поверхневого стоку (в середньому 2.1 млрд. м<sup>3</sup>/рік) і запасів підземних вод (прогнози – 720 тис. м<sup>3</sup>/рік, затверджені – 160 млн. м<sup>3</sup>/рік). Водозабезпеченість місцевим поверхневим стоком одного жителя області становить 1,5 тис. м<sup>3</sup> при середній по державі 1,1 тис. м<sup>3</sup>, проте води нерівномірно розподіляються як по території, так і по сезонам року, але в основному всі галузі забезпечені необхідною кількістю води, хоча якість не завжди відповідає вимогам.

На сьогодні очистка зворотних вод не здійснюється у місті Городок, селища Летичів, Стара Синява та Вінківці через несправність очисних споруд. Неefективно працюють очисні споруди у містах Волочиськ, Деражня, Дунаївці, Ізяслав, Красилів, Старокостянтинів (старі очисні споруди), селища Нова Ушиця, Понінка, Ярмолинці, які потребують модернізації та реконструкції.

Підприємство «Водоканал» міста Старокостянтинів забезпечує господарсько-питне водопостачання за рахунок експлуатації 8 артезіанських свердловин в тому числі із 3 свердловин «Пашківського Чернятинського» водозабору, який знаходиться у долині річки Ікопоть, 2 свердловин «Григоровецького» водозабору, який знаходиться у долині річки Случ, Заслучанського (свердловина №11 по вул. Стаханова). Також дві локальні свердловини №12 по вул. Байдукова та №13 по вул. Гольдфадена які забезпечують питною водою житловий мікрорайон цукрового заводу. Свердловина розташована по вул. Київська забезпечує водопостачання каналізаційних очисних споруд.

До складу системи водопостачання господарства входять 3 водопровідні насосні станції II підйому, 62,6 км водопровідних мереж, у тому числі: магістральних водоводів - 13,6 км та 49,0 вуличної водопровідної мережі.

На ВНС-1 розташовано три резервуари чистої води (2 - 250 м<sup>3</sup> та 1 – 500 м<sup>3</sup>).

На ВНС-2 розташовано два резервуари чистої води 500 м<sup>3</sup> кожен.

На ВНС-3 розташовано два резервуари чистої води 1400 м<sup>3</sup> кожен.

Для контролю за якістю питної води, її хімічним та бактеріологічним складом на підприємстві працює акредитована хіміко-бактеріологічна лабораторія питної води.

В місті Старокостянтинів вода видобувається з артезіанських свердловин, глибина яких становить 50-100 метрів і є безпечною в епідеміологічному та радіаційному відношенні, має сприятливі органолептичні властивості та нешкідливий хімічний склад. Підземні джерела надійно захищені від біологічного, хімічного та радіаційного забруднення.

Наша вода має приємний смак, відсутність будь-якого запаху та кольору. Оптимальний вміст мінеральних речовин робить її фізіологічно повноцінною.

Про деякі показники окремо:

Загальна жорсткість – це показник, що свідчить про наявність у воді розчинних солей кальцію та магнію (сульфатів, хлоридів, карбонатів, гідрокарбонатів). Накип на стінках чайника свідчить про присутність таких солей, але їх вміст не перевищує допустимі нормативи. Вода повинна мати в своєму складі солі металів, що забезпечує її фізіологічну повноцінність. Усувається жорсткість кип'ятінням та відстоюванням.

Такий небезпечний показник як нітрати у шести свердловинах із восьми взагалі відсутні, а в двох знаходиться в допустимих концентраціях

Залізо в малих дозах присутнє у нашій воді і вміст його відповідає нормативним показникам, тому споживачами не відчувається його смак.

Якщо з кранів інколи витікає вода характерного жовтого кольору, це означає, що у водопровідній мережі виникли якісь проблеми: порив, у будинку проводились профілактичні або інші роботи, відкривались та закривались засувки.

Не завжди працівниками КП «Водоканал» вдається попередити аварійні ситуації на мережах водопостачання оскільки більшість мереж фізично зношені та морально застарілі, але всі пориви, які виникають, ліквідуються оперативно та вчасно.

#### **Список використаних джерел:**

1. URL:<https://skwater.km.ua/about/voda.html>.
2. URL: <https://www.adm-km.gov.ua/?p=62388>.
3. Порядок ведення державного обліку водокористування. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0382-15#Text>.
4. Джигирей В. С., Сторожук В.М., Яцюк Р.А. Основи екології та охорона навколишнього природного середовища. Львів, 2000. 183 с.



***Мачульська Марина Миколаївна,**  
студентка I курсу за спеціальністю Менеджмент  
факультету управління та економіки  
Хмельницького університету управління та права  
імені Леоніда Юзькова*

### **ТЕМПЕРАМЕНТ ОСОБИСТОСТІ ТА ЙОГО ХАРАКТЕРИСТИКА**

Кожна людина є неповторною та унікальною, що і становить нашу індивідуальність. Однією із складових індивідуальності є тип темпераменту. І якщо характер особистості є динамічною ознакою, то темперамент виступає біологічною основою становлення і формування. Домінуючий тип темпераменту великою мірою обумовлює ряд внутрішніх ознак та характеристик людини. Темперамент відображає динамічні аспекти поведінки, переважно вродженого характеру, тому його властивості найбільш стійкі і постійні в порівнянні з іншими психічними особливостями людини. Найбільш специфічна особливість темпераменту полягає в тому, що різні властивості темпераменту людини не випадково поєднуються один з одним, а закономірно зв'язані між собою, утворюючи певну структуру, що характеризує темперамент. Відповідно, актуальність теми дослідження є очевидною.

Метою роботи є аналіз класифікації основних типів темпераменту та характеристика його вікових змін.

Вивчення типів нервової системи проводили ще у 30-х роках ХХ століття. Викладені такі дослідження у роботах психологів: В.Е. Чудновського, Н.С. Лейтеса і Е.І. Маствіліскер. Вони наголошують, що темперамент – незмінна сукупність індивідуальних психофізіологічних особливостей людини, які становлять динамічні якості, сформовані на основі певного типу нервової системи та генів [1].

Темперамент визначає психічні відмінності людей, такі як емоційна вразливість, стійкість емоцій, енергійність та інші індивідуальні якості. Розрізняють 4 типи темпераменту: холерик, флегматик, сангвінік та меланхолік. Психологічні особливості прояву темпераменту пов'язані з особливістю динаміки різноманітних психічних особливостей. У кожній людини можна знайти прояви всіх типів. Наведемо характеристику типів темпераменту:

Сангвінічний тип: активний, запальний, безтурботний, збуджений, має виразні рухи тіла, емоційний, добродушний, жартівливий, хороший співрозмовник, працьовитий, швидко включається в роботу та легко перемикається на щось інше. Зазвичай є екстравертом, відкритим до нових знайомств і спілкування. Проте беручись за якусь справу сангвінік може легко охолонути до неї, якщо справа вимагає терплячості чи вже не цікава йому.

Холерики: цей тип темпераменту характеризується високою активністю та низькою чутливістю. Люди такого типу є запальними, але і нетерплячими, характеризуються наполегливістю, мають стійкі прагнення та інтереси. Холерикам важко переключити свою увагу, вони люблять бути в центрі уваги та викликати захоплення. У спілкуванні є екстравертами та характеризуються впертістю.

Флегматичний тип: спокійний, наполегливий, завзятий, холодний до емоцій. У будь-якій ситуації флегматики залишаються спокійними. Рухи тіла невиразні і повільні, як і мовлення. Людям з цим типом темпераменту важко адаптуватися до нового середовища, проте вони проявляють себе як працьовиті, витривалі і терплячі особистості. Закриті в собі інтроверти та холодні до нових знайомств.

Меланхоліки: невпевнені у собі, чутливі, легко ображаються, сором'язливі, мають невиразні рухи тіла та міміки, швидко втомлюються, малоенергійні та повільні. З таким типом темпераменту люди переймаються через дрібниці та незначні негаразди у житті, важко адаптуються до нового, бентежаться та губляться при нових знайомствах. Меланхоліки люблять самотність та схильні замикатися в собі.

Як відзначає Ю.Л. Трофімов, вікові зміни прямо залежать від розвитку організму людини та мозкових властивостей психіки та нервової системи [5; с.140]. Уже в дитячі роки виявляються динамічні риси та характеристики, які вказують на приналежність до певного типу темпераменту. Помітними рисами приналежності то того чи іншого типу стають тоді, коли діти оволоділи усним мовленням.

Темперамент, так як і інші властивості організму, схильний до вікових змін. Пов'язані такі зміни перш за все з процесом дозрівання або з іншими змінами поведінки під час розвитку нервової системи та інших систем організму [5; с.141].

Темперамент є динамічною характеристикою психічної активності. Він пов'язаний з такими характеристиками, як темп, швидкість, інтенсивність, сила та ін.

Особливості фізіології людини є основою для темпераменту людини і належать до вроджених характеристик людини. На сьогоднішній день не існує єдиної думки про фізіологічну основу темпераменту. Темперамент також тісно пов'язаний з іншими особистими проявами людини (характером, здібностями тощо), виступаючи як їх основа.

Отже, темперамент визначає певну психічну характеристику людини, яка має значний вплив на соціальне життя, працездатність, лідерство та емоційність. Також темперамент обумовлює індивідуальні властивості психіки людини, що виявляються в її діяльності. Якість темпераменту залишаються незмінними у зрілому віці та характеризують певний тип темпераменту. Особливість темпераменту полягає в тому, що різні характеристики людини поєднуються одна з одною і закономірно пов'язані між собою.

#### **Список використаних джерел:**

1. Вікові особливості прояву темпераменту. URL: <http://webcache.googleusercontent.com/search>.
2. Психологічна характеристика типів темпераменту. URL: <http://repository.ldufk.edu.ua/bitstream>.
3. Темперамент як характеристика особистості. URL: <https://ru.osvita.ua/vnz/reports/psychology/10144/>.
4. Типи темпераменту і його властивості. URL: [http://library.nlu.edu.ua/POLN\\_TEXT/KNIGI/1\\_DISK/UR\\_PSIX/html/16.htm](http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/KNIGI/1_DISK/UR_PSIX/html/16.htm).
5. Трофімов Ю.Л. Психологія. Київ. 2012. 367 с.



## **ПСИХОАНАЛІЗ ЯК МЕТОД ПСИХОТЕРАПІЇ**

З моменту зародження психоаналізу пройшло вже майже два століття, а питання стосовно нього і досі викликає чимало дискусій серед науковців. Але чому так? Чому науковці не можуть прийти до спільної думки? Щоб дати відповіді на ці питання та зрозуміти, потрібно проаналізувати сам психоаналіз. А саме його становлення та функціонування в подальшому. Також щоб зрозуміти чи є психоаналіз методом психіатрії, чи можливо самостійною галузі необхідно розкрити його сутність. Ну і зрештою, актуальним є питання стосовно сучасного стану психоаналізу як в світі, так і в Україні.

Враховуючи актуальність теми, нами визначена мета дослідження: проаналізувати теоретичні і практичні особливості психоаналізу як методу психотерапії.

Засновником психоаналізу прийнято вважати австрійського вченого – Зигмунда Фрейда. Тому доволі часто даний метод називають ще фрейдизмом. Запропонована Фрейдом теорія відіграла досить вагомий роль у формуванні концепції особистості та терапевтичних методів, а також і в становленні самої культури ХХ ст.. Оскільки саме психоаналіз запропонував людству новий світогляд.

Якщо говорити про час та обставини зародження класичного психоаналізу, то це друга половина ХІХ ст.. Стосовно причини виникнення, то тут можна вважати випадок пацієнтки колеги та товариша Фрейда – Йозефа Бреєра. Якимось до нього звернулася молода дівчина, яка на протязі двохрічної хвороби виявила в себе цілий ряд як душевних, так і тілесних порушень. Згодом було виявлено, що в неї була істерія. Більш детально про її симптоми та взагалі про цей випадок описав сам Фрейд у своїй праці «Я та Воно». Під час терапії Берти Паппенгей (ім'я пацієнтки) Бреєр використовував техніку гіпнозу. Потім Фрейд використовуючи цю техніку з своїми пацієнтами, підтвердив результат товариша. Свої спостереження науковці виклали у спільній праці «Дослідження істерії». В ній було висунуто припущення про те, що симптоми істерії можуть бути замаскованими в спогадах про забуті травмуючі події. З часом Бреєр відійшов від цих досліджень. А Фрейд, вже працюючи сам, виявив, що пацієнт може наблизитись до розкриття забутих подій й при використанні техніки вільних асоціацій.

В 1900 р. світ побачила праця З. Фрейда «Тлумачення сновидінь», де він виклав загальні положення психоаналізу. Також психолог заявив, що психіка не збігається з свідомістю. Фрейд навіть висловився, що свідомість є лише тонким шаром на поверхні несвідомого, тобто він вважав, що збагнути природу психіки без дослідження несвідомого – неможливо [2; с. 28].

Вагомий внесок Фрейда для теорії психоаналізу полягає і в розробленні окрім несвідомого й інших ключових понять таких, як опір та лібідо. Їх суть полягає в ідеї та джерелі несвідомого. Тобто лібідо є саме тою енергією, яку можна назвати джерелом несвідомого, а опір розуміється як ідея що впливає на ставлення людини до чогось або когось, на основі її минулого досвіду. Окрім цього Зигмунд Фрейд у структурі особистості виокремив три компоненти, а саме:

1) «Воно» (id) – це ті інстинкти, потяги та прагнення, які мають негайно бути задоволеними; особливого значення психоаналітики надають сексуальним потягам, прагненням, інстинктам.

2) «Я» (ego) – це той регулятор, який діє в інтересах самозбереження.

3) «Над - Я» (super-ego) – це ті стандарти, які засвоюються під час виховання здебільшого неусвідомлено [3; с. 23].



Теорія Фрейда зазнала чимало критики від інших сучасних йому вчених. Якщо сказати загалом, то тогочасний вчений світ не визнавав право психоаналізу на існування. Проте ситуація кардинально змінилася коли Фрейда почав підтримувати Карл Юнг.

Карл Густав Юнг був одним із учнів та послідовників Зигмунда Фрейда. Вважається одним із засновником аналітичної психології, що являється течією психоаналізу. На думку Юнга структура особистості складається із трьох елементів, а саме: Его; Індивідуальне несвідоме; Колективне несвідоме. Також вчений висловив гіпотезу про те, що колективне несвідоме складається з первинних психічних образів, яким він дав назву архетипи. Архетипом виступають ті вроджені ідеї та спогади за допомогою яких людина може сприймати, переживати та реагувати на певні події якимось певним чином [1; с.56].

До представників психоаналізу можна віднести ще й А. Адлера та Е. Фромма. Названі науковці хоч і визнавали себе психоаналітиками, проте погляди вже дещо відрізнялися від Фрейда. Як приклад можна навести пояснення Фрейда та Фромма стосовно почуття справедливості: «Фрейд схильний тлумачити ... що почуття справедливості – це наслідок первісної заздрості дитини до будь-кого, хто має чогось більше, ніж вона. ... ми вважаємо, що ... справедливість, свобода, хоч і часто виявляються лише порожніми словами ... можуть бути справжнім прагненням людини ...» [5, с. 82].

Ключова концепція класичного психоаналізу стала підґрунтям для інших психоаналітичних течій, які доповнювали «материнську» теорію Зигмунда Фрейда. Можна сказати, що вони просто інакше проставляли акценти на користь індивідуального, терапевтичного, соціального чи культурного компоненту психоаналізу. На сучасному етапі розвитку психоаналізу нараховується понад 50 різних течій. Найпоширенішими серед них є:

- теорія об'єктивних відносин (М. Кляйн, Д. Віннікотт, Р. Фейрберн);
- аналітична психологія (К. Юнг);
- індивідуальна психологія (А. Адлер);
- структурний психоаналіз (Ж. Лакана);
- діалектичний гуманізм (Е. Фромм);
- соціокультурна теорія (К. Хорні).

На сьогодні ставлення до психоаналізу не є однозначним. Одна частина науковців-скептиків стверджують, що емпіричні методи дослідження не можуть підтвердити оригінальні ідеї психоаналізу. Також вони оперують і тим, що мало доказаним є базовий інструментарій психоаналізу. Інша частина науковців, які зокрема є прихильниками психоаналізу у своїй позиції керується тим, що все ж таки більша частина науковців світу визнала теоретичний спадок Фрейда. Очевидним є те, що психоаналіз еволюціонував під час свого розвитку. І створення нових шкіл та течій викликає суперечки між самими неофрейдистами. Окрім цього точаться суперечки і за те, чи є ідеї послідовників фрейдизму більше або менше науковими стосовно класичного психоаналізу.

Отже, проаналізувавши все вище викладене можна дійти до висновку, що психоаналіз знатно еволюціонував від своєї первинної (класичної) форми. Існує чимало нових течій, кожна з яких інтерпретує бачення основної теорії фрейдизму по своєму. І відповідно з цього виникають і нові концепції.

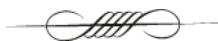
Як показують сучасні дослідження психоаналіз не став окремою наукою. Також він не є частиною академічної науки. Проте все ж таки психоаналіз залишається методом психіатрії. І не просто методом, він є одним із основних. Здобутки Фрейда та його послідовників використовуються і нині. Досить часто психоаналіз вживали художники та письменники. Також його елементи можна спостерігати і в педагогіці. Як лікувальний метод сьогодні психоаналіз вже не так часто використовується. Проте доволі часто психологи та психіатри в своїй професійній діяльності користуються методом асоціацій.

#### **Список використаних джерел:**

1. Гоц Л. С. Архетип і архетипний образ: проблеми термінології у дослідженнях культури. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2017. № 4. С.52–57.



2. Гуменюк О. Г. Основи загальної та юридичної психології: підручник за рейтингово-модульною системою навчання. К.: КНТ, 2012. 592 с.
3. Короленко Ц. П., Дмитрієва Н. В. Психоданаліз та психіатрія: монографія. Новосибірськ: Вид. НГПУ, 2013. 402 с.
4. Нелін Є. В. Проблем наукового статусу психоданалізу в академічному світі: суперечки і перспективи. *Теорія і практика сучасної психології*. 2018. № 3. С.66–70.
5. Фромм Е. Втеча від свободи; перекл. з англ. М. Яковлева. Х. : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного дозвілля», 2019. 288 с.



**Чепель Дар'я Романівна,**  
студентка 3 курсу за спеціальністю Публічне управління та адміністрування  
факультету управління та економіки  
Хмельницького університету управління та права  
імені Леоніда Юзькова

## ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СУМІСНОСТІ В КОМАНДІ

*В одиночку мы можем сделать так мало;  
вместе мы можем так много сделать.*

*Хелен Келлер*

Всі глобальні проєкти, які здобули світову популярність, створювались командами, яким довелося працювати разом. Сумісна команда – запорука успіху будь-якого стартапу, корпоративного продукту чи технології.

Ключовим елементом у будь-якому командному успіху є психологічна сумісність. Саме її наявність або ж відсутність впливає на прогресивність і злагодженість колективної праці. Сумісність впливає, крім того, і на ефективність осіб, чия робота спрямована на один результат. Процес підбору потенційних кандидатів для створення цілковито сумісної команди можна порівняти з процесом складання головоломки, оскільки ви ніколи не отримаєте ідеальної картини, якщо якась із деталей не на своєму місці.

Проблеми психологічного сумісності в різних колективах найбільш активно вивчалися в 80-90-х роках. Особливий інтерес до цих проблем був пов'язаний з результатами Хоторнських досліджень, які дали можливість виявити взаємозв'язок між продуктивністю праці колективу і особливостями його психологічного мікроклімату [4]. У колективній діяльності важливий не тільки обмін інформацією, а й планування спільних дій, вироблення і реалізація спільних рішень, ефективність яких залежить від того, наскільки гармонійна взаємозв'язок між членами групи.

Ефективна робота в команді можлива лише тоді, коли наявний необхідний набір технічних навичок, тобто поєднано особистостей з різними якостями як сильними, так і м'якими. Звісно, як і у будь-якій роботі колективу можливі конфлікти та суперечки. Саме тому, особа, яка налаштовує (організовує) роботу між людьми повинна бути обізнана у психології, у тому числі і у особливостях психологічної сумісності у команді. Йдеться про поєднання набору характеристик особистості, які складають одне ціле разом. Ніколи не спрацюються особистості з явно лідерськими якостями, оскільки ітиме постійна боротьба за визнання та за найавторитетніше місце в команді. Таким чином, ідеально створеними будуть ті об'єднані команди, що складаються з людей з різними психологічними особливостями. Доведено, що найуспішніше взаємодіяти можуть два неоднакові темпераменти (холерик і флегматик, сангвінік і меланхолік), гірше – люди з однаковими темпераментами (два хоперики, два меланхоліки). Разом з тим, у діяльності, яка потребує рухливої нервової системи від усіх її учасників, протилежні темпераменти непридатні.

Крім того, кожен член ідеальної команди повинен поділяти цінності компанії та продукту, який створюється. Це те, що раніше називали «корпоративним духом».

Члени команди можуть (і повинні) мати різний рівень емоційного інтелекту, мати різні типи особистості та по-різному реагувати на різні ситуації, але для того, щоб кожна риса окремого члена команди була доповнена рисою іншої людини, всі повинні однаково вірити в однакові цінності [1].

Сумісність лежить в основі формування міжособистісної взаємодії спрацювання членів команди. Основний компонент сумісності полягає в суб'єктивній задоволеності взаємодіючих людей, необхідній для функціонування будь-якої професійної групи [2].

Сумісність визначається як гармонійна взаємодія людей при виконанні спільної діяльності. В якості ознак сумісності виступають: висока продуктивність членів групи, точність і узгодженість дій, надійність колективної роботи, швидкість оволодіння новими спільними діями, стабільність виконання спільних дій. Феномен психологічної сумісності включає такі міжособистісні відносини і включає:

- Компліментарність потреб, коли доповнюються потреби. Наприклад, коли один з суб'єктів проявляє сильне прагнення до лідерства, а інший – потребу в покорі.
- Конгруентність потреб, коли обидва суб'єкта (партнери) володіють схожими потребами і вони задовольняються одними і тими ж міжособистісними відносинами.
- Компліментарність навичок, які передбачають компенсацію недостатньо розвинених здібностей одного суб'єкта іншим (партнером).
- Компліментарність знань, коли обидва партнери володіють різними знаннями, так що кожен з них може вчитися в іншого.
- Спільність цінностей, коли партнери у спільній діяльності мають спільну систему цінностей і правила поведінки [3].

Для систематизації досліджень сумісності запропоновано різні класифікації. Так, М.Шоу запропонував поділити сумісність на наступні два види: сумісність за потребами та сумісність за поведінкою. М.М. Обозовим та А.М. Обозовим розрізняють три підходи вивчення цього феномена:

- структурний (сумісність розглядається як схожість чи розбіжність індивідуально-психологічних характеристик партнерів);
- функціональний (узгодженість внутрішньо-групових функцій чи ролей партнерів);
- адаптивний (мається на увазі не сама сумісність, а її наслідок) [5].

Визначають два типи спрацьованості у сумісності у командній роботі:

- Спрацьованість, де сфери роботи чітко розподілені. Кожен із членів команди відповідає за конкретний обсяг роботи, не посягаючи на завдання інших, що унеможливорює тимчасову підміну кожного з них.
- Спрацьованість, що характеризується колегіальністю. Сфери впливу не розподілені чітко, такі відносини характеризуються гнучкістю та можливістю підмінити іншого з команди [2].

Крім того розрізняють психологічну сумісність в двох сферах групової активності:

- в діловій (офіційній), де основними критеріями сумісності в сфері офіційних відносин членів групи виступає результативність групи;
- особистісній (неофіційній), де основним критерієм виступає висока взаємна задоволеність учасників неформального спілкування.

Таким чином, сумісність визначається як це оптимальне поєднання якостей окремих людей у процесі взаємодії, що сприяє успішному виконанню спільної діяльності. Наявність цілковитої психологічної сумісності впливає на ефективність, прогресивність та результативність командної роботи.

#### **Список використаних джерел:**

1. Gregory V. Chapman. 3 Reasons Managers Struggle to Build Compatible Tech Teams 2020. URL: [https://www.techwell.com/techwell-insights/2020/01/3-reasons-managers-struggle-build-compatible-tech-teams?\\_\\_cf\\_chl\\_captcha\\_tk\\_\\_=d4558008e40bb7b9742535298da1764df01eb6f6-1615405693-0-](https://www.techwell.com/techwell-insights/2020/01/3-reasons-managers-struggle-build-compatible-tech-teams?__cf_chl_captcha_tk__=d4558008e40bb7b9742535298da1764df01eb6f6-1615405693-0-)

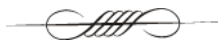
Aa0JbLTY1TUCG\_JVxHZ54SjAgWex\_fvMKl4Wd-  
ivatm\_PEAQZEXYBlqP4CPU9rW\_SYGi\_Am4-  
0aI2JsQ4X7r2ksluuPggKqtW2WhNviNiX3xwOiPJwPWqB\_xr0NRbH7SY2Ep3CqnE84K1XFS07B  
6qpEvT1DdqjlmN9KfPZ-Lv892aEPdkE-wXzZDqSZD7Iennc9oQdpM3qh0Pg6jRdGUvBYb88V-  
WKzBZ61bgbYNXe5GlidIKu-j-  
hwqKszEuRxqUwR5hRrBUfoP7kbx6x1QVWRFw6aHiJthYpIFIO5DykkTVNXEGiJ9nMctivwIaSf  
\_b6vLT8VTeSAZO6udRn14xjYfHxM0HIXKK6M4o9pWW6oZxYucOGTDCunitq4fm\_S4MmTR  
8AoZMV9\_udRHbUbGlc\_sUOxgw9R5sp4oHbhqAM0GFWOgVu2XQYjXFonXaSDkbGzztOif4  
ZBSAV55bz\_5uC4hoLSto5zaLA6z4ur8q0eLQ4LUcDn4ettI5fqU210Fm2kWRw4BR5y1V-  
tcs2mBAJzaoRyomGRLCGzQf2Ehh\_xNDkDetZa50VBg1U5x\_BNiQuBwKfGExcXINC1F5VQa  
M582kZO-dEryLbp0tW4\_Xuf72rGXomnxnW2ah5DKCDyOnad8kzDVL-H4h9d9wCVKpdg.

2. Бабушкин Г.Д., Кулагина Е. В. Психологическая совместимость и срабатываемость в спортивной деятельности. Омск: СибГАФК, 2001. 110 с.

3. Трофімов Ю.Л. Психологія «Либідь». URL: <https://westudents.com.ua/knigi/526-psihologiya-trofimov-yul-.html>.

4. Свенцицкий А.Л. Социальная психология управления. Л.: ЛГУ, 1986.476 с.

5. Яковлев Б.Л. Психологическая совместимость в группе. URL: [https://rep.bntu.by/bitstream/handle/data/33700/Psihologicheskaya\\_sovmestimost\\_v\\_gruppe.pdf?sequence=1&isAllowed=y](https://rep.bntu.by/bitstream/handle/data/33700/Psihologicheskaya_sovmestimost_v_gruppe.pdf?sequence=1&isAllowed=y).



**Шамара Александра Александрівна,**  
*студентка 3 курсу за спеціальністю Публічне управління та адміністрування  
факультету управління та економіки  
Хмельницького університету управління і права  
імені Леоніда Юзькова*

## **КОМУНІКАТИВНІ БАР'ЄРИ У СПІЛКУВАННЯ ТА НАПРЯМИ ЇХ ПОДОЛАННЯ**

Актуальність цієї теми полягає у тому, що діяльність людей супроводжується комунікаціями, а ефективність результату залежить від успішності спілкування, що взаємопов'язане з умінням говорити та слухати. Успіх комунікації напряму залежить від роботи усіх суб'єктів спілкування, яка спрямована на подолання комунікативних бар'єрів. Комунікативні бар'єри виступають у таких випадках перешкодою для отримання гарного результату і тому потрібно вміти уникати їх або, якщо ви вже зіткнулися з ними, треба розуміти як їх подолати.

Для того, щоб аналізувати проблему комунікативних бар'єрів, потрібно визначити поняття «спілкування». Багато науковців трактують це поняття по-різному. Наприклад, О.О. Бодальов розглядає спілкування як взаємодію людей, змістом якої є обмін інформацією за допомогою різних засобів комунікації для встановлення взаємовідносин [1]. А відповідно до В.В. Москаленка, спілкування – це комунікативний вид діяльності, який виражає практичну активність суб'єкта [2].

Перешкоди на шляху поширення та розуміння інформації, що виникають у спілкуванні через непорозуміння у стосунках між людьми називають комунікативними бар'єрами.

Виокремлюють багато підходів до класифікації комунікативних бар'єрів. Л.Е. Орбан-Лембрик виділяє такі види психологічних бар'єрів:

- смислові;
- логічні;
- фонетичні;
- семантичні;
- стилістичні.

Слислові комунікативні бар'єри характеризують непорозуміння між суб'єктами спілкування, коли одна інформація має для них різний смисл та зміст. Інколи слова, які ми говоримо можуть сприйматися співрозмовниками по-різному, тому що сенс, який людина хоче передати, є індивідуальним і не завжди може бути зрозумілим іншим. Причинами такого непорозуміння може бути:

- ігнорування співбесідника;
- різний рівень знань;
- незбігання смислів висловлювань, прохань, наказів та ін.

Неадекватне розуміння інформації, зумовлене різними рисами мислення співрозмовників називається логічним бар'єром у спілкуванні. Мотивами логічного бар'єру виступають:

- відмінності у мисленні;
- використання операцій мислення з різним ступенем розуміння та адекватності (поки один замислюється над проблемою та ситуацією, в той час інший вже має відповідь на основі наданої інформації);

Фонетичний бар'єр розуміють як перешкода створена у разі особливостей мови. Партнери розмовляють на різних мовах, мають суттєві дефекти та особливості мови (наприклад акцент, дикція) це і породжує перепону в спілкуванні.

Особливість семантичного бар'єру виявляється в неоднакових значеннях партнерів з комунікації – тезаурусів, поняттєво-категорійного апарату мови з відповідною смисловою інформацією. Наприклад, коли партнери користуються однаковими словами та знаками для визначення різних речей, або якщо у одного з партнерів невеликий словниковий запас.

І останній бар'єр у класифікації – стилістичний, що означає невідповідність стилю мови комунікатора та ситуації спілкування з психологічним станом реципієнта [3, с. 273–275].

Комунікативні бар'єри мають індивідуальний характер, який залежить від особливостей суб'єктів спілкування, їх вміння передавати свої думки, вміти слухати та ін. Відносини між партнерами мають особливий вплив на комунікації та довіру один до одного. У зв'язку з цим виокремлюють наступні комунікативні бар'єри:

1. Уникнення. Під час спілкування спостерігається уникнення або відхилення від контакту з людиною, при цьому будь-яке спілкування стає неможливим. Людина на свідомому рівні визначає партнера за небезпечного і намагається уникнути спілкування будь-яким чином, навіть додає зусиль, щоб ігнорувати його повідомлення.

2. Авторитет. Особливість такого бар'єру полягає у тому, що людина поділяє усіх на авторитетних та неавторитетних та довіряє лише першому колу суб'єктів. Тому у таких випадках треба розуміти як сформувався авторитет і звертати на це увагу.

3. Нерозуміння. Частіше за всього слова людини сприймаються не так як вона хотіла б. Тоді формується враження, що людина навмисно ігнорує та не хоче розуміти сенс повідомлення, тим самим формує певні перешкоди[4].

Можна виокремити такі шляхи подолання комунікативних бар'єрів:

1) насамперед, потрібно покращувати свою мову та вміння спілкування. Щоб досягти гарного результату потрібно розвивати уміння мовлення та своїх комунікативних якостей (правильність, уважність, доречність, різноманітність, тощо), навчитися контролювати та правильно виражати свою невербальну мову [5];

2) для залучення уваги слухача потрібно вміти управляти увагою. Для такого методу потрібно використати такий прийом як «нав'язування ритму», що передбачає зміну ритму, тональності, швидкості або тембру голосу доповідача. Ефективний прийом, що стосується уваги є акцентування, він передбачає наголошення уваги на визначеннях або важливих моментах співбесіди;

3) звісно не потрібно забувати за вміння слухати. Завдяки увазі на доповідача, ви мінімізуєте відволікання, чим покажете вашу повагу та відповідальність до людини. Виділяють такий прийом ефективного слухання як невербальне слухання. Тобто зчитування міміки, пози жестів співбесідника.

Були розглянуті основні види психологічних бар'єрів, які найчастіше зустрічаються в житті такі як, смислові, логічні, фонетичні, семантичні та стилістичні, що виступають перешкодами для налагодження зв'язку між партнерами. Завдяки аналізу усіх комунікативних бар'єрів та шляхів їх подолання можна досягти ефективного результату в спілкуванні та досягти гарних і теплих відносин з іншими людьми.

#### **Список використаних джерел:**

1. Бодальов А. А. Особистість і спілкування. Обр. психол. праці. М.: Міжнародна педагогічна академія, 1995. 328 с.
2. Москаленко В. В. Соціальна психологія: підручник. К.: Центр навчальної літератури, 2005. 624 с.
3. Орбан-Лембрик Л. Е. Соціальна психологія: навчальний посібник. К.: Академвидав, 2005. 448 с.
4. Поршнев Б. Ф. Соціальна психологія і історія. М.: Изд-во Моск. ун-ту, 1979. 320 с.
5. Сучасна педагогічна риторика: теорія, практика, міжпредметні зв'язки: зб. наук. праць за матер. наук. семінару / за ред. Т. А. Космеди. Львів: ПАІС, 2007. 268 с.



***Швець Віталій Сергійович,***

*студент I курсу за спеціальністю Право юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права  
імені Леоніда Юзькова*

### **СПІЛЬНІ ТА ВІДМІННІ РИСИ ІДЕЙ А. ШОПЕНГАУЕРА ТА БУДДИСТСЬКОЇ ДОКТРИНИ**

Актуальність теми зумовлена збільшенням інтересу до релігій і філософських поглядів Сходу. Поява нових перекладів та тлумачень доктринальних писань буддизму ведуть до переоцінки зв'язків східних вчень та європейської філософської думки.

Однією з перших спроб синтезу ідей буддизму і брахманізму у західній філософії є система німецького мислителя А. Шопенгауера. У передмові до своєї головної праці «Світ як воля і уявлення» він називав знайомство з давньою індійською мудрістю однією з умов, необхідних для кращого розуміння його власних поглядів [2, с. 395]

Мета дослідження – проаналізувати, наскільки в дійсності близькі філософські системи А. Шопенгауера і буддизму, виявити можливі подібності та відмінності між ними.

Е.А. Торчинов зауважує, що найважливішим положенням вчення А. Шопенгауера є теза про те, що кантівська «Річ-в-собі» є ні що інше, як воля, що набуває, таким чином, статус єдиної реальності. Категорії же «волі» і «свободи», вважає вчений, відносяться до питань онтології, а не гносеології, в сфері якої зосереджує свій інтерес буддизм [3]. Сам Артур Шопенгауер часто підкреслював песимістичний погляд буддизму, але в порівнянні з його власним світоглядом, буддизм виглядає дуже м'яко. Санскритське слово «Дукха», яким позначається існування в першій благородній істини Будди, зазвичай перекладається як «страждання», але також має значення «занепокоєння». Фактично, перша істина свідчить про те, що життя минає, і саме усвідомлення цього позбавляє людину спокою і безтурботності внутрішнього світу. Це, звичайно, не суперечить нічому сказаному А. Шопенгауером, але в цьому немає тієї відрази до життя, яка характерна для його доктрини.

Аскетизм у вченні Будди постає не як навмисний і перебільшено суворий, а як помірний, природний, що впливає з слідування моральним нормам і принципам любові до людини і всього живого. Варіант аскетизму, запропонований А. Шопенгауером, починається з етапу повного самозречення в ім'я любові до ближніх і завершується абсолютним умертвінням плоті і добровільною смертю. Таке розуміння більш близьке до етики індуїзму (джайнізму).

На думку П. Абельсона, існує спільність, яка виходить за рамки просто атмосфери і яку можна назвати істинно філософською: концепції Волі і Уявлення у А. Шопенгауера співвідносяться так само, як нірвана і самсара співвідносяться в сутрах Праджняпараміти і писаннях Нагарджуни: а саме, як подвійна проекція реальності, яка сама в собі залишається непізнанною. Крім цього, буддизм і філософія А. Шопенгауера єдині в одній важливій думці: реальність не може бути «раціональною», але немає нічого гіршого, ніж реагувати на це релігійним догматизмом. Наша здатність досягати розуміння – це єдина наша перевага; тому інтелектуальна і моральна правдивість залишаються головними чеснотами в житті [1, с. 274].

#### **Список використаних джерел:**

1. Романова И.К. А. Шопенгауэр и Ф. Ницше и восточная философия. История современной зарубежной философии: компаративистский подход. Санкт-Петербург: Издательство «Лань», 1997. С. 336–350.
2. Шопенгауэр А. Мир как воля и представление. Собрание сочинений. Том 1. М.: «Московский клуб», 1992. 395с.
3. Торчинов Е.А. Введение в буддизм. Основы буддийского учения. URL: [buddhism.org.ru/buddhism\\_02.html](http://buddhism.org.ru/buddhism_02.html).



**Шелестюк Аліна Вікторівна,**  
*студентка 1 курсу за спеціальністю Туризм*  
*факультету управління та економіки*  
*Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

### **ПСИХОЛОГІЯ ЛІДЕРСТВА**

У сучасному світі усе більшої актуальності набуває тема лідерства. Лідерство – це вид діяльності, який охоплює різні сфери людського життя, особливо це стосується сфери управління. Суспільство потребує цілеспрямованих, ініціативних, здатних до самовдосконалення, свідомих людей, які є хорошими керівниками та лідерами. Що і визначає актуальність теми дослідження. Метою дослідження є характеристика психологічних особливостей лідерства та його основних теорій.

Лідерство цікавило людей ще з давніх-давен. За даними Оксфордського словника англійської мови, слово «лідер», яке виникло в XIII ст., означає «керуючий». Цей термін запозичений зі старослов'янського слова «вождь», що означає «проводир війська» або, як вважалося пізніше, – «загальноновизнаний ідейний керівник партії, громадського руху».

Багато науковців працювало над темою лідерства. Зарубіжними представниками є: Р. Танненбаум, І. Вешлер, П. Друкер, Ф. Фідлер, В. Врум, Ф. Йеттон, З. Фрейд, Н. Макіавеллі, П. Херсі і К. Бланшард. Проблему лідерства досліджують і українські науковці, а саме: Б. Кухта, М. Михальченко, А. Пахарев, Ф. Рудич. Значний внесок у лідерологію зробили В. Лозниця, та Д. Виханський. Кожен дослідник намагався дати власне визначення феномену лідерства, розкрити його багатограність.

Платон і Аристотель замислювалися над питаннями, яким чином людина приходиться до влади, яке завдання ставить перед собою лідер, використовуючи її. Вони вважали, що лідер повинен прагнути справедливості, чесно служити державі [4].

Н. Макіавеллі приділяв багато уваги питанню прагматичного утримання влади лідером, особливо під час нестабільності та змін. Він був переконаний, що хитрість та жорстокість є дозволеними знаряддями для утримання влади. Використання цих знарядь не пов'язане зі справедливістю та відповідальністю [1; с. 32].

Доречно згадати про З. Фрейда, який намагався пояснити прагнення людей до лідерства. Він стверджував що, стримування лібідо сублимується в прагнення до лідерства, а неврастенія, що супроводжує даний процес, змушує шукати шляхи самоствердження,



наприклад лідерство. З. Фрейд зазначав, що деякі люди, самі того не розуміючи, ставлять себе в позицію підкорення, а ті люди, які показують свою владу, швидко стають лідерами і зберігають свої позиції, якщо представляють ідеальні риси групи та мають силу. За таких умов, особистість лідера та його ідеї є впливовими. Важливим є створення ілюзії, що лідер ставиться до всіх членів групи однаково: люди бажають підкорюватися лідерові, якщо вони відчують, що у відносинах із лідером мають однакові позиції. Теорія З. Фрейда наголошує на емоційній прихильності до лідера з боку послідовників, а також на важливості емоційного впливу лідера [1, с. 34].

Тільки на перший погляд концепція лідерства звучить дуже просто. Справжня історія полягає в тому, що бути ефективним і справжнім лідером надзвичайно складно. Очікується, що сьогоденні лідери будуть спритними, гнучкими, соціально обізнаними та орієнтованими на стосунки, відкритими та підтримуючими співробітниками, які активно шукають різні перспективи та руйнують традиційні недіючі бар'єри для досягнення виняткових результатів. І не має різниці чи це Річард Бренсон, чи Ілон Маск, чи капітан місцевої команди з футболу, адже лідери бувають різними.

Розвиток сучасних теорій лідерства не є лінійним. Одні продовжують впливати на нові теорії, інші трансформувалися. На значну частину сучасних теорій суттєво вплинули ідеї теоретиків-класиків, які розглядали феномен лідерства за такими основними напрямками: пошуки обґрунтування необхідності інституалізації лідерства, визнання одного типу лідера (справедливий мудрець, який дає країні закони, рятує її в складний час) та реорганізація політичних інститутів.

Сучасний лідер має сучасні проблеми, яких деякі усталені теорії лідерства (хоча є досить обґрунтованими) не стосуються:

- Теорія рис, яка була висунута в XIX ст., припускала, що лідерами народжуються, а не стають.
- Теорія поведінкових стилів (вперше згадується в 1960-х) використовувала модель управлінської сітки, яка передбачає більш повільні темпи розвитку світу. Тому вона може не підходити організаціям XXI століття як інші більш гнучкі підходи.
- Функціональні теорії передбачають, що лідер застосовує лідерську поведінку за потреби, незалежно від їхньої особистості.

Лідери, як правило, інноваційні та здатні мобілізувати послідовників на придбання та реалізацію свого нового бачення, тобто вони трансформуються. Трансформаційне лідерство характеризується: ретельною увагою до потреб, здібностей та прагнень послідовників; викликом основного мислення, припущень та практик послідовників; проявом харизми та натхнення. Е. Хартлі визначила деякі закономірності: якщо людина стала лідером в одній ситуації, то її шанси стати такою в іншій ситуації підвищуються; якщо людина проявила себе як лідер, то вона придбала авторитет, який може сприяти закріпленню її лідерства; сприйняття групи стереотипно, тобто ставши лідером в одній ситуації, оточення сприйматиме цю людину таким і в інших; лідером стає той, хто до цього прагне.

Таким чином, значення лідерства є дуже значним і вагомим, особливо в управлінській діяльності. Лідеру властива сукупність властивостей, які включають чітке формулювання соціально значущої мети, наявність високої мотивації та очевидних ресурсів для її досягнення, відповідних особистісних якостей лідера, відповідний розвиток його інтелекту, що забезпечує рух до мети в умовах змінного середовища.

#### **Список використаних джерел:**

1. Вагин И.А. Психология лидерства. М., 2019. 140 с.
2. Лідерство. Теорії лідерства і типологія лідерів. URL: [https://studme.com.ua/129910105660/psihologiya/liderstvo\\_teorii\\_liderstva\\_tipologiya\\_liderov.htm](https://studme.com.ua/129910105660/psihologiya/liderstvo_teorii_liderstva_tipologiya_liderov.htm)
3. Новітні теорії лідерства. URL: <https://www.webkursovnik.ru/kartgotrab.asp?id=-158520>.
4. Психологія лідерства. URL: [https://osvita.ua/school/lessons\\_summary/psychology/3642](https://osvita.ua/school/lessons_summary/psychology/3642)



## СЕКЦІЯ 14. МОВОЗНАВСТВО

*Буккіна Олена Сергіївна,*

*студентка 2 курсу за спеціальністю Міжнародне право юридичного факультету  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

### МІСЦЕ УКРАЇНИ Й УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ НА КАРТІ СВІТУ

Поняття «Україна» є багатозначним для кожного українця. Адже для одних – це дім, земля, а для інших – Батьківщина, ненька, рідний край. Щодо мене, то Україна – це не просто місце, де я народилась й виросла, це частина мене, моєї душі, яка є у всьому, що мене оточує: у місяці, в зорях, у дорозі додому, у кожній вуличці, у кожному струмочку...

Навіть славнозвісний письменник Тарас Шевченко казав: «Свою Україну любіть. Любіть її... Во врем'я люте. В останню, тяжкую минуту За неї Господа моліть» **[Error! Unknown switch argument.]**.

Проте яке ж місце займає Україна й українська мова на карті світу?

Як на мене, то особливо велике значення для консолідації українського народу, для його розвитку та самосвідомості має саме українська мова. Оскільки вона має тісний й глибинний зв'язок з нашим корінням, з нашими предками. Також українська мова – єдина державна мова в Україні та одна з трьох офіційних мов у Придністров'ї. Українською мовою розмовляють в Україні, прикордонних територіях сусідніх країн, де здавна мешкають українці, а також у країнах, куди свого часу виїхала значна кількість українців.

Крім того, українська мова є дуже поширеною. Адже за кількістю людей, що розмовляють нею вона посідає 15–20 місце в світі. За різними оцінками загалом у світі українською мовою говорить від 41 до 45 млн осіб, вона входить до другого десятка найпоширеніших мов світу [1; 4].

В Україні усе населення розуміє українську мову і близько 31 мільйона осіб може говорити нею. В останні роки цифра тих, хто активно користується українською мовою, поступово зростає.

Варто зазначити, що українська мова займає своє вагомe місце і має довгу та складну історію. Українська мова належить до:

- індоєвропейської сім'ї мов (час розпаду 2,5–3 тисячі років до н.е.);
- слов'янської групи мов (праслов'янська мова проіснувала 2,5 тисяч років і почала розпадатися приблизно в III – IV ст. н.е. Цей процес закінчився в VI ст., і можна вже говорити про консолідацію трьох етномовних груп – західнослов'янської (польська, чеська, словацька, верхньолужицька і нижньолужицька мови), південно слов'янської (болгарська, македонська, сербська, хорватська, словенська мови), східнослов'янської (українська, російська, білоруська мови);
- східнослов'янської підгрупи мов.

«Межі моєї мови означають межі мого світу» – ця блискуча теза належить австро-англійському філософу Людвігу фон Вітгенштайну. Вочевидь у ній ідеться про чітку границю, якою і є рідна мова як виразник не тільки індивідуальної оцінки та самоусвідомлення у межах спільноти, не тільки як засіб світосприймання, а і як основа єдності мовно-комунікативної спільноти, адже народ, нація виникає та існує як мовна спільнота, де мова є основою державної єдності, формою і знаком верховенства права, тобто тим інструментом, за допомогою якого держава здійснює правову і державну політику всередині держави та поза її межами **[Error! Unknown switch argument.]**.

Таким чином, Україна й українська мова займають вагомe місце на карті світу. Відповідно наша мова є основною формою культури і першоосновою літератури.

### Список використаних джерел:

1. «Ethnologue», 13 видання.(англ.).
2. Вічний як народ: Сторінки до біографії Т. Г. Шевченка: навч. посібник / автори-упорядники О. І. Руденко, Н. Б. Петренко. К.: Либідь, 1998. 272 с.
3. Комарницька Т. «Межі моєї мови – це межі мого світу».URL: [http://old.lingua.lnu.edu.ua/-Foreign\\_Philology/Foreign\\_Philology/Foreign\\_Philology\\_125/articles/44Komarnytska.pdf](http://old.lingua.lnu.edu.ua/-Foreign_Philology/Foreign_Philology/Foreign_Philology_125/articles/44Komarnytska.pdf).
4. Про українську мову на сайті МЗС України. Архівовано 25 червень 2006 у Wayback Machine.(укр.).



**Висоцька Анастасія Юріївна,**  
*студентка 2 курсу за спеціальністю Менеджмент*  
*факультету управління та економіки*  
*Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

### СУРЖИК-ХВОРОБА НАЦІЇ

У сучасному світі, на жаль, більшість людей використовує у власній мові дуже багато суржику, навіть цього не помічаючи. Головною та найбільш вагомою причиною цього явища є занадто низький рівень культури мови та недостатньо збагачений словниковий запас українців, особливо молоді.

Актуальність цієї теми зумовлена тим, що використання українцями різноманітних діалектизмів, фразеологізмів та слів іншомовного походження під час спілкування спостерігається все частіше протягом останнього часу. Крім усього зазначеного, ми дуже часто вживаємо так званий «суржик», посилаючись на те, що це зараз актуально та є більш зрозумілим для оточення.

Адже, суржилом здавна в Україні називали мішанину зерна – жита, пшениці, ячменю, вівса, а також борошно з такого зерна (тобто не першосортне зерно та низького сорту борошно) [1].

Якщо ж звернутися до тлумачення цього терміну в сучасному світі, то суржилом називають мовну хворобу постколоніальної країни, це спадок, який ми дістали від попереднього періоду – це, власне, та форма змішаного мовлення, яка виникає внаслідок того, що російська витісняє українську мову, і виникає цей покруч.

Саме через незнання, необізнаність, не намагання збільшити власний словниковий запас українських слів страждає уся нація. Проте варто розуміти, що є кілька причин використання запозиченої мови в Україні.

Однією з основних причин появи суржика є двомовність, тому необхідно розуміти, що це явище зазвичай вживається у двох значеннях: раціональному, логічному його використанні та граматично неправильній побудові речень і в цілому розмови.

Тобто, коли людина використовує у своєму мовленні слова та словосполучення іншої мови, не руйнуючи при цьому граматичної основи, фонетичних особливостей рідної, то такий процес є природним і не викликає заперечень. Але коли людина відмінює слова однієї мови за правилами іншої, будує словосполучення та речення всупереч моделям рідної мови, вживає слова в нехарактерній для української мови граматичній формі, вона автоматично стає носієм суржику. Тому надзвичайно важливо розуміти та відчувати цю грань між двома методами використання запозиченої лексики.

Серед основних та найбільш поширених особливостей використання українцями суржику слід виокремити [4]:

- вживання русизмів замість нормативних українських відповідників;
- слова і вирази, кальковані з російської;

– «українізовані» форми російських дієслів та числівників.

Отже, більшість українців за допомогою частого вживання усіх цих особливостей у розмовах з іншими, просто знищують культуру та можливість продовження її розвитку в майбутньому. Водночас репрезентуючи «суржик як хворобу нації», що є просто ганебним і не гідним української духовності та культури.

Тому всі люди повинні усвідомлювати, що нація – це історична спільність людей, що складається в ході формування спільності їх території, економічних зв'язків, літературної мови, деяких особливостей культури і характеру, які складають її ознаки. Тобто, ми є носіями цих особливостей культури України, до яких безумовно належить як мова так і вміння її правильно використовувати [2].

Задля цього усім нам, включаючи водночас як старше покоління так і молодь, необхідно працювати, вивчати та вдосконалювати рівень власної мовленнєвої культури. Адже в сучасному світі є стільки можливостей та технологій поглибленого вивчення української мови, а саме без вживання запозичень та різноманітних калькованих висловів [3].

Тому українці з метою збереження нації повинні більше читати різноманітної літератури, користуватися словниками та вивчати історію культури та походження нашої мови.

На мою думку, українська мова настільки багата та насичена різноманітними словами та висловами, що ми повинні з гордістю поширювати її по всьому світі, а не лише в Україні. Крім цього, користуватися та презентувати її в усіх сферах сучасного життя: телебаченні, газетах, радіо та інших.

Отже, українцям необхідно зрозуміти та усвідомити необхідність використання чистої, неспотвореної української мови саме для продовження нашої культури та подальшої освіченості всієї нації. Адже ми – є її носіями! Саме українці повинні виборювати її права на міжнародній арені, презентуючи її навіть за кордоном. Водночас такими діями ми мотивуємо та заохочуємо молодь до оволодіння нею на належному рівні, виробивши потребу висловлюватися українською мовою.

#### **Список використаних джерел:**

1. «30 хвилин у різних вимірах»: Суржик. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/931174.html>.
2. Євтух В. Етнонаціональна структура українського суспільства: Довідник. Київ. 2004.
3. Масенко Л. Т. Суржик: між мовою і язиком. Київ. 2011. 135 с.
4. Мирошніченко, М. І., Троян, А. О. Суржик як актуальна проблема культури спілкування студентів. К., Випуск 2. С. 71–75.



**Гуменюк Миколай Олександрович,**  
*студент 2 курсу за спеціальністю Менеджмент  
факультету управління та економіки  
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

### **НЕВЕРБАЛЬНІ ЗАСОБИ СПІЛКУВАННЯ**

Тема про невербальні засоби є дуже важливою в суспільстві, в управлінні персоналом, а також в зацікавленні аудиторії під час промови. Розглянемо поняття невербальні засоби.

Невербальні засоби спілкування ослаблюють або підсилюють взаємодію з співрозмовником. Люди по різному реагують на невербальні засоби, які часто передає іншим наше тіло.

Невербальні засоби спілкування – це елементи комунікативного коду, які мають немовну (але знакову) природу і разом із засобами мовного коду служать для створення, передавання і сприйняття повідомлень [1, с. 59]

Учені встановили, що різноманітні невербальні сигнали в особистісному спілкуванні несуть від 60 до 80 % інформації. Це означає, що більша частина спілкування здійснюється без участі засобів мовного 148 коду, але з орієнтацією на інші його складові: паралінгвістичні елементи, елементи інших семіотичних систем [2, с. 90].

За допомогою жестів, поз та виразів обличчя співрозмовника найефективніше для сприйняття його особистості, ніж звичайне словесне мовлення.

Ми вважаємо, що спілкуючись із групою людей, потрібно намагатися підтримувати зоровий контакт із якнайбільшою кількістю присутніх, це свідчить про те, що промовець бачить кожного, йому приємне спілкування з кожним. А це, звичайно, розташовує аудиторію до промовця. Однак не потрібно надто пильно вдивлятися в очі людей. Якщо ж промовець з певних причин не наважується дивитися комусь із присутніх в очі, він може дивитися «між людей».

«За спостереженнями дослідників, українці в жестикуляції займають у Європі середнє становище. Перші місця належать італійцям і фінам. Проте й серед нас трапляються індивіди, котрим інколи дають слушні поради: «Не махай руками, як вітряк крилами», «Не роби вітру руками» та ін. Інколи співрозмовник просто відсувається чи відступає на безпечну відстань, натякаючи цим, що не хотів би стати жертвою надміру запальної жестикуляції партнера. Жести мають відповідати змістові й стилеві мовлення, бути різноманітними та функціонально доцільними, лише тоді вони корисні»[3, с. 101].

Ми вважаємо, що в спілкуванні слід враховувати міжособистісний простір – відстань, на якій співрозмовники знаходяться один від одного.

Під час розмови на переговорах, не слід приймати позу, що характеризує агресивність чи закритість у спілкуванні: схилена вперед голова, стиснуті кулаки, насуплені брови, широко розставлені на столі лікті. Партнер, який прагне досягти згоди, буде використовувати один із жестів іншого.

З погляду на це під час розмови потрібно постійно контролювати свої жести, погляд, позу, міміку, тон, добираючи невербальні засоби відповідно до мовленнєвої ситуації.

Таким чином, дослідження невербальних засобів спілкування приносить велику користь, оскільки допомагає зорієнтуватися в численних, на перший погляд непомітних підказках людської природи, виробити власний прийнятний стиль невербальної поведінки, покликаний притягати успіх у ділових колах.

#### **Список використаних джерел:**

1. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики: підручник. Київ. 2004.
2. Стахів М. Український комунікативний етикет: навчально-методичний посібник. К.: Знання, 2008. 245 с.
3. Стахів М. Український комунікативний етикет: навчально-методичний посібник. К.: Знання, 2008. 245 с.



***Дуса Катерина Петрівна***

*студентка 2 курсу за спеціальністю Менеджмент*

*факультету управління та економіки*

*Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

### **ЯВИЩЕ СУРЖИКУ: ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ В МОВЛЕННІ СТУДЕНТІВ**

На сьогоднішній день тема суржику є досить актуальною, оскільки ним користуються люди у побутовій сфері, соціальних мережах та навіть у професійній діяльності. Об'єднання української та російської мови псує всю красу та милозвучність мовлення. Це стало чи не найголовнішою проблемою української мови 21 століття.

Для початку варто зазначити, що суржик – це штучне поєднання двох або кількох, схожих між собою, мов без дотримання норм літературної мови. Експерти Київського міжнародного інституту соціології підрахували, що суржиком розмовляють і пишуть від 11%

до 18%, однак насправді таких людей набагато більше. До прикладу візьмемо студентів. В наш час важко відшукати студента, який спілкується правильною, чистою українською мовою. Звісно всі студенти намагаються дотримуватися норм української мови під час відповідей на парах, розмов з викладачами, висвітленні певних питань під час виступів і т.д. Та при цьому вони навіть не намагаються спілкуватися так у повсякденному житті [1].

Якщо розглядати питання суржику територіально, то можна побачити, що найбільше ним користуються на сході України. Це пояснюється тим, що саме з того боку проходить кордон з Росією, а отже комунікації російською мовою там найбільше. Тоді звідки ж стільки суржику на іншій території України? Вагомою причиною цього є інтернет на телебачення. У кожному місті підключені російськомовні телеканали, які не тільки транслюють програми російською, а й показують власне сам суржик. (До прикладу коли беруть інтерв'ю у звичайних людей.) Також великою проблемою сьогодення є комп'ютеризація, а саме програми, що автоматично виправляють помилки. Зараз таку програму можна побачити майже на кожному пристрої. Звісно це дуже зручно, але часто використання цих програм робить ведмежу послугу студенту [2].

Часто під час розмови студенти вживають русизми замість правильних українських відповідників. До прикладу «щас або січас» замість того щоб сказати «зараз», «канешно» замість правильного «звісно, звичайно», «наверно» замість «мабуть», «наприклад» замість «наприклад» і т.д. Також помилкою, яка часто трапляється є «українізовані» форми російських дієслів: «уїхав» замість «поїхав», «поняв» замість «зрозумів», «включив» замість «ввімкнів» і т.д. Вагомою помилкою є утворення найвищого ступеня порівняння прикметників і прислівником: «самий лучший» замість «найкращий», «саме тверде» замість правильного «найтвердіше».

Як ми знаємо, суржик – негативне явище з яким варто боротися. Спілкування суржиком сильно спотворює інформацію і призводить до неправильного розуміння та сприймання сказанного [3].

Для того щоб подолати суржик в мовленні студентів варто дотримуватися певних правил.

По-перше, студенту, який прагне розмовляти милозвучною українською мовою варто читати книги української літератури. Важливо щоб твори, які обирає студент, не містили різних діалектизмів та архаїзмів та були з правильним дотриманням усіх норм правопису.

По-друге, потрібно не боятися розмовляти правильною українською мовою. Не варто боятися допустити помилку, адже саме так вчать. Якщо студент навіть не буде намагатися, то звісно йому це ніколи не вдасться [4].

По-третє, варто працювати над збільшенням словникового запасу, його аналізом та редагуванням. Для цього існують певні вправи та навіть мобільні додатки такі як «Український правопис» в якому можна проходити тести та вивчати правильні слова.

І остання порада для студентів – це перегляд фільмів українською мовою. Часто так роблять при вивченні іноземних мов, але за допомогою фільмів можна й удосконалювати свою рідну мову. Повірте, вас може сильно здивувати вживання певних українських слів у різних озвучках того чи іншого фільму.

Отже, з цього всього ми можемо зробити висновок, що суржик дійсно має негативне значення в житті народу. Він псує милозвучність, спотворює та засмічує рідну мову. Саме через це кожна людина, яка поважає себе та країну в якій вона проживає, повинна боротися з цим явищем.

#### **Список використаних джерел:**

1. Суржик – проблеми сучасної української мови. URL: [kreschatic.kiev.ua/ua/5238/news/1446241290.html](http://kreschatic.kiev.ua/ua/5238/news/1446241290.html).
2. Суржик у мовленні українців. URL: <https://ukrgramota.kievpereklad.com.ua/surzhih/>.
3. Погрібний А. Випробування суржиком. *Українська мова й література*. 2006. № 4/5. С. 4–12.
4. Фудерер Т. Суржик у контексті мовної освіти. *Українська мова й література*. 2008. №4. С. 41–47.



**Патлата Вікторія Вікторівна,**  
*студентка 2 курсу за спеціальністю Менеджмент*  
*факультету управління та економіки*  
*Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

## **СЛЕНГ ЯК ЗАСІБ СПІЛКУВАННЯ МОЛОДІ**

Сьогодні ця тема є одна з найактуальніших та досліджуваних, адже в Україні розширився не лише сленговий словник, а й сфери, де він використовується. Молоде покоління кожного дня все більше запозичає, змінює, створює нові слова, які не притаманні їх власному менталітету.

Взагалі, сленг – це нові слова, які вживаються в окремих групах, зазвичай, молоддю, та не мають конкретного значення.

Більшість вчених визначають сленг, як щось неправильне, як щось, що порушує мовні норми та не має права існувати в контексті української мови. Але, не зважаючи на це, він все ж таки має в собі відгуки літературної мови.

Існує думка, що сленг використовують лише той прошарок людей, які не є досить освіченими та не знають норм літературної мови. Хоча, досить часто його використовують ті, хто володіють літературною українською мовою, але свідомо хочуть надати своєму мовленню певного стилістичного забарвлення.

На мою думку, популярність сленгу можна пояснити двома причинами:

1. Для деяких людей, використання сленгу у своєму мовленні свого роду є певним показником того, що вони стильні, оригінальні та слідкують за модою. Молодь намагається наслідувати західних зірок, кіноакторів, відомих блогерів, а звідси – часто спостерігається перенесення англійських слів на мовлення українською, що і є прямим проявом лексичної інтерференції [1].

2. Також, можна сказати, що сленг є реквізитом молодості. Це як безтурботність, легковажність, вечірки, нічні прогулянки. Це все асоціюється зі словом молодість, так само як і сленг. Рідко можна побачити, як старша людина буде розмовляти так само, як твій однокласник, вживати іншомовні слова, перекладені на український лад.

Сучасний молодіжний жаргон можна назвати різновидом соціального діалекту, тому що за своєю суттю вони є схожі. Тому хочеться навести декілька ознак сленгу: Він обслуговує певну соціальну групу, тому зазвичай, ті, чи інші слова зрозумілі саме конкретній групі людей, а не всім. Це можна зрівняти з територіальним діалектизмом, тобто, коли один прошарок населення розуміє значення слова, для іншого воно буде взагалі нове, та не зрозуміле.

Сленг має у собі жаргон кримінальних осіб. Звідси пішли такі слова як бабки – тобто гроші, ажур (все в ажурі) – тобто все в порядку, триндіти – безглузді, пусті розмови, які не несуть ніякого смислу, труба, або борода – гаплик, зазнати невдачі, та багато інших слів.

Також, можна сказати, що сленгові слова є дещо грубими, принизливими, інколи несуть вульгарний характер та є іронічно-жартівливими. До прикладу: башка – голова, ласти – ноги, лопати, граблі, або навіть клешні – руки, пачка – обличчя, шпала – висока людина. Можна навести безліч прикладів, але навіть з цих видно, що, все ж таки деколи сленг буває досить образливим. І, на жаль, дуже часто люди використовують ці слова, не догадуючись, що вони можуть когось обурити.

Сленгові слова досить часто творяться за допомогою суфіксів. Наприклад:

- уха: сестра – сеструха, класний керівник – класуха;
- ня, зазвичай, він позначає негативне ставлення до предмета, або явища: волосся – волосня;
- ень, він також визначає зневажливе ставлення: голова – головень;



Трапляються й утворення із здрібно-пестливими суфіксами на зразок гендлик – їдальня, велик – велосипед, телик – телевізор, тазик – комп'ютер, хом'ячок – комп'ютерна миша.

До сленгового словничка саме підлітків хочеться додати такі слова, як флекс – хвалитися, показати своє самолюбство; чіл – розважатися, насолоджуватися життям, не напружуватися; рофл – це синонім до слова глузування, насміхатися над людьми; пруфи – докази, крінж – це слово десь перегукується з «іспанським соромом», коли людина робить щось ганебне і це висловлює твоє несхвалення; форсити – зосереджуватися на чомусь, просувати, популяризувати.

Всі ці слова іншомовного походження, а саме від англійського. Все більше і більше англійських слів проникають у нашу розмовну мову і займають досить істотну частку в нашій розмові.

Негативною ознакою молодіжного сленгу є те, що з кожним роком частка нецензурних слів (матюків) збільшується, а це також, свого роду є молодіжний жаргон.

Таким чином, можна зробити висновок, що молодіжне мовлення останнього десятиліття відрізняється особливою різкістю, брутальністю. Головну причину вбачаємо у відчуженні мас від національної. Проте відчуження від культури – не специфічно український процес. Він має тотальний характер. Річ не просто в активізації жаргону (що було б нормальним і безпечним явищем у межах певної субкультури). Річ у глобальній кризі національної культури й у зв'язку з цим - втратою основних ціннісних орієнтирів людини [2].

Тому вважаємо за доцільне привернути увагу громадської думки до проблеми превенції поширення вживання ненормальної лексики серед молоді і спонукати до дискусії з питання введення лінгвістичної цензури [3].

#### **Список використаних джерел:**

1. Молодіжний сленг як прояв лексичної інтерференції. URL: <https://naub.oa.edu.ua/2015>.
2. Сучасний жаргон і сучасне розмовне мовлення. URL: [http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/8996/Dzyubyshyna\\_Suchasnyy\\_zharhon\\_i\\_suchasne.pdf?sequence=1&isAllowed=y](http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/8996/Dzyubyshyna_Suchasnyy_zharhon_i_suchasne.pdf?sequence=1&isAllowed=y).
3. Сленги в сучасній українській мові. URL: [file:///C:/Users/CEM/Downloads/Kmss\\_2010\\_11\\_22%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/CEM/Downloads/Kmss_2010_11_22%20(1).pdf).



**Поліщук Ігор Анатолійович,**

*студент 2 курсу за спеціальністю Менеджмент  
факультету управління та економіки*

*Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

#### **ЗАКОНОПРОЄКТ ОЛЬГИ БОГОМОЛЕЦЬ ПРОТИ ЛАЙКИ: ЗА І ПРОТИ**

Проект Закону «Про протидію лихослів'ю» був зареєстрований у Верховній Раді України 2 липня 2019. Його авторка Ольга Богомолець пропонує штрафувати за нецензурну лайку на телебаченні, у ЗМІ, в інтернеті та під час публічних виступів. Розмір штрафу повинен складатися від сорока до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Також за лайку можуть засудити до одного-двох місяців виправних робіт з відрахуванням двадцяти процентів заробітку, або ж накласти адміністративний арешт до 15 діб.

О. Богомолець також зазначає, що не допоможе навіть зміна однієї чи двох літер у нецензурному слові, оскільки самий зміст слова не втрачається.

В Україні на даний час не існує закону «про дематюкацію», як і взагалі такого поняття. В українському законодавстві діє стаття 173 Кодексу про адміністративні правопорушення. Вона відносить нецензурну лайку в громадських місцях до дрібного хуліганства.



Як зазначає авторка законопроекта у його поясненні, що брудна лайка не властива історично українцям, вона була запозичена з російської культури. Фрагмент пояснювального тексту Богомолець: «Українці історично і традиційно не вживали лайливих слів на кшталт тих, що побутують нині. «Хай би тебе дощ намочив!». «А щоб тебе лиха година спіткала!» – ось питомо українська «лайка», яка свідчила про зв'язок давніх українців із пантеїстичним світом природи. Українці не полюбляли й не вживали грубощів «нижче пояса» й не дозволяли собі вульгарності» [2].

Даний законопроект викликав шквал обговорень в політиці, побуті та соцмережах. Кожний хотів висловитись на дану тему. Тому доцільно було б з'ясувати чи справді потрібна заборона лайливих слів.

На дану тему було проведено багато досліджень, які різнилися між собою. В одних стверджувалося, що вживати лайливі слова корисно, а в інших ні.

Так одні із проведених досліджень стверджували, що лайливі слова шкідливі для людини. Вживання людиною цих непристойних слів веде до її деградації, підвищує її агресивність, притуплює відчуття сорому, збіднює мову і знижує інтелект. І така звичка притаманна нижчому соціальному класу і свідчить про брак освіти та недостатнє володіння мовою.

Однак нещодавні дослідження значною мірою спростували той факт, що звичка лаятися є представленою переважно представниками нижчого соціального класу і вказує на недостатню освіту та відсутність мовних навичок.

Дослідження 2004 року в Університеті Ланкастера показало, що, хоча лайка зменшується в міру просування соціальних сходів, вищий середній клас лається набагато більше ніж нижчий середній клас. Це може означати, що коли люди досягають певного стану, їм більше байдуже враження, яке вони створюють.

Автор «Паршивої вівці» Річард Стівенс зазначає: «Коли кожний намагається поводитися найкращим чином, виникають ці дивні ситуації, коли всі надто ввічливі, мовчать і нічого цікавого не відбувається, – каже він. – Якщо вам здається доречним вжити необразливу лайку, ви можете покращити атмосферу спілкування, навіть якщо зробите це ненавмисно».

«Лаятися – це універсальна людська риса, – додає Мелісса Мор. – Вона задовольняє певну потребу, притаманну нам усім» [1].

Колишня очільниця МОЗ України Уляна Супрун стверджує, що влучно і точно застосована лайка в певній ситуації, яка не несе на меті образу корисна для здоров'я.

Також слід зазначити, що лайка може надати більшої переконливості вашому висловлюванню, якщо вона влучно і вдало сказана. Такі висловлювання із лайкою сприймаються слухачами краще. Лихослів'я допомагає людям справитись зі своїм емоційним болем, виразивши свої емоції підкресливши їх нецензурними словами.

Богомолець стверджує у своєму поясненні до законопроекту, що українці історично не вживали лайливі слова, і що їм це не притаманне. А чи справді це так? З упевненістю можна стверджувати, що ні.

Багато часу мова предків була нам відома лише за церковними книгами і літописами, що оповідали про життя князів і святих, війни, епідемії та будівництво храмів. Проте зі знаходженням Берестяних грамот світові відкрилось життя простих людей тих часів. Саме ці давньоруські «месенджери» свідчать про вживання «матюків» у ті часи. І саме це спростовує те, що лихослів'я було запозичено українцями з інших культур.

Цей законопроект передбачає затвердження Кабінетом Міністрів України переліку слів та виразів нецензурної лайки. Його необхідно буде опублікувати в офіційному документі та розмістити їх на офіційному веб-сайті. Доступ до цих документів та сайту буде доступний кожному, включаючи неповнолітніх. Такі дії держави пасивно спонукатимуть до вивчення нецензурної лайки. Це не сприятиме захисту культури мови від лихослів'я та вихованню молоді.

Доцільність даного законопроекту є сумнівною, оскільки лихослів'янародним депутатам забороняє регламент, чиновникам – закон про держслужбу, а усім громадянам – адміністративний кодекс, який нецензурну сварку трактує як дрібне хуліганство.

Отже, вживання лихослів'я в певній мірі корисно, але потрібно розуміти, при яких обставинах, в якому місці та в якому оточенні можна вживати лайливі слова. Депутати не прийняли даний законопроект «Про протидію лихослів'ю», оскільки доцільність його була сумнівною.

#### **Список використаних джерел:**

1. BBC NEWS. Україна. Чому лаятися корисно. URL: [https://www.bbc.com/ukrainian/vert\_fut/2016/03/160304\_vert\_fut\_the\_surprising\_benefit\_s\_of\_swearing\_vp.

2. Верховна Рада України. Проект Закону «Про протидію лихослів'ю» (про дематюкацію мови) (про внесення змін до деяких законодавчих актів України про дематюкацію мови). URL : https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4\_1?pf3511=66125.

3. Українська правда. Ви ніх.я не знаєте про мати: українці матюкались і монголи тут ні до чого. Що варто знати про «дематюкізацію» мови. URL: https://life.prawda.com.ua/society/2019/07/4/237423/.



***Рябов Максим Олександрович,***

*студент 2 курсу за спеціальністю Менеджмент  
факультету управління та економіки*

*Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

### **СУРЖИК ЯК АКТУАЛЬНА ПРОБЛЕМА КУЛЬТУРИ СПІЛКУВАННЯ СТУДЕНТІВ**

Суржик – це досить складне мовне явище, яке присутнє в усіх сферах людської діяльності. Воно негативно впливає на мовну стійкість, створює загрозу денационалізації та збільшує шанс втрати національної мовної сутності.

На сучасному етапі, суржик, як проблема мовлення в Україні, охоплює велику частину населення, тому що тривалий час український народ був фальсифікований. Хочу зазначити, що багато студентів також зіштовхнулися з цією проблемою.

Протягом історії України наше суспільство часто підлягало русифікації, тобто застосовувалися дії та методи, які були спрямовані на зміцнення (радянського) російського впливу на території України. Унаслідок тривалої асиміляції у свідомості нашого народу суржик проник у народне мовлення, в художню та наукову літературу. Навіть сьогодні, працівники ЗМІ замість того, щоб пропагувати висококультурні зразки українського літературного мовлення, здебільшого самі порушують мовно-літературні норми української мови, а запрошені для виступу представники різнофахових галузей – тим паче. Саме ці обставини стали благодатним ґрунтом для суржику.

Суржикова мова порушує норми літературної мови, негативно впливає на поняття «культура мовлення». У загальному розумінні культура мовлення – це володіння людиною нормами літературної мови, тобто вміння використовувати її засоби (сміслову точність, чіткість вираженого, багатство та різноманіття лексики, логічну послідовність та виразність тощо) у різних аспектах спілкування відповідно до мети і змісту висловлювання.

Загалом, надто активне використання кітчевого образу в українських аудіовізуальних і соціальних медіа, основним компонентом якого виступає мішане мовлення його втілювачів, справляє враження, що розважати аудиторію якось інакше, а не лише за допомогою суржику, запроваджуючи в масову свідомість дискримінаційні щодо української мови та культури загалом смисли, не має жодного сенсу.

Власне, спроби дослідників визначити чіткі критерії класифікації суржику, за якими його можна відокремити від виявів діалектного мовлення, поки що не можна

назвативдалими. Переважна більшість труднощів пов'язана саме з не контрольованістю з боку самогомця власного мовлення, а також неможливістю фахівця виявити, на якому мовному рівні трапляється найбільше порушень.

На сьогодні у розмові студентів можна помітити значну кількість сленгів, жаргонів – це змушує замислитися над чистотою мови. Сьогодні молоде покоління отримало змогу до забороненої української літератури, автори якої були репресовані, емігровані та забутими. Розвиток інформаційної сфери спричинив розвиток у напрямку вивчення мови, тепер ми можемо читати романи, вірші, байки і т.д., але на жаль, українська мова зіштовхнулася з новою перепорою, молодь почала менше цікавитися художньою літературою.

На мою думку, саме перехід до інформаційно-комп'ютерної ери сприяв зниженню мотивації молоді до саморозвитку, зменшенню потреби в живому спілкуванні. Інтернет заповнений російськими сайтами, багато художньої, іноземної літератури перекладені російською мовою – це спричинює розвиток суржику на території України.

Також українська мова залежить від духовно-культурного розвитку, якщо студенти ставатимуть свідомими громадянами, що зацікавлені у розвитку своєї країни та мови, тоді Україна здатна буде вийти на міжнародну арену – це принесе багато привабливих перспектив.

Розглядаючи студентів, як носіїв національної мови, можна зазначити, що більша частина володіє базовими навичками культури мовлення, проте використання жаргонів та сленгових слів є ненормативною лексикою. Слід пам'ятати, що мовна неграмотність та невміння перекладати текст українською мовою на іноземну мову чи навпаки є загрозою асиміляції культури мовлення. В останні роки серед молоді поширюється сленгові слова, це пояснюється тим, що сленг допомагає краще виражати свій емоційний стан та думки.

Сучасним студентам притаманна звичка лихословити. Багато з них вважають, що лихослів'я, брудна лайка допомагають зняти стрес та психічне навантаження. Але саме така мова зумовлює деградацію мови, вона «забруднює» наше суспільство, має негативний вплив та аж ніяк не відповідає традиціям українською народу, його ментальності. Лихослів'я – це ознака скверни, людина, яка лихословить приносить шкоду не тільки собі, але й оточуючим, особливої шкоди зазнають діти, які чують прокльони від дорослих і самі починають вживати їх. Діти є допитливими, саме тому все, що вони чують і бачать, намагаються відтворити.

Основою культури спілкування людини є сім'я, саме вона створює найсприятливіші умови для побутування суржику. Проте велику частину свого життя сучасна молодь проводить у навчальних закладах, де також стикається із проблемою вимушеної двомовності, не володіючи достеменно ані російською, ані українською літературною мовою. Особливо яскраво це простежується в мовленні студентів – вихідців із сільських місцевостей.

Потрапивши до нового й незвичного для них міського середовища, сільські діти прагнуть нічим не виділятися серед міських однолітків, починають наслідувати їх в одязі, поведінці і, звичайно, намагаються спілкуватися «міською мовою». Безперечно, якщо людина вживає слова й словосполучення іншої мови, не руйнуючи її граматичної основи, не спотворюючи фонетичних особливостей, використовуючи її невичерпні лексичні й фразеологічні багатства, то такий процес природний і не викликає заперечень.

Однак бездумно змішуючи слова української і російської мов, відмінюючи українські слова за зразком російських і навпаки, творячи фрази всупереч моделям рідної мови, її носій стає носієм забрудненої мови, фактично, напівмови.

Розвиток національного мовлення і вироблення ціннісних орієнтирів молоді сприяє вербальних і невербальних засобів спілкування. Виховання студентами національної свідомості сприяє розвитку мови держави. Досконале володіння мовою є важливою частиною будь-якого фахівця, сприяє реалізації в різних суспільних сферах. Особливої актуальності набуває суржик у мовця, саме тому людина повинна усвідомлено користуватися мовою, прагнути до самовираження і самореалізації загальнонаціональних ціннісних орієнтирів.

Отже, вплив суржика на українську мову є дуже небезпечним – це спричинене асиміляцією та впливом інших держав, низьким соціально-духовним розвитком та незацікавленістю молоді у розвитку національного багатства. Слід пам'ятати, що мова є духовним надбанням нашого народу, гордістю наших пращурів та надзвичайно мелодійною.

#### Список використаних джерел:

1. Поповський А. М. Русифікація – суржик – вульгаризація в комунікативному дискурсі українського полікультурного простору. Філологічні студії. *Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*. 2017. Вип. 16. С. 201–208. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/PhSt\\_2017\\_16\\_25](http://nbuv.gov.ua/UJRN/PhSt_2017_16_25).

2. Мирошниченко М. І., Троян, А. О. Суржик як актуальна проблема культури спілкування студентів. Збірник центру наукових публікацій «Велес» за матеріалами III міжнародної науково-практичної конференції: «Наука в епоху дисбалансів». С. 71–75.

3. Мирошниченко М. І. Суржик як іманентна властивість звукового образу українського радіомовлення. *Інформаційне суспільство*. 2017. Вип. 25. С. 24–33. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/is\\_2017\\_25\\_5](http://nbuv.gov.ua/UJRN/is_2017_25_5).



**Семенчук Ігор Володимирович,**

*студент 2 курсу за спеціальністю Менеджмент*

*факультету управління та економіки*

*Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

### СУРЖИК – ХВОРОБА НАЦІЇ

Суржик – українсько-російське мовлення, яке стало «сучасним» предметом мови України. Після становлення «суржика» в українська держава цікавила мовознавців з огляду на збереження норм української літературної мови. Саме «Суржик» досліджували в наукових статтях та розділах монографій українські та неукраїнські мовознавці, які наголошували на це явище [3, с. 29]. Українці – це стара нація, тому культуру наші предки творили задовго до прийняття християнства. Саме для них були поширені проблеми з вимовою, наголошуючи неправильно слова та поєднання російсько-українського діалекту, тобто «суржика» [5]. Це явище, належить до форми побудовання мови в Україні.

Його соціальність відображає термін, запозичений із лексики сільськогосподарства.

Саме «суржик» фіксується у двох значеннях:

1. Елементи мов, об'єднані без нормового дотримання літературної мови.
2. Суміш зерна, тощо [4].

Дослідники змішаної мови встановлюють зв'язок між суржигом і діалектом. Вони є різновидами усного мовлення, проте діалект існує в російській або українській, змішаним типом є суржик [2].

Можна сказати, що і освічена молодь охоче звертається до суржика як до «гри» мови. Саме людина має бажання «взяти» інший мовний образ, володіючи іншими мовними словами [1].

Суржик, взаємодіючи з літературною мовою – змінюється. Більшість з українців, які спілкуються російською, з важкістю переходять на рідну мову. Їм не звично змінювати діалект, свою мову на українську, знаючи, що вони можуть втратити акцент, вимову та розуміння у діалозі. Тому, сама більша частина українців вживає суржик, як засіб мови, яка вільна для спілкування та розуміння [6].

Для більш цілкового розуміння, наведемо такі популярні приклади суржика:

- Що ти щас робиш?
- Як діла?
- Що ти можеш про це сказати? Будем ізучать чи ні?

- Шось я не пойму! Ти будеш платити ілі як? [7].

Отже, на відміну від загальнонародної української мови і діалектів, що становлять упорядковані системні утворення, суржик – це не мова, а спосіб мовлення. З даних прикладів можна сказати, що цей спосіб мовлення – це стиль, який відпрацьовувався роками, та дуже поширений серед української молоді та змінний лише завдяки пунктуальності до вимови рідної мови та її рівноправного контакту з людиною.

#### Список використаних джерел:

1. Масенко Лариса. МЗ1 Суржик: між мовою і язиком. К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2019.
2. Мозер М. «Суржик» чи «суржики»? *Українська мова*. 2016. № 1. С. 27–54. URL:[http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ukrm\\_2016\\_1\\_5](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ukrm_2016_1_5).
3. Пухальська Г. А. Суржик та молодіжний сленг у контексті мовної компетенції фахівців-білінгвів авіаційного профілю. *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету*. Сер. : Філологічні науки. 2016. Вип. 11. С. 80–87. URL:[http://nbuv.gov.ua/UJRN/nzbdpufn\\_2016\\_11\\_12](http://nbuv.gov.ua/UJRN/nzbdpufn_2016_11_12).
4. Словник української мови. Т. 9. Київ. 1978. С. 854.
5. Кобилюха В. Праукраїна і Санскрит. Тернопіль : Мандрівець, 2011. 12 с.
6. Мусієнко В. П. Суржик у студентському середовищі: функціонування та рефлексія. *Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО Київського національного лінгвістичного університету*. Філологія, педагогіка, психологія. 2013. Вип. 26. С. 6–12. URL:[http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkyu\\_2013\\_26\\_3](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkyu_2013_26_3).
7. Суржик. URL: <https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D1%83%D1%80%D0%B6%D0%B8%D0%BA>.



**Семенюк Руслана Миколаївна,**

*студентка 2 курсу за спеціальністю Менеджмент*

*факультету управління та економіки*

*Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

### ЗАКОНИ СПІЛКУВАННЯ: ДОРЕЧНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ

Тема є досить актуальною, тому метою дослідження є доречність застосування законів спілкування. Спілкування людей здійснюється відповідно до певних законів. Для початку давайте зрозуміємо, що ж таке закони спілкування. Отже, закони спілкування – це тенденції, які наявні у всіх типах групового та масового спілкування.

Необхідно розрізняти загальні закони спілкування та правила спілкування. Загальні закони спілкування описують, що відбувається між співрозмовцями в процесі спілкування. Правила спілкування в свою чергу відтворюють уявлення про те, як треба вести спілкування у різних комунікативних ситуаціях.

Закони спілкування є вагомою складовою науки про мову. Серед основних законів виділяють наступні:

– Закон дзеркального розвитку спілкування. Суть цього закону полягає в тому, що при спілкуванні з людиною ми переймаємо його стиль та манеру спілкування. Іншими словами, ми непомітно для себе намагаємось підлаштуватись під співрозмовника.

– Закон залежності ефективності спілкування від комунікативних зусиль. Тобто чим більше ми будемо застосовувати комунікативні навички при розмові, тим більш ефективно ми будемо впливати на співрозмовника.

– Чим довше говорить промовець, тим менш уважно ми його слухаємо. В цьому полягає суть закону прогресивного зростання нетерпимості слухачів.

– Закон первинного відторгнення нової ідеї. Якщо нова інформація яку доносять до людини суперечить її думці, то вона буде сприйнята як невірна або помилкова.

– Закон мовленнєвого самовпливу. Його суть полягає в тому, що коли ми проговорюємо думку яка була у нас в голові ми цим самим утверджуємо її для себе.

– Закон самостійного виникнення інформації. Тобто, коли в групі людей недостатньо інформації вона починає з'являтися та розповсюджуватися у вигляді чуток.

– Закон мовленнєвого посилення емоцій. Якщо в нашій промові буде багато емоційних вигуків, то тим самим будуть підсилюватись наші емоції, які ми переживає в цей момент.

– Закон емоційного пригнічування логіки. Коли промовець починає емоційно збуджуватись він може почати погано розмовляти або його мовлення може втратити свою аргументованість.

– Закон відторгнення публічної критики. Тобто коли людину критикують публічно, є великий шанс, що вона не буде сприймати критику.

– Також є закон довіри до зрозумілих висловлювань. Його принцип полягає в тому, що людині важко сприймати інформацію коли під час розмови вживаються складні терміни, а чим простіше та зрозуміліше ви будете доносити до неї свою думку, тим краще їй буде засвоїти інформацію.

– В суспільстві чим більше ви будете виділяться серед інших людей тим більше вас будуть критикувати, частіше це відбувається через заздрощі – це суть закону притягування критики.

– Як показує практика інформація яка має негативний характер розповсюджується швидше ніж інформація з позитивним характером. Це закон прискореного поширення негативної інформації.

– Закон комунікативних зауважень. Коли співрозмовник починає порушувати комунікативні норми, йому будуть робити зауваження для того щоб змінити його комунікативну поведінку.

– Закон «зіпсованого телефону». Його головна суть полягає в тому, що інформація починає спотворюватись, рівень спотворюваності ж буде залежати від кількості осіб які будуть її передавати.

– Закон ритму спілкування. Він відображає рівновагу між розмовою і мовчанням.

– Закон зниження рівня інтелекту аудиторії зі збільшенням чисельності слухачів. Чим більша чисельність слухачів в аудиторії, тим нижче буде їх спільний рівень інтелекту через те, що буде велика кількість емоційних факторів, які почнуть відволікати слухача від промови.

– Закон комунікативного самозбереження. Тобто людина підтримує свій спокій, а негативну інформацію перетворює в більш спокійнішу.

– Закон детального обговорення дрібниць. Більшість людей будуть віддавати перевагу вирішенню дрібних питань аніж питань які будуть потребувати більше часу і сил.

Крім загальних комунікативних законів у спілкуванні людей діють також правила щодо більш ефективнішого спілкування в суспільстві. Застосування правил спілкування значно розширює можливості учасників комунікативної взаємодії.

Уміння правильно побудувати процес міжособистісних комунікацій має особливе значення. Для розуміння цього процесу важливо знати основні закони спілкування, які були розглянуті вище. Тільки тоді спілкування буде допомагати знаходити спільну мову, а не підштовхувати до конфліктів.

#### **Список використаних джерел:**

1. Бацевич Ф. С. Нариси з комунікативної лінгвістики. Л. : Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2003. 278 с.
2. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики. К., 2004. С. 37–42.
3. Почепцов Г. Г. Теорія комунікації. К. : Вид. центр «Київ. ун-т», 1999. 308 с.

Наукове видання

## **ЗБІРНИК ТЕЗ**

**Щорічна звітна наукова конференція  
здобувачів вищої освіти  
Хмельницького університету управління та права  
імені Леоніда Юзькова**

**(м. Хмельницький, 13 квітня – 15 квітня 2021 року)**

---

---

**Хмельницький університет управління та права  
імені Леоніда Юзькова**

---

---

29013, м. Хмельницький, вул. Героїв Майдану, 38

Тел.: (382)71-80-80

Ел. адреса: [nauka@univer.km.ua](mailto:nauka@univer.km.ua)